1850-01-00 001 Lukemisia Maamiehille

Lukemisia Maamiehille. Aikakautinen kirja maaviljelys-, talous-, ja taito-asioista,

Maavilielys-Seuralta Wiipurissa.

Wuonna 1850.

2:nen Wuosikerta 6:ssa Wihkossa.

--

Wiipurissa 1851,

A. Cederwaller poikineen

======= ======= ======= ======= ======= =======

======= ======= ======= ======= ======= =======

Lukemisia Maamiehille.

2:nen Wuosikerta, 1850.

1:n Wihko.

--

Wuosikerta, eli 6 vihkoa, maksaa Wiipurissa 50 kop., ja Postikonttuoreissa Suomessa 58 kop. hopiaa.

--

Metsän hoidosta, ja metsämaan viljelyksestä.

Lukemisia Maamiehille.

2:nen Wuosikerta, 1850.

1:n Wihko.

Wuosikerta, eli 6 wihkoa, maksaa Wiipurissa 50 kop., ja Postikonttuoreissa Suomessa 58 kop. hopiaa.

Metsän hoidosta, ja metsämaan wiljelyksestä.

Usiammilla tiloilla Suomessa on kyllä niin awarat tilukset, ettei erinäinen metsän hoito tilan haltioille ole juohtunut mieleenkään, ja että kaikki puhe siitä, olkoon kirjallisesti eli suullisesti, enimmälle osalle maamiehiä on ihan mitätöintä, joka enimmäkseen kohtaa naurun ja saapi tawallisesti sellaisen päätöksen: "se on turhaa lorua ja houhkeita; kaswaahan metsä puita itsestäänki". Mutta niille jotka niin sanowat tässä ei olekaan aikomusta ruweta puhelemaan. Suomessa on sellaisiakin paikkakuntia, joissa tilat owat jaettuna warsin pieniin osiin, joilla metsästä on täytynyt ruwe-

1

<< | >>

1850-01-00 002 Metsän hoidosta, ja metsämaan viljelyksestä.

Metsän hoidosta, ja metsämaan viljelyksestä.

Usiammilla tiloilla Suomessa on kyllä niin avarat tilukset, ettei erinäinen metsän hoito tilan haltioille ole juohtunut mieleenkään, ja että kaikki puhe siitä, olkoon kirjallisesti eli suullisesti, enimmälle osalle maamiehiä on ihan mitatöintä, joka enimmäkseen kohtaa naurun ja saapi tavallisesti sellaisen päätöksen: "se on turhaa lorua ja houhkeita;

kasvaahan metsä puita itsestäänki". Mutta niille jotka niin sanovat tässä ei olekaan aikomusta ruveta puhelemaan.

Suomessa on sellaisiakin paikkakuntia, joissa tilat ovat jaettuna varsin pieniin osiin, joilla metsästä on täytynyt ruve- 1

Lukemisia Maamiehille.

2:nen Wuosikerta, 1850.

1:n Wihko.

Wuosikerta, eli 6 wihkoa, maksaa Wiipurissa 50 kop., ja Posti-kontuoreissa Suomessa 58 kop. hopiaa.

Metsän hoidosta, ja metsämaan wiljelyksestä.

Usiammilla tiloilla Suomessa on kyllä niin awarat tilukset, ettei erinäinen metsän hoito tilan haltioille ole juohtunut mieleenkään, ja että kaikki puhe siitä, olkoon kirjallisesti eli suullisesti, enimmälle osalle maamiehiä on ihan mitätöintä, joka enimmäkseen kohtaa naurun ja saapi tawallisesti sellaisen päätöksen: "se on turhaa lorua ja houhkeita; kaswaahan metsä puita itsestäänki". Mutta niille jotka niin sanowat tässä ei olekaan aikomusta ruweta puhelemaan. Suomessa on sellaisiakin paikkakuntia, joissa tilat owat jaettuna warsin pieniin osiin, joilla metsästä on täytynyt ruwe-

1

======= ======= ======= ======= ======= =======

2

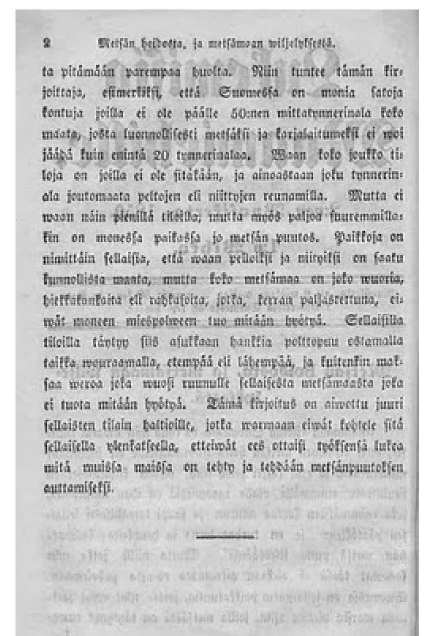
Metsän hoidosta, ja metsämaan viljelyksestä.

ta pitämään parempaa huolta. Niin tuntee tämän kirjoittaja, esimerkiksi, että Suomessa on monia satoja kontuja joilla ei ole päälle 50:nen mittatynnerinala koko maata, josta luonnollisesti metsäksi ja karjalaitumeksi ei voi jäädä kuin enintä 20 tynnerinalaa. Waan koko joukko tiloja on joilla ei ole sitäkään, ja ainoastaan joku tynnerinala joutomaata peltojen eli niittyjen reunamilla.

Mutta ei vaan näin pienillä mutta myös paljoa suuremmillakin on monessa paikassa jo metsän puutos. Paikkoja on nimittäin sellaisia, että vaan pelloiksi ja niityiksi on saatu kunnollista maata, mutta koko metsämaa on joko vuoria, hiekkakankaita eli rahkasoita, jotka kerran paljastettuna, eivät moneen miespolveen tuo mitään hyötyä.

Sellaisilla tiloilla täytyy siis asukkaan hankkia polttopuu ostamalla taikka vouraamalla, etempää eli lähempää ja kuitenkin maksaa veroa joka vuosi ruunulle sellaisesta metsämaasta joka ei tuota mitään hyötyä. Tämä kirjoitus on aivottu juuri sellaisten tilain haltioille, jotka varmaan eivät kohtele sitä sellaisella ylenkatseella,

etteivät ees ottaisi työksensä lukea mitä muissa maissa on tehty ja tehdään metsänpuutoksen auttamiseksi,

2 Metsän hoidosta, ja metsämaan wiljelyksestä.

ta pitämään parempaa huolta. Niin tuntee tämän kirjoittaja, esimerkiksi, että Suomessa on monia satoja kontuja joilla ei ole päälle 50:nen mittatynnerinala koko maata, josta luonnollisesti metsäksi ja karjalaitumeksi ei woi jäädä kuin enintä 20 tynnerinalaa. Waan koko joukko tiloja on joilla ei ole sitäkään, ja ainoastaan joku tynnerinala joutomaata peltojen eli niittyjen reunamilla. Mutta ei waan näin pienillä tiloilla; mutta myös paljoa suuremmillakin on monessa paikassa jo metsän puutos. Paikkoja on nimittäin sellaisia, että waan pelloiksi ja niityiksi on saatu kunnollista maata, mutta koko metsämaa on joko wuoria, hiekkakankaita eli rahkasoita, jotka, kerran paljastettuna, eiwät moneen miespolween tuo mitään hyötyä. Sellaisilla tiloilla täytyy siis asukkaan hankkia polttopuu ostamalla taikka wouraamalla, etempää eli lähempää, ja kuitenkin maksaa weroa joka wuosi ruunulle sellaisesta metsämaasta joka ei tuota mitään hyötyä. Tämä kirjoitus on aiwottu juuri sellaisten tilain haltioille, jotka warmaan eiwät kohtele sitä sellaisella ylenkatseella, etteiwät ees ottaisi työksensä lukea mitä muissa maissa on tehty ja tehdään metsänpuutoksen auttamiseksi.

--

======= ======= ======= ======= ======= =======

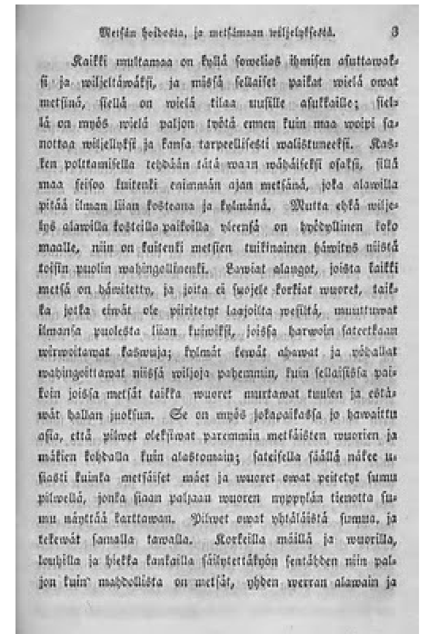
Metsän hoidosta, ja metsämaan viljelyksestä.

3

Kaikki multamaa on kyllä sovelias

<< | >>

1850-01-00 003 Metsän hoidosta, ja metsämaan viljelyksestä.

Metsän hoidosta, ja metsämaan wiljelyksestä. 3

Kaikki multamaa on kyllä sowelias ihmisen asuttawaksi ja wiljeltäwäksi, ja missä sellaiset paikat wielä owat metsinä, siellä on wielä tilaa uusille asukkaille; siellä on myös wielä paljon työtä ennen kuin maa woipi sanottaa wiljellyksi ja kansa tarpeellisesti walistuneeksi. Kasken polttamisella tehdään tätä waan wähäiseksi osaksi, sillä maa seisoo kuitenki enimmän ajan metsänä, joka alawilla pitää ilman liian kosteana ja kylmänä. Mutta ehkä wiljelys alawilla kosteilla paikoilla yleensä on hyödyllinen koko maalle, niin on kuitenki metsien tuikinainen häwitys niistä toisin puolin wahingollinenki. Lawiat alangot, joista kaikki metsä on häwitetty, ja joita ei suojele korkiat wuoret, taikka jotka eiwät ole piiritetyt laajoilta wesiltä, muuttuwat ilmansa puolesta liian kuiwiksi, joissa harwoin sateetkaan wirwoittawat kaswuja; kylmät kewät ahawat ja yöhallat wahingoittawat niissä wiljoja pahemmin, kuin sellaisissa paikoin joissa metsät taikka wuoret murtawat tuulen ja estäwät hallan juoksun. Se on myös jokapaikassa jo hawaittu asia, että pilwet oleksiwat paremmin metsäisten wuorien ja mäkien kohdalla kuin alastomain; sateisella säällä näkee usiasti kuinka metsäiset mäet ja wuoret owat peitetyt sumu pilwellä, jonka siaan paljaan wuoren nyppylän tienotta sumu näyttää karttawan. Pilwet owat yhtäläistä sumua, ja tekewät samalla tawalla. Korkeilla mäillä ja wuorilla, louhilla ja hiekka kankailla säilytettäkyön sentähden niin paljon kuin mahdollista on metsät, yhden werran alawain ja

Kaikki multamaa on kyllä sovelias ihmisen asuttavaksi ja viljeltäväksi, ja missä sellaiset paikat vielä ovat metsinä, siellä on vielä tilaa uusille asukkaille; siellä on myös vielä paljon työtä ennen kuin maa voipi sanottaa viljellyksi ja kansa tarpeellisesti valistuneeksi. Kasken polttamisella tehdään tätä vain vähäiseksi osaksi,

sillä maa seisoo kuitenki enimmän ajan metsänä, joka alavilla pitää ilman liian kosteana ja kylmänä. Mutta ehkä viljelys alavilla kosteilla paikoilla yleensä on hyödyllinen koko maalle, niin on kuitenki metsien tuikinainen hävitys niistä toisin puolin vahingollinenki. Laviat alangot, joista kaikki metsä on hävitetty, ja joita ei suojele korkiat vuoret,

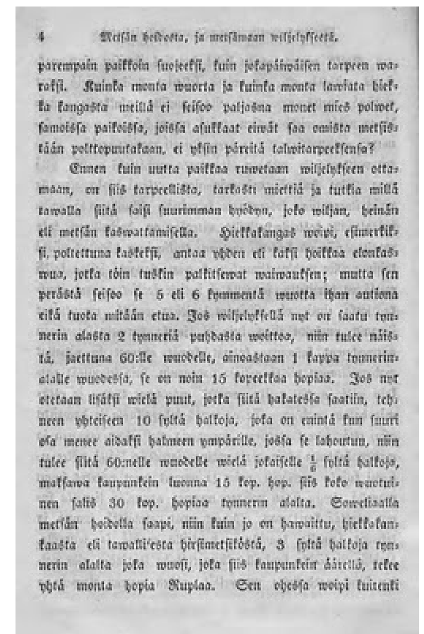
taikka jotka eivät ole piiritetyt laajoilta vesiltä, muuttuvat ilmansa puolesta liian kuiviksi, joissa harvoin sateetkaan virvoitavat kasvuja; kylmät kevät ahavat ja yöhallat vahingoittavat niissä viljoja pahemmin, kuin sellaisissa paikoin joissa metsät taikka vuoret murtavat tuulen ja estävät hallan juoksun. Se on myös jokapaikassa jo haVaittu asia,

että pilvet oleksivat paremmin metsäisten vuorien ja mäkien kohdalla kuin alastomain; sateisella säällä näkee usiasti kuinka metsäiset mäet ja vuoret ovat peitetyt sumu pilvellä, jonka siaan paljaan vuoren nyppylän tienotta sumu näyttää karttavan. Pilvet ovat yhtäläistä sumua, ja tekevät samalla tavalla. Korkeilla mäillä ja vuorilla,

louhilla ja hiekka kankailla säilytettäkyön sentähden niin paljon kuin mahdollista on metsät, yhden verran alavain ja

======= ======= ======= ======= ======= =======

parempain paikkoin suojeeksi, kuin

jokapäiväisen tarpeen varaksi. Kuinka monta vuorta ja kuinka monta laviata hiekka kangasta meillä ei seisoo paljasna monet mies polvet, samoissa paikoissa, joissa asukkaat eivät saa omista metsistään polttopuutakaan, ei yksin päreitä talvitarpeeksensa?

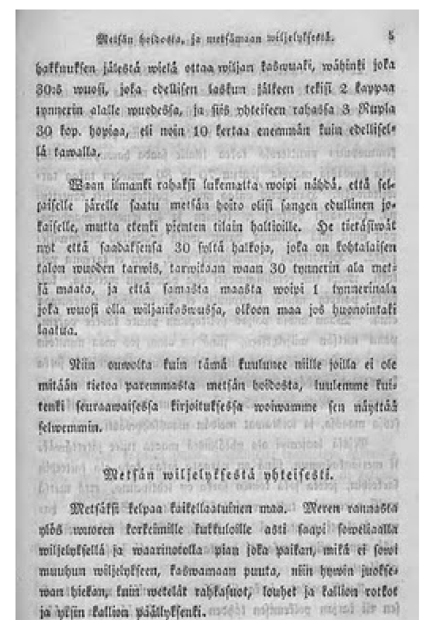
Ennen kuin uutta paikkaa ruvetaan viljelykseen ottamaan, on siis tarpeellista, tarkasti miettiä ja tutkia millä tavalla siitä saisi suurimman hyödyn, joko viljan, heinän eli metsän kasvattamisella. Hiekkakangas voipi, esimerkiksi, poltettuna kaskeksi, antaa yhden eli kaksi hoikkaa elonkasvua, jotka töin tuskin palkitsevat vaivauksen;

mutta sen perästä seisoo se 5 eli 6 kymmentä vuotta ihan autiona eikä tuota mitään etua. Jos viljelyksellä nyt on saatu tynnerin alasta 2 tynneriä puhdasta voittoa, niin tulee näistä, jaettuna 60:lle vuodelle, ainoastaan 1 kappa tynnerinalalle vuodessa, se on noin 15 kopeekkaa hopiaa. Jos nyt otetaan lisäksi vielä puut,

jotka siitä hakatessa saatiin, tehneen yhteiseen 10 syltä halkoja, joka on enintä kun suuri osa menee aidaksi halmeen ympärille, jossa se lahoutuu, niin tulee siitä 60:nelle vuodelle vielä jokaiselle syleä halkoja, maksava kaupunkein luonna 15 kop. hop. siis koko vuotuinen salis 30 kop. hopiaa tynnerin alalta. Soveliaalla metsän hoidolla saapi,

niin kuin jo on havaittu, hiekkakankaasta eli tavallisesta hirsimetsiköstä, 3 syltä halkoja tynnerin alalta joka vuosi, joka siis kaupunkein äärellä, tekee yhtä monta hopia Ruplaa. Sen ohessa voipi kuitenki

======= ======= ======= ======= ======= =======

hakkuuksen jälestä vielä ottaa viljan kasvuaki, vähinki joka 30:s vuosi, joka edellisen laskun jälkeen tekisi 2 kappaa tynnerin alalle vuodessa, ja siis yhteiseen rahassa 3 Rupla 30 kop. hopiaa, eli noin 10 kertaa enemmän kuin edellisellä tavalla.

Waan ilmanki rahaksi lukematta voipi nähdä, että sellaiselle järelle saatu metsän hoito olisi sangen edullinen jokaiselle, mutta etenki pienten tilain haltioille. He tietäsivät nyt että saadaksensa 30 syltä halkoja, joka on kohtalaisen talon vuoden tarvis, tarvitaan vaan 30 tynnerin ala metsä maata, ja että samasta maasta voipi 1 tynnerinala joka vuosi olla viljankasvussa,

olkoon maa jos huonointaki laatua.

Niin ouvolta kuin tämä kuulunee niille joilla ei ole mitään tietoa paremmasta metsän hoidosta, luulemme kuitenki seuraavaisessa kirjoituksessa voivamme sen näyttää selvemmin.

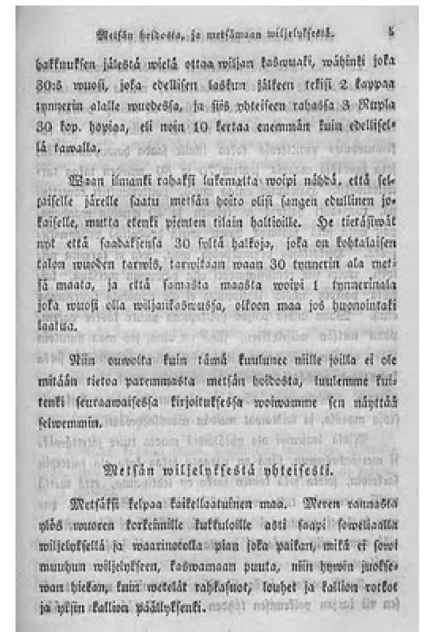
--

Metsän viljelyksestä yhteisesti.

<< | >>

1850-01-00 004 Metsän viljelyksestä yhteisesti. [Yleisesti]

Metsän viljelyksestä yhteisesti.

hakkuuksen jälestä wielä ottaa wiljan kaswuaki, wähinki joka 30:s wuosi, joka edellisen laskun jälkeen tekisi 2 kappaa tynnerin alalle wuodessa, ja siis yhteiseen rahassa 3 Rupla 30 kop. hopiaa, eli noin 10 kertaa enemmän kuin edellisellä tawalla.

Waan ilmanki rahaksi lukematta woipi nähdä, että selwälle järelle saatu metsän hoito olisi sangen edullinen jokaiselle, mutta etenki pienten tilain haltioille. He tietäsiwät nyt että saadaksensa 30 syltä halkoja, joka on kohtalaisen talon wuoden tarwis, tarwitaan waan 30 tynnerin ala metsä maata, ja että samasta maasta woipi 1 tynnerinala joka wuosi olla wiljankaswussa, olkoon maa jos huonointaki laatua.

Niin ouwolta kuin tämä kuulunee niille joilla ei ole mitään tietoa paremmasta metsän hoidosta, luulemme kuitenki seuraawaisessa kirjoituksessa woiwamme sen näyttää selwemmin.

Metsän wiljelyksestä yhteisesti.

Metsäksi kelpaa kaikellaatuinen maa. Meren rannasta ylös wuoren korkeimille kukkuloille asti saapi soweliaalla wiljelyksellä ja waarinotolla pian joka paikan, mikä ei sowi muuhun wiljelykseen, kaswamaan puuta, niin hywin juoksewan hiekan, kuin wetelät rahkasuot, louhet ja kallion rotkot ja yksin kallion päällyksenki.

Metsäksi kelpaa kaikellaatuinen maa. Meren rannasta ylös vuoren korkeimille kukkuloille asti saapi soveliaalla viljelyksellä ja vaarinotolla pian joka paikan, mikä ei sovi muuhun viljelykseen, kasvamaan puuta, niin hyvin juoksevan hiekan, kuin vetelät rahkasuot, louhet ja kallion rotkot ja yksin kallion päällyksenki.

======= ======= ======= ======= ======= =======

6

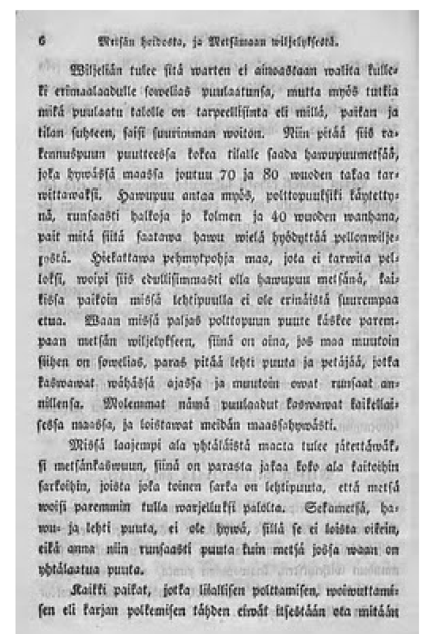
Metsän hoidosta, ja metsämaan viljelyksestä.

Wiljeliän tulee sitä varten ei ainoastaan valita kulleki erimaalaadulle sovelias puulaatunsa, mutta myös tutkia mikä puulaatu talolle on tarpeellisinta eli millä, paikan ja tilan suhteen, saisi suurimman voiton.

Niin pitää siis rakennuspuun puutteessa kokea tilalle saada havupuumetsää, joka hyvässä maassa joutuu 70 ja 80 vuoden takaa tarvittavaksi. Havupuu antaa myös, polttopuuksiki käytettynä, runsaasti halkoja jo kolmen ja 40 vuoden vanhana, pait mitä siitä saatava havu vielä hyödyttää pellonviljelystä. Hiekattava pehmytpohja maa,

jota ei tarvita pelloksi, voipi siis edullisimmasti olla havupuu metsänä, kaikissa paikoin missä lehtipuulla ei ole erinäistä suurempaa etua. Waan missä paljas polttopuun puute käskee parempaan metsän viljelykseen, siinä on aina, jos maa muutoin siihen on sovelias, paras pitää lehti puuta ja petäjää, jotka kasvavat vähässä ajassa ja muutoin ovat runsaat annillensa.

Molemmat nämä puulaadut kasvavat kaikellaisessa maassa, ja loistavat meidän maassa hyvästi.

Wiljeliän tulee sitä warten ei ainoastaan walita kulleki erimaalaadulle sowelias puulaatunsa, mutta myös tutkia mikä puulaatu talolle on tarpeellisinta eli millä, paikan ja tilan suhteen, saisi suurimman woiton. Niin pitää siis rakennuspuun puutteessa kokea tilalle saada hawupuumetsää, joka hywässä maassa joutuu 70 ja 80 wuoden takaa tarwittawaksi. Hawupuu antaa myös, polttopuuksiki käytettynä, runsaasti halkoja jo kolmen ja 40 wuoden wanhana, pait mitä siitä saatawa hawu wielä hyödyttää pellonwiljelystä. Hiekattawa pehmytpohja maa, jota ei tarwita pelloksi, woipi siis edullisimmasti olla hawupuu metsänä, kaikissa paikoin missä lehtipuulla ei ole erinäistä suurempaa etua. Waan missä paljas polttopuun puute käskee parempaan metsän wiljelykseen, siinä on aina, jos maa muutoin siihen on sowelias, paras pitää lehti puuta ja petäjää, jotka kaswawat wähässä ajassa ja muutoin owat runsaat annillensa. Molemmat nämä puulaadut kaswawat kaikellaisessa maassa, ja loistawat meidän maassa hywästi.

Missä laajempi ala yhtäläistä maata tulee jätettäwäksi metsänkaswuun, siinä on parasta jakaa koko ala kaitoihin sarkoihin, joista joka toinen sarka on lehtipuuta, että metsä woisi paremmin tulla warjelluksi palolta. Sekametsä, hawu- ja lehti puuta, ei ole hywä, sillä se ei loista oikein, eikä anna niin runsaasti puuta kuin metsä jossa waan on yhtälaatua puuta.

Kaikki paikat, jotka liiallisen polttamisen, woiwuttamisen eli karjan polkemisen tähden eiwät itsestään ota mitään

Missä laajempi ala yhtäläistä maata tulee jätettäväkisi metsänkasvuun, siinä on parasta jakaa koko ala kaitoihin sarkoihin, joista joka toinen sarka on lehtipuuta, että metsä voisi paremmin tulla varjelluksi palolta. Sekametsä, havu- ja lehti puuta, ei ole hyvä, sillä se ei loista oikein, eikä anna niin runsaasti puuta kuin metsä jossa vaan on yhtälaatua puuta.

Kaikki paikat, jotka liiallisen polttamisen, voivuttamisen eli karjan polkemisen tähden eivät itsestään ota mitään

======= ======= ======= ======= ======= =======

Metsän hoidosta, ja metsämaan viljelyksestä.

7

puuta, voivat saataa kasvamaan metsää puun siementen kylvämisellä.

Metsää hakatessa talvispuuksi ei pidä hakata

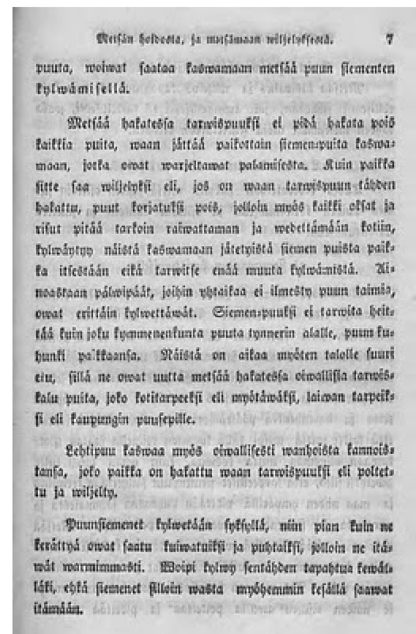
pois kaikkia puita, vaan jättää paikottain siemen-puita kasvamaan, jotka ovat varjeltavat palamisesta. Kuin paikka sitte saa viljelyksi eli, jos on vaan tarvispuun tähden hakattu, puut korjatuksi pois, jolloin myös kaikki oksat ja risut pitää tarkoin raivattaman ja vedettämään kotiin,

kylväytyy näistä kasvamaan jätetyistä siemen puista paikka itsestään eikä tarvitse enää muuta kylvämistä. Ainoastaan pälvipäät, joihin yhtaikaa ei ilmesty puun taimia, ovat erittäin kylvettävät. Siemen-puuksi ei tarvita heittää kuin joku kymmenenkunta puuta tynnerin alalle, puun kuhunki pahkaansa. Näistä on aikaa myöten talolle suuri etu,

sillä ne ovat uutta metsää hakatessa oivallisia tarviskalu puita, joko kotitarpeeksi eli myötäväksi, laivan tarpeiksi eli kaupungin puusepille.

Lehtipuu kasvaa myös oivallisesti vanhoista kannoistansa, joko paikka on hakattu vaan tarvispuuksi eli poltettu ja viljelty.

Puunsiemenet kylvetään syksyllä, niin pian kuin ne kerättyä ovat saatu kuivatuiksi ja puhtaiksi, jolloin ne itävät varmimmasti. Woipi kylvy sentähden tapahtua kevälläki, ehkä siemenet silloin vasta myöhemmin kesällä saavat itämään.

Metsän hoidosta, ja metsämaan wiljelyksestä. 7

puuta, woiwat saataa kaswamaan metsää puun siementen kylwämisellä.

Metsää hakatessa tarwispuuksi ei pidä hakata pois kaikkia puita, waan jättää paikottain siemen-puita kaswamaan, jotka owat warjeltawat palamisesta. Kuin paikka sitte saa wiljelyksi eli, jos on waan tarwispuun tähden hakattu, puut korjatuksi pois, jolloin myös kaikki oksat ja risut pitää tarkoin raiwattaman ja wedettämään kotiin, kylwäytyy näistä kaswamaan jätetyistä siemen puista paikka itsestään eikä tarwitse enää muuta kylwämistä. Ainoastaan pälwipäät, joihin yhtaikaa ei ilmesty puun taimia, owat erittäin kylwettäwät. Siemen-puuksi ei tarwita heittää kuin joku kymmenenkunta puuta tynnerin alalle, puun kuhunki paikkaansa. Näistä on aikaa myöten talolle suuri etu, sillä ne owat uutta metsää hakatessa oiwallisia tarwiskalu puita, joko kotitarpeeksi eli myötäwäksi, laiwan tarpeiksi eli kaupungin puusepille.

Lehtipuu kaswaa myös oiwallisesti wanhoista kannoistansa, joko paikka on hakattu waan tarwispuuksi eli poltettu ja wiljelty.

Puunsiemenet kylwetään syksyllä, niin pian kuin ne kerättyä owat saatu kuiwatuiksi ja puhtaiksi, jolloin ne itäwät warmimmasti. Woipi kylwy sentähden tapahtua kewälläki, ehkä siemenet silloin wasta myöhemmin kesällä saawat itämään.

======= ======= ======= ======= ======= =======

8

Metsän hoidosta, ja metsämaan viljelyksestä.

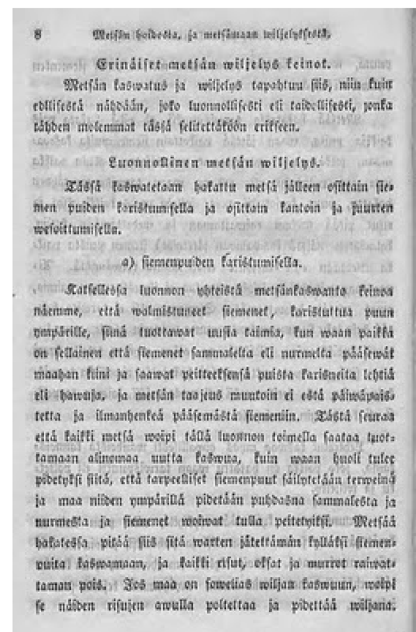
--

Erinäiset metsän viljelys keinot.

Metsän kasvatus ja viljelys tapahtuu siis, niin kuin edellisestä nähdään, joko luonnollisesti eli taidollisesti, jonka tähden molemmat tässä selitettäköön erikseen.

--

Luonnollinen metsän viljelys.

8 Metsän hoidosta, ja metsämaan wiljelyksestä.

Erinäiset metsän wiljelys keinot.

Metsän kaswatus ja wiljelys tapahtuu siis, niin kuin edellisestä nähdään, joko luonnollisesti eli taidollisesti, jonka tähden molemmat tässä selitettäköön erikseen.

Luonnollinen metsän wiljelys.

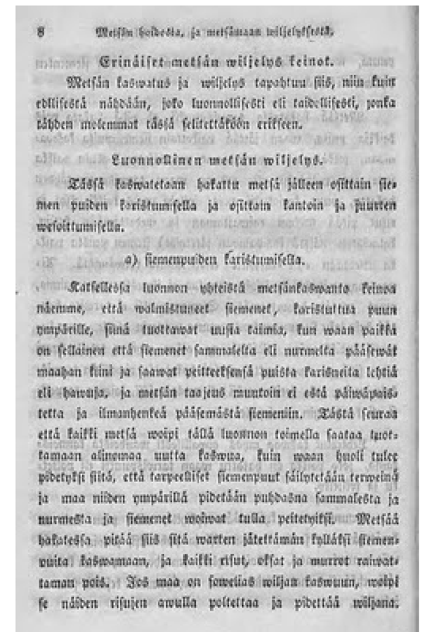
Tässä kaswatetaan hakattu metsä jälleen osittain siemen puiden karistumisella ja osittain kantoin ja juurten wesoittumisella.

a) siemenpuiden karistumisella.

Katsellessa luonnon yhteistä metsänkaswanto keinoa näemme, että walmistuneet siemenet, karistuttua puun ympärille, siinä tuottawat uusia taimia, kun waan paikka on sellainen että siemenet sammalelta eli nurmelta pääsewät maahan kiini ja saawat peitteeksensä puista karisneita lehtiä eli hawuja, ja metsän taajeus muutoin ei estä päiwäpaistetta ja ilmanhenkeä pääsemästä siemeniin. Tästä seuraa että kaikki metsä woipi tällä luonnon toimella saataa tuottamaan alinomaa uutta kaswua, kuin waan huoli tulee pidetyksi siitä, että tarpeelliset siemenpuut säilytetään terweinä ja maa niiden ympärillä pidetään puhdasna sammalesta ja nurmesta ja siemenet woiwat tulla peitetyiksi. Metsää hakatessa pitää siis sitä warten jätettämän kyllälti siemen-puita kaswamaan, ja kaikki risut, oksat ja murret raiwattaman pois. Jos maa on sowelias wiljan kaswuun, woipi se näiden risujen awulla poltettaa ja pidettää wiljana.

<< | >>

1850-01-00 005 Luonnollinen metsän viljelys.

8 Metsän hoidosta, ja metsämaan wiljelyksestä.

Erinäiset metsän wiljelys keinot.

Metsän kaswatus ja wiljelys tapahtuu siis, niin kuin edellisestä nähdään, joko luonnollisesti eli taidollisesti, jonka tähden molemmat tässä selitettäköön erikseen.

Luonnollinen metsän wiljelys.

Tässä kaswatetaan hakattu metsä jälleen osittain siemen puiden karistumisella ja osittain kantoin ja juurten wesoittumisella.

a) siemenpuiden karistumisella.

Katsellessa luonnon yhteisiä metsänkaswanto keinoa näemme, että walmistuneet siemenet, karistuttua puun ympärille, siinä tuottawat uusia taimia, kun waan paikka on sellainen että siemenet sammalelta eli nurmelta pääsewät maahan kiini ja saawat peitteeksensä puista karisneita lehtiä eli hawuja, ja metsän taajeus muutoin ei estä päiwäpaistetta ja ilmanhenkeä pääsemästä siemeniin. Tästä seuraa että kaikki metsä woipi tällä luonnon toimella saataa tuottamaan alinomaa uutta kaswua, kuin waan huoli tulee pidetyksi siitä, että tarpeelliset siemenpuut säilytetään terweinä ja maa niiden ympärillä pidetään puhdasna sammalesta ja nurmesta ja siemenet woiwat tulla peitetyiksi. Metsää hakatessa pitää siis sitä warten jätettämän kylläksi siemenpuita kaswamaan, ja kaikki risut, oksat ja murrot raiwattaman pois. Jos maa on sowelias wiljan kaswuun, woipi se näiden risujen awulla poltettaa ja pidettää wiljana.

Erinäiset metsän viljelys keinot.

Metsän kasvatus ja viljelys tapahtuu siis, niin kuin edellisestä nähdään, joko luonnollisesti eli taidollisesti, jonka tähden molemmat tässä selitettäköön erikseen.

--

Luonnollinen metsän viljelys.

Tässä kasvatetaan hakattu metsä jälleen osittain siemen puiden karistumisella ja osittain kantoin ja juurten vesoittumisella.

a) siemenpuiden karistumisella.

Katsellessa luonnon yhteisiä metsänkasvanto keinoa näemme, että valmistuneet siemenet, karistuttua puun ympärille, siinä tuottavat uusia taimia, kun vaan paikka on sellainen että siemenet sammalelta eli nurmelta pääsevät maahan kiini ja saavat peitteeksensä puista karisneita lehtiä eli havuja, ja metsän taajeus muutoin ei estä paiväpaistetta ja ilmanhenkeä pääsemästä siemeniin.

Tästä seuraa että kaikki metsä voipi tällä luonnon toimella saataa tuottamaan alinomaa uutta kasvua, kuin vaan huoli tulee pidetyksi siitä, että tarpeelliset siemenpuut säilytetään terveinä ja maa niiden ympärillä pidetään puhdasna sammalesta ja nurmesta ja siemenet voivat tulla peitetyiksi.

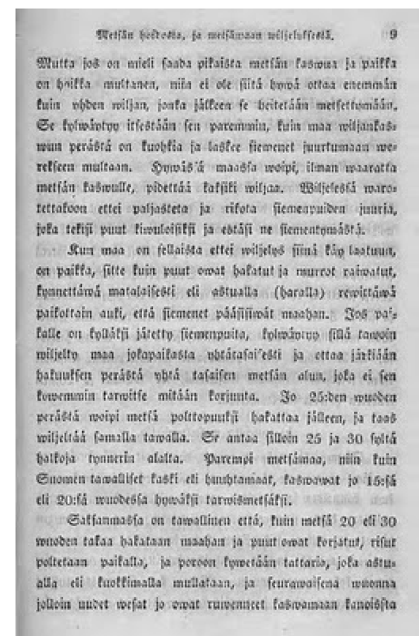
Metsää hakatessa pitää siis sitä varten jätettämän kylläksi siemenpuita kasvamaan, ja kaikki risut, oksat ja murrot raivattaman pois. Jos maa on sovelias viljan kasvuun, voipi se näiden risujen avulla poltettaa ja pidettää viljana.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Metsän hoidosta, ja metsämaan viljelyksestä.

9

Mutta jos on mieli saada pikaista metsän kasvua ja paikka on hoikka multanen, niin ei ole siitä hyvä ottaa enemmän kuin yhden viljan, jonka jälkeen se heitetään metsettymään.

Metsän hoidosta, ja metsämaan wiljelyksestä. 9

Mutta jos on mieli saada pikaista metsän kaswua ja paikka on hoikka multanen, niin ei ole siitä hywä ottaa enemmän kuin yhden wiljan, jonka jälkeen se heitetään metsettymään. Se kylwäytyy itsestään sen paremmin, kuin maa wiljankaswun perästä on kuohkia ja laskee siemenet juurtumaan werekseen multaan. Hywäs'ä maassa woipi, ilman waaratta metsän kaswulle, pidettää kaksiki wiljaa. Wiljelessä warotettakoon ettei paljasteta ja rikota siemenpuiden juuria, joka tekisi puut kiwuloisiksi ja estäsi ne siementymästä.

Kun maa on sellaista ettei wiljelys siinä käy laatuun, on paikka, sitte kuin puut owat hakatut ja murrot raiwatut, kynnettäwä matalaisesti eli astualla (haralla) rewittäwä paikottain auki, että siemenet pääsisiwät maahan. Jos paikalle on kylläksi jätetty siemenpuita, kylwäytyy sillä tawoin wiljelty maa jokapaikasta yhtätasai'esti ja ottaa järkiään hakuuksen perästä yhtä tasaisen metsän alun, joka ei sen kowemmin tarwitse mitään korjuuta. Jo 25:den wuoden perästä woipi metsä polttopuuksi hakattaa jälleen, ja taas wiljeltää samalla tawalla. Se antaa silloin 25 ja 30 syltä halkoja tynnerin alalta. Parempi metsämaa, niin kuin Suomen tawalliset kaski eli huuhtamaat, kaswawat jo 15:sä eli 20:sä wuodessa hywäksi tarwismetsäksi.

Saksanmaassa on tawallinen että, kuin metsä 20 eli 30 wuoden takaa hakataan maahan ja puut owat korjatut, risut poltetaan paikalla, ja poroon kywetään tattaria, joka astualla eli kuokkimalla mullataan, ja seurawaisena wuonna jolloin uudet wesat jo owat ruwenneet kaswamaan kannoista

Se kylväytyy itsestään sen paremmin, kuin maa viljankasvun perästä on kuohkia ja laskee siemenet juurtumaan verekseen multaan. Hyvässä maassa voipi, ilman vaaratta metsän kasvulle, pidettää kaksiki viljaa. Wiljelessä varotettakoon ettei paljasteta ja rikota siemenpuiden juuria, joka tekisi puut kivuloisiksi ja estäsi ne siementymästä.

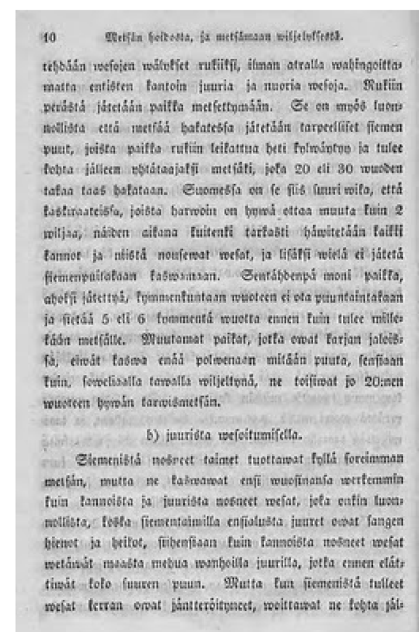
Kun maa on sellaista ettei viljelys siinä käy laatuun, on paikka, sitte kuin puut ovat hakatut ja murrot raivatut, kynnettävä matalaisesti eli astualla (haralla) revittävä paikottain auki, että siemenet pääsisivät maahan. Jos paikalle on kylläksi jätetty siemenpuita, kylväytyy sillä tavoin viljelty maa jokapaikasta yhtätasaisesti ja ottaa järkiään hakuuksen perästä yhtä tasaisen metsän alun,

joka ei sen kovemmin tarvitse mitään korjuuta. Jo 25:den vuoden perästä voipi metsä polttopuuksi hakattaa jälleen, ja taas viljeltää samalla tavalla. Se antaa silloin 25 ja 30 syltä halkoja tynnerin alalta. Parempi metsämaa, niin kuin Suomen tavalliset kaski eli huuhtamaat, kasvavat jo 15:sä eli 20:sä vuodessa hyväksi tarvismetsäksi.

Saksanmassa on tavallinen että, kuin metsä 20 eli 30 vuoden takaa hakataan maahan ja puut ovat korjatut, risut poltetaan paikalla, ja poroon kyvetään tattaria, joka astualla eli kuokkimalla mullataan, ja seuravaisena vuonna jolloin uudet vesat jo ovat ruvenneet kasvamaan kannoissta

======= ======= ======= ======= ======= =======

tehdään vesojen välykset rukiiksi, ilman atralla vahingoittamatta entisten kantoin juuria ja nuoria vesoja. Rukiin perästä jätetään paikka metsettymään. Se on myös luonnollista että metsää hakatessa jätetään tarpeelliset siemen puut, joista paikka rukiin leikattua heti kylväytyy ja tulee kohta jätteen yhtätaajaksi metsäki,

10 Metsän hoidosta, ja metsämaan wiljelyksestä.

tehdään wesojen wälykset rukiiksi, ilman atralla wahingoittamatta entisten kantoin juuria ja nuoria wesoja. Rukiin perästä jätetään paikka metsettymään. Se on myös luonnollista että metsää hakatessa jätetään tarpeelliset siemen puut, joista paikka rukiin leikattua heti kylwäytyy ja tulee kohta jälleen yhtätaajaksi metsäki, joka 20 eli 30 wuoden takaa taas hakataan. Suomessa on se siis suuri wika, että kaskiraateissa, joista harwoin on hywä ottaa muuta kuin 2 wiljaa, näiden aikana kuitenki tarkasti häwitetään kaikki kannot ja niistä nousewat wesat, ja lisäksi wielä ei jätetä siemenpuitakaan kaswamaan. Sentähdenpä moni paikka, ahoksi jätettyä, kymmenkuntaan wuoteen ei ota puuntaintakaan ja sietää 5 eli 6 kymmentä wuotta ennen kuin tulee millekään metsälle. Muutamat paikat, jotka owat karjan jaloissa, eiwät kaswa enää polwenaan mitään puuta, sensijaan kuin, sowelijaalla tawalla wiljeltynä, ne toisiwat jo 20:nen wuoteen hywän tarwismetsän.

b) juurista wesoitumisella.

Siemenistä nosseet taimet tuottawat kyllä soreimman metsän, mutta ne kaswawat ensi wuosinansa werkemmin kuin kannoista ja juurista nosseet wesat, joka onkin luonnollista, koska siementaimilla ensialusta juuret owat sangen hienot ja heikot, sihensijaan kuin kannoista nosseet wesat wetäwät maasta mehua wanhoilla juurilla, jotka ennen elättiwät koko suuren puun. Mutta kun siemenistä tulleet wesat kerran owat jäntteröityneet, woittawat ne kohta jäl-

joka 20 eli 30 vuoden takaa taas hakataan. Suomessa on se siis suuri vika, että kaskiraateissa, joista harvoin on hyvä ottaa muuta kuin 2 viljaa, näiden aikana kuitenki tarkasti hävitetään kaikki kannot ja niistä nousevat vesat, ja lisäksi vielä ei jätetä siemenpuitakaan kasvamaan. Sentähdenpä moni paikka, ahoksi jätettyä,

kymmenkuntaan vuoteen ei ota puuntaintakaan ja sietää 5 eli 6 kymmentä vuotta ennen kuin tulee

millekään metsälle. Muutamat paikat, jotka ovat karjan jaloissa, eivät kasva enää polvenaan mitään puuta, sensiaan kuin, soveliaalla tavalla viljeltynä, ne toisivat jo 20:nen vuoteen hyvän tarvismetsän.

b) juurista vesoitumisella.

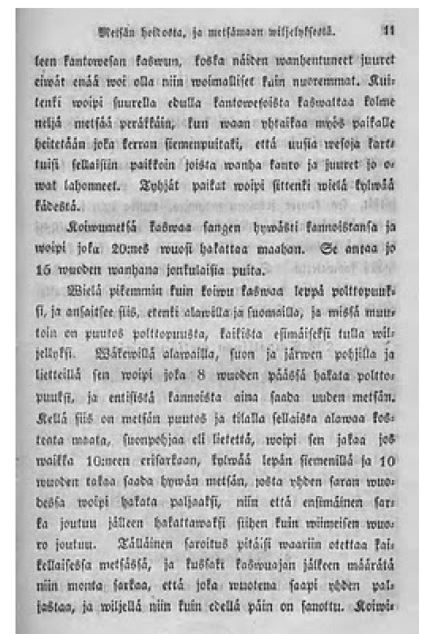
Siemenistä nosneet taimet tuottavat kyllä soreimman metsän, mutta ne kasvavat ensi vuosinansa verkemmin kuin kannoista ja juurista nosneet vesat, joka onkin luonnollilta, koska siementaimilla ensialusta juuret ovat sangen hienot ja heikot, siihensiaan kuin kannoista nosneet vesat vetävät maasta mehua vanhoilla juurilla,

jotka ennen elättivät koko suuren puun. Mutta kun siemenistä tulleet vesat kerran ovat jäntteröityneet, voittavat ne kohta jäl-

======= ======= ======= ======= ======= =======

Metsän hoidosta, ja metsämaan viljelyksestä.

11

Metsän hoidosta, ja metsämaan wiljelyksestä. 11

leen kantowesan kaswun, koska näiden wanhentuneet juuret eiwät enää woi olla niin woimalliset kuin nuoremmat. Kuitenki woipi suurella edulla kantowesoista kaswattaa kolme neljä metsää peräkkäin, kun waan yhtaikaa myös paikalle heitetään joka kerran siemenpuitaki, että uusia wesoja karttuisi sellaisiin paikkoin joista wanha kanto ja juuret jo owat lahonneet. Tyhjät paikat woipi sittenki wielä kylwää kädestä.

Koiwumetsä kaswaa sangen hywästi kannoistansa ja woipi joka 20:nes wuosi hakattaa maahan. Se antaa jo 15 wuoden wanhana jonkulaisia puita.

Wielä pikemmin kuin koiwu kaswaa leppä polttopuuksi, ja ansaitsee siis, etenki alawilla ja suomailla, ja missä muutoin on puutos polttopuusta, kaikista esimäiseksi tulla wiljellyksi. Wäkewillä alamailla, suon ja järwen pohjilla ja lietteillä sen woipi joka 8 wuoden päässä hakata polttopuuksi, ja entisistä kannoista aina saada uuden metsän. Kellä siis on metsän puutos ja tilalla sellaista alawaa kosteata maata, suonpohjaa eli lietettä, woipi sen jakaa jos waikka 10:neen erisarkaan, kylwää lepän siemenillä ja 10 wuoden takaa saada hywän metsän, josta yhden saran wuodessa woipi hakata paljaaksi, niin että ensimäinen sarka joutuu jälleen hakattawaksi siihen kuin wiimeisen wuoro joutuu. Tälläinen saroitus pitäisi waariin otettaa kaikellaisessa metsässä, ja kussaki kaswuajan jälkeen määrätä niin monta sarkaa, että joka wuotena saapi yhden paljastaa, ja wiljellä niin kuin edellä päin on sanottu. Koiwi-

leen kantovesan kasvun, koska näiden vanhentuneet juuret eivät enää voi olla niin voimalliset kuin nuoremmat. Kuitenki voipi suurella edulla kantovesoista kasvattaa kolme neljä metsää peräkkäin, kun vaan yhtaikaa myös paikalle heitetään joka kerran siemenpuitaki, että uusia vesoja karttuisi sellaisiin paikkoin joista vanha kanto ja juuret jo ovat lahonneet.

Tyhjät paikat voipi sittenki vielä kylvää kädestä.

Koivumetsä kasvaa sangen hyvästi kannoistansa ja voipi joka 20:nes vuosi hakattaa maahan. Se antaa jo 15 vuoden vanhana jonkulaisia puita.

Wielä pikemmin kuin koivu kasvaa leppä polttopuuksi, ja ansaitsee siis, etenki alavilla ja suomailla, ja missä muutoin on puutos polttopuusta, kaikista esimäiseksi tulla viljellyksi. Wäkevillä alamailla, suon ja järven pohjilla ja lietteillä sen voipi joka 8 vuoden päässä hakata polttopuuksi, ja entisistä kannoista aina saada uuden metsän.

Kellä siis on metsän puutos ja tilalla sellaista alamaa kosteata maata, suonpohjaa eli lietettä, voipi sen jakaa jos vaikka 10:neen erisarkaan, kylvää lepän siemenillä ja 10 vuoden takaa saada hyvän metsän, josta yhden saran vuodessa voipi hakata paljaaksi, niin että ensimäinen sarka joutuu jälleen hakattavaksi siihen kuin viimeisen vuoro joutuu.

Tällainen saroitus pitäisi vaariin otettaa kaikellaisessa metsässä, ja kussaki kasvuajan jälkeen määrätä niin monta sarkaa, että joka vuotena saapi yhden paljastaa, ja viljellä niin kuin edellä päin on sanottu. Koivi-

======= ======= ======= ======= ======= =======

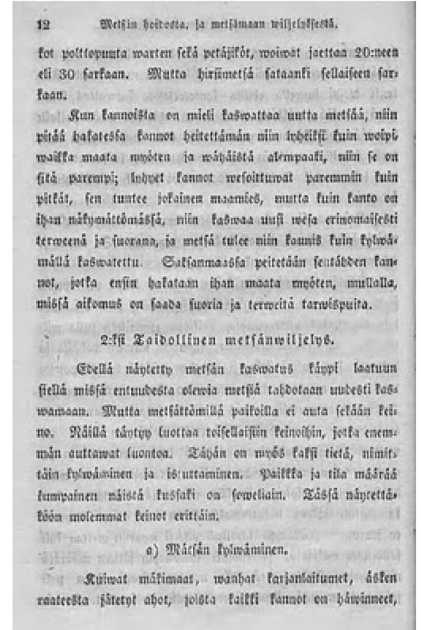
kot polttopuuta varten sekä petäjiköt, voivat jaettaa 20:neen eli 30 sarkaan. Mutta hirsimetsä sataanki sellaiseen sarkaan.

Kun kannoista on mieli kasvattaa uutta metsää, niin pitää hakatessa kannot heitettämän niin lyheiksi kuin voipi, vaikka maata myöten ja vähäistä niin se on sitä parempi; lyhyet kannot vesoittuvat paremmin kuin pitkät, sen tuntee jokainen maamies, mutta kuin kanto on ihan näkymättömässä, niin kasvaa uusi vesa erinomaisesti terveenä ja suorana,

ja metsä tulee niin kaunis kuin kylvämällä kasvatettu. Saksanmaassa peitetään sentähden kannot, jotka ensin hakataan ihan maata myöten, mullalla, missä aikomus on saada suoria ja terveitä tarvispuita.

--

2:ksi Taidollinen metsänviljelys.

12 Metsän hoidosta, ja metsämaan wiljelyksestä.

kot polttopuuta warten sekä petäjiköt, woiwat jaettaa 20:neen eli 30 sarkaan. Mutta hirsimetsä sataanki sellaiseen sarkaan.

Kun kannoista on mieli kaswattaa uutta metsää, niin pitää hakatessa kannot heitettämän niin lyheiksi kuin woipi, waikka maata myöten ja wähäistä alempaaki, niin se on sitä parempi; lyhyet kannot wesoittuwat paremmin kuin pitkät, sen tuntee jokainen maamies, mutta kuin kanto on ihan näkymättömässä, niin kaswaa uusi wesa erinomaisesti terweenä ja suorana, ja metsä tulee niin kaunis kuin kylwämällä kaswatettu. Saksanmaassa peitetään sentähden kannot, jotka ensin hakataan ihan maata myöten, mullalla, missä aikomus on saada suoria ja terweitä tarwispuita.

2:ksi Taidollinen metsänwiljelys.

Edellä näytetty metsän kaswatus käypi laatuun siellä missä entuudesta olewia metsiä tahdotaan uudesti kaswamaan. Mutta metsättömillä paikoilla ei auta sekään keino. Näillä täytyy luottaa toisellaisiin keinoihin, jotka enemmän auttawat luontoa. Tähän on myös kaksi tietä, nimittäin kylwäminen ja istuttaminen. Paikka ja tila määrää kumpainen näistä kussaki on sowelias. Tässä näytettäköön molemmat keinot erittäin.

a) Metsän kylwäminen.

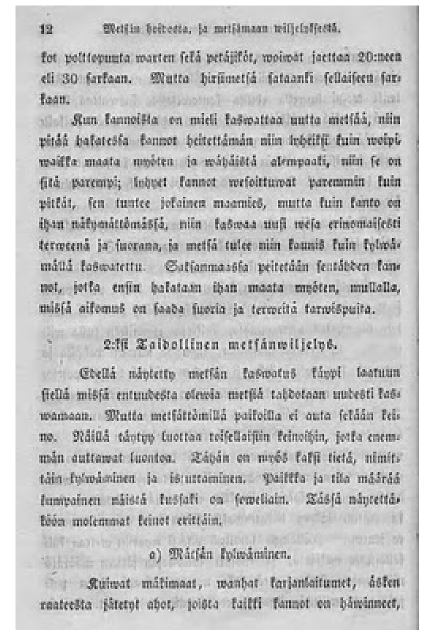
Kuiwat mäkimaat, wanhat karjanlaitumet, äsken raateesta jätetyt ahot, joista kaikki kannot on häwinneet,

1850-01-00 006 Taidollinen metsänviljelys.

2:ksi Taidollinen metsänviljelys.

Edellä näytetty metsän kasvatus käypi laatuun siellä missä entuudesta olevia metsiä tahdotaan uudesti kasvamaan. Mutta metsättömillä paikoilla ei auta sekään keino.

Näillä täytyy luottaa toisellaisiin keinoihin, jotka enemmän auttavat luontoa. Tähän on myös kaksi tietä, nimittäin kylväminen ja istuttaminen. Paikkka ja tila määrää kumpainen näistä kussaki on soveliain. Tässä näytettäköön molemmat keinot erittäin.

kot polttopuuta warten sekä petäjiköt, woiwat jaettaa 20:neen eli 30 karkaan. Mutta hirsimetsä sataanki sellaiseen karkaan.

Kun kannoista on mieli kaswattaa uutta metsää, niin pitää hakatessa kannot heitettämän niin lyheiksi kuin woipi waikka maata myöten ja wähäistä alempaaki, niin se on sitä parempi; lyhyet kannot wesoittuwat paremmin kuin pitkät, sen tuntee jokainen maamies, mutta kuin kanto on ihan näkymättömässä, niin kaswaa uusi wesa erinomaisesti terweenä ja suorana, ja metsä tulee niin kaunis kuin kylwämällä kaswatettu. Saksanmaassa peitetään sentähden kannot, jotka ensin hakataan ihan maata myöten, mullalla, missä aikomus on saada suoria ja terweitä tarwispuita.

2:ksi Taidollinen metsänwiljelys.

Edellä näytetty metsän kaswatus käypi laatuun siellä missä entuudesta olewia metsiä tahdotaan uudesti kaswamaan. Mutta metsättömillä paikoilla ei auta sekään keino. Näillä täytyy luottaa toisellaisiin keinoihin, jotka enemmän auttawat luontoa. Tähän on myös kaksi tietä, nimittäin kylwäminen ja istuttaminen. Paikka ja tila määrää kumpainen näistä kussaki on soweliain. Tässä näytettäköön molemmat keinot erittäin.

a) Metsän kylwäminen.

Kuiwat mäkimaat, wanhat karjanlaitumet, äsken raateesta jätetyt ahot, joista kaikki kannot on häwinneet,

a) Metsän kylväminen.

Kuivat mäkimaat, vanhat karjanlaitumet, äsken raateesta jätetyt ahot, joista kaikki kannot on hävinneet,

======= ======= ======= ======= ======= =======

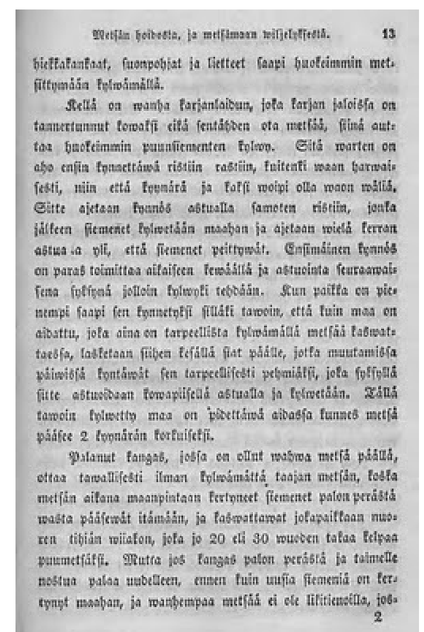
Metsän hoidosta, ja metsämaan viljelyksestä.

13

hiekkakankaat, suonpohjat ja lietteet saapi huokeimmin metsittymään kylvämällä.

Kellä on vanha karjanlaidun, joka karjan jaloissa on tannertunnut kovaksi eikä sentähden ota metsää, siinä auttaa huokeimmin puunsiementen kylvy. Sitä varten on aho ensin kynnettävä ristiin rastiin, kuitenki vaan harvaisesti, niin että kyynärä ja kaksi voipi olla vaon väliä.

Sitte ajetaan kynnös astualla samoten ristiin, jonka jälkeen siemenet kylvetään maahan ja ajetaan vielä kerran astualla yli, että siemenet peittyvät. Ensimäinen kynnös on paras toimittaa aikaiseen keväällä ja astuointa seuraavaisena syksynä jolloin kylvyki tehdään. Kun paikka on pienempi saapi sen kynnetyksi silläki tavoin,

hiekkakankaat, suonpohjat ja lietteet saapi huokeimmin metsittymään kylwämällä.

Kellä on wanha karjanlaidun, joka karjan jaloissa on tannertunnut kowaksi eikä sentähden ota metsää, siinä auttaa huokeimmin puunsiemementen kylwy. Sitä warten on aho ensin kynnettäwä ristiin rastiin, kuitenki waan harwaisesti, niin että kyynärä ja kaksi woipi olla waon wäliä. Sitte ajetaan kynnös astualla samoten ristiin, jonka jälkeen siemenet kylwetään maahan ja ajetaan wielä kerran astualla yli, että siemenet peittywät. Ensimäinen kynnös on paras toimittaa aikaiseen keväällä ja astuointa seuraawaisena syksynä jolloin kylwyki tehdään. Kun paikka on pienempi saapi sen kynnetyksi silläki tawoin, että kuin maa on aidattu, joka aina on tarpeellista kylwämällä metsää kaswattaessa, lasketaan siihen kesällä siat päälle, jotka muutamissa päiwissä kyntäwät sen tarpeellisesti pehmiäksi, joka syksyllä sitte astuoidaan kowapiisellä astualla ja kylwetään. Tällä tawoin kylwetty maa on pidettäwä aidassa kunnes metsä pääsee 2 kyynärän korkuiseksi.

Palanut kangas, jossa on ollut wahwa metsä päällä, ottaa tawallisesti ilman kylwämättä taajan metsän, koska metsän aikana maanpintaan kertyneet siemenet palon perästä wasta pääsewät itämään, ja kaswattawat jokapaikkaan nuoren tihiän wiiakon, joka jo 20 eli 30 wuoden takaa kelpaa puumetsäksi. Mutta jos kangas palon perästä ja taimelle nostua palaa uudelleen, ennen kuin uusia siemeniä on kertynyt maahan, ja wanhempaa metsää ei ole likitienoilla, jos-

että kuin maa on aidattu, joka aina on tarpeellista kylvämällä metsää kasvattaessa, lasketaan siihen kesällä siat päälle, jotka muutamissa päivissä kyntävät sen tarpeellisesti pehmiäksi, joka syksyllä sitte astuoidaan kovapiisellä astualla ja kylvetään. Tällä tavoin kylvetty maa on pidettävä aidassa kunnes metsä pääsee 2 kyynärän korkuiseksi.

Palanut kangas, jossa on ollut vahva metsä päällä, ottaa tavallisesti ilman kylvämättä taajan metsän, koska metsän aikana maanpintaan kertyneet siemenet palon perästä vasta pääsevät itämään, ja kasvattavat jokapaikkaan nuoren tihiän viiakon, joka jo 20 eli 30 vuoden takaa kelpaa puumetsäksi. Mutta jos kangas palon perästä ja taimelle nostua palaa uudelleen,

ennen kuin uusia siemeniä on kertynyt maahan, ja vanhempaa metsää ei ole likitienoilla, jos-

======= ======= ======= ======= ======= =======

ta se voisi luonnostaan kylväytyä, niin seisoo tällainen maa monet vuodet ottamatta mitään puun tainta, eikä itsestään kasva milloinkaan kunnollista metsää. Sellainen kangas on kaiken mokomin kylvettävä petäjän siemenillä. Palon perästä järkiään voipi sen kylvää ilman mitäkkään, ja kylvettyä ainoastaan jäykällä astualla ajella ristiin yli.

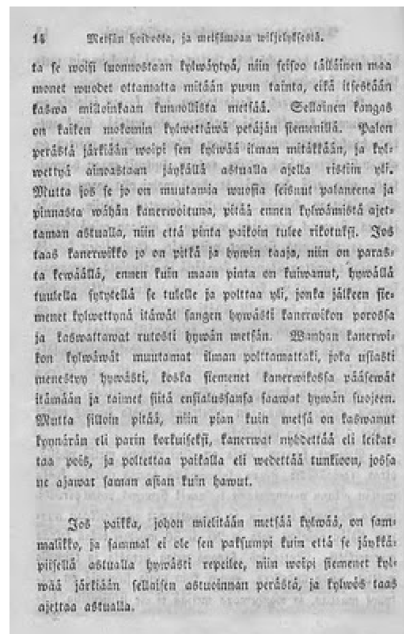
Mutta jos se jo on muutamia vuosia seisnut palaneena ja pinnasta vähän kanervoituna, pitää ennen kylvämistä ajettaman astualla, niin että pinta paikoin tulee rikotuksi. Jos taas kanervikko jo on pitkä ja hyvin taaja, niin on parasta keväällä, ennen kuin maan pinta on kuivanut, hyvällä tuulella sytytellä se tulelle ja polttaa yli,

jonka jälkeen siemenet kylvettynä itävät sangen hyvästi kanervikon porossa ja kasvattavat rutosti hyvän metsän. Wanhan kanervikon kylvävät muutamat ilman polttamattaki, joka usiasti menestyy hyvästi, koska siemenet kanervikossa pääsevät itämään ja taimet siitä ensialussansa saavat hyvän suojeen. Mutta silloin pitää, niin pian kuin metsä on kasvanut kyynärän eli parin korkuiseksi,

kanervat nyhdettää eli leikattaa pois, ja poltettaa paikalla eli vedettää tunkioon, jossa ne ajavat saman asian kuin havut.

Jos paikka, johon mielitään metsää kylvää, on sammalikko, ja sammal ei ole sen paksumpi kuin että se jäykkäpiisellä astualla hyvästi repeilee, niin voipi siemenet kylvää järkiään sellaisen astuoinnan perästä, ja kylvös taas ajettaa astualla.

======= ======= ======= ======= ======= =======

ta se woisi luonnostaan kylwäytyä, niin seisoo tälläinen maa monet wuodet ottamatta mitään puun tainta, eikä itsestään kaswa milloinkaan kunnollista metsää. Sellainen kangas on kaiken mokomin kylwettäwä petäjän siemenillä. Palon perästä järkiään woipi sen kylwää ilman mitäkkään, ja kylwettyä ainoastaan jäykällä astualla ajella ristiin yli. Mutta jos se jo on muutamia wuosia seisnut palaneena ja pinnasta wähän kanerwoituna, pitää ennen kylwämistä ajettaman astualla, niin että pinta paikoin tulee rikotuksi. Jos taas kanerwikko jo on pitkä ja hywin taaja, niin on parasta kewäällä, ennen kuin maan pinta on kuiwanut, hywällä tuulella sytytellä se tulelle ja polttaa yli, jonka jälkeen siemenet kylwettynä itäwät sangen hywästi kanerwikon porossa ja kaswattawat rutosti hywän metsän. Wanhan kanerwikon kylwäwät muutamat ilman polttamattaki, joka usiasti menestyy hywästi, koska siemenet kanerwikossa pääsewät itämään ja taimet siitä ensialussansa saawat hywän suojeen. Mutta silloin pitää, niin pian kuin metsä on kaswanut kyynärän eli parin korkuiseksi, kanerwat nyhdettää eli leikattaa pois, ja poltettaa paikalla eli wedettää tunkioon, jossa ne ajawat saman asian kuin hawut.

Jos paikka, johon mielitään metsää kylwää, on sammalikko, ja sammal ei ole sen paksumpi kuin että se jäykkäpiisellä astualla hywästi repeilee, niin woipi siemenet kylwää järkiään sellaisen astuoinnan perästä, ja kylwös taas ajettaa astualla.

<< | >>

1850-01-00 007 Taidollinen metsänviljelys.

======= ======= ======= ======= ======= =======

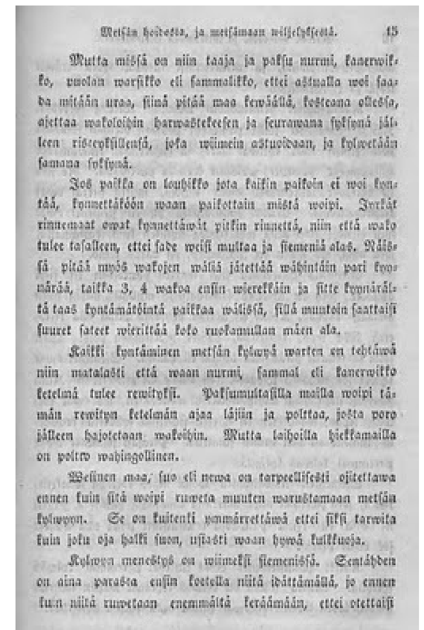
Metsän hoidosta, ja metsämaan viljelyksestä.

15

Mutta missä on niin taaja ja paksu nurmi, kanervikko, puolan varsikko eli sammalikko, ettei astualla voi saada mitään uraa, siinä pitää maa keväällä, kosteana ollessa, ajettaa vakoloihin harvastekeesen ja seuravana syksynä jälleen risteyksillensä, joka viimein astuoidaan, ja kylvetään samana syksynä.

Jos paikka on louhikko jota kaikin paikoin ei voi kyntää, kynnettäköön vaan paikottain mistä voipi. Jyrkät rinnemaat ovat kynnettävät pitkin rinnettä, niin että vako tulee tasalleen, ettei sade veisi multaa ja siemeniä alas. Näissä pitää myös vakojen väliä jätettää vähintäin pari kyynärää, taikka 3, 4 vakoa ensin vierekkäin ja sitte kyynärältä taas kyntämätöintä paikkaa välissä,

sillä muutoin saattaisi suuret sateet vierittää koko ruokamullan mäen ala.

Metsän hoidosta, ja metsämaan wiljelyksestä. 15

Mutta missä on niin taaja ja paksu nurmi, kanerwikko, puolan warsikko eli sammalikko, ettei astualla woi saada mitään uraa, siinä pitää maa kewäällä, kosteana ollessa, ajettaa wakoloihin harwastekeesen ja seurawana syksynä jälleen risteyksillensä, joka wiimein astuoidaan, ja kylwetään samana syksynä.

Jos paikka on louhikko jota kaikin paikoin ei woi kyntää, kynnettäköön waan paikottain mistä woipi. Jyrkät rinnemaat owat kynnettäwät pitkin rinnettä, niin että wako tulee tasalleen, ettei sade weisi multaa ja siemeniä alas. Näissä pitää myös wakojen wäliä jätettää wähintäin pari kyynärää, taikka 3, 4 wakoa ensin wierekkäin ja sitte kyynärältä taas kyntämätöintä paikkaa wälissä, sillä muutoin saattaisi suuret sateet wierittää koko ruokamullan mäen ala.

Kaikki kyntäminen metsän kylwyä warten on tehtäwä niin matalasti että waan nurmi, sammal eli kanerwikko ketelmä tulee rewityksi. Paksumultasilla mailla woipi tämän rewityn ketelmän ajaa läjiin ja polttaa, josta poro jälleen hajotetaan wakoihin. Mutta laihoilla hiekkamailla on poltto wahingollinen.

Wesinen maa, suo eli newa on tarpeellisesti ojitettawa ennen kuin sitä woipi ruweta muuten warustamaan metsän kylwyyn. Se on kuitenki ymmärrettäwä ettei siksi tarwita kuin joku oja halki suon, usiasti waan hywä kulkkuoja.

Kylwyn menestys on wiimeksi siemenissä. Sentähden on aina parasta ensin koetella niitä idättämällä, jo ennen kuin niitä ruwetaan enemmältä keräämään, ettei otettaisi

Kaikki kyntäminen metsän kylvyä varten on tehtävä niin matalasti että vaan nurmi, sammal eli kanervikko ketelmä tulee revityksi. Paksumultasilla mailla voipi tämän revityn ketelmän ajaa läjiin ja polttaa, josta poro jälleen hajotetaan vakoihin. Mutta laihoilla hiekkamailla on poltto vahingollinen.

Wesinen maa, suo eli neva on tarpeellisesti ojitettava ennen kuin sitä voipi ruveta muuten varustamaan metsän kylvyyn. Se on kuitenki ymmärrettävä ettei siksi tarvita kuin joku oja halki suon, usiasti vaan hyvä kulkkuoja.

Kylvyn menestys on viimeksi siemenissä. Sentähden on aina parasta ensin koetella niitä idättämällä, jo ennen kuin niitä ruvetaan enemmältä keräämään, ettei otettaisi

======= ======= ======= ======= ======= =======

16

Metsän hoidosta, ja metsämaan viljelyksestä.

valmistumattomina, ja menetettäisi turhaan

työtä kerämisessä ja kylvämisessä.

Raskaammat siemenlaadut voidaan koetella vedessä. Kaikki siemenet jotka painuvat pohjaan otetaan samassa pois ennen kuin ehtivät liota, ja hajotellaan kuivamaan. Hienommat siemenet voidaan koetella puremalla. Ne jotka hyvästi murenevat ovat itäviä, mutta sitkeät ovat kelpamattomia. Mutta muutamain puiden siemenet ovat niin hienoja ettei mitä voi tuntea muuten kuin idättämällä,

joka aina, jos siihen on tilaisuutta, on paras keino.

Siemeniä kylvetään sitä varten puukoloon eli kivi astiaan, joka on täytetty samallaisella mullalla mihin niitä aiotaan kylvää. Kolon eli astian pohjassa pitää olla reikä, että liika vesi, kasteltua, pääsee juoksemaan pois. Wesi jolla kastellaan pitää olla lämmi eli haalea. Siemenet ovat hyviä jos neljästä jyvästä itää kolme eli puoletkaan.

Kun siemenet näin ovat nähty hyviksi, voivat ne, jos ovat koivun, lepän, vaahteren eli näreen siemeniä, kylvettää keväällä lumelle eli heti lumen sulattua. Petäjän siemenet ovat paremmat kylvää syksyllä.

Siementen itäväisyyttä voipi myös koetella vaatetilkussa, joka pidetään aina märkänä lämmissä paikassa, jolloin ne 8:sa eli 10:sä päivässä tavallisesti pitää olla itäneet jos ovat hyviä.

Kaikki puunsiemenet ovat kuitenki paremmat kylvää syksyllä. Mutta silloin on kylvös tehtävä vähän taajemmasti, koska linnut tahtovat silloin niitä paljon hävittää.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Metsän hoidosta, ja metsämaan viljelyksestä.

17

Tärkiä asia kylvyssä on myös saada se tarpeellisesti taajaksi. Tätä ei voi määrättää muutoin kuin tottumisella. Jos kylvy on tapahtunut syksyllä, pitää seuravaisena kesänä puut jo olla taimella. Jos taimet nyt ovat niin taajassa että vaahteren, lepän eli petäjän taimia tulee 2 jokaiselle puolen kyynärän leviälle tilkulle,

koivun eli näreen taimia 3, niin on kylvy kohtalainen.

Syyskylvös kuiville paikoille on siitä etuisampi, että siemenet talven alla paremin painuvat maahan, ja pääsevät keväällä, ennen kuin kevät pouta ehtii kuivata maan, hyvästi idulle ja juurtumaan. Kuivilla avonaisilla kankailla kevät kylvy ei loista paljon milloinkaan. Ainoastaan kanervikkoihin voipi keväälläki kylvää ilman vaaratta.

Kovat savikot lietteet, joissa ei ole mitään pintamultaa, ovat parasta kyntää myöhas syksyllä, että talvi paremmin muuruttaisi saven, ja keväällä ajaa kovapiisellä astualla

ja kylvää joko silloin eli vasta seuravana syksynä.

Ajohiekka on työläin saada metsittymään kylvämällä, muuten josei sitä ensin peitä ohukaiselta suomullalla ja sitte kylvettyä peitä risuilla. Tällaiset paikat ovat varmemmat metsityttää istuttamalla, josta puhutaan seuravaisessa.

b) Istuttamisella.

Istuttaminen on paras sellaisille paikoille joihin väkevän heinän kasvun tähden kylvämällä puita ei saa kasva-

======= ======= ======= ======= ======= =======

<< | >>

1850-01-00 008 Taidollinen metsänviljelys.

b) Istuttamisella.

Istuttaminen on paras sellaisille paikoille joihin väkevän heinän kasvun tähden kylvämällä puita ei saa kasva-

======= ======= ======= ======= ======= =======

18

Metsän hoidosta, ja metsämaan viljelyksestä.

maan, eli joita metsän kasvattamista varten ei voi pitää aituuksessa niin kauvan kuin puun taimet ovat pienet, taikka kuin matalassa noin 2 eli 5 kyynärän korkuisessa varvikossa olevia avonnaisia pälvipäitä tahdotaan täyttää ja saada yhtäläiseksi metsäksi, ja muutoin missä hyvä tilaisuus on saada varpoja, joilla istuttaminen voisi tulla huokiammaksi ja antaa välemmin valmiin tarvismetsän kuin puiden kylväminen.

Kaikissa näissä tapauksissa on istutos sovelias ja toimitetaan yhtä helposti kuin kylväminenki. Sitä varten pitää valittaman noin kyynärän eli kahden korkuisia, ja karjan käytävillä paikoilla vähän suurempia, noin syltä pitkiä vesoia, jotka istutetaan 1½ eli 2 kyynärää toisistansa, sikäli kuin maa on huonompaa eli parempaa.

Huonolle maalle ei ole istutettavaa suurempia vesoja kuin kyynärän eli kahden korkuisia. Liiat oksat pitää jo istuttaessa leikattaa eikä enää myöhemmin.

Maasta ottaessa on varoitettava etteivät juuret tulisi paljon rikotuiksi. Jos se kuitenki tapahtuu, pitää katkennut eli taittunut juuri terävällä veitsellä leikattaa vähä viistoon tasaiseksi, ettei se maassa rupeisi mätänemään.

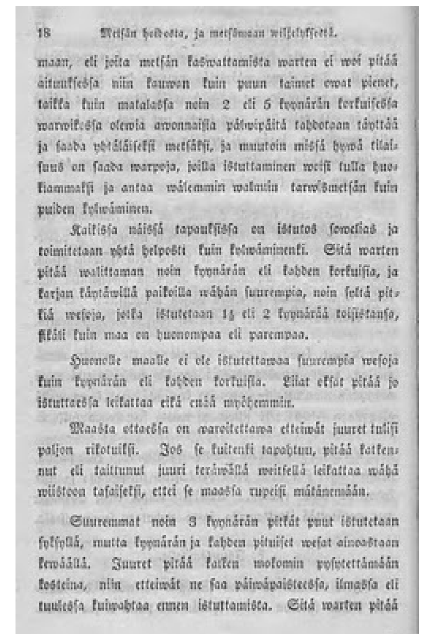
Suuremmat noin 3 kyynärän pitkät puut istutetaan syksyllä, mutta kyynärän ja kahden pituiset vesat ainoastaan keväällä. Juuret pitää kaiken mokomin pysytettämään kosteina, niin etteivät ne saa päiväpaisteessa, ilmassa eli tuulessa kuivahtaa ennen istuttamista. Sitä varten pitää

======= ======= ======= ======= ======= =======

Metsän hoidosta, ja metsämaan viljelyksestä.

19

ne samassa maasta otettua peittää tuoreilla

18 Metsän hoidosta, ja metsämaan wiljelyksestä.

maan, eli joita metsän kaswattamista warten ei woi pitää aituuksessa niin kauwan kuin puun taimet owat pienet, taikka kuin matalassa noin 2 eli 5 kyynärän korkuisessa warwikossa olewia awonnaisia pälwipäitä tahdotaan täyttää ja saada yhtäläiseksi metsäksi, ja muutoin missä hywä tilaisuus on saada warpoja, joilla istuttaminen woisi tulla huokiammaksi ja antaa wälemmin walmiin tarwismetsän kuin puiden kylwäminen.

Kaikissa näissä tapauksissa on istutos sowelias ja toimitetaan yhtä helposti kuin kylwäminenki. Sitä warten pitää walittaman noin kyynärän eli kahden korkuisia, ja karjan käytäwillä paikoilla wähän suurempia, noin syltä pitkiä wesoja, jotka istutetaan 1½ eli 2 kyynärää toisistansa, sikäli kuin maa on huonompaa eli parempaa.

Huonolle maalle ei ole istutettawaa suurempia wesoja kuin kyynärän eli kahden korkuisia. Liiat oksat pitää jo istuttaessa leikattaa eikä enää myöhemmin.

Maasta ottaessa on waroitettawa etteiwät juuret tulisi paljon rikotuiksi. Jos se kuitenki tapahtuu, pitää katkennut eli taittunut juuri teräwällä weitsellä leikattaa wähä wiistoon tasaiseksi, ettei se maassa rupeisi mätänemään.

Suuremmat noin 3 kyynärän pitkät puut istutetaan syksyllä, mutta kyynärän ja kahden pituiset wesat ainoastaan kewäällä. Juuret pitää kaiken mokomin pysytettämään kosteina, niin etteiwät ne saa päiwäpaisteessa, ilmassa eli tuulessa kuiwahtaa ennen istuttamista. Sitä warten pitää

sammalilla, jotka peitetään olilla taikka niini matoilla.

Taimet kastellaan samassa istutettua, mutta ei sen kuumin.

Ainoastaan pitkällisillä poudilla ensimäisena kesänä kasteltakoon jolloin kulloin, kunnes ne saamat juurtuneiksi.

Sateisena kesänä ne menestyvät aina ilman kastelemistaki.

Istuttaessa katsottakoon että maa tulee puun tyven kohdassa enemmän kuopalleen kuin tasaiseksi, vietiaväksi eli mykyväksi, jolloin sadevesi ei pääsisi juurille. Jos istuttaessa peitetään maa puunjuuriin kohdalta sammalilla, silpuilla eli valkealla hiekalla, niin seauttaa paljon että maa pysyy kosteana ilman kastelematta,

Kuta avarampi kuoppa kaivetaan juurille, sen paremmin menestyy istutos. Pienessä kuopassa, jossa juuret täytyy kääntää käppyrään, istukas loistaa harvoin.

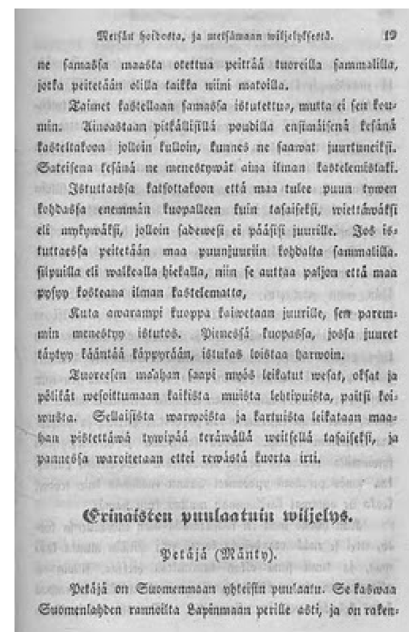
Tuoreesen maahan saapi myös leikatut vesat, oksat ja pölikät ruesoittumaan kaikista muista lehtipuista, paitsi koivusta.

Sellaisista varvoista ja kartuista leikataan maahan pistettävä lyvipää terävällä veitsellä tasaiseksi, ja pannessa varoitelaan ettei revästä kuorta irti.

--

Erinäisten puulaatuin viljelys.

<< | >>

ne samassa maasta otettua peittää tuoreilla sammalilla, jotka peitetään olilla taikka niini matoilla.

Taimet kastellaan samassa istutettua, mutta ei sen kuumin. Ainoastaan pitkällisillä poudilla ensimäisenä kesänä kasteltakoon jolloin kulloin, kunnes ne saawat juurtuneiksi. Sateisena kesänä ne menestywät aina ilman kastelemistaki.

Istuttaessa katsottakoon että maa tulee puun tywen kohdassa enemmän kuopalleen kuin tasaiseksi, wiettäwäksi eli mykywäksi, jolloin sadewesi ei pääsisi juurille. Jos istuttaessa peitetään maa puunjuuriin kohdalta sammalilla. silpuilla eli walkealla hiekalla, niin se auttaa paljon että maa pysyy kosteana ilman kastelematta,

Kuta awarampi kuoppa kaiwetaan juurille, sen paremmin menestyy istutos. Pienessä kuopassa, jossa juuret täytyy kääntää käppyrään, istukas loistaa harwoin.

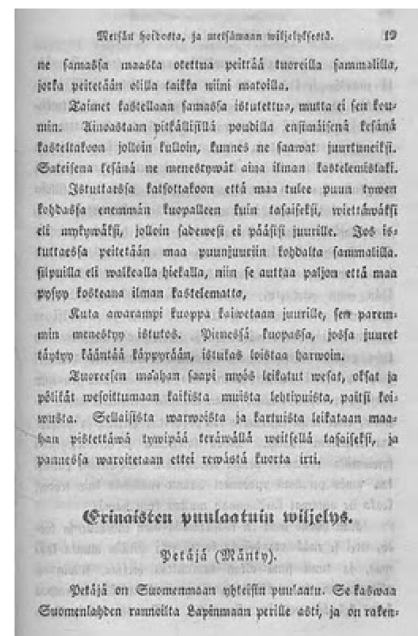
Tuoreesen maahan saapi myös leikatut wesat, oksat ja pölikät wesoittumaan kaikista muista lehtipuista, paitsi koiwusta. Sellaisista warwoista ja kartuista leikataan maahan pistettäwä tywipää teräwällä weitsellä tasaiseksi, ja pannessa waroitetaan ettei rewästä kuorta irti.

Erinäisten puulaatuin wiljelys.

Petäjä (Mänty).

Petäjä on Suomenmaan yhteisin puulaatu. Se kaswaa Suomenlahden rannoilta Lapinmaan perille asti, ja on raken-

1850-01-00 009 Petäjä

Metsän hoidosta, ja metsämaan wiljelyksestä. 19

ne samassa maasta otettua peittää tuoreilla sammalilla, jotka peitetään eillä taikka wiini matoilla.

Taimet kastellaan samassa istutettua, mutta ei sen kowin. Ainoastaan pitkällisillä poudilla ensimäisenä kesänä kasteltakoon joilloin kulloin, kunnes ne saawat juurtuneiksi. Sateisena kesänä ne menestywät aina ilman kastelemistaki.

Istuttaessa katsottakoon että maa tulee puun tywen kohdassa enemmän kuopalleen kuin tasaiseksi, wiettäwäksi eli umpywäksi, jolloin sadewesi ei pääsisi juurille. Jos istuttaessa peitetään maa puunjuurien kohdalta sammalilla, silpuilla eli walkealla hiekalla, niin se auttaa paljon että maa pysyy kosteana ilman kastelematta,

Kuta awarampi kuoppa kaiwetaan juurille, sen paremmin menestyy istutos. Pienessä kuopassa, jossa juuret täytyy kääntää käppyrään, istukas kaswaa harwoin.

Tuoreesen maahan saapi myös leikatut wesat, oksat ja pölkät wesoittumaan kaikista muista lehtipuista, paitsi koiwusta. Sellaisista warwoista ja kartuista leikataan maahan pistettäwä tywipää teräwällä weitsellä tasaiseksi, ja pannessa waroitetaan ettei rewästä kuorta irti.

Erinäisten puulaatuin wiljelys.

Petäjä (Mänty).

Petäjä on Suomenmaan yhteisin puulaatu. Se kaswaa Suomenlahden rannoilta Lapinmaan perille asti, ja on raken-

Erinäisten puulaatuin viljelys.

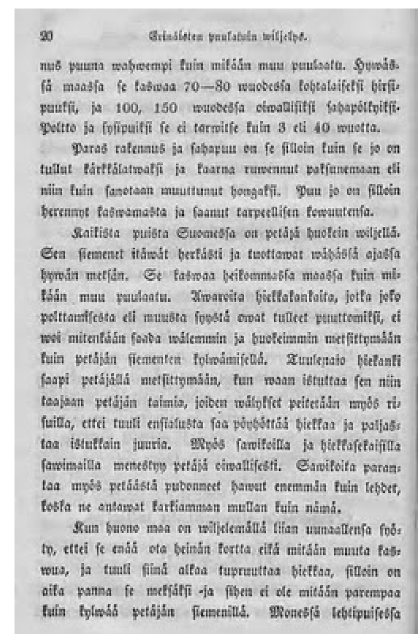
Petäjä (Mänty).

Petäjä on Suomenmaan yhteisin puulaatu. Se kasvaa Suomenlahden rannoilta Lapinmaan perille asti, ja on raken-

======= ======= ======= ======= ======= =======

20

Erinäisten puulaatuin viljelys.

20 Erinäisten puulaatuin wiljelys.

nus puuna wahwempi kuin mikään muu puulaatu. Hywässä maassa se kaswaa 70—80 wuodessa kohtalaiseksi hirsipuuksi, ja 100, 150 wuodessa oiwallisiksi sahapölkyiksi. Poltto ja sysipuiksi se ei tarwitse kuin 3 eli 40 wuotta.

Paras rakennus ja sahapuu on se silloin kuin se jo on tullut kärkkälatwaksi ja kaarna ruwennut paksunemaan eli niin kuin sanotaan muuttunut hongaksi. Puu jo on silloin herennyt kaswamasta ja saanut tarpeellisen kowuutensa.

Kaikista puista Suomessa on petäjä huokein wiljellä. Sen siemenet itäwät herkästi ja tuottawat wähässä ajassa hywän metsän. Se kaswaa heikommassa maassa kuin mikään muu puulaatu. Awaroita hiekkakankaita, jotka joko polttamisesta eli muusta syystä owat tulleet puuttomiksi, ei woi mitenkään saada wälemmin ja huokeimmin metsittymään kuin petäjän siementen kylwämisellä. Tuulenajo hiekanki saapi petäjällä metsittymään, kun waan istuttaa sen niin taajaan petäjän taimia, joiden wälykset peitetään myös risuilla, ettei tuuli ensialusta saa pöyhöttää hiekkaa ja paljastaa istukkain juuria. Myös sawikoilla ja hiekkasekaisilla sawimailla menestyy petäjä oiwallisesti. Sawikoita parantaa myös petäästä pudonneet hawut enemmän kuin lehdet, koska ne antawat karkiamman mullan kuin nämä.

Kun huono maa on wiljelemällä liian uunaallensa syöty, ettei se enää ota heinän kortta eikä mitään muuta kaswua, ja tuuli siinä alkaa tupruuttaa hiekkaa, silloin on aika panna se metsäksi ja sihen ei ole mitään parempaa kuin kylwää petäjän siemenillä. Monessa lehtipuisessa

nus puuna vahvempi kuin mikään muu puulaatu. Hyvässä maassa se kasvaa 70 80 vuodessa kohtalaiseksi hirsipuuksi, ja 100, 150 vuodessa oivallisiksi sahapölkyiksi. Poltto ja sysipuiksi se ei tarvitse kuin 3 eli 40 vuotta.

Paras rakennus ja sahapuu on se silloin kuin se jo on tullut kärkkälatvaksi ja kaarna ruvennut paksunemaan eli niin kuin sanotaan muuttunut hongaksi. Puu jo on silloin herennyt kasvamasta ja saanut tarpeellisen kovuutensa.

Kaikista puista Suomessa on petäjä huokein viljellä. Sen siemenet itävät herkästi ja tuottavat vähässä ajassa hyvän metsän. Se kasvaa heikommassa maassa kuin mikään muu puulaatu. Avaroita hiekkakankaita, jotka joko polttamisesta eli muusta syystä ovat tulleet puuttomiksi, ei voi mitenkään saada välemmin ja huokeimmin metsittymään kuin petäjän siementen kylvämisellä.

Tuulenajo hiekanki saapi petäjällä metsittymään, kun vaan istuttaa sen niin taajaan petäjän taimia, joiden välykset peitetään myös risuilla, ettei tuuli ensialusta saa pöyhöttää hiekkaa ja paljastaa istukkain juuria. Myös savikoilla ja hiekkasekaisilla savimailla menestyy petäjä oivallisesti. Savikoita parantaa myös petäästä pudonneet havut enemmän kuin lehdet,

koska ne antavat karkiamman mullan kuin nämä.

Kun huono maa on viljelemällä liian uunaallensa syöty, ettei se enää ota heinän kortta eikä mitään muuta kasvua, ja tuuli siinä alkaa tupruuttaa hiekkaa, silloin on aika panna se metsäksi ja sihen ei ole mitään parempaa kuin kylvää petäjän siemenillä. Monessa lehtipuisessa

======= ======= ======= ======= ======= =======

Erinäisten puulaatuin viljelys.

21

metsässä tukeuttaa aikaa myöten nurmen kasvu kaiken puun. Tämä tapahtuu usiasti väkevillä paksumultaisilla mailla. Sellaisissa paikoin tulee aikaa myöten puutos polttopuustaki. Sen voipi auttaa jos atralla repii nurmen pinnan

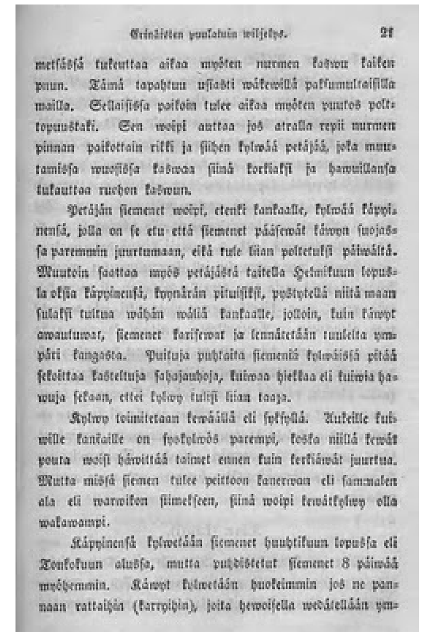
paikottain rikki ja siihen kylvää petäjää, joka muutamissa vuosissa kasvaa siinä korkiaksi ja havuillansa tukauttaa ruohon kasvun.

Petäjän siemenet voipi, etenki kankaalle, kylvää käpyinensä, jolla on se etu että siemenet pääsevät kävyn suojassa paremmin juurtumaan, eikä tule liian poltetuksi päivältä. Muutoin saattaa myös petäjästä taitella helmikuun lopussa oksia käpyinensä, kyynärän pituisiksi, pystytellä niitä maan sulaksi tultua vähän väliä kankaalle,

jolloin, kuin kävyt avautuvat, siemenet karisevat ja lennätetään tuulelta ympäri kangasta. Puituja puhtaita siemeniä kylväissä pitää sekoittaa kasteltuja sahajauhoja, kuivaa hiekkaa eli kuivia havuja sekaan, ettei kylvy tulisi liian taaja.

Kylvy toimitetaan keväällä eli syksyllä. Aukeille kuiville kankaille on syskylvös parempi, koska niillä kevät pouta voisi hävittää taimet ennen kuin kerkiävät juurtua. Mutta missä siemen tulee peittoon kanervan eli sammalen ala eli varvikon siimekseen, siinä voipi kevätkylvy olla vakavampi.

Käpyinensä kylvetään siemenet huuhtikuun lopussa eli Toukokuun alussa, mutta puhdistetut siemenet 8 päivää myöhemmin. Kävyt kylvetään huokeimmin jos ne pannaan rattaihin (kärryihin), joita hevoisella vedätellään ym-

Erinäisten puulaatuin wiljelys. 21

metsässä tukeuttaa aikaa myöten nurmen kaswu kaiken puun. Tämä tapahtuu usiasti wäkewillä pakkumultaisilla mailla. Sellaisissa paikoin tulee aikaa myöten puutos polttopuustaki. Sen woipi auttaa jos atralla repii nurmen pinnan paikottain rikki ja siihen kylwää petäjää, joka muutamissa wuosissa kaswaa siinä korkiaksi ja hawuillansa tukauttaa ruohon kaswun.

Petäjän siemenet woipi, etenki kankaalle, kylwää käpyinensä, jolla on se etu että siemenet pääsewät käwyn suojassa paremmin juurtumaan, eikä tule liian poltetuksi päiwältä. Muutoin saattaa myös petäjästä taitella Helmikuun lopussa oksia käpyinensä, kyynärän pituisiksi, pystytellä niitä maan sulaksi tultua wähän wäliä kankaalle, jolloin, kuin käwyt awautuwat, siemenet karisewat ja lennätetään tuulelta ympäri kangasta. Puituja puhtaita siemeniä kylwäissä pitää sekoittaa kasteltuja sahajauhoja, kuiwaa hiekkaa eli kuiwia hawuja sekaan, ettei kylwy tulisi liian taaja.

Kylwy toimitetaan kewäällä eli syksyllä. Aukeille kuiwille kankaille on syyskylwös parempi, koska niillä kewät pouta woisi häwittää taimet ennen kuin kerkiäwät juurtua. Mutta missä siemen tulee peittoon kanerwan eli sammalen ala eli warwikon siimekseen, siinä woipi kewätkylwy olla wakawampi.

Käpyinensä kylwetään siemenet huuhtikuun lopussa eli Toukokuun alussa, mutta puhdistetut siemenet 8 päiwää myöhemmin. Käwyt kylwetään huokeimmin jos ne pannaan rattaihin (kärryihin), joita hewoisella wedätellään ym-

======= ======= ======= ======= ======= =======

22

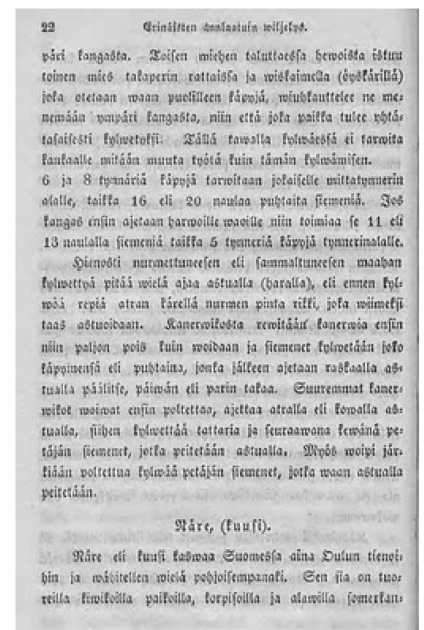
Erinäisten puulaatuin viljelys.

päri kangasta. Toisen miehen taluttaessa hevoista istuu toinen mies takaperin rattaissa ja viskaimella (öyskärillä) joka otetaan vaan puolilleen käpyjä, viuhkauttelee ne menemään ympäri kangasta, niin että joka paikka tulee yhtätasaisesti kylvetyksi, Tällä tavalla kylväessä ei tarvita kankaalle mitään muuta työtä kuin tämän kylvämisen.

6 ja 8 tynnäriä käpyjä tarvitaan jokaiselle mittatynnerin alalle, taikka 16 eli 20 naulaa puhtaita siemeniä. Jos kangas ensin ajetaan harvoille vaoille niin toimiaa se 11 eli 13 naulalla siemeniä taikka 5 tynneriä käpyjä tynnerinalalle.

Hienosti nurmettuneesen eli sammaltuneesen maahan kylvettyä pitää vielä ajaa astualla (haralla), eli ennen kylvöä repiä atran kärellä nurmen pinta rikki, joka viimeksi taas astuoidaan. Kanervikosta revitään kanervia ensin niin paljon pois kuin voidaan ja siemenet kylvetään joko käpyinensä eli puhtaina, jonka jälkeen ajetaan raskaalla astualla päälitse,

paivän eli parin takaa. Suuremmat kanervikot voivat ensin poltettaa, ajettaa atralla eli kovalla astualla, siihen kylvettää tattaria ja seuraavana kevänä petäjän siemenet, jotka peitetään astualla. Myös voipi järkiään poltettua kylvää petäjän siemenet,

22 Erinäisten puulaatuin wiljelys.

päri kangasta. Toisen miehen taluttaessa hewoista istuu toinen mies takaperin rattaissa ja wiskaimella (öyskärillä) joka otetaan waan puolilleen käpyjä, wiuhkauttelee ne menemään ympäri kangasta, niin että joka paikka tulee yhtätasaisesti kylwetyksi. Tällä tawalla kylwäessä ei tarwita kankaalle mitään muuta työtä kuin tämän kylwämisen.
6 ja 8 tynnäriä käpyjä tarwitaan jokaiselle mittatynnerin alalle, taikka 16 eli 20 naulaa puhtaita siemeniä. Jos kangas ensin ajetaan harwoille waoille niin toimiaa se 11 eli 13 naulalla siemeniä taikka 5 tynneriä käpyjä tynnerinalalle.

Hienosti nurmettuneesen eli sammaltuneesen maahan kylwettyä pitää wielä ajaa astualla (haralla), eli ennen kylwöä repiä atran kärellä nurmen pinta rikki, joka wiimeksi taas astuoidaan. Kanerwikosta rewitään kanerwia ensin niin paljon pois kuin woidaan ja siemenet kylwetään joko käpyinensä eli puhtaina, jonka jälkeen ajetaan raskaalla astualla päälitse, päiwän eli parin takaa. Suuremmat kanerwikot woiwat ensin poltettaa, ajettaa atralla eli kowalla astualla, siihen kylwettää tattaria ja seuraawana kewänä petäjän siemenet, jotka peitetään astualla. Myös woipi järkiään poltettua kylwää petäjän siemenet, jotka waan astualla peitetään.

Näre, (kuusi).

Näre eli kuusi kaswaa Suomessa aina Oulun tienoihin ja wähitellen wielä pohjoisempanaki. Sen sia on tuoreilla kiwikoilla paikoilla, korpisoilla ja alawilla somerkan-

jotka vaan astualla peitetään.

--

Näre, (kuusi).

<< | >>

1850-01-00 010 Kuusi

Näre, (kuusi).

Näre eli kuusi kasvaa Suomessa aina Oulun tienoihin ja vähitellen vielä pohjoisempanaki. Sen sia on tuoreilla kivikoilla paikoilla, korpisoilla ja alavilla somerkan-

======= ======= ======= ======= ======= =======

Erinäisten puulaatuin viljelys.

23

kailla etenki missä on savi pohjassa. Se kasvaa 6:sa ja 70:sa vuodessa kohtalaiseksi seinähirreksi ja on hyvä rakennuspuuksi.

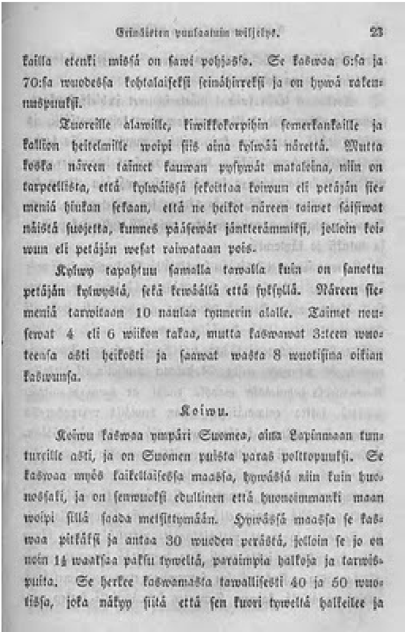
Tuoreille alaville, kivikkokorpihin somerkankaille ja kallion heitelmille voipi siis aina kylvää närettä. Mutta koska näreen taimet kauvan pysyvät mataloina, niin on tarpeellista, että kylväissä sekoittaa koivun eli petäjän siemeniä hiukan sekaan, että ne heikot näreen taimet saisivat näistä suojetta, kunnes pääsevät jäntterämmiksi,

jolloin koivun eli petäjän vesat raivataan pois.

Kylvy tapahtuu samalla tamalla kuin on sanottu petäjän kylvystä, sekä keväällä että syksyllä. Näreen siemeniä tarvitaan 10 naulaa tynnerin alalle. Taimet nousevat 4 eli 6 viikon takaa, mutta kasvavat 3:teen vuoteensa asti heikosti ja saavat vasta 8 vuotisina oikian kasvunsa.

--

Koivu.

Erinäisten puulaatuin wiljelys. 23

kailla etenki missä on sawi pohjassa. Se kaswaa 6:sa ja 70:sa wuodessa kohtalaiseksi seinähirreksi ja on hywä rakennuspuuksi.

Tuoreille alawille, kiwikkokorpihin somerkankaille ja kallion heitelmille woipi siis aina kylwää närettä. Mutta koska näreen taimet kauwan pysywät mataloina, niin on tarpeellista, että kylwäissä sekoittaa koiwun eli petäjän siemeniä hiukan sekaan, että ne heikot näreen taimet saisiwat näistä suojetta, kunnes pääsewät jäntterämmiksi, jolloin koiwun eli petäjän wesat raiwataan pois.

Kylwy tapahtuu samalla tawalla kuin on sanottu petäjän kylwystä, sekä kewäällä että syksyllä. Näreen siemeniä tarwitaan 10 naulaa tynnerin alalle. Taimet nousewat 4 eli 6 wiikon takaa, mutta kaswawat 3:teen wuoteensa asti heikosti ja saawat wasta 8 wuotisina oikian kaswunsa.

Koiwu.

Koiwu kaswaa ympäri Suomea, aina Lapinmaan tunturille asti, ja on Suomen puista paras polttopuuksi. Se kaswaa myös kaikellaisessa maassa, hywässä niin kuin huonossaki, ja on senwuoksi edullinen että huonoimmanki maan woipi sillä saada metsittymään. Hywässä maassa se kaswaa pitkäksi ja antaa 30 wuoden perästä, jolloin se jo on noin 1½ waaksaa paksu tyweltä, paraimpia halkoja ja tarwispuita. Se herkee kaswamasta tawallisesti 40 ja 50 wuotissa, joka näkyy siitä että sen kuori tyweltä halkeilee ja

<< | >>

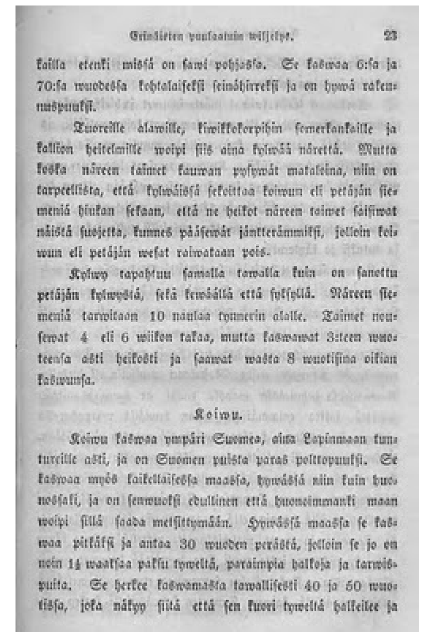
1850-01-00 011 Koivu

Koivu.

Koivu kasvaa ympäri Suomea, aina Lapinmaan tuntureille asti, ja on Suomen puista paras polttopuuksi. Se kasvaa myös kaikellaisessa maassa, hyvässä niin kuin huonossaki, ja on senvuoksi edullinen että huonoimmanki maan voipi sillä saada metsittymään. Hyvässä maassa se kasvaa pitkäksi ja antaa 30 vuoden perästä, jolloin se jo on noin 1½

vaaksaa paksu tyveltä, paraimpia halkoja ja tarvispuita.

Se herkee kasvamasta tavallisesti 40 ja 60 vuotissa, joka näkyy siitä että sen kuori tyveltä halkeilee ja

kaikka etenki missä on kawi pohjassa. Se kaswaa 6:sa ja 70:sa wuodessa kohtalaiseksi seinähirreksi ja on hywä rakennuspuuksi.

Tuoreille alawille, kiwikkokorpihin semerkankaille ja kallion heitelmille woipi siis aina kylwää närettä. Mutta koska näreen taimet kauwan pysywät mataleina, niin on tarpeellista, että kylwäissä sekoittaa koiwun eli petäjän siemeniä hiukan sekaan, että ne heikot näreen taimet saisiwat näistä suojetta, kunnes pääsewät jäntterämmiksi, jolloin koiwun eli petäjän wesat raiwataan pois.

Kylwö tapahtuu samalla tawalla kuin on sanottu petäjän kylwöstä, sekä kewäällä että syksyllä. Näreen siemeniä tarwitaan 10 naulaa tynnerin alalle. Taimet nousewat 4 eli 6 wiikon takaa, mutta kaswawat 3:teen wuoteensa asti heikosti ja saawat wasta 8 wuotisina oikian kaswunsa.

Koiwu.

Koiwu kaswaa ympäri Suomea, aina Lapinmaan tuntureille asti, ja on Suomen puista paras polttopuuksi. Se kaswaa myös kaikellaisessa maassa, hywässä niin kuin huonossaki, ja on senwuoksi edullinen että huonoimmanki maan woipi sillä saada metsittymään. Hywässä maassa se kaswaa pitkäksi ja antaa 30 wuoden perästä, jolloin se jo on noin 1½ waaksaa paksu tyweltä, paraimpia halkoja ja tarwispuita. Se herkee kaswamasta tawallisesti 40 ja 50 wuotissa, joka näkyy siitä että sen kuori tyweltä halkeilee ja

======= ======= ======= ======= ======= =======

24

Erinäisten puulaatuin viljelys.

tulee röpeliköksi. Silloin viimeistään se on jo hakattava, muutoin se lahoo sydämestä.

Korkiat ei liioin kuivat mäet, someret ja hiekkakankaat louhet ja yksin ajohiekatki ovat soveliaat koivumetsäksi, ja voivat tällä paremmin kuin millään muulla puulla saada metsitetyksi ja hyödyllisiksi. Koivun runsaat lehdet parantavat myös maan pinnan ja tekevät sen vähään aikaan soveliaaksi viljelysmaaksi, jonka tähden sen viljeleminen,

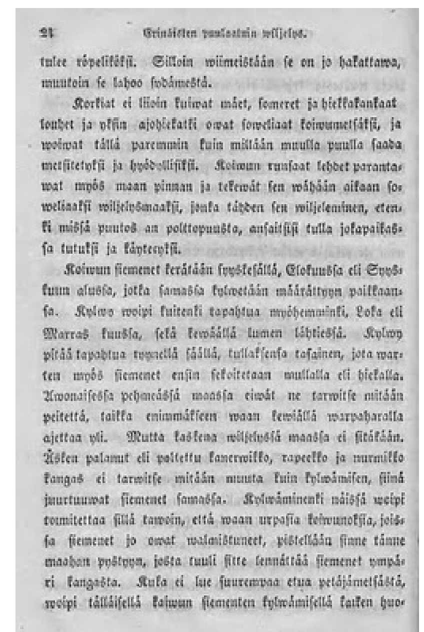
etenki missä puutos on polttopuusta, ansaitsisi tulla jokapaikassa tutuksi ja käytetyksi.

Koivun siemenet kerätään syyskesällä, Elokuussa eli Syyskuun alussa, jotka samassa kylvetään määrättyyn paikkaansa. Kylvy voipi kuitenki tapahtua myöhemminki, Loka eli Marras kuussa, sekä keväällä lumen lähtiessä. Kylvy pitää tapahtua tyynellä säällä, tullaksensa tasainen, jota varten myös siemenet ensin sekoitetaan mullalla eli hiekalla.

Avonaisessa pehmeässä maassa eivät ne tarvitse mitään peitettä, taikka enimmäkseen vaan keviällä varpaharalla ajettaa yli. Mutta kaskena viljelyssä maassa ei sitäkään. Äsken palanut eli poltettu kanervikko, rapeekko ja nurmikko kangas ei tarvitse mitään muuta kuin kylvämisen, siinä juurtuuvat siemenet samassa. Kylväminenki näissä voipi toimitettaa sillä tavoin,

että vaan urpasia koivunoksia, joissa siemenet jo ovat valmistuneet, pistellään sinne tänne maahan pystyyn, josta tuuli sitte lennättää siemenet ympäri kangasta.

Kuka ei lue suurempaa etua petäjämetsästä, voipi tälläisellä kaivun siementen kylvämisellä kalken huo-

tulee röpeliköksi. Silloin wiimeistään se on jo hakattawa, muutoin se lahoo sydämestä.

Korkiat ei liioin kuiwat mäet, someret ja hiekkakankaat louhet ja yksin ajohiekatki owat soweliaat koiwumetsäksi, ja woiwat tällä paremmin kuin millään muulla puulla saada metsitetyksi ja hyödyllisiksi. Koiwun runsaat lehdet parantawat myös maan pinnan ja tekewät sen wähään aikaan soweliaaksi wiljelysmaaksi, jonka tähden sen wiljeleminen, etenki missä puutos on polttopuusta, ansaitsisi tulla jokapaikassa tutuksi ja käytetyksi.

Koiwun siemenet kerätään syyskesällä, Elokuussa eli Syyskuun alussa, jotka samassa kylwetään määrättyyn paikkaansa. Kylwö woipi kuitenki tapahtua myöhemminki, Loka eli Marras kuussa, sekä kewäällä lumen lähtiessä. Kylwy pitää tapahtua tyynellä säällä, tullaksensa tasainen, jota warten myös siemenet ensin sekoitetaan mullalla eli hiekalla. Awonaisessa pehmeässä maassa eiwät ne tarwitse mitään peitettä, taikka enimmäkseen waan kewiällä warpaharalla ajettaa yli. Mutta kaskena wiljelyssä maassa ei sitäkään. Äsken palanut eli poltettu kanerwikko, rapeekko ja nurmikko kangas ei tarwitse mitään muuta kuin kylwämisen, siinä juurtuuwat siemenet samassa. Kylwäminenki näissä woipi toimitettaa sillä tawoin, että waan urpasia koiwunoksia, joissa siemenet jo owat walmistuneet, pistellään sinne tänne maahan pystyyn, josta tuuli sitte lennättää siemenet ympäri kangasta. Kuka ei lue suurempaa etua petäjämetsästä, woipi tälläisellä kaiwun siementen kylwämisellä kaiken huo-

======= ======= ======= ======= ======= =======

keimmin ja välemmin saada palaneen kankaan metsettymään, ja tulla autetuksi polttopuun puutteesta.

Missä maa on kanervikko, karpeekko, sammalikko eli nurmikko, voipi sen siis ensin keviästi polttaa ja sitte kylvää siemenet niin kuin on sanottu. Mutta jos ei polttaminen käy laatuun, revittäköön maan pinta paikoittain auki, atralla eli rantaastualla (karhilla, äkeellä) ja kylvettäköön sitte sekä ajettakoon viimeksi astualla.

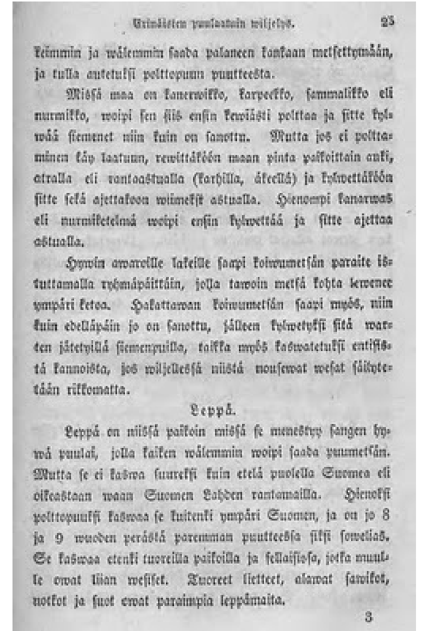
Hienompi kanarvas eli nurmiketelmä voipi ensin kylvettää ja sitte ajettaa astualla.

Hyvin avaroille lakeille saapi koivumetsän paraite istuttamalla ryhmäpäittäin, jolla tavoin metsä kohta levenee ympäri ketoa. Hakattavan koivumetsän saapi myös, niin kuin edelläpäin jo on sanottu, jälleen kylvetyksi sitä varten jätetyillä siemenpuilla, taikka myös kasvatetuksi entisistä kannoista, jos viljellessä niistä nousevat vesat säilytetään rikkomatta.

--

Leppä.

<< | >>

keimmin ja wälemmin saada palaneen kankaan metsettymään, ja tulla autetuksi polttopuun puutteesta.

Missä maa on kanerwikko, karpeekko, sammalikko eli nurmikko, woipi sen siis ensin kewiästi polttaa ja sitte kylwää siemenet niin kuin on sanottu. Mutta jos ei polttaminen käy laatuun, rewittäköön maan pinta paikoittain auki, atralla eli rantaastualla (karhilla, äkeellä) ja kylwettäköön sitte sekä ajettakoon wiimeksi astualla. Hienompi kanarwas eli nurmiketelmä woipi ensin kylwettää ja sitte ajettaa astualla.

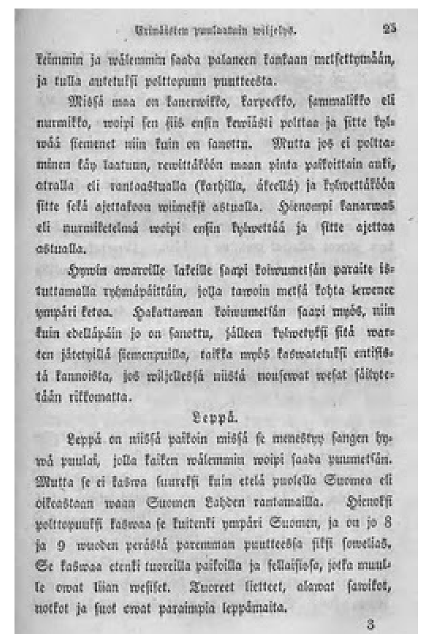
Hywin awaroille lakeille saapi koiwumetsän paraite istuttamalla ryhmäpäittäin, jolla tawoin metsä kohta lewenee ympäri ketoa. Hakattawan koiwumetsän saapi myös, niin kuin edelläpäin jo on sanottu, jälleen kylwetyksi sitä warten jätetyillä siemenpuilla, taikka myös kaswatetuksi entisistä kannoista, jos wiljellessä niistä nousewat wesat säilytetään rikkomatta.

Leppä.

Leppä on niissä paikoin missä se menestyy sangen hywä puulai, jolla kaiken wälemmin woipi saada puumetsän. Mutta se ei kaswa suureksi kuin etelä puolella Suomea eli oikeastaan waan Suomen Lahden rantamailla. Hienoksi polttopuuksi kaswaa se kuitenki ympäri Suomen, ja on jo 8 ja 9 wuoden perästä paremman puutteessa siksi sowelias. Se kaswaa etenki tuoreilla paikoilla ja sellaisissa, jotka muulle owat liian wesiset. Tuoreet lietteet, alawat sawikot, notkot ja suot owat paraimpia leppämaita.

1850-01-00 011 Leppä

Leppä.

Erinäisten puulaatuin wiljelys. 25

kemmin ja wälemmin saada palaneen kankaan metsettymään, ja tulla autetuksi polttopuun puutteesta.

Missä maa on kanerwikko, karpekko, sammalikko eli nurmikko, woipi sen siis ensin kewiästi polttaa ja sitte kylwää siemenet niin kuin on sanottu. Mutta jos ei polttaminen käy laatuun, rewittäköön maan pinta paikoittain auki, atralla eli rautaastualla (karhilla, äkeellä) ja kylwettäköön sitte sekä ajettakoon wiimeksi astualla. Hienompi kanarwas eli nurmiketelmä woipi ensin kylwettää ja sitte ajettaa astualla.

Hywin awaroille lakeille saapi koiwumetsän paraite istuttamalla ryhmäpäittäin, jolla tawoin metsä kohta lewenee ympäri ketoa. Hakattawan koiwumetsän saapi myös, niin kuin edelläpäin jo on sanottu, sälleen kylwetyksi sitä warten jätetyillä siemenpuilla, taikka myös kaswatetuksi entisistä kannoista, jos wiljellessä niistä nousewat wesat säilytetään rikkomatta.

Leppä.

Leppä on niissä paikoin missä se menestyy sangen hywä puulai, jolla kaiken wälemmin woipi saada puumetsän. Mutta se ei kaswa suureksi kuin etelä puolella Suomea eli oikeastaan waan Suomen Lahden rantamailla. Hienoksi polttopuuksi kaswaa se kuitenki ympäri Suomen, ja on jo 8 ja 9 wuoden perästä paremman puutteessa siksi sowelias. Se kaswaa etenki tuoreilla paikoilla ja sellaisissa, jotka muulle owat liian wesiset. Tuoreet liettcet, alawat sawikot, notkot ja suot owat paraimpia leppämaita.

3

Leppä on niissä paikoin missä se menestyy sangen hyvä puulai, jolla kaiken välemmin voipi saada puumetsän. Mutta se ei kasva suureksi kuin etelä puolella Suomea eli oikeastaan vaan Suomen Lahden rantamailla. Hienoksi Polttopuuksi kasvaa se kuitenki ympäri Suomen, ja on jo 8 ja 9 vuoden perästä paremman puutteessa siksi sovelias.

Se kasvaa etenki tuoreilla paikoilla ja sellaisissa, jotka muulle ovat liian vesiset. Tuoreet lietteet, alavat savikot, notkot ja suot ovat paraimpia leppämaita.

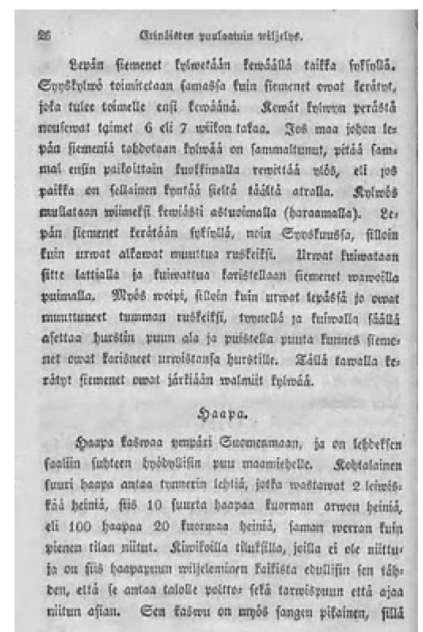
3

======= ======= ======= ======= ======= =======

26

Erinäisten puulaatuin viljelys.

Lepän siemenet kylvetään keväällä taikka syksyllä. Syyskylvö toimitetaan samassa kuin siemenet ovat kerätyt, joka tulee toimelle ensi keväänä. Kevät kylvyn perästä nousevat taimet 6 eli 7 viikon takaa. Jos maa johon lepän siemeniä tahdotaan kylvää on sammaltunut, pitää sammal ensin paikoittain kuokkimalla revittää ylös,

26 Erinäisten puulaatuin wiljelys.

Lepän siemenet kylwetään kewäällä taikka syksyllä. Syyskylwö toimitetaan samassa kuin siemenet owat kerätyt, joka tulee toimelle ensi kewäänä. Kewät kylwyn perästä nousewat taimet 6 eli 7 wiikon takaa. Jos maa johon lepän siemeniä tahdotaan kylwää on sammaltunut, pitää sammal ensin paikoittain kuokkimalla rewittää ylös, eli jos paikka on sellainen kyntää sieltä täältä atralla. Kylwös mullataan wiimeksi kewiästi astuimalla (haraamalla). Lepän siemenet kerätään syksyllä, noin Syyskuussa, silloin kuin urwat alkawat muuttua ruskeiksi. Urwat kuiwataan sitte lattialla ja kuiwattua karistellaan siemenet wawoilla puimalla. Myös woipi, silloin kuin urwat lepässä jo owat muuttuneet tumman ruskeiksi, tywnellä ja kuiwalla säällä asettaa hurstin puun ala ja puistella puuta kunnes siemenet owat karisneet urwistansa hurstille. Tällä tawalla kerätyt siemenet owat järkiään walmiit kylwää.

Haapa.

Haapa kaswaa ympäri Suomenmaan, ja on lehdeksen saaliin suhteen hyödyllisin puu maamiehelle. Kohtalainen suuri haapa antaa tynnerin lehtiä, jotka wastawat 2 leiwiskää heiniä, siis 10 suurta haapaa kuorman arwon heiniä, eli 100 haapaa 20 kuormaa heiniä, saman werran kuin pienen tilan niitut. Kiwikoilla tiukkilla, joilla ei ole niittuja on siis haapapuun wiljeleminen kaikista edullisin sen tähden, että se antaa talolle poltto- sekä tarwispuun että ajaa niitun asian. Sen kaswu on myös sangen pikainen, sillä

eli jos paikka on sellainen kyntää sieltä täältä atralla. Kylvös mullataan viimeksi keviästi astuoimalla (haraamalla). Lepän siemenet kerätään syksyllä, noin Syyskuussa, silloin kuin urvat alkavat muuttua ruskeiksi. Urvat kuivataan sitte lattialla ja kuivattua kakistellaan siemenet vavoilla Puimalla. Myös voipi, silloin kuin urvat lepässä jo ovat muuttuneet tumman ruskeiksi,

tyynellä ja kuivalla säällä asettaa hurstin puun ala ja puistella puuta kunnes siemenet ovat karisneet urvistansa hurstille. Tällä tavalla kerätyt siemenet ovat järkiään valmiit kylvää.

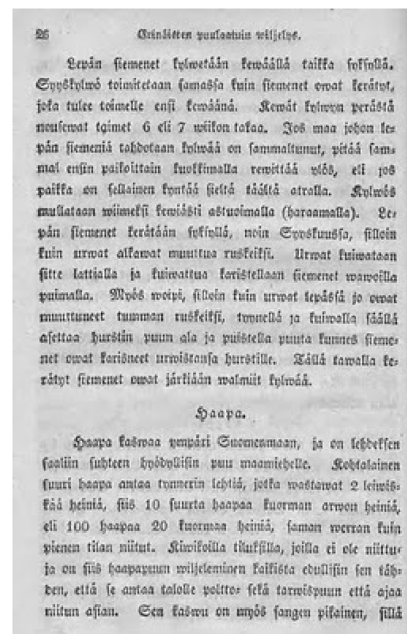
--

Haapa.

<< | >>

1850-01-00 012 Haapa

Haapa.

Lepän siemenet kylwetään kewäällä taikka syksyllä. Syyskylwö toimitetaan samassa kuin siemenet owat kerätyt, joka tulee toimelle ensi kewäänä. Kewät kylwyn perästä nousewat taimet 6 eli 7 wiikon takaa. Jos maa johon lepän siemeniä tahdotaan kylwää on sammaltunut, pitää sammal ensin paikoittain kuokkimalla rewittää ylös, eli jos paikka on sellainen kyntää siellä täältä auralla. Kylwös mullataan wiimeksi kewiästi astuwimalla (haraamalla). Lepän siemenet kerätään syksyllä, noin Syyskuussa, silloin kuin urwat alkawat muuttua ruskeiksi. Urwat kuiwataan sitte lattialla ja kuiwattua karistellaan siemenet wawoilla puimalla. Myös woipi, silloin kuin urwat lepässä jo owat muuttuneet tumman ruskeiksi, tywnellä ja kuiwalla säällä asettaa hurstin puun ala ja pudistella puuta kunnes siemenet owat karisneet urwistansa hurstille. Tällä tawalla kerätyt siemenet owat järkiään walmiit kylwää.

Haapa.

Haapa kaswaa ympäri Suomenmaan, ja on lehdeksen saaliin suhteen hyödyllisin puu maamiehelle. Kohtalainen suuri haapa antaa tynnerin lehtiä, jotka wastawat 2 leiwiskää heiniä, siis 10 suurta haapaa kuorman arwon heiniä, eli 100 haapaa 20 kuormaa heiniä, saman werran kuin pienen tilan niitut. Kiwikoilla tiluksilla, joilla ei ole niittuja on siis haapapuun wiljeleminen kaikista edullisin sen tähden, että se antaa talolle poltto- sekä tarwispuun että ajaa niitun asian. Sen kaswu on myös sangen pikainen, sillä

Haapa kasvaa ympäri Suomenmaan, ja on lehdeksen saaliin suhteen hyödyllisin puu maamiehelle. Kohtalainen suuri haapa antaa tynnerin lehtiä, jotka vastavat 2 leiviskää heiniä, siis 10 suurta haapaa kuorman arvon heiniä, eli 100 haapaa 20 kuormaa heiniä, saman verran kuin pienen tilan niitut. Kivikoilla tiluksilla, joilla ei ole niittuja on siis haapapuun viljeleminen kaikista edullisin sen tähden,

että se antaa talolle poltto- sekä tarvispuun että ajaa niitun asian. Sen kasvu on myös sangen pikainen, sillä

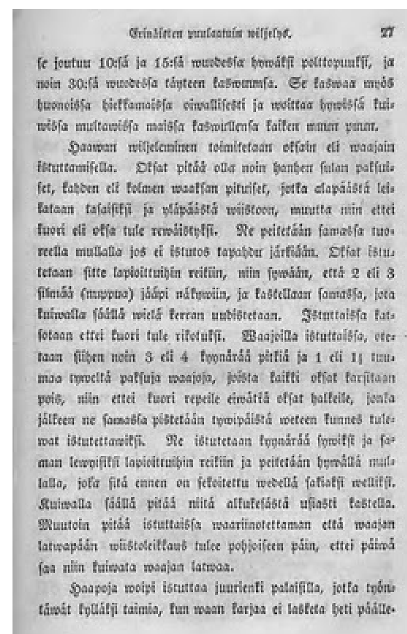
======= ======= ======= ======= ======= =======

Erinäisten puulaatuin viljelys.

27

se joutuu 10:sä ja 15:sa vuodessa hyväksi polttopuuksi, ja noin 30:sä vuodessa täyteen kasvuunsa. Se kasvaa myös huonoissa hiekkamaissa oivallisesti ja voittaa hyvissä kuivissa multavissa maissa kasvullensa kaiken muun puun.

Haavan viljeleminen toimitetaan oksain eli vaajain istuttamisella. Oksat pitää olla noin hanhen sulan paksuiset, kahden eli kolmen vaaksan pituiset, jotka alapäästä leikataan tasaisiksi ja yläpäästä viistoon, muutta niin ettei kuori eli otsa tule reväistyksi. Ne peitetään samassa tuoreella mullalla jos ei istutos tapahdu järkiään.

se joutuu 10:sä ja 15:sä wuodessa hywäksi polttopuuksi, ja noin 30:sä wuodessa täyteen kaswuunsa. Se kaswaa myös huonoissa hiekkamaissa oiwallisesti ja woittaa hywissä kuiwissa multawissa maissa kaswullensa kaiken muun puun.

Haawan wiljeleminen toimitetaan oksain eli waajain istuttamisella. Oksat pitää olla noin hanhen sulan paksuiset, kahden eli kolmen waaksan pituiset, jotka alapäästä leikataan tasaisiksi ja yläpäästä wiistoon, muutta niin ettei kuori eli oksa tule rewäistyksi. Ne peitetään samassa tuoreella mullalla jos ei istutos tapahdu järkiään. Oksat istutetaan sitte lapioittuihin reikiin, niin sywään, että 2 eli 3 silmää (nuppua) jääpi näkywiin, ja kastellaan samassa, jota kuiwalla säällä wielä kerran uudistetaan. Istuttaissa katsotaan ettei kuori tule rikotuksi. Waajoilla istuttaissa, otetaan siihen noin 3 eli 4 kyynärää pitkiä ja 1 eli 1½ tuumaa tywellä paksuja waajoja, joista kaikki oksat karsitaan pois, niin ettei kuori repeile eiwätkä oksat halkeile, jonka jälkeen ne samassa pistetään tywipäistä weteen kunnes tulewat istutettawiksi. Ne istutetaan kyynärää sywiksi ja saman lewyisiksi lapioittuihin reikiin ja peitetään hywällä mullalla, joka sitä ennen on sekoitettu wedellä sakiaksi welliksi. Kuiwalla säällä pitää niitä alkukesästä usiasti kastella. Muutoin pitää istuttaissa waarinotettaman että waajan latwapään wiistoleikkaus tulee pohjoiseen päin, ettei päiwä saa niin kuiwata waajan latwaa.

Haapoja woipi istuttaa juurienki palaisilla, jotka työntäwät kylläksi taimia, kun waan karjaa ei lasketa heti päälle-

Oksat istutetaan sitte lapioittuihin reikiin, niin syvään, että 2 eli 3 silmää (nuppua) jääpi nakyviin, ja kastellaan samassa, jota kuivalla säällä vielä kerran uudistetaan. Istuttaissa katsotaan ettei kuori tule rikotuksi. Waajoilla istuttaissa, otetaan siihen noin 3 eli 4 kyynärää pitkiä ja 1 eli 1½ tuumaa tyveltä paksuja vaajoja,

joista kaikki oksat karsitaan pois, niin ettei kuori repeile eivätkä oksat halkeile, jonka jälkeen ne samassa pistetään tyvipaistä veteen kunnes tulevat istutettaviksi. Ne istutetaan kyynärää syviksi ja saman levyisiksi lapioittuihin reikiin ja peitetään hyvällä mullalla, joka sitä ennen on sekoitettu vedellä sakiaksi velliksi.

Kuivalla säällä pitää niitä alkukesästä usiasti kastella. Muutoin pitää istuttaissa vaarinotettaman että vaajan latvapään viistoleikkaus tulee pohjoiseen päin, ettei päivä saa niin kuivata vaajan latvaa.

Haapoja voipi istuttaa juurienki palaisilla, jotka työntävät kylläksi taimia, kun vaan karjaa ei lasketa heti päälle-

======= ======= ======= ======= ======= =======

Erinäisten puulaatuin viljelys.

--

Puun siementen kerääminen.

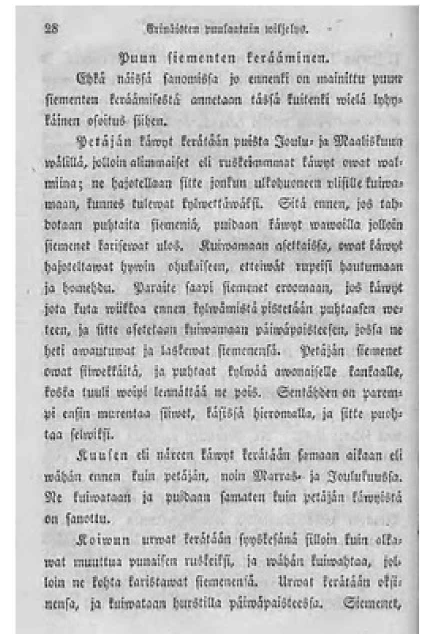
1850-01-00 013 Puun siementen kerääminen.

Puun siementen kerääminen.

Ehkä näissä sanomissa jo ennenki on mainittu puun siementen keräämisestä annetaan tässä kuitenki vielä lyhykäinen osoitus siihen.

Petäjän

kävyt kerätään puista Joulu- ja Maaliskuun välillä, jolloin alimmaiset eli ruskeimmat kävyt ovat valmiina; ne hajotellaan sitte jonkun ulkohuoneen ylisille kuivamaan, kunnes tulevat kylvettäväksi. Sitä ennen, jos tahdotaan puhtaita siemeniä, puidaan kävyt vavoilla jolloin siemenet karisevat ulos. Kuivamaan asettaissa, ovat kävyt hajotettavat hyvin ohukaiseen,

28 Erinäisten puulaatuin wiljelys.

Puun siementen kerääminen.

Ehkä näissä sanomissa jo ennenki on mainittu puun siementen keräämisestä annetaan tässä kuitenki wielä lyhykäinen osoitus siihen.

Petäjän käwyt kerätään puista Joulu- ja Maaliskuun wälillä, jolloin alimmaiset eli ruskeimmat käwyt owat walmiina; ne hajotellaan sitte jonkun ulkohuoneen ylisille kuiwamaan, kunnes tulewat kylwettäwäksi. Sitä ennen, jos tahdotaan puhtaita siemeniä, puidaan käwyt wawoilla jolloin siemenet karisewat ulos. Kuiwamaan asettaissa, owat käwyt hajotettawat hywin ohukaiseen, etteiwät rupeisi hautumaan ja homehdu. Paraite saapi siemenet eroomaan, jos käwyt jota kuta wiikkoa ennen kylwämistä pistetään puhtaasen weteen, ja sitte asetetaan kuiwamaan päiwäpaisteesen, jossa ne heti awautuwat ja laskewat siemenensä. Petäjän siemenet owat siiwekkäitä, ja puhtaat kylwää awonaiselle kankaalle, koska tuuli woipi lennättää ne pois. Sentähden on parempi ensin murentaa siiwet, käsissä hieromalla, ja sitte puohtaa selwiksi.

Kuusen eli näreen käwyt kerätään samaan aikaan eli wähän ennen kuin petäjän, noin Marras- ja Joulukuussa. Ne kuiwataan ja puidaan samaten kuin petäjän käwyistä on sanottu.

Koiwun urwat kerätään syyskesänä silloin kuin alkawat muuttua punaisen ruskeiksi, ja wähän kuiwahtaa, jolloin ne kohta karistawat siemenensä. Urwat kerätään oksinensa, ja kuiwataan hurstilla päiwäpaisteessa. Siemenet,

etteivät rupeisi hautumaan ja homehdu. Paraite saapi siemenet eroomaan, jos kävyt jota kuta viikkoa ennen kylvämistä pistetään puhtaasen veteen, ja sitte asetetaan kuivamaan päiväpaisteesen, jossa ne heti avautuvat ja laskevat siemenensä. Petäjän siemenet ovat siivekkäitä, ja puhtaat kylvää avonaiselle kankaalle, koska tuuli voipi lennättää ne pois.

Sentähden on parempi ensin murentaa siivet, käsissä hieromalla, ja sitte puohtaa selviksi.

Kuusen

eli näreen kävyt kerätään samaan aikaan eli vähän ennen kuin petäjän, noin Marras- ja Joulukuussa. Ne kuivataan ja puidaan samaten kuin petäjän kävyistä on sanottu.

Koivun

urvat kerätään syyskesänä silloin kuin alkavat muuttua punaisen ruskeiksi, ja vähän kuivahtaa, jolloin ne kohta karistavat siemenensä. Urvat kerätään oksinensa, ja kuivataan hurstilla päiväpaisteessa. Siemenet,

======= ======= ======= ======= ======= =======

Erinäisten puulaatuin viljelys.

29

jotka sillä tavoin karisevat hurstille,

säilytetään hajallaan kuivassa paikassa, ja pöyhötellään usiasti, etteivät pääse tulehtumaan, johon ne ovat arat.

Waahteren

palot kerätään Syys- eli Lokakuussa, niin pian kuin niiden siivet tulevat ruskeiksi. Ne hajotellaan sitte kuivamaan. Kylvämistä ennen hierotaan palot käsissä rikki että siemenet saadaan erilleen.

Lepän

urvat kerätään silloin kuin muuttuvat ruskeiksi, joka tapahtuu Syys- eli Lokakuussa, hajotellaan kuivamaan hurstille, johon siemenet vähän lukutellessa karisevat itsestään, niin kohta kuin urvat avautuvat.

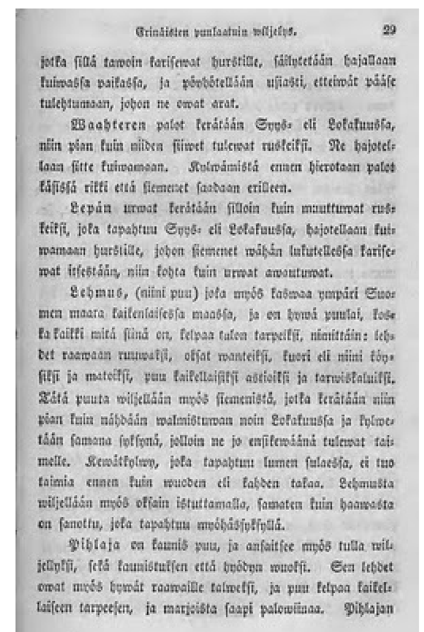
Lehmus,

(niini puu) joka myös kasvaa ympäri Suomen maassa kaikenlaisessa maassa, ja on hyvä puulai, koska kaikki mitä siinä on, kelpaa talon tarpeiksi, nimittäin: lehdet raavaan ruuvaksi, oksat vanteiksi, kuori eli niini köysiksi ja matoiksi, puu kaikellaisiksi astioiksi ja tarviskaluiksi. Tätä puuta viljellään myös siemenistä,

jotka kerätään niin pian kuin nähdään valmistuvan noin Lokakuussa ja kylvetään samana syksynä, jolloin ne jo ensikeväänä tulevat taimelle. Kevätkylvy, joka tapahtuu lumen sulaessa, ei tuo taimia ennen kuin vuoden eli kahden takaa. Lehmusta Viljellään myös oksain istuttamalla, samaten kuin haavasta on sanottu, joka tapahtuu myöhässyksyllä.

Pihlaja

on kaunis puu, ja ansaitsee myös tulla viljellyksi, sekä kaunistuksen että hyödyn vuoksi. Sen lehdet ovat myös hyvät raavaille talveksi, ja puu kelpaa kaikellaiseen tarpeesen, ja marjoista saapi paloviinaa. Pihlajan

Erinäisten puulaatuin wiljelys. 29

jotka siitä tawoin karisewat hurstille, säilytetään hajallaan kuiwassa paikassa, ja pöyhötellään usiasti, etteiwät pääse tulehtumaan, johon ne owat arat.

Waahteren palot kerätään Syys- eli Lokakuussa, niin pian kuin niiden siiwet tulewat ruskeiksi. Ne hajotellaan sitte kuiwamaan. Kylwämistä ennen hierotaan palot käsissä rikki että siemenet saadaan erilleen.

Lepän urwat kerätään silloin kuin muuttuwat ruskeiksi, joka tapahtuu Syys- eli Lokakuussa, hajotellaan kuiwamaan hurstille, johon siemenet wähän lukutellessa karisewat itsestään, niin kohta kuin urwat awautuwat.

Lehmus, (niini puu) joka myös kaswaa ympäri Suomen maata kaikenlaisessa maassa, ja on hywä puulai, koska kaikki mitä siinä on, kelpaa talon tarpeiksi, nimittäin: lehdet raawaan ruuwaksi, oksat wanteiksi, kuori eli niini köysiksi ja matoiksi, puu kaikellaisiksi astioiksi ja tarwiskaluiksi. Tätä puuta wiljellään myös siemenistä, jotka kerätään niin pian kuin nähdään walmistuwan noin Lokakuussa ja kylwetään samana syksynä, jolloin ne jo ensikewäänä tulewat taimelle. Kewätkylwy, joka tapahtuu lumen sulaessa, ei tuo taimia ennen kuin wuoden eli kahden takaa. Lehmusta wiljellään myös oksain istuttamalla, samaten kuin haawasta on sanottu, joka tapahtuu myöhässyksyllä.

Pihlaja on kaunis puu, ja ansaitsee myös tulla wiljellyksi, sekä kaunistuksen että hyödyn wuoksi. Sen lehdet owat myös hywät raawaille talweksi, ja puu kelpaa kaikellaiseen tarpeesen, ja marjoista saapi palowiinaa. Pihlajan

======= ======= ======= ======= ======= =======

30

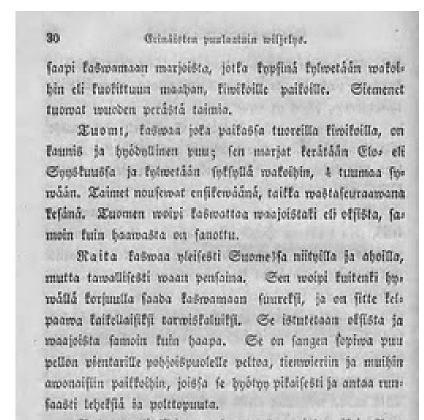
Erinäisten puulaatuin viljelys.

saapi kasvamaan marjoista, jotka kypsinä kylvetään vakoihin eli kuokittuun maahan, kivikoille paikoille. Siemenet tuovat vuoden perästä taimia.

Tuomi,

kasvaa joka paikassa tuoreilla kivikoilla, on kaunis ja hyödyllinen puu; sen marjat kerätään Elo- eli Syyskuussa ja kylvetään syksyllä vakoihin, 4 tuumaa syvään. Taimet nousevat ensikeväänä, taikka vasta seuraavana kesänä. Tuomen voipi kasvattaa vaajoistaki eli oksista, samoin kuin haavasta on sanottu.

Raita

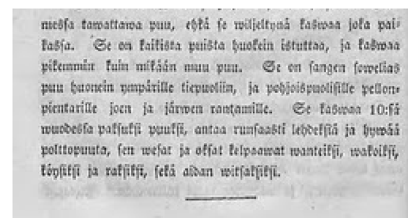
30 Erinäisten puulaatuin wiljelys.

saapi kaswamaan marjoista, jotka kypsinä kylwetään wakoihin eli kuokittuun maahan, kiwikoille paikoille. Siemenet tuowat wuoden perästä taimia.

Tuomi, kaswaa joka paikassa tuoreilla kiwikoilla, on kaunis ja hyödyllinen puu; sen marjat kerätään Elo- eli Syyskuussa ja kylwetään syksyllä wakoihin, 4 tuumaa syvään. Taimet nousewat ensikewäänä, taikka wasta seuraawana kesänä. Tuomen woipi kaswattaa waajoistaki eli oksista, samoin kuin haawasta on sanottu.

Raita kaswaa yleisesti Suomessa niityillä ja ahoilla, mutta tawallisesti waan pensaina. Sen woipi kuitenki hywällä korjuulla saada kaswamaan suureksi, ja on sitte kelpaawa kaikellaisiksi tarwiskaluiksi. Se istutetaan oksista ja waajoista samoin kuin haapa. Se on sangen sopiwa puu pellon pientarille pohjoispuolelle peltoa, tienwieriin ja muihin awonaisiin paikkoihin, joissa se hyötyy pikaisesti ja antaa runsaasti lehekkiä ja polttopuuta.

Salawa eli Wirenpaju, on harwoissa paikoin Suo-

messa tawattawa puu, ehkä se wiljeltynä kaswaa joka paikassa. Se on kaikista puista huokein istuttaa, ja kaswaa pikemmin kuin mikään muu puu. Se on sangen sowelias puu huonein ympärille tiepuoliin, ja pohjoispuolisille pellonpientarille joen ja järwen rantamille. Se kaswaa 10:sä wuodessa paksuksi puuksi, antaa runsaasti lehdeksiä ja hywää polttopuuta, sen wesat ja oksat kelpaawat wanteiksi, wakoiksi, köysiksi ja raksiksi, sekä aidan witsaksiksi.

kasvaa yleisesti Suomessa niityillä ja ahoilla, mutta tavallisesti vaan pensaina. Sen voipi kuitenki hyvällä korjuulla saada kasvamaan suureksi, ja on sitte kelpaava kaikellaisiksi tarviskaluiksi. Se istutetaan oksista ja vaajoista samoin kuin haapa. Se on sangen sopiva puu pellon pientarille pohjoispuolelle peltoa, tienvieriin ja muihin avonaisiin paikkoihin,

joissa se hyötyy pikaisesti ja antaa runsaasti leheksiä ja polttopuuta.

Salava

eli Wironpaju, on harvoissa paikoin Suomessa tavattava puu, ehkä se viljeltynä kasvaa joka paikassa. Se on kaikista puista huokein istuttaa, ja kasvaa pikemmin kuin mikään muu puu. Se on sangen sovelias puu huonein ympärille tiepuoliin, ja pohjoispuolisille pellonpientarille joen ja järven rantamille. Se kasvaa 10:sä vuodessa paksuksi puuksi,

antaa runsaasti lehdeksiä ja hyvää polttopuuta, sen vesat ja oksat kelpaavat vanteiksi, vakoiksi, köysiksi ja raksiksi, sekä aidan vitsaksiksi.

--

======= ======= ======= ======= ======= =======

<< | >>

1850-01-00 014 Waarinotettavia kasken hakkaamisessa.

Waarinotettavia kasken hakkaamisessa.

Kaskea hakatessa aukeilla vähä metsäisillä mailla ei pidä milloinkaan hakata kaikkia halme alaan kuuluvia puita, mutta jätettää sinne tänne joitakuita siemenpuita kasvamaan halmemaan sisälle, sekä ympäri halmeita. Kuivilla selänne mailla, joissa pouta tahtoo polttaa viljat pelloista, elköön peltojen ympäriltä hävitettäkö metsää,

sillä muutoin lulisivat pellot vieläki kuivemmiksi. Kaikki somer penkereet ja mykkylät, kalliot ja louhet kaskimaan sisässä ja ympärillä heitettäköön metsäksi, sillä ne hyödyttävät enemmän niissä saatavilla puilla, ja suojallansa, jonka ne antavat halmeelle ja koko ympäryställe, kuin viljelemällä halmeeksi. Ranta-äpräät ja teitten vieret jätettäköön hakkaamatta,

sillä niistä, hakattua, ei tule mitään hyötyä, mutta antavat seisomaan jätettynä tarvis- ja polttopuuta, yhtä aikaa kuin metsä niissä on myös kaunistuksena sekä suojana ympärillä oleville maille. Kaskimaata poltettua viljellessä elköön suuremmista ja paikoilleen jäävistä kannoista hävitettäkö nuoria vesoja, sillä ne eivät vahingoita viljaa,

mutta niistä kasvaa, jos ei oteta enemmän kahta viljaa, maalle kohta uusi metsä.

Se on paljon hyödyllisempi kaskimaasta ottaa vaan enintä kaksi viljaa, koska se silloin metsäksi jätettynä antaa paremman karjalaitumen ja kasvaa välemmin uuden metsän, kuin jos olisi otettu kolme neljä viljaa, jonka perästä se ei tahdo ottaa nurmea eikä metsää. Jos tilalla on vissi maa-ala metsää, niin se jaettakoon aina niin moneen osaan että joka vuodeksi tulee yhden verran metsää hakattavaksi,

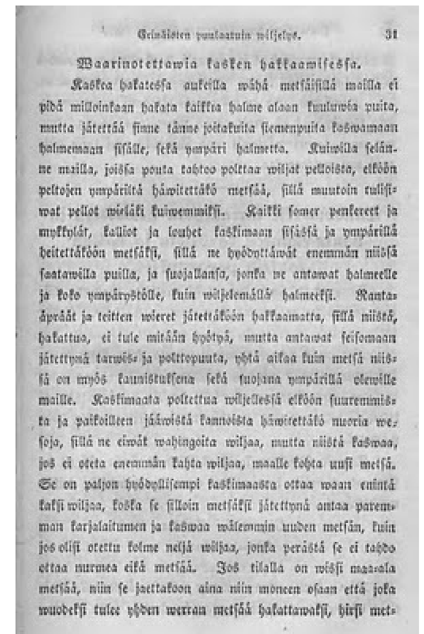
hirsi met-

======= ======= ======= ======= ======= =======

32

Tundomerkit tavallisista hevoisten ja nauta-eläinten taudeista ja näiden tautein parannukset.

sä erittäin ja erittäin kaski ja

31

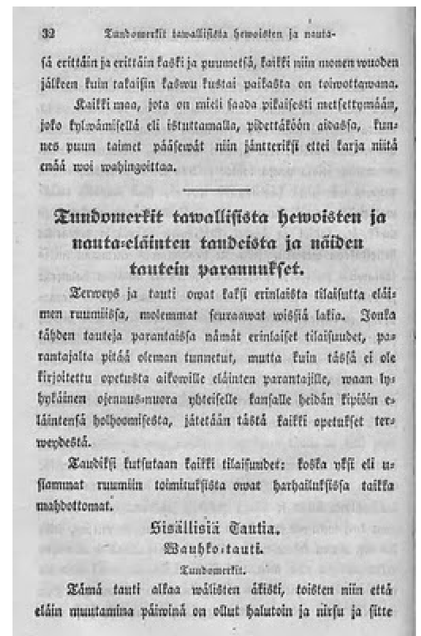
Waarinotettawia kasken hakkaamisessa.

Kaskea hakatessa aukeilla wähä metsäisillä mailla ei pidä milloinkaan hakata kaikkia halme alaan kuuluwia puita, mutta jätettää sinne tänne joitakuita siemenpuita kaswamaan halmemaan sisälle, sekä ympäri halmetta. Kuiwilla selänne mailla, joissa pouta tahtoo polttaa wiljat pelloista, elköön peltojen ympäriltä häwitettäkö metsää, sillä muutoin tulisiwat pellot wieläki kuiwemmiksi. Kaikki somer penkereet ja mykkylät, kalliot ja louhet kaskimaan sisässä ja ympärillä heitettäköön metsäksi, sillä ne hyödyttäwät enemmän niissä saatawilla puilla, ja suojallansa, jonka ne antawat halmeelle ja koko ympärystölle, kuin wiljelemällä halmeeksi. Ranta-äpräät ja teitten wieret jätettäköön hakkaamatta, sillä niistä, hakattua, ei tule mitään hyötyä, mutta antawat seisomaan jätettynä tarwis- ja polttopuuta, yhtä aikaa kuin metsä niissä on myös kaunistuksena sekä suojana ympärillä olewille maille. Kaskimaata poltettua wiljellessä elköön suuremmista ja paikoilleen jääwistä kannoista häwitettäkö nuoria wesoja, sillä ne eiwät wahingoita wiljaa, mutta niistä kaswaa, jos ei oteta enemmän kahta wiljaa, maalle kohta uusi metsä. Se on paljon hyödyllisempi kaskimaasta ottaa waan enintä kaksi wiljaa, koska se silloin metsäksi jätettynä antaa paremman karjalaitumen ja kaswaa wälemmin uuden metsän, kuin jos olisi otettu kolme neljä wiljaa, jonka perästä se ei tahdo ottaa nurmea eikä metsää. Jos tilalla on wissi maa-ala metsää, niin se jaettakoon aina niin moneen osaan että joka wuodeksi tulee yhden werran metsää hakattawaksi, hirsi met-

puumetsä, kaikki niin monen vuoden jälkeen kuin takaisin kasvu kustai paikasta on toivottavana. Kaikki maa, jota on mieli saada pikaisesti metsettymään, joko kylvämisellä eli istuttamalla, pidettäköön aidassa, kunnes puun taimet pääsevät niin jäntteriksi ettei karja niitä enää voi vahingoittaa.

--

Tundomerkit tavallisista hevoisten ja nauta-eläinten taudeista ja näiden tautein parannukset.

sä erittäin ja erittäin kaski ja puumetsä, kaikki niin monen wuoden jälkeen kuin takaisin kaswu kustai paikasta on toiwottawana.

Kaikki maa, jota on mieli saada pikaisesti metsettymään, joko kylwämisellä eli istuttamalla, pidettäköön aidassa, kunnes puun taimet pääsewät niin jäntteriksi ettei karja niitä enää woi wahingoittaa.

Tundomerkit tawallisista hewoisten ja nauta-eläinten taudeista ja näiden tautein parannukset.

Terweys ja tauti owat kaksi erinlaista tilaisutta eläimen ruumiissa, molemmat seuraawat wissiä lakia. Jonka tähden tauteja parantaissa nämät erinlaiset tilaisuudet, parantajalta pitää oleman tunnetut, mutta kuin tässä ei ole kirjoitettu opetusta aikowille eläinten parantajille, waan lyhyläinen ojennus-nuora yhteiselle kansalle heidän kipiöin eläintensä holhoomisesta, jätetään tästä kaikki opetukset terweydestä.

Taudiksi kutsutaan kaikki tilaisuudet: koska yksi eli useammat ruumiin toimituksista owat harhailuksissa taikka mahdottomat.

Sisällisiä Tautia.

Wauhko-tauti.

Tundomerkit.

Tämä tauti alkaa wälisten äkisti, toisten niin että eläin muutamina päiwinä on ollut halutoin ja nirsu ja sitte

<< | >>

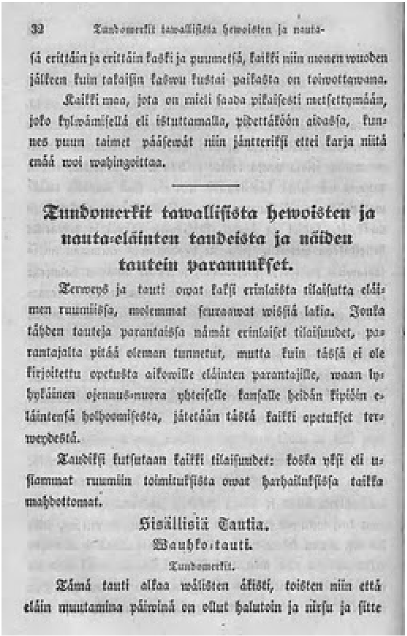
1850-01-00 016 Sisällisiä Tautia. Wauhko-tauti.

Sisällisiä Tautia.

Wauhko-tauti.

Tundomerkit.

Tämä tauti alkaa välisten äkisti, toisten niin että eläin muutamina päivinä on ollut halutoin ja nirsu ja sitte

sä erittäin ja erittäin kaski ja puumetsä, kaikki niin monen wuoden jälkeen kuin takaisin kaswu kustai paikasta on toiwottawana.

Kaikki maa, jota on mieli saada pikaisesti metsettymään, joko kylwämisellä eli istuttamalla, pidettäköön aidassa, kunnes puun taimet pääsewät niin jäntteriksi ettei karja niitä enää woi wahingoittaa.

Tundomerkit tawallisista hewoisten ja nauta-eläinten taudeista ja näiden tautein parannukset.

Terweys ja tauti owat kaksi erinlaista tilaisutta eläimen ruumiissa, molemmat seuraawat wissiä lakia. Jonka tähden tauteja parantaissa nämät erinlaiset tilaisuudet, parantajalta pitää oleman tunnetut, mutta kuin tässä ei ole kirjoitettu opetusta aikowille eläinten parantajille, waan lyhykäinen ojennus-nuora yhteiselle kansalle heidän kipiöin eläintensä holhoomisesta, jätetään tästä kaikki opetukset terweydestä.

Taudiksi kutsutaan kaikki tilaisuudet: koska yksi eli usiammat ruumiin toimituksista owat harhailuksissa taikka mahdottomat.

Sisällisiä Tautia.

Wauhko-tauti.

Tundomerkit.

Tämä tauti alkaa wälisten äkisti, toisten niin että eläin muutamina päiwinä on ollut halutoin ja nirsu ja sitte

======= ======= ======= ======= ======= =======

Tundomerkit tavallisista hevoisten ja nauta-eläinten taudeista ja näiden tautein parannukset.

33

hengittää raskaasti, potkii etu-jaloillansa, hyppää pystyyn pitkin seiniä ja lankee kuperi keikkaa; hikoilee kovin ja valtasuonet syteevat kovasti. Näiden kovain vaivain jälkeen seuraa pitempi taikka vähempi lepo, jolla ajalla eläin on lunnotoin siihen asti, kuin uusi hurjaus alkaa

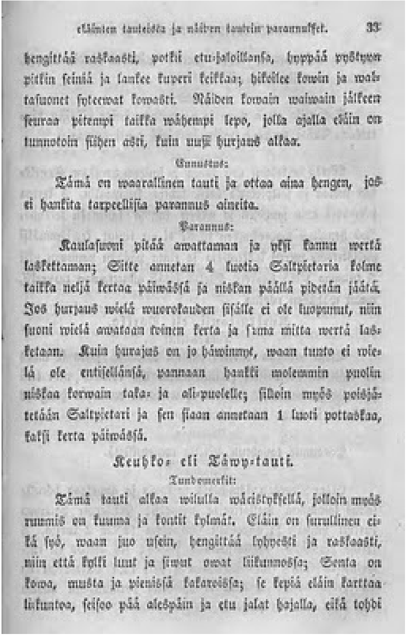
Ennustus:

Tämä on määrällinen tauti ja ottaa aina hengen, jos ei hankita tarpeellisia parannus aineita.

Parannus:

Kaulasuoni pitää avattaman ja yksi kannu verta laskettaman; Sitte annetan 4 luotia Saltpietaria kolme taikka neljä kertaa päivässä ja niskan päällä pidetän jäätä. Jos hurjaus vielä vuorokauden sisälle ei ole luopunut, niin suoni vielä avataan toinen kerta ja sama mitta verta lasketaan. Kuin hurajus on jo hävinnyt, vaan tunto ei vielä ole entisellänsä,

pannaan hankki molemmin puolin niskaa korvain taka- ja ali-puolelle; silloin myös poisjätetään Saltpietari ja sen siaan annetaan 1 luoti, pottaskaa, kaksi kerta päivässä.

hengittää raskaasti, potkii etu-jaloillansa, hyppää pystyyn pitkin seinää ja lankee kuperi keikkaa; hikoilee kowin ja waltasuonet syteewat kowasti. Näiden kowain waiwain jälkeen seuraa pitempi taikka wähempi lepo, jolla ajalla eläin on tunnotoin siihen asti, kuin uusi hurjaus alkaa.

Ennustus:

Tämä on waarallinen tauti ja ottaa aina hengen, jos ei hankita tarpeellisia parannus aineita.

Parannus:

Kaulasuoni pitää awattaman ja yksi kannu wertä laskettaman; Sitte annetan 4 luotia Saltpietaria kolme taikka neljä kertaa päiwässä ja niskan päällä pidetän jäätä. Jos hurjaus wielä wuorokauden sisälle ei ole luopunut, niin suoni wielä awataan toinen kerta ja sama mitta wertä lasketaan. Kuin hurajus on jo häwinnyt, waan tunto ei wielä ole entisellänsä, pannaan hankki molemmin puolin niskaa korwain taka- ja ali-puolelle; silloin myös poisjätetään Saltpietari ja sen siaan annetaan 1 luoti pottaskaa, kaksi kerta päiwässä.

Keuhko- eli Täwy-tauti.

Tundomerkit:

Tämä tauti alkaa wilulla wäristyksellä, jolloin myös ruumis on kuuma ja korwat kylmät. Eläin on surullinen eikä syö, waan juo usein, hengittää lyhyesti ja raskaasti, niin että kylki luut ja siwut owat liikunnossa; Senta on kowa, musta ja pienissä kakareissa; se kepiä eläin karttaa liikuntoa, seisoo pää alespäin ja etu jalat hajalla, eikä tohdi

--

Keuhko- eli Tävy-tauti.

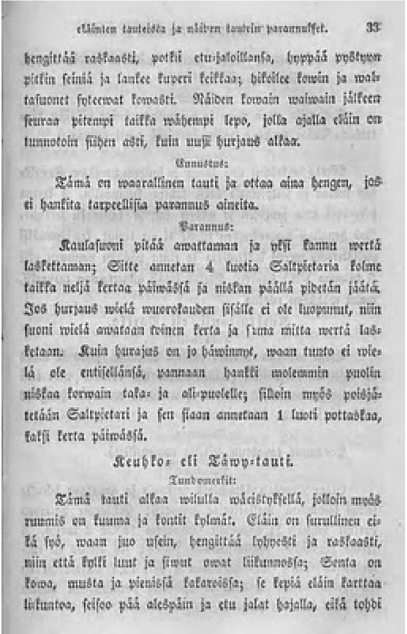
<< | >>

1850-01-00 017 Sisällisiä Tautia. Keuhko- eli Tävy-tauti.

Keuhko- eli Tävy-tauti.

Tuntomerkit:

Tämä tauti alkaa vilulla väristyksellä, jolloin myös ruumis on kuuma ja kontit kylmät. Eläin on surullinen eikä syö, maan juo usein, hengittää lyhyesti ja raskaasti, niin että kylki luut ja sivut ovat liikunnossa; Sonta on kova, musta ja pienissä kakaroissa; se kepiä eläin karttaa liikuntoa, seisoo pää alspäin ja etu jalat hajalla,

elämien taudeista ja näiden tautein parannukset. 33

hengittää raskaasti, potkii etu-jaloillansa, hyppää pystyyn pitkin seinää ja lankee kuperi keikkaa; hikoilee kowin ja wahtasuonet sykkewät kowasti. Näiden kowain waiwain jälkeen seuraa pitempi taikka wähempi lepo, jolla ajalla eläin on tunnotoin siihen asti, kuin uusi hurjaus alkaa.

Ennustus:

Tämä on waarallinen tauti ja ottaa aina hengen, jos ei hankita tarpeellisia parannus aineita.

Parannus:

Kaulasuoni pitää awattaman ja yksi kannu wertä laskettaman; Sitte annetan 4 luotia Saltpietaria kolme taikka neljä kertaa päiwässä ja niskan päällä pidetän jäätä. Jos hurjaus wielä wuorokauden sisälle ei ole luopunut, niin suoni wielä awataan toinen kerta ja sama mitta wertä lasketaan. Kuin hurajus on jo häwinnyt, waan tunto ei wielä ole entisellänsä, pannaan hankki molemmin puolin niskaa korwain taka- ja ali-puolelle; silloin myös poisjätetään Saltpietari ja sen siaan annetaan 1 luoti pottaskaa, kaksi kerta päiwässä.

Keuhko- eli Täwy-tauti.

Tundomerkit:

Tämä tauti alkaa wilulla wäristyksellä, jolloin myös ruumis on kuuma ja kontit kylmät. Eläin on surullinen eikä syö, waan juo usein, hengittää lyhyesti ja raskaasti, niin että kylki luut ja siwut owat liikunnossa; Sonta on kowa, musta ja pienissä kakaroissa; se kepiä eläin karttaa liikuntoa, seisoo pää alespäin ja etu jalat hajalla, eikä tohdi

eikä tohdi

======= ======= ======= ======= ======= =======

34

Tundomerkit tavallisista hevoisten ja nauta-eläinten taudeista ja näiden tautein parannukset.

paneida makaamaan; köhkä seuraa välisten taudin alussa, toisten taas sen käydessä.

Ennustus:

Jos eläin on vahva ja parannus aineita aikaisin käytetään, seuraa terveys, muutoin tämä tauti tappaa.

Parannus:

Werta lasketaan yksi kannu ja suuhun annetaan Engelskan suolaa ja saltpietaria kaksi luotia kumpaakin, 3 kertaa päivässä ruis jauhojen ja veden kanssa taikinaksi tehtynä. Jos hengitys vuorokauden sisälle ei ole tullut keviämmäksi uudistetaan veren laskemista ja rinta päähän pannaan yksi 6 tuumaa pitkä hankki; Wettä pitää annettaman tarpeeksi,

vaan vähäisen ruokaa.

34 Tundomerkit tawallisista hewoisten ja nauta-

paneida makaamaan; köhkä seuraa wälisten taudin alussa, toisten taas sen käydessä.

Ennustus:

Jos eläin on wahwa ja parannus aineita aikaisin käytetään, seuraa terweys, muutoin tämä tauti tappaa.

Parannus:

Wertä lasketaan yksi kannu ja suuhun annetaan Engelskan suolaa ja saltpietaria kaksi luotia kumpaakin, 3 kertaa päiwässä ruis jauhojen ja weden kanssa taikinaksi tehtynä. Jos hengitys wuorokauden sisälle ei ole tullut kewiämmäksi uudistetaan weren laskemista ja rinta päähän pannaan yksi 6 tuumaa pitkä hankki; Wettä pitää annettaman tarpeeksi, waan wähäisen ruokaa.

Kurkku-tauti eli Porkka.

Tundomerkit:

Eläin aristaa kurkun solmun paikalta, josta se myös on wälisten turwoksissa; nieleminen on estetty, niin että juodessa juoksee ulos sieramista; wälisten on myös hengitys röhisewä ja kowa köhkä ahdistaa.

Ennustus:

Parannus tapahtuu oikialla menetyksellä.

Parannus:

Eläin pidetään lämmissä paikassa ja annetaan hänelle saawi lämmintä mallatwettä juomaksi; Pikilappu pannaan kurkun ympäri ja annetaan Glauberin suolaa 2 luotia, 3 kertaa päiwässä, mallatjuoman seassa; jos ajetus eli turwotus on suuri, niin awataan se sitte kuin pikinlappu on sen pehmentänyt: mädän ulosjuostua parannetaan haawa niin kuin muutkin haawat.

--

Kurkku-tauti eli Porkka.

<< | >>

1850-01-00 018 Sisällisiä Tautia. Kurkku-tauti eli Porkka.

Kurkku-tauti eli Porkka.

Tundomerkit:

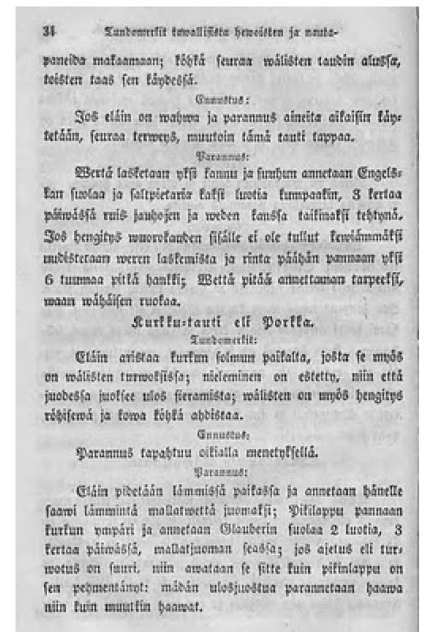
Eläin aristaa kurkun solmun paikalta, josta se myös on välisten turvoksissa; nieleminen on estetty, niin että juodessa juoksee ulos sieramista; välisten on myös hengitys röhisevä ja kova köhkä ahdistaa.

Ennustus:

Parannus tapahtuu oikialla menetyksellä.

Parannus:

Eläin pidetään lämmissä paikassa ja annetaan hänelle saavi lämmintä mallatvettä juomaksi; Pikilappu pannaan kurkun ympäri ja annetaan Glauberin suolaa 2 luotia, 3 kertaa päivässä, mallatjuoman seassa; jos asetus eli turvotus on suuri, niin avataan se sitte kuin pikinlappu on sen pehmentänyt: mädän ulosjuostua parannetaan haava niin kuin muutkin haavat.

34 Tundomerkit tawallisista hewoisten ja nauta-

paneida makaamaan; köhkä seuraa wälisten taudin alussa, toisten taas sen käydessä.

Ennustus:

Jos eläin on wahwa ja parannus aineita aikaisin käytetään, seuraa terweys, muutoin tämä tauti tappaa.

Parannus:

Wertä lasketaan yksi kannu ja sitten annetaan Engelskan suolaa ja saltpietaria kaksi luotia kumpaakin, 3 kertaa päiwässä ruis jauhojen ja weden kanssa taikinaksi tehtynä. Jos hengitys wuorokauden sisälle ei ole tullut kewiämmäksi uudistetaan weren laskemista ja rinta päähän pannaan yksi 6 tuumaa pitkä hankki; Wettä pitää annettaman tarpeeksi, waan wähäisen ruokaa.

Kurkku-tauti eli Porkka.

Tundomerkit:

Eläin aristaa kurkun solmun paikalta, josta se myös on wälisten turwoksissa; nieleminen on estetty, niin että juodessa juoksee ulos sieramista; wälisten on myös hengitys röhisewä ja kowa köhkä ahdistaa.

Ennustus:

Parannus tapahtuu oikialla menetyksellä.

Parannus:

Eläin pidetään lämmissä paikassa ja annetaan hänelle saawi lämmintä mallatwettä juomaksi; Pikilappu pannaan kurkun ympäri ja annetaan Glauberin suolaa 2 luotia, 3 kertaa päiwässä, mallatjuoman seassa; jos asetus eli turwotus on suuri, niin awataan se sitte kuin pikinlappu on sen pehmentänyt: mädän ulosjuostua parannetaan haawa niin kuin muutkin haawat.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Tundomerkit tavallisista hevoisten ja nauta-eläinten taudeista ja näiden tautein parannukset.

35

--

Munas-kuumet eli munos-tauti.

<< | >>

1850-01-00 019 Sisällisiä Tautia. Munas-kuumet eli munos-tauti.

Munas-kuumet eli munos-tauti.

Tundomerkit:

Taudin alkaissa merkitään kankia takapuoli ja taka jalkain huokoisimet seisovat eteenpäin; kusi tulee vähitellen ja on verensekaista. Myöhemmin ei eläin voi seista taka-jaloillansa. Hevoiset ovat usiammin kuin nauta-eläimet rasitetut tällä taudilla.

Ennustus:

Oikialla menetyksellä seuraa terveys.

Parannus:

Kaula-suoni avataan ja lasketaan yksi kannu verta, suuhun annetaan kaksi luotia Glauberin suolaa, 3 kertaa päivässä puolessa tuopissa liinansiemen vedessä; tämä vesi valmistetaan seuraavaisella tavalla: Liinansiemeniä keitetään yksi tuoppi kolmen kannun veden kanssa niin kauvan että vesi tulee näljäiseksi, siemenet pois siilataan,

Munas-kuumet eli munos-tauti.

Tundemerkit:

Taudin alkaissa merkitään kankia takapuoli ja taka jalkain huokoisimet seisowat eteenpäin; kusi tulee wähitellen ja on werensekaista. Myöhemmin ei eläin woi seista taka-jaloillansa. Hewoiset owat usiammin kuin nauta-eläimet rasitetut tällä taudilla.

Ennustus:

Oikialla menetyksellä seuraa terweys.

Parannus:

Kaula-suoni awataan ja lasketaan yksi kannu wertä, suuhun annetaan kaksi luotia Glauberin suolaa, 3 kertaa päiwässä puolessa tuopissa liinansiemen wedessä; tämä wesi walmistetaan seuraawaisella tawalla: Liinansiemeniä keitetään yksi tuoppi kolmen kannun weden kanssa niin kauwan että wesi tulee näljäiseksi, siemenet pois siilataan, ja weden annetaan jähtyä. Seljän päälle munos paikalle pidetään yksi liinainen waate joka kastellaan usiasti kylmällä wedellä.

Jänkiä suonen weto eli Suun lukku-tauti.

Tundemerkit:

Wälisten alkaa suonenweto ruumin etupuolessa toisten takapuolessa, mutta usiammin tulee suu lukkoon ennen kuin suonenweto on muissa jäsenissä. Taudin pitkitessä supistuu suu aina enämmin, kaula tulee kankiaksi ja kowaksi; takajalat seisowat hajalla, ja häntä oikenee; wiimein on koko eläin kankia, niin kuin saha hepo; Päätä kohottaessa wedäiksen kalwo silmäin päälle.

ja veden annetaan jähtyä. Seljän päälle munos paikalle pidetään yksi liinainen vaate joka kastellaan usiasti kylmällä vedellä.

--

Jänkiä suonen veto eli Suun lukku-tauti.

<< | >>

1850-01-00 020 Sisällisiä Tautia. Jänkiä suonen veto eli Suun lukku-tauti.

Jänkiä suonen veto eli Suun lukku-tauti.

Tundomerkit:

Wälisten alkaa suonenveto ruumin etupuolessa toisten takapuolessa, mutta usiammin tulee suu lukkoon ennen kuin suonenveto on muissa jäsenissä. Taudin pitkitessä supistuu suu aina enämmin, kaula tulee kankiaksi ja kovaksi; takajalat seisovat hajalla, ja häntä oikenee; viimein on koko eläin kankia, niin kuin saha hepo; Päätä kohottaessa vedäiksen kalvo silmäin päälle.

eläinten taudeista ja näiden tautein parannukset. 35

Munas-kuumet eli munos-tauti.

Tundemerkit:

Taudin alkaissa merkitään kankia takapuoli ja taka jalkain huokoisimet seisowat eteenpäin; kusi tulee wähitellen ja on werensekaista. Myöhemmin ei eläin woi seista taka-jaloillansa. Hewoiset owat usiammin kuin nauta-eläimet rasitetut tällä taudilla.

Ennustus:

Oikialla menetyksellä seuraa terweys.

Parannus:

Kaula-suoni awataan ja lasketaan yksi kannu wertä, siuhun annetaan kaksi luotia Glauberin suolaa, 3 kertaa päiwässä puolessa tuopissa liinansiemen wedessä; tämä wesi walmistetaan seuraawaisella tawalla: Liinansiemeniä keitetään yksi tuoppi kolmen kannun weden kanssa niin kauwan että wesi tulee näljäiseksi, siemenet pois sillataan, ja weden annetaan jähtyä. Seljän päälle munos paikalle pidetään yksi liinainen waate joka kastellaan usasti kylmällä wedellä.

Jänkiä suonen weto eli Suun lukku-tauti.

Tundemerkit:

Wälisten alkaa suonenweto ruumin etupuolessa toisten takapuolessa, mutta usiammin tulee suu lukkoon ennen kuin suonenweto on muissa jäsenissä. Taudin pitkitessä supistuu suu aina enämmin, kaula tulee kankiaksi ja kowaksi; takajalat seisowat hajalla, ja häntä oikenee; wiimein on koko eläin kankia, niin kuin saha hepo; Päätä kohottaessa wedäiksen kalwo silmäin päälle.

======= ======= ======= ======= ======= =======

36

Tundomerkit tavallisista hevoisten ja nauta-eläinten taudeista ja näiden tautein parannukset.

Ennustus:

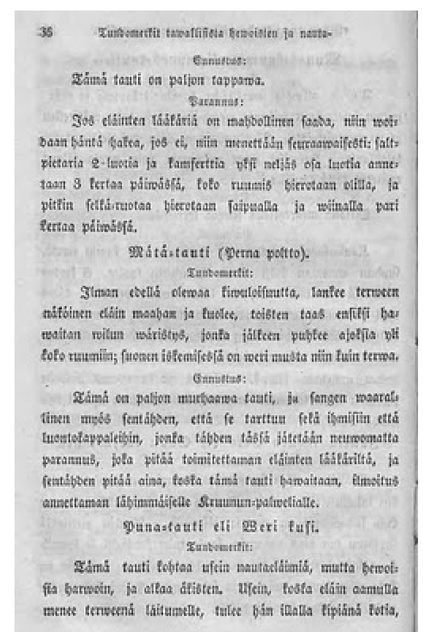
Tämä tauti on paljon tappava.

Parannus:

Jos eläinten lääkäriä on mahdollinen saada, niin voidaan häntä hakea, jos ei, niin menettään seuraavaisesti: salt- Pietaria 2 luotia ja kamferttia yksi neljäs osa luotia annetaan 3 kertaa päivässä, koko ruumis hierotaan olilla, ja pitkin selkä-ruotaa hierotaan saipualla ja viinalla pari kertaa päivässä.

--

Mätä-tauti (Perna poltto).

36 Tundemerkit tawallisista hewoisten ja nauta-

Ennustus:

Tämä tauti on paljon tappawa.

Parannus:

Jos eläinten lääkäriä on mahdollinen saada, niin woidaan häntä hakea, jos ei, niin menettään seuraawaisesti: salt-pietaria 2-luotia ja kamferttia yksi neljäs osa luotia annetaan 3 kertaa päiwässä, koko ruumis hierotaan oilla, ja pitkin selkä-ruotaa hierotaan saipualla ja wiinalla pari kertaa päiwässä.

Mätä-tauti (Perna poltto).

Tundemerkit:

Ilman edellä olewaa kiwuloisuutta, lankee terween näköinen eläin maahan ja kuolee, toisten taas ensiksi hawaitan wilun wäristys, jonka jälkeen puhkee ajoksia yli koko ruumiin; suonen iskemisessä on weri musta niin kuin terwa.

Ennustus:

Tämä on paljon murhaawa tauti, ja sangen waarallinen myös sentähden, että se tarttuu sekä ihmisiin että luontokappaleihin, jonka tähden tässä jätetään neuwomatta parannus, joka pitää toimitettaman eläinten lääkäriltä, ja sentähden pitää aina, koska tämä tauti hawaitaan, ilmoitus annettaman lähimmäiselle Kruunun-palwelialle.

Puna-tauti eli Weri kusi.

Tundemerkit:

Tämä tauti kohtaa usein nautaeläimiä, mutta hewoisia harwein, ja alkaa äkisten. Usein, koska eläin aamulla menee terweenä laitumelle, tulee hän illalla kipiänä kotia,

<< | >>

1850-01-00 021 Sisällisiä Tautia. Mätä-tauti (Perna poltto).

Mätä-tauti (Perna poltto).

Tundomerkit:

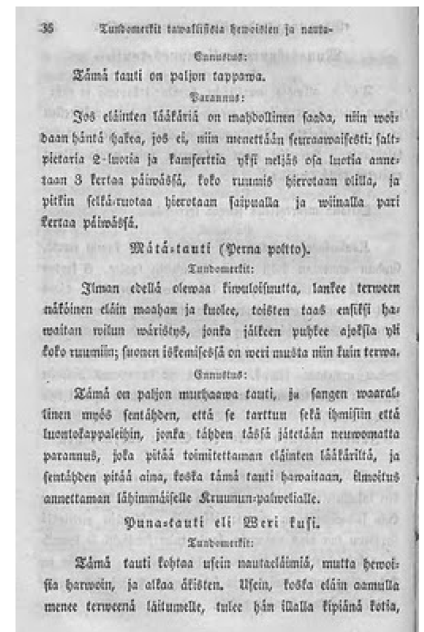
Ilman edellä olevaa kivuloisuutta, lankee terveen näköinen eläin maahan ja kuolee, toisten taas ensiksi havaitan vilun väristys, jonka jälkeen puhkee ajoksia yli koko ruumiin; suonen iskemisessä on veri musta niinkuin terva.

Ennustus:

Tämä on paljon murhaava tauti, ja sangen vaarallinen myös sentähden, että se tarttuu sekä ihmisiin että luontokappaleihin, jonka tähden tässä jätetään neuvomatta Parannus, joka pitää toimitettaman eläinten lääkäriltä, ja sentähden pitää aina, koska tämä tauti havaitaan, ilmoitus annettaman lähimmäiselle Kruunun-palvelialle.

--

Puna-tauti eli Weri kusi.

35 Tundomerkit tawallisista hewoisten ja nauta-

Ennustus:

Tämä tauti on paljon tappawa.

Parannus:

Jos eläinten lääkäriä on mahdollinen saada, niin woidaan häntä hakea, jos ei, niin menettään seuraawaisesti: saltpietaria 2-luotia ja kamferttia yksi neljäs osa luotia annetaan 3 kertaa päiwässä, koko ruumis hierotaan oilla, ja pitkin selkä-ruotaa hierotaan saipualla ja wiinalla pari kertaa päiwässä.

Mätä-tauti (Perna poltto).

Tundomerkit:

Ilman edellä olewaa kiwuloisuutta, lankee terween näköinen eläin maahan ja kuolee, toisten taas ensiksi hawaitan wilun wäristys, jonka jälkeen puhkee ajoksia yli koko ruumiin; suonen iskemisessä on weri musta niin kuin terwa.

Ennustus:

Tämä on paljon murhaawa tauti, ja sangen waarallinen myös sentähden, että se tarttuu sekä ihmisiin että luontokappaleihin, jonka tähden tässä jätetään neuwomatta parannus, joka pitää toimitettaman eläinten lääkäriltä, ja sentähden pitää aina, koska tämä tauti hawaitaan, ilmoitus annettaman lähimmäiselle Kruunun-palwelialle.

Puna-tauti eli Weri kusi.

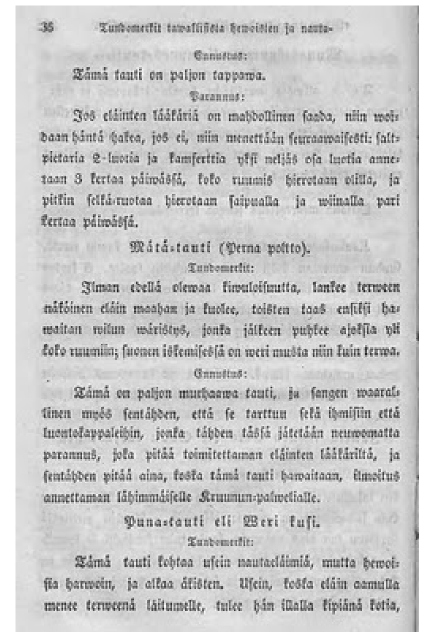
Tundomerkit:

Tämä tauti kohtaa usein nautaeläimiä, mutta hewoisia harwoin, ja alkaa äkisten. Usein, koska eläin aamulla menee terweenä laitumelle, tulee hän illalla kipiänä kotia,

<< | >>

1850-01-00 022 Sisällisiä Tautia. Puna-tauti eli Weri kusi.

Puna-tauti eli Weri kusi.

36 Tundomerkit tawallisista hewoisten ja nauta-

Ennustus:

Tämä tauti on paljon tappawa.

Parannus:

Jos eläinten lääkäriä on mahdollinen saada, niin woidaan häntä hakea, jos ei, niin menettään seuraawaisesti: saltpietaria 2-luotia ja kamferttia yksi neljäs osa luotia annetaan 3 kertaa päiwässä, koko ruumis hierotaan öljillä, ja pitkin selkä-ruotaa hierotaan saipualla ja wiinalla pari kertaa päiwässä.

Mätä-tauti (Perna poltto).

Tundomerkit:

Ilman edellä olewaa kiwuloisuutta, lankee terween näköinen eläin maahan ja kuolee, toisten taas ensiksi hawaitan wilun wäristys, jonka jälkeen puhkee ajoksia yli koko ruumiin; suonen iskemisessä on weri musta niin kuin terwa.

Ennustus:

Tämä on paljon murhaawa tauti, ja sangen waaralinen myös sentähden, että se tarttun sekä ihmisiin että luontokappaleihin, jonka tähden tässä jätetään neuwomatta parannus, joka pitää toimitettaman eläinten lääkäriltä, ja sentähden pitää aina, koska tämä tauti hawaitaan, ilmoitus annettaman lähimmäiselle Kruunun-palwelialle.

Puna-tauti eli Weri kusi.

Tundomerkit:

Tämä tauti kohtaa usein nautaeläimiä, mutta hewoisia harwoin, ja alkaa äkisten. Usein, koska eläin aamulla menee terweenä laitumelle, tulee hän illalla kipiänä kotia,

Tundomerkit:

Tämä tauti kohtaa usein nautaeläimiä, mutta hevoisia harvoin, ja alkaa äkisten. Usein, koska eläin aamulla menee terveenä laitumelle, tulee hän illalla kipiänä kotia,

======= ======= ======= ======= ======= =======

Tundomerkit tavallisista hevoisten ja nauta-eläinten taudeista ja näiden tautein parannukset.

37

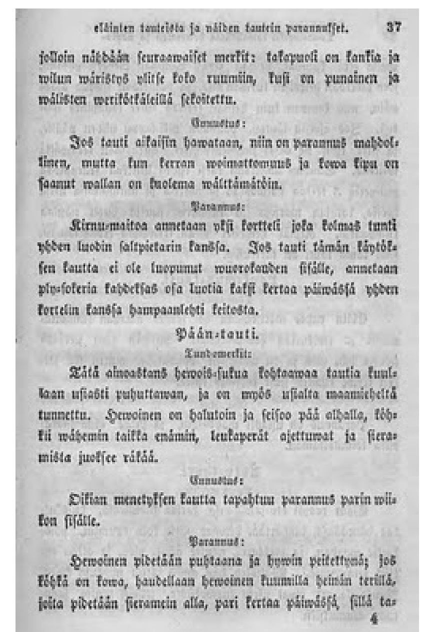
jolloin nähdään seuraavaiset merkit: takapuoli on kankia ja vilun väristys ylitse koko ruumiin, kusi on punainen ja välisten verikötkäleillä sekoitettu.

Ennustus:

Jos tauti aikaisin havataan, niin on parannus mahdollinen, mutta kun kerran voimattomuus ja kova kipu on saanut vallan on kuolema välttämätöin.

Parannus:

Kirnu-maitoa annetaan yksi kortteli joka kolmas tunti yhden luodin saltpietarin kanssa. Jos tauti tämän käytöksen kautta ei ole luopunut vuorokauden sisälle, annetaan ply-sokeria kahdeksas osa luotia kaksi kertaa päivässä yhden kortelin kanssa hampaanlehti keitosta.

eläinten taudeista ja näiden tautein parannukset. 37

jolloin nähdään seuraawaiset merkit: takapuoli on kankia ja wilun wäristys ylitse koko ruumiin, kusi on punainen ja wälisten werikötkäleillä sekoitettu.

Ennustus:

Jos tauti aikaisin hawataan, niin on parannus mahdollinen, mutta kun kerran woimattomuus ja kowa kipu on saanut wallan on kuolema wälttämätöin.

Parannus:

Kirnu-maitoa annetaan yksi kortteli joka kolmas tunti yhden luodin saltpietarin kanssa. Jos tauti tämän käytöksen kautta ei ole luopunut wuorokauden sisälle, annetaan ply-sokeria kahdeksas osa luotia kaksi kertaa päiwässä yhden kortelin kanssa hampaanlehti keitosta.

Pään-tauti.

Tundomerkit:

Tätä ainoastans hewois-sukua kohtaawaa tautia kuulkaan usiasti puhuttawan, ja on myös usialta maamieheltä tunnettu. Hewoinen on halutoin ja seisoo pää alhalla, köhkii wähemin taikka enämin, leukaperät ajettuwat ja sieramista juoksee räkää.

Ennustus:

Oikian menetyksen kautta tapahtuu parannus parin wiikon sisälle.

Parannus:

Hewoinen pidetään puhtaana ja hywin peitettynä; jos köhkä on kowa, haudellaan hewoinen kuumilla heinän terillä, joita pidetään sieramein alla, pari kertaa päiwässä, sillä ta-

4

--

Pään-tauti.

<< | >>

1850-01-00 023 Sisällisiä Tautia. Pään-tauti.

Pään-tauti.

Tundomerkit:

Tätä ainoastans hevois-sukua kohtaavaa tautia kuullaan usiasti puhuttavan, ja on myös usialta maamieheltä tunnettu. Hevoinen on halutoin ja seisoo pää alhalla, köhkii vähemin taikka enämin, leukaperät ajettuvat ja sieramista juoksee räkää.

Ennustus:

Oikian menetyksen kautta tapahtuu parannus parin viikon sisälle.

Parannus:

hervoinen pidetään puhtaana ja hyvin peitettynä; jos köhkä on kova, haudettaan hevoinen kuumilla heinän terillä, joita pidetään sieramein alla, pari kertaa päivässä. sillä ta-

4

======= ======= ======= ======= ======= =======

38

Tundomerkit tavallisista hevoisten ja nauta-eläinten taudeista ja näiden tautein parannukset.

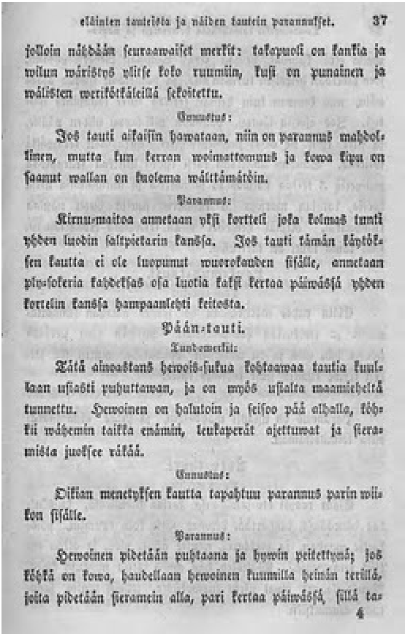
valla että kuumat heinän terät pannaan pieneen pussiin, jota pidetään hevoisen turvan alla, ja painetaan niskaa alaspäin, niin kauvan kuin heinän teristä tulee lämmintä löylyä. Jos ajoksia löytyy, pannaan piki-lappu niiden päälle, ja sitte kuin ne ovat pehmentynneet, aukastaan terävällä veitellä. Suuhun annetaan kaksi ruoka lusikkaa seuraavaa pulveria 3 kertaa päivässä:

salmiakkia ja antimuunia neljä luotia, katajan marjoja ja kalmarin juuria puoli naulaa kumpaakin. Kipiät hevoiset pitää terveistä eroiteitaman, sillä tämä tauti on tarttuva.

--

Lankemus-tauti.

<< | >>

eläinten taudeista ja näiden tautein parannukset. 37

jolloin nähdään seuraawaiset merkit: takapuoli on kankia ja wilun wäristys ylitse koko ruumiin, kusi on punainen ja wälisten werikökkäleillä sekoitettu.

Ennustus:

Jos tauti aikaisin hawataan, niin on parannus mahdollinen, mutta kun kerran woimattomuus ja kowa kipu on saanut wallan on kuolema wälttämätöin.

Parannus:

Kirnu-maitoa annetaan yksi kortteli joka kolmas tunti yhden luodin saltpietarin kanssa. Jos tauti tämän käytöksen kautta ei ole luopunut wuorokauden sisälle, annetaan ply-sokeria kahdeksas osa luotia kaksi kertaa päiwässä yhden kortelin kanssa hampaanlehti keitosta.

Pään-tauti.

Tundomerkit:

Tätä ainoastans hewois-sukua kohtaawaa tautia kuullaan usiasti puhuttawan, ja on myös usialta maamieheltä tunnettu. Hewoinen on halutoin ja seisoo pää alhalla, köhkii wähemin taikka enämin, leukaperät ajettuwat ja sieramista juoksee räkää.

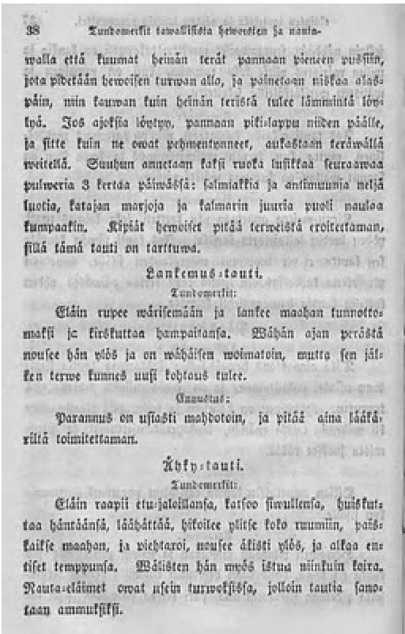
Ennustus:

Oikian menetyksen kautta tapahtuu parannus parin wiikon sisälle.

Parannus:

Hewoinen pidetään puhtaana ja hywin peitettynä; jos köhkä on kowa, haudellaan hewoinen kuumilla heinän terillä, joita pidetään sieramein alla, pari kertaa päiwässä, sillä ta-

4

38 Tundomerkit tawallisista hewoisten ja nauta-

walla että kuumat heinän terät pannaan pieneen pussiin, jota pidetään hewoisen turwan alla, ja painetaan niskaa alaspäin, niin kauwan kuin heinän teristä tulee lämmintä löylyä. Jos ajoksia löytyy, pannaan piki-lappu niiden päälle, ja sitte kuin ne owat pehmentynneet, aukastaan teräwällä weitellä. Suuhun annetaan kaksi ruoka lusikkaa seuraawaa pulweria 3 kertaa päiwässä: salmiakkia ja antimuunia neljä luotia, katajan marjoja ja kalmarin juuria puoli naulaa kumpaakin. Kipiät hewoiset pitää terweistä eroitettaman, sillä tämä tauti on tarttuwa.

Lankemus-tauti.

Tundomerkit:

Eläin rupee wärisemään ja lankee maahan tunnottomaksi ja kiristuttaa hampaitansa. Wähän ajan perästä nousee hän ylös ja on wähäisen woimatoin, mutta sen jälkeen terwe kunnes uusi kohtaus tulee.

Ennustus:

Parannus on usiasti mahdotoin, ja pitää aina lääkäriltä toimitettaman.

Ähky-tauti.

Tundomerkit:

Eläin raapii etu-jaloillansa, katsoo siwullensa, huiskuttaa häntäänsä, läähättää, hikoilee ylitse koko ruumiin, paiskaikse maahan, ja piehtaroi, nousee äkisti ylös, ja alkaa entiset temppunsa. Wälisten hän myös istuu niinkuin koira. Nauta-eläimet owat usein turwoksissa, jolloin tautia sanotaan ammuksiksi.

1850-01-00 024 Sisällisiä Tautia. Lankemus-tauti.

Lankemus-tauti.

Tundomerkit:

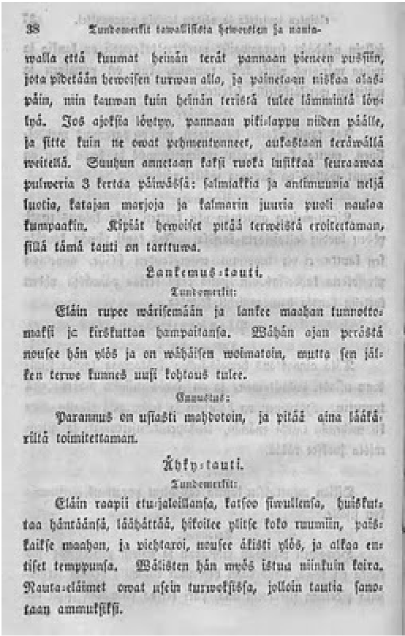
Eläin rupee värisemään ja lankee maahan tunnottomaksi ja kirskuttaa hampaitansa. Wähän ajan perästä nousee hän ylös ja on vahäisen voimatoin, mutta sen jälken terve kunnes uusi kohtaus tulee.

Ennustus:

Parannus on usiasti mahdotoin, ja pitää aina lääkäriltä toimitettaman.

--

Ähky-tauti.

38 Tundomerkit tawallisista hewoisten ja nauta-

walla että kuumat heinän terät pannaan pieneen pussiin, jota pidetään hewoisen turwan alla, ja painetaan niskaa alaspäin, niin kauwan kuin heinän teristä tulee lämmintä löylyä. Jos ajoksia löytyy, pannaan piki-lappu niiden päälle, ja sitte kuin ne owat pehmentyneet, aukastaan teräwällä weitsellä. Suuhun annetaan kaksi ruoka lusikkaa seuraawaa pulweria 3 kertaa päiwässä: salmiakkia ja antimuunia neljä luotia, katajan marjoja ja kalmarin juuria puoli naulaa kumpaakin. Kipiät hewoiset pitää terweistä eroitettaman, sillä tämä tauti on tarttuwa.

Lankemus-tauti.

Tundomerkit:

Eläin rupee wärisemään ja lankee maahan tunnottomaksi ja kirskuttaa hampaitansa. Wähän ajan perästä nousee hän ylös ja on wähäisen woimatoin, mutta sen jälken terwe kunnes uusi kohtaus tulee.

Ennustus:

Parannus on usiasti mahdotoin, ja pitää aina lääkäriltä toimitettaman.

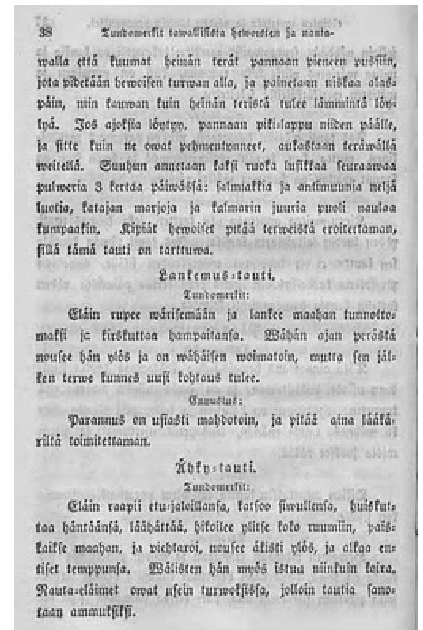
Ähky-tauti.

Tundomerkit:

Eläin raapii etu-jaloillansa, katsoo siwullensa, huiskuttaa häntäänsä, läähättää, hikoilee ylitse koko ruumiin, paiskaikse maahan, ja wiehtaroi, nousee äkisti ylös, ja alkaa entiset temppunsa. Wälisten hän myös istua niinkuin koira. Nauta-eläimet owat usein turwoksissa, jolloin tautia sanotaan ammuksiksi.

<< | >>

1850-01-00 025 Sisällisiä Tautia. Ähky-tauti.

walla että kuumat heinän terät pannaan pieneen pussiin, jota pidetään hewoisen turwan alla, ja painetaan niskaa alaspäin, niin kauwan kuin heinän teristä tulee lämmintä löylyä. Jos ajoksia löytyy, pannaan piki-lappu niiden päälle, ja sitte kuin ne owat pehmentyneet, aukastaan teräwällä weitellä. Suuhun annetaan kaksi ruoka lusikkaa seuraawaa pulweria 3 kertaa päiwässä: salmiakkia ja antimuunia neljä luotia, katajan marjoja ja kalmarin juuria puoli naulaa kumpaakin. Kipiät hewoiset pitää terweistä eroitettaman, sillä tämä tauti on tarttuwa.

Lankemus-tauti.

Tundomerkit:

Eläin rupee wärisemään ja lankee maahan tunnottomaksi ja kirskuttaa hampaitansa. Wähän ajan perästä nousee hän ylös ja on wähäisen woimatoin, mutta sen jälken terwe kunnes uusi kohtaus tulee.

Ennustus:

Parannus on usiasti mahdotoin, ja pitää aina lääkärillä toimitettaman.

Ähky-tauti.

Tundomerkit:

Eläin raapii etu-jaloillansa, katsoo siwullensa, huiskuttaa häntäänsä, läähättää, hikoilee ylitse koko ruumiin, paiskaikse maahan, ja piehtaroi, nousee äkisti ylös, ja alkaa entiset temppunsa. Wälisten hän myös istua niinkuin koira. Nauta-eläimet owat usein turwoksissa, jolloin tautia sanotaan ammuksiksi.

Ähky-tauti.

Tundomerkit:

Eläin raapii etu-jaloillansa, katsoo sivullensa, huiskuttaa häntäänsä, läähättää, hikoilee ylitse koko ruumiin, paiskaikse maahan, ja piehtaroi, nousee äkisti ylös, ja alkaa entiset temppunsa. Wälisten hän myös istua niinkuin koira. Nauta-eläimet ovat usein turvoksissa, jolloin tautia sanotaan ammuksiksi.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Tundomerkit tavallisista hevoisten ja nauta-eläinten taudeista ja näiden tautein parannukset.

39

Ennustus:

Aikasen menetyksen kautta tapahtuu parannus, myöhäin aljettu ei usein auta.

Parannus:

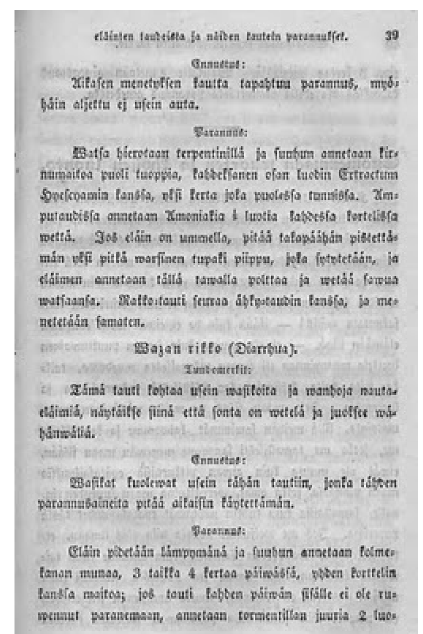
Watsa hierotaan terpentinillä ja suuhun annetaan kirnumaitoa puoli tuoppia, kahdeksanen osan luodin Ertractum Hyescyamin kanssa, yksi kerta joka puolessa tunnissa. Amputaudissa annetaan Amoniakia ½ luotia kahdessa kortelissa vettä. Jos eläin on ummella, pitää takapäähän pistettämän yksi pitkä varsinen tupaki piippu, joka sytytetään,

ja eläimen annetaan tällä tavalla polttaa ja vetää savua vatsaansa. Rakko-tauti seuraa ähky-taudin kanssa, ja menetetään samaten.

--

Wazan rikko (Diarrhua).

<< | >>

Ennustus:

Aikasen menetyksen kautta tapahtuu parannus, myöhäin aljettu ej usein auta.

Parannus:

Watsa hierotaan terpentinillä ja suuhun annetaan kirnumaitoa puoli tuoppia, kahdeksanen osan luodin Ertractum Hyescyamin kanssa, yksi kerta joka puolessa tunnissa. Amputaudissa annetaan Amoniakia ½ luotia kahdessa kortelissa wettä. Jos eläin on ummella, pitää takapäähän pistettämän yksi pitkä warsinen tupaki piippu, joka sytytetään, ja eläimen annetaan tällä tawalla polttaa ja wetää sawua watsaansa. Rakko-tauti seuraa ähky-taudin kanssa, ja menetetään samaten.

Wazan rikko (Diarrhua).

Tundomerkit:

Tämä tauti kohtaa usein wasikoita ja wanhoja nauta-eläimiä, näytäikse siinä että sonta on wetelä ja juokse wähänwällä.

Ennustus:

Wasikat kuolewat usein tähän tautiin, jonka tähden parannusaineita pitää aikaisin käytettämän.

Parannus:

Eläin pidetään lämpymänä ja suuhun annetaan kolmekanan munaa, 3 taikka 4 kertaa päiwässä, yhden kortelin kanssa maitoa; jos tauti kahden päiwän sisälle ei ole ruwennut paranemaan, annetaan tormentillan juuria 2 luo-

1850-01-00 026 Sisällisiä Tautia. Wazan rikko (Diarrhua).

Wazan rikko (Diarrhua).

Tundomerkit:

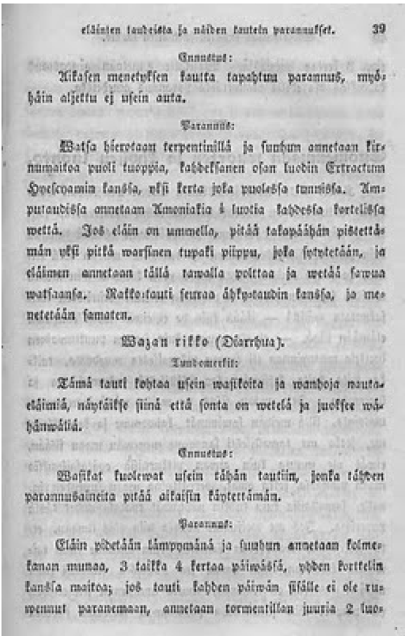
Tämä tauti kohtaa usein vasikoita ja vanhoja nautaeläimiä, näytäikse siinä että sonta on vetelä ja juoksee vähänväliä.

Ennustus:

Wasikat kuolevat usein tähän tautiin, jonka tähden parannusaineita pitää aikaisin käytettämän.

Parannus:

Eläin pidetään lämpymänä ja suuhun annetaan kolme kanan munaa, 3 taikka 4 kertaa päivässä, yhden korttelin kanssa maitoa; jos tauti kahden päivän sisälle ei ole ruvennut paranemaan, annetaan tormentillan juuria 2 luo-

eläinten taudeista ja näiden tautein parannukset. 39

Ennustus:

Aikasen menetyksen kautta tapahtuu parannus, myöhäin aljettu ej usein auta.

Parannus:

Watsa hierotaan terpentinillä ja suuhun annetaan kirnumaitoa puoli tuoppia, kahdeksanen osan luodin Extractum Hyoscyamin kanssa, yksi kerta joka puolessa tunnissa. Ampuutaudissa annetaan Amoniakia 1 luotia kahdessa korttelissa wettä. Jos eläin on ummella, pitää takapäähän pistettämän yksi pitkä warsinen tupaki piippu, joka sytytetään, ja eläimen annetaan tällä tawalla polttaa ja wetää sawua watsaansa. Rakko-tauti seuraa ähky-taudin kanssa, ja menetetään samaten.

Wazan rikko (Diarrhua).

Tundomerkit:

Tämä tauti kohtaa usein wasikoita ja wanhoja nautaeläimiä, näytäikse siinä että sonta on wetelä ja juoksee wähänwäliä.

Ennustus:

Wasikat kuolewat usein tähän tautiin, jonka tähden parannusaineita pitää aikaisin käytettämän.

Parannus:

Eläin pidetään lämpymänä ja suuhun annetaan kolme kanan munaa, 3 taikka 4 kertaa päiwässä, yhden korttelin kanssa maitoa; jos tauti kahden päiwän sisälle ei ole ruwennut paranemaan, annetaan tormentillan juuria 2 luo-

======= ======= ======= ======= ======= =======

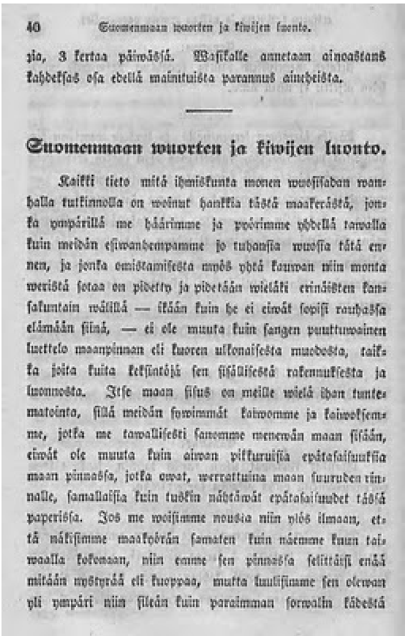
40

Suomenmaan vuorten ja kivijen luonto.

tia, 3 kertaa päivässä. Wasikalle annetaan ainoastans kahdeksas osa edellä mainituista parannus aineheista.

--

Suomenmaan vuorten ja kivijen luonto.

40 Suomenmaan wuorten ja kiwijen luonto.

zia, 3 kertaa päiwässä. Wasikalle annetaan ainoastans kahdeksas osa edellä mainituista parannus aineheista.

Suomenmaan wuorten ja kiwijen luonto.

Kaikki tieto mitä ihmiskunta monen wuosisadan wanhalla tutkinnolla on woinut hankkia tästä maakerästä, jonka ympärillä me häärimme ja pyörimme yhdellä tawalla kuin meidän esiwanhempamme jo tuhansia wuosia tätä ennen, ja jonka omistamisesta myös yhtä kauwan niin monta weristä sotaa on pidetty ja pidetään wieläki erinäisten kansakuntain wälillä — ikään kuin he ei eiwät sopisi rauhassa elämään siinä, — ei ole muuta kuin sangen puuttuwainen luettelo maanpinnan eli kuoren ulkonaisesta muodosta, taikka joita kuita keksintöjä sen sisällisestä rakennuksesta ja luonnosta. Itse maan sisus on meille wielä ihan tuntematointa, sillä meidän sywimmät kaiwomme ja kaiwoksemme, jotka me tawallisesti sanomme menewän maan sisään, eiwät ole muuta kuin aiwan pikkuruisia epätasaisuuksia maan pinnassa, jotka owat, werrattuina maan suuruden rinnalle, samallaisia kuin tuskin näktäwät epätasaisuudet tässä paperissa. Jos me woisimme nousta niin ylös ilmaan, että näkisimme maakyörän samaten kuin näemme kuun taiwaalla kokonaan, niin emme sen pinnassa selittäisi enää mitään myskyrää eli kuoppaa, mutta luulisimme sen olewan yli ympäri niin sileän kuin paraimman sorwalin kädestä

<< | >>

1850-01-00 031 Suomenmaan vuorten ja kivijen luonto.

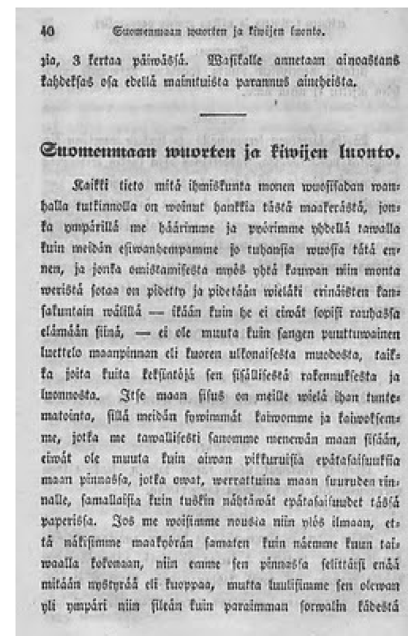
Suomenmaan vuorten ja kivijen luonto.

Kaikki tieto mitä ihmiskunta monen vuosisadan vanhalla tutkinnolla on voinut hankkia tästä maakerästä, jonka ympärillä me häärimme ja pyörimme yhdellä tavalla kuin meidän esivanhempamme jo tuhansia vuosia tätä ennen, ja jonka omistamisesta myös yhtä kauvan niin monta veristä sotaa on pidetty ja pidetään vieläki erinäisten kansakuntain välillä

ikään kuin he ei eivät sopisi rauhassa elämään siinä, ei ole muuta kuin sangen puuttuvainen luettelo maanpinnan eli kuoren ulkonaisesta muodosta, taikka joita kuita keksintöjä sen sisällisestä rakennuksesta ja luonnosta.

Itse maan sisus on meille vielä ihan tuntematointa, sillä meidän syvimmät kaivomme ja kaivoksemme, jotka me tavallisesti sanomme menevän maan sisään, eivät ole muuta kuin aivan pikkuruisia epätasaisuuksia maan pinnassa, jotka ovat, verrattuina maan suuruden rinnalle, samallaisia kuin tuskin nähtävät epätasaisuudet tässä paperissa.

Jos me voisimme nousta niin ylös ilmaan, että näkisimme maakyörän samaten kuin näemme kuun taivaalla kokonaan, niin emme sen pinnassa selittäisi enää mitään nystyrää eli kuoppaa, mutta luulisimme sen olevan yli ympäri niin sileän kuin paraimman sorvalin kädestä

40 Suomenmaan wuorten ja kiwijen luonto.

zia, 3 kertaa päiwässä. Wasikalle annetaan ainoastans kahdeksas osa edellä mainituista parannus aineista.

Suomenmaan wuorten ja kiwijen luonto.

Kaikki tieto mitä ihmiskunta monen wuosisadan wanhalla tutkinnolla on woinut hankkia tästä maakerästä, jonka ympärillä me häärimme ja pyörimme yhdellä tawalla kuin meidän esiwanhempamme jo tuhansia wuosia tätä ennen, ja jonka omistamisesta myös yhtä kauwan niin monta weristä sotaa on pidetty ja pidetään wieläki erinäisten kansakuntain wälillä — ikään kuin he ei eiwät sopisi rauhassa elämään siinä, — ei ole muuta kuin sangen puuttuwainen luettelo maanpinnan eli kuoren ulkonaisesta muodosta, taikka joita kuita keksintöjä sen sisällisestä rakennuksesta ja luonnosta. Itse maan sisus on meille wielä ihan tuntematointa, sillä meidän sywimmät kaiwomme ja kaiwoksemme, jotka me tawallisesti sanomme menewän maan sisään, eiwät ole muuta kuin aiwan pikkuruisia epätasaisuuksia maan pinnassa, jotka owat, werrattuina maan suuruden rinnalle, samallaisia kuin tuskin nähtäwät epätasaisuudet tässä paperissa. Jos me woisimme nousta niin ylös ilmaan, että näkisimme maakyörän samaten kuin näemme kuun taiwaalla kokonaan, niin emme sen pinnassa selittäisi enää mitään nystyrää eli kuoppaa, mutta luulisimme sen olewan yli ympäri niin sileän kuin paraimman sorwalin kädestä

======= ======= ======= ======= ======= =======

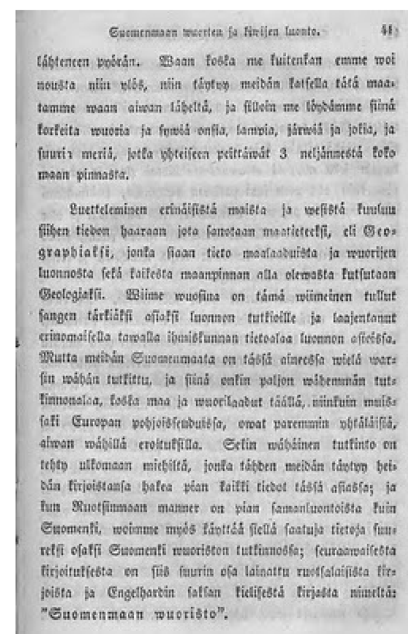
Suomenmaan vuorten ja kivijen luonto.

41

lähteneen pyörän. Waan koska me kuitenkan emme voi nousta niin ylös, niin täytyy meidän katsella tätä maatamme vaan aivan läheltä, ja silloin me löydämme siinä korkeita vuoria ja syviä onsia, lampia, järviä ja jokia, ja suuria meriä, jotka yhteiseen peittävät 3 neljännestä koko maanpinnasta.

Luetteleminen erinäisistä maista ja vesistä kuuluu siihen tiedon haaraan jota sanotaan maatieteeksi, eli Geographiaksi, jonka siaan tieto maalaaduista ja vuorijen luonnosta sekä kaikesta maanpinnan alla olevasta kutsutaan Geologiaksi. Wiime vuosina on tämä Viimeinen tullut sangen tärkiäksi asiaksi luonnon tutkioille ja laajentanut erinomaisella tavalla ihmiskunnan tietoalaa luonnon asioissa.

Mutta meidän Suomenmaata on tässä aineessa vielä varsin vähän tutkittu, ja siinä onkin paljon vähemmän tutkinnonalaa, koska maa ja vuorilaadut täällä, niinkuin muissaki Europan pohjoisseuduissa, ovat paremmin yhtäläisiä, aivan vähillä eroituksilla. Sekin vähäinen tutkinto on tehty ulkomaan miehiltä, jonka tähden meidän täytyy heidän kirjoistansa hakea pian kaikki tiedot tässä asiassa;

Suomenmaan wuorten ja kiwijen luonto. 41

lähteneen pyörän. Waan koska me kuitenkan emme woi nousta niin ylös, niin täytyy meidän katsella tätä maatamme waan aiwan läheltä, ja silloin me löydämme siinä korkeita wuoria ja sywiä onsia, lampia, järwiä ja jokia, ja suuria meriä, jotka yhteiseen peittäwät 3 neljännestä koko maan pinnasta.

Luetteleminen erinäisistä maista ja wesistä kuuluu siihen tiedon haaraan jota sanotaan maatieteeksi, eli Geographiaksi, jonka siaan tieto maalaaduista ja wuorijen luonnosta sekä kaikesta maanpinnan alla olewasta kutsutaan Geologiaksi. Wiime wuosina on tämä wiimeinen tullut sangen tärkiäksi asiaksi luonnon tutkioille ja laajentanut erinomaisella tawalla ihmiskunnan tietoalaa luonnon asioissa. Mutta meidän Suomenmaata on tässä aineessa wielä warsin wähän tutkittu, ja siinä onkin paljon wähemmän tutkinnonalaa, koska maa ja wuorilaadut täällä, niinkuin muissaki Europan pohjoisseuduissa, owat paremmin yhtäläisiä, aiwan wähillä eroituksilla. Sekin wähäinen tutkinto on tehty ulkomaan miehiltä, jonka tähden meidän täytyy heidän kirjoistansa hakea pian kaikki tiedot tässä asiassa; ja kun Ruotsinmaan manner on pian samanluontoista kuin Suomenki, woimme myös käyttää siellä saatuja tietoja suureksi osaksi Suomenki wuoriston tutkinnossa; seuraawaisesta kirjoituksesta on siis suurin osa lainattu ruotsalaisista kirjoista ja Engelhardin saksan kielisestä kirjasta nimeltä: "Suomenmaan wuoristo".

ja kun Ruotsinmaan manner on pian samanluontoista kuin Suomenki, voimme myös käyttää siellä saatuja tietoja suureksi osaksi Suomenki vuoriston tutkinnossa; seuraavaisesta kirjoituksesta on siis suurin osa lainattu ruotsalaisista kirjoista ja Engelhardin saksan kielisestä kirjasta nimeltä: "Suomenmaan vuoristo".

======= ======= ======= ======= ======= =======

42

Suomenmaan vuorten ja kivijen luonto.

Oppineet ovat jakaneet kaikki maan vuoret kahteen pääluokkaan, nimittäin alkuvuoret ja valauntuneet-vuoret, jotka sisällisen rakennuksensa puolesta ovat toisistaan erilaatuiset.

Naistä tavataan valauntuneet-vuoret aina alkuvuorijen päällä, ikään kuin levitetyt peitteet, joiden läpi paikottain joku nyppylä alkuvuoresta pistää ylös, ja näyttää niin kuin olis peite siitä paikasta puhjennut, painuessaan vuori nyppylän päälle. Alkuvuoret siis täytyivät jo olla valmiit silloin kuin toiset valauntuivat niiden päälle,

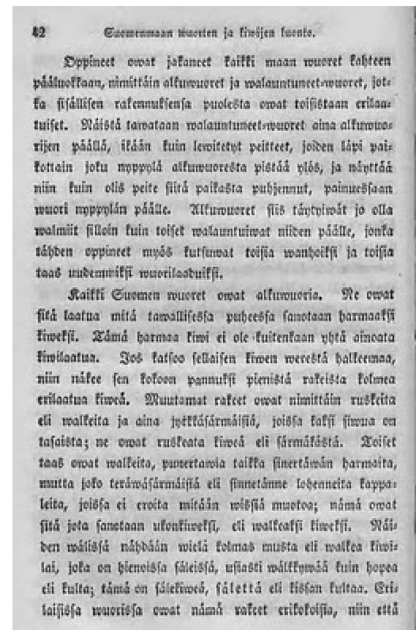
jonka tähden oppineet myös kutsuvat toisia vanhoiksi ja toisia taas uudemmiksi vuorilaaduiksi.

Kaikki Suomen vuoret ovat alkuvuoria. Ne ovat sitä laatua mitä tavallisessa puheessa sanotaan harmaaksi kiveksi. Tämä harmaa kivi ei ole kuitenkaan yhtä ainoata kivilaatua. Jos katsoo sellaisen kiven verestä halkeemaa, niin näkee sen kokoon pannuksi pienistä rakeista kolmea erilaatua kiveä. Muutamat rakeet ovat nimittäin ruskeita eli valkeita ja aina jyrkkäsärmäisiä,

joissa kaksi sivua on tasaista; ne ovat ruskeata kiveä eli särmäkästä. Toiset taas ovat valkeita, punertavia taikka sinertävän harmaita, mutta joko teräväsärmäisiä eli sinnetänne lohenneita kappaleita, joissa ei eroita mitään vissiä muotoa; nämä ovat sitä jota sanotaan ukonkiveksi, eli valkeaksi kiveksi. Näiden välissä nähdään vielä kolmas musta eli valkea kivilai,

joka on hienoissa säleissä, usiasti välkkyvää kuin hopea eli kulta; tämä on sälekiveä, sälettä eli kissan kultaa.

Erilaisissa vuorissa ovat nämä rakeet erikokoisia, niin että

42 Suomenmaan wuorten ja kiwijen luonto.

Oppineet owat jakaneet kaikki maan wuoret kahteen pääluokkaan, nimittäin alkuwuoret ja walauntuneet-wuoret, jotka sisällisen rakennuksensa puolesta owat toisistaan erilaatuiset. Näistä tawataan walauntuneet-wuoret aina alkuwuorijen päällä, ikään kuin lewitetyt peitteet, joiden läpi paikottain joku nyppylä alkuwuoresta pistää ylös, ja näyttää niin kuin olis peite siitä paikasta puhjennut, painuessaan wuori nyppylän päälle. Alkuwuoret siis täytyiwät jo olla walmiit silloin kuin toiset walauntuiwat niiden päälle, jonka tähden oppineet myös kutsuwat toisia wanhoiksi ja toisia taas uudemmiksi wuorilaaduiksi.

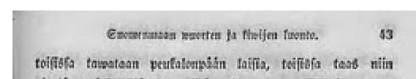
Kaikki Suomen wuoret owat alkuwuoria. Ne owat sitä laatua mitä tawallisessa puheessa sanotaan harmaaksi kiweksi. Tämä harmaa kiwi ei ole kuitenkaan yhtä ainoata kiwilaatua. Jos katsoo sellaisen kiwen werestä halkeemaa, niin näkee sen kokoon pannuksi pienistä rakeista kolmea erilaatua kiweä. Muutamat rakeet owat nimittäin ruskeita eli walkeita ja aina jyrkkäsärmäisiä, joissa kaksi siwua on tasaista; ne owat ruskeata kiweä eli särmäkästä. Toiset taas owat walkeita, punertawia taikka sinertäwän harmaita, mutta joko teräwäsärmäisiä eli sinnetänne lohenneita kappaleita, joissa ei eroita mitään wissiä muotoa; nämä owat sitä jota sanotaan ukonkiweksi, eli walkeaksi kiweksi. Näiden wälissä nähdään wielä kolmas musta eli walkea kiwilai, joka on hienoissa säleissä, usiasti wälkkywää kuin hopea eli kulta; tämä on sälekiweä, sälettä eli kissan kultaa. Erilaisissa wuorissa owat nämä rakeet erikokoisia, niin että

======= ======= ======= ======= ======= =======

Suomenmaan vuorten ja kivijen luonto.

43

toisissa tavataan peukalonpään laisia, toisissa taas niin pieniä ettei silmillä tahdo niitä eroittaakkaan. Meidän maamme enimmät vuoret ovat kokoon pantuna näistä kolmesta

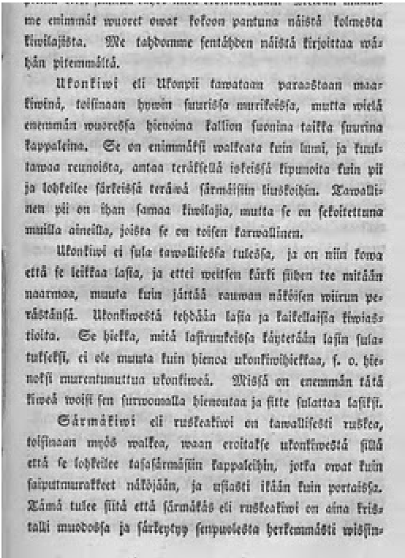
Suomenmaan wuorten ja kiwijen luonto. 43

toisissa tawataan peukalonpään laisia, toisissa taas niin

kivilajista. Me tahdomme sentähden näistä kirjoittaa vähän pitemmältä.

--

Ukonkivi

me enimmät wuoret owat kokoon pantuna näistä kolmesta kiwilajista. Me tahdomme sentähden näistä kirjoittaa wähän pitemmältä.

Ukonkiwi eli Ukonpii tawataan paraastaan maakiwinä, toisinaan hywin suurissa murikoissa, mutta wielä enemmän wuoressa hienoina kallion suonina taikka suurina kappaleina. Se on enimmäksi walkeata kuin lumi, ja kuultawaa reunoista, antaa teräksellä iskeissä kipunoita kuin pii ja lohkeilee särkeissä teräwä särmäisiin liuskoihin. Tawallinen pii on ihan samaa kiwilajia, mutta se on sekoitettuna muilla aineilla, joista se on toisen karwallinen.

Ukonkiwi ei sula tawallisessa tulessa, ja on niin kowa että se leikkaa lasia, ja ettei weitsen kärki siihen tee mitään naarmoa, muuta kuin jättää rauwan näköisen wiirun perästänsä. Ukonkiwestä tehdään lasia ja kaikellaisia kiwiastioita. Se hiekka, mitä lasiruukeissa käytetään lasin sulatukseksi, ei ole muuta kuin hienoa ukonkiwihiekkaa, s. o. hienoksi murentunuttua ukonkiweä. Missä on enemmän tätä kiweä woisi sen survomalla hienontaa ja sitte sulattaa lasiksi.

Särmäkiwi eli ruskeakiwi on tawallisesti ruskea, toisinaan myös walkea, waan eroitakse ukonkiwestä sillä että se lohkeilee tasasärmäisiin kappaleihin, jotka owat kuin saiputmurakkeet näköjään, ja usiasti ikään kuin portaissa. Tämä tulee siitä että särmäkäs eli ruskeakiwi on aina kristalli muodossa ja särkyy senpuolesta herkemmästi wiisin-

<< | >>

1850-01-00 032 Ukonkivi

Ukonkivi

eli Ukonpii tavataan paraastaan maakivinä, toisinaan hyvin suurissa murikoissa, mutta vielä enemmän vuoressa hienoina kallion suonina taikka suurina kappaleina. Se on enimmäksi valkeata kuin lumi, ja kuultavaa reunoista, antaa teräksellä iskeissä kipunoita kuin pii ja lohkeilee särkeissä terävä särmäisiin liuskoihin. Tavallinen pii on ihan samaa kivilajia,

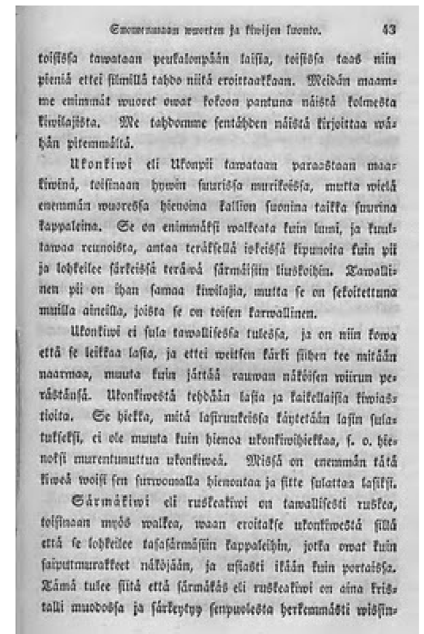
> mutta se on sekoitettuna muilla aineilla, joista se on toisen karvallinen.

Ukonkivi ei sula tavallisessa tulessa, ja on niin kova että se leikkaa lasia, ja ettei veitsen kärki siihen tee mitään naarmaa, muuta kuin jättää rauvan näköisen viirun perästänsä. Ukonkivestä tehdään lasia ja kaikellaisia kiviastioita.

Se hiekka, mitä lasiruukeissa käytetään lasin sulatukseksi, ei ole muuta kuin hienoa ukonkivihiekkaa, s. o. hienoksi murentunuttua ukonkiveä. Missä on enemmän tätä kiveä voisi sen survomalla hienontaa ja sitte sulattaa lasiksi.

--

Särmäkivi

toisissa tawataan peukalonpään laisia, toisissa taas niin pieniä ettei silmillä tahdo niitä eroittaakkaan. Meidän maamme enimmät wuoret owat kokoon pantuna näistä kolmesta kiwilajista. Me tahdomme sentähden näistä kirjoittaa wähän pitemmältä.

Ukonkiwi eli Ukonpii tawataan paraastaan maakiwinä, toisinaan hywin suurissa murikoissa, mutta wielä enemmän wuoressa hienoina kallion suonina taikka suurina kappaleina. Se on enimmäksi walkeata kuin lumi, ja kuultawaa reunoista, antaa teräksellä iskeissä kipunoita kuin pii ja lohkeilee särkeissä teräwä särmäisiin liuskoihin. Tawallinen pii on ihan samaa kiwilajia, mutta se on sekoitettuna muilla aineilla, joista se on toisen karwallinen.

Ukonkiwi ei sula tawallisessa tulessa, ja on niin kowa että se leikkaa lasia, ja ettei weitsen kärki siihen tee mitään naarmaa, muuta kuin jättää rauwan näköisen wiirun perästänsä. Ukonkiwestä tehdään lasia ja kaikellaisia kiwiastioita. Se hiekka, mitä lasiruukeissa käytetään lasin sulatukseksi, ei ole muuta kuin hienoa ukonkiwihiekkaa, s. o. hienoksi murentunuttua ukonkiweä. Missä on enemmän tätä kiweä woisi sen survomalla hienontaa ja sitte sulattaa lasiksi.

Särmäkiwi eli ruskeakiwi on tawallisesti ruskea, toisinaan myös walkea, waan eroitakse ukonkiwestä sillä että se lohkeilee tasasärmäisiin kappaleihin, jotka owat kuin saiputmurakkeet näköjään, ja usiasti iään kuin portaissa. Tämä tulee siitä että särmäkäs eli ruskeakiwi on aina kristalli muodossa ja särkeytyy senpuolesta herkemmästi wissin-

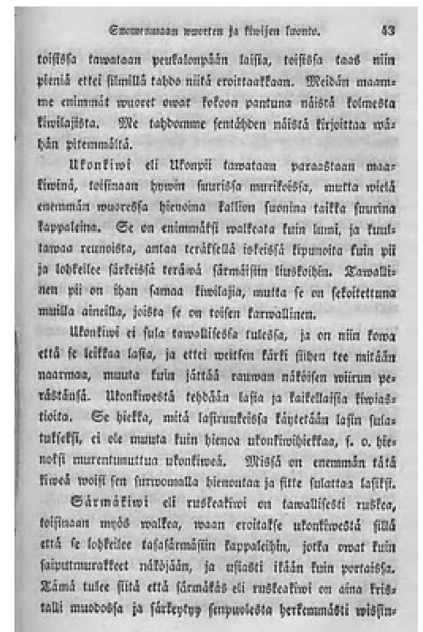
<< | >>

1850-01-00 033 Särmäkivi

Särmäkivi

eli ruskeakivi on tavallisesti ruskea,

toisinaan myös valkea, vaan eroitakse ukonkivesta että se sillä lohkeilee tasasärmäsiin kappaleihin, jotka ovat kuin saiputmurakkeet näköjään, ja usiasti ikään kuin portaissa. Tämä tulee siitä että särmäkäs eli ruskeakivi on aina kristalli muodossa ja särkeytyy senpuolesta herkemmästi vissin-

Suomenmaan wuorten ja kiwijen luonto. 43

toisissa tawataan peukalonpään laisia, toisissa taas niin pieniä ettei silmillä tahdo niitä eroittaakkaan. Meidän maamme enimmät wuoret owat kokoon pantuna näistä kolmesta kiwilajista. Me tahdomme sentähden näistä kirjoittaa wähän pitemmältä.

Ukonkiwi eli Ukonpii tawataan paraastaan maakiwinä, toisinaan hywin suurissa murikoissa, mutta wielä enemmän wuoressa hienoina kallion suonina taikka suurina kappaleina. Se on enimmäksi walkeata kuin lumi, ja kuultawaa reunoista, antaa teräksellä iskeissä kipunoita kuin pii ja lohkeilee särkeissä teräwä särmäisiin liuskoihin. Tawallinen pii on ihan samaa kiwilajia, mutta se on sekoitettuna muilla aineilla, joista se on toisen karwallinen.

Ukonkiwi ei sula tawallisessa tulessa, ja on niin kowa että se leikkaa lasia, ja ettei weitsen kärki siihen tee mitään naarmaa, muuta kuin jättää rauwan näköisen wiirun perästänsä. Ukonkiwestä tehdään lasia ja kaikellaisia kiwiastioita. Se hiekka, mitä lasirukeissa käytetään lasin sulatukseksi, ei ole muuta kuin hienoa ukonkiwihiekkaa, s. o. hienoksi murentunuttua ukonkiweä. Missä on enemmän tätä kiweä woisi sen surwomalla hienontaa ja sitte sulattaa lasiksi.

Särmäkiwi eli ruskeakiwi on tawallisesti ruskea, toisinaan myös walkea, waan eroitakse ukonkiwestä sillä että se lohkeilee tasasärmäsiin kappaleihin, jotka owat kuin saiputmurakkeet näköjään, ja usiasti ikään kuin portaissa. Tämä tulee siitä että särmäkäs eli ruskeakiwi on aina kristalli muodossa ja särkeytyy senpuolesta herkemmästi wissin-

======= ======= ======= ======= ======= =======

44

Suomenmaan vuorten ja kivijen luonto.

ne päin. Jos siis pienellä vasaralla lohkoo sellaista kiveä niin saapi siitä alinomaa uusia pieniä suora-särmäsiä ja tasa nurkkasia lohkareita, jotka jälleen lohkeilevat vielä pienempiin mutta aina saman muotoisiin sirakkeihin. Ukonkiveä sen siaan ei saa lohkeilemaan niin, sillä sen murakkeet, jos kohta särmikkäät, eivät näytä mitään yhtäläistä muotoa,

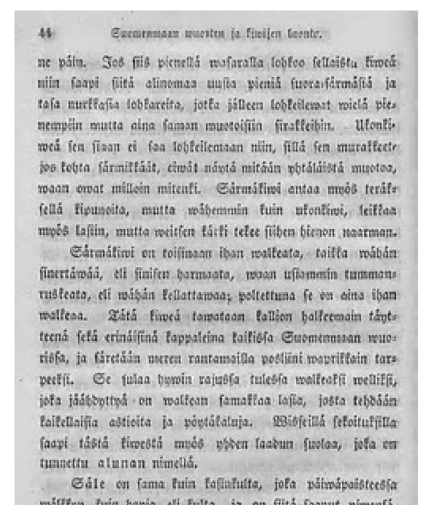
vaan ovat milloin mitenki.

Särmäkivi antaa myös teräksellä kipunoita, mutta vähemmin kuin ukonkivi, leikkaa myös lasiin, mutta veitsen kärki tekee siihen hienon naarman.

Särmäkivi on toisinaan ihan valkeata, taikka vähän sinertävää, eli sinisen harmaata, vaan usiammin tummanruskeata, eli vähän kellattavaa;. poltettuna se on aina ihan valkeaa. Tätä kiveä tavataan kallion halkeemain täytteenä sekä erinäisinä kappaleina kaikissa Suomenmaan vuorissa, ja säretään meren rantamailla posliini vaprikkain tarpeeksi.

Se sulaa hyvin rajussa tulessa valkeaksi velliksi, joka jäähdyttyä on valkean samakkaa lasia, josta tehdään kaikellaisia astioita ja pöytäkaluja. Wisseillä sekoituksilla saapi tästä kivestä myös yhden laadun suolaa, joka on tunnettu alunan nimellä.

Säle

44 Suomenmaan wuorten ja kiwijen luonto.

ne päin. Jos siis pienellä wasaralla lohkoo sellaista kiweä niin saapi siitä alinomaa uusia pieniä suora-särmäsiä ja tasa nurkkasia lohkareita, jotka jälleen lohkeilewat wielä pienempiin mutta aina saman muotoisiin sirakkeihin. Ukonkiweä sen siaan ei saa lohkeilemaan niin, sillä sen murakkeet, jos kohta särmikkäät, eiwät näytä mitään yhtäläistä muotoa, waan owat milloin mitenki. Särmäkiwi antaa myös teräksellä kipunoita, mutta wähemmin kuin ukonkiwi, leikkaa myös lasiin, mutta weitsen kärki tekee siihen hienon naarman.

Särmäkiwi on toisinaan ihan walkeata, taikka wähän sinertäwää, eli sinisen harmaata, waan usiammin tummanruskeata, eli wähän kellattawaa; poltettuna se on aina ihan walkeaa. Tätä kiweä tawataan kallion halkeemain täytteenä sekä erinäisinä kappaleina kaikissa Suomenmaan wuorissa, ja säretään meren rantamailla posliini waprikkain tarpeeksi. Se sulaa hywin rajussa tulessa walkeaksi welliksi, joka jäähdyttyä on walkean samakkaa lasia, josta tehdään kaikellaisia astioita ja pöytäkaluja. Wisseillä sekoituksilla saapi tästä kiwestä myös yhden laadun suolaa, joka on tunnettu alunan nimellä.

Säle on sama kuin kasinkulta, joka päiwäpaisteessa wälkkyy kuin hopia eli kulta, ja on siitä saanut nimensä.

<< | >>

Se on aina kristalli muodossa, ja niin erinomaisessa, että sen woipi weitsen kärellä kiskoa hywin ohukaisiin lewyihin, jotka näyttäwät läpi kuin kirkkain lasi, ja kääntywät niin kuin hienoin paperi miten tahansa, mutta potkaiksewat jälle suoriksi, kuin heitetään walleilleen. Surwottuna se ei tule

Lukemisia Maamiehille 1849 1850 > Lukemisia Maamiehille 1850 >

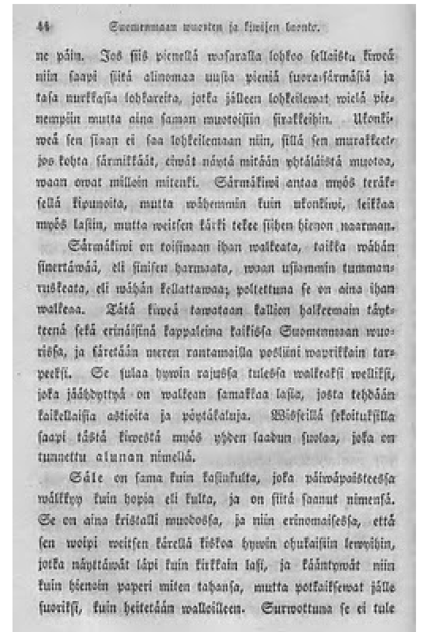
1850-01-00 034 Säle

Säle

on sama kuin katinkulta, joka päiväpaisteessa

välkkyy kuin hopia eli kulta, ja on siitä saanut nimensä. Se on aina kristalli muodossa, ja niin erinomaisessa, että sen voipi veitsen kärellä kiskoa hyvin ohukaisiin levyihin, jotka näyttävät läpi kuin kirkkain lasi, ja kääntyvät niin kuin hienoin paperi miten tahansa, mutta potkaiksevat jälle suoriksi,

kuin heitetään valloilleen. Survottuna se ei tule

ne päin. Jos siis pienellä wasaralla lohkoo sellaista kiweä niin saapi siitä alinomaa uusia pieniä suora-särmäsiä ja tasa murkkasia lohkareita, jotka jälleen lohkeilewat wielä pienempiin mutta aina saman muotoisiin sirakkeihin. Ukonkiweä sen sijaan ei saa lohkeilemaan niin, sillä sen murakkeet jos kohta särmikkäät, eiwät näytä mitään yhtäläistä muotoa, waan owat milloin mitenki. Särmäkiwi antaa myös teräksellä kipunoita, mutta wähemmin kuin ukonkiwi, leikkaa myös lasiin, mutta weitsen kärki tekee siihen hienon naarman.

Särmäkiwi on toisinaan ihan walkeata, taikka wähän sinertäwää, eli sinisen harmaata, waan usiammin tummanruskeata, eli wähän kellattawaa; poltettuna se on aina ihan walkeaa. Tätä kiweä tawataan kallion halkeemain täytteenä sekä erinäisinä kappaleina kaikissa Suomenmaan wuorissa, ja käretään meren rantamailla posliini wapriikkein tarpeeksi. Se sulaa hywin rajussa tulessa walkeaksi welliksi, joka jäähdyttyä on walkean samakkaa lasia, josta tehdään kaikellaisia astioita ja pöytäkaluja. Wisseillä sekoituksilla saapi tästä kiwestä myös yhden laadun suolaa, joka on tunnettu alunan nimellä.

Säle on sama kuin katinkulta, joka päiwäpaisteessa wälkkyy kuin hopia eli kulta, ja on siitä saanut nimensä. Se on aina kristalli muodossa, ja niin erinomaisessa, että sen woipi weitsen kärellä kiskoa hywin ohukaisiin lewyihin, jotka näyttäwät läpi kuin kirkkain lasi, ja kääntywät niin kuin hienoin paperi miten tahansa, mutta potkaiksewat jälle suoriksi, kuin heitetään walloilleen. Surwottuna se ei tule

======= ======= ======= ======= ======= =======

Suomenmaan vuorten ja kivijen luonto.

45

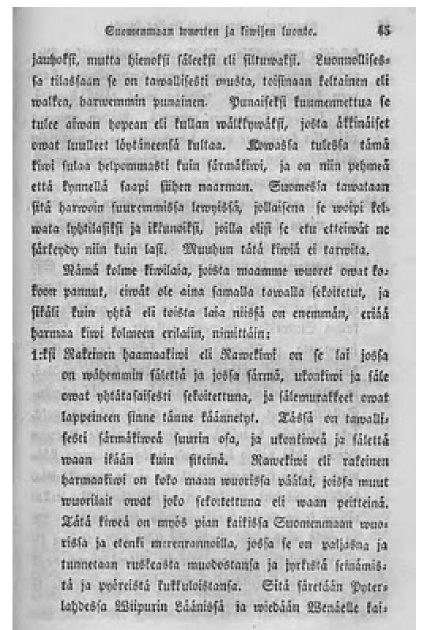
jauhoksi, mutta hienoksi säleeksi eli siltuvaksi. Luonnollisessa tilassaan se on tavallisesti musta, toisinaan keltainen eli valkea, harvemmin punainen. Punaiseksi kuumennettua se tulee aivan hopean eli kullan välkkyväksi, josta äkkinäiset ovat luulleet löytäneensä kultaa. Kovassa tulessa tämä kivi sulaa helpommasti kuin särmäkivi,

ja on niin pehme että kynnellä saapi siihen naarman. Suomessa tavataan sitä harvoin suuremmissa levyissä, jollaisena se voipi kelvata lyhtilasiksi ja ikkunoiksi, joilla olisi se etu etteivät ne särkeydy niin kuin lasi. Muuhun tätä kiviä ei tarvita.

Nämä kolme kivilaia,

joista maamme vuoret ovat kokoon pannut, eivät ole aina samalla tavalla sekoitetut, ja sikäli kuin yhtä eli toista laia niissä on enemmän, eriää harmaa kivi kolmeen erilaiin, nimittäin:

1:ksi Rakeinen haamaakivi

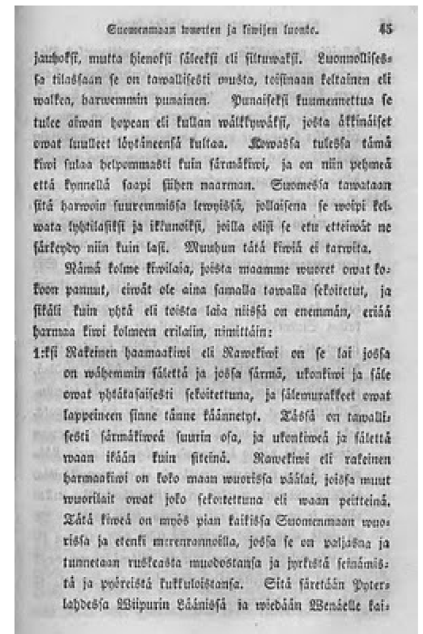
jauhoksi, mutta hienoksi säleeksi eli siltuwaksi. Luonnollisessa tilassaan se on tawallisesti musta, toisinaan keltainen eli walkea, harwemmin punainen. Punaiseksi kuumennettua se tulee aiwan hopean eli kullan wälkkywäksi, josta äkkinäiset owat luulleet löytäneensä kultaa. Kowassa tulessa tämä kiwi sulaa helpommasti kuin särmäkiwi, ja on niin pehmeä että kynnellä saapi siihen naarman. Suomessa tawataan sitä harwoin suuremmissa lewyissä, jollaisena se woipi kelwata lyhtilasiksi ja ikkunoiksi, joilla olisi se etu etteiwät ne särkeydy niin kuin lasi. Muuhun tätä kiwiä ei tarwita.

Nämä kolme kiwilaia, joista maamme wuoret owat kokoon pannut, eiwät ole aina samalla tawalla sekoitetut, ja sikäli kuin yhtä eli toista laia niissä on enemmän, eriää harmaa kiwi kolmeen erilaiin, nimittäin:

1:ksi Rakeinen haamaakiwi eli Rawekiwi on se lai jossa on wähemmin sälettä ja jossa särmä, ukonkiwi ja säle owat yhtätasaisesti sekoitettuna, ja sälemurakkeet owat lappeineen sinne tänne käännetyt. Tässä on tawallisesti särmäkiweä suurin osa, ja ukonkiweä ja sälettä waan ikään kuin siteinä. Rawekiwi eli rakeinen harmaakiwi on koko maan wuorissa päälai, joissa muut wuorilait owat joko sekoitettuna eli waan peitteinä. Tätä kiweä on myös pian kaikissa Suomenmaan wuorissa ja etenki merenrannoilla, jossa se on paljasna ja tunnetaan ruskeasta muodostansa ja jyrkistä seinämistä ja pyöreistä kukkuloistansa. Sitä käretään Pyterlahdessa Wiipurin Läänissä ja wiedään Wenäelle kai-

<< | >>

1850-01-00 035 Rakeinen harmaakivi

jauhoksi, mutta hienoksi säleeksi eli silttuwaksi. Luonnollisessa tilassaan se on tawallisesti musta, toisinaan keltainen eli walkea, harwemmin punainen. Punaiseksi kuumennettua se tulee aiwan hopean eli kullan wälkkywäksi, josta äkkinäiset owat luulleet löytäneensä kultaa. Kowassa tulessa tämä kiwi sulaa helpommasti kuin särmäkiwi, ja on niin pehmeä että kynnellä saapi siihen naarman. Suomessa tawataan sitä harwoin suuremmissa lewyissä, jollaisena se woipi kelwata lyhtilasiksi ja ikkunoiksi, joilla olisi se etu etteiwät ne särkeydy niin kuin lasi. Muuhun tätä kiwiä ei tarwita.

Nämä kolme kiwilaia, joista maamme wuoret owat kokoon pannut, eiwät ole aina samalla tawalla sekoitetut, ja sikäli kuin yhtä eli toista laia niissä on enemmän, eriää harmaa kiwi kolmeen erilaiin, nimittäin:

1:ksi Rakeinen haamaakiwi eli Rawekiwi on se lai jossa on wähemmin sälettä ja jossa särmä, ukonkiwi ja säle owat yhtätasaisesti sekoitettuna, ja sälemurakkeet owat lappeineen sinne tänne käännetyt. Tässä on tawallisesti särmäkiweä suurin osa, ja ukonkiweä ja sälettä waan ikään kuin siteinä. Rawekiwi eli rakeinen harmaakiwi on koko maan wuorissa päälai, joissa muut wuorilait owat joko sekoitettuna eli waan peitteinä. Tätä kiweä on myös pian kaikissa Suomenmaan wuorissa ja etenki merenrannoilla, jossa se on paljasna ja tunnetaan ruskeasta muodostansa ja jyrkistä seinämistä ja pyöreistä kukkuloistansa. Sitä säretään Pyterlahdessa Wiipurin Läänissä ja wiedään Wenäelle kai-

Nämä kolme kivilaia,

joista maamme vuoret ovat kokoon pannut, eivät ole aina samalla tavalla sekoitetut, ja sikäli kuin yhtä eli toista laia niissä on enemmän, eriää harmaa kivi kolmeen erilaiin, nimittäin:

--

1:ksi Rakeinen harmaakivi

eli Ravekivi on se lai jossa on vähemmin sälettä ja jossa särmä, ukonkivi ja säle ovat yhtätasaisesti sekoitettuna, ja sälemurakkeet ovat lappeineen sinne tänne käännetyt. Tässä on tavallisesti särmäkiveä suurin osa, ja ukonkiveä ja sälettä vaan ikään kuin siteinä. Ravekivi eli rakeinen harmaakivi on koko maan vuorissa päälai,

joissa muut vuorilait ovat joko sekoitettuna eli vaan peitteinä.

Tätä kiveä on myös pian kaikissa Suomenmaan vuorissa ja etenki merenrannoilla, jossa se on paljasna ja tunnetaan ruskeasta muodostansa ja jyrkistä seinämistä ja pyöreistä kukkuloistansa. Sitä säretään Pyterlahdessa Wiipurin Läänissä ja viedään Wenäelle kai-

======= ======= ======= ======= ======= =======

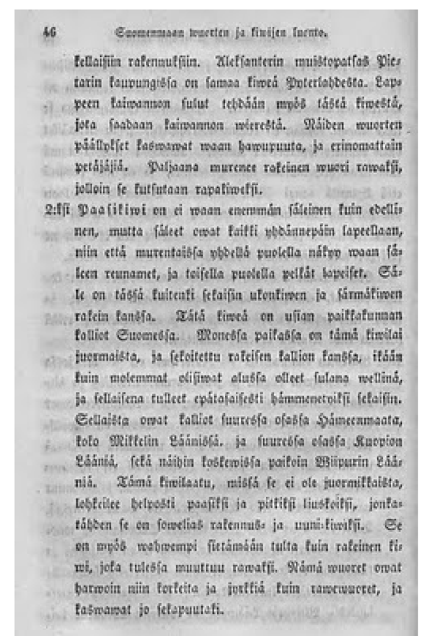
46

Suomenmaan vuorten ja kivijen luonto.

kellaisiin rakennuksiin. Aleksanterin muistopatsas Pietarin kaupungissa on samaa kimeä Pyterlahdesta. Lappeen kaivannon sulut tehdään myös tästä kivestä, jota saadaan kaivannon vierestä. Näiden vuorten päällykset kasvavat vaan havupuuta, ja erinomattain petäjäjiä. Paljaana murenee rakeinen vuori ravaksi, jolloin se kutsutaan rapakiveksi.

--

2:ksi Paasikivi

kellaisiin rakennuksiin. Aleksanterin muistopatsas Pietarin kaupungissa on samaa kiweä Pyterlahdesta. Lappeen kaiwannon sulut tehdään myös tästä kiwestä, jota saadaan kaiwannon wierestä. Näiden wuorten päällykset kaswawat waan hawupuuta, ja erinomattain petäjäjiä. Paljaana murenee rakeinen wuori rawaksi, jolloin se kutsutaan rapakiweksi.

2:ksi Paasikiwi on ei waan enemmän säleinen kuin edellinen, mutta säleet owat kaikki yhdännepäin lapeellaan, niin että murentaissa yhdellä puolella näkyy waan säleen reunamet, ja toisella puolella pelkät lapeiset. Säle on tässä kuitenki sekaisin ukonkiwen ja särmäkiwen rakein kanssa. Tätä kiweä on usian paikkakunnan kalliot Suomessa. Monessa paikassa on tämä kiwilai juormaista, ja sekoitettu rakeisen kallion kanssa, ikään kuin molemmat olisiwat alussa olleet sulana wellinä, ja sellaisena tulleet epätasaisesti hämmenetyiksi sekaisin. Sellaista owat kalliot suuressa osassa Hämeenmaata, koko Mikkelin Läänissä, ja suuressa osassa Kuopion Lääniä, sekä näihin koskewissa paikoin Wiipurin Lääniä. Tämä kiwilaatu, missä se ei ole juormikkaista, lohkeilee helposti paasiksi ja pitkiksi liuskoiksi, jonkatähden se on sowelias rakennus- ja uuni-kiwiksi. Se on myös wahwempi sietämään tulta kuin rakeinen kiwi, joka tulessa muuttuu rawaksi. Nämä wuoret owat harwoin niin korkeita ja jyrkkiä kuin rawewuoret, ja kaswawat jo sekapuutaki.

<< | >>

1850-01-00 036 Paasikivi

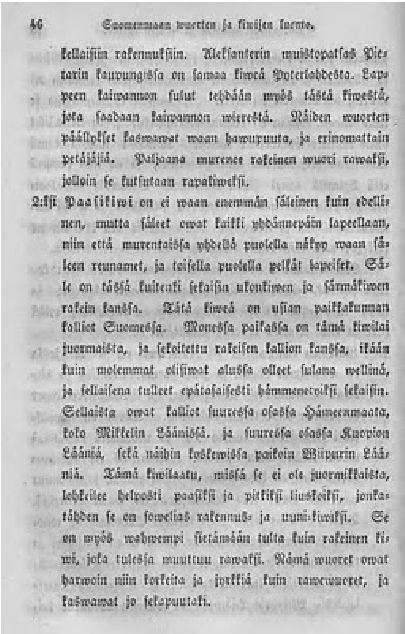
2:ksi Paasikivi

on ei vaan enemmän säleinen kuin edellinen, mutta säleet ovat kaikki yhdännepäin lapeellaan, niin että murentaissa yhdellä puolella näkyy vaan säleen reunamet, ja toisella puolella pelkät lapeiset. Säle on tässä kuitenki sekaisin ukonkiven ja säimäkiven rakein kanssa. Tätä kimeä on usian paikkakunnan kalliot Suomessa,

Monessa paikassa on tämä kivilai juormaista, ja sekoitettu rakeisen kallion kanssa, ikään kuin molemmat olisivat alussa olleet sulana vellinä, ja sellaisena tulleet epätasaisesti hämmenetyiksi sekaisin.

Sellaista omat kalliot suuressa osassa hämeenmaata, koko Mikkelin Läänissä, ja suuressa osassa Kuopion Lääniä, sekä näihin koskemissa paikoin Wiipurin Lääniä.

Tämä kivilaatu, missä se ei ole juovikkaista, lohkeilee helposti paasiksi ja pitkiksi liuskoiksi, jonkatähden se on sovelias rakennus- ja uuni-kiviksi. Se on myös vahvempi sietämään tulta kuin rakeinen kivi, joka tulessa muuttuu ravaksi. Nämä vuoret ovat harvoin niin korkeita ja jyrkkiä kuin ravevuoret, ja kasvavat jo sekapuutaki.

46 Suomenmaan wuorten ja kiwijen luonto.

kellaisiin rakennuksiin. Aleksanterin muistopatsas Pietarin kaupungissa on samaa kiweä Pyterlahdesta. Lappeen kaiwannon sulut tehdään myös tästä kiwestä, jota saadaan kaiwannon wierestä. Näiden wuorten päällykset kaswawat waan hawupuuta, ja erinomattain petäjäjiä. Paljaana murenee rakeinen wuori rawaksi, jolloin se kutsutaan rapakiweksi.

2:ksi Paasikiwi on ei waan enemmän säleinen kuin edellinen, mutta säleet owat kaikki yhdännepäin lapeellaan, niin että murentaissa yhdellä puolella näkyy waan säleen reunamet, ja toisella puolella pelkät lapeiset. Säle on tässä kuitenki sekaisin ukonkiwen ja särmäkiwen rakein kanssa. Tätä kiweä on usian paikkakunnan kalliot Suomessa. Monessa paikassa on tämä kiwilai juormaista, ja sekoitettu rakeisen kallion kanssa, ikään kuin molemmat olisiwat alussa olleet sulana wellinä, ja sellaisena tulleet epätasaisesti hämmenetyiksi sekaisin. Sellaista owat kalliot suuressa osassa Hämeenmaata, koko Mikkelin Läänissä, ja suuressa osassa Kuopion Lääniä, sekä näihin koskewissa paikoin Wiipurin Lääniä. Tämä kiwilaatu, missä se ei ole juowikkaista, lohkeilee helposti paasiksi ja pitkiksi liuskoiksi, jonkatähden se on sowelias rakennus- ja uuni-kiwiksi. Se on myös wahwempi sietämään tulta kuin rakeinen kiwi, joka tulessa muuttuu rawaksi. Nämä wuoret owat harwoin niin korkeita ja jyrkkiä kuin rawewuoret, ja kaswawat jo sekapuutaki.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Suomenmaan vuorten ja kivijen luonto.

47

--

3:ksi Säleliuska

<< | >>

1850-01-00 037 Säleliuska

3:ksi Säleliuska

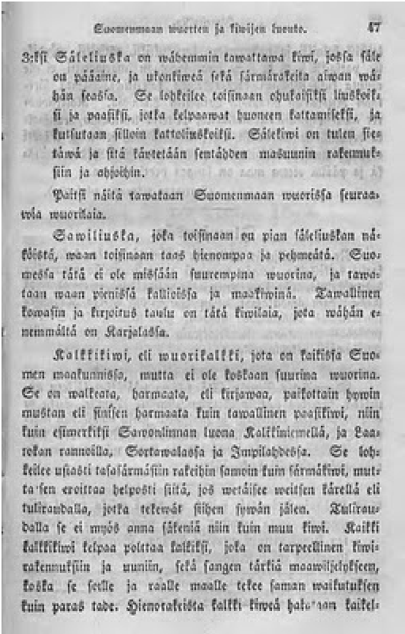
on vähemmin tavattava kivi, jossa säle on pääaine, ja ukonkiveä sekä särmärakeita aivan vähän seassa. Se lohkeilee toisinaan ohukaisiksi liuskoiksi ja paasiksi, jotka kelpaavat huoneen kattamiseksi, ja kutsutaan silloin kattoliuskoiksi. Sälekivi on tulen sietävä ja sitä käytetään sentähden masuunin rakennuksiin ja ahjoihin.

Paitsi näitä tavataan Suomenmaan vuorissa seuraavia vuorilaia.

--

Saviliuska,

<< | >>

3:ksi Säleliuska on wähemmin tawattawa kiwi, jossa säle on pääaine, ja ukonkiweä sekä särmärakeita aiwan wähän seassa. Se lohkeilee toisinaan ohukaisiksi liuskoiksi ja paasiksi, jotka kelpaawat huoneen kattamiseksi, ja kutsutaan silloin kattoliuskoiksi. Sälekiwi on tulen sietäwä ja sitä käytetään sentähden masuunin rakennuksiin ja ahjoihin.

Paitsi näitä tawataan Suomenmaan wuorissa seuraawia wuorilaia.

Sawiliuska, joka toisinaan on pian säleliuskan näköistä, waan toisinaan taas hienompaa ja pehmeätä. Suomessa tätä ei ole missään suurempina wuorina, ja tawataan waan pienissä kallioissa ja maakiwinä. Tawallinen kowasin ja kirjoitus taulu on tätä kiwilaia, jota wähän enemmältä on Karjalassa.

Kalkkikiwi, eli wuorikalkki, jota on kaikissa Suomen maakunnissa, mutta ei ole koskaan suurina wuorina. Se on walkeata, harmaata, eli kirjawaa, paikottain hywin mustan eli sinisen harmaata kuin tawallinen paasikiwi, niin kuin esimerkiksi Sawonlinnan luona Kalkkiniemellä, ja Laatokan rannoilla, Sortawalassa ja Impilahdessa. Se lohkeilee usiasti tasasärmäisiin rakeihin samoin kuin särmäkiwi, mutta sen eroittaa helposti siitä, jos wetäisee weitsen kärellä eli tulirautalla, jotka tekewät siihen sywän jälen. Tulirautalla se ei myös anna säkeniä niin kuin muu kiwi. Kaikki kalkkikiwi kelpaa polttaa kalkiksi, joka on tarpeellinen kiwirakennuksiin ja muniin, sekä sangen tärkiä maanwiljelyksen, koska se selle ja raalle maalle tekee saman waikutuksen kuin paras tade. Hienorakeista kalkki kiweä haluaan kaikel-

1850-01-00 038 Saviliuska

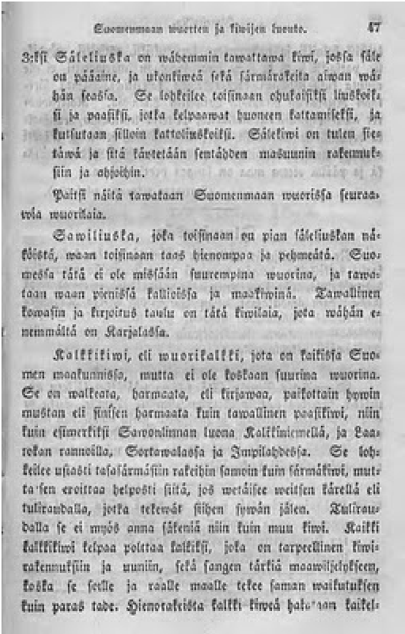
Saviliuska,

joka toisinaan on pian säleliuskan näköistä, vaan toisinaan taas hienompaa ja pehmeätä. Suomessa tätä ei ole missään suurempina vuorina, ja tavataan vaan pienissä kallioissa ja maakivinä. Tavallinen kovasin ja kirjoitus taulu on tätä kivilaia, jota vähän enemmältä on Karjalassa.

--

Kalkkikivi, eli vuorikalkki,

<< | >>

3:ksi Säleliuska on wähemmin tawattawa kiwi, jossa säle on pääaine, ja ulonkiweä sekä särmärakeita aiwan wähän seassa. Se lohkeilee toisinaan ohukaisiksi liuskoiksi ja paasiksi, jotka kelpaawat huoneen kattamiseksi, ja kutsutaan silloin kattoliuskoiksi. Sälekiwi on tulen kestäwä ja sitä käytetään sentähden masuunin rakennuksiin ja ahjoihin.

Paitsi näitä tawataan Suomenmaan wuorissa seuraawia wuorilaia.

Sawiliuska, joka toisinaan on pian säleliuskan näköistä, waan toisinaan taas hienompaa ja pehmeätä. Suomessa tätä ei ole missään suurempina wuorina, ja tawataan waan pienissä kallioissa ja maakiwinä. Tawallinen kowasin ja kirjoitus taulu on tätä kiwilaia, jota wähän enemmältä on Karjalassa.

Kalkkikiwi, eli wuorikalkki, jota on kaikissa Suomen maakunnissa, mutta ei ole koskaan suurina wuorina. Se on walkeata, harmaata, eli kirjawaa, paikottain hywin mustan eli sinisen harmaata kuin tawallinen paasikiwi, niin kuin esimerkiksi Sawonlinnan luona Kalkkiniemellä, ja Laatokan rannoilla, Sortawalassa ja Impilahdessa. Se lohkeilee usiasti tasasärmäisiin rakeihin samoin kuin särmäkiwi, mutta sen eroittaa helposti siitä, jos wetäisee weitsen kärellä eli tuliraudalla, jotka tekewät siihen sywän jälen. Tuliraudalla se ei myös anna säkeniä niin kuin muu kiwi. Kaikki kalkkikiwi kelpaa polttaa kalkiksi, joka on tarpeellinen kiwirakennuksiin ja muuriin, sekä sangen tärkiä maawiljelykseen, koska se selle ja raalle maalle tekee saman waikutuksen kuin paras tade. Hienorakeista kalkki kiweä hal[illegible]on kaikel-

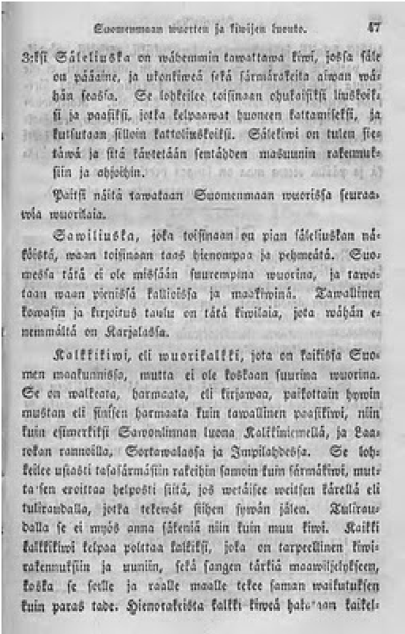
1850-01-00 039 Kalkkikivi, eli vuorikalkki

Kalkkikivi, eli vuorikalkki,

jota on kaikissa Suomen maakunnissa, mutta ei ole koskaan suurina vuorina. Se on valkeata, harmaata, eli kirjavaa, paikottain hyvin mustan eli sinisen harmaata kuin tavallinen paasikivi, niin kuin esimerkiksi Savonlinnan luona Kalkkiniemellä, ja Laatokan rannoilla, Sortavalassa ja Impilahdessa. Se lohkeilee usiasti tasasärmäsiin rakeihin samoin kuin särmäkivi,

mutta sen eroittaa helposti siitä, jos vetäisee veitsen kärellä eli tuliraudalla, jotka tekevät siihen syvän jälen. Tuliraudalla se ei myös anna säkeniä niin kuin muu kivi. Kaikki kalkkikivi kelpaa polttaa kalkiksi, joka on tarpeellinen kivirakennuksiin ja uuniin, sekä sangen tärkiä maaviljelykseen, koska se soille ja raalle maalle tekee saman vaikutuksen kuin paras tade.

Hienoiakeista kalkki kiveä hakataan kaikel-

3:ksi Säkeliuska on wähemmin tawattawa kiwi, jossa säle on pääaine, ja ulonkiwenä sekä särmärakeita aiwan wähän seassa. Se lohkeilee toisinaan ohukaisiksi liuskoiksi ja paasiksi, jotka kelpaawat huoneen kattamiseksi, ja kutsutaan silloin kattoliuskoiksi. Säkekiwi on tulen sietäwä ja sitä käytetään sentähden masuunin rakennuksiin ja ahjoihin.

Paitsi näitä tawataan Suomenmaan wuorissa seuraawia wuorilaia.

Sawiliuska, joka toisinaan on pian säkeliuskan näköistä, waan toisinaan taas hienompaa ja pehmeätä. Suomessa tätä ei ole missään suurempina wuorina, ja tawataan waan pienissä kallioissa ja maakiwinä. Tawallinen kowasin ja kirjoitus tauluu on tätä kiwilaia, jota wähän e-nemmältä on Karjalassa.

Kalkkikiwi, eli wuorikalkki, jota on kaikissa Suomen maakunnissa, mutta ei ole koskaan suurina wuorina. Se on walkeata, harmaata, eli kirjawaa, paikottain hywin mustan eli sinisen harmaata kuin tawallinen paasikiwi, niin kuin esimerkiksi Sawonlinnan luona Kalkkiniemellä, ja Laatokan rannoilla, Sortawalassa ja Impilahdessa. Se lohkeilee usiasti tasasärmäsiin rakeihin samoin kuin särmäkiwi, mutta sen eroittaa helposti siitä, jos wetäisee weitsen kärellä eli tuliraudalla, jotka tekewät siihen sywän jälen. Tuliraudalla se ei myös anna säkeniä niin kuin muu kiwi. Kaikki kalkkikiwi kelpaa polttaa kalkiksi, joka on tarpeellinen kiwirakennuksiin ja uuniin, sekä sangen tärkiä maawiljelykseen, koska se soille ja raalle maalle tekee saman waikutuksen kuin paras tade. Hienorakeista kalkki kiweä hakataan kaikel-

======= ======= ======= ======= ======= =======

laisiksi kaluiksi ja rakennusten koristuksiksi, astioiksi, pöydiksi, patsaiksi j. n. e. Se jota sanotaan marmoriksi ei ole muuta kuin sellainen hienorakeinen kalkkikivi. Sitä säretään Ruskealan pitäjässä Wiipurin Läänissä. Kalkkivuoret ovat tavallisesti mataloita, peitetyt lehtipuilla, runsaalla heinänkasvulla taikka mustalla jäkälällä,

josta ne usiasti eroittaa muista kallioista jo päältänähdenki. Niiden välissä ja päällä oleva maa on sangen hedelmällinen.

(Jatketaan tulevassa vihkossa.)

--

Ilmoituksia.

laisiksi kaluiksi ja rakennusten koristuksiksi, astioiksi, pöydiksi, patsaiksi j. n. e. Se jota sanotaan marmoriksi ei ole muuta kuin sellainen hienorakeinen kalkkikiwi. Sitä säretään Ruskealan pitäjässä Wiipurin Läänissä. Kalkkiwuoret owat tawallisesti mataloita, peitetyt lehtipuilla, runsaalla heinänkaswulla taikka mustalla jäkälällä, josta ne usiasti eroittaa muista kallioista jo päältänähdenki. Niiden wälissä ja päällä olewa maa on sangen hedelmällinen.

(Jatketaan tulewassa wihkossa.)

Ilmoituksia.

Ne maanwiljeliät Wiipurin Läänissä, jotka halajawat saada kaikellaisia heinän siemeniä ja uusilaatuisia maawiljelys-työkaluja, niin kuin aatroja ja rautaäkeitä, woiwat niitä saada, kuin ilmoittawat asian Wiipurissa Herra Kommerssin-Neuwos Rosenlukseen tykönä, joka Maawiljelys-Seuran puolesta on ottanut hankkiaksensa niitä halullisille ohtajille, myötäwäksi ostohinnasta.

Maawiljelys-Seuran siitä tehdyn päätöksen jälkeen annetaan tästedes kaikille Seuran sellaisille jäsenille, jotka owat talonpojan säädystä, ja maksawat jonku wuosittaisen maksun Seuran kassaan, ilman erinäisettä maksutta yksi kappale kaikista kirjoista mitä Seura tulee toimittamaan, ja niin myös näistäki Lukemisista.

☞ Wälttämättömistä syistä on tämä wihko tullut wiiwyttämään, josta toimitus pyytää nöyrimmästi Lukemisten kunnioitettuin ottajain suosioa. Seuraawat wihkot luwataan wiiwyttelemättä.

Wiipurissa, 1850. Johanna Cederwaller peikineen.

Imprimatur: J. F. Palmgrén.

<< | >>

1850-01-00 041 Ilmoituksia

Ilmoituksia.

Ne maanviljeliät Wiipurin Läänissä, jotka halajavat saada kaikellaisia heinän siemeniä ja uusilaatuisia maaviljelys-työkaluja, niin kuin aatroja ja rautaäkeitä, voivat niitä saada, kuin ilmoittavat asian Wiipurissa Herra Kommersin-Neuvos Roseniuksen tykönä, joka Maaviljelys-Seuran puolesta on ottanut hankkiaksensa niitä halullisille ostajille,

myötäväksi ostohinnasta.

--

Maaviljelys-Seuran siitä tehdyn päätöksen jälkeen annetaan tästedes kaikille Seuran sellaisille jäsenille, jotka onvat talonpojan säädystä, ja maksavat jonku vuosillisen maksun Seuran kassaan, ilman erinäisettä maksutta yksi kappale kaikista kirjoista mitä Seura tulee toimittamaan, ja niin myös näistäki Lukemisista.

--

Wälttämättömistä syistä on tämä vihko tullut viipymään, josta toimitus pyytää nöyrimmästi Lukemisten kunnioitettuin ottajain suosioa. Seuraavat vihkot luvataan viivyttelemättä.

--

Wiipurissa, 1850. Johanna Cederwaller poikineen.

Imprimatur: J. F. Palmgren.

--

======= ======= ======= ======= ======= =======

Lukemisia Maamiehille.

2:nen Wuosikerta, 1850.

2:n Wihko.

Wuosikerta. eli 6 vihkoa, maksaa Wiipurissa 50 kop., ja Posti- konttuoreissa Suomessa 58 kop. Hopiaa.

--

Suomenmaan vuorten ja kivijen luonto.

(Jatkanto 1:stä vihkosta.)

Wuolukivi,

46 Ilmoituksia.

laisiksi kalwiksi ja rakennusten koristuksiksi, astioiksi, pöydiksi, patsaiksi j. n. e. Se jota sanotaan marmoriksi ei ole muuta kuin sellainen hienorakeinen kalkkikiwi. Sitä särketään Ruskealan pitäjässä Wiipurin Läänissä. Kalkkiwuoret owat tawallisesti mataloita, peitetyt lehtipuilla, runsaalla heinänkaswulla taikka mustalla jäkälällä, josta ne usiasti eroittaa muista kallioista jo päältänähdenki. Niiden wälissä ja päällä olewa maa on sangen hedelmällinen.

(Jatketaan tulewassa wihkossa.)

Ilmoituksia.

Ne maanwiljeliät Wiipurin Läänissä, jotka halajawat saada kaikellaisia heinän siemeniä ja uusilaatuisia maawiljelys-työkaluja, niin kuin aatroja ja rautaäkeitä, woiwat niitä saada, kuin ilmoittawat asian Wiipurissa Herra Kommersin-Neuwos Roseniuksen tykönä, joka Maawiljelys-Seuran puolesta on ottanut hankkiaksensa niitä halullisille ostajille, myötäwäksi ostohinnasta.

Maawiljelys-Seuran siitä tehdyn päätöksen jälkeen annetaan tästedes kaikille Seuran sellaisille jäsenille, jotka owat talonpojan säädystä, ja maksawat jonku wuosillisen maksun Seuran kassaan, ilman erinäisettä maksutta yksi kappale kaikista kirjoista mitä Seura tulee toimittamaan, ja niin myös näistäki Lukemisista.

☞ Wälttämättömistä syistä on tämä wihko tullut wiipymään, josta toimitus pyytää nöyrimmästi Lukemisten kunnioitettuin ottajain suosioa. Seuraawat wihkot luwataan wiiwyttelemättä.

Wiipurissa, 1850. Johanna Cederwaller poikineen.

Imprimatur: J. F. Palmgren.

<< | >>

1850-03-00 101 Wuolukivi

Wuolukivi,

on muutamissa paikoin tavattava kivilai. Se on toisinaan niin pehmyt että sitä voipi vuolla veitsellä, ja tuntuu käsissä ikään kuin rasvaiselta. Sitä löytyy etenki Karjalassa, jossa siitä tehdään uunin suustimia ja monta muuta kapinetta.

Lukemisia Maamiehille.

2:nen Wuosikerta, 1850.

2:n Wihko.

Wuosikerta, eli 6 wihkoa, maksaa Wiipurissa 50 kop., ja Postikonttoreissa Suomessa 58 kop. hopiaa.

Suomenmaan wuorten ja kiwijen luonto.

(Jatkanto 1:stä wihkosta.)

Wuolukiwi, on muutamissa paikoin tawattawa kiwilai. Se on toisinaan niin pehmyt että sitä woipi wuolla weitsellä, ja tuntuu käsissä ikään kuin raswaiselta. Sitä löytyy etenki Karjalassa, jossa siitä tehdään uunin suustimia ja monta muuta kapinetta.

Katsellessamme paljastettua wuorta eli kalliota hawaitsemme kohta, ettei sen kylki ole kaikki yhtäläistä kalliota, mutta että siinä on paksumpia ja hoikempia suonia erilaatuista kiweä, joista toiset juoksewat wuoren syitä myöten,

Katsellessamme paljastettua vuorta eli kalliota havaitsemme kohta, ettei sen kylki ole kaikki yhtäläistä kalliota, mutta että siinä on paksumpia ja hoikempia suonia erilaatuista kiveä, joista toiset juoksevat vuoren syitä myöten,

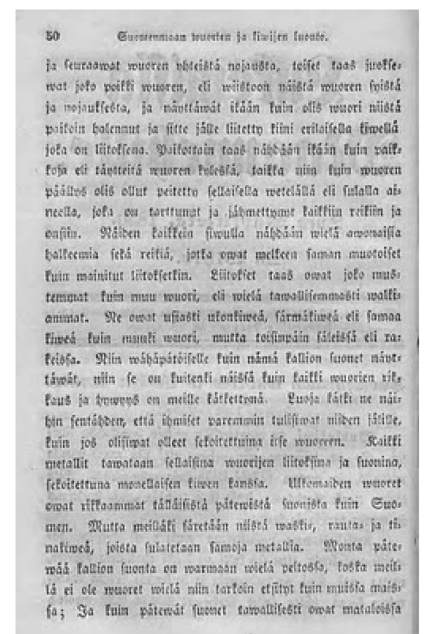
======= ======= ======= ======= ======= =======

50

Suomenmaan vuorten ja kivijen luonto.

ja seuraavat vuoren yhteistä nojausta, toiset taas juoksevat joko poikki vuoren, eli viistoon näistä vuoren syistä ja nojauksesta, ja näyttävät ikään kuin olis vuori niistä paikoin halennut ja sitte jälle liitetty kiini erilaisella kivellä joka on liitoksena. Paikottain taas nähdään ikään kuin paikkoja eli täytteitä vuoren kylessä,

taikka niin kuin vuoren päällys olis ollut peitetty sellaisella vetelällä eli sulalla aineella, joka on tarttunut ja jähmettynet kaikkiin reikiin ja onsiin. Näiden kaikkein sivulla nähdään vielä avonaisia halkeemia sekä reikiä, jotka ovat melkeen saman muotoiset kuin mainitut liitoksetkin. Liitokset taas ovat joko mustemmat kuin muu vuori,

50 Suomenmaan wuorten ja kiwijen luonto.

ja seuraawat wuoren yhteistä nojausta, toiset taas juoksewat joko poikki wuoren, eli wiistoon näistä wuoren syistä ja nojauksesta, ja näyttäwät ikään kuin olis wuori niistä paikoin halennut ja sitte jälle liitetty kiini erilaisella kiwellä joka on liitoksena. Paikottain taas nähdään ikään kuin paikkoja eli täytteitä wuoren kylessä, taikka niin kuin wuoren päällys olis ollut peitetty sellaisella wetelällä eli sulalla aineella, joka on tarttunut ja jähmettynet kaikkiin reikiin ja onsiin. Näiden kaikkein siwulla nähdään wielä awonaisia halkeemia sekä reikiä, jotka owat melkeen saman muotoiset kuin mainitut liitoksetkin. Liitokset taas owat joko mustemmat kuin muu wuori, eli wielä tawallisemmasti walkiammat. Ne owat usiasti ukonkiweä, sarmäkiweä eli samaa kiweä kuin muuki wuori, mutta toisinpäin säleissä eli rakeissa. Niin wähäpätöiselle kuin nämä kallion suonet näyttäwät, niin se on kuitenki näissä kuin kaikki wuorien rikkaus ja hywyys on meille kätkettynä. Luoja kätki ne näihin sentähden, että ihmiset paremmin tulisiwat niiden jälille, kuin jos olisiwat olleet sekoitettuina itse wuoreen. Kaikki metallit tawataan sellaisina wuorijen liitoksina ja suonina, sekoitettuna monellaisen kiwen kanssa. Ulkomaiden wuoret owat rikkaammat tälläisistä pätewistä suonista kuin Suomen. Mutta meilläki säretään niistä waski-, rauta- ja tinakiweä, joista sulatetaan samoja metallia. Monta pätewää kallion suonta on warmaan wielä peitossa, koska meillä ei ole wuoret wielä niin tarkoin etsityt kuin muissa maissa; Ja kuin pätewät suonet tawallisesti owat mataloissa

eli vielä tavallisemmasti valkiammat. Ne ovat usiasti ukonkiveä, sarmäkiveä eli samaa kiveä kuin muuki vuori, mutta toisinpäin säleissä eli rakeissa. Niin vähäpätöiselle kuin nämä kallion suonet näyttävät, niin se on kuitenki näissä kuin kaikki vuorien rikkaus ja hyvyys on meille kätkettynä. Luoja kätki ne näihin sentähden,

että ihmiset paremmin tulisivat niiden jälille, kuin jos olisivat olleet sekoitettuina itse vuoreen.

Kaikki metallit tavataan sellaisina vuorijen liitoksina ja suonina, sekoitettuna monellaisen kiven kanssa. Ulkomaiden vuoret ovat rikkaammat tälläisistä pätevistä suonista kuin Suomen. Mutta meilläki säretään niistä vaski-, rauta- ja tinakiveä, joista sulatetaan samoja metallia. Monta pätevää kallion suonta on varmaan vielä peitossa,

koska meillä ei ole suuret vielä niin tarkoin etsityt kuin muissa maissa; Ja kuin pätevät suonet tavallisesti ovat mataloissa

======= ======= ======= ======= ======= =======

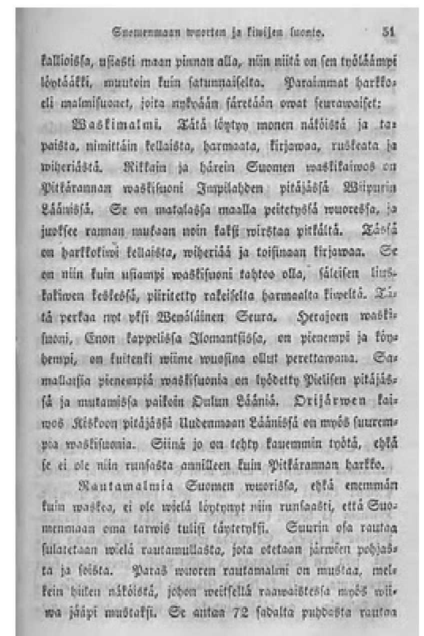
kallioissa, usiasti maan pinnan alla, niin niitä on sen työläämpi löytääkki, muutoin kuin satunnaiselta.

Paraimmat harkko- eli malmisuonet, joita nykyään säretään ovat seuravaiset:

--

Waskimalmi.

<< | >>

Suomenmaan wuorten ja kiwijen luonto. 51

kallioissa, usiasti maan pinnan alla, niin niitä on sen työläämpi löytääkki, muutoin kuin satunnaiselta. Paraimmat harkko- eli malmisuonet, joita nykyään säretään owat seurawaiset:

Waskimalmi. Tätä löytyy monen näköistä ja tapaista, nimittäin kellaista, harmaata, kirjawaa, ruskeata ja wiheriästä. Rikkain ja härein Suomen waskikaiwos on Pitkärannan waskisuoni Impilahden pitäjässä Wiipurin Läänissä. Se on matalassa maalla peitetyssä wuoressa, ja juoksee rannan mukaan noin kaksi wirstaa pitkältä. Tässä on harkkokiwi kellaista, wiheriää ja toisinaan kirjawaa. Se on niin kuin usiampi waskisuoni tahtoo olla, säleisen liuskakiwen keskessä, piiritetty rakeiselta harmaalta kiweltä. Tätä perkaa nyt yksi Wenäläinen Seura. Herajoen waskisuoni, Enon kappelissa Ilomantsissa, on pienempi ja köyhempi, on kuitenki wiime wuosina ollut perettawana. Samallaisia pienempiä waskisuonia on löydetty Pielisen pitäjässä ja muutamissa paikoin Oulun Lääniä. Orijärwen kaiwos Kiskoon pitäjässä Uudenmaan Läänissä on myös suurempia waskisuonia. Siinä jo on tehty kauemmin työtä, ehkä se ei ole niin runsasta annilleen kuin Pitkärannan harkko.

Rautamalmia Suomen wuorissa, ehkä enemmän kuin waskea, ei ole wielä löytynyt niin runsaasti, että Suomenmaan oma tarwis tulisi täytetyksi. Suurin osa rautaa sulatetaan wielä rautamullasta, jota otetaan järwien pohjasta ja soista. Paras wuoren rautamalmi on mustaa, melkein hiilen näköistä, johon weitsellä raawaistessa myös wiiwa jääpi mustaksi. Se antaa 72 sadalta puhdasta rautaa

1850-03-00 102 Waskimalmi

Waskimalmi.

Tätä löytyy monen näköistä ja tapaista, nimittäin kellaista, harmaata, kirjavaa, ruskeata ja viheriästä. Rikkain ja härein Suomen vaskikaivos on Pitkärannan vaskisuoni Impilahden pitäjässä Wiipurin Läänissä. Se on matalassa maalla peitetyssä vuoressa, ja juoksee rannan mukaan noin kaksi virstaa pitkältä. Tässä on harkkokivi kellaista,

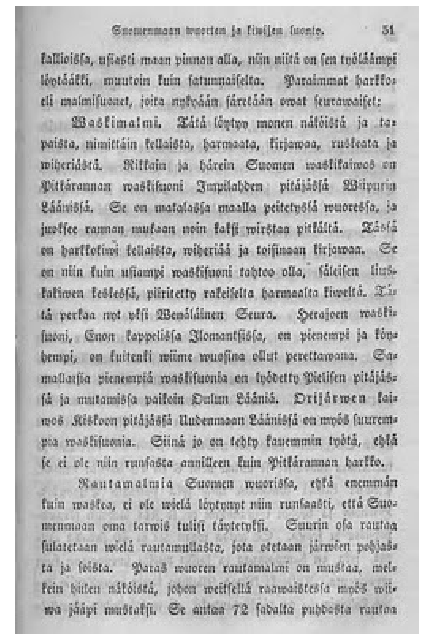
viheriää ja toisinaan kirjavaa. Se on niin kuin usiampi vaskisuoni tahtoo olla, säleisen liuskakiven keskessä, piiritetty rakeiselta harmaalta kiveltä. Tätä perkaa nyt yksi Wenäläinen Seura.

Herajoen vaskisuoni, Enon kappelissa Ilomantsissa, on pienempi ja köyhempi, on kuitenki viime vuosina ollut perattavana. Samallaisia pienempiä vaskisuonia on lyödetty Pielisen pitäjässä ja mutamissa paikoin Oulun Lääniä.

Orijärven kaivos Kiskoon pitäjässä Uudenmaan Läänissä on myös suurempia vaskisuonia. Siinä jo on tehty kauemmin työtä, ehkä se ei ole niin runsasta annilleen kuin Pitkärannan harkko.

--

Rautamalmia

Suomenmaan wuorten ja kiwisen luonto. 51

kallioissa, usiasti maan pinnan alla, niin niistä on sen työläämpi löytääkki, muutoin kuin satunnaiselta. Paraimmat harkko- eli malmisuonet, joita nykyään särketään owat seurawaiset:

Waskimalmi. Tätä löytyy monen näköistä ja tapaista, nimittäin kellaista, harmaata, kirjawaa, ruskeata ja wiheriästä. Rikkain ja härein Suomen waskikaiwos on Pitkärannan waskisuoni Impilahden pitäjässä Wiipurin Läänissä. Se on matalassa maalla peitetyssä wuoressa, ja juoksee rannan mukaan noin kaksi wirstaa pitkältä. Tässä on harkkokiwi kellaista, wiheriää ja toisinaan kirjawaa. Se on niin kuin usiampi waskisuoni tahtoo olla, säleisen liuskakiwen keskessä, piiritetty rakeiselta harmaalta kiweltä. Tätä perkaa nyt yksi Wenäläinen Seura. Herajoen waskisuoni, Enon kappelissa Ilomantsissa, on pienempi ja köyhempi, on kuitenki wiime wuosina ollut perattawana. Samallaisia pienempiä waskisuonia on lyödetty Pielisen pitäjässä ja mutamissa paikoin Oulun Lääniä. Orijärwen kaiwos Kiskoon pitäjässä Uudenmaan Läänissä on myös suurempia waskisuonia. Siinä jo on tehty kauemmin työtä, ehkä se ei ole niin runsasta annilleen kuin Pitkärannan harkko.

Rautamalmia Suomen wuorissa, ehkä enemmän kuin waskea, ei ole wielä löytynyt niin runsaasti, että Suomenmaan oma tarwis tulisi täytetyksi. Suurin osa rautaa sulatetaan wielä rautamullasta, jota otetaan järwien pohjasta ja soista. Paras wuoren rautamalmi on mustaa, melkein hiilen näköistä, johon weitsellä raawaistessa myös wiiwa jääpi mustaksi. Se antaa 72 sadalta puhdasta rautaa

<< | >>

1850-03-00 103 Rautamalmi

Rautamalmia

Suomen vuorissa, ehkä enemmän kuin vaskea, ei ole vielä löytynyt niiin runsaasti, että Suomenmaan oma tarvis tulisi täyteyksi. Suurin osa rautaa sulatetaan vielä rautamullasta, jota otetaan järvien pohjasta ja soista. Paras vuoren rautamalmi on mustaa, melkein hiilen näköistä, johon veitsellä raavaistessa myös viiva jääpi mustaksi.

Se antaa 72 sadalta puhdasta rautaa

======= ======= ======= ======= ======= =======

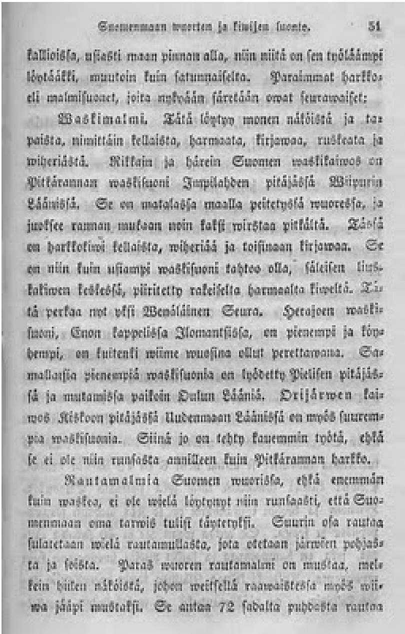
52

Suomenmaan vuorten ja kivijen luonto.

Sitä on löydetty ja peretaan Wihtin, Kiskon ja Kyrön pitäjissä Uusmaalla ja Waasan Läänissä, ja Hopunvaaran vuoresta Impilahden pitäjässä. Nämä rautamalmit kutsutaan myös magnetiseksi, koska ne vetävät magnettia.

--

Harmaa rautakivi,

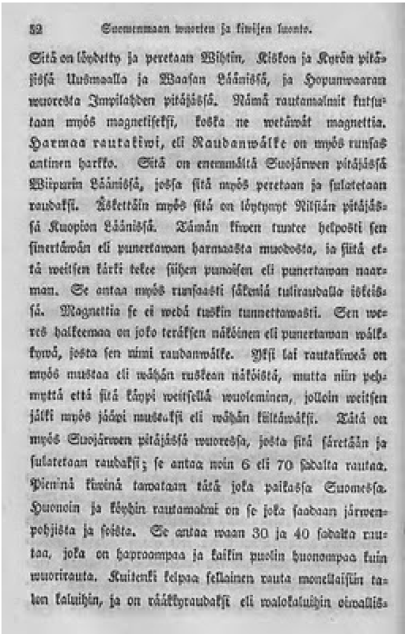
Suomenmaan wuorten ja kiwijen luonto. 51

kallioissa, usiasti maan pinnan alla, niin niitä on sen työläämpi löytäälli, muutoin kuin satunnaisesti. Paraimmat harkko- eli malmisuonet, joita nykyään särketään owat seurawaiset:

Waskimalmi. Tätä löytyy monen näköistä ja tapaista, nimittäin keltaista, harmaata, kirjawaa, ruskeata ja wiheriästä. Rikkain ja parein Suomen waskikaiwos on Pitkärannan waskisuoni Impilahden pitäjässä Wiipurin Läänissä. Se on matalassa maalla peitetyssä wuoressa, ja juoksee rannan mukaan noin kaksi wirstaa pitkältä. Tässä on harkkokiwi keltaista, wiheriää ja toisinaan kirjawaa. Se on niin kuin usiampi waskisuoni tahtoo olla, säleisen liuskakiwen keskessä, piiritetty rakeisella harmaalla kiwellä. Tätä perkaa nyt yksi Wenäläinen Seura. Herajoen waskisuoni, Enon kappelissa Ilomantsissa, on pienempi ja köyhempi, on kuitenki wiime wuosina ollut perettäwänä. Samallaisia pienempiä waskisuonia on löydetty Pielisen pitäjässä ja muutamissa paikoin Oulun Lääniä. Orijärwen kaiwos Kiskoon pitäjässä Uudenmaan Läänissä on myös suurempia waskisuonia. Siinä jo on tehty kauemmin työtä, ehkä se ei ole niin runsasta annilleen kuin Pitkärannan harkko.

Rautamalmia Suomen wuorissa, ehkä enemmän kuin waskea, ei ole wielä löytynyt niin runsaasti, että Suomenmaan oma tarwis tulisi täytetyksi. Suurin osa rautaa sulatetaan wielä rautamullasta, jota otetaan järwien pohjasta ja soista. Paras wuoren rautamalmi on mustaa, melkein hiilen näköistä, johon weitsellä raawaistessa myös wiiwa jääpi mustaksi. Se antaa 72 sadalta puhdasta rautaa

<< | >>

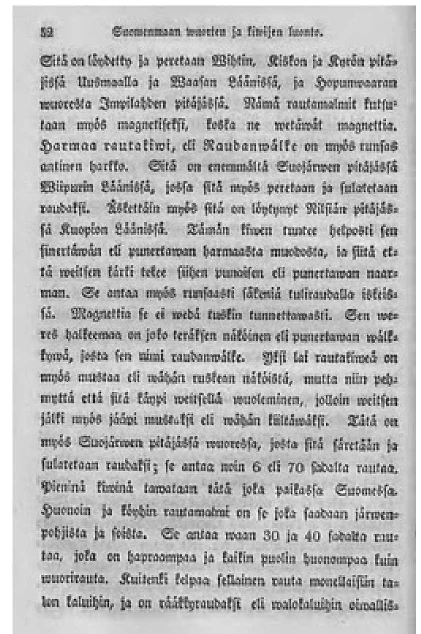

52 Suomenmaan wuorten ja kiwijen luonto.

Sitä on löydetty ja peretaan Wihtin, Kiskon ja Kyrön pitäjissä Uusmaalla ja Waasan Läänissä, ja Hopunwaaran wuoresta Impilahden pitäjässä. Nämä rautamalmit kutsutaan myös magnetiseksi, koska ne wetäwät magnettia. Harmaa rautakiwi, eli Raudanwälke on myös runsas antinen harkko. Sitä on enemmältä Suojärwen pitäjässä Wiipurin Läänissä, jossa sitä myös peretaan ja sulatetaan raudaksi. Äskettäin myös sitä on löytynyt Nilsiän pitäjässä Kuopion Läänissä. Tämän kiwen tuntee helposti sen sinertäwän eli punertawan harmaasta muodosta, ja siitä että weitsen kärki tekee siihen punaisen eli punertawan naarman. Se antaa myös runsaasti säkeniä tuliraudalla iskeissä. Magnettia se ei wedä tuskin tunnettawasti. Sen weres halkeemaa on joko teräksen näköinen eli punertawan wälkkywä, josta sen nimi raudanwälke. Yksi lai rautakiweä on myös mustaa eli wähän ruskean näköistä, mutta niin pehmyttä että sitä käypi weitsellä wuoleminen, jolloin weitsen jälki myös jääpi mustaksi eli wähän kiiltäwäksi. Tätä on myös Suojärwen pitäjässä wuoressa, josta sitä särketään ja sulatetaan raudaksi; se antaa noin 6 eli 70 sadalta rautaa. Pieninä kiwinä tawataan tätä joka paikassa Suomessa. Huonoin ja köyhin rautamalmi on se joka saadaan järwenpohjista ja soista. Se antaa waan 30 ja 40 sadalta rautaa, joka on hapraampaa ja kaikin puolin huonompaa kuin wuorirauta. Kuitenki kelpaa sellainen rauta monellaisiin talon kaluihin, ja on wääkkyraudaksi eli walokaluihin oiwallis-

1850-03-00 104 Harmaa rautakivi

Harmaa rautakivi,

Sitä on löydetty ja peretaan Wihdin, Kiskon ja Kyrön pitäjissä Uusmaalla ja Waasan Läänissä, ja Hopunwaaran wuoressa Impilahden pitäjässä. Nämä rautamalmit kutsutaan myös magnetiseksi, koska ne wetäwät magnettia. Harmaa rautakiwi, eli Raudanwälke on myös runsas antinen harkko. Sitä on enemmältä Suojärwen pitäjässä Wiipurin Läänissä, jossa sitä myös peretaan ja sulatetaan raudaksi. Äskettäin myös sitä on löytynyt Nilsiän pitäjässä Kuopion Läänissä. Tämän kiwen tuntee helposti sen sinertäwän eli punertawan harmaasta muodosta, ja siitä että weitsen kärki tekee siihen punaisen eli punertawan naarman. Se antaa myös runsaasti säkeniä tuliraudalla iskeissä. Magnettia se ei wedä tuskin tunnettawasti. Sen weres halkeemaa on joko teräksen näköinen eli punertawan wälkkywä, josta sen nimi raudanwälke. Yksi lai rautakiweä on myös mustaa eli wähän ruskean näköistä, mutta niin pehmyttä että sitä käypi weitsellä wuoleminen, jolloin weitsen jälki myös jääpi mustaksi eli wähän kiiltäwäksi. Tätä on myös Suojärwen pitäjässä wuoressa, josta sitä säretään ja sulatetaan raudaksi; se antaa noin 6 eli 70 sadalta rautaa. Pieninä kiwinä tawataan tätä joka paikassa Suomessa. Huonoin ja köyhin rautamalmi on se joka saadaan järwenpohjista ja soista. Se antaa waan 30 ja 40 sadalta rautaa, joka on hapraampaa ja kaikin puolin huonompaa kuin wuorirauta. Kuitenki kelpaa sellainen rauta monellaisiin talon kaluihin, ja on rääkkyraudaksi eli walokaluihin oiwallis-

eli Raudanmälke on myös runsas antinen harkko. Sitä on enemmältä Suojärven pitäjässä Wiipurin Läänissä, jossa sitä myös peretaan ja sulatetaan raudaksi. Äskettäin myös sitä on löytynyt Nilsiän pitäjässä Kuopion Läänissä. Tämän kiven tuntee helposti sen sinertävän eli punertavan harmaasta muodosta, ja siitä että veitsen kärki tekee siihen punaisen eli punertavan naarman.

Se antaa myös runsaasti säkeniä tuliraudalla iskeissä. Magnettia se ei vedä tuskin tunnettavasti. Sen veres halkeemaa on joko teräksen näköinen eli punertaman välkkyvä, josta sen nimi raudanvälke.

Yksi lai rautakiveä on myös mustaa eli vähän ruskean näköistä, mutta niin pehmyttä että sitä käypi veitsellä vuoleminen, jolloin veitsen jälki myös jääpi mustaksi eli vähäsen kiiltäväksi. Tätä on myös Suojärven pitäjässä vuoressa, josta sitä säretään ja sulatetaan raudaksi; se antaa noin 6 eli 70, sadalta rautaa.

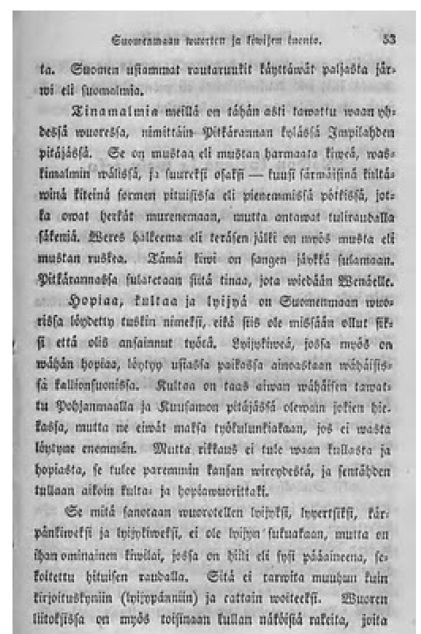
Pieninä kivinä tavataan tätä joka paikassa Suomessa.

Huonoin ja köyhin rautamalmi on se joka saadaan, järvenpohjista ja soista. Se antaa vaan 30 ja 40 sadalta rautaa, joka on hapraampaa ja kaikin puolin huonompaa kuin vuorirauta. Kuitenki kelpaa sellainen, rauta monellaisiin talon kaluihin, ja on raäkkyraudaksi eli valokaluihin oivallis-

======= ======= ======= ======= ======= =======

Suomenmaan vuorten ja kivijen luonto.

53

ta. Suomen usiammat rautaruukit käyttäwät paljasta järwi eli suomalmia.

Tinamalmia meillä on tähän asti tawattu waan yhdessä wuoressa, nimittäin Pitkärannan kylässä Impilahden pitäjässä. Se on mustaa eli mustan harmaata kiweä, wasekimalmin wälissä, ja suureksi osaksi — kuusi särmäisinä kiiltäwinä kiteinä sormen pituisissa eli pienemmissä pötkissä, jotka owat herkät murenemaan, mutta antawat tuliraudalla säkeniä. Weres halkeema eli teräsen jälki on myös musta eli mustan ruskea. Tämä kiwi on sangen jäykkä sulamaan. Pitkärannassa sulatetaan siitä tinaa, jota wiedään Wenäelle.

Hopiaa, kultaa ja lyijyä on Suomenmaan wuorissa löydetty tuskin nimeksi, eikä siis ole missään ollut siksi että olis ansainnut työtä. Lyijykiweä, jossa myös on wähän hopiaa, löytyy usiassa paikassa ainoastaan wähäisissä kallionsuonissa. Kultaa on taas aiwan wähäisen tawattu Pohjanmaalla ja Kuusamon pitäjässä olewain jokien hiekassa, mutta ne eiwät maksa työkulunkiakaan, jos ei wasta löytyne enemmän. Mutta rikkaus ei tule waan kullasta ja hopiasta, se tulee paremmin kansan wireydestä, ja sentähden tullaan aikoin kulta- ja hopiawuorittaki.

Se mitä sanotaan wuorotellen lyijyksi, hywersiksi, kärpänkiweksi ja lyijykiweksi, ei ole lyijyn sukuakaan, mutta on ihan ominainen kiwilai, jossa on hiili eli sysi pääaineena, sekoitettu hituisen raudalla. Sitä ei tarwita muuhun kuin kirjoituskyniin (lyijypänniin) ja rattain woiteeksi. Wuoren liitoksissa on myös toisinaan kullan näköisiä rakeita, joita

ta. Suomen usiammat rautaruukit käyttävät paljasta järvi eli suomalmia.

--

Tinamalmia

<< | >>

1850-03-00 105 Tinamalmi

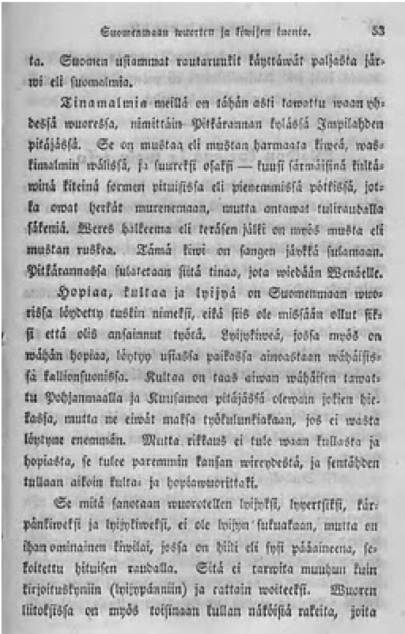
Tinamalmia

meillä on tähän asti tavattu vaan yhdessä vuoressa, nimittäin Pitkärannan kylässä Impilahden pitäjässä. Se on mustaa eli mustan harmaata kiveä, vaskimalmin välissä, ja suureksi osaksi kuusi särmäisinä kiiltävinä kiteinä sormen pituisissa eli pienemmissä pötkissä, jotka ovat herkät murenemaan, mutta antavat tuliraudalla säkeniä.

Weres halkeema eli teräksen jälki on myös musta eli mustan ruskea. Tämä kivi on sangen jäykkä sulamaan. Pitkärannassa sulatetaan siitä tinaa, jota viedään Wenäelle.

--

Hopiaa, kultaa ja lyijyä

ta. Suomen usiammat rautaruukit käyttäwät paljasta järwi eli suomalmia.

Tinamalmia meillä on tähän asti tawattu waan yhdessä wuoressa, nimittäin Pitkärannan kylässä Impilahden pitäjässä. Se on mustaa eli mustan harmaata kiweä, waskimalmin wälissä, ja suureksi osaksi — kuusi särmäisinä kiiltäwinä kiteinä sormen pituisissa eli pienemmissä pötkissä, jotka owat herkät murenemaan, mutta antawat tuliraudalla säkeniä. Weres halkeema eli teräksen jälki on myös musta eli mustan ruskea. Tämä kiwi on sangen jäykkä sulamaan. Pitkärannassa sulatetaan siitä tinaa, jota wiedään Wenäelle.

Hopiaa, kultaa ja lyijyä on Suomenmaan wuorissa löydetty tuskin nimeksi, eikä siis ole missään ollut sikssi että olis ansainnut työtä. Lyijykiweä, jossa myös on wähän hopiaa, löytyy usiassa paikossa ainoastaan wähäisissä kallionsuonissa. Kultaa on taas aiwan wähäisen tawattu Pohjanmaalla ja Kuusamon pitäjässä olewain jokien hiekassa, mutta ne eiwät maksa työkulunkiakaan, jos ei wasta löytyne enemmän. Mutta rikkaus ei tule waan kullasta ja hopiasta, se tulee paremmin kansan wireydestä, ja sentähden tullaan aikoin kulta- ja hopiawuorittaki.

Se mitä sanotaan wuorotellen lyijyksi, lyyertsiksi, kärpänkiweksi ja lyijykiweksi, ei ole lyijyn sukuakaan, mutta on ihan ominainen kiwilaji, jossa on hiili eli syysi pääaineena, sekoitettu hiwuisen raudalla. Sitä ei tarwita muuhun kuin kirjoituskyniin (lyijypännäiin) ja rattain woiteeksi. Wuoren liitoksissa on myös toisinaan kullan näköisiä rakeita, joita

<< | >>

1850-03-00 106 Hopiaa, kultaa ja lyijyä

Hopiaa, kultaa ja lyijyä

on Suomenmaan vuorissa löydetty tuskin nimeksi, eikä siis ole missään ollut siksi että olis ansainnut työtä. Lyijykivea, jossa myös on vähän hopiaa, löytyy usiassa paikassa ainoastaan vähäisissä kallionsuonissa. Kultaa on taas aivan vähäisen tavattu Pohjanmaalla ja Kuusamon pitäjässä olevain jokien hiekassa, mutta ne eivät maksa työkulunkiakaan,

jos ei vasta löytyne enemmän.

Mutta rikkaus ei tule vaan kullasta ja hopiasta, se tulee paremmin kansan vireydestä, ja sentähden tullaan aikoin kulta- ja hopiavuorittaki.

Se mitä sanotaan vuorotellen lyijyksi, lyyertsiksi, kärpänkiveksi ja lyijykiveksi, ei ole lyijyn'sukuakaan, mutta on ihan ominainen kivilai, jossa on hiili eli sysi pääaineena, sekoitettu hituisen raudalla. Sitä ei tarvita muuhun kuin kirjoituskyniin (lyijypänniin) ja rattain voiteeksi. Wuoren liitoksissa on myös toisinaan kullan näköisiä rakeita,

joita

======= ======= ======= ======= ======= =======

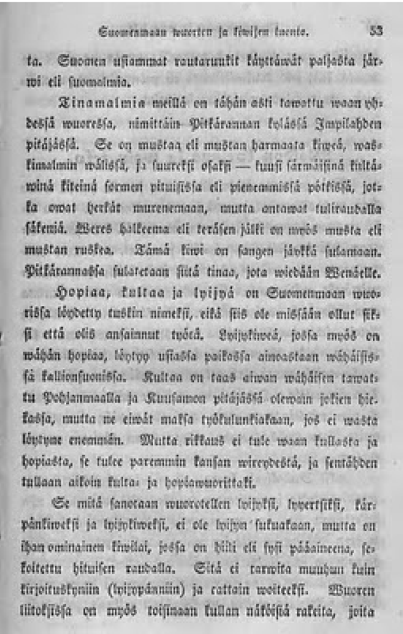
54

Maidon korjuus ja voin teko.

äkkinäiset ovat luulleet kultakiveksi, mutta ne eivät ole muuta kuin joko tulikivisekaista eli posvorisekaista rautakiveä, joka ei kelpaa mihinkään tarpeesen.

--

Maidon korjuus ja voin teko.

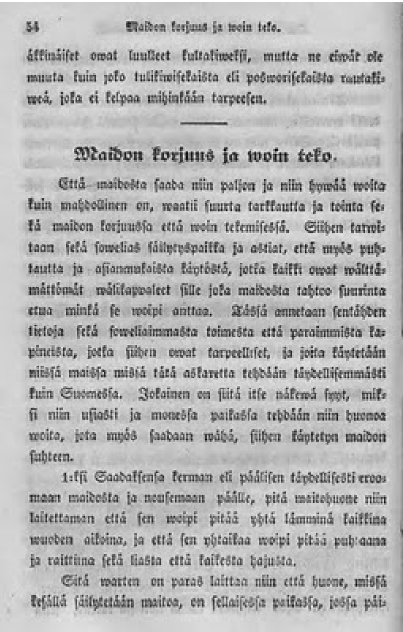
Suomenmaan wuorten ja kiwien luonto. 53

ta. Suomen usiammat rautaruukit käyttäwät paljasta järwi eli suomalmia.

Tinamalmia meillä on tähän asti tawattu waan yhdessä wuoressa, nimittäin Pitkärannan kylässä Impilahden pitäjässä. Se on mustaa eli mustan harmaata kiweä, wasikimalmin wälissä, ja suureksi osaksi — kuusi särmäisinä kiiltäwinä kiteinä sormen pituisissa eli pienemmissä pötkissä, jotka owat herkät murenemaan, mutta antawat tuliraudalla säkeniä. Weres halkeema eli teräsen jälki on myös musta eli mustan ruskea. Tämä kiwi on sangen jäykkä sulamaan. Pitkärannassa sulatetaan siitä tinaa, jota wiedään Wenäelle.

Hopiaa, kultaa ja lyijyä on Suomenmaan wuorissa löydetty tuskin nimeksi, eikä siis ole missään ollut siksi että olis ansainnut työtä. Lyijykiweä, jossa myös on wähän hopiaa, löytyy usiassa paikassa ainoastaan wähäisissä kallionsuonissa. Kultaa on taas aiwan wähäisen tawattu Pohjanmaalla ja Kuusamon pitäjässä olewain jokien hiekassa, mutta ne eiwät maksa työkulunkiakaan, jos ei wasta löytyne enemmän. Mutta rikkaus ei tule waan kullasta ja hopiasta, se tulee paremmin kansan wireydestä, ja sentähden tullaan aikoin kulta- ja hopiawuorittaki.

Se mitä sanotaan wuorotellen lyijyksi, lyyertsiksi, kärpänkiweksi ja lyijykiweksi, ei ole lyijyn sukuakaan, mutta on ihan ominainen kiwilai, jossa on hiili eli sysi pääaineena, sekoitettu hituisen raudalla. Sitä ei tarwita muuhun kuin kirjoituskyniin (lyijypänniin) ja rattain woiteeksi. Wuoren liitoksissa on myös toisinaan kullan näköisiä rakeita, joita

54 Maidon korjuus ja woin teko.

äkkinäiset owat luulleet kultakiweksi, mutta ne eiwät ole muuta kuin joko tulikiwisekaista eli posworisekaista rautakiweä, joka ei kelpaa mihinkään tarpeesen.

Maidon korjuus ja woin teko.

Että maidosta saada niin paljon ja niin hywää woita kuin mahdollinen on, waatii suurta tarkkautta ja toimta sekä maidon korjuussa että woin tekemisessä. Siihen tarwitaan sekä sowelias säilytyspaikka ja astiat, että myös puhtautta ja asianmukaista käytöstä, jotka kaikki owat wälttämättömät wälikappaleet sille joka maidosta tahtoo suurinta etua minkä se woipi anttaa. Tässä annetaan sentähden tietoja sekä soweliaimmasta toimesta että paraimmista kapineista, jotka siihen owat tarpeelliset, ja joita käytetään missä maissa missä tätä askaretta tehdään täydellisemmästi kuin Suomessa. Jokainen on siitä itse näkewä syyt, miksi niin usiasti ja monessa paikassa tehdään niin huonoa woita, jota myös saadaan wähä, siihen käytetyn maidon suhteen.

1:ksi Saadaksensa kerman eli päälisen täydellisesti eroomaan maidosta ja nousemaan päälle, pitä maitohuone niin laitettaman että sen woipi pitää yhtä lämminä kaikkina wuoden aikoina, ja että sen yhtaikaa woipi pitää puhtaana ja raittiina sekä liasta että kaikesta hajusta.

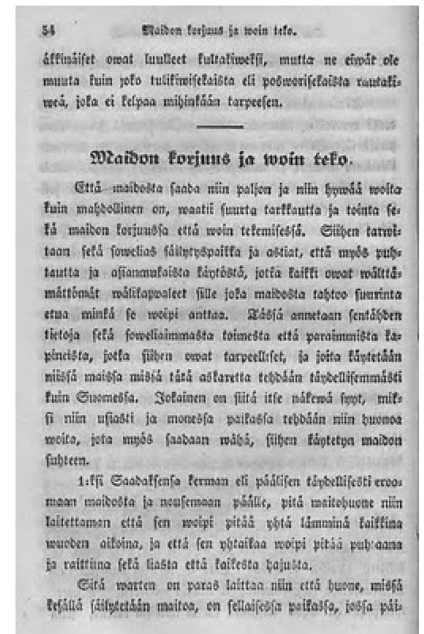
Sitä warten on paras laittaa niin että huone, missä kesällä säilytetään maitoa, on sellaisessa paikassa, jossa päi-

<< | >>

1850-03-00 111 Maidon korjuus ja voin teko

Maidon korjuus ja voin teko.

Että maidosta saada niin paljon ja niin hyvää voita kuin mahdollinen on, vaatii suurta tarkkautta ja tointa sekä maidon korjuussa että voin tekemisessä. Siihen tarvitaan sekä sovelias säilytyspaikka ja astiat, että myös puhtautta ja asianmukaista käytöstä, jotka kaikki ovat välttämättömät välikappaleet sille joka maidosta tahtoo suurinta etua minkä se voipi anttaa.

54 Maidon korjuus ja woin teko.

äkkinäiset owat luulleet kultakiweksi, mutta ne eiwät ole muuta kuin joko tulikiwisekaista eli poswerisekaista rautakiweä, joka ei kelpaa mihinkään tarpeesen.

Maidon korjuus ja woin teko.

Että maidosta saada niin paljon ja niin hywää woita kuin mahdollinen on, waatii suurta tarkkautta ja tointa sekä maidon korjuussa että woin tekemisessä. Siihen tarwitaan sekä sowelias säilytyspaikka ja astiat, että myös puhtautta ja asianmukaista käytöstä, jotka kaikki owat wälttämättömät wälikappaleet sille joka maidosta tahtoo suurinta etua minkä se woipi anttaa. Tässä annetaan sentähden tietoja sekä soweliaimmasta toimesta että paraimmista kapineista, jotka siihen owat tarpeelliset, ja joita käytetään niissä maissa missä tätä askaretta tehdään täydellisemmästi kuin Suomessa. Jokainen on siitä itse näkewä syyt, miksi niin usiasti ja monessa paikassa tehdään niin huonoa woita, jota myös saadaan wähä, siihen käytetyn maidon suhteen.

1:ksi Saadaksensa kerman eli päälisen täydellisesti eroamaan maidosta ja nousemaan päälle, pitä maitohuone niin laitettaman että sen woipi pitää yhtä lämminä kaikkina wuoden aikoina, ja että sen yhtaikaa woipi pitää puhtaana ja raittiina sekä liasta että kaikesta hajusta.

Sitä warten on paras laittaa niin että huone, missä kesällä säilytetään maitoa, on sellaisessa paikassa, jossa päi-

Tässä annetaan sentahden tietoja sekä soveliaimmasta toimesta että paraimmista kapineista, jotka siihen ovat tarpeelliset, ja joita käytetään niissä maissa missä tätä askaretta tehdään täydellisimmästi kuin Suomessa. Jokainen on siitä itse näkevä syyt, miksi niin usiasti ja monessa paikassa tehdään niin huonoa voita, jota myös saadaan vähä,

siihen käytetyn maidon suhteen.

--

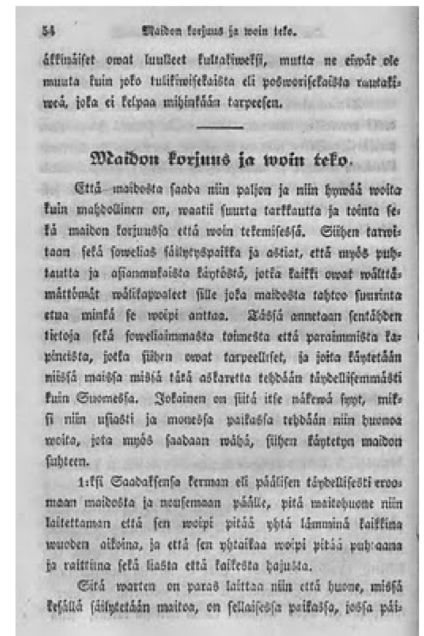
1:ksi Saadaksensa kerman

1850-03-00 112 Saadaksensa kerman

1:ksi Saadaksensa kerman

eli päälisen täydellisesti eroomaan maidosta ja nousemaan päälle, pitä maitohuone niin laitettaman että sen voipi pitää yhtä lämminä kaikkina vuoden aikoina, ja että sen yhtaikaa voipi pitää puhtaana ja raittiina sekä liasta että kaikesta hajusta. Sitä varten on paras laittaa niin että huone, missä kesällä säilytetään maitoa,

on sellaisessa paikassa, jossa päi-

54 Maidon korjuus ja woin teko.

äkkinäiset owat luulleet kultakiweksi, mutta ne eiwät ole muuta kuin joko tulikiwisekaista eli poswerisekaista rautakiweä, joka ei kelpaa mihinkään tarpeesen.

Maidon korjuus ja woin teko.

Että maidosta saada niin paljon ja niin hywää woita kuin mahdollinen on, waatii suurta tarkkautta ja toimta sekä maidon korjuussa että woin tekemisessä. Siihen tarwitaan sekä sowelias säilytyspaikka ja astiat, että myös puhtautta ja asianmukaista käytöstä, jotka kaikki owat wälttämättömät wälikappaleet sille joka maidosta tahtoo suurinta etua minkä se woipi anttaa. Tässä annetaan sentähden tietoja sekä sowelliaimmasta toimesta että paraimmista kapineista, jotka siihen owat tarpeelliset, ja joita käytetään niissä maissa missä tätä askaretta tehdään täydellisemmästi kuin Suomessa. Jokainen on siitä itse näkewä syyt, miksi niin usiasti ja monessa paikassa tehdään niin huonoa woita, jota myös saadaan wähä, siihen käytetyn maidon suhteen.

1:ksi Saadaksensa kerman eli päälisen täydellisesti eroomaan maidosta ja nousemaan päälle, pitä maitohuone niin laitettaman että sen woipi pitää yhtä lämminä kaikkina wuoden aikoina, ja että sen yhtaikaa woipi pitää puhtaana ja raittiina sekä liasta että kaikesta hajusta.

Sitä warten on paras laittaa niin että huone, missä kesällä säilytetään maitoa, on sellaisessa paikassa, jossa päi-

======= ======= ======= ======= ======= =======

Maidon korjuus ja voin teko.

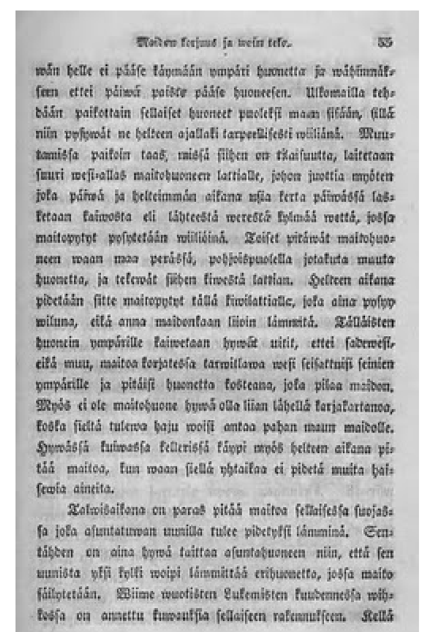
55

vän helle ei pääse käymään ympäri huonetta ja vähimmäkseen ettei päivä paiste pääse huoneesen. Ulkomailla tehdään paikottain sellaiset huoneet puoleksi maan sisään, sillä niin pysyvät ne helteen ajallaki tarpeellisesti viiliänä. Muutamissa paikoin taas, missä siihen on tilaisuutta, laitetaan suuri vesi-allas maitohuoneen lattialle,

johon juottia myöten joka päivä ja helteimmän aikana usia kerta päivässä lasketaan kaivosta eli lähteestä verestä kylmää vettä, jossa maitopytyt pysytetään viiliöinä. Toiset pitävät maitohuoneen vaan maa perässä, pohjoispuolella jotakuta muuta huonetta, ja tekevät siihen kivestä lattian. Helteen aikana pidetään sitte maitopytyt tällä kivilattialla,

joka aina pysyy viluna, eikä anna maidonkaan liioin lämmitä. Tällaisten' huonein ympärille kaivetaan hyvät uitit, ettei. sadevesi eikä muu, maitoa korjatessa tarvittava vesi seisattuisi seinien ympärille ja pitäisi huonetta kosteana, joka pilaa maidon. Myös ei ole maitohuone hyvä olla liian lähellä karjakartanoa, koska sieltä tuleva haju voisi antaa pahan maun maidolle.

Hyvässä kuivassa kellerissa käypi myös helteen aikana pitää maitoa, kun vaan siellä yhtaikaa ei pidetä muita haisevia aineita.

Maidon korjuus ja woin teko. 55

wän helle ei pääse käymään ympäri huonetta ja wähimmäkseen ettei päiwä paiste pääse huoneesen. Ulkomailla tehdään paikottain sellaiset huoneet puoleksi maan sisään, sillä niin pysywät ne helteen ajallaki tarpeellisesti wiiliänä. Muutamissa paikoin taas, missä siihen on tilaisuutta, laitetaan suuri wesi-allas maitohuoneen lattialle, johon juottia myöten joka päiwä ja helteimmän aikana usia kerta päiwässä lasketaan kaiwosta eli lähteestä werestä kylmää wettä, jossa maitopytyt pysytetään wiiliöinä. Toiset pitäwät maitohuoneen waan maa perässä, pohjoispuolella jotakuta muuta huonetta, ja tekewät siihen kiwestä lattian. Helteen aikana pidetään sitte maitopytyt tällä kiwilattialle, joka aina pysyy wiluna, eikä anna maidonkaan liioin lämmitä. Tällaisten huonein ympärille kaiwetaan hywät uitit, ettei sadewesi, eikä muu, maitoa korjatessa tarwittawa wesi seisattuisi seinien ympärille ja pitäisi huonetta kosteana, joka pilaa maidon. Myös ei ole maitohuone hywä olla liian lähellä karjakartanoa, koska sieltä tulewa haju woisi antaa pahan maun maidolle. Hywässä kuiwassa kellerissä käypi myös helteen aikana pitää maitoa, kun waan siellä yhtaikaa ei pidetä muita haisewia aineita.

Talwisaikana on paras pitää maitoa sellaisessa suojassa joka asuntatuwan uunilla tulee pidetyksi lämminä. Sentähden on aina hywä taittaa asuntahuoneen niin, että sen uunista yksi kylki woipi lämmittää erihuonetta, jossa maito säilytetään. Wiime wuotisten Lukemisten kuudennessa wihkossa on annettu kuwauksia sellaiseen rakennukseen. Kellä

Talvisaikana on paras pitää maitoa sellaisessa suojassa joka asuntatuvan uunilla tulee pidetyksi lämminä. Sentähden on aina hyvä taittaa asuntahuoneen niin, että sen uunista yksi kylki voipi lämmittää erihuonetta, jossa maito säilytetään. Wiime vuotisten Lukemisten kuudennessa vihkossa on annettu kuvauksia sellaiseen rakennukseen.

Kellä

======= ======= ======= ======= ======= =======

56

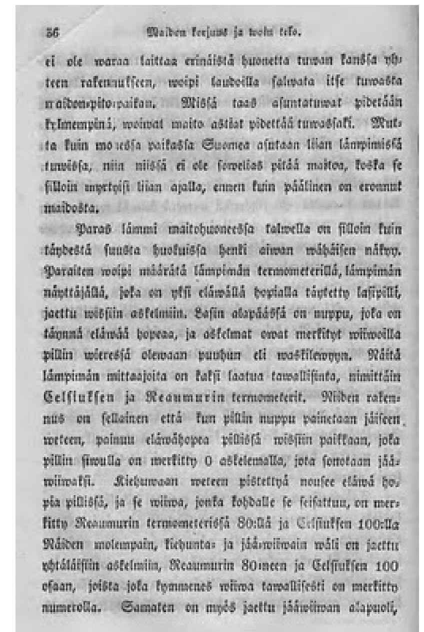
ei ole varaa laittaa erinäistä huonetta tuvan kanssa yhteen rakennukseen, voipi laudoilla salvata itse tuvasta maidon-pito-paikan. Missä taas asuntatuvat pidetään kylmempinä, voivat maito astiat pidettää tuvassaki. Mutta kuin monessa paikassa Suomea asutaan liian lämpimissä tuvissa, niin niissä ei ole sovelias pitää maitoa,

koska se silloin myrtyisi liian ajalla, ennen kuin päälinen on eronnut maidosta.

Paras lämmi maitohuoneessa talvella on silloin kuin täydestä suusta huokuissa henki aivan vähäisen näkyy. Paraiten voipi määrätä lämpimän termometerillä, lämpimän näyttäjällä, joka on yksi elävällä hopialla täytetty lasipilli, jaettu vissiin askelmiin. Lasin alapäässä on nuppu, joka on täynnä elävää hopeaa, ja askelmat ovat merkityt viivoilla pillin vieressä olevaan puuhun eli vaskilevyyn.

Näitä lämpimän mittaajoita on kaksi laatua tavallisinta, nimittäin Celsiuksen ja Reaumurin termometerit. Niiden rakennus on sellainen että kun pillin nuppu painetaan jäiseen veteen, painuu elävähopea pillissä vissiin paikkaan, joka pillin sivulla on merkitty 0 askelemalla, jota sonotaan jääviivaksi. Kiehuvaan veteen pistettyä nousee elävä hopia pillissä,

ja se viiva, jonka kohdalle se seisattuu, on merkitty Reaumurin termometerissä 80:llä ja Celsiuksen 100:lla. Näiden molempain, kiehunta- ja jää-viivain väli on jaettu yhtäläisiin askelmiin, Reaumurin 80:neen ja Celsiuksen 100 osaan, joista joka kymmenes viiva tavallisesti on merkitty numerolla. Samaten on myös jaettu jääviivan alapuoli,

56 Maiden korjuus ja woin teko.

ei ole waraa laittaa erinäistä huonetta tuwan kanssa yhteen rakennukseen, woipi laudoilla salwata itse tuwasta maidon-pito-paikan. Missä taas asuntatuwat pidetään kylmempinä, woiwat maito astiat pidettää tuwassaki. Mutta kuin monessa paikassa Suomea asutaan liian lämpimissä tuwissa, niin niissä ei ole sowelias pitää maitoa, koska se silloin myrtyisi liian ajalla, ennen kuin päälinen on eronnut maidosta.

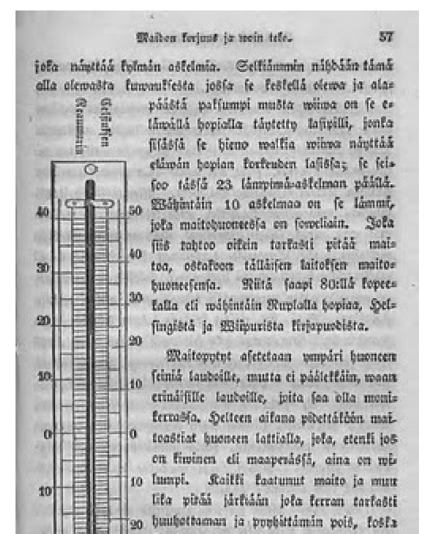
Paras lämmi maitohuoneessa talwella on silloin kuin täydestä suusta huokuissa henki aiwan wähäisen näkyy. Paraiten woipi määrätä lämpimän termometerillä, lämpimän näyttäjällä, joka on yksi eläwällä hopialla täytetty lasipilli, jaettu wissiin askelmiin. Lasin alapäässä on nuppu, joka on täynnä eläwää hopeaa, ja askelmat owat merkityt wiiwoilla pillin wieressä olewaan puuhun eli waskilewyyn. Näitä lämpimän mittaajoita on kaksi laatua tawallisinta, nimittäin Celsiuksen ja Reaumurin termometerit. Niiden rakennus on sellainen että kun pillin nuppu painetaan jäiseen weteen, painuu eläwähopea pillissä wissiin paikkaan, joka pillin siwulla on merkitty 0 askelemalla, jota sonotaan jääwiiwaksi. Kiehuwaan weteen pistettyä nousee eläwä hopia pillissä, ja se wiiwa, jonka kohdalle se seisattuu, on merkitty Reaumurin termometerissä 80:llä ja Celsiuksen 100:lla. Näiden molempain, kiehunta- ja jää-wiiwain wäli on jaettu yhtäläisiin askelmiin, Reaumurin 80:neen ja Celsiuksen 100 osaan, joista joka kymmenes wiiwa tawallisesti on merkitty numerolla. Samaten on myös jaettu jääwiiwan alapuoli,

=======

joka näyttää kylmän askelmia. Selkiämmin nähdään tämä alla olevasta kuvituksesta jossa se keskellä oleva ja alapäästä paksumpi musta viiva on se elävällä hopialla täytetty lasipilli, jonka sisässä se hieno valkia viiva näyttää elävän hopian korkeuden lasissa; se seisoo tässä 23 lämpimä-askelman päällä.

Wähintäin 10 askelmaa on se joka maitohuoneessa on soveliain. Joka siis tahtoo oikein tarkasti pitää maitoa, ostakoon tällaisen laitoksen maitohuoneesensa. Niitä saapi 80:llä kopeekalla eli vähintäin Ruplalla hopiaa, Helsingistä ja Wiipurista kirjapuodista.

Maitopytyt asetetaan ympäri huoneen seiniä laudoille, mutta ei päälekkäin, vaan erinäisille laudoille, joita saa olla monikerrassa. Helteen aikana pidettäköön, maitoastiat huoneen lattialla, joka, etenki jos

Maiden korjuus ja woin teko. 57

joka näyttää kylmän askelmia. Selkiämmin nähdään tämä alla olewasta kuwauksesta jossa se keskellä olewa ja alapäästä paksumpi musta wiiwa on se eläwällä hopialla täytetty lasipilli, jonka sisässä se hieno walkia wiiwa näyttää eläwän hopian korkeuden lasissa; se seisoo tässä 23 lämpimä-askelman päällä. Wähintäin 10 askelmaa on se lämmi, joka maitohuoneessa on soweliain. Joka siis tahtoo oikein tarkasti pitää maitoa, ostakoon tällaisen laitoksen maitohuoneesensa. Niitä saapi 80:llä kopeekalla eli wähintäin Ruplalla hopiaa, Helsingistä ja Wiipurista kirjapuodista.

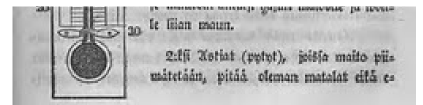
Maitopytyt asetetaan ympäri huoneen seiniä laudoille, mutta ei päälekkäin, waan erinäisille laudoille, joita saa olla monikerrassa. Helteen aikana pidettäköön maitoastiat huoneen lattialla, joka, etenki jos on kiwinen eli maaperässä, aina on wiileämpi. Kaikki kaatunut maito ja muu lika pitää järkiään joka kerran tarkasti huuhdottaman ja pyyhittämän pois, koska

on kivinen eli maaperässä, aina on vilumpi. Kaikki kaatunut maito ja muu lika pitää järkiään joka kerran tarkasti huuhottaman ja pyyhittämän pois,

koska se muutoin antaisi hajun maidolle
ja voille liian maun.

--

2:ksi Astiat (pytyt),

le liian maun.

2:ksi Astiat (pytyt), joissa maito pii-mätetään, pitää oleman matalat eikä e-

<< | >>

1850-03-00 113 Astiat (pytyt)

2:ksi Astiat (pytyt),

joissa maito piimätetään pitää oleman matalat e-

======= ======= ======= ======= ======= =======

58

Maidon korjuus ja voin teko.

nemmän kuin 3 tuumaa korkeat. Ne voivat olla puiset, saviset eli tinatut rautalevyiset.

Yhteisesti on havaittu matalat maitoastiat etuisimmiksi kuin syvät, koska vastalypsetty maito välemmin jäähtyy mataloissa astioissa, ja ilma enemmän vaikuttaa leviämmälle pinnalle, jotka molemmat asiat ovat tarpeelliset päälisen tarkoin eroomiseen maidosta. Usiammassa paikassa pidetään maitoastiat katajaiset, jotka sekä ovat huotavammat että myös sangen soveliaat,

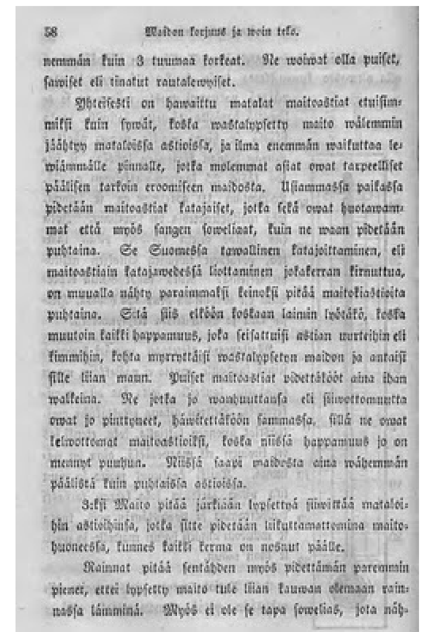
kuin ne vaan pidetään puhtaina.

Se Suomessa tavallinen katajoittaminen, eli maitoastiain katajavedessä liottaminen jokakerran kirnuttua, on muualla nähty paraimmaksi keinoksi pitää maitoastioita puhtaina. Sitä siis elköön koskaan laimin lyötäkö, koska muutoin kaikki happamuus, joka seisattuisi astian uurteihin eli kimmihin, kohta myrryttäisi vastalypsetyn maidon ja antaisi sille liian maun.

Puiset maitoastiat pidettäkööt aina ihan valkeina. Ne jotka jo vanhuuttansa eli siivottomuutta ovat jo pinttyneet, hävitettäköön sammassa, sillä ne ovat kelvottomat maitoastioiksi, koska niissä happamuus jo on mennyt puuhun. Niissä saapi maidosta aina vähemmän päälistä kuin puhtaissa astioissa.

--

3:ksi Maito pitää järkiään lypsettyä siivittää

58 Maidon korjuus ja woin teko.

nemmän kuin 3 tuumaa korkeat. Ne woiwat olla puiset, sawiset eli tinatut rautalewyiset.

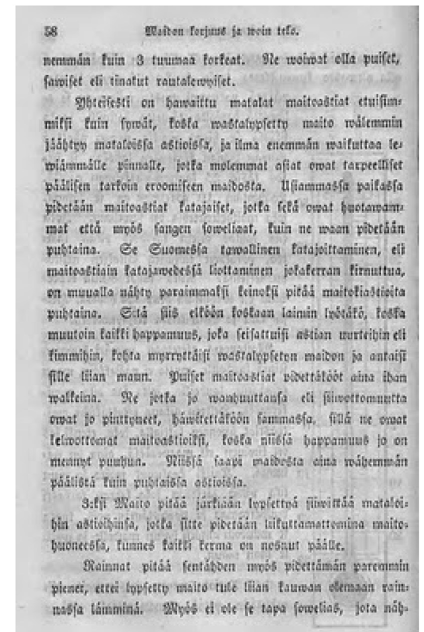
Yhteisesti on hawaittu matalat maitoastiat etuisimmiksi kuin sywät, koska wastalypsetty maito wälemmin jäähtyy mataloissa astioissa, ja ilma enemmän waikuttaa lewiämmälle pinnalle, jotka molemmat asiat owat tarpeelliset päälisen tarkoin eroomiseen maidosta. Usiammassa paikassa pidetään maitoastiat katajaiset, jotka sekä owat huotawammat että myös sangen soweliaat, kuin ne waan pidetään puhtaina. Se Suomessa tawallinen katajoittaminen, eli maitoastiain katajawedessä liottaminen jokakerran kirnuttua, on muualla nähty paraimmaksi keinoksi pitää maitoastioita puhtaina. Sitä siis elköön koskaan laimin lyötäkö, koska muutoin kaikki happamuus, joka seisattuisi astian uurteihin eli kimmihin, kohta myrryttäisi wastalypsetyn maidon ja antaisi sille liian maun. Puiset maitoastiat pidettäkööt aina ihan walkeina. Ne jotka jo wanhuuttansa eli siiwottomuutta owat jo pinttyneet, häwitettäköön sammassa, sillä ne owat kelwottomat maitoastioiksi, koska niissä happamuus jo on mennyt puuhun. Niissä saapi maidosta aina wähemmän päälistä kuin puhtaissa astioissa.

3:ksi Maito pitää järkiään lypsettyä siiwittää mataloihin astioihinsa, jotka sitte pidetään liikuttamattomina maitohuoneessa, kunnes kaikki kerma on noussut päälle.

Kainnat pitää sentähden myös pidettämän paremmin pienet, ettei lypsetty maito tule liian kauwan olemaan rainnassa lämminä. Myös ei ole se tapa sowelias, jota näh-

<< | >>

1850-03-00 114 Maito pitää järkiään lypsettyä siivittää

58 Maidon korjuus ja woin teko.

nemmän kuin 3 tuumaa korkeat. Ne woiwat olla puiset, sawiset eli tinatut rautalewyiset.

Yhteisesti on hawaittu matalat maitoastiat etuisimmiksi kuin syrwät, koska wastalypsetty maito wälemmin jäähtyy mataloissa astioissa, ja ilma enemmän waikuttaa lewiämmälle pinnalle, jotka molemmat asiat owat tarpeelliset päälisen tarkoin eroomiseen maidosta. Usiammassa paikassa pidetään maitoastiat katajaiset, jotka sekä owat huotawammat että myös sangen soweliaat, kuin ne waan pidetään puhtaina. Se Suomessa tawallinen katajoittaminen, eli maitoastiain katajawedessä liottaminen jokakerran kirnuttua, on muualla nähty paraimmaksi keinoksi pitää maitokiastioita puhtaina. Sitä siis elköön koskaan laimin lyötäkö, koska muutoin kaikki happamuus, joka seisattuisi astian wurteihin eli kimmihin, kohta myrryttäisi wastalypsetyn maidon ja antaisi sille liian maun. Puiset maitoastiat pidettäkööt aina ihan walkeina. Ne jotka jo wanhuuttansa eli siiwottomuutta owat jo pinttyneet, häwitettäköön sammassa, sillä ne owat kelwottomat maitoastioiksi, koska niissä happamuus jo on mennyt puuhun. Niissä saapi maidosta aina wähemmän päälistä kuin puhtaissa astioissa.

3:ksi Maito pitää järkiään lypsettyä siiwittää mataloihin astioihinsa, jotka sitte pidetään liikuttamattomina maitohuoneessa, kunnes kaikki kerma on nosnut päälle.

Rainnat pitää sentähden myös pidettämän paremmin pienet, ettei lypsetty maito tule liian kauwan olemaan rainnassa lämminä. Myös ei ole se tapa sowelias, jota näh-

3:ksi Maito pitää järkiään lypsettyä siivittää

mataloihin astioihinsa, jotka sitte pidetään liikuttamattomina huoneessa, kunnes kaikki kerma on nosnut päälle.

Rainnat pitää sentähden myös pidettämän paremmin pienet, ettei lypsetty maito tule liian kauvan olemaan rainnassa lämminä. Myös ei ole se tapa sovelias, jota näh-

======= ======= ======= ======= ======= =======

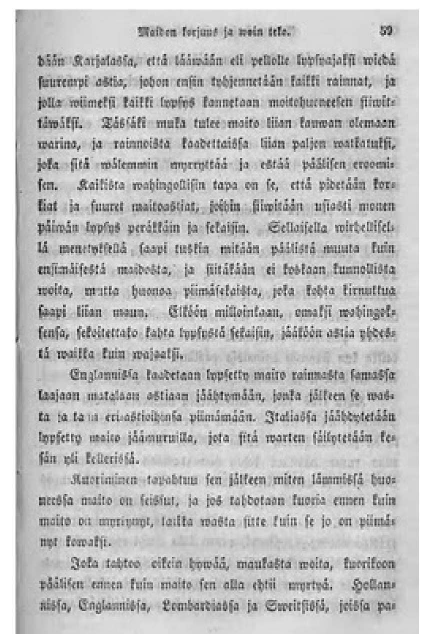
Maidon korjuus ja voin teko.

59

dään Karjalassa, että läävään eli pellolle lypsyajaksi viedä suurempi astia, johon ensin tyhjennetään kaikki rainnat, ja jolla viimeksi kaikki lypsys kannetaan maitohuoneesen siivittäväksi. Tässäki muka tulee maito liian kauvan olemaan varina, ja rainnoista kaadettaissa liian paljon vatkatuksi, joka sitä välemmin myrryttää ja estää päälisen eroomisen.

Kaikista vahingollisin tapa on se, että pidetään korkiat ja suuret maitoastiat, joihin siivitään usiasti monen päivän lypsys peräkkäin ja sekaisin. Sellaisella virhellisellä menetyksellä saapi tuskin mitään päälistä muuta kuin ensimäisestä maidosta, ja siitäkään ei koskaan kunnollista voita, mutta huonoa piimäsekaista, joka kohta kirnuttua saapi liian maun.

Elköön milloinkaan, omaksi vahingoksensa, sekoitettako kahta lypsystä sekaisin, jääköön astia yhdestä vaikka kuin vajaaksi.

Maidon korjuus ja woin teko. 59

dään Karjalassa, että läävään eli pellolle lypsyajaksi wiedä suurempi astia, johon ensin tyhjennetään kaikki rainnat, ja jolla wiimeksi kaikki lypsys kannetaan maitohuoneesen siiwittäwäksi. Tässäki muka tulee maito liian kauwan olemaan warina, ja rainnoista kaadettaissa liian paljon watkatuksi, joka sitä wälemmin myrryttää ja estää päälisen eroomisen. Kaikista wahingollisin tapa on se, että pidetään korkiat ja suuret maitoastiat, joihin siiwitään usiasti monen päiwän lypsys peräkkäin ja sekaisin. Sellaisella wirhellisellä menetyksellä saapi tuskin mitään päälistä muuta kuin ensimäisestä maidosta, ja siitäkään ei koskaan kunnollista woita, mutta huonoa piimäsekaista, joka kohta kirnuttua saapi liian maun. Elköön milloinkaan, omaksi wahingoksensa, sekoitettako kahta lypsystä sekaisin, jääköön astia yhdestä waikka kuin wajaaksi.

Englannissa kaadetaan lypsetty maito rainnasta samassa laajaan matalaan astiaan jäähtymään, jonka jälkeen se wasta ja ta... eri-astioihinsa piimämään. Italiassa jäähdytetään lypsetty maito jäämuruilla, jota sitä warten säilytetään kesän yli kellerissä.

Kuoriminen tapahtuu sen jälkeen miten lämmissä huoneessa maito on seissut, ja jos tahdotaan kuoria ennen kuin maito on myriynyt, taikka wasta sitte kuin se jo on piimänyt kowaksi.

Joka tahtoo oikein hywää, maukasta woita, kuorikoon päälisen ennen kuin maito sen alla ehtii myrtyä. Hollannissa, Englannissa, Lombardiassa ja Sweitsissä, joissa pa-

Englannissa kaadetaan lypsetty maito rainnasta samassa laajaan matalaan astiaan jäähtymään, jonka jälkeen se vasta jaetaan eri-astioihinsa piimämään. Italiassa jäähdytetään lypsetty maito jäämuruilla, jota sitä varten säilytetään kesän yli kellerissä.

Kuoriminen tapahtuu sen jälkeen miten lämmissä huoneessa maito on seissut, ja jos tahdotaan kuoria ennen kuin maito on myriynyt, taikka vasta sitte kuin se jo on piimänyt kovaksi.

Joka tahtoo oikein hyvää, maukasta voita, kuorikoon päälisen ennen kuin maito sen alla ehtii myrtyä. Hollannissa, Englannissa, Lombardiassa ja Sveitsissä, joissa pa-

======= ======= ======= ======= ======= =======

60

Maidon korjuus ja voin teko.

ras voi tehdään, kuoritaan päälinen aina ennen maidon myrtymistä. Muualla on taas tapana kuoria vasta silloin kuin päälisen alla maito jo on piimänyt kokoon, jolla on luultu saatavan enemmän voita. Se onkin tosi, että sillä saapi vähän enemmän, mutta myös sitä huonompaa voita,

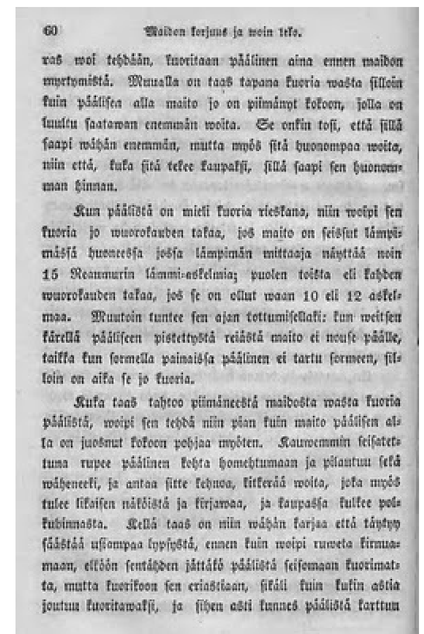
niin että, kuka sitä tekee kaupaksi, sillä saapi sen huonomman hinnan.

Kun päälistä on mieli kuoria rieskana, niin voipi sen kuoria jo vuorokauden takaa, jos maito on seissut lämpimässä huoneessa jossa lämpimän mittaaja näyttää noin 15 Reaumurin lämmi-askelmia; puolen toista eli kahden vorokauden takaa, jos se on ollut vaan 10 eli 12 askelmaa. Muutoin tuntee sen ajan tottumisellaki: kun veitsen kärellä pääliseen pisteitystä reiästä maito ei nouse päälle,

taikka kun sormella painaissa päälinen ei tartu sormeen, silloin on aika se jo kuoria.

Kuka taas tahtoo piimäneestä maidosta vasta kuoria päälistä, voipi sen tehdä niin pian kuin maito päälisen alla on juosnut kokoon pohjaa myöten. Kauvemmin seisatettuna rupee päälinen kohta homehtumaan ja pilautuu sekä väheneeki, ja antaa sitte kehnoa, kitkerää voita, joka myös tulee likaisen näköistä ja kirjavaa, ja kaupassa kulkee polkuhinnasta.

Kellä taas on niin vähän karjaa että täytyy säästää usiampaa lypsystä, ennen kuin voipi ruveta kirnuamaan, elköön sentähden jättäkö päälistä seisomaan kuorimatta, mutta kuorikoon sen eriastiaan, sikäli kuin kukin astia joutuu kuoritavaksi, ja sihen asti kunnes päälistä karttuu

60 Maidon korjuus ja woin teko.

ras woi tehdään, kuoritaan päälinen aina ennen maidon myrtymistä. Muualla on taas tapana kuoria wasta silloin kuin päälisen alla maito jo on piimänyt kokoon, jolla on luultu saatawan enemmän woita. Se onkin tosi, että sillä saapi wähän enemmän, mutta myös sitä huonompaa woita, niin että, kuka sitä tekee kaupaksi, sillä saapi sen huonomman hinnan.

Kun päälistä on mieli kuoria rieskana, niin woipi sen kuoria jo wuorokauden takaa, jos maito on seissut lämpimässä huoneessa jossa lämpimän mittaaja näyttää noin 15 Reaumurin lämmi-askelmia; puolen toista eli kahden wuorokauden takaa, jos se on ollut waan 10 eli 12 askelmaa. Muutoin tuntee sen ajan tottumisellaki: kun weitsen kärellä pääliseen pisteitystä reiästä maito ei nouse päälle, taikka kun sormella painaissa päälinen ei tartu sormeen, silloin on aika se jo kuoria.

Kuka taas tahtoo piimäneestä maidosta wasta kuoria päälistä, woipi sen tehdä niin pian kuin maito päälisen alla on juosnut kokoon pohjaa myöten. Kauwemmin seisatettuna rupee päälinen kohta homehtumaan ja pilautuu sekä wäheneeki, ja antaa sitte kehnoa, kitkerää woita, joka myös tulee likaisen näköistä ja kirjawaa, ja kaupassa kulkee polkuhinnasta. Kellä taas on niin wähän karjaa että täytyy säästää usiompaa lypsystä, ennen kuin woipi ruweta kirnuamaan, elköön sentähden jättäkö päälistä seisomaan kuorimatta, mutta kuorikoon sen eriastiaan, sikäli kuin kukin astia joutuu kuoritawaksi, ja sihen asti kunnes päälistä karttuu

======= ======= ======= ======= ======= =======

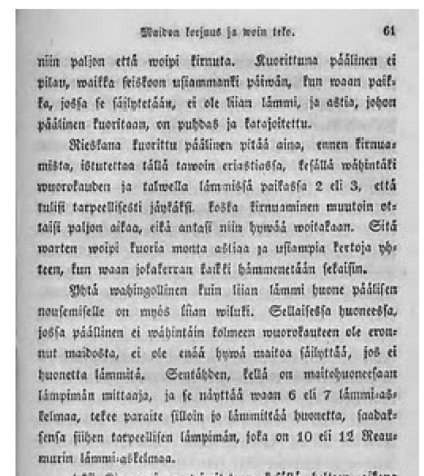
niin paljon että voipi kirnuta. Kuorittuna päälinen ei pilau, vaikka seiskoon usiammanki päivän, kun vaan paikka, jossa se säilytetään, ei ole liian lämmi, ja astia, johon päälinen kuoritaan, on puhdas ja katajoitettu.

Rieskana kuorittu päälinen pitää aina, ennen kirnuamista, istutettaa tällä tavoin eriastiassa, kesällä vähintäki vuorokauden ja talvella lämmissä paikassa 2 eli 3, että tulisi tarpeellisesti jäykäksi, koska kirnuaminen muutoin ottaisi paljon aikaa, eikä antasi niin hyvää voitakaan. Sitä varten voipi kuoria monta astiaa ja usiampia kertoja yhteen,

kun vaan jokakerran kaikki hämmenetään sekaisin.

Yhtä vahingollinen kuin liian lämmi huone päälisen nousemiselle on myös liian viluki. Sellaisessa huoneessa, jossa päällinen ei vähintäin kolmeen vuorokauteen ole eronnut maidosta, ei ole enää hyvä maitoa säilyttää, jos ei huonetta lämmitä. Sentähden, kellä on maitohuoneesaan lämpimän mittaaja, ja se näyttää vaan 6 eli 7 lämmi-askelmaa,

tekee paraite silloin jo lämmittää huonetta, saadaksensa siihen tarpeellisen lämpimän, joka on 10 eli 12 Reaumurin lämmi-askelmaa.

Maidon korjuus ja woin teko. 61

niin paljon että woipi kirnuta. Kuorittuna päälinen ei pilau, waikka seiskoon usiammanki päiwän, kun waan paikka, jossa se säilytetään, ei ole liian lämmi, ja astia, johon päälinen kuoritaan, on puhdas ja katajoitettu.

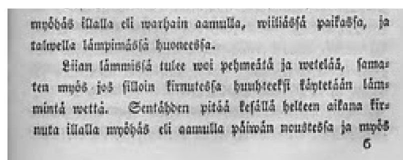
Rieskana kuorittu päälinen pitää aina, ennen kirnuamista, istutettaa tällä tawoin eriastiassa, kesällä wähintäki wuorokauden ja talwella lämmissä paikassa 2 eli 3, että tulisi tarpeellisesti jäykäksi. koska kirnuaminen muutoin ottaisi paljon aikaa, eikä antasi niin hywää woitakaan. Sitä warten woipi kuoria monta astiaa ja usiampia kertoja yhteen, kun waan jokakerran kaikki hämmenetään sekaisin.

Yhtä wahingollinen kuin liian lämmi huone päälisen nousemiselle on myös liian wiluki. Sellaisessa huoneessa, jossa päällinen ei wähintäin kolmeen wuorokauteen ole eronnut maidosta, ei ole enää hywä maitoa säilyttää, jos ei huonetta lämmitä. Sentähden, kellä on maitohuoneesaan lämpimän mittaaja, ja se näyttää waan 6 eli 7 lämmi-askelmaa, tekee paraite silloin jo lämmittää huonetta, saadaksensa siihen tarpeellisen lämpimän, joka on 10 eli 12 Reaumurin lämmi-askelmaa.

4:ksi Kirnuaminen toimitetaan kesällä helteen aikana

--

4:ksi Kirnuaminen

myöhäs illalla eli warhain aamulla, wiiliässä paikassa, ja talwella lämpimässä huoneessa.

Liian lämmissä tulee woi pehmeätä ja wetelää, samaten myös jos silloin kirnutessa huuhteeksi käytetään lämmintä wettä. Sentähden pitää kesällä helteen aikana kirnuta illalla myöhäs eli aamulla päiwän noustessa ja myös

6

<< | >>

1850-03-00 115 Kirnuaminen

4:ksi Kirnuaminen

toimitetaan kesällä helteen aikana myöhäs illalla eli varhain aamulla, viiliässä paikassa, ja talvella lämpimässä huoneessa.

Liian lämmissä tulee voi pehmeätä ja vetelää, samaten myös jos silloin kirnutessa huuheeeksi käytetään lämmintä vettä. Sentähden pitää kesällä helteen aikana kirnuta illalla myöhäs eli aamulla päivän noustessa ja myös

6

======= ======= ======= ======= ======= =======

62

Maidon korjuus ja voin teko.

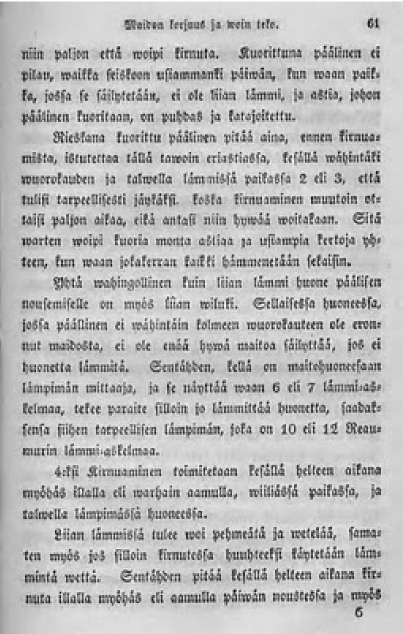
kirnuamaan ruvetessa huuhtoa kirnu ensin kylmällä vedellä, ja jos ilma on vielä liian lämmi, kirnutessaki jäähdyttää välistä sillä eli jää-murakkeilla, jos niitä on saatavana. Talvella taas huuhotaan kirnu lämmillä vedellä, ja kirnutaan lämmissä huoneessa.

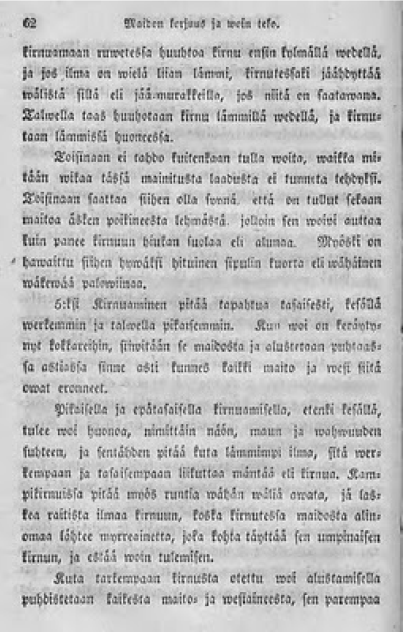
Toisinaan ei tahdo kuitenkaan tulla voita, vaikka mitään vikaa tässä mainitusta laadusta ei tunneta tehdyksi. Toisinaan saattaa siihen olla synnä, että on tullut sekaan maitoa äsken poikineesta lehmästä, jolloin sen voipi auttaa kuin panee kirnuun hiukan suolaa eli alunaa. Myöski on havaittu siihen hyväksi hituinen sipulin kuorta eli vähäinen väkevää paloviinaa.

--

5:ksi Kirnuaminen

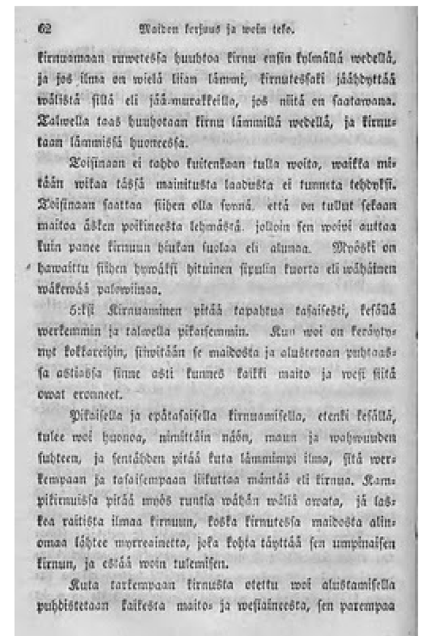
<< | >>

1850-03-00 116 Kirnuaminen

5:ksi Kirnuaminen

62 Maidon korjuus ja woin teko.

kirnuamaan ruwetessa huuhtoa kirnu ensin kylmällä wedellä, ja jos ilma on wielä liian lämmi, kirnutessaki jäähdyttää wälistä sillä eli jää-murakkeilla, jos niitä on saatawana. Talwella taas huuhotaan kirnu lämmillä wedellä, ja kirnutaan lämmissä huoneessa.

Toisinaan ei tahdo kuitenkaan tulla woito, waikka mitään wikaa tässä mainitusta laadusta ei tunneta tehdyksi. Toisinaan saattaa siihen olla syynä, että on tullut sekaan maitoa äsken poikineesta lehmästä, jolloin sen woisi auttaa kuin panee kirnuun hiukan suolaa eli alunaa. Myöski on hawaittu siihen hywäksi hituinen sipulin kuorta eli wähäinen wäkewää palowiinaa.

5:ksi Kirnuaminen pitää tapahtua tasaisesti, kesällä werkemmin ja talwella pikaisemmin. Kun woi on keräytynyt kokkareihin, siiwitään se maidosta ja alustetaan puhtaassa astiassa sinne asti kunnes kaikki maito ja wesi siitä owat eronneet.

Pikaisella ja epätasaisella kirnuamisella, etenki kesällä, tulee woi huonoa, nimittäin näön, maun ja wahwuuden suhteen, ja sentähden pitää kuta lämmimpi ilma, sitä werkempaan ja tasaisempaan liikuttaa mäntää eli kirnua. Kampikirnuissa pitää myös runtia wähän wäliä awata, ja laskea raitista ilmaa kirnuun, koska kirnutessa maidosta alinomaa lähtee myrreainetta, joka kohta täyttää sen umpinaisen kirnun, ja estää woin tulemisen.

Kuta tarkempaan kirnusta otettu woi alustamisella puhdistetaan kaikesta maito- ja wesiaineesta, sen parempaa

pitää tapahtua tasaisesti, kesällä verkemmin ja talvella pikaisemmin. Kun voi on keräytynyt kokkareihin, siivitään se maidosta ja alustetaan puhtaassa astiassa sinne asti kunnes kaikki maito ja vesi siitä ovat eronneet.

Pikaisella ja epätasaisella kirnuamisella, etenki kesällä, tulee voi huonoa, nimittäin näön, maun ja vahvuuden suhteen, ja sentähden pitää kuta lämmimpi ilma, sitä verkempaan ja tasaisempaan liikuttaa mäntää eli kirnua. Kampikirnuissa pitää myös runtia vähän väliä avata, ja laskea raitista ilmaa kirnuun, koska kirnutessa maidosta alinomaa lähtee myrreainetta,

joka kohta täyttää sen umpinaisen kirnun, ja estää voin tulemisen.

Kuta tarkempaan kirnusta otettu voi alustamisella puhdistetaan kaikesta maito- ja vesiaineesta, sen parempaa

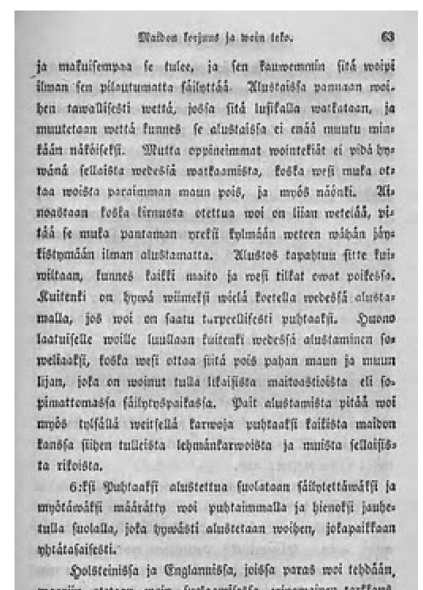
======= ======= ======= ======= ======= =======

Maidon korjuus ja voin teko.

63

ja makuisempaa se tulee, ja sen kauvemmin sitä voipi ilman sen pilautumatta säilyttää, Alustaissa pannaan voihen tavallisesti vettä, jossa sitä lusikalla vatkataan, ja muutetaan vettä kunnes se alustaissa ei enää muutu minkään näköiseksi. Mutta oppineimmat vointekiät ei pidä hyvänä sellaista vedessä vatkaamista, koska vesi muka ottaa voista paraimman maun pois,

ja myös näönki. Ainoastaan koska kirnusta otettua voi on liian vetelää, pitää se muka pantaman yreksi kylmään veteen vähän jäykistymään ilman alustamatta. Alustos tapahtuu sitte kuiviltaan, kunnes kaikki maito ja vesi tilkat ovat poikessa.

Maidon korjuus ja woin teko. 63

ja makuisempaa se tulee, ja sen kauwemmin sitä woipi ilman sen pilautumatta säilyttää. Alustaissa pannaan woihen tawallisesti wettä, jossa sitä lusikalla watkataan, ja muutetaan wettä kunnes se alustaissa ei enää muutu minkään näköiseksi. Mutta oppineimmat wointekiät ei pidä hywänä sellaista wedessä watkaamista, koska wesi muka ottaa woista paraimman maun pois, ja myös näönki. Ainoastaan koska kirnusta otettua woi on liian wetelää, pitää se muka pantaman yreksi kylmään weteen wähän jäykistymään ilman alustamatta. Alustos tapahtuu sitte kuiwiltaan, kunnes kaikki maito ja wesi tilkat owat poikessa. Kuitenki on hywä wiimeksi wielä koetella wedessä alustamalla, jos woi on saatu turpeellisesti puhtaaksi. Huono laatuiselle woille luullaan kuitenki wedessä alustaminen soweliaaksi, koska wesi ottaa siitä pois pahan maun ja muun lijan, joka on woinut tulla likaisista maitoastioista eli sopimattomassa säilytyspaikassa. Pait alustamista pitää woi myös tylsällä weitsellä karwoja puhtaaksi kaikista maidon kanssa siihen tulleista lehmänkarwoista ja muista sellaisista rikoista.

6:ksi Puhtaaksi alustettua suolataan säilytettäwäksi ja myötäwäksi määrätty woi puhtaimmalla ja hienoksi jauhetulla suolalla, joka hywästi alustetaan woihen, jokapaikkaan yhtätasaisesti.

Holsteinissa ja Englannissa, joissa paras woi tehdään, waariin otetaan woin suolaamisessa erinomainen tarkkaus.

Kuitenki on hyvä viimeksi vielä koetella vedessä alustamalla, jos voi on saatu turpeellisesti puhtaaksi. Huono laatuiselle voille luullaan kuitenki vedessä alustaminen soveliaaksi, koska vesi ottaa siitä pois pahan maun ja muun lijan, joka on voinut tulla likaisista maitoastioista eli sopimattomassa säilytyspaikassa.

Pait alustamista pitää voi myös tylsällä veitsellä karvoja puhtaaksi kaikista maidon kanssa siihen tulleista lehmänkarvoista ja muista sellaisista rikoista.

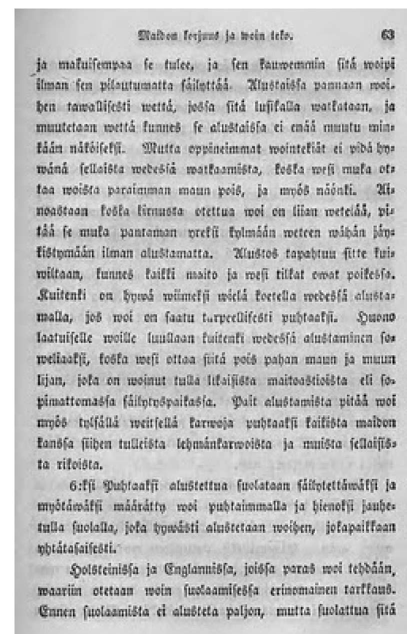
--

6:ksi Puhtaaksi alustettua suolataan

Ennen suolaamista ei alusteta paljon, mutta suolattua sitä

1850-03-00 117 Puhtaaksi alustettua suolataan

6:ksi Puhtaaksi alustettua suolataan

Maidon korjuus ja woin teko. 63

ja makuisempaa se tulee, ja sen kauwemmin sitä woipi ilman sen pilautumatta säilyttää. Alustaissa pannaan woihen tawallisesti wettä, jossa sitä lusikalla watkataan, ja muutetaan wettä kunnes se alustaissa ei enää muutu miskään näköiseksi. Mutta oppineimmat wointekiät ei pidä hywänä sellaista wedessä watkaamista, koska wesi muka ottaa woista paraimman maun pois, ja myös näönki. Ainoastaan koska kirnussa otettua woi on liian wetelää, pitää se muka pantaman yöksi kylmään weteen wähän jäykistymään ilman alustamatta. Alustos tapahtuu sitte kuiwiltaan, kunnes kaikki maito ja wesi tilkat owat poikessa. Kuitenki on hywä wiimeksi wielä koetella wedessä alustamalla, jos woi on saatu tarpeellisesti puhtaaksi. Huonolaatuiselle woille luullaan kuitenki wedessä alustaminen soweliaaksi, koska wesi ottaa siitä pois pahan maun ja muun lijan, joka on woinut tulla likaisista maitoastioista eli sopimattomassa säilytyspaikassa. Pait alustamista pitää woi myös tylsällä weitsellä karwota puhtaaksi kaikista maidon kanssa siihen tulleista lehmänkarwoista ja muista sellaisista rikoista.

6:ksi Puhtaaksi alustettua suolataan säilytettäwäksi ja myötäwäksi määrätty woi puhtaimmalla ja hienoksi jauhetulla suolalla, joka hywästi alustetaan woihen, jokapaikkaan yhtätasaisesti.

Holsteinissa ja Englannissa, joissa paras woi tehdään, waariin otetaan woin suolaamisessa erinomainen tarkkaus. Ennen suolaamista ei alusteta paljon, mutta suolattua sitä

säilytettäväksi ja myötäväksi määrätty voi puhtaimmalla ja hienoksi jauhetulla suolalla, joka hyvästi alustetaan voihen, jokapaikkaan yhtätasaisesti.

Holsteinissa ja Englannissa, joissa paras voi tehdään, vaariin otetaan voin suolaamisessa erinomainen tarkkaus. Ennen suolaamista ei alusteta paljon, mutta suolattua sitä

======= ======= ======= ======= ======= =======

64

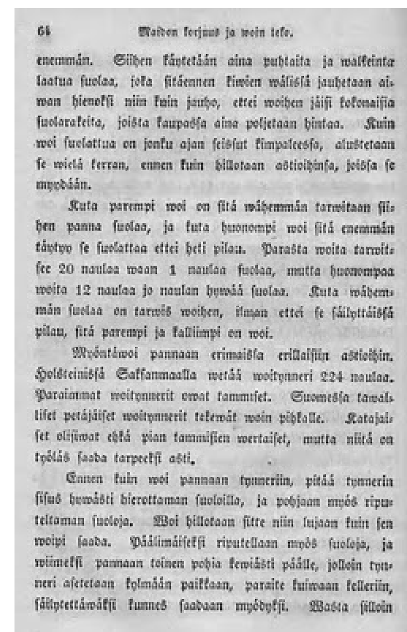
Maidon korjuus ja voin teko.

enemmän. Siihen käytetään aina puhtaita ja valkeinta laatua suolaa, joka sitä ennen kivien välissä jauhetaan aivan hienoksi niin kuin jauho, ettei voihen jäisi kokonaisia suolarakeita, joista kaupassa aina poljetaan hintaa. Kuin voi suolattua on jonku ajan seissut kimpaleessa, alustetaan se vielä kerran, ennen kuin hillotaan astioihinsa,

joissa se myydään.

Kuta parempi voi on sitä vähemmän tarvitaan siihen panna suolaa, ja kuta huonompi voi sitä enemmän täytyy se suolattaa ettei heti pilau. Parasta voita tarvitsee 20 naulaa vaan 1 naulaa suolaa, mutta huonompaa voita 12 naulaa jo naulan hyvää suolaa. Kuta vähemmän suolaa on tarvis voihen, ilman ettei se säilyttäissä pilau,

sitä parempi ja kalliimpi on voi.

64 Maidon korjuus ja woin teko.

enemmän. Siihen käytetään aina puhtaita ja walkeinta laatua suolaa, joka sitäennen kiwien wälissä jauhetaan aiwan hienoksi niin kuin jauho, ettei woihen jäisi kokonaisia suolarakeita, joista kaupassa aina poljetaan hintaa. Kuin woi suolattua on jonku ajan seissut kimpaleessa, alustetaan se wielä kerran, ennen kuin hillotaan astioihinsa, joissa se myydään.

Kuta parempi woi on sitä wähemmän tarwitaan siihen panna suolaa, ja kuta huonompi woi sitä enemmän täytyy se suolattaa ettei heti pilau. Parasta woita tarwitsee 20 naulaa waan 1 naulaa suolaa, mutta huonompaa woita 12 naulaa jo naulan hywää suolaa. Kuta wähemmän suolaa on tarwis woihen, ilman ettei se säilyttäissä pilau, sitä parempi ja kalliimpi on woi.

Myöntäwoi pannaan erimaissa erillaisiin astioihin. Holsteinissä Saksanmaalla wetää woitynneri 224 naulaa. Paraimmat woitynnerit owat tammiset. Suomessa tawalliset petäjäiset woitynnerit tekewät woin pihkalle. Katajaiset olisiwat ehkä pian tammisten wertaiset, mutta niitä on työläs saada tarpeeksi asti.

Ennen kuin woi pannaan tynneriin, pitää tynnerin sisus hywästi hierottaman suoloilla, ja pohjaan myös riputeltaman suoloja. Woi hillotaan sitte niin lujaan kuin sen woipi saada. Päälimäiseksi riputellaan myös suoloja, ja wiimeksi pannaan toinen pohja kewiästi päälle, jolloin tynneri asetetaan kylmään paikkaan, paraite kuiwaan kelleriin, säilytettäwäksi kunnes saadaan myödyksi. Wasta silloin

Myöntävoi pannaan erimaissa erillaisiin astioihin. Holsteinissä Saksanmaalla vetää voitynneri 224 naulaa. Paraimmat voitynnerit ovat tammiset. Suomessa tavalliset petäjäiset voitynnerit tekevät voin pihkalle. Katajaiset olisivat ehkä pian tammisien vertaiset, mutta niitä on työläs saada tarpeeksi asti.

Ennen kuin voi pannaan tynneriin, pitää tynnerin sisus hyvästi hierottaman suoloilla, ja pohjaan myös riputeltaman suoloja. Woi hillotaan sitte niin lujaan kuin sen voipi saada. Päälimäiseksi riputellaan myös suoloja, ja viimeksi pannaan toinen pohia keviästi päälle, jolloin tynneri asetetaan kylmään paikkaan, paraite kuivaan kelleriin säilytettäväksi kunnes saadaan myödyksi.

Wasta silloin

======= ======= ======= ======= ======= =======

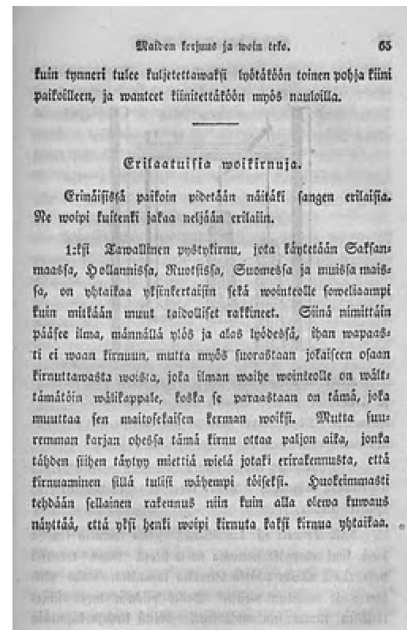
Maidon korjuus ja voin teko.

65

kuin tynneri tulee kuljetettavaksi lyötäköön toinen pohja kiini paikoilleen, ja vanteet kiinitettäköön myös nauloilla.

--

Erilaatuisia voikirnuja.

kuin tynneri tulee kuljetettawaksi työtäköön toinen pohja kiini paikoilleen, ja wanteet kiinitettäköön myös nauloilla.

Erilaatuisia woikirnuja.

Erinäisissä paikoin pidetään näitäki sangen erilaisia. Ne woipi kuitenki jakaa neljään erilaiin.

1:ksi Tawallinen pystykirnu, jota käytetään Saksanmaassa, Hollannissa, Ruotsissa, Suomessa ja muissa maissa, on yhtaikaa yksinkertaisin sekä wointeolle sowelisampi kuin mitkään muut taidolliset rakkineet. Siinä nimittäin pääsee ilma, männällä ylös ja alas lyödessä, ihan wapaasti ei waan kirnuun, mutta myös suorastaan jokaiseen osaan kirnuttawasta woista, joka ilman waihe wointeolle on wälttämätöin wälikappale, koska se paraastaan on tämä, joka muuttaa sen maitosekaisen kerman woiksi. Mutta suuremman karjan ohessa tämä kirnu ottaa paljon aika, jonka tähden siihen täytyy miettiä wielä jotaki erirakennusta, että kirnuaminen sillä tulisi wähempi töiseksi. Huokeimmasti tehdään sellainen rakennus niin kuin alla olewa kuwaus näyttää, että yksi henki woipi kirnuta kaksi kirnua yhtaikaa.

<< | >>

1850-03-00 118 Erilaatuisia voikirnuja Tavallinen pystykirnu

Erilaatuisia voikirnuja.

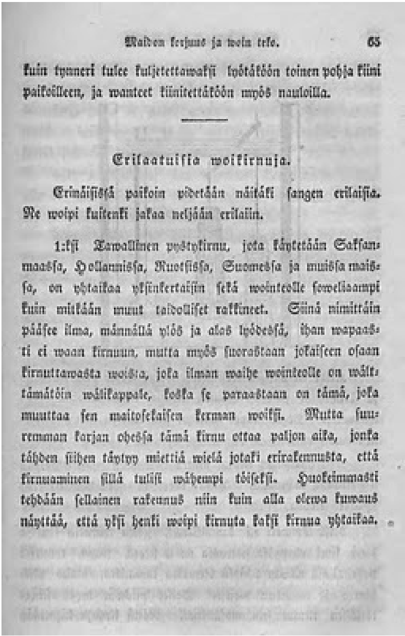
Erinäisissä paikoin pidetään näitäki sangen erilaisia. Ne voipi kuitenki jakaa neljään erilaiin.

1:ksi Tavallinen pystykirnu,

jota käytetään Saksanmaassa, Hollannissa, Ruotsissa, Suomessa ja muissa maissa, on yhtaikaa yksinkertaisin sekä vointeolle soveliaampi kuin mitkään muut taidolliset rakkineet. Siinä nimittäin pääsee ilma, männällä ylös ja alas lyödessä, ihan vapaasti ei vaan kirnuun, mutta myös suorastaan jokaiseen osaan kirnuttavasta voisia,

joka ilman vaihe vointeolle on välttämätöin, välikappale, koska se paraastaan on tämä, joka muuttaa sen maitosekaisen kerman voiksi. Mutta suuremman karjan ohessa tämä kirnu ottaa paljon aika, jonka tähden siihen täytyy miettiä vielä jotaki erirakennusta, että kirnuaminen sillä tulisi vähempi töiseksi. Huokeimmasti tehdään sellainen rakennus niin kuin alla oleva kuvaus näyttää,

että yksi henki voipi kirnuta kaksi kirnua yhtaikaa.

Maidon korjuus ja woin teko. 65

kuin tynneri tulee kuljetettawaksi lyötäköön toinen pohja kiini paikoilleen, ja wanteet kiinitettäköön myös nauloilla.

Erilaatuisia woikirnuja.

Erinäisissä paikoin pidetään näitäki sangen erilaisia. Ne woipi kuitenki jakaa neljään erilaiin.

1:ksi Tawallinen pystykirnu, jota käytetään Saksanmaassa, Hollannissa, Ruotsissa, Suomessa ja muissa maissa, on yhtaikaa yksinkertaisin sekä wointeolle soweliaampi kuin mitkään muut taidolliset rakkineet. Siinä nimittäin pääsee ilma, männällä ylös ja alas lyödessä, ihan wapaasti ei waan kirnuun, mutta myös suorastaan jokaiseen osaan kirnuttawasta woista, joka ilman waihe wointeolle on wälttämätöin wälikappale, koska se paraastaan on tämä, joka muuttaa sen maitosekaisen kerman woiksi. Mutta suuremman karjan ohessa tämä kirnu ottaa paljon aika, jonka tähden siihen täytyy miettiä wielä jotaki erirakennusta, että kirnuaminen sillä tulisi wähempi töiseksi. Huokeimmasti tehdään sellainen rakennus niin kuin alla olewa kuwaus näyttää, että yksi henki woipi kirnuta kaksi kirnua yhtaikaa.

======= ======= ======= ======= ======= =======

66

Maidon korjuus ja voin teko.

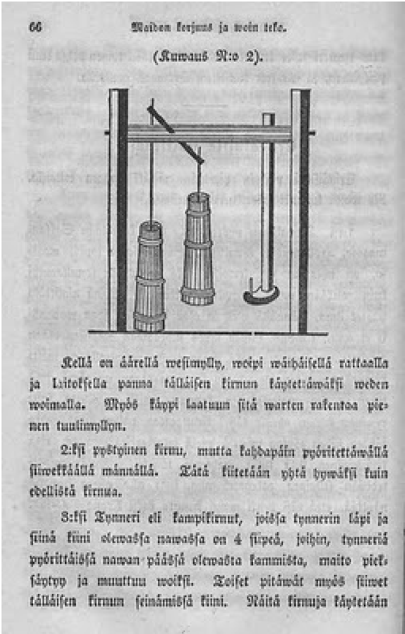
(Kuvaus N:o 2).

[kuva]

Kellä on äärellä vesimylly, voipi väihäisellä rattaalla ja laitoksella panna tälläisen kirnun käytettäväksi veden voimalla. Myös käypi laatuun sitä varten rakentaa pienen tuulimyllyn.

--

2:ksi pystyinen kirnu,

66 Maidon korjuus ja woin teko.

(Kuwaus N:o 2).

Kellä on äärellä wesimylly, woipi wäihäisellä rattaalla ja laitoksella panna tälläisen kirnun käytettäwäksi weden woimalla. Myös käypi laatuun sitä warten rakentaa pienen tuulimyllyn.

2:ksi pystyinen kirnu, mutta kahdapäin pyöritettäwällä siiwekkäällä männällä. Tätä kiitetään yhtä hywäksi kuin edellistä kirnua.

3:ksi Tynneri eli kampikirnut, joissa tynnerin läpi ja siinä kiini olewassa nawassa on 4 siipeä, joihin, tynneriä pyörittäissä nawan päässä olewasta kammista, maito pieksäytyy ja muuttuu woiksi. Toiset pitäwät myös siiwet tälläisen kirnun seinämissä kiini. Näitä kirnuja käytetään

<< | >>

1850-03-00 119 pystyinen kirnu

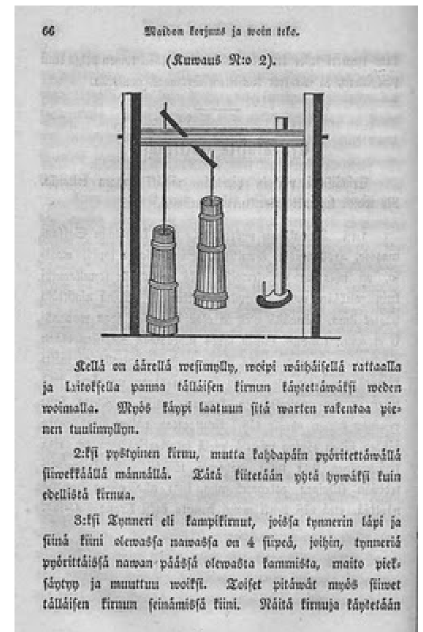
2:ksi pystyinen kirnu,

mutta kahdapäin pyöritettävällä siivekkäällä männällä. Tätä kiitetään yhtä hyväksi kuin edellistä kirnua.

--

3:ksi Tynneri eli kampikirnut,

<< | >>

(Kuwaus N:o 2).

Kellä on äärellä wesimylly, woipi wähäisellä rattaalla ja laitoksella panna tälläisen kirnun käytettäwäksi weden woimalla. Myös käypi laatuun sitä warten rakentaa pienen tuulimyllyn.

2:ksi pystyinen kirnu, mutta kahdapäin pyöritettäwällä siiwekkäällä männällä. Tätä kiitetään yhtä hywäksi kuin edellistä kirnua.

3:ksi Tynneri eli kampikirnut, joissa tynnerin läpi ja siinä kiini olewassa nawassa on 4 siipeä, joihin, tynneriä pyörittäissä nawan päässä olewasta kammista, maito piekstäytyy ja muuttuu woiksi. Toiset pitäwät myös siiwet tälläisen kirnun seinämissä kiini. Näitä kirnuja käytetään

1850-03-00 120 Tynneri eli kampikirnut

3:ksi Tynneri eli kampikirnut,
joissa tynnerin läpi ja siinä kiini olevassa navassa on 4 siipeä, joihin, tynneriä pyörittäissä navan päässä olevasta kammista, maito pieksäytyy ja muuttuu voiksi. Toiset pitävät myös siivet tälläisen kirnun seinämissä kiini. Näitä kirnuja käytetään

======= ======= ======= ======= ======= =======

Maidon korjuus ja voin teko.

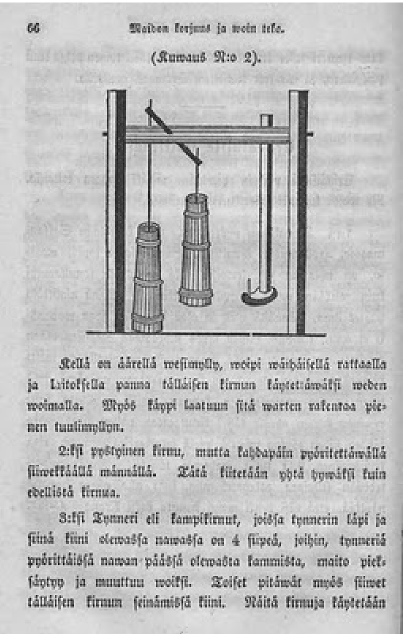
67

paikottain Saksanmaassa sekä Suomessaki, mutta näillä on se vika että ne ovat työläät pitää puhtaina ja että kirnutessa ilma ei pääse vapaasti kirnuun, jonka tähden niillä ei voi kirnuta yhteen perään, mutta täytyy vähän väliä seisattaa ja laskea henkeä.

--

4:ksi Kätkytkirnu,

<< | >>

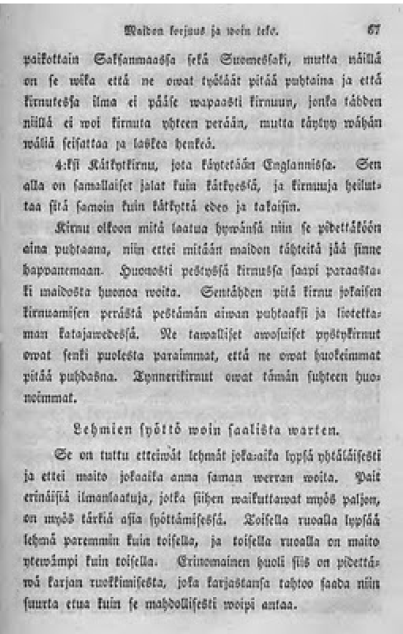

(Kuwaus N:o 2).

Kellä on äärellä wesimylly, woipi wäthäisellä rattaalla ja laitoksella panna tälläisen kirnun käytettäwäksi weden woimalla. Myös käypi laatuun sitä warten rakentaa pienen tuulimyllyn.

2:ksi pystyinen kirnu, mutta kahdapäin pyöritettäwällä siiwekkäällä männällä. Tätä kiitetään yhtä hywäksi kuin edellistä kirnua.

3:ksi Tynneri eli kampikirnut, joissa tynnerin läpi ja siinä kiini olewassa nawassa on 4 siipeä, joihin, tynneriä pyörittäissä nawan päässä olewasta kammista, maito pieksäytyy ja muuttuu woiksi. Toiset pitäwät myös siiwet tälläisen kirnun seinämissä kiini. Näitä kirnuja käytetään

paikottain Saksanmaassa sekä Suomessaki, mutta näillä on se wika että ne owat työläät pitää puhtaina ja että kirnutessa ilma ei pääse wapaasti kirnuun, jonka tähden niillä ei woi kirnuta yhteen perään, mutta täytyy wähän wäliä seisattaa ja laskea henkeä.

4:ksi Kätkytkirnu, jota käytetään Englannissa. Sen alla on samallaiset jalat kuin kätkyessä, ja kirnuuja heiluttaa sitä samoin kuin kätkyttä edes ja takaisin.

Kirnu olkoon mitä laatua hywänsä niin se pidettäköön aina puhtaana, niin ettei mitään maidon tähteitä jää sinne happanemaan. Huonosti pestyssä kirnussa saapi paraastaki maidosta huonoa woita. Sentähden pitä kirnu jokaisen kirnuamisen perästä pestämän aiwan puhtaaksi ja liotettaman katajawedessä. Ne tawalliset awosuiset pystykirnut owat senki puolesta paraimmat, että ne owat huokeimmat pitää puhdasna. Tynnerikirnut owat tämän suhteen huonoimmat.

Lehmien syöttö woin saalista warten.

Se on tuttu etteiwät lehmät joka=aika lypsä yhtäläisesti ja ettei maito jokaaika anna saman werran woita. Paitsi erinäisiä ilmanlaatuja, jotka siihen waikuttawat myös paljon, on myös tärkiä asia syöttämisessä. Toisella ruoalla lypsää lehmä paremmin kuin toisella, ja toisella ruoalla on maito ylewämpi kuin toisella. Erinomainen huoli siis on pidettäwä karjan ruokkimisesta, jota karjastansa tahtoo saada niin suurta etua kuin se mahdollisesti woipi antaa.

1850-03-00 121 Kätkytkirnu

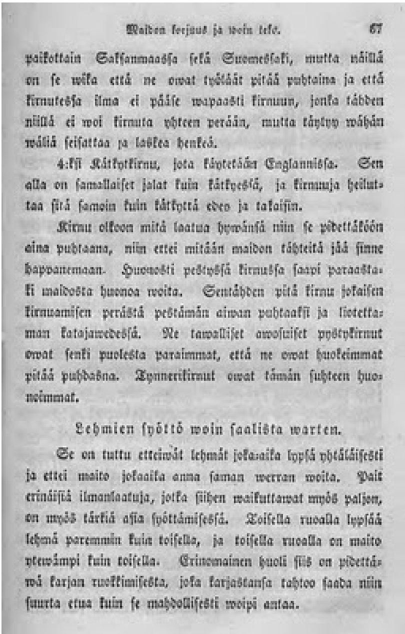
4:ksi Kätkytkirnu,
jota käytetään Englannissa. Sen alla on samallaiset jalat kuin kätkyessä, ja kirnuuja heiluttaa sitä samoin kuin kätkyttä edes ja takaisin.

Kirnu olkoon mitä laatua hyvänsä niin se pidettäköön aina puhtaana, niin ettei mitään maidon tähteitä jää sinne happanemaan. Huonosti pestyssä kirnussa saapi paraastaki maidosta huonoa voita. Sentähden pitä kirnu jokaisen kirnuamisen perästä pestämän aivan puhtaaksi ja liotettaman katajavedessä. Ne tavalliset avosuiset pystykirnut ovat senki puolesta paraimmat,

että ne ovat huokeimmat pitää puhdasna. Tynnerikirnut ovat tämän suhteen huonoimmat.

--

Lehmien syöttö voin saalista varten.

Maiden kerjuus ja woin teko. 67

paikottain Saksanmaassa sekä Suomessaki, mutta näillä on se wika että ne owat työläät pitää puhtaina ja että kirnuteessa ilma ei pääse wapaasti kirnuun, jonka tähden niillä ei woi kirnuta yhteen perään, mutta täytyy wähän wäliä seisattaa ja laskea henkeä.

4:ksi Kätkytkirnu, jota käytetään Englannissa. Sen alla on samallaiset jalat kuin kätkyessä, ja kirnuuja heiluttaa sitä samoin kuin kätkyttä edes ja takaisin.

Kirnu olkoon mitä laatua hywänsä niin se pidettäköön aina puhtaana, niin ettei mitään maidon tähteitä jää sinne happanemaan. Huonosti pestyssä kirnussa saapi paraastaki maidosta huonoa woita. Sentähden pitä kirnu jokaisen kirnuamisen perästä pestämän aiwan puhtaaksi ja liotettaman katajawedessä. Ne tawalliset awosuiset pystykirnut owat senki puolesta paraimmat, että ne owat huokeimmat pitää puhdasna. Tynnerikirnut owat tämän suhteen huonoimmat.

Lehmien syöttö woin saalista warten.

Se on tuttu etteiwät lehmät joka-aika lypsä yhtäläisesti ja ettei maito jokaaika anna saman werran woita. Paitsi erinäisiä ilmanlaatuja, jotka siihen waikuttawat myös paljon, on myös tärkiä asia syöttämisessä. Toisella ruoalla lypsää lehmä paremmin kuin toisella, ja toisella ruoalla on maito ytewämpi kuin toisella. Erinomainen huoli siis on pidettäwä karjan ruokkimisesta, joka karjastansa tahtoo saada niin suurta etua kuin se mahdollisesti woipi antaa.

<< | >>

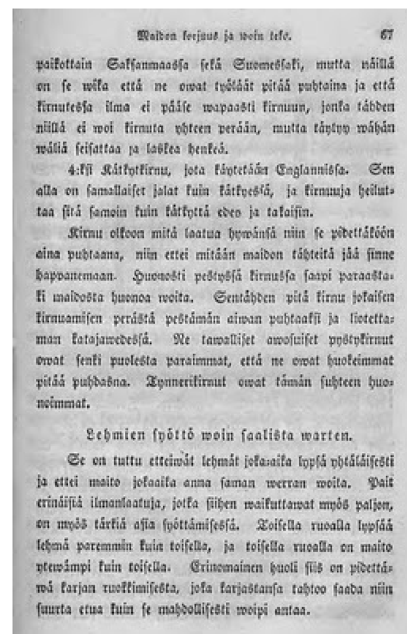
1850-03-00 122 Lehmien syöttö voin saalista varten

Lehmien syöttö voin saalista varten.

Se on tuttu etteivät lehmät joka-aika lypsä yhtäläisesti ja ettei maito jokaaika anna saman verran voita. Pait erinäisiä ilmanlaatuja, jotka siihen vaikuttavat myös paljon, on myös tärkiä asia syöttämisessä. Toisella ruoalla lypsää lehmä paremmin kuin toisella, ja toisella ruoalla on maito ytevämpi kuin toisella. Erinomainen huoli siis on pidettävä karjan ruokkimisesta,

joka karjastansa tahtoo saada niin suurta etua kuin se mahdollisesti voipi antaa.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Maidon korjuus ja woin teko. 67

paikottain Saksanmaassa sekä Suomessaki, mutta näillä on se wika että ne owat työläät pitää puhtaina ja että kirnutessa ilma ei pääse wapaasti kirnuun, jonka tähden niillä ei woi kirnuta yhteen perään, mutta täytyy wähän wäliä seisattaa ja laskea henkeä.

4:ksi Kätkytkirnu, jota käytetään Englannissa. Sen alla on samallaiset jalat kuin kätkyessä, ja kirnuuja heiluttaa sitä samoin kuin kätkyttä edes ja takaisin.

Kirnu olkoon mitä laatua hywänsä niin se pidettäköön aina puhtaana, niin ettei mitään maidon tähteitä jää sinne happanemaan. Huonosti pestyssä kirnussa saapi paraastaki maidosta huonoa woita. Sentähden pitä kirnu jokaisen kirnuamisen perästä pestämän aiwan puhtaaksi ja siotettaman katajawedessä. Ne tawalliset awosuiset pystykirnut owat senki puolesta paraimmat, että ne owat huokeimmat pitää puhdasna. Tynnerikirnut owat tämän suhteen huonoimmat.

Lehmien syöttö woin saalista warten.

Se on tuttu etteiwät lehmät joka-aika lypsä yhtäläisesti ja ettei maito jokaaika anna saman werran woita. Pait erinäisiä ilmanlaatuja, jotka siihen waikuttawat myös paljon, on myös tärkiä asia syöttämisessä. Toisella ruoalla lypsää lehmä paremmin kuin toisella, ja toisella ruoalla on maito ytewämpi kuin toisella. Erinomainen huoli siis on pidettäwä karjan ruokkimisesta, joka karjastansa tahtoo saada niin suurta etua kuin se mahdollisesti woipi antaa.

68

Maidon korjuus ja voin teko.

Kesällä hyvillä laitumilla on paras aika maidon ja voin saaliille. Mutta talvella ja keväällä huonosti ruokitut lehmät eivät tule hyviksi lypsylehmiksi paraillakaan laitumilla. Erinomainen tarkkaus vaaditaan siis juuri talviruokinnassa. Kellä on kylläksi karjalle syöttää talvella heiniä, saattaa kyllä vähemmälläki huolenpidolla saada karjastansa runsaan saaliin.

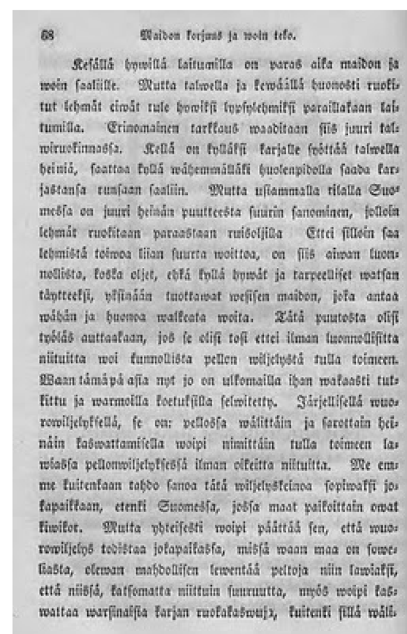
Mutta usiammalla tilalla Suomessa on juuri heinän puutteesta suurin sanominen, jolloin lehmät ruokitaan paraastaan ruisoljilla Ettei silloin saa lehmistä toivoa liian suurta voittoa, on siis aivan luonnollista, koska oljet, ehkä kyllä hyvät ja tarpeelliset vatsan täytteeksi, yksinään tuottavat vesisen maidon, joka antaa vähän ja huonoa valkeata voita.

Tätä puutosta olisi työläs auttaakaan, jos se olisi tosi ettei ilman luonnollisitta niituitta voi kunnollista pellon viljelystä tulla toimeen.

Waan tämäpä asia nyt jo on ulkomailla ihan vakaasti tutkittu ja varmoilla koetuksilla selvitetty. Järjellisellä vuoroviljelyksellä, se on: pellossa välittäin ja sarottain heinäin kasvattamisella voipi nimittäin tulla toimeen laviassa pellonviljelyksessä ilman oikeitta niituitta. Me emme kuitenkaan tahdo sanoa tätä viljelyskeinoa sopivaksi jokapaikkaan,

etenki Suomessa, jossa maat paikoittain omat kivikot. Mutta yhteisesti voipi päättää sen, että vuoroviljelys todistaa jokapaikassa, missä vaan maa on soveliasta, olevan mahdollisen leventää peltoja niin laviaksi, että niissä, katsomatta niittuin suuruutta, myös voipi kasvattaa varsinaisia karjan ruokakasvuja, kuitenki sillä väli-

======= ======= ======= ======= ======= =======

68 Maidon korjuus ja woin teko.

Kesällä hywillä laitumilla on paras aika maidon ja woin saaliille. Mutta talwella ja kewäällä huonosti ruokitut lehmät eiwät tule hywiksi lypsylehmiksi paraillakaan laitumilla. Erinomainen tarkkaus waaditaan siis juuri talwiruokinnassa. Kellä on kylläksi karjalle syöttää talwella heiniä, saattaa kyllä wähemmälläki huolenpidolla saada karjastansa runsaan saaliin. Mutta usiammalla tilalla Suomessa on juuri heinän puutteesta suurin sanominen, jolloin lehmät ruokitaan paraastaan ruisoljilla Ettei silloin saa lehmistä toiwoa liian suurta woittoa, on siis aiwan luonnollista, koska oljet, ehkä kyllä hywät ja tarpeelliset watsan täytteeksi, yksinään tuottawat wesisen maidon, joka antaa wähän ja huonoa walkeata woita. Tätä puutosta olisi työläs auttaakaan, jos se olisi tosi ettei ilman luonnollisitta niituitta woi kunnollista pellon wiljelystä tulla toimeen. Waan tämäpä asia nyt jo on ulkomailla ihan wakaasti tutkittu ja warmoilla koetuksilla selwitetty. Järjellisellä wuorowiljelyksellä, se on: pellossa wälittäin ja sarottain heinäin kaswattamisella woipi nimittäin tulla toimeen lawiassa pellonwiljelyksessä ilman oikeitta niituitta. Me emme kuitenkaan tahdo sanoa tätä wiljelyskeinoa sopiwaksi jokapaikkaan, etenki Suomessa, jossa maat paikoittain owat kiwikot. Mutta yhteisesti woipi päättää sen, että wuorowiljelys todistaa jokapaikassa, missä waan maa on soweliasta, olewan mahdollisen lewentää peltoja niin lawiaksi, että niissä, katsomatta niittuin suuruutta, myös woipi kaswattaa warsinaisia karjan ruokakaswuja, kuitenki sillä wäli-

puheella, että kaikki tateeksi eli lannaksi kelpaava ja saatava aine käytetään pellon väitteeksi.

Karjan talvisyötöksi kelpaa erinomaisesti kaikki juurikas kasvut, niin kuin maa-omenat, nauriit, moiliaiset (porkkanat), jotka kasvavat joka laatuisessa maassa. Sekä maaomenat että nauriit antavat myös- runsaasti varsia ja kaaliksia, jotka ovat lehmälle oivalliset hauteeksi. Missä taas pellot eivät ole kovin kivikot, voipi,

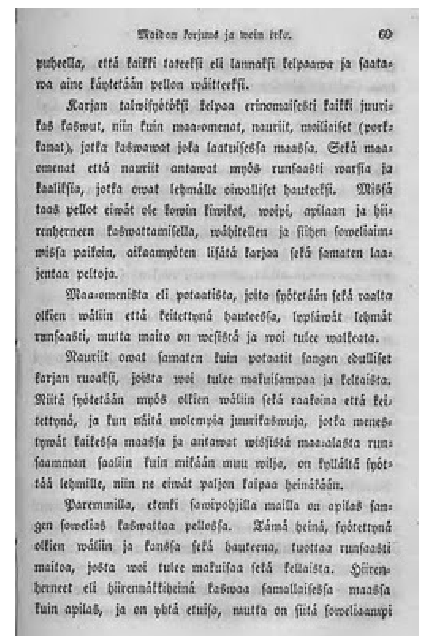
apilaan ja hiirenherneen kasvattamisella, vähitellen ja siihen soveliaimmissa paikoin, aikaamyöten lisätä karjaa sekä samaten laajentaa peltoja.

Maa-omenista eli potaatista, joita syötetään sekä raalta olkien väliin että keitettynä hauteessa, lypsävät lehmät runsaasti, mutta maito on vesistä ja voi tulee valkeata.

Nauriit ovat samaten kuin potaatit sangen edulliset karjan ruoaksi, josta voi tulee makuisampaa ja keltaista. Niitä syötetään myös olkien väliin sekä raakoina että keitettynä, ja kun näitä molempia juurikasvuja, jotka menestyvät kaikessa maassa ja antavat vissistä maa-alasta runsaamman saaliin kuin mikään muu vilja, on kyllältä syöttää lehmille,

niin ne eivät paljon kaipaa heinäkään.

Paremmilla, etenki savipohjilla mailla on apilas sangen sovelias kasvattaa pellossa. Tämä heinä, syötettynä olkien väliin ja kanssa sekä hauteena, tuottaa runsaasti maitoa, josta voi tulee makuisaa sekä kellaista. Hiirenherneet eli hiirennäkkiheinä kasvaa samallaisessa maassa kuin apilas, ja on yhtä etuisa, mutta on siitä soveliaampi

Maidon korjuus ja woin teko. 69

puheella, että kaikki tateeksi eli lannaksi kelpaawa ja saatawa aine käytetään pellon wäitteeksi.

Karjan talwisyötöksi kelpaa erinomaisesti kaikki juurikas kaswut, niin kuin maa-omenat, nauriit, moiliaiset (porkkanat), jotka kaswawat joka laatuisessa maassa. Sekä maa-omenat että nauriit antawat myös runsaasti warsia ja kaaliksia, jotka owat lehmälle oiwalliset hauteeksi. Missä taas pellot eiwät ole kowin kiwikot, woipi, apilaan ja hiirenherneen kaswattamisella, wähitellen ja siihen soweliaimmissa paikoin, aikaamyöten lisätä karjaa sekä samaten laajentaa peltoja.

Maa-omenista eli potaatista, joita syötetään sekä raalta olkien wäliin että keitettynä hauteessa, lypsäwät lehmät runsaasti, mutta maito on wesistä ja woi tulee walkeata.

Nauriit owat samaten kuin potaatit sangen edulliset karjan ruoaksi, joista woi tulee makuisampaa ja keltaista. Niitä syötetään myös olkien wäliin sekä raakoina että keitettynä, ja kun näitä molempia juurikaswuja, jotka menestywät kaikessa maassa ja antawat wissistä maa-alasta runsaamman saaliin kuin mikään muu wilja, on kyllältä syöttää lehmille, niin ne eiwät paljon kaipaa heinäkään.

Paremmilla, etenki sawipohjilla mailla on apilas sangen sowelias kaswattaa pellossa. Tämä heinä, syötettynä olkien wäliin ja kanssa sekä hauteena, tuottaa runsaasti maitoa, josta woi tulee makuisaa sekä kellaista. Hiirenherneet eli hiirennäkkiheinä kaswaa samallaisessa maassa kuin apilas, ja on yhtä etuisa, mutta on siitä soweliaampi

======= ======= ======= ======= ======= =======

peltokasvuksi että se on yksivuotinen.

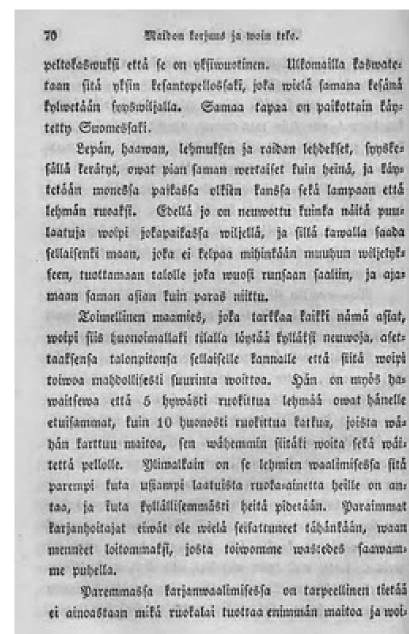
<< | >>

1850-03-00 123 Lehmien syöttö voin saalista varten

======= ======= ======= ======= ======= =======

70

Maidon korjuus ja voin teko.

70 Maidon korjuus ja woin teko.

peltokaswuksi että se on yksiwuotinen. Ulkomailla kaswatetaan sitä yksin kesantopellossaki, joka wielä samana kesänä kylwetään syyswiljalla. Samaa tapaa on paikottain käytetty Suomessaki.

Lepän, haawan, lehmuksen ja raidan lehdekset, syyskesällä kerätyt, owat pian saman wertaiset kuin heinä, ja käytetään monessa paikassa olkien kanssa sekä lampaan että lehmän ruoaksi. Edellä jo on neuwottu kuinka näitä puulaatuja woipi jokapaikassa wiljellä, ja sillä tawalla saada sellaisenki maan, joka ei kelpaa mihinkään muuhun wiljelykseen, tuottamaan talolle joka wuosi runsaan saaliin, ja ajamaan saman asian kuin paras niittu.

Toimellinen maamies, joka tarkkaa kaikki nämä asiat, woipi siis huonoimallaki tilalla löytää kylläksi neuwoja, asettaaksensa talonpitonsa sellaiselle kannalle että siitä woipi toiwoa mahdollisesti suurinta woittoa. Hän on myös hawaitsewa että 5 hywästi ruokittua lehmää owat hänelle etuisammat, kuin 10 huonosti ruokittua katkua, joista wähän karttuu maitoa, sen wähemmin siitäki woita sekä wäitettä pellolle. Ylimalkain on se lehmien waalimisessa sitä parempi kuta usiampi laatuista ruoka-ainetta heille on antaa, ja kuta kyllällisemmästi heitä pidetään. Paraimmat karjanhoitajat eiwät ole wielä seisatuneet tähänkään, waan menneet loitommaksi, josta toiwomme wastedes saawamme puhella.

Paremmassa karjanwaalimisessa on tarpeellinen tietää ei ainoastaan mikä ruokalai tuottaa enimmän maitoa ja woi-

peltokasvuksi että se on yksivuotinen. Ulkomailla kasvatetaan sitä yksin kesantopellossaki, joka vielä samana kesänä kylvetään syysviljalla. Samaa tapaa on paikottain käytetty Suomessaki.

Lepän, haavan, lehmuksen ja raidan lehdekset, syyskesällä kerätyt, ovat pian saman vertaiset kuin heinä, ja käytetään monessa paikassa olkien kanssa sekä lampaan että lehmän ruoaksi. Edellä jo on neuvottu kuinka näitä puulaatuja voipi jokapaikassa viljellä, ja sillä tavalla saada sellaisenki maan, joka ei kelpaa mihinkään muuhun viljelykseen,

tuottamaan talolle joka vuosi runsaan saaliin, ja ajamaan saman asian kuin paras niittu.

Toimellinen maamies, joka tarkkaa kaikki nämä asiat, voipi siis huonoimallaki tilalla löytää kylläksi neuvoja, asettaaksensa talonpitonsa sellaiselle kannalle että siitä voipi toivoa mahdollisesti suurinta voittoa. Hän on myös havaitseva että 5 hyvästi ruokittua lehmää ovat hänelle etuisammat, kuin 10 huonosti ruokittua katkua,

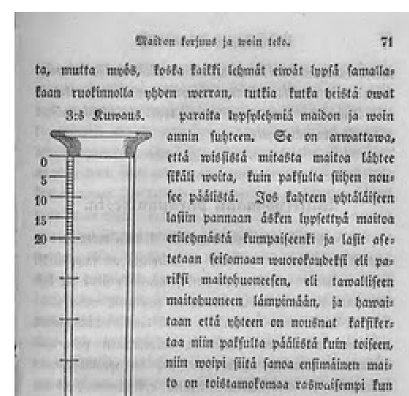
joista vähän karttuu maitoa, sen vähemmin siitäki voita sekä väitettä pellolle. Ylimalkain on se lehmien vaalimisessa sitä parempi kuta usiampi laatuista ruoka-ainetta heille on antaa, ja kuta kyllällisemmästi heitä pidetään. Paraimmat karjanhoitajat eivät ole vielä seisattuneet tähänkään, vaan menneet loitommaksi, josta toivomme vastedes saavamme puhella.

Paremmassa karjanvaalimisessa on tarpeellinen tietää ei ainoastaan mikä ruokalai tuottaa enimmän maitoa ja voi-

======= ======= ======= ======= ======= =======

Maidon korjuus ja voin teko.

71

Maidon korjuus ja woin teko. 71

ta, mutta myös, koska kaikki lehmät eiwät lypsä samallakaan ruokinnolla yhden werran, tutkia kutka heistä owat

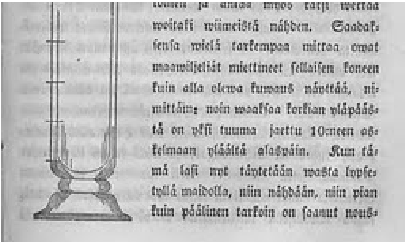
paraita lypsylehmiä maidon ja woin annin suhteen. Se on arwattawa, että wissistä mitasta maitoa lähtee sikäli woita, kuin paksulta siihen nousee päälistä. Jos kahteen yhtäläiseen lasiin pannaan äsken lypsettyä maitoa erilehmästä kumpaiseenki ja lasit asetetaan seisomaan wuorokaudeksi eli pariksi maitohuoneesen, eli tawalliseen maitohuoneen lämpimään, ja hawaitaan että yhteen on nousnut kaksikertaa niin paksulta päälistä kuin toiseen, niin woipi siitä sanoa ensimäinen maito on toistamokomaa raswaisempi kun

ta, mutta myös, koska kaikki lehmät eivät lypsä samallakaan ruokinnolla yhden verran, tutkia kutka heistä ovat paraita lypsylehmiä maidon ja voin annin suhteen. Se on arvattava, että vissistä mitasta maitoa lähtee sikäli voita, kuin paksulta siihen nousee päälistä.

Jos kahteen yhtäläiseen lasiin pannaan äsken lypsettyä maitoa erilehmästä kumpaiseenki ja lasit asetetaan seisomaan vuorokaudeksi eli pariksi maitohuoneesen, eli tavalliseen maitohuoneen lämpimään, ja havaitaan että yhteen on noussut kaksikertaa niin paksulta päälistä kuin toiseen, niin voipi siitä sanoa ensimäinen maito on toistamokomaa rasvaisempi

kun toinen ja antaa myös kaksi vertaa voitaki viimeistä nähden.

Saadaksensa vielä tarkempaa mittaa ovat maaviljeliät miettineet sellaisen koneen kuin alla oleva kuvaus näyttää, nimittäin: noin vaaksaa korkian yläpäästä on yksi tuuma jaettu 10:neen askelmaan yläältä alaspäin. Kun tämä lasi nyt täytetään vasta lypsetyllä maidolla, niin nähdään, niin pian kuin päälinen tarkoin on saanut nous-

toinen ja antaa myös kaksi wertaa woitaki wiimeistä nähden. Saadaksensa wielä tarkempaa mittaa owat maawiljeliät miettineet sellaisen koneen kuin alla olewa kuwaus näyttää, nimittäin: noin waaksaa korkian yläpäästä on yksi tuuma jaettu 10:neen askelmaan yläältä alaspäin. Kun tämä lasi nyt täytetään wasta lypsetyllä maidolla, niin nähdään, niin pian kuin päälinen tarkoin on saanut nous-

3:3 Kuvaus.

[kuva]

======= ======= ======= ======= ======= =======

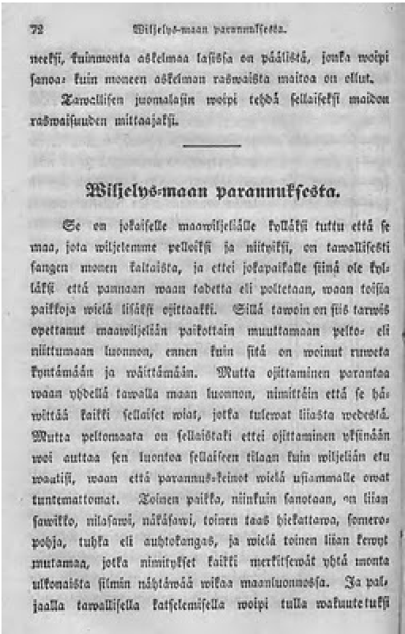
neeksi, kuinmonta askelmaa lasissa on päälistä, jonka voipi sanoa: kuin moneen askelman rasvaista maitoa on ollut.

Tavallisen juomalasin voipi tehdä sellaiseksi maidon rasvaisuuden mittaajaksi.

--

Wiljelys-maan parannuksesta.

<< | >>

72 Wiljelys-maan parannuksesta.

neeksi, kuinmonta askelmaa lasissa on päälistä, jonka woipi sanoa: kuin moneen askelman raswaista maitoa on ollut.

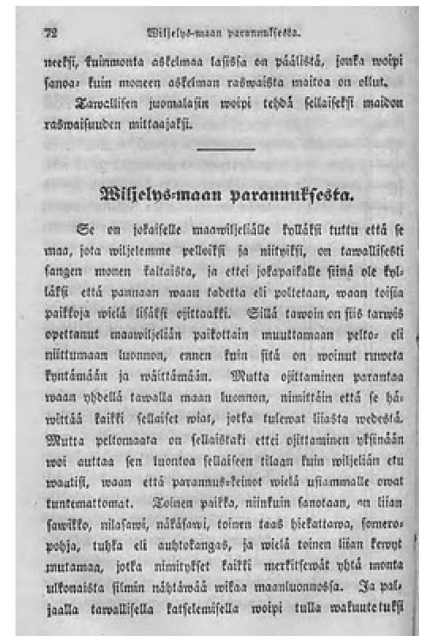
Tawallisen juomalasin woipi tehdä sellaiseksi maidon raswaisuuden mittaajaksi.

Wiljelys-maan parannuksesta.

Se on jokaiselle maawiljeliälle kylläksi tuttu että se maa, jota wiljelemme pelloiksi ja niityiksi, on tawallisesti sangen monen kaltaista, ja ettei jokapaikalle siinä ole kylläksi että pannaan waan tadetta eli poltetaan, waan toisia paikkoja wielä lisäksi ojittaakki. Sillä tawoin on siis tarwis opettanut maawiljeliän paikottain muuttamaan pelto- eli niittumaan luonnon, ennen kuin sitä on woinut ruweta kyntämään ja wäittämään. Mutta ojittaminen parantaa waan yhdellä tawalla maan luonnon, nimittäin että se häwittää kaikki sellaiset wiat, jotka tulewat liiasta wedestä. Mutta peltomaata on sellaistaki ettei ojittaminen yksinään woi auttaa sen luontoa sellaiseen tilaan kuin wiljeliän etu waatisi, waan että parannus-keinot wielä usiammalle owat tuntemattomat. Toinen paikka, niinkuin sanotaan, on liian sawikko, nilasawi, näkäsawi, toinen taas hiekattawa, somero-pohja, tuhka eli auhtokangas, ja wielä toinen liian kewyt mutamaa, jotka nimitykset kaikki merkitsewät yhtä monta ulkonaista silmin nähtäwää wikaa maanluonnossa. Ja paljaalla tawallisella katselemisella woipi tulla wakuutetuksi

1850-03-00 131 Wiljelys-maan parannuksesta

Wiljelys-maan parannuksesta.

72 Wiljelys-maan parannuksesta.

neeksi, kuinmonta askelmaa lasissa on päälistä, jonka woipi sanoa: kuin moneen askelmaan raswaista maitoa on ellut.

Tawallisen juomalasin woipi tehdä sellaiseksi maidon raswaisuuden mittaajaksi.

Wiljelys-maan parannuksesta.

Se on jokaiselle maawiljeliälle kylläksi tuttu että se maa, jota wiljelemme pelloiksi ja niityiksi, on tawallisesti sangen monen kaltaista, ja ettei jokapaikalle siinä ole kylläksi että pannaan waan tadetta eli poltetaan, waan toisia paikkoja wielä lisäksi ojittaakki. Sillä tawoin on siis tarwis opettanut maawiljeliän paikottain muuttamaan pelto- eli niittumaan luonnon, ennen kuin sitä on woinut ruweta kyntämään ja wäittämään. Mutta ojittaminen parantaa waan yhdellä tawalla maan luonnon, nimittäin että se häwittää kaikki sellaiset wiat, jotka tulewat liiasta wedestä. Mutta peltomaata on sellaistaki ettei ojittaminen yksinään woi auttaa sen luontoa sellaiseen tilaan kuin wiljeliän etu waatisi, waan että parannus-keinot wielä usiammalle owat tuntemattomat. Toinen paikka, niinkuin sanotaan, on liian sawikko, nilasawi, näkäsawi, toinen taas hiekattawa, somero-pohja, tuhka eli auhtokangas, ja wielä toinen liian kewyt mutamaa, jotka nimitykset kaikki merkitsewät yhtä monta ulkonaista silmin nähtäwää wikaa maanluonnossa. Ja paljaalla tawallisella katselemisella woipi tulla wakuutetuksi

Se on jokaiselle maaviljeliälle kylläksi tuttu että se maa, jota viljelemme pelloiksi ja niityiksi, on tavallisesti sangen monen kaltaista, ja ettei jokapaikalle siinä ole kylläksi että pannaan vaan tadetta eli poltetaan, vaan toisia paikkoja vielä lisäksi ojittaakki. Sillä tavoin on siis tarvis opettanut maaviljeliän paikottain muuttamaan pelto-

eli niittumaan luonnon, ennen kuin sitä on voinut ruveta kyntämään ja väittämään. Mutta ojittaminen parantaa vaan yhdellä tavalla maan luonnon, nimittäin että se hävittää kaikki sellaiset viat, jotka tulevat liiasta vedestä.

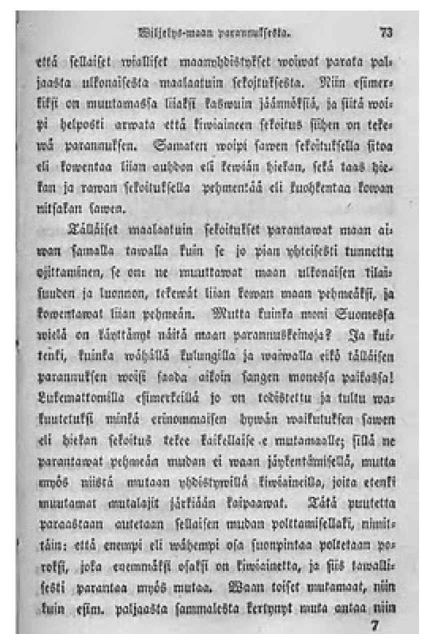
Mutta peltomaata on sellaistaki ettei ojittaminen yksinään voi auttaa sen luontoa sellaiseen tilaan kuin viljeliän etu vaatisi, vaan että parannus-keinot vielä usiammalle ovat tuntemattomat. Toinen paikka, niinkuin sanotaan, on liian savikko, nilasavi, näkäsavi, toinen taas hiekattava, someropohja, tuhka eli auhtokangas,

ja vielä toinen liian kevyt mutamaa, jotka nimitykset kaikki merkitsevät yhtä monta ulkonaista silmin nähtävää vikaa maanluonnossa. Ja paljaalla tavallisella katselemisella voipi tulla vakuutetuksi

======= ======= ======= ======= ======= =======

Wiljelys-maan parannuksesta.

73

Wiljelys-maan parannuksesta. 73

että sellaiset wialliset maanyhdistykset woiwat parata paljaasta ulkonaisesta maalaatuin sekoituksesta. Niin esimerkiksi on muutamassa liiaksi kaswuin jäännöksiä, ja siitä woipi helposti arwata että kiwiaineen sekoitus siihen on tekewä parannuksen. Samaten woipi sawen sekoituksella sitoa eli kowentaa liian auhdon eli kewiän hiekan, sekä taas hiekan ja rawan sekoituksella pehmentää eli kuohkentaa kowan nitsakan sawen.

Tälläiset maalaatuin sekoitukset parantawat maan aiwan samalla tawalla kuin se jo pian yhteisesti tunnettu ojittaminen, se on: ne muuttawat maan ulkonaisen tilaisuuden ja luonnon, tekewät liian kowan maan pehmeäksi, ja kowentawat liian pehmeän. Mutta kuinka moni Suomessa wielä on käyttänyt näitä maan parannuskeinoja? Ja kuitenki, kuinka wähällä kulungilla ja waiwalla eikö tälläisen parannuksen woisi saada aikoin sangen monessa paikassa! Lukemattomilla esimerkeillä jo on todistettu ja tultu wakuutetuksi minkä erinommaisen hywän waikutuksen sawen eli hiekan sekoitus tekee kaikellaisille mutamaalle; sillä ne parantawat pehmeän mudan ei waan jäykentämisellä, mutta myös niistä mutaan yhdistywillä kiwiaineilla, joita etenki muutamat mutalajit järkiään kaipaawat. Tätä puutetta paraastaan autetaan sellaisen mudan polttamisellaki, nimittäin: että enempi eli wähempi osa suonpintaa poltetaan poroksi, joka enemmäksi osaksi on kiwiainetta, ja siis tawallisesti parantaa myös mutaa. Waan toiset mutamaat, niin kuin esim. paljaasta sammalesta kertynyt muta antaa niin

että sellaiset vialliset maanyhdistykset voivat parata paljaasta ulkonaisesta maalaatuin sekoituksesta. Niin esimerkiksi on muutamassa liiaksi kasvuin jäännöksiä, ja siitä voipi helposti arvata että kiviaineen sekoitus siihen on tekevä parannuksen. Samaten voipi saven sekoituksella sitoa eli koventaa liian auhdon eli keviän hiekan,

sekä taas hiekan ja ravan sekoituksella pehmentää eli kuohkentaa kovan nitsakan saven.

Tälläiset maalaatuin sekoitukset parantavat maan aivan samalla tavalla kuin se jo pian yhteisesti tunnettu ojittaminen, se on: ne muuttavat maan ulkonaisen tilaisuuden ja luonnon, tekevät liian kovan maan pehmeäksi, ja koventavat liian pehmeän. Mutta kuinka moni Suomessa vielä on käyttänyt näitä maan parannuskeinoja? Ja kuitenki,

kuinka vähällä kulungilla ja vaivalla eikö tälläisen parannuksen voisi saada aikoin sangen monessa paikassa! Lukemattomilla esimerkeillä jo on todistettu ja tultu vakuutetuksi minkä erinommaisen hyvän vaikutuksen

saven eli hiekan sekoitus tekee kaikellaiselle mutamaalle; sillä ne parantavat pehmeän mudan ei vaan jäykentämisellä,

mutta myös niistä mutaan yhdistyvillä kiviaineilla, joita etenki muutamat mutalajit järkiään kaipaavat. Tätä puutetta paraastaan autetaan sellaisen mudan polttamisellaki, nimittäin: että enempi eli vähempi osa suonpintaa poltetaan poroksi, joka enemmäksi osaksi on kiviainetta, ja siis tavallisesti parantaa myös mutaa. Waan toiset mutamaat,

niin kuin esim. paljaasta sammalesta kertynyt muta antaa niin

7

======= ======= ======= ======= ======= =======

vähäisen poroa, ettei se vielä mihinkään määrään täytä tarvista. Sentähden sellaiset suot harvoin kasvavat polttamisellakaan, kun kaikki puunkannot ja juuret kerran ovat lopussa, sillä niistä karttuu runsaammalta poroa josta myös on paljon usiampia aineita kuin paljaassa mutaporossa. Sellaisen sammalmutaisen suon parantamiseksi on siis savi-

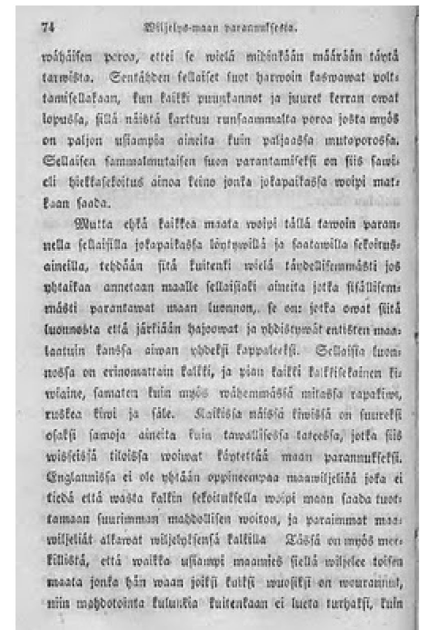
eli hiekkasekoitus ainoa keino jonka jokapaikassa voipi matkaan saada.

Mutta ehkä kaikkea maata voipi tällä tavoin parannella sellaisilla jokapaikassa löytyvillä ja saatavilla sekoitusaineilla, tehdään sitä kuitenki vielä täydellisemmästi jos yhtaikaa annetaan maalle sellaisiaki aineita jotka sisällisemmästi parantavat maan luonnon, se on: jotka ovat siitä luonnosta että järkiään hajoovat ja yhdistyvät entisten maalaatuin kanssa aivan yhdeksi kappaleeksi.

Sellaisia luonnossa on erinomattain kalkki, ja pian kaikki kalkkisekainen kiviaine, samaten kuin myös vähemmässä mitassa rapakinvi, ruskea kivi ja säle. Kaikissa näissä kivissä on suureksi osaksi samoja aineita kuin tavallisessa tateessa, jotka siis visseissä tiloissa voivat käytettää maan parannukseksi.

Englannissa ei ole yhtään oppineempaa maaviljeliää joka ei tiedä että vasta kalkin sekoituksella voipi maan saada tuottamaan suurimman mahdollisen voiton, ja paraimmat maaviljeliät alkavat viljelyksensä kalkilla. Tässä on myös merkillistä, että vaikka usiampi maamies siellä viljelee toisen maata jonka hän vaan joiksi kuiksi vuosiksi on vourannut,

niin mahdotointa kulunkia kuitenkaan ei lueta turhaksi, kuin

74 Wiljelys-maan parannuksesta.

wähäisen poroa, ettei se wielä mihinkään määrään täytä tarwista. Sentähden sellaiset suot harwoin kaswawat polttamisellakaan, kun kaikki puunkannot ja juuret kerran owat lopussa, sillä näistä karttuu runsaammalta poroa josta myös on paljon usiampia aineita kuin paljaassa mutaporossa. Sellaisen sammalmutaisen suon parantamiseksi on siis sawi- eli hiekkasekoitus ainoa keino jonka jokapaikassa woipi matkaan saada.

Mutta ehkä kaikkea maata woipi tällä tawoin parannella sellaisilla jokapaikassa löytywillä ja saatawilla sekoitusaineilla, tehdään sitä kuitenki wielä täydellisemmästi jos yhtaikaa annetaan maalle sellaisiaki aineita jotka sisällisemmästi parantawat maan luonnon, se on: jotka owat siitä luonnosta että järkiään hajoowat ja yhdistywät entisten maalaatuin kanssa aiwan yhdeksi kappaleeksi. Sellaisia luonnossa on erinomattain kalkki, ja pian kaikki kalkkisekainen kiwiaine, samaten kuin myös wähemmässä mitassa rapakiwi, ruskea kiwi ja säle. Kaikissa näissä kiwissä on suureksi osaksi samoja aineita kuin tawallisessa tateessa, jotka siis wisseissä tiloissa woiwat käytettää maan parannukseksi. Englannissa ei ole yhtään oppineempaa maawiljeliää joka ei tiedä että wasta kalkin sekoituksella woipi maan saada tuottamaan suurimman mahdollisen woiton, ja paraimmat maawiljeliät alkawat wiljelyksensä kalkilla. Tässä on myös merkillistä, että waikka usiampi maamies siellä wiljelee toisen maata jonka hän waan joiksi kuiksi wuosiksi on wourannut, niin mahdotointa kulunkia kuitenkaan ei lueta turhaksi, kuin

======= ======= ======= ======= ======= =======

<< | >>

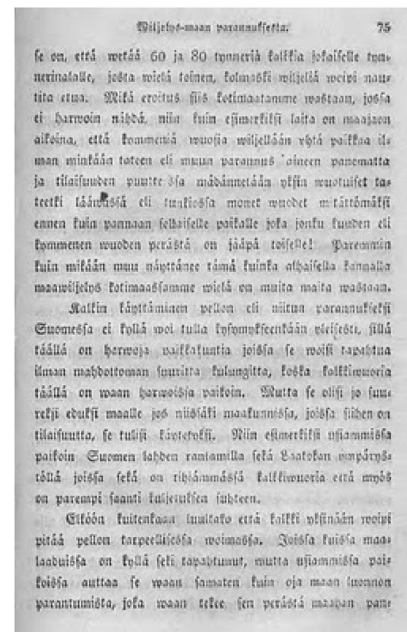
1850-03-00 132 Wiljelys-maan parannuksesta

======= ======= ======= ======= ======= =======

Wiljelys-maan parannuksesta.

75

se on, että vetää 60 ja 80 tynneriä kalkkia jokaiselle tynnerinalalle, josta vielä toinen, kolmaski viljeliä vopi nautita etua. Mikä eroitus siis kotimaatamme vastaan, josta ei harvoin nähdä, niin kuin esimerkiksi laita on maajaon aikoina, että kymmeniä vuosia viljellään yhtä paikkaa ilman minkään tateen eli muun parannus aineen panematta ja tilaisuuden puutteessa mädännetään yksin vuotuiset tateetki läävässä eli tunkiossa monet vuodet ennen kuin pannaan sellaiselle paikalle joka jonku kuuden eli kymmenen vuoden perästä on jääpä toiselle!

Paremmin kuin mikään muu näyttänee tämä kuinka alhaisella kannalla maaviljelys kotimaassamme vielä on muita maita vastaan.

Kalkin käyttäminen pellon eli niitun parannukseksi Suomessa ei kyllä voi tulla kysymykseenkään yleisesti, sillä täällä on harvoja paikkakuntia joissa se voisi tapahtua ilman mahdottoman suuritta kulungitta, koska kalkkivuoria täällä on vaan harvoissa paikoin. Mutta se olisi jo suureksi eduksi maalle jos niissäki maakunnissa,

joissa siihen on tilaisuutta, se tulisi kaytetyksi. Niin esimerkiksi usiammissa paikoin Suomen lahden rantamilla sekä Laatokan ympärystöllä joissa sekä on tihiämmässä kalkkivuoria että myös on parempi saanti kuljetuksen suhteen.

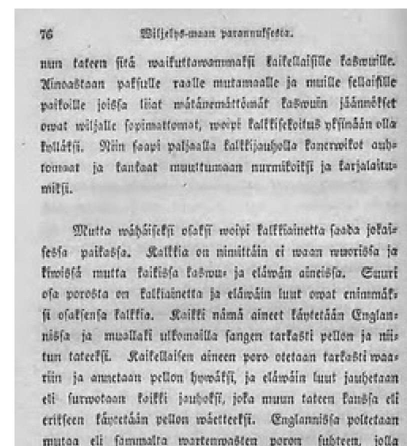
Elköön kuitenkaan luultako että kalkki yksinään voipi pitää pellon tarpeellisessa voimassa. Joissa kuissa maalaaduissa on kyllä seki tapahtunut, mutta usiammissa paikoissa auttaa se vaan samaten kuin oja maan luonnon parantumista, joka vaan tekee sen perästä maahan pan

======= ======= ======= ======= ======= =======

76

Wiljelys-maan parannuksesta.

nun tateen sitä vaikuttavammaksi kaikellaisille kasvuille. Ainoastaan paksulle raalle mutamaalle ja muille sellaisille paikoille joissa liiat mätänemättömät kasvuin jäännökset ovat viljalle sopimattomat, voipi kalkkisekoitus yksinään olla kylläksi. Niin saapi paljaalla kalkkijauholla kanervikot auhtomaat ja kankaat muuttumaan nurmikoiksi ja karjalaitumiksi.

Mutta vähäiseksi osaksi voipi kalkkiainetta saada jokaisessa paikassa. Kalkkia on nimittäin ei vaan vuorissa ja kivissä mutta kaikissa kasvu- ja elämän aineissa. Suuri osa porosta on kalkiainetta ja eläväin luut ovat enimmäksi osaksensa kalkkia. Kaikki nämä aineet käytetään

Englannissa ja muallaki ulkomailla sangen tarkasti pellon ja niitun tateeksi.

Kaikellaisen aineen poro otetaan tarkasti vaariin ja annetaan pellon hymäksi, ja eläväin luut jauhetaan eli survotaan kaikki jauhoksi, joka muun tateen kanssa eli erikseen käytetään pellon väetteeksi. Englannissa poltetaan mutaa eli sammalta vartenvasten poron suhteen, jolla väetetään peltoja ja etenki niittuja. Täksi viimeiseksi tarpeeksi hajoitetaan poro vaan yhtätasaisesti niitulle,

jossa se vaikuttaa erinomaisesti hyvän heinän kasvun samaten kuin se yhtaikaa parantaa heinälaadun. Luujauho sekä kalkki niitun parannukseksi käytetään aivan samalla tavalla. Suuri vahinko tehdään siis maalle siinä että niin kalliit aineet kuin etenki polttopuun poro ja eläväin luut viskataan mihin sattuu eikä käytetä tateen lisäksi.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Wiljelys-maan parannuksesta.

77

Paitsi tateen panemista ja ojittamista on maan parannukseksi sangen tärkiä asia viljelyslaatuki. Wiljeliän tulee siis tarkasti tutkia mikä viljelyslaatu milleki maalle on soveliainta. Se on helposti arvattava että pehmyt kuohkia hiekka ja mutamaa ei tarvitse niin paljoa kyntämistä kuin raskas savikko. Mutta toiset paikat eivät vaadi ainoastaan pehmitystä,

mutta myöski kovennusta. Kuohkia hiekka kuivaa tuulella ja päiväpaisteella paljon välemmin kuin savikko; usia suo ja mutamaa on kevyt ettei se voi pidättää kasvuille tarpeellista kosteutta enemmän kuin antaa niiden juurille kohtuullista kiinteyttä. Sellaisilla paikoilla ei siis ole tarvis ainoastaan atraa, joka pöyhöttää maan,

mutta myös sellaista kapinetta, jolla maalle kylvämisen perästä voidaan antaa jälleen tarpeellinen lujuutensa. Sitä varten on vieru välttämätöin kapine. Tällä ajetaan maan pinta heti siementen mullattua niin kovaksi kuin tarvis vaatii. Soissa täytyy myös syysviljan orasta vieruta vielä keväellä lumen lähdettyä uudelleen,

koska talvi usiasti niissä porottaa maan pinnan ylös ja irvottaa oraan juuret irti, josta ne kohta kuivavat, eli, niin kuin sanotaan, rätsettyvät. Tämä rätsettyminen ei tapahdu milloinkaan jos paikka on tarpeellisesti vieruttu.

Mutta kuinka paljon käytetään vielä tällaista vieruamista meidän maakunnissa?

Koko Wiipurin Läänissä, jossa kuitenki paljon työdä tehdään soiden ja nevoin viljelykseen, on vieru pian tuntematoin kapine. Sitä käytetään aivan vähän koko itäpuolessa Suomea, ja suoraateilla sitä ei nähdä siellä milloinkaan,

======= ======= ======= ======= ======= =======

78

Uusi keino potaatti ruostetta vastaan.

ja sanotaan tavallisesti suon viaksi, jos se on niin pehmyt ja kuohkia etteivät oraat siihen pääse juurtumaan, taikka ettei se pysy tarpeellisesti kosteana, koska vika kuitenki on vaan viljelyksessä.

--

Uusi keino potaatti ruostetta vastaan.

ja sanotaan tawallisesti suon wiaksi, jos se on niin pehmyt ja kuohkia etteiwät oraat siihen pääse juurtumaan, taikka ettei se pysy tarpeellisesti kosteana, koska wika kuitenki on waan wiljelyksessä.

Uusi keino potaatti ruostetta wastaan.

Saksanmaalta kirjoitetaan seuraawainen hywäksi hawaittu keino, jolla se wiime wuosina potaateissa ilmestynyt ruoste järkiään estäytyy.

Maanwiljeliä Johannes Flock oli nimittäin ruwennut tarkemmin waariin ottamaan tämän ruosteen ilmestymisen muotoa. Se alkaa muka, niin kuin jokapaikassa on hawaittu, lehdissä ja warsissa, jotka ensin kirjawoituwat, kellastuwat ja näiwettywät. Näistä luultiin sen nyt painuwan wähitellen juuriinki, kunnes wiimeksi kaikki tulewat ruosteelta saastutetuksi ja pilatuksi. Mutta yksi temppu tässä oli kuitenki wielä selittämättä. Jos ruosteen kulku muka olisi tälläinen, niin pitäisihän sen myös juurissa ilmestyä aina siinä kohdassa ensin mistä juuri on kiini kannassaan, joka yhdistää sen warteen. Mutta niin ei ole laita sillä usiammin alkaa ruoste juuren alapuolella taikka aiwan toisella mainittua kantaa. Ruosteen kulku ei siis woi olla sellainen lehdistä ja warsista kulkewa saastuminen.

Herra Flock rupesi sentähden wuonna 1846 potaatein wiljelemällä tutkimaan tämän ruosteen luontoa. Hän pani samana kewänä kolmella eri tawalla potaattia, nimittäin en-

<< | >>

1850-03-00 133 Uusi keino potaatti ruostetta vastaan.

Uusi keino potaatti ruostetta vastaan.

78 Uusi keino potaatti ruostetta wastaan.

ja sanotaan tawallisesti suon wiaksi, jos se on niin pehmeä ja kuohkia etteiwät oraat siihen pääse juurtumaan, taikka ettei se pysy tarpeellisesti kosteana, koska wika kuitenki on waan wiljelyksessä.

Uusi keino potaatti ruostetta wastaan.

Saksanmaalta kirjoitetaan seuraawainen hywäksi hawaittu keino, jolla se wiime wuosina potaateissa ilmestynyt ruoste järkiään estäytyy.

Maanwiljeliä Johannes Flock oli nimittäin ruwennut tarkemmin waariin ottamaan tämän ruosteen ilmestymisen muotoa. Se alkaa muka, niin kuin jokapaikassa on hawaittu, lehdissä ja warsissa, jotka ensin kirjawoituwat, kellastuwat ja näiwettywät. Näistä luultiin sen nyt painuwan wähitellen juuriinki, kunnes wiimeksi kaikki tulewat ruosteelta saastutetuksi ja pilatuksi. Mutta yksi temppu tässä oli kuitenki wielä selittämättä. Jos ruosteen kulku muka olisi tälläinen, niin pitäisihän sen myös juurissa ilmestyä aina siinä kohdassa ensin mistä juuri on kiini kannassaan, joka yhdistää sen warteen. Mutta niin ei ole laita sillä usiammin alkaa ruoste juuren alapuolella taikka aiwan toisella mainittua kantaa. Ruosteen kulku ei siis woi olla sellainen lehdistä ja warsista kulkewa saastuminen.

Herra Flock rupesi sentähden wuonna 1846 potaattein wiljelemällä tutkimaan tämän ruosteen luontoa. Hän pani samana kewänä kolmella eri tawalla potaattia, nimittäin en-

Saksanmaalta kirjoitetaan seuraavainen hyväksi havaittu keino, jolla se viime vuosina potaateissa ilmestynyt ruoste järkiään estäytyy.

Maanviljeliä Johannes Flock oli nimittäin ruvennut tarkemmin vaariin ottamaan tämän ruosteen ilmestymisen muotoa. Se alkaa muka, niin kuin jokapaikassa on havaittu, lehdissä ja varsissa, jotka ensin kirjavoituvat, kellastuvat ja näivettyvät. Näista luultiin sen nyt painuvan vähitellen juuriinki, kunnes viimeksi kaikki tulevat ruosteelta saastutetuksi ja pilatuksi.

Mutta yksi temppu tässä oli kuitenki vielä selittämättä. Jos ruosteen kulku muka olisi tälläinen, niin pitäisihän sen myös juurissa ilmestyä aina siinä kohdassa ensin mistä juuri on kiini kannassaan, joka yhdistää sen varteen. Mutta niin ei ole laita sillä usiammin alkaa ruoste juuren alapuolella taikka aivan toisella mainittua kantaa.

Ruosteen kulku ei siis voi olla sellainen lehdistä ja varsista kulkeva saastuminen.

Herra Flock rupesi sentähden vuonna 1846 potaattein viljelemällä tutkimaan tämän ruosteen luontoa. Hän pani samana kevänä kolmella eri tavalla potaattia, nimittäin en-

======= ======= ======= ======= ======= =======

Uusi keino potaatti ruostetta vastaan.

79

simäiset syviin vakoihiin, jotka hän peitti paksulla olkitateella ennen multaamista; toiset taas niin kuin tavallisesti sellaiseen maahan johon tade ensin oli pantu ja kynnetty sekaisin, ja viimeksi kolmannet ilman tateetta. Syksyllä sai hän ensimäisestä pelkkiä terveitä juuria, toisesta kolmannet osat ja kolmannesta kymmenennet osat pilaantuneita.

Kokeen tekiä arveli nyt että ensimäisessä sarassa ei voinut olla muu kuin se potaattein päälle pantu tade joka esti ruosteen juurista. Tämä tade taas ei voinut vaikuttaa muuta kuin että se ei laskenut ilman ja sateen pääsemään juuriin niin suorasteen kuin molemmissa toisissa saroissa. Koko ruosteen alku piti siis olla ilmassa ja etenki myrkyllisellä aineella täytetyssä sadevedessä.

Wuonna 1847 uudisti hän siis kokeensa, ja sai yhtäläisen seurauksen. Nyt rupesi hän tarkemmin katselemaan potaattimaatansa, ja havaitsi kohta seisovain varsien alla aina oli enemmän pilaantuneita juuria kuin niiden jotka olivat kallistuneet. Edellisissä oli muka tuulen heiluttaminen tehnyt avonaiset laviat reiät varren tyven ympärille,

josta sadevesi suorastaan pääsi juuriin. Tästä päätti hän että koko ruosteen voisi estää jos varret saataisiin kasvatetuiksi jotenki nojalleen, niin paljon että niiden tyvien ympäriltä vesi ei pääsisi tunkemaan juuriin, mutta valuisi pitkin vartta syrjempään.

Wuonna 1848 viljeli hän potaattinsa sillä tavalla ja havaitsi syksyllä iloksensa koko ruosteen estetyksi, sitä vasten kuin tavallisella keinolla viljellyt samassa pellossa sai-

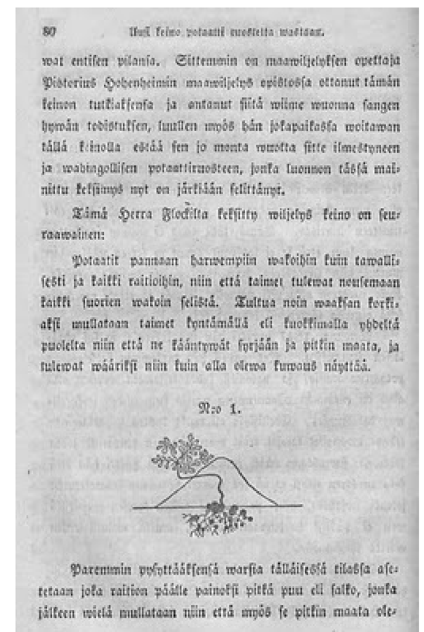
======= ======= ======= ======= ======= =======

1850-03-00 134 Uusi keino potaatti ruostetta vastaan.

======= ======= ======= ======= ======= =======

80

Uusi keino potaatti ruostetta vastaan.

80 Uusi keino potaatti ruostetta wastaan.

wat entisen pilansa. Sittemmin on maawiljelyksen opettaja Pisterius Hohenheimin maawiljelys opistossa ottanut tämän keinon tutkiaksensa ja antanut siitä wiime wuonna sangen hywän todistuksen, luullen myös hän jokapaikassa woitawan tällä keinolla estää sen jo monta wuotta sitte ilmestyneen ja wahingollisen potaattiruosteen, jonka luonnon tässä mainittu keksiinys nyt on järkiään selittänyt.

Tämä Herra Flockilta keksitty wiljelys keino on seuraawainen:

Potaatit pannaan harwempiin wakoihin kuin tawallisesti ja kaikki raitioihin, niin että taimet tulewat nousemaan kaikki suorien wakoin selistä. Tultua noin waaksan korkiaksi mullataan taimet kyntämällä eli kuokkimalla yhdeltä puolelta niin että ne kääntywät syrjään ja pitkin maata, ja tulewat wääriksi niin kuin alla olewa kuwaus näyttää.

N:o 1.

Paremmin pysyttääksensä warsia tälläisessä tilassa asetetaan joka raition päälle painoksi pitkä puu eli salko, jonka jälkeen wielä mullataan niin että myös se pitkin maata ole-

vat entisen pilansa. Sittemmin on maaviljelyksen opettaja Pisterius Hohenheimin maaviljelys opistossa ottanut tämän keinon tutkiaksensa ja antanut siitä viime vuonna sangen hyvän todistuksen, luullen myös hän jokapaikassa voitavan tällä keinolla estää sen jo monta vuotta sitte ilmestyneen ja vahingollisem potaattiruosteen,

jonka luonnon tässä mainittu keksiinys
nyt on järkiään selittänyt.

Tämä Herra Flockilta keksitty viljelys keino on seuraavainen:

Potaatit pannaan harvempiin vakoihin kuin tavallisesti ja kaikki raitioihin, niin että taimet tulevat nousemaan kaikki suorien vakoin selistä. Tultua noin vaaksan korkiaksi mullataan taimet kyntämällä eli kuokkimalla yhdeltä puolelta niin että ne kääntyvät syrjään ja pitkin maata, ja tulevat vääriksi niin kuin alla oleva kuvaus näyttää.

N:o 1.

[kuva]

Paremmin pysyttääksensä varsia tälläisessä tilassa asetetaan joka raition päälle painoksi pitkä puu eli salko, jonka jälkeen vielä mullataan niin että myös se pitkin maata ole

======= ======= ======= ======= ======= =======

Warma keino retuja vastaan.

81

Warma keino retuja wastaan. 81

wa osa warresta tulee peittymään ja warret wiimein kaswawatwakoloista ulos niin kuin nähdään seuraawassa kuwassa.

N:o 2.

Kaikki sadewesi, joka nyt tulee wakoihin, waluu reunamia myöten waon pohjaan, josta se wasta maan läpi siiwittyä pääsee juuriin, eikä siis woi enää myrkyttää niitä. Tämä keino saattaa kyllä olla wähän suurempi töinen kuin tawallinen etenki suuremmissa wiljelyksissä, mutta ansaitsee warmaan tulla koetelluksi, ja myös käytetyksi suuren etunsa wuoksi kaikkia muita ruosteen estämistä wasten koeteltuja neuwoja nähden.

Warma keino retuja wastaan.

Jokainen maamies tuntee kuinka wahingollinen kaalin taimille ja etenki nauriille se pienoinen elämä on jota sanotaan reduksi. Sen estämiseksi on koeteltu monta keinoa mutta kaikki turhaan koska retu ilmestyy pian yhtaikaa nauriin taimien kanssa, ja näyttää itään niistä ja niiden kera sikiäwänki. Kukaan maawiljeliä ei liene kuitenkaan

va osa varresta tulee peittymään ja varret viimein kasvavat vakoloista ulos niin kuin nähdään seuraavassa kuvassa.

N:o 2.

[kuva]

Kaikki sadevesi, joka nyt tulee vakoihin, valuu reunamia myöten vaon pohjaan, josta se vasta maan läpi siivittyä pääsee juuriin, eikä siis voi enää myrkyttää niitä. Tämä keino saattaa kyllä olla vähän suurempi töinen kuin tavallinen etenki suuremmissa viljelyksissä, mutta ansaitsee varmaan tulla koetelluksi, ja myös käytetyksi suuren etunsa vuoksi kaikkia muita ruosteen estämistä vasten koeteltuja neuvoja nähden.

--

Warma keino retuja vastaan.

1850-03-00 135 Warma keino retuja vastaan.

Warma keino retuja vastaan.

Warma keino retuja wastaan. 81

wa osa warresta tulee peittymään ja warret wiimein kaswawatwakoloista ulos niin kuin nähdään seuraawassa kuwassa.

N:o 2.

Kaikki sadewesi, joka nyt tulee wakoihin, waluu reunamia myöten waon pohjaan, josta se wasta maan läpi siiwittyä pääsee juuriin, eikä siis woi enää myrkyttää niitä. Tämä keino saattaa kyllä olla wähän suurempi töinen kuin tawallinen etenki suuremmissa wiljelyksissä, mutta ansaitsee warmaan tulla koetelluksi, ja myös käytetyksi suuren etunsa wuoksi kaikkia muita ruosteen estämistä wasten koeteltuja neuwoja nähden.

Warma keino retuja wastaan.

Jokainen maamies tuntee kuinka wahingollinen kaalin taimille ja etenki nauriille se pienoinen eläwä on jota sanotaan reduksi. Sen estämiseksi on koeteltu monta keinoa mutta kaikki turhaan koska retu ilmestyy pian yhtaikaa nauriin taimijen kanssa, ja näyttää ikään niistä ja niiden keralla sikiäwänki. Kukaan maawiljeliä ei liene kuitenkaan

Jokainen maamies tuntee kuinka vahingollinen kaalin taimille ja etenki nauriille se pienoinen elävä on jota sanotaan reduksi.

Sen estämiseksi on koeteltu monta keinoa mutta kaikki turhaan koska retu ilmestyy pian yhtaikaa nauriin taimijen kanssa, ja näyttää ikään niistä ja niiden keralla sikiävänki. Kukaan maaviljeliä ei liene kuitenkaan

======= ======= ======= ======= ======= =======

82

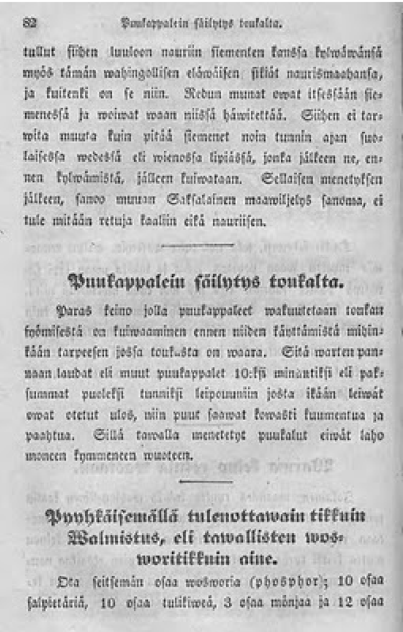
Puukappalein säilytys toukalta.

tullut siihen luuloon nauriin siementen kanssa kylvävänsä myös tämän vahingollisen eläväisen sikiät naurismaahansa, ja kuitenki on se niin. Redun munat ovat itsessään siemenessä ja voivat vaan niissä hävitettää. Siihen ei tarvita muuta kuin pitää siemenet noin tunnin ajan suolaisessa vedessä eli vienossa lipiässä, jonka jälkeen ne,

ennen kylvämistä, jälleen kuivataan. Sellaisen menetyksen jälkeen, sanoo muuan Saksalainen maaviljelys sanoma, ei tule mitään retuja kaaliin eikä nauriisen.

--

Puukappalein säilytys toukalta.

82 Puukappalein säilytys toukalta.

tullut siihen luuloon nauriin siementen kanssa kylwäwänsä myös tämän wahingollisen eläwäisen sikiät naurismaahansa, ja kuitenki on se niin. Redun munat owat itsessään siemenessä ja woiwat waan niissä häwitettää. Siihen ei tarwita muuta kuin pitää siemenet noin tunnin ajan suolaisessa wedessä eli wienossa lipiässä, jonka jälkeen ne, ennen kylwämistä, jälleen kuiwataan. Sellaisen menetyksen jälkeen, sanoo muuan Saksalainen maawiljelys sanoma, ei tule mitään retuja kaaliin eikä nauriisen.

Puukappalein säilytys toukalta.

Paras keino jolla puukappaleet wakuutetaan toukan syömisestä on kuiwaaminen ennen niiden käyttämistä mihinkään tarpeesen jossa toukasta on waara. Sitä warten pannaan laudat eli muut puukappalet 10:ksi minuutiksi eli paksummat puoleksi tunniksi leipomaiin josta ikään leiwät owat otetut ulos, niin puut saawat kowasti kuumentua ja paahtua. Sillä tawalla menetetyt puukalut eiwät laho moneen kymmeneen wuoteen.

Pyyhkäisemällä tulenottawain tikkuin Walmistus, eli tawallisten wosworitikkuin aine.

Ota seitsemän osaa wosworia (phosphor); 10 osaa salpietäriä, 10 osaa tulikiweä, 3 osaa mönjaa ja 12 osaa

<< | >>

1850-03-00 136 Puukappalein säilytys toukalta.

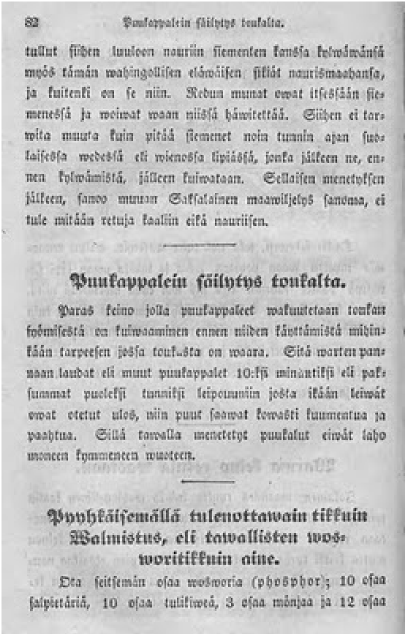
Puukappalein säilytys toukalta.

Paras keino jolla puukappaleet vakuutetaan toukan syömisestä on kuivaaminen ennen niiden käyttämistä mihinkään tarpeesen jossa toukasta on vaara.

Sitä varten pannaan laudat eli muut puukappalet 10:ksi minuutiksi eli paksummat puoleksi tunniksi leipouuniin josta ikään leivät ovat otetut ulos, niin puut saavat kovasti kuumentua ja paahtua. Sillä tavalla menetetyt puukalut eivät laho moneen kymmeneen vuoteen.

--

Pyyhkäisemällä tulenottavain tikkuin Walmistus, eli tavallisten vosvoritikkuin aine.

82 Puukappalein säilytys toukalta.

tullut siihen luuloon nauriin siementen kanssa kylwäwänsä myös tämän wahingollisen eläwäisen sikiät naurismaahansa, ja kuitenki on se niin. Kedun munat owat itsessään siemenessä ja woiwat waan niissä häwitettää. Siihen ei tarwita muuta kuin pitää siemenet noin tunnin ajan suolaisessa wedessä eli wienossa lipiässä, jonka jälkeen ne, ennen kylwämistä, jälleen kuiwataan. Sellaisen menetyksen jälkeen, sanoo muuan Saksalainen maawiljelys sanomassa, ei tule mitään retuja kaaliin eikä nauriisen.

Puukappalein säilytys toukalta.

Paras keino jolla puukappaleet wakuutetaan toukan syömisestä on kuiwaaminen ennen niiden käyttämistä mihinkään tarpeesen jossa touk-sta on waara. Sitä warten pannaan laudat eli muut puukappalet 10:ksi minuutiksi eli paksummat puoleksi tunniksi leipouuniin josta ikään leiwät owat otetut ulos, niin puut saawat kowasti kuumentua ja paahtua. Sillä tawalla menetetyt puukalut eiwät laho moneen kymmeneen wuoteen.

Pyyhkäisemällä tulenottawain tikkuin Walmistus, eli tawallisten wosworitikkuin aine.

Ota seitsemän osaa wosworia (phosphor); 10 osaa salpietäriä, 10 osaa tulikiweä, 3 osaa mönjää ja 12 osaa

<< | >>

1850-03-00 137 Pyyhkäisemällä tulenottavain tikkuin Walmistus

82 Puukappalein säilytys toukalta.

tullut siihen luuloon nauriin siementen kanssa kylwämänsä myös tämän wahingollisen eläwäisen sikiät naurismaahansa, ja kuitenki on se niin. Kedun munat owat itsessään siemenessä ja woiwat waan niissä häwitettää. Siihen ei tarwita muuta kuin pitää siemenet noin tunnin ajan suolaisessa wedessä eli wienossa lipiässä, jonka jälkeen ne, ennen kylwämistä, jälleen kuiwataan. Sellaisen menetyksen jälkeen, sanoo muuan Saksalainen maawiljelys sanoma, ei tule mitään retuja kaaliin eikä nauriisen.

Puukappalein säilytys toukalta.

Paras keino jolla puukappaleet wakuutetaan toukan syömisestä on kuiwaaminen ennen niiden käyttämistä mihinkään tarpeesen jossa toukasta on waara. Sitä warten pannaan laudat eli muut puukappalet 10:ksi minuutiksi eli paksummat puoleksi tunniksi leipouuniin josta ikään leiwät owat otetut ulos, niin puut saawat kowasti kuumentua ja paahtua. Sillä tawalla menetetyt puukalut eiwät laho moneen kymmeneen wuoteen.

Pyyhkäisemällä tulenottawain tikkuin Walmistus, eli tawallisten wosworitikkuin aine.

Ota seitsemän osaa wosworia (phosphor); 10 osaa salpietäriä, 10 osaa tulikiweä, 3 osaa mönjaa ja 12 osaa

Pyyhkäisemällä tulenottavain tikkuin Walmistus,
eli tavallisten vosvoritikkuin aine.

Ota seitsemän osaa vosvoria (phosphor); 10 osaa salpietäriä, 10 osaa tulikiveä, 3 osaa mönjaa ja 12 osaa

======= ======= ======= ======= ======= =======

Pyyhkäisemällä tulenottavain tikkuin Walmistus,

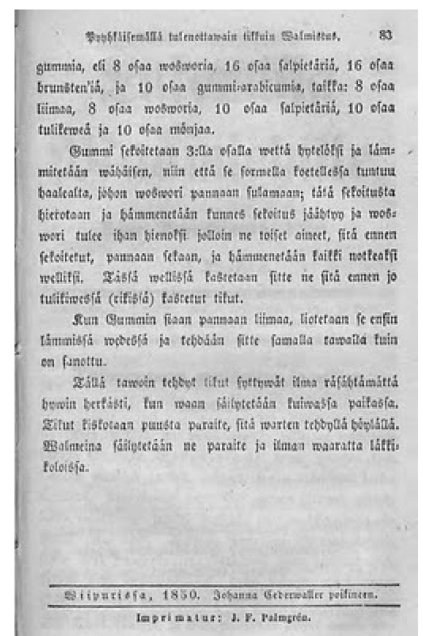
83

gummia, eli 8 osaa vosvoria, 16 osaa salpietäriä, 16 osaa brunsten'iä, ja 10 osaa gummi-arabicumia,

taikka: 8 osaa liimaa, 8 osaa vosvoria, 10 osaa salpietäriä, 10 osaa tulikeveä ja 10 osaa mönjaa.

Gummi sekoitetaan 3:lla osalla vettä hytelöksi ja lämmitetään vähäisen, niin että se sormella koetellessa tuntuu haalealta, johon vosvori pannaan sulamaan; tätä sekoitusta hierotaan ja hämmenetään kunnes sekoitus jäähtyy ja vosvori tulee ihan hienoksi, jolloin ne toiset aineet, sitä ennen sekoitetut, pannaan sekaan, ja hämmenetään kaikki notkeaksi velliksi.

Tässä vellissä kastetaan sitte ne sitä ennen jo tulikivessä (rikissä) kastetut tikut.

Pyyhkäisemällä tulenottawain tikkuin Walmistus. 83

gummia, eli 8 osaa wosworia, 16 osaa salpietäriä, 16 osaa brunsten'iä, ja 10 osaa gummi-arabicumia, taikka: 8 osaa liimaa, 8 osaa wosworia, 10 osaa salpietäriä, 10 osaa tulikeweä ja 10 osaa mönjaa.

Gummi sekoitetaan 3:lla osalla wettä hytelöksi ja lämmitetään wähäisen, niin että se sormella koetellessa tuntuu haalealta, johon wosworia pannaan sulamaan; tätä sekoitusta hierotaan ja hämmenetään kunnes sekoitus jäähtyy ja wosworia tulee ihan hienoksi jolloin ne toiset aineet, sitä ennen sekoitetut, pannaan sekaan, ja hämmenetään kaikki notkeaksi welliksi. Tässä wellissä kastetaan sitte ne sitä ennen jo tulikiwessä (rikissä) kastetut tikut.

Kun Gummin siaan pannaan liimaa, liotetaan se ensin lämmissä wedessä ja tehdään sitte samalla tawalla kuin on sanottu.

Tällä tawoin tehdyt tikut syttywät ilma räsähtämättä hywin herkästi, kun waan säilytetään kuiwassa paikassa. Tikut kiskotaan puusta paraite, sitä warten tehdyllä höylällä. Walmeina säilytetään ne paraite ja ilman waaratta läkkikoloissa.

Wiipurissa, 1850. Johanna Cederwaller poikineen.

Imprimatur: J. F. Palmgrén.

Kun Gummin siaan pannaan liimaa, liotetaan se ensin lämmissä vedessä ja tehdään sitte samalla tavalla kuin on sanottu.

Tällä tavoin tehdyt tikut syttyvät ilma räsähtämättä hyvin herkästi, kun vaan säilytetään kuivassa paikassa. Tikut kiskotaan puusta paraite, sitä varten tehdyllä höylällä. Walmeina säilytetään ne paraite ja ilman vaaratta läkkikoloissa.

--

Wiipurissa, 1830. Johanna Cedeiwaller poikineen.

Imprimatur: J. F. Palmgrén.

--

======= ======= ======= ======= ======= =======

======= ======= ======= ======= ======= =======

Lukemisia Maamiehille.

2:nen Wuosikerta, 1850.

3:s Wihko.

Wuosikerta, eli 6 vihkoa, maksaa Wiipurissa 50 kop., ja Postikonttuoreissa Suomessa 58 kop. hopiaa.

--

Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

<< | >>

1850-05-00 201 Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

Lukemisia Maamiehille.

2:nen Wuosikerta, 1850.

3:s Wihko.

Wuosikerta, eli 6 wihkoa, maksaa Wiipurissa 50 kop., ja Postikonttoreissa Suomessa 58 kop. hopiaa.

Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista.

Ajan pitkään on niissä maissa, jotka nyt tunnetaan nimellä Suomen Suuriruhtinan maa, samaten kuin kaikissa muissaki maissa, asunut kansaa erinäisistä lahkokunnista. Lahkokunnat owat sitte osittain sulaneet toisiinsa taikka muuttuneet toiseksi kansaksi, osittain säilyttäneet esi-isiensä omaisuudet. Nykyään eroitetaan Suomen kansastossa: 1:ksi Lappalaiset, jäännöksiä maan entisistä asukkaista; 2:ksi Suomalaiset, jotka nykyisin owat maan pääkansa; 3:ksi Wenäläiset, myöhemmin maahan tulleet; 4:ksi Ruotsalaiset, ja 5:ksi muutamia jäseniä muista wie-

8

Ajan pitkään on niissä maissa, jotka nyt tunnetaan nimellä Suomen Suuriruhtinan maa, samaten kuin kaikissa muissaki maissa, asunut kansaa erinäisistä lahkokunnista.

Lahkokunnat ovat sitte osittain sulaneet toisiinsa taikka muuttuneet toiseksi kansaksi, osittain säilyttäneet esi-isiensä omaisuudet. Nykyään eroitetaan Suomen kansastossa:

1:ksi Lappalaiset, jäännöksiä maan entisistä asukkaista;

2:ksi Suomalaiset, jotka nykyisin ovat maan pääkansa;

3:ksi Wenäläiset, myöhemmin maahan tulleet;

4:ksi Ruotsalaiset, ja

5:ksi muutamia jäseniä muista vie-

8

======= ======= ======= ======= ======= =======

84

Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

84 Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista.

raista kansoista, niin kuin: Saksalaisia, Juutalaisia, Mustalaisia ja muita.

I. * Lappalaiset.

Näitä Suomalaisten sukulaisia luullaan ennen olleen usiammassa maakunnassa taikka ympäri koko maata; sillä jokapaikassa tawataan wielä heidän jälkiänsä. Paikkoin nimet, jotka alkawat Lapin nimellä, niin kuin Lapinniemi, Lappijärwi j. m. näyttäwät tulleen niinä aikoina kuin Suomalaiset ja Lappalaiset wielä asuksenteliwat sekaisin. Sellaisia nimiä löytyy joka maakunnassa. Tarinoissa eläwät myös wielä Lappalaiset, ehkä neki ajan pitkään eteläisimmissä paikoin jo owat tummenneet ja tulleet wähemmän uskottawiksi. Monessa paikassa on tawattu wanhoja kiwirauniota, hautoja ja kiwitarhoja, joita kutsutaan Lapinraunioiksi, Lapinhaudoiksi ja Lapinlinnoiksi, ja luullaan Lappalaisten jäännöksiksi. Myös arwellaan niitä liuskakiwiä, jotka kutsutaan ukonnuoliksi, Lappalaisten muinoisiksi tarwiskaluiksi, käytetyiksi rautakalun asemesta. Paikottain sekoitetaan näitä tarinoita ja jäännöksiä Hiisien, Jättiläisten, Munkkilaisten ja muiden peikkoin kansoja, joille luetaan kaikellaisia suuriaki töitä, niin kuin kiwikirkkoja, linnoja, hautoja, wallia, kaiwannoita j. n. e. Niin sanotaan esimerkiksi Naision kirkosta (samoin myös Karkun, Isokyrön ja Kemin kirkoista) että sen oli rakentanut Jättiläinen, nimeltä Killi, jonka waimo oli Nalli, jotka asuiwat Piruu wuoressa. Hän

raista niin kuin:

Saksalaisia, Juutalaisia, Mustalaisia ja muita.

--

I. Lappalaiset.

<< | >>

1850-05-00 202 Lappalaiset

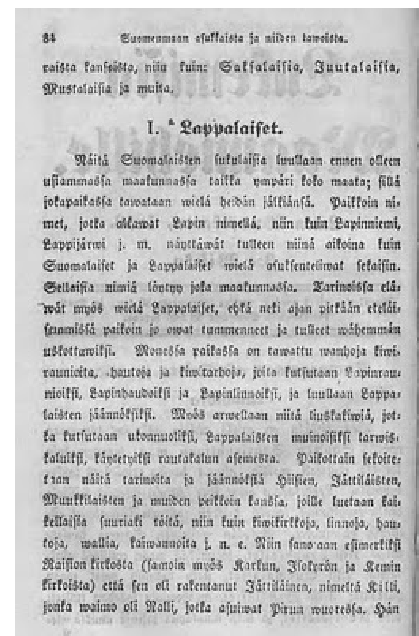
I. Lappalaiset.

Näitä Suomalaisten sukulaisia luullaan ennen olleen usiammassa maakunnassa taikka ympäri koko maata; sillä jokapaikassa tavataan vielä heidän jälkiänsä. Paikkoin nimet, jotka alkavat Lapin nimellä, niin kuin Lapinniemi, Lappijärvi j. m. näyttävät tulleen niinä aikoina kuin Suomalaiset ja Lappalaiset vielä asuksentelivat sekaisin.

Sellaisia nimiä löytyy joka maakunnassa. Tarinoissa elävät myös vielä Lappalaiset, ehkä neki ajan pitkään eteläisemmissä paikoin jo ovat tummenneet ja tulleet vähemmän uskottaviksi. Monessa paikassa on tavattu vanhoja raunioita, hautoja ja kivitarhoja, joita kutsutaan Lapinraunioiksi, Lapinhaudoiksi ja Lapinlinnoiksi, ja luullaan Lappalaisten jäännöksiksi.

Myös arvellaan niitä liuskakiviä, jotka kutsutaan ukonnuoliksi, Lappalaisten muinoisiksi tarviskaluiksi, käytetyiksi rautakalun asemesta. Paikottain sekoitetaan näitä tarinoita ja jäännöksiä Hiisien, Jättiläisten, Muukkilaisten ja muiden peikkoin kanssa, joille luetaan kaikellaisia suuriaki töitä, niin kuin kivikirkkoja,

linnoja, hautoja, vallia, kaivannolta j. n. e. Niin sanotaan esimerkiksi Raision kirkosta (samoin myös Karkun, Isokyrön ja Kemin kirkoista) että sen oli rakentanut Jättiläinen, nimeltä Killi, jonka vaimo oli Nalli, jotka asuivat Pirun vuoressa. Hän

84 Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista.

raista kansoista, niin kuin: Saksalaisia, Juutalaisia, Mustalaisia ja muita.

I. * Lappalaiset.

Näitä Suomalaisten sukulaisia luullaan ennen olleen usiammassa maakunnassa taikka ympäri koko maata; sillä jokapaikassa tawataan wielä heidän jälkiänsä. Paikkoin nimet, jotka alkawat Lapin nimellä, niin kuin Lapinniemi, Lappijärwi j. m. näyttäwät tulleen niinä aikoina kuin Suomalaiset ja Lappalaiset wielä asuksenteliwat sekaisin. Sellaisia nimiä löytyy joka maakunnassa. Tarinoissa eläwät myös wielä Lappalaiset, ehkä neki ajan pitkään eteläisemmissä paikoin jo owat tummenneet ja tulleet wähemmän uskottawiksi. Monessa paikassa on tawattu wanhoja kiwiraunioita, hautoja ja kiwitarhoja, joita kutsutaan Lapinraunioiksi, Lapinhaudoiksi ja Lapinlinnoiksi, ja luullaan Lappalaisten jäännöksiksi. Myös arwellaan niitä liuskakiwiä, jotka kutsutaan ukonnuoliksi, Lappalaisten muinoisiksi tarwiskaluiksi, käytetyiksi rautakalun asemesta. Paikottain sekoitetaan näitä tarinoita ja jäännöksiä Hiisien, Jättiläisten, Munkkilaisten ja muiden peikkoin kanssa, joille luetaan kaikellaisia suuriaki töitä, niin kuin kiwikirkkoja, linnoja, hautoja, wallia, kaiwannoita j. n. e. Niin sanotaan esimerkiksi Raision kirkosta (samoin myös Karkun, Isokyrön ja Kemin kirkoista) että sen oli rakentanut Jättiläinen, nimeltä Killi, jonka waimo oli Nalli, jotka asuiwat Pirun wuoressa. Hän

======= ======= ======= ======= ======= =======

Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

85

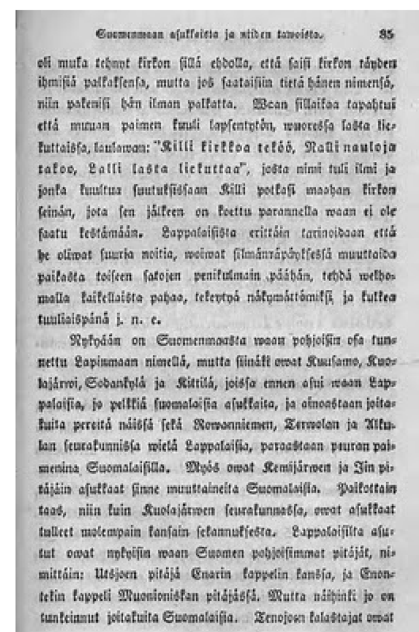
oli muka tehnyt kirkon sillä ehdolla, että saisi kirkon täyden ihmisiä palkaksensa, mutta jos saataisiin tietä hänen nimensä, niin pakenisi hän ilman palkatta. Waan sillaikaa tapahtui että muuan paimen kuuli lapsentytön, vuoressa lasta liekuttaissa, laulavan:

"Killi kirkkoa teköö, Nalli nauloja takoo, Lalli lasta liekuttaa'',

josta nimi tuli ilmi ja jonka kuultua suutuksissaan Killi potkasi maahan kirkon seinän, jota sen jälkeen on koettu parannella vaan ei ole saatu kestämään.

Lappalaisista erittäin tarinoidaan että he olivat suuria noitia, voivat silmänräpäyksessä muuttaida paikasta toiseen satojen penikulmain päähän, tehdä velhomalla kaikellaista pahaa, tekeytyä näkymättömiksi ja kulkea tuulisispänä j. n. e.

Nykyään on Suomenmaasta vaan pohjoisin osa tunnettu Lapinmaan nimellä, mutta siinäki ovat Kuusamo, Kuolajärvi, Sodankylä ja Kittilä,

Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista. 85

oli muka tehnyt kirkon sillä ehdolla, että saisi kirkon täyden ihmisiä palkaksensa, mutta jos saataisiin tietä hänen nimensä, niin pakenisi hän ilman palkatta. Waan sillaikaa tapahtui että muuan paimen kuuli lapsentytön, wuoressa lasta liekuttaissa, laulawan: "Killi kirkkoa teköö, Nalli nauloja takoo, Lalli lasta liekuttaa", josta nimi tuli ilmi ja jonka kuultua suutuksissaan Killi potkasi maahan kirkon seinän, jota sen jälkeen on koettu parannella waan ei ole saatu kestämään. Lappalaisista erittäin tarinoidaan että he oliwat suuria noitia, woiwat silmänräpäyksessä muuttaida paikasta toiseen satojen penikulmain päähän, tehdä welhomalla kaikellaista pahaa, tekeytyä näkymättömiksi ja kulkea tuulisispänä j. n. e.

Nykyään on Suomenmaasta waan pohjoisin osa tunnettu Lapinmaan nimellä, mutta siinäki owat Kuusamo, Kuolajärwi, Sodankylä ja Kittilä, joissa ennen asui waan Lappalaisia, jo pelkkiä suomalaisia asukkaita, ja ainoastaan joitakuita pereitä näissä sekä Rowaniemen, Terwolan ja Alkulan seurakunnissa wielä Lappalaisia, paraastaan poron paimenina Suomalaisilla. Myös owat Kemijärwen ja Iin pitäjäin asukkaat sinne muuttaineita Suomalaisia. Paikottain taas, niin kuin Kuolajärwen seurakunnassa, owat asukkaat tulleet molempain kansain sekannuksesta. Lappalaisilta asutut owat nykyisin waan Suomen pohjoisimmat pitäjät, nimittäin: Utsjoen pitäjä Enarin kappelin kanssa, ja Enontekin kappeli Muonioniskan pitäjässä. Mutta näihinki jo on tunkeinnut joitakuita Suomalaisia. Tenojoen kalastajat owat

joissa ennen asui vaan Lappalaisia, jo pelkkiä suomalaisia asukkaita, ja ainoastaan joitakuita pereitä näissä sekä Rovanniemen, Tervolan ja Alkulan seurakunnissa vielä Lappalaisia, paraastaan peuran paimenina Suomalaisilla.

Myös ovat Kemijärven ja Iin pitäjäin asukkaat sinne muuttaineita Suomalaisia. Paikottain taas, niin kuin Kuolajärven seurakunnassa, ovat asukkaat tulleet molempain kansain Lappalaisilta asutut ovat nykyisin vaan Suomen pohjoisimmat pitäjät, nimittäin: Utsjoen pitäjä Enarin kappelin kanssa, ja Enontekin kappeli Muonioniskan pitäjässä.

Mutta näihinki jo on tunkeinnut joitakuita Suomalaisia. Tenojoen kalastajat ovat

======= ======= ======= ======= ======= =======

86

Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

pian kaikki Suomalaisia, ja ainoastaan joku Lappalainen joukossa.

Sekä Enarin että Enontekin Lappalaiset ymmärtävät ja puhuvat kaikki Suomeaki, jolla kielellä he saavat uskonoppinsaki.

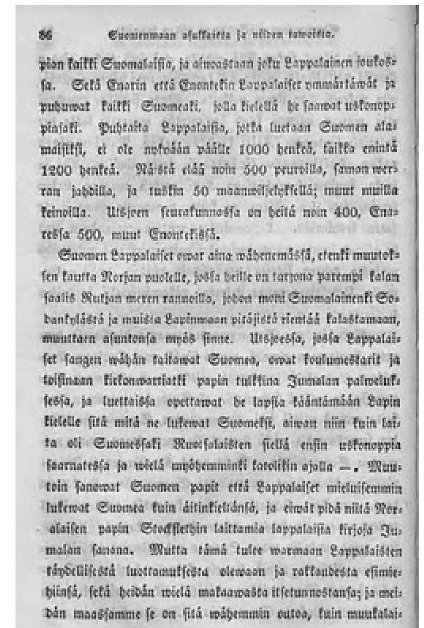
Puhtaita Lappalaisia, jotka luetaan Suomen alamaisiksi, ei ole nykyään päälle 1000 henkeä, taikka enintä 1200 henkeä. Näistä elää noin 500 peuroilla, saman verran jahdilla, ja tuskin 50 maanviljelyksellä; muut muilla keinoilla. Utsjoen seurakunnassa on heitä noin 400, Enaressa 500, muut Enontekissä.

Suomen Lappalaiset ovat aina vähenemässä, etenki muutoksen kautta Norjan puolelle, jossa heille on tarjona parempi kalan saalis Rutjan meren rannoilla, johon moni Suomalainenki Sodankylästä ja muista Lapinmaan pitäjistä rientää kalastamaan, muuttaen asuntonsa myös sinne.

Utsjoessa, jossa Lappalaiset sangen vähän taitavat Suomea, ovat koulumestarit ja toisinaan kirkonvartiatki papin tulkkina Jumalan palveluksessa, ja luettaissa opettavat he lapsia kääntämään Lapin kielelle sitä mitä ne lukevat Suomeksi, aivan niin kuin laita oli Suomessaki Ruotsalaisten siellä ensin uskonoppia saarnatessa ja vielä myöhemminki katolikin ajalla.

Muutoin sanovat Suomen papit että Lappalaiset mieluisemmin lukevat Suomea kuin äitinkieltänsä, ja eivät pidä niitä Noralaisen papin Stockflethin laittamia lappalaisia kirjoja Jumalan sanana. Mutta tämä tulee varmaan Lappalaisten täydellisestä luottamuksesta olevaan ja rakkaudesta esimiehiinsä, sekä heidän vielä makaavasta itsetunnostansa;

ja meidän maassamme se on sitä vähemmin outoa, kuin muukalai-

86 Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista.

pian kaikki Suomalaisia, ja ainoastaan joku Lappalainen joukossa. Sekä Enarin että Enontekin Lappalaiset ymmärtäwät ja puhuwat kaikki Suomeaki, jolla kielellä he saawat uskonoppinsaki. Puhtaita Lappalaisia, jotka luetaan Suomen alamaisiksi, ei ole nykyään päälle 1000 henkeä, taikka enintä 1200 henkeä. Näistä elää noin 500 peuroilla, saman werran jahdilla, ja tuskin 50 maanwiljelyksellä; muut muilla keinoilla. Utsjoen seurakunnassa on heitä noin 400, Enaressa 500, muut Enontekissä.

Suomen Lappalaiset owat aina wähenemässä, etenki muutoksen kautta Norjan puolelle, jossa heille on tarjona parempi kalan saalis Rutjan meren rannoilla, johon moni Suomalainenki Sodankylästä ja muista Lapinmaan pitäjistä rientää kalastamaan, muuttaen asuntonsa myös sinne. Utsjoessa, jossa Lappalaiset sangen wähän taitawat Suomea, owat koulumestarit ja toisinaan kirkonwartiatki papin tulkkina Jumalan palweluksessa, ja luettaissa opettawat he lapsia kääntämään Lapin kielelle sitä mitä ne lukewat Suomeksi, aiwan niin kuin laita oli Suomessaki Ruotsalaisten siellä ensin uskonoppia saarnatessa ja wielä myöhemminki katolikin ajalla —. Muutoin sanowat Suomen papit että Lappalaiset mieluisemmin lukewat Suomea kuin äitinkieltänsä, ja eiwät pidä niitä Noralaisen papin Stockflethin laittamia lappalaisia kirjoja Jumalan sanana. Mutta tämä tulee warmaan Lappalaisten täydellisestä luottamuksesta olewaan ja rakkaudesta esimiehiinsä, sekä heidän wielä makaawasta itsetunnostansa; ja meidän maassamme se on sitä wähemmin outoa, kuin muukalai-

======= ======= ======= ======= ======= =======

Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

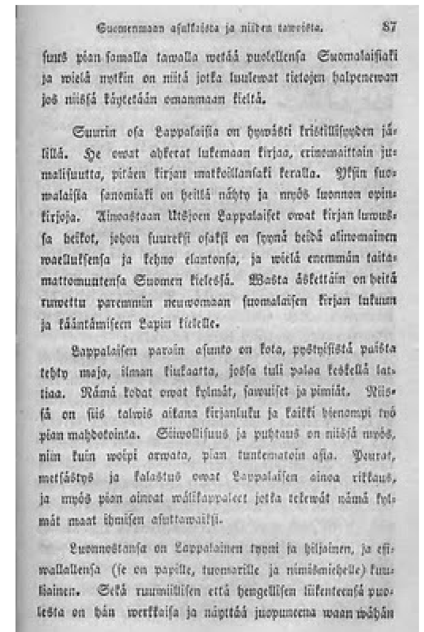
<< | >>

1850-05-00 203 Lappalaiset

======= ======= ======= ======= ======= =======

Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

87

suus pian samalla tavalla vetää puolellensa Suomalaisiaki ja vielä nytkin on niitä jotka luulevat tietojen halpenevan jos niissä käytetään omanmaan kieltä.

Suurin osa Lappalaisia on hyvästi kristillisyyden jälillä.

He ovat ahkerat lukemaan kirjaa, erinomaittain jumalisuutta, pitäen kirjan matkoillansaki keralla. Yksin suomalaisia sanomiaki on heillä nähty ja myös luonnon opinkirjoja. Ainoastaan Utsjoen Lappalaiset ovat kirjan luvussa heikot, johon suureksi osaksi on syynä heidä alinomainen vaelluksensa ja kehno elantonsa, ja vielä enemmän taitamattomuutensa Suomen kielessä.

Wasta äskettäin on heitä ruvettu paremmin neuvomaan suomalaisen kirjan lukuun ja kääntämiseen Lapin kielelle.

Lappalaisen parain asunto on kota, pystyisistä puista tehty maja, ilman kiukaatta, jossa tuli palaa keskellä lattiaa. Nämä kodat ovat kylmät, savuiset ja pimiät. Niissä on siis talvis aikana kirjanluku ja kaikki hienompi työ pian mahdotointa. Siivollisuus ja puhtaus on niissä myös, niin kuin voipi arvata, pian tuntematon,

asia. Peurat, metsästys ja kalastus ovat Lappalaisen ainoa rikkaus, ja myös pian ainoat välikappaleet jotka tekevät nämä kylmät maat ihmisen asuttavaiksi.

Luonnostansa on Lappalainen tyyni ja hiljainen, ja esivallallensa (se on papille, tuomarille ja nimismiehelle) kuuliainen. Sekä ruumiillisen että hengellisen liikenteensä puolesta on hän verkkaisa ja näyttää juopuneena vaan vähän

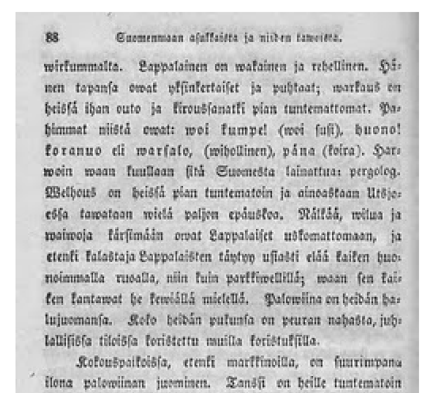
======= ======= ======= ======= ======= =======

88

Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

virkummalta.

Lappalainen on vakainen ja rehellinen. Hänen tapansa ovat yksinkertaiset ja puhtaat; varkaus on heissä ihan outo ja kiroussanatki pian tuntemattomat. Pahimmat niistä ovat: voi kumpe! (voi susi), huono! koranuo eli varsalo, (vihollinen), päna (koira). Harvoin vaan kuullaan sitä Suomesta lainattua: pergolog.

Welhous on heissä pian tuntematoin ja ainoastaan Utsjoessa tavataan vielä paljon epäuskoa. Nälkää, vilua ja vaivoja kärsimään ovat Lappalaiset uskomattomaan, ja etenki kalastaja Lappalaisten täytyy usiasti elää kaiken huonoimmalla ruoalla, niin kuin parkkivellillä; vaan sen kaiken kantavat he

keviällä mielellä.

Paloviina on heidän halujuomansa.

Koko heidän pukunsa on peuran nahasta, juhlallisissa tiloissa koristettu muilla koristuksilla.

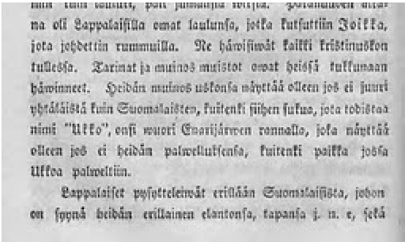
Kokouspaikoissa, etenki markkinoilla, on suurimpana, ilona paloviinan juominen.

Tanssi on heille tuntematoin niin kuin lauluki, pait jumalisia virsiä. Pakanuuden aikana oli Lappalaisilla omat laulunsa, jotka kutsuttiin Joikka, jota johdettin rummuilla. Ne hävisivät kaikki kristinuskon tullessa.

Tarinat ja muinos muistot ovat heissä tukkunaan hävinneet.

Heidän muinos uskonsa näyttää olleen jos ei juuri yhtäläistä kuin Suomalaisten, kuitenki siihen sukua, jota todistaa nimi "Ukko", onsi vuori Enarijärven rannalla, joka näyttää olleen jos ei heidän palvelluksensa, kuitenki paikka jossa Ukkoa palveltiin.

Lappalaiset pysytteleivät erillään Suomalaisista, johon on syynä heidän erillainen elantonsa, tapansa j. n. e, sekä

na oli Lappalaisilla omat laulunsa, jotka kutsuttiin Joikka, jota johdettin rummuilla. Ne häwisiwät kaikki kristinuskon tullessa. Tarinat ja muinos muistot owat heissä tukkunaan häwinneet. Heidän muinos uskonsa näyttää olleen jos ei juuri yhtäläistä kuin Suomalaisten, kuitenki siihen sukua, jota todistaa nimi "Ukko", onsi wuori Enarijärwen rannalla, joka näyttää olleen jos ei heidän palwelluksensa, kuitenki paikka jossa Ukkoa palweltiin.

Lappalaiset pysytteleiwät erillään Suomalaisista, johon on syynä heidän erillainen elantonsa, tapansa j. n. e, sekä

======= ======= ======= ======= ======= =======

heidän vihansa maanviljelystä kohtaan, ja myös se että he pitävät Suomalaisia liian jumalattomina. Kuitenki sekaantuvat he naimisiin Suomalaisten kanssa usiammissa paikoin vaan vähemmin Enarin tienoilla, jossa sekanaimisia tuskin on havaittu.

--

II. Suomalaiset.

<< | >>

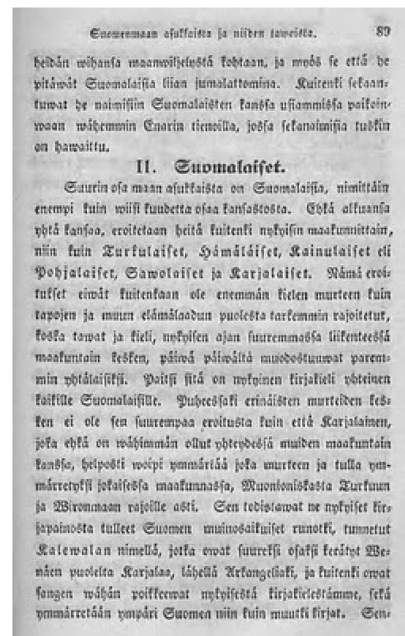

heidän wihansa maanwiljelystä kohtaan, ja myös se että he pitäwät Suomalaisia liian jumalattomina. Kuitenki sekaantuwat he naimisiin Suomalaisten kanssa usiammissa paikoin waan wähemmin Enarin tienoilla, jossa sekanaimisia tuskin on hawaittu.

II. Suomalaiset.

Suurin osa maan asukkaista on Suomalaisia, nimittäin enempi kuin wiisi kuudetta osaa kansastosta. Ehkä alkuansa yhtä kansaa, eroitetaan heitä kuitenki nykyisin maakunnittain, niin kuin **Turkulaiset**, **Hämäläiset**, **Kainulaiset** eli **Pohjalaiset**, **Sawolaiset** ja **Karjalaiset**. Nämä eroitukset eiwät kuitenkaan ole enemmän kielen murteen kuin tapojen ja muun elämälaadun puolesta tarkemmin rajoitetut, koska tawat ja kieli, nykyisen ajan suuremmassa liikenteessä maakuntain kesken, päiwä päiwältä muodostuuwat paremmin yhtäläisiksi. Paitsi sitä on nykyinen kirjakieli yhteinen kaikille Suomalaisille. Puheessaki erinäisten murteiden kesken ei ole sen suurempaa eroitusta kuin että Karjalainen, joka ehkä on wähimmän ollut yhteydessä muiden maakuntain kanssa, helposti woipi ymmärtää joka murteen ja tulla ymmärretyksi jokaisessa maakunnassa, Muoniniskasta Turkuun ja Wironmaan rajoille asti. Sen todistawat ne nykyiset kirjapainosta tulleet Suomen muinosaikuiset runotki, tunnetut **Kalewalan** nimellä, jotka owat suureksi osaksi kerätyt Wenäen puolelta Karjalaa, lähellä Arkangeliaki, ja kuitenki owat sangen wähän poikkeewat nykyisestä kirjakielestämme, sekä ymmärretään ympäri Suomen niin kuin muutki kirjat. Sen-

1850-05-00 204 Suomalaiset

Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista. 89

heidän wihansa maanwiljelystä kohtaan, ja myös se että he pitäwät Suomalaisia liian jumalattomina. Kuitenki sekaantuwat he naimisiin Suomalaisten kanssa usiammissa paikoinwaan wähemmin Enarin tienoilla, jossa sekanaimisia tuskin on hawaittu.

II. Suomalaiset.

Suurin osa maan asukkaista on Suomalaisia, nimittäin enempi kuin wiisi kuudetta osaa kansastosta. Ehkä alkuansa yhtä kansaa, eroitetaan heitä kuitenki nykyisin maakunnittain, niin kuin Turkulaiset, Hämäläiset, Kainulaiset eli Pohjalaiset, Sawolaiset ja Karjalaiset. Nämä eroitukset eiwät kuitenkaan ole enemmän kielen murteen kuin tapojen ja muun elämälaadun puolesta tarkemmin rajoitetut, koska tawat ja kieli, nykyisen ajan suuremmassa liikenteessä maakuntain kesken, päiwä päiwältä muodostuuwat paremmin yhtäläisiksi. Paitsi sitä on nykyinen kirjakieli yhteinen kaikille Suomalaisille. Puheessaki erinäisten murteiden kesken ei ole sen suurempaa eroitusta kuin että Karjalainen, joka ehkä on wähimmän ollut yhteydessä muiden maakuntain kanssa, helposti woipi ymmärtää joka murteen ja tulla ymmärretyksi jokaisessa maakunnassa, Muonioniskasta Turkuun ja Wironmaan rajoille asti. Sen todistawat ne nykyiset kirjapainosta tulleet Suomen muinosaikuiset runotki, tunnetut Kalewalan nimellä, jotka owat suureksi osaksi kerätyt Wenäen puolelta Karjalaa, lähellä Arkangeliaki, ja kuitenki owat sangen wähän poikkeewat nykyisestä kirjakielestämme, sekä ymmärretään ympäri Suomen niin kuin muutki kirjat. Sen-

II. Suomalaiset.

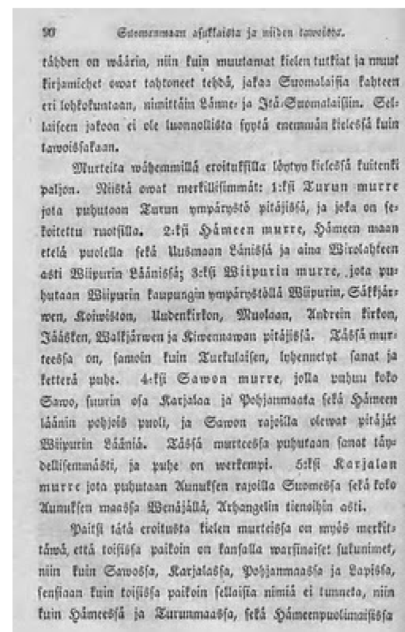
Suurin osa maan asukkaista on Suomalaisia, nimittäin enempi kuin viisi kuudetta osaa kansastosta. Ehkä alkuansa yhtä kansaa, eroitetaan heitä kuitenki nykyisin maakunnittain, niin kuin Turkulaiset, Hämäläiset, Kainulaiset eli Pohjalaiset, Savolaiset ja Karjalaiset. Nämä eroitukset eivät kuitenkaan ole enemmän kielen murteen kuin tapojen ja muun elämälaadun puolesta tarkemmin rajoitetut,

koska tavat ja kieli, nykyisen ajan suuremmassa liikenteessä maakuntain kesken, päivä päivältä muodostuuvat paremmin yhtäläisiksi.

Paitsi sitä on nykyinen kirjakieli yhteinen kaikille Suomalaisille. Puheessaki erinäisten murteiden kesken ei ole sen suurempaa eroitusta kuin että Karjalainen, joka ehkä on vähimmän ollut yhteydessä muiden maakuntain kanssa, helposti voipi ymmärtää joka murteen ja tulla ymmärretyksi jokaisessa maakunnassa, Muonioniskasta Turkuun ja Wironmaan rajoille asti.

Sen todistavat ne nykyiset kirjapainosta tulleet Suomen muinosaikuiset runotki, tunnetut Kalevalan nimellä, jotka ovat suureksi osaksi kerätyt Wenäen puolelta Karjalaa, lähellä Arkangeliaki, ja kuitenki ovat sangen vähän poikkeevat nykyisestä kirjakielestämme, sekä ymmärretään ympäri Suomen niin kuin muutki kirjat. Sen

======= ======= ======= ======= ======= =======

90 Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista.

tähden on wäärin, niin kuin muutamat kielen tutkiat ja muut kirjamiehet owat tahtoneet tehdä, jakaa Suomalaisia kahteen eri lohkokuntaan, nimittäin Länne- ja Itä-Suomalaisiin. Sellaiseen jakoon ei ole luonnollista syytä enemmän kielessä kuin tawoissakaan.

Murteita wähemmillä eroituksilla löytyy kielessä kuitenki paljon. Niistä owat merkillisimmät: 1:ksi Turun murre jota puhutaan Turun ympärystö pitäjissä, ja joka on sekoitettu ruotsilla. 2:ksi Hämeen murre, Hämeen maan etelä puolella sekä Uusmaan Länissä ja aina Wirolahteen asti Wiipurin Läänissä; 3:ksi Wiipurin murre, jota puhutaan Wiipurin kaupungin ympärystöllä Wiipurin, Säkkijärwen, Koiwiston, Uudenkirkon, Muolaan, Andrein kirkon, Jääsken, Walkjärwen ja Kiwennawan pitäjissä. Tässä murteessa on, samoin kuin Turkulaisen, lyhennetyt sanat ja ketterä puhe. 4:ksi Sawon murre, jolla puhuu koko Sawo, suurin osa Karjalaa ja Pohjanmaata sekä Hämeen läänin pohjois puoli, ja Sawon rajoilla olewat pitäjät Wiipurin Lääniä. Tässä murteessa puhutaan sanat täydellisemmästi, ja puhe on werkempi. 5:ksi Karjalan murre jota puhutaan Aunuksen rajoilla Suomessa sekä koko Aunuksen maassa Wenäjällä, Arhangelin tienoihin asti.

Paitsi tätä eroitusta kielen murteissa on myös merkittäwä, että toisissa paikoin on kansalla warsinaiset sukunimet, niin kuin Sawossa, Karjalassa, Pohjanmaassa ja Lapissa, sensijaan kuin toisissa paikoin sellaisia nimiä ei tunneta, niin kuin Hämeessä ja Turunmaassa, sekä Hämeenpuolimaisissa

90

Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

tähden on väärin, niin kuin muutamat kielen tutkiat ja muut kirjamiehet ovat tahtoneet tehdä, jakaa Suomalaisia kahteen eri lohkokuntaan, nimittäin Länne- ja Itä-Suomalaisiin. Sellaiseen jakoon ei ole luonnollista syytä enemmän kielessä kuin tavoissakaan.

Murteita vähemmillä eroituksilla löytyy kielessä kuitenki paljon. Niistä ovat merkillisimmät:

1:ksi Turun murre

jota puhutaan Turun ympärystö pitäjissä, ja joka on sekoitettu ruotsilla.

2:ksi Hämeen murre,

Hämeen maan etelä puolella sekä Uusmaan Länissä ja aina Wirolahteen asti Wiipurin Läänissä;

3:ksi Wiipurin murre,

jota puhutaan Wiipurin kaupungin ympärystöllä

Wiipurin, Säkkjärven, Koiviston, Uudenkirkon, Muolaan, Andrein kirkon, Jääsken, Walkjärven ja Kivennavan pitäjissä. Tässä murteessa on, samoin kuin Turkulaisen, lyhennetyt sanat ja ketterä puhe.

4:ksi Savon murre,

jolla puhuu koko Savo, suurin osa Karjalaa ja Pohjanmaata sekä Hämeen läänin pohjois puoli, ja Savon rajoilla olevat pitäjät Wiipurm Lääniä. Tässä murteessa puhutaan sanat täydellisemmästi, ja puhe on verkempi.

5:ksi Karjalan murre,

jota puhutaan Aunuksen rajoilla Suomessa sekä koko Aunuksen maassa Wenäjällä, Arhangelin tienoihin asti.

Paitsi tätä eroitusta kielen murteissa on myös merkittävä, että toisissa paikoin on kansalla varsinaiset sukunimet, niin kuin Savossa, Karjalassa, Pohjanmaassa ja Lapissa, sensiaan kuin toisissa paikoin sellaisia nimiä ei tunneta, niin kuin Hämeessä ja Turunmaassa, sekä Hämeenpuolimaisissa

======= ======= ======= ======= ======= =======

Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

91

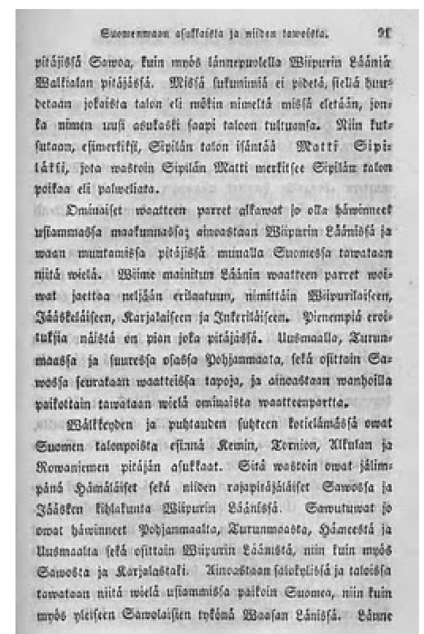
pitäjissä Savoa, kuin myös lännepuolella Wiipunn Lääniä Walkialan pitäjässä. Missä sukunimiä ei pidetä, siellä huudetaan jokaista talon eli mökin nimeltä missä eletään, jonka nimen uusi asukaski saapi taloon tultuansa. Niin kutsutaan, esimerkiksi, Sipilän talon isäntää Matti Sipiläksi, jota vastoin Sipilän Matti merkitsee Sipilän talon poikaa eli palveliata.

Ominaiset vaatteen parret alkavat jo olla hävinneet usiammassa maakunnassa; ainoastaan Wiipurin Läänissä ja vaan muutamissa pitäjissä muualla Suomessa tavataan niitä vielä. Wiime mainitun Läänin vaatteen parret voivat jaettaa neljään erilaatuun, nimittäin Wiipurilaiseen, Jääskeläiseen, Karjalaiseen ja Inkeriläiseen. Pienempiä eroituksia näistä on pian joka pitäjässä.

> Uusmaalla, Turunmaassa ja suuressa osassa Pohjanmaata, sekä osittain Savossa seurataan vaatteissa tapoja, ja ainoastaan vanhoilla paikottain tavataan vielä ominaista vaatteenpartta.

Wälkkeyden ja puhtauden suhteen kotielämässä ovat Suomen talonpoista esinnä Kemin, Tornion, Alkulan ja Rovaniemen pitäjän asukkaat. Sitä vastoin ovat jälimpänä Hämäläiset sekä niiden rajapitäjäläiset Savossa ja Jääsken kihlakunta Wiipurin Läänissä.

Savutuvat jo ovat hävinneet Pohjanmaalta, Turunmaasta, Hämeestä ja Uusmaalta sekä osittain Wiipurin Läänistä, niin kuin myös Savosta ja Karjalastaki. Ainoastaan salokylissä ja taloissa tavataan niitä vielä usiammissa

Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista. 91

pitäjissä Sawoa, kuin myös lännepuolella Wiipurin Lääniä Walkialan pitäjässä. Missä sukunimiä ei pidetä, siellä huudetaan jokaista talon eli mökin nimeltä missä eletään, jonka nimen uusi asukaski saapi taloon tultuansa. Niin kutsutaan, esimerkiksi, Sipilän talon isäntää Matti Sipiläksi, jota wastoin Sipilän Matti merkitsee Sipilän talon poikaa eli palweliata.

Ominaiset waatteen parret alkawat jo olla häwinneet usiammassa maakunnassa; ainoastaan Wiipurin Läänissä ja waan muutamissa pitäjissä muualla Suomessa tawataan niitä wielä. Wiime mainitun Läänin waatteen parret woiwat jaettaa neljään erilaatuun, nimittäin Wiipurilaiseen, Jääskeläiseen, Karjalaiseen ja Inkeriläiseen. Pienempiä eroituksia näistä on pian joka pitäjässä. Uusmaalla, Turunmaassa ja suuressa osassa Pohjanmaata, sekä osittain Sawossa seurataan waatteissa tapoja, ja ainoastaan wanhoilla paikottain tawataan wielä ominaista waatteenpartta.

Wälkkeyden ja puhtauden suhteen kotielämässä owat Suomen talonpoista esinnä Kemin, Tornion, Alkulan ja Rowaniemen pitäjän asukkaat. Sitä wastoin owat jälimpänä Hämäläiset sekä niiden rajapitäjäläiset Sawossa ja Jääsken kihlakunta Wiipurin Läänissä. Sawutuwat jo owat häwinneet Pohjanmaalta, Turunmaasta, Hämeestä ja Uusmaalta sekä osittain Wiipurin Läänistä, niin kuin myös Sawosta ja Karjalastaki. Ainoastaan salokylissä ja taloissa tawataan niitä wielä usiammissa paikoin Suomea, niin kuin myös yleiseen Sawolaisten tykönä Waasan Läänissä. Länne

paikoin Suomea, niin kuin myös yleiseen Savolaisien tykönä Waasan Länissä. Länne

======= ======= ======= ======= ======= =======

<< | >>

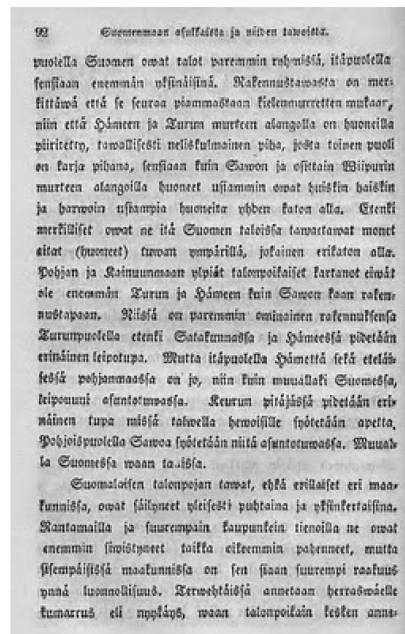
1850-05-00 205 Suomalaiset

======= ======= ======= ======= ======= =======

92

Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

puolella Suomen ovat talot paremmin ryhmissä, itäpuolella sensiaan enemmän yksinäisinä. Rakennustavasta on merkittävä että se seuraa piammastaan kielenmurretten mukaan niin että Hämeen ja Turun murteen alangolla on huoneilla piiritetty, tavallisesti neliskulmainen piha, josta toinen puoli on karja pihana, sensiaan kuin Savon ja osittain Wiipurin murteen alangoilla huoneet usiammin ovat huiskin haiskin ja harvoin usiampia huoneita yhden katon alla.

92 Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista.

puolella Suomen owat talot paremmin ryhmissä, itäpuolella sensiaan enemmän yksinäisinä. Rakennustawasta on merkittäwä että se seuraa piammastaan kielenmurretten mukaan, niin että Hämeen ja Turun murteen alangolla on huoneilla piiritetty, tawallisesti neliskulmainen piha, josta toinen puoli on karja pihana, sensiaan kuin Sawon ja osittain Wiipurin murteen alangoilla huoneet usiammin owat huiskin haiskin ja harwoin usiampia huoneita yhden katon alla. Etenki merkilliset owat ne itä Suomen taloissa tawattawat monet aitat (huoneet) tuwan ympärillä, jokainen erikaton alla. Pohjan ja Kainuunmaan ylpiät talonpoikaiset kartanot eiwät ole enemmän Turun ja Hämeen kuin Sawonkaan rakennustapaan. Niissä on paremmin ominainen rakennuksensa Turunpuolella etenki Satakunnassa ja Hämeessä pidetään erinäinen leipotupa. Mutta itäpuolella Hämettä sekä eteläisessä pohjanmaassa on jo, niin kuin muuallaki Suomessa, leipouuni asuntotuwassa. Keurun pitäjässä pidetään erinäinen tupa missä talwella hewoisille syötetään apetta. Pohjoispuolella Sawoa syötetään niitä asuntotuwassa. Muualla Suomessa waan ta..issa.

Suomalaisen talonpojan tawat, ehkä erillaiset eri maakunnissa, owat säilyneet yleisesti puhtaina ja yksinkertaisina. Rantamailla ja suurempain kaupunkein tienoilla ne owat enemmin siwistyneet taikka oikeemmin pahenneet, mutta sisempäisissä maakunnissa on sen siaan suurempi raakuus ynnä luonnollisuus. Terwehtäissä annetaan herraswäelle kumarrus eli nyykäys, waan talonpoikain lesken anne-

Etenki merkilliset ovat ne itä Suomen taloissa tavattavat monet aitat (huoneet) tuvan ympärillä, jokainen erikaton alla.

Pohjan ja Kainuunmaan ylpiit talonpoikaiset kartanot eivät ele enemmän Turun ja Hämeen kuin Savonkaan rakennustapaan.

Niissä on paremmin ominainen rakennuksensa Turunpuolella etenki Satakunnassa ja Hämeessä pidetään erinäinen leipotupa. Mutta itäpuolella Hämettä sekä eteläisessä pohjanmaassa on jo, niin kuin muuallaki Suomessa, leipouuni asnntotuvassa. Keurun pitäjässä pidetään erinäinen tupa missä talvella hevoisille syötetään apetta.

Pohjoispuolella Savoa syötetään niitä asuntotuvassa. Muualla Suomessa vaan tallissa.

Suomalaisen talonpojan tavat, ehkä erillaiset eri maakunnissa, ovat säilyneet yleisesti puhtaina ja yksinkertaisina. Rantamailla ja suurempain kaupunkein tienoilla ne ovat enemmin sivistyneet taikka oikeemmin, pahenneet, mutta sisempäisissä maakunnissa on sen siaan suurempi raakuus ynnä luonnollisuus. Tervehtäissä annetaan herrasväelle kumarrus eli nyykäys,

vaan talonpoikain lesken anne-

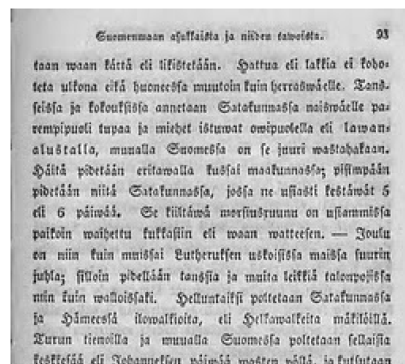
======= ======= ======= ======= ======= =======

Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

93

taan vaan kättä eli likistetään. Hattua eli lakkia ei kohoteta ulkona eikä huoneessa muutoin kuin herrasväelle. Tansseissa ja kokouksissa annetaan Satakunnassa naisväelle parempipuoli tupaa ja miehet istuvat ovipuolella eli lavanalustalla, muualla Suomessa on se juuri vastahakaan.

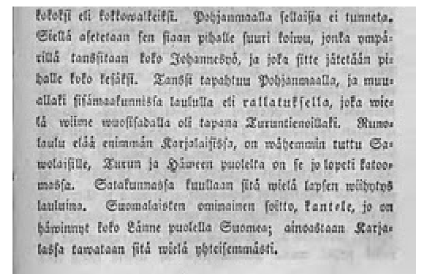
Häitä pidetään eritavalla kussai maakunnassa; pisimpään pidetään niitä Satakunnassa, jossa ne usiasti kestävät 5 eli 6 päivää. Se kiiltävä morsiusruunu on usiammissa paikoin vaihettu kukkasiin eli vaan vatteesen.

Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista. 93

taan waan kättä eli likistetään. Hattua eli lakkia ei kohoteta ulkona eikä huoneessa muutoin kuin herraswäelle. Tansseissa ja kokouksissa annetaan Satakunnassa naiswäelle parempipuoli tupaa ja miehet istuwat owipuolella eli lawanalustalla, muualla Suomessa on se juuri wastahakaan. Häitä pidetään eritawalla kussai maakunnassa; pisimpään pidetään niitä Satakunnassa, jossa ne usiasti kestäwät 5 eli 6 päiwää. Se kiiltäwä morsiusruunu on usiammissa paikoin waihettu kukkasiin eli waan watteesen. — Joulu on niin kuin muissai Lutheruksen uskoisissa maissa suurin juhla; silloin pidellään tanssia ja muita leikkiä talonpojissa niin kuin walloissaki. Helluntaiksi poltetaan Satakunnassa ja Hämeessä ilowalkioita, eli Helkawalkeita mäkilöillä. Turun tienoilla ja muualla Suomessa poltetaan sellaisia keskkesää eli Johanneksen päiwää wasten yöllä, ja kutsutaan

Joulu on niin kuin muissai Lutheruksen uskoisissa maissa suurin juhla; silloin pidellään tanssia ja muita leikkiä talonpojissa niin kuin valloissaki. Helluntaiksi poltetaan Satakunnassa ja Hämeessä ilovalkioita, eli Helkavalkeita mäkilöillä. Turun tienoilla ja muualla Suomessa poltetaan sellaisia kesk'kesää eli Johanneksen päivää vasten yöllä,

kokoksi eli kokkowalkeiksi. Pohjanmaalla sellaisia ei tunneta. Siellä asetetaan sen siaan pihalle suuri koiwu, jonka ympärillä tanssitaan koko Johannesyö, ja joka sitte jätetään pihalle koko kesäksi. Tanssi tapahtuu Pohjanmaalla, ja muuallaki sisämaakunnissa laululla eli rallatuksella, joka wielä wiime wuosisadalla oli tapana Turuntienoillaki. Runolaulu elää enimmän Karjalaisissa, on wähemmin tuttu Sawolaisille, Turun ja Hämeen puolelta on se jo lopeti katoomassa. Satakunnassa kuullaan sitä wielä lapsen wiihytys lauluina. Suomalaisten ominainen soitto, kantele, jo on häwinnyt koko Länne puolella Suomea; ainoastaan Karjalassa tawataan sitä wielä yhteisemmästi.

ja kutsutaan kokoksi eli kokkovalkeiksi. Pohjanmaalla sellaisia ei tunneta. Siellä asetetaan sen siaan pihalle suuri koivu, jonka ympärillä tanssitaan koko Johannesyö, ja joka sitte jätetään pihalle koko kesäksi. Tanssi tapahtuu Pohjanmaalla, ja muuallaki sisämaakunnissa laululla eli rallatuksella, joka vielä viime vuosisadalla oli tapana Turuntienoillaki.

Runolaulu elää enimmän Karjalaisissa, on vähemmin tuttu Savolaisille, Turun ja Hämeen puolelta on se jo lopeti katoomassa. Satakunnassa kuullaan sitä vielä lapsen viihytys lauluina. Suomalaisten ominainen soitto, kantele, jo on hävinnyt koko Länne puolella Suomea; ainoastaan Karjalassa tavataan sitä vielä yhteisemmästi.

======= ======= ======= ======= ======= =======

1850-05-00 206 Suomalaiset

======= ======= ======= ======= ======= =======

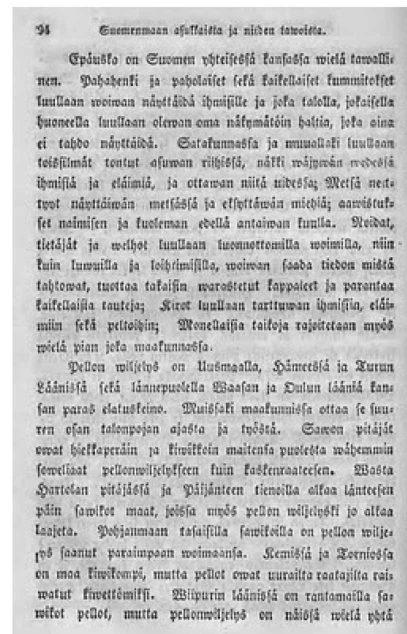
94

Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

Epäusko on Suomen yhteisessä kansassa vielä tavallinen. Pahahenki ja paholaiset sekä kaikellaiset kummitokset luullaan voivan näyttäidä ihmisille ja joka talolla, jokaisella huoneella luullaan olevan oma näkymätöin haltia, joka aina ei tahdo näyttäidä. Satakunnassa ja muuallaki luullaan toissilmät tontut asuvan riihissä,

näkki väjyvän vedessä ihmisiä ja eläimiä, ja ottavan niitä uidessa; Metsä neittyyt näyttäivän metsässä ja eksyttävän miehiä; aavistukset naimisen ja kuoleman edellä antaivan kuulla. Noidat, tietäjät ja velhot luullaan luonnottomilla voimilla, niin kuin luvuilla ja loihtimisilla, voivan saada tiedon mistä tahtovat, tuottaa takaisin varastelut kappaleet ja parantaa kaikellaisia tauteja;

Kirot luullaan tarttuvan ihmisiin, eläimiin sekä peltoihin; Monellaisia taikoja rajoitetaan myös vielä pian joka maakunnassa.

94 Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista.

Epäusko on Suomen yhteisessä kansassa wielä tawallinen. Pahahenki ja paholaiset sekä kaikellaiset kummitokset luullaan woiwan näyttäidä ihmisille ja joka talolla, jokaisella huoneella luullaan olewan oma näkymätöin haltia, joka aina ei tahdo näyttäidä. Satakunnassa ja muuallaki luullaan toissilmät tontut asuwan riihissä, näkki wäjywän wedessä ihmisiä ja eläimiä, ja ottawan niitä uidessa; Metsä neittyyt näyttäiwän metsässä ja eksyttäwän miehiä; aawistukset naimisen ja kuoleman edellä antaiwan kuulla. Noidat, tietäjät ja welhot luullaan luonnottomilla woimilla, niin kuin luwuilla ja loihtimisilla, woiwan saada tiedon mistä tahtowat, tuottaa takaisin warastetut kappaleet ja parantaa kaikellaisia tauteja; Kirot luullaan tarttuwan ihmisiin, eläimiin sekä peltoihin; Monellaisia taikoja rajoitetaan myös wielä pian joka maakunnassa.

Pellon wiljelys on Uusmaalla, Hämeessä ja Turun Läänissä sekä lännepuolella Waasan ja Oulun läänistä kansan paras elatuskeino. Muissaki maakunnissa ottaa se suuren osan talonpojan ajasta ja työstä. Sawon pitäjät owat hiekkaperäin ja kiwikkoin maitensa puolesta wähemmin soweliaat pellonwiljelykseen kuin kaskenraateesen. Wasta Hartolan pitäjässä ja Päijänteen tienoilla alkaa länteesen päin sawikot maat, joissa myös pellon wiljelyski jo alkaa laajeta. Pohjanmaan tasaisilla sawikoilla on pellon wiljelys saanut paraimpaan woimaansa. Kemissä ja Torniossa on maa kiwikompi, mutta pellot owat uurailta raatajilta raiwatut kiwettömiksi. Wiipurin läänissä on rantamailla sawikot pellot, mutta pellonwiljelys on näissä wielä yhtä

Pellon viljelys on Uusmaalla, Hämeessä ja Turun Läänissä sekä lännepuolella Waasan ja Oulun lääniä kansan paras elatuskeino. Muissaki maakunnissa ottaa se suuren osan talonpojan ajasta ja työstä. Savon pitäjät ovat hiekkaperäin ja kivikkoin maitensa puolesta vähemmin soveliaat pellonviljelykseen kuin kaskenraateesen. Wasta Hartolan pitäjässä ja Päijänteen tienoilla alkaa länteesen päin savikot maat,

joissa myös pellon viljelyski jo alkaa laajeta. Pohjanmaan tasaisilla savikoilla on pellon viljelys saanut paraimpaan voimaansa. Kemissä ja Torniossa on maa kivikompi, mutta pellot ovat uurailta raatajilta raivatut kivettömiksi. Wiipurin läänissä on rantamailla savikot pellot, mutta pellonviljelys on näissä vielä yhtä

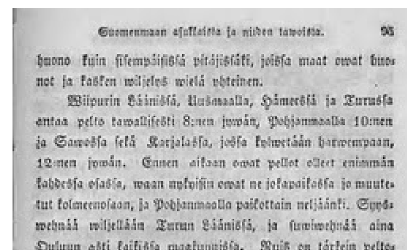
======= ======= ======= ======= ======= =======

Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

95

huono kuin sisempäisissä pitäjissäki, joissa maat ovat huonot ja kasken viljelys vielä yhteinen.

Wiipurin Läänissä, Uusmaalla, Hämeessä ja Turussa antaa pelto tavaliisesti 8:nen jyvän, Pohjanmaalla 10:nen ja Savossa sekä Karjalassa, jossa kylvetään harvempaan, 12:nen jyvän. Ennen aikaan ovat pellot olleet enimmän kahdessa osassa, vaan nykyisin ovat ne jokapaikassa

Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista. 95

huono kuin sisempäisissä pitäjissäki, joissa maat owat huonot ja kasken wiljelys wielä yhteinen.

Wiipurin Läänissä, Uusmaalla, Hämeessä ja Turussa antaa pelto tawallisesti 8:nen jywän, Pohjanmaalla 10:nen ja Sawossa sekä Karjalassa, jossa kylwetään harwempaan, 12:nen jywän. Ennen aikaan owat pellot olleet enimmän kahdessa osassa, waan nykyisin owat ne jokapaikassa jo muutetut kolmeenosaan, ja Pohjanmaalla paikottain neljäänki. Syyswehnää wiljellään Turun Läänissä, ja suwiwehnää aina Ouluun asti kaikissa maakunnissa. Ruis on tärkein pelto-

jo muutetut kolmeenosaan, ja Pohjanmaalla paikottain neljäänki.

Syysvehnää viljellään Turun Läänissä, ja suvivehnää aina Ouluun asti kaikissa maakunnissa. Ruis on tärkein peltovilja Oulun Läänin rajoille asti, siitä Pohjoseen päin kasvatetaan saman verran ruista kuin otraaki, vaan Oulun ja Tornion välillä alkaa otra jo olla voiton päällä. Pohjoisimmissa pitäjissä kasvatetaan ainoastaan otraa ja maaomenia.

Kauraa ja hernettä kasvatetaan vähitellen vaan Oulun tienoihin asti, vaan ei sen ylempänä. Naurista viljellään Suomessa vähän ja lanttuja vielä vähemmän, jota ei nähdä enää pohjoispuolella Brahen kaupunkia. Pellavasta viljellään enimmän Hämeessä, Jämsän ja Längelmäen pitäjissä ja m. m. vaan vähemmin jo Keurussa, ja Pohjanmaalla vielä vähemmän,

kunnes se jo Pohjoispuolella Oulun päättyy järkiään. Itäpuolella Suomen, niin tuin Wiipurin Läänissä ja paikottain Savossa, ei sitä viljellä omiksi tarpeiksikaan, vaan ostetaan palttinaa sekä pellavasta. Kaskenviljelys on itäpuolella Päjänteen, sekä itäpuolella Waasan ja Oulun Lääniä maamiehen paras elatuskeino, samaten myös suurimmassa osassa Wiipurin Lääniä,

======= ======= ======= ======= ======= =======

jossa myös suuri o!a kansaa elää rahtaamisella. Rantapuolella Waasan ja Oulun Lääniä ei pidetä kaskia eli huuhtaa; Turun ja Uusmaan Läänissä pidetään sitä jolloinkulloin vaan sivuaskareena. Päijänteen lännepuolella eli Hämeessä otetaan kaskista vaan yksi vilja, vaan Savossa ja Karjalassa 2, 3, 4, ja 6:ski viljaa yhden hakkuuksen perästä.

Suonviljelys on nykyisempinä vuosina saanut maamiehiltä sen arvon kuin se ansaitseeki. Sitä tavataan jo joka maakunnassa, vaan se on päässyt suurimpaan voimaansa Waasan ja Oulun läänissä, joissa suot ovat savipohjat ja paksumutaiset. Sisempäisissä maakunnissa on kyllä samallaisia soita niin kuin laita on Saarijärven pitäjässä,

jossa suot ovat Savipohjat ja paksumutaiset, vaikka talonpoika ei ole niissä osannut ottaa sellaista voittoa kuin Pohjalaiset.

Niityn viljelys ja korjuus on Suomessa yleiseen vielä huono. Turun tienoilla ja Läänissä on kylvettyjä niittyjä, vaan enemmän kylvämättömiä. Myös Satakunnassa ja Keurussaki pidetään kylvy niittyjä ehkä harvassa.

Tavallisesti kuin paikka kerran on raivattu niityksi, niin sille ei tehdä sen kovemmin muuta kuin pidetään aidassa ja niitetään joka kesä.

Suuret nevaniityt, niin kuin Maanselän tienoilla Pohjanmaan kappelisissa, pidetään aitaamattaki. Paraimat kylvämättömät niityt ovat saadut kuiviksi-lasketuista järvistä, niin kuin Evijärvestä Sievin kappelissa ja Leistilan järvestä Nakkilan kappelissa Ulvilan pitäjässä sekä Suvannon pohjasta Sakkolan pitäjäs-

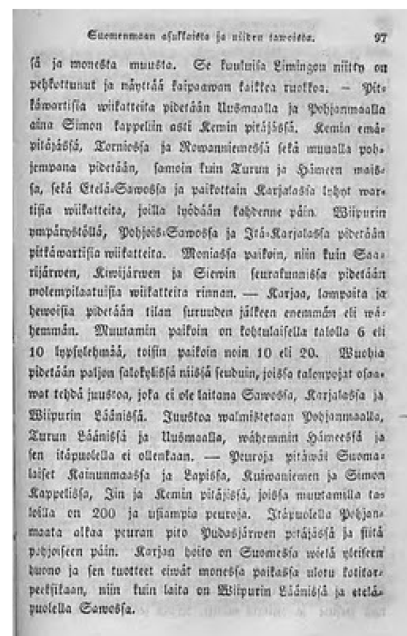
======= ======= ======= ======= ======= =======

1850-05-00 207 Suomalaiset

======= ======= ======= ======= ======= =======

Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

97

Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista. 97

sä ja monesta muusta. Se kuuluisa Limingon niitty on pehkottunut ja näyttää kaipaawan kaikkea ruokkoa. — Pitkäwartisia wiikatteita pidetään Uusmaalla ja Pohjanmaalla aina Simon kappeliin asti Kemin pitäjässä. Kemin emäpitäjässä, Torniossa ja Rowanniemessä sekä muualla pohjempana pidetään, samoin kuin Turun ja Hämeen maissa, sekä Etelä-Sawossa ja paikottain Karjalassa lyhyt wartisia wiikatteita, joilla lyödään kahdenne päin. Wiipurin ympärystöllä, Pohjois-Sawossa ja Itä-Karjalassa pidetään pitkäwartisia wiikatteita. Moniassa paikoin, niin kuin Saarijärwen, Kiwijärwen ja Siewin seurakunnissa pidetään molempilaatuisia wiikatteita rinnan. — Karjaa, lampaita ja hewoisia pidetään tilan suruuden jälkeen enemmän eli wähemmän. Muutamin paikoin on kohtulaisella talolla 6 eli 10 lypsylehmää, toisin paikoin noin 10 eli 20. Wuohia pidetään paljon salokylissä niissä seuduin, joissa talonpojat osaawat tehdä juustoa, joka ei ole laitana Sawossa, Karjalassa ja Wiipurin Läänissä. Juustoa walmistetaan Pohjanmaalla, Turun Läänissä ja Uusmaalla, wähemmin Hämeessä ja sen itäpuolella ei ollenkaan. — Peuroja pitäwät Suomalaiset Kainunmaassa ja Lapissa, Kuiwaniemen ja Simon Kappelissa, Iin ja Kemin pitäjissä, joissa muutamilla taloilla on 200 ja usiampia peuroja. Itäpuolella Pohjanmaata alkaa peuran pito Pudasjärwen pitäjässä ja siitä pohjoiseen päin. Karjan hoito on Suomessa wielä yleiseen huono ja sen tuotteet eiwät monessa paikassa ulotu kotitarpeeksikaan, niin kuin laita on Wiipurin Läänissä ja eteläpuolella Sawossa.

sä ja monesta muusta. Se kuuluisa Limingon niitty on pehkottunut ja näyttää kaipaavan kaikkea ruokkoa.

Pitkävartisia viikatteita pidetään Uusmaalla ja Pohjanmaalla aina Simon kappeliin asti Kemin pitäjässä. Kemin emäpitäjässä, Torniossa ja Rovanniemessä sekä muualla pohjempana pidetään, samoin kuin Turun ja Hämeen maissa, sekä Etelä-Savossa ja paikottain Karjalassa lyhyt vartisia viikatteita, joilla lyödään kahdenne päin.

Wiipurin ympärystöllä, Pohjois-Savossa ja Itä-Karjalassa pidetään pitkävartisia viikatteita. Moniassa paikoin, niin kuin Saarijärven, Kivijärven ja Sievin seurakunnissa pidetään molempilaatuisia viikatteita rinnan.

Karjaa, lampaita ja hevoisia pidetään tilan suruuden jälkeen enemmän eli vähemmän. Muutamin paikoin on kohtulaisella talolla 6 eli 10 lypsylehmää, toisin paikoin noin 10 eli 20. Wuohia pidetään paljon salokylissä niissä seuduin, joissa talonpojat osaavat tehdä juustoa, joka ei ole laitana Savossa, Karjalassa ja Wiipurin Läänissä.

Juustoa valmistetaan Pohjanmaalla, Turun Läänissä ja Uusimaalla, vähemmin Hämeessä ja sen itäpuolella ei ollenkaan.

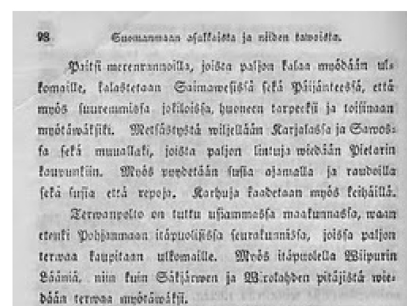
Peuroja pitävät Suomalaiset Kainunmaassa ja Lapissa, Kuivaniemen ja Simon Kappelissa, Iin ja Kemin pitäjissä, joissa muutamilla taloilla on 200 ja usiampia peuroja. Itäpuolella Pohjanmaata alkaa peuran pito Pudasjärven pitäjässä ja siitä pohjoiseen päin.

Karjan hoito on Suomessa vielä yleiseen huono ja sen tuotteet eivät monessa paikassa ulotu kotitarpeeksikaan, niin kuin laita on Wiipurin Läänissä ja eteläpuolella Savossa.

======= ======= ======= ======= ======= =======

98

Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

98 Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista.

Paitsi merenrannoilla, joista paljon kalaa myödään ulkomaille, kalastetaan Saimawesissä sekä Päijänteessä, että myös suuremmissa jokiloissa, huoneen tarpeeksi ja toisinaan myötäwäksiki. Metsästystä wiljellään Karjalassa ja Sawossa sekä muuallaki, joista paljon lintuja wiedään Pietarin kaupunkiin. Myös pyydetään susia ajamalla ja raudoilla sekä susia että repoja. Karhuja kaadetaan myös keihäillä.

Terwanpolto on tuttu usiammassa maakunnassa, waan etenki Pohjanmaan itäpuolisissa seurakunnissa, joissa paljon terwaa kaupitaan ulkomaille. Myös itäpuolella Wiipurin Läänia, niin kuin Säkjärwen ja Wirolahden pitäjistä wiedään terwaa myötäwäksi.

Paitsi merenrannoilla, joista paljon kalaa myödään ulkomaille, kalastetaan Saimavesissä sekä Päijänteessä, että myös suuremmissa jokiloissa, huoneen tarpeeksi ja toisinaan myötäväksiki.

Metsästystä viljellään Karjalassa ja Savossa sekä muuallaki, joista paljon lintuja viedään Pietarin kaupunkiin. Myös pyydetään susia ajamalla ja raudoilla sekä susia että repoja. Karhuja kaadetaan myös keihäillä.

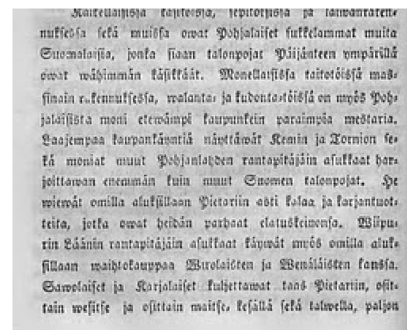
Tervanpolto on tuttu usiammassa maakunnassa, vaan etenki Pohjanmaan itäpuolisissa seurakunniasa, joissa paljon tervaa kaupitaan ulkomaille. Myös itäpuolella Wiipurin Lääniä, niin kuin Säkjärven ja Wirolahden pitäjistä viedään tervaa myötäväksi.

Kaikellaisissa käsitöissä, sepitoksissa ja laivanrakennuksessa sekä muissa ovat Pohjalaiset sukkelammat muita Suomalaisia, jonka siaan talonpojat Päijänteen ympärillä ovat vähimmän käsikkäät.

Monellaisissa taitotöissä massinain rakennuksessa, valanta- ja kudonta-töissä on myös Pohjalaisista moni etevämpi kaupunkein paraimpia mestaria.

Laajempaa kaupankäyntiä näyttävät Kemin ja Tornion sekä moniat muut Pohjanlahden rantapitäjäin asukkaat harjoittavan enemmän kuin muut Suomen talonpojat. He vievät omilla aluksillaan Pietariin asti kalaa, ja karjantuotteita, jotka ovat heidän parhaat elatuskeinonsa. Wiipurin Läänin rantapitäjäin asukkaat käyvät myös omilla aluksillaan vaihtokauppaa Wirolaisten ja Wenäläisten kanssa.

Savolaiset ja Karjalaiset kuljettavat taas Pietariin, osittain vesitse ja osittain maitse, kesällä sekä talvella, paljon

Kaikellaisissa käsitöissä, sepitoksissa ja laiwanrakennuksessa sekä muissa owat Pohjalaiset sukkelammat muita Suomalaisia, jonka siaan talonpojat Päijänteen ympärillä owat wähimmän käsikkäät. Monellaisissa taitotöissä massinain rakennuksessa, walanta- ja kudonta-töissä on myös Pohjalaisista moni etewämpi kaupunkein paraimpia mestaria. Laajempaa kaupankäyntiä näyttäwät Kemin ja Tornion sekä moniat muut Pohjanlahden rantapitäjäin asukkaat harjoittawan enemmän kuin muut Suomen talonpojat. He wiewät omilla aluksillaan Pietariin asti kalaa ja karjantuotteita, jotka owat heidän parhaat elatuskeinonsa. Wiipurin Läänin rantapitäjäin asukkaat käywät myös omilla aluksillaan waihtokauppaa Wirolaisten ja Wenäläisten kanssa. Sawolaiset ja Karjalaiset kuljettawat taas Pietariin, osittain wesitse ja osittain maitse, kesällä sekä talwella, paljon

======= ======= ======= ======= ======= =======

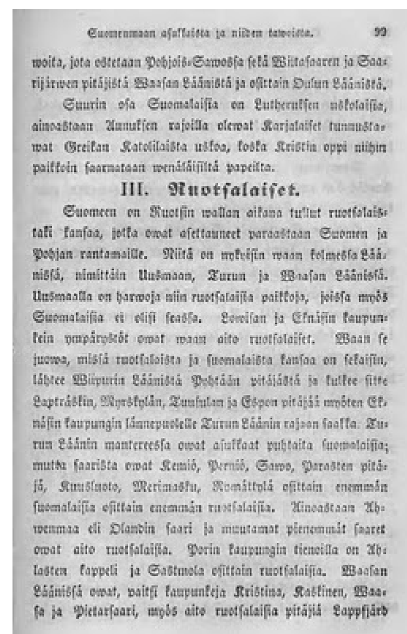
voita, jota ostetaan Pohjois-Savossa sekä Wiitasaaren ja Saarijärven pitäjistä Waasan Läänistä ja osittain Oulun Läänistä.

Suurin osa Suomalaisia on Lutheruksen uskolaisia, ainoastaan Aunuksen rajoilla olevat Karjalaiset tunnustavat Greikan Katolilaista uskoa, koska Kristin oppi niihin paikkoin saarnataan venäläisiltä papeilta.

--

III. Ruotsalaiset.

<< | >>

woita, jota ostetaan Pohjois-Sawossa sekä Wiitasaaren ja Saarijärwen pitäjistä Waasan Läänistä ja osittain Oulun Läänistä.

Suurin osa Suomalaisia on Lutheruksen uskolaisia, ainoastaan Aunuksen rajoilla olewat Karjalaiset tunnustawat Greikan Katolilaista uskoa, koska Kristin oppi niihin paikkoin saarnataan wenäläisiltä papeilta.

III. Ruotsalaiset.

Suomeen on Ruotsin wallan aikana tullut ruotsalaistaki kansaa, jotka owat asettaunect paraastaan Suomen ja Pohjan rantamaille. Niitä on nykyisin waan kolmessa Läänissä, nimittäin Uusmaan, Turun ja Waasan Läänissä. Uusmaalla on harwoja niin ruotsalaisia paikkoja, joissa myös Suomalaisia ei olisi seassa. Lowisan ja Eknäsin kaupunkein ympäristöt owat waan aito ruotsalaiset. Waan se juowa, missä ruotsalaista ja suomalaista kansaa on sekaisin, lähtee Wiipurin Läänistä Pyhtään pitäjästä ja kulkee sitte Lapträskin, Myrskylän, Tuusulan ja Sipoon pitäjää myöten Eknäsin kaupungin länne-puolelle Turun Läänin rajaan saakka. Turun Läänin mantereessa owat asukkaat puhtaita suomalaisia; mutta saarista owat Kemiö, Perniö, Sawo, Parasten pitäjä, Kuusluoto, Merimasku, Rymättylä osittain enemmän suomalaisia osittain enemmän ruotsalaisia. Ainoastaan Ahwenmaa eli Olandin saari ja muutamat pienemmät saaret owat aito ruotsalaisia. Porin kaupungin tienoilla on Ahlasten kappeli ja Sastmola osittain ruotsalaisia. Waasan Läänissä owat, paitsi kaupunkeja Kristina, Kaskinen, Waasa ja Pietarsaari, myös aito ruotsalaisia pitäjiä Lappfjärd

1850-05-00 208 Ruotsalaiset

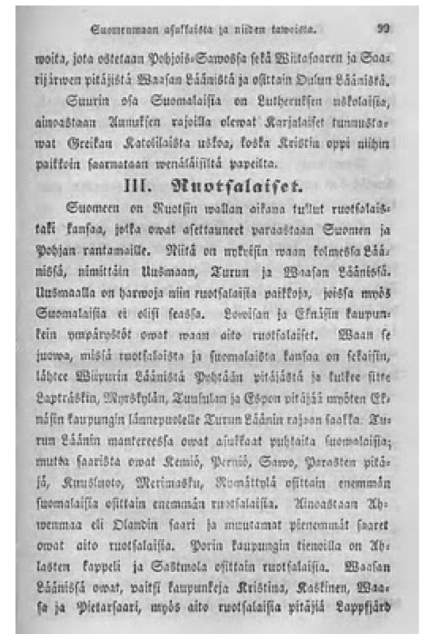
III. Ruotsalaiset.

Suomeen on Ruotsin vallan aikana tullut ruotsalaistaki kansaa, jotka ovat asettauneet paraastaan Suomen ja Pohjan rantamaille. Niitä on nykyisin vaan kolmessa Läänissä, nimittäin Uusmaan, Turun ja Waasan Läänissä.

Uusmaalla on harvoja niin ruotsalaisia paikkoja, joissa myös Suomalaisia ei olisi seassa. Lovisan ja Eknäsin kaupunkein ympärystöt ovat vaan aito ruotsalaiset. Waan se juova, missä ruotsalaista ja suomalaista kansaa on sekaisin, lähtee Wiipurin Läänistä Pyhtään pitäjästä ja kulkee sitte Lapträskin, Myrskylän, Tuusulan ja Espon pitäjää myöten Eknäsin kaupungin lännepuolelle Turun Läänin rajaan saakka.

Turun Läänin mantereessa ovat asukkaat puhtaita suomalaisia; mutta saarista ovat Kemiö, Perniö, Savo, Parasten pitäjä, Kuusluoto, Merimasku, Rymättylä osittain enemmän suomalaisia osittain enemmän ruotsalaisia. Ainoastaan Ahvenmaa eli Olandin saari ja muutamat pienemmät saaret ovat aito ruotsalaisia. Porin kaupungin tienoilla on Ahlasten kappeli ja Sastmola osittain ruotsalaisia.

Waasan Läänissä ovat, paitsi kaupunkeja Kristina, Kaskinen, Waasa ja Pietarsaari, myös aito ruotsalaisia pitäjiä Lappfjärd

Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista. 99

woita, jota ostetaan Pohjois-Sawossa sekä Wiitasaaren ja Saarijärwen pitäjistä Waasan Läänistä ja osittain Oulun Läänistä.

Suurin osa Suomalaisia on Lutheruksen uskolaisia, ainoastaan Aunuksen rajoilla olewat Karjalaiset tunnustawat Greikan Katolilaista uskoa, koska Kristin oppi niihin paikkoin saarnataan wenäläisiltä papeilta.

III. Ruotsalaiset.

Suomeen on Ruotsin wallan aikana tullut ruotsalaistaki kansaa, jotka owat asettauneet paraastaan Suomen ja Pohjan rantamaille. Niitä on nykyisin waan kolmessa Läänissä, nimittäin Uusmaan, Turun ja Waasan Läänissä. Uusmaalla on harwoja niin ruotsalaisia paikkoja, joissa myös Suomalaisia ei olisi seassa. Lowisan ja Eknäsin kaupunkein ympärystöt owat waan aito ruotsalaiset. Waan se juowa, missä ruotsalaista ja suomalaista kansaa on sekaisin, lähtee Wiipurin Läänistä Pyhtään pitäjästä ja kulkee sitte Lapträskin, Myrskylän, Tuusulan ja Espon pitäjää myöten Eknäsin kaupungin lännepuolelle Turun Läänin rajaan saakka. Turun Läänin mantereessa owat asukkaat puhtaita suomalaisia; mutta saarista owat Kemiö, Perniö, Sawo, Parasten pitäjä, Kuusluoto, Merimasku, Rymättylä osittain enemmän suomalaisia osittain enemmän ruotsalaisia. Ainoastaan Ahwenmaa eli Olandin saari ja muutamat pienemmät saaret owat aito ruotsalaisia. Porin kaupungin tienoilla on Ahlasten kappeli ja Sastmola osittain ruotsalaisia. Waasan Läänissä owat, paitsi kaupunkeja Kristina, Kaskinen, Waasa ja Pietarsaari, myös aito ruotsalaisia pitäjiä Lappfjärd

======= ======= ======= ======= ======= =======

100

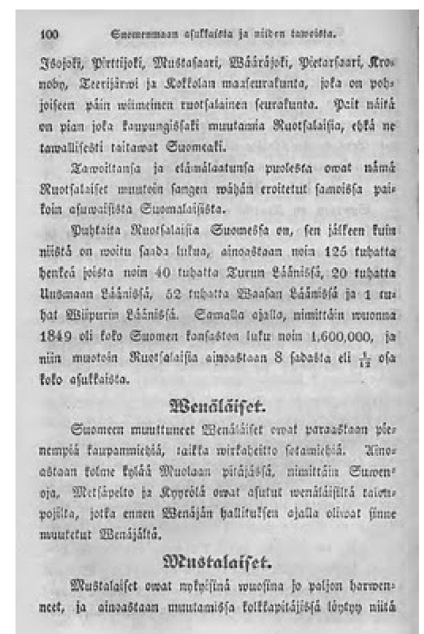
Suomenmaan asukkaista ja niiden tavoista.

Isojoki, Pirttijoki, Mustasaari, Wääräjoki, Pietarsaari, Kronoby, Teerijärvi ja Kokkolan maaseurakunta, joka on pohjoiseen päin viimeinen ruotsalainen seurakunta. Pait näitä on pian joka kaupungissaki muutamia Ruotsalaisia, ehkä ne tavallisesti taitavat Suomeaki.

Tavoiltansa ja elämälaatunsa puolesta ovat nämä Ruotsalaiset muutoin sangen vähän eroitetut samoissa paikoin asuvaisista Suomalaisista.

Puhtaita Ruotsalaisia Suomessa on, sen jälkeen kuin niistä on voitu saada lukua, ainoastaan noin 125 tuhatta henkeä joista noin 40 tuhatta Turun Läänissä, 20 tuhatta Uusimaan Läänissä, 52 tuhatta Waasan Läänissä ja 1 tuhat Wiipurin Läänissä. Samalla ajalla, nimittäin vuonna 1349 oli koko Suomen kansaston luku noin 1'600'000,

ja niin muotoin Ruotsalaisia ainoastaan 8 sadasta eli 1/12 osa koko asukkaista.

100 Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista.

Isojoki, Pirttijoki, Mustasaari, Wääräjoki, Pietarsaari, Kronoby, Teerijärwi ja Kokkolan maaseurakunta, joka on pohjoiseen päin wiimeinen ruotsalainen seurakunta. Pait näitä on pian joka kaupungissaki muutamia Ruotsalaisia, ehkä ne tawallisesti taitawat Suomeaki.

Tawoiltansa ja elämälaatunsa puolesta owat nämä Ruotsalaiset muutoin sangen wähän eroitetut samoissa paikoin asuwaisista Suomalaisista.

Puhtaita Ruotsalaisia Suomessa on, sen jälkeen kuin niistä on woitu saada lukua, ainoastaan noin 125 tuhatta henkeä joista noin 40 tuhatta Turun Läänissä, 20 tuhatta Uusmaan Läänissä, 52 tuhatta Waasan Läänissä ja 1 tuhat Wiipurin Läänissä. Samalla ajalla, nimittäin wuonna 1849 oli koko Suomen kansaston luku noin 1,600,000, ja niin muotoin Ruotsalaisia ainoastaan 8 sadasta eli $\frac{1}{12}$ osa koko asukkaista.

Wenäläiset.

Suomeen muuttuneet Wenäläiset owat paraastaan pienempiä kauppamiehiä, taikka wirkaheitto sotamiehiä. Ainoastaan kolme kylää Muolaan pitäjässä, nimittäin Suwenoja, Metsäpelto ja Kyyrölä owat asutut wenäläisiltä talonpojilta, jotka ennen Wenäjän hallituksen ajalla oliwat tänne muutetut Wenäjältä.

Mustalaiset.

Mustalaiset owat nykyisinä wuosina jo paljon harwenneet, ja ainoastaan muutamissa kolkkapitäjissä löytyy niitä

--

IV. Wenäläiset.

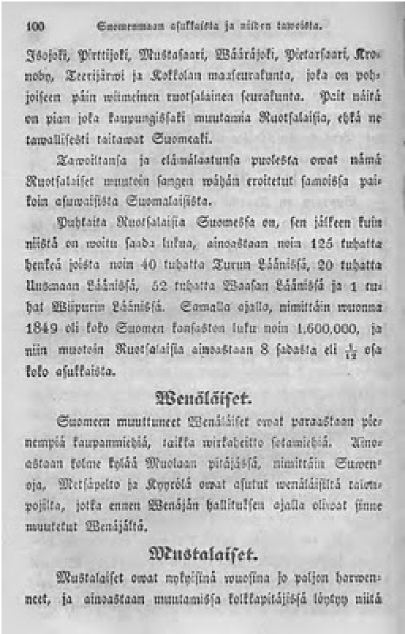
1850-05-00 209 Wenäläiset

IV. Wenäläiset.

Suomeen muuttuneet Wenäläiset ovat paraastaan pienempiä kaupanmiehiä, taikka virkaheitto sotamiehiä. Ainoastaan kolme kylää Muolaan pitäjässä, nimittäin Suvenoja, Metsäpelto ja Kyyrölä ovat asutut venäläisiltä talonpojilta, jotka ennen Wenäjän hallituksen ajalla olivat sinne muutetut Wenajältä.

--

V. Mustalaiset.

100 Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista.

Isojoki, Pirttijoki, Mustasaari, Wääräjoki, Pietarsaari, Kronoby, Teerijärwi ja Kokkolan maaseurakunta, joka on pohjoiseen päin wiimeinen ruotsalainen seurakunta. Peit näitä on pian joka kaupungissaki muutamia Ruotsalaisia, ehkä ne tawallisesti taitawat Suomeaki.

Tawoiltansa ja elämälaatunsa puolesta owat nämä Ruotsalaiset muutoin sangen wähän eroitetut samoissa paikoin asuwaisista Suomalaisista.

Puhtaita Ruotsalaisia Suomessa on, sen jälkeen kuin niistä on woitu saada lukua, ainoastaan noin 125 tuhatta henkeä joista noin 40 tuhatta Turun Läänissä, 20 tuhatta Uusmaan Läänissä, 52 tuhatta Waasan Läänissä ja 1 tuhat Wiipurin Läänissä. Samalla ajalla, nimittäin wuonna 1849 oli koko Suomen kansasten luku noin 1,600,000, ja niin muotoin Ruotsalaisia ainoastaan 8 sadasta eli $\frac{1}{12}$ osa koko asukkaista.

Wenäläiset.

Suomeen muuttuneet Wenäläiset owat paraastaan pienempiä kaupanmiehiä, taikka wirkaheitto sotamiehiä. Ainoastaan kolme kylää Muolaan pitäjässä, nimittäin Suwenoja, Metsäpelto ja Kyyrölä owat asutut wenäläisiltä talonpojilta, jotka ennen Wenäjän hallituksen ajalla oliwat sinne muutetut Wenäjältä.

Mustalaiset.

Mustalaiset owat nykyisinä wuosina jo paljon harwenneet, ja ainoastaan muutamissa kolkkapitäjissä löytyy niitä

<< | >>

1850-05-00 210 Mustalaiset

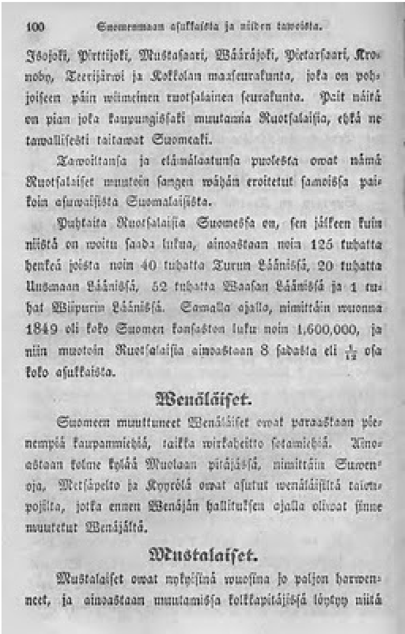
V. Mustalaiset.

Mustalaiset ovat nykyisinä vuosina jo paljon harvenneet, ja ainoastaan muutamissa kolkkapitajisaä löytyy niitä

======= ======= ======= ======= ======= =======

Rahkasoiden ja Nevain viljelyksestä.

101

100 Suomenmaan asukkaista ja niiden tawoista.

Isojoki, Pirttijoki, Mustasaari, Wääräjoki, Pietarsaari, Kronoby, Teerijärwi ja Kokkolan maaseurakunta, joka on pohjoiseen päin wiimeinen ruotsalainen seurakunta. Paitsi näitä on pian joka kaupungissaki muutamia Ruotsalaisia, ehkä ne tawallisesti taitawat Suomeaki.

Tawoiltansa ja elämälaatunsa puolesta owat nämä Ruotsalaiset muutoin sangen wähän eroitetut samoissa paikoin asuwaisista Suomalaisista.

Puhtaita Ruotsalaisia Suomessa on, sen jälkeen kuin niistä on woitu saada lukua, ainoastaan noin 125 tuhatta henkeä joista noin 40 tuhatta Turun Läänissä, 20 tuhatta Uusmaan Läänissä, 52 tuhatta Waasan Läänissä ja 1 tuhat Wiipurin Läänissä. Samalla ajalla, nimittäin wuonna 1849 oli koko Suomen kansasten luku noin 1,600,000, ja niin muotoin Ruotsalaisia ainoastaan 8 sadasta eli $\frac{1}{12}$ osa koko asukkaista.

Wenäläiset.

Suomeen muuttuneet Wenäläiset owat paraastaan pienempiä kauppamiehiä, taikka wirkaheitto sotamiehiä. Ainoastaan kolme kylää Ruolaan pitäjässä, nimittäin Suwenoja, Metsäpelto ja Kyyrölä owat asutut wenäläisiltä talonpojilta, jotka ennen Wenäjän hallituksen ajalla oliwat sinne muutetut Wenäjältä.

Mustalaiset.

Mustalaiset owat nykyisinä wuosina jo paljon harwenneet, ja ainoastaan muutamissa kolkkapitäjissä löytyy niitä

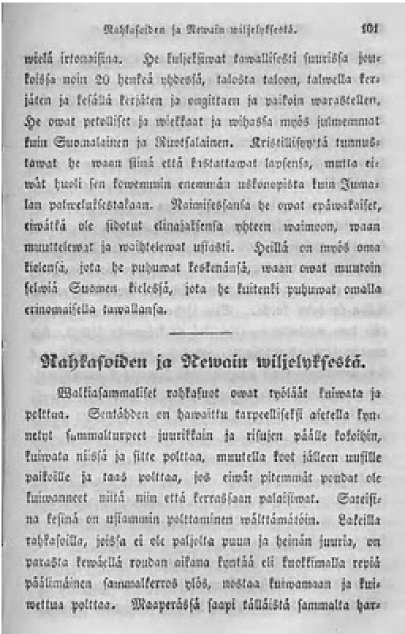
vielä irtonaisina. He kuljeksivat tavallisesti suurissa joukoissa noin 20 henkeä yhdessä, talosta taloon, talvella kerjäten ja kesällä kerjäten ja ongittaen ja paikoin varastellen.

He ovat petolliset ja viekkaat ja vihassa myös julmemmat kuin Suomalainen ja Ruotsalainen. Kristillisyyttä tunnustavat he vaan siinä että kastattavat lapsensa, mutta eivät huoli sen kovemmin enemmän uskonopista kuin Jumalan palveluksestakaan.

Naimisessansa he ovat epävakaiset, eivätkä ole sidotut elinajaksensa yhteen vaimoon, vaan muuttelevat ja vaihtelevat usiasti. Heillä on myös oma kielensä, jota he puhuvat keskenänsä, vaan ovat muutoin selviä Suomen kielessä, jota he kuitenki puhuvat omalla erinomaisella tavallansa.

--

Rahkasoiden ja Nevain viljelyksestä.

Rahkasoiden ja Newain wiljelyksestä. 101

wielä irtonaisina. He kuljeksiwat tawallisesti suurissa joukoissa noin 20 henkeä yhdessä, talosta taloon, talwella kerjäten ja kesällä kerjäten ja ongittaen ja paikoin warastellen. He owat petolliset ja wiekkaat ja wihassa myös julmemmat kuin Suomalainen ja Ruotsalainen. Kristillisyyttä tunnustawat he waan siinä että kastattawat lapsensa, mutta eiwät huoli sen kowemmin enemmän uskonopista kuin Jumalan palweluksestakaan. Naimisessansa he owat epäwakaiset, eiwätkä ole sidotut elinajaksensa yhteen waimoon, waan muuttelewat ja waihtelewat usiasti. Heillä on myös oma kielensä, jota he puhuwat keskenänsä, waan owat muutoin selwiä Suomen kielessä, jota he kuitenki puhuwat omalla erinomaisella tawallansa.

Rahkasoiden ja Newain wiljelyksestä.

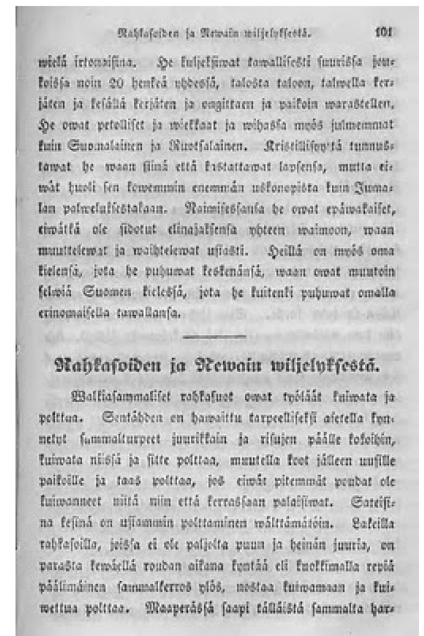
Walkiasammaliset rahkasuot owat työläät kuiwata ja polttaa. Sentähden on hawaittu tarpeelliseksi asetella kynnetyt sammalturpeet juurikkain ja risujen päälle kokoihin, kuiwata niissä ja sitte polttaa, muutella koot jälleen uusille paikoille ja taas polttaa, jos eiwät pitemmät poudat ole kuiwanneet niitä niin että kerrassaan palaisiwat. Sateisina kesinä on usiammin polttaminen wälttämätöin. Lakeilla rahkasoilla, joissa ei ole paljolta puun ja heinän juuria, on parasta kewällä roudan aikana kyntää eli kuokkimalla repiä päälimäinen sammalkerros ylös, nostaa kuiwamaan ja kuiwettua polttaa. Maaperässä saapi tälläistä sammalta har-

<< | >>

1850-05-00 221 Rahkasoiden ja Nevain viljelyksestä.

Rahkasoiden ja Nevain viljelyksestä.

Walkiasammaliset rahkasuot ovat työläät kuivata ja polttaa. Sentähden on havaittu tarpeelliseksi asetella kynnetyt sammalturpeet juurikkain ja risujen päälle kokoihin, kuivata missä ja sitte polttaa, muutella koot jälleen uusille palkoille ja taas polttaa, jos eivät pitemmät poudat ole kuivanneet niitä niin että kerrassaan palaisivat.

Rahkasoiden ja Newain wiljelyksestä. 101

wielä irtonaisina. He kuljeksiwat tawallisesti suurissa joukoissa noin 20 henkeä yhdessä, talosta taloon, talwella kerjäten ja kesällä kerjäten ja ongittaen ja paikoin warastellen. He owat petolliset ja wiekkaat ja wihassa myös julmemmat kuin Suomalainen ja Ruotsalainen. Kristillisyyttä tunnustawat he waan siinä että kastattawat lapsensa, mutta eiwät huoli sen kowemmin enemmän uskonopista kuin Jumalan palweluksestakaan. Naimisessansa he owat epäwakaiset, eiwätkä ole sidotut elinajaksensa yhteen waimoon, waan muuttelewat ja waihtelewat usiasti. Heillä on myös oma kielensä, jota he puhuwat keskenänsä, waan owat muutoin selwiä Suomen kielessä, jota he kuitenki puhuwat omalla erinomaisella tawallansa.

Rahkasoiden ja Newain wiljelyksestä.

Walkiasammaliset rahkasuot owat työläät kuiwata ja polttaa. Sentähden on hawaittu tarpeelliseksi asetella kynnetyt sammalturpeet juurikkain ja risujen päälle kokoihin, kuiwata niissä ja sitte polttaa, muutella koot jälleen uusille paikoille ja taas polttaa, jos eiwät pitemmät poudat ole kuiwanneet niitä niin että kerrassaan palaisiwat. Sateisina kesinä on usiammin polttaminen wälttämätöin. Lakeilla rahkasoilla, joissa ei ole paljolta puun ja heinän juuria, on parasta kewäällä roudan aikana kyntää eli kuokkimalla repiä päälimäinen sammalkerros ylös, nostaa kuiwamaan ja kuiwettua polttaa. Maaperässä saapi tälläistä sammalta har-

Sateisina kesinä on usiammin polttaminen välttämätöin. Lakeilla rahkasoilla, joissa ei ole paljolta puun ja heinän juuria, on parasta keväellä roudan aikana kyntää eli kuokkimalla repiä päälimäinen sammalkerros ylös, nostaa kuivamaan ja kuivettua polttaa. Maaperässä saapi tälläistä sammalta har-

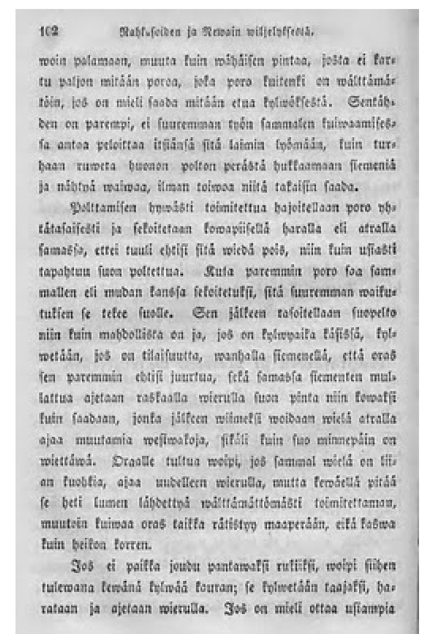
======= ======= ======= ======= ======= =======

102

Rahkasoiden ja Nevain viljelyksestä.

voin palamaan, muuta kuin vähäisen pintaa, josta ei kartu paljon mitään poroa, joka poro kuitenki on välttämätöin, jos on mieli saada mitään etua kylvöksestä. Sentähden on parempi, ei suuremman työn sammalen kuivaamisessa antaa peloittaa itsiänsä sitä laimin lyömään, kuin turhaan ruveta huonon polton perästä hukkaamaan siemeniä ja nähtyä vaivaa,

ilman toivoa niitä takaisin saada.

102 Rahkasoiden ja Newain wiljelyksestä.

woin palamaan, muuta kuin wähäisen pintaa, josta ei kartu paljon mitään poroa, joka poro kuitenki on wälttämätöin, jos on mieli saada mitään etua kylwöksestä. Sentähden on parempi, ei suuremman työn sammalen kuiwaamisessa antaa peloittaa itsiänsä sitä laimin lyömään, kuin turhaan ruweta huonon polton perästä hukkaamaan siemeniä ja nähtyä waiwaa, ilman toiwoa niitä takaisin saada.

Polttamisen hywästi toimitettua hajoitellaan poro yhtätasaisesti ja sekoitetaan kowapiisellä haralla eli atralla samassa, ettei tuuli ehtisi sitä wiedä pois, niin kuin usiasti tapahtuu suon poltettua. Kuta paremmin poro saa sammalen eli mudan kanssa sekoitetuksi, sitä suuremman waikutuksen se tekee suolle. Sen jälkeen tasoitellaan suopelto niin kuin mahdollista on ja, jos on kylwyaika käsissä, kylwetään, jos on tilaisuutta, wanhalla siemenellä, että oras sen paremmin ehtisi juurtua, sekä samassa siementen mullattua ajetaan raskaalla wierulla suon pinta niin kowaksi kuin saadaan, jonka jälkeen wiimeksi woidaan wielä atralla ajaa muutamia wesiwakoja, sikäli kuin suo minnepäin on wiettäwä. Oraalle tultua woipi, jos sammal wielä on liian kuohkia, ajaa uudelleen wierulla, mutta kewäellä pitää se heti lumen lähdettyä wälttämättömästi toimitettaman, muutoin kuiwaa oras taikka rätistyy maaperään, eikä kaswa kuin heikon korren.

Jos ei paikka joudu pantawaksi rukiiksi, woipi siihen tulewana kewänä kylwää kauran; se kylwetään taajaksi, harataan ja ajetaan wierulla. Jos on mieli ottaa usiampia

Polttamisen hyvästi toimitettua hajoitellaan poro yhtätasaisesti ja sekoitetaan kovapiisellä haralla eli atralla samassa, ettei tuuli ehtisi sitä viedä pois, niin kuin usiasti tapahtuu suon poltettua. Kuta paremmin poro saa sammalten eli mudan kanssa sekoitetuksi, sitä suuremman vaikutuksen se tekee suolle. Sen jälkeen tasoitellaan suopelto niin kuin mahdollista on ja,

jos on kylvyaika käsissä, kylvetään, jos on tilaisuutta, vanhalla siemenellä, että oras sen paremmin ehtisi juurtua, sekä samassa siementen mullattua ajetaan raskaalla vierulla suon pinta niin kovaksi kuin saadaan, jonka jälkeen viimeksi voidaan vielä atralla ajaa muutamia vesivakoja, sikäli kuin suo minnepäin on viettävä.

Oraalle tultua voipi, jos sammal vielä on liian kuohkia, ajaa uudelleen vierulla, mutta keväellä pitää se heti lumen lähdettyä välttämättömästi toimitettaman, muutoin kuivaa oras taikka rätistyy maaperään, eikä kasva kuin heikon korren.

Jos ei paikka joudu pantavaksi rukiiksi, voipi siihen tulevana kevänä kylvää kauran; se kylvetään taajaksi, harataan ja ajetaan vierulla. Jos on mieli ottaa usiampia

======= ======= ======= ======= ======= =======

<< | >>

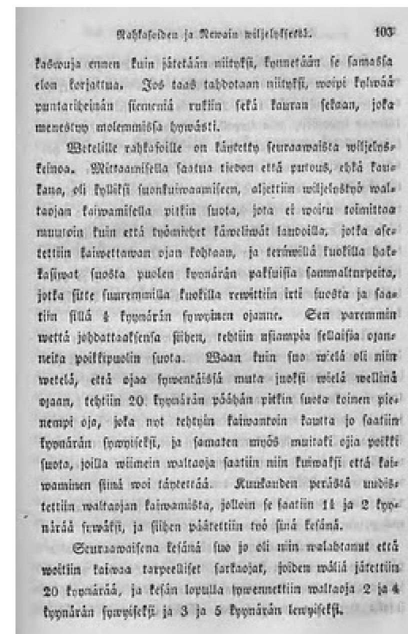
1850-05-00 222 Rahkasoiden ja Nevain viljelyksestä.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Rahkasoiden ja Nevain viljelyksestä.

103

kasvuja ennen kuin jätetään niityksi, kynnetään se samassa elon korjattua. Jos taas tahdotaan niityksi, voipi kylvää puntariheinän siemeniä rukiin sekä kauran sekaan, joka menestyy molemmissa hyvästi.

Wetelille rahkasoille on käytetty seuraavaista viljelyskeinoa.

Mittaamisella saatua tiedon että putous, ehkä kaukana, oli kylliksi suonkuivaamiseen, aljettiin viljelystyö valtaojan kaivamisella pitkin suota, jota ei voitu toimittaa muutoin kuin että työmiehet kävelivät laudoilla, jotka asetettiin kaivettavan ojan kohtaan, ja terävillä kuokilla hakkasivat suosta puolen kyynärän paksuisia sammalturpeita,

jotka sitte suuremmilla kuokilla revittiin irti suosta ja saatiin sillä ½ kyynärän syvyinen ojanne.

Sen paremmin vettä johdattaaksensa siihen, tehtiin usiampia sellaisia ojanneita poikkipuolin suota. Waan kuin suo vielä oli niin vetelä, että ojaa syventäissä muta juoksi vielä vellinä ojaan, tehtiin 20 kyynärän päähän pitkin suota toinen pienempi oja, joka nyt tehtyin kaivantoin kautta jo saatiin kyynärän syvyiseksi, ja samaten myös muitaki ojia poikki suota,

joilla viimein vataoja saatiin niin kuivaksi että kaivaminen siinä voi täytettää. Kuukauden perästä uudistettiin valtaojan kaivamista, jolloin se saatiin 1½ ja 2 kyynärää syväksi, ja siihen päätettiin työ sinä kesänä.

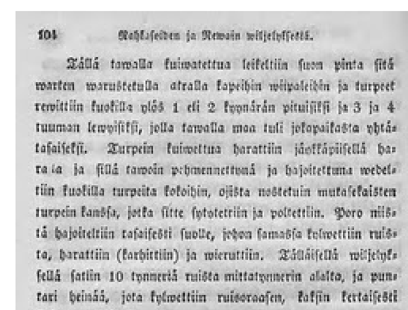
Seuraavaisena kesänä suo jo oli niin valahtanut että voitiin kaivaa tarpeelliset sarkaojat, joiden väliä jätettiin 20 kyynärää, ja kesän lopulla syvennettiin valtaoja 2 ja 4 kyynärän syvyiseksi ja 3 ja 5 kyynärän levyiseksi.

======= ======= ======= ======= ======= =======

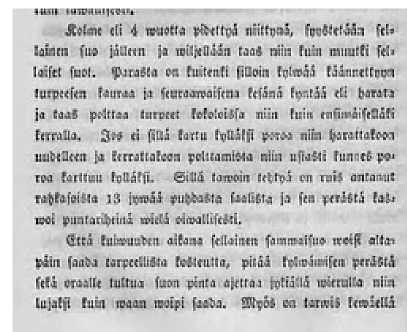
104

Rahkasoiden ja Nevain viljelyksestä.

Tällä tavalla kuivatettua leikeltiin suon pinta sitä varten varustetulla atralla kapeihin viipaleihin ja turpeet revittiin kuokilla ylös 1 eli 2 kyynärän pituisiksi ja 3 ja 4 tuuman levyisiksi, jolla tavalla maa tuli jokapaikassa yhtätasaiseksi.

Turpein kuivettua harattiin jäykkäpiisellä hralla ja ja sillä tavoin pehmennettynä ja hajoiteltuna vedeltiin kuokilla turpeita kokoihin, ojista nostetuin mutasekaisten turpein kanssa, jotka sitte sytytettiin ja

kuin tawallisesti.

Kolme eli 4 wuotta pidettyä niittynä, syystetään sellainen suo jälleen ja wiljellään taas niin kuin muutki sellaiset suot. Parasta on kuitenki silloin kylwää käännettyyn turpeesen kauraa ja seuraawaisena kesänä kyntää eli harata ja taas polttaa turpeet kokoloissa niin kuin ensimäiselläki kerralla. Jos ei sillä kartu kylläksi poroa niin harattakoon uudelleen ja kerrattakoon polttamista niin usiasti kunnes poroa karttuu kylläksi. Sillä tawoin tehtyä on ruis antanut rahkasoista 13 jywää puhdasta saalista ja sen perästä kaswoi puntariheinä wielä oiwallisesti.

Että kuiwuuden aikana sellainen sammalsuo woisi altapäin saada tarpeellista kosteutta, pitää kylwämisen perästä sekä oraalle tultua suon pinta ajettaa jykiällä wierulla niin lujaksi kuin waan woipi saada. Myös on tarwis kewäellä

poltettiin. Poro niistä hajoiteltiin tasaisesti suolle, johon samassa kylvettiin ruista, harattiin (karhittiin)

ja vieruttiin. Tälläisellä viljelyksellä satiin 10 tynneriä ruista mittatynnerin alalta, ja puntari heinää, jota kylvettiin ruisoraasen, kaksin kertaisesti kuin tavalliststi.

Kolme eli 4 vuotta pidettyä niittynä, syystetään sellainen suo jälleen ja viljellään taas niin kuin muutki sellaiset suot. Parasta on kuitenki silloin kylvää käännettyyn turpeesen kauraa ja seuraavaisena kesänä kyntää eli harata ja taas polttaa turpeet kokoloissa niin kuin ensimäiselläki kerralla. Jos ei sillä kartu kylläksi poroa niin harattakoon uudelleen ja kerrattakoon polttamista niin usiasti kunnes poloa karttuu kylläksi.

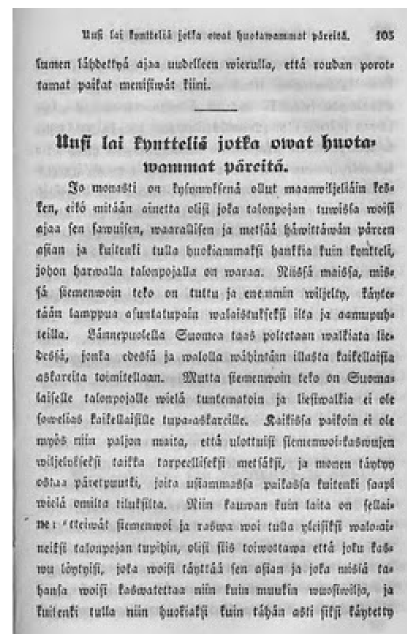
Sillä tavoin tehtyä on ruis antanut rahkasoista 13 jyvää puhdasta saalista ja sen perästä kasvoi puntariheinä vielä oivallisesti.

Että kuivuuden aikana sellainen sammalsuo voisi altapäin saada tarpeellista kosteutta, pitää kylvämisen perästä sekä oraalle tultua suon pinta ajettaa jykiällä vierulla niin lujaksi kuin vaan voipi saada. Myös on tarvis keväellä

======= ======= ======= ======= ======= =======

Uusi lai kyntteliä jotka ovat huotavammat päreitä.

105

lumen lähdettyä ajaa uudelleen wierulla, että roudan porottamat paikat menisiwät kiini.

Uusi lai kyntteliä jotka owat huotawammat päreitä.

Jo monasti on kysymyksenä ollut maanwiljeliäin keskken, eikö mitään ainetta olisi joka talonpojan tuwissa woisi ajaa sen sawuisen, waarallisen ja metsää häwittäwän päreen asian ja kuitenki tulla huokiammaksi hankkia kuin kyntteli, johon harwalla talonpojalla on waraa. Missä maissa, missä siemenwoin teko on tuttu ja enemmin wiljelty, käytetään lamppua asuntatupain walaistuksiksi ilta ja aamupuhteilla. Lännepuolella Suomea taas poltetaan walkiata liedessä, jonka edessä ja walolla wähintäin illasta kaikellaisia askareita toimitellaan. Mutta siemenwoin teko on Suomalaiselle talonpojalle wielä tuntematoin ja liesiwalkia ei ole sowelias kaikellaisille tupa-askareille. Kaikissa paikoin ei ole myös niin paljon maita, että ulottuisi siemenwoi-kaswujen wiljelyksiksi taikka tarpeellisiksi metsäksi, ja monen täytyy ostaa päretpuutki, joita usiammassa paikassa kuitenki saapi wielä omilta tiluksilta. Niin kauwan kuin laita on sellainen etteiwät siemenwoi ja raswa woi tulla yleisiksi walowaineiksi talonpojan tupihin, olisi siis toiwottawa että joku kaswu löytyisi, joka woisi täyttää sen asian ja jonka missä tahansa woisi kaswatettaa niin kuin muukin wuosiwilja, ja kuitenki tulla niin huokiaksi kuin tähän asti siksi käytetty

lumen lähdettyä ajaa uudelleen vierulla, että roudan porottamat paikat menisivät kiini.

--

Uusi lai kynttеliä jotka ovat huotavammat päreitä.

<< | >>

1850-05-00 224 Uusi laji kynttelià

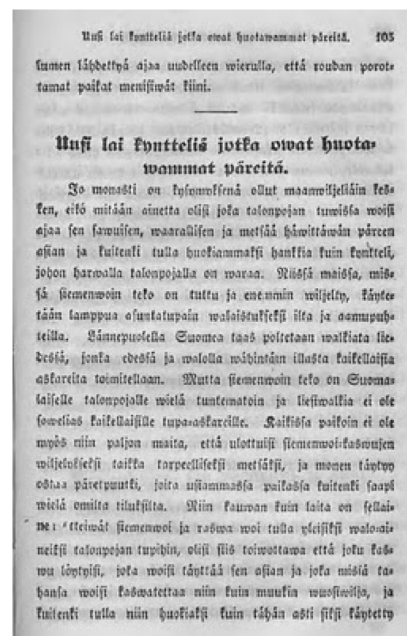
Uusi lai kynttelià jotka ovat huotavammat päreitä.

Jo monasti on kysymyksenä ollut maanviljeliäin kesken, eikö mitään ainetta olisi joka talonpojan tuvissa voisi ajaa sen savuisen, määrällisen ja metsää hävittävän päreen asian ja kuitenki tulla huokiammaksi hankkia kuin kynttelì, johon harvalla talonpojalla on varaa.

Niissä maissa, missä siemenvoin teko on tuttu ja enemmin viljelty, käytetään lamppua asuntatupain valaistukseksi ilta ja aamupuhteilla. Lännepuolella Suomea taas poltetaan valkiata liedessä, jonka edessä ja valolla vähintäin illasta kaikellaisia askareita toimitellaan. Multa siemenvoin teko on Suomalaiselle talonpojalle vielä tuntematoin ja liesivalkia ei ole sovelias kaikellaisille tupa-askareille.

Kaikissa paikoin ei ole myös niin paljon maita, että ulottuisi siemenvoi-kasvujen viljelykseksi taikka tarpeelliseksi metsäksi, ja monen täytyy ostaa päretpuutki, joita usiammassa paikassa kuitenki saapi vielä omilta tiluksilta. Niin kauvan kuin laita on sellainen etteivät siemenvoi ja rasva voi tulla yleisiksi valo-aineiksi talonpojan tupihin,

olisi siis toivottava että joku kasvu löytyisi, joka voisi täyttää sen asian ja joka missä tahansa voisi kasvatettaa niin kuin muukin vuosivilja, ja kuitenki tulla niin huokiaksi kuin tähän asti siksi käytetty

Uusi lai kynttelià jotka owat huotawammat päreitä. 103

lumen lähdettyä ajaa uudelleen wierulla, että roudan porottamat paikat menisiwät kiini.

Uusi lai kynttelià jotka owat huotawammat päreitä.

Jo monasti on kysymyksenä ollut maanwiljeliäin kesken, eikö mitään ainetta olisi joka talonpojan tuwissa woisi ajaa sen sawuisen, waarallisen ja metsää häwittäwän päreen asian ja kuitenki tulla huokiammaksi hankkia kuin kynttelì, johon harwalla talonpojalla on waraa. Niissä maissa, missä siemenwoin teko on tuttu ja enemmin wiljelty, käytetään lamppua asuntatupain walaistukseksi ilta ja aamupuhteilla. Lännepuolella Suomea taas poltetaan walkiata liedessä, jonka edessä ja walolla wähintäin illasta kaikellaisia askareita toimitellaan. Mutta siemenwoin teko on Suomalaiselle talonpojalle wielä tuntematoin ja liesiwalkia ei ole sowelias kaikellaisille tupa-askareille. Kaikissa paikoin ei ole myös niin paljon maita, että ulottuisi siemenwoi-kaswujen wiljelykseksi taikka tarpeelliseksi metsäksi, ja monen täytyy ostaa päretpuutki, joita usiammassa paikassa kuitenki saapi wielä omilta tiluksilta. Niin kauwan kuin laita on sellainen etteiwät siemenwoi ja raswa woi tulla yleisiksi walo-aineiksi talonpojan tupihin, olisi siis toiwottawa että joku kaswu löytyisi, joka woisi täyttää sen asian ja joka missä tahansa woisi kaswatettaa niin kuin muukin wuosiwilja, ja kuitenki tulla niin huokiaksi kuin tähän asti siksi käytetty

======= ======= ======= ======= ======= =======

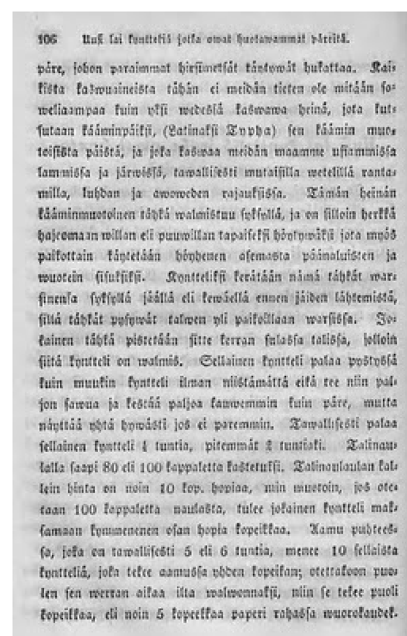
Uusi lai kynttelià jotka ovat huotavammat päreitä.

päre, johon paraimmat hirsimetsät täytyvät hukattaa. Kaikista kasvuaineista tähän ei meidän tieten ole mitään soveliaampaa kuin yksi vedessä kasvava heinä, jota kutsutaan kääminpäiksi, (Latinaksi Typha) sen käämin muotoisista päistä, ja joka kasvaa meidän maamme usiammissa lammissa ja järvissä, tavallisesti mutaisilla vetelillä rantamilla,

luhdan ja avoveden rajauksissa. Tämän heinän kääminmuotoinen tähkä valmistuu syksyllä, ja on silloin herkkä hajoomaan villan eli puuvillan tapaiseksi höytyväksi jota myös paikottain käytetään höyhenen asemasta päänaluisten ja vuotein sisuksiksi.

Kynttelìksi kerätään nämä tähkät varsinensa syksyllä jäällä eli keväellä ennen jäiden lähtemistä, sillä tähkät pysyvät talven yli paikoillaan varsissa. Jokainen tähkä pistetään sitte kerran sulassa talissa, jolloin siitä kynttelì on valmis.

Sellainen kynttelì palaa pystyssä kuin muukin kynttelì ilman niistämättä eikä tee niin pallon

106 Uusi lai kynttelià jotka owat huotawammat päreitä.

päre, johon paraimmat hirsimetsät täytywät hukattaa. Kaikista kaswuaineista tähän ei meidän tieten ole mitään soweliaampaa kuin yksi wedessä kaswawa heinä, jota kutsutaan kääminpäiksi, (Latinaksi Typha) sen käämin muotoisista päistä, ja joka kaswaa meidän maamme usiammissa lammissa ja järwissä, tawallisesti mutaisilla wetelillä rantamilla, luhdan ja awoweden rajauksissa. Tämän heinän kääminmuotoinen tähkä walmistuu syksyllä, ja on silloin herkkä hajoomaan willan eli puuwillan tapaiseksi höytywäksi jota myös paikottain käytetään höyhenen asemasta päänaluisten ja wuotein sisuksiksi. Kynttelìksi kerätään nämä tähkät warsinensa syksyllä jäällä eli kewäellä ennen jäiden lähtemistä, sillä tähkät pysywät talwen yli paikoillaan warsissa. Jokainen tähkä pistetään sitte kerran sulassa talissa, jolloin siitä kynttelì on walmis. Sellainen kynttelì palaa pystyssä kuin muukin kynttelì ilman niistämättä eikä tee niin paljon sawua ja kestää paljoa kauwemmin kuin päre, mutta näyttää yhtä hywästi jos ei paremmin. Tawallisesti palaa sellainen kynttelì 4 tuntia, pitemmät 8 tuntiaki. Talinaulalla saapi 80 eli 100 kappaletta kastetuksi. Talinaulan kallein hinta on noin 10 kop. hopiaa, niin muotoin, jos otetaan 100 kappaletta naulasta, tulee jokainen kynttelì maksamaan kymmenenen osan hopia kopeikkaa. Aamu puhteessa, joka on tawallisesti 5 eli 6 tuntia, menee 10 sellaista kynttelià, joka tekee aamussa yhden kopeikan; otettakoon muolen sen werran aikaa ilta walwonnaksi, niin se tekee puoli kopeikkaa, eli noin 5 kopeikkaa paperi rahassa wuorokaudek.

savua ja kestää paljoa kauvemmin kuin päre, mutta näyttää yhtä hyvästi jos ei paremmin.

Tavallisesti palaa sellainen kyntteli ½ tuntia, pitemmät 3/4 tuntiaki. Talinaulalla saapi 80 eli 100 kappaletta kastetuksi. Talinaulan kallein hinta on noin 10 kop. Hopiaa, niin muotoin, jos otetaan 100 kappaletta naulasta, tulee jokainen kyntteli maksamaan kymmenenen osan hopia kopeikkaa.

Aamu puhteessa, joka on tavallisesti 5 eli 6 tuntia, menee 10 sellaista kynttelia, joka tekee aamussa yhden kopeikan; otettakoon puolen sen verran aikaa ilta valvonnaksi, niin se tekee puoli kopeikkaa, eli noin 5 kopeekkaa paperi rahassa vuorokaudek-

======= ======= ======= ======= ======= =======

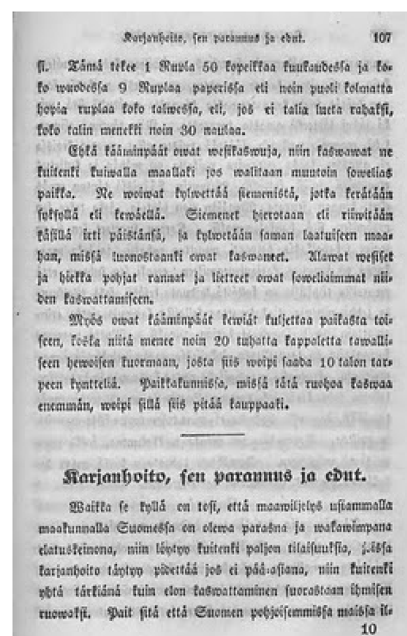
si. Tämä tekee 1 Rupla 50 kopeikkaa kuukaudessa ja koko vuodessa 9 Ruplaa paperissa eli noin puoli kolmatta hopia ruplaa koko talvessa, eli, jos ei talia lueta rahaksi, koko talin menekki noin 30 naulaa.

Ehkä kääminpäät ovat vesikasvuja, niin kasvavat ne kuitenki kuivalla maallaki jos valitaan muutoin sovelias paikka. Ne voivat kylvettää siemenistä, jotka kerätään syksyllä eli keväellä. Siemenet hierotaan eli riivitään käsillä irti päistänsä, ja kylvetään saman laatuiseen maahan, missä luonostaankі ovat kasvaneet. Alavat vesiset ja hiekka pohjat rannat ja lietteet ovat soveliaimmat niiden kasvattamiseen.

Myös ovat kääminpäät keviät kuljettaa paikasta toiseen, koska niitä menee noin 20 tuhatta kappaletta tavalliseen hevoisen kuormaan, josta siis voipi saada 10 talon tarpeen kynttelia. Paikkakunnissa, missä tätä ruohoa kasvaa enemmän, voipi sillä siis pitää kauppaaki.

--

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

si. Tämä tekee 1 Rupla 50 kopeikkaa kuukaudessa ja koko wuodessa 9 Ruplaa paperissa eli noin puoli kolmatta hopia ruplaa koko talwessa, eli, jos ei talia lueta rahaksi, koko talin menekki noin 30 naulaa.

Ehkä kääminpäät owat wesikaswuja, niin kaswawat ne kuitenki kuiwalla maallaki jos walitaan muutoin sowelias paikka. Ne woiwat kylwettää siemenistä, jotka kerätään syksyllä eli kewäellä. Siemenet hierotaan eli riiwitään käsillä irti päistänsä, ja kylwetään saman laatuiseen maahan, missä luonostaanki owat kaswaneet. Alawat wesiset ja hiekka pohjat rannat ja lietteet owat soweliaimmat niiden kaswattamiseen.

Myös owat kääminpäät kewiät kuljettaa paikasta toiseen, koska niitä menee noin 20 tuhatta kappaletta tawalliseen hewoisen kuormaan, josta siis woipi saada 10 talon tarpeen kynttelia. Paikkakunnissa, missä tätä ruohoa kaswaa enemmän, woipi sillä siis pitää kauppaaki.

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

Waikka se kyllä on tosi, että maawiljelys usiammalla maakunnalla Suomessa on olewa parasna ja wakawimpana elatuskeinona, niin löytyy kuitenki paljon tilaisuuksia, jóssa karjanhoito täytyy pidettää jos ei pää-asiana, niin kuitenki yhtä tärkiänä kuin elon kaswattaminen suorastaan ihmisen ruowaksi. Paitsi sitä että Suomen pohjoisemmissa maissa il-

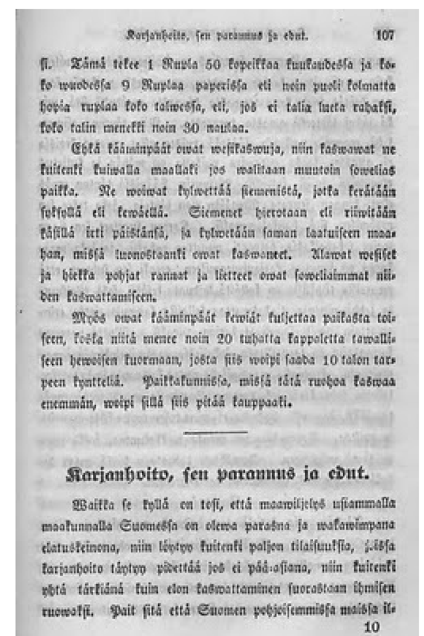
<< | >>

1850-05-00 225 Karjanhoito, sen parannus ja edut.

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

Waikka se kyllä on tosi, että maaviljelys usiammalla maakunnalla Suomessa on oleva parasna ja vakavimpana elatuskeinona, niin löytyy kuitenki paljon tilaisuuksia, joissa karjanhoito täytyy pidettää jos ei pää-asiana, niin kuitenki yhtä tärkiänä kuin elon kasvattaminen suorastaan ihmisen ruovaksi. Pait sitä että Suomen pohjoisemmissa maissa il-

10

Karjanhoito, sen parannus ja edut. 107

si. Tämä tekee 1 Rupla 50 kopeikkaa kuukaudessa ja koko wuodessa 9 Ruplaa paperissa eli noin puoli kolmatta hopia ruplaa koko talwessa, eli, jos ei talia lueta rahaksi, koko talin menekki noin 30 naulaa.

Ehkä kääminpäät owat wesikaswuja, niin kaswawat ne kuitenki kuiwalla maallaki jos walitaan muutoin sowelias paikka. Ne woiwat kylwettää siemenistä, jotka kerätään syksyllä eli kewäellä. Siemenet hierotaan eli riiwitään käsillä irti päistänsä, ja kylwetään saman laatuiseen maahan, missä luonostaanki owat kaswaneet. Alawat wesiset ja hiekka pohjat rannat ja lietteet owat soweliaimmat niiden kaswattamiseen.

Myös owat kääminpäät kewiät kuljettaa paikasta toiseen, koska niitä menee noin 20 tuhatta kappaletta tawalliseen hewoisen kuormaan, josta siis woipi saada 10 talon tarpeen kynttelä. Paikkakunnissa, missä tätä ruohoa kaswaa enemmän, woipi sillä siis pitää kauppaaki.

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

Waikka se kyllä on tosi, että maawiljelys usiammalla maakunnalla Suomessa on olewa parasna ja wakawimpana elatuskeinona, niin löytyy kuitenki paljon tilaisuuksia, joissa karjanhoito täytyy pidettää jos ei pää-asiana, niin kuitenki yhtä tärkiänä kuin elon kaswattaminen suorastaan ihmisen ruowaksi. Pait sitä että Suomen pohjoisemmissa maissa il-

10

======= ======= ======= ======= ======= =======

108

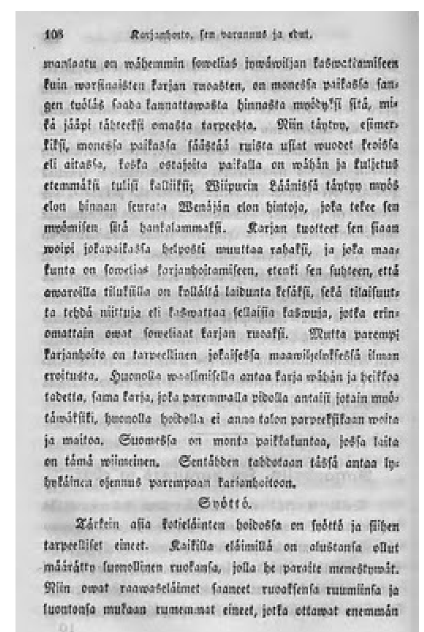
Karjanhoito, sen parannus ja edut.

manlaatu on vähemmin sovelias jyväviljan kasvattamiseen kuin varsinaisten karjan ruoasten, on monessa paikassa sangen työläs saada kannattavasta hinnasta sitä, mikä jääpi tähteeksi omasta tarpeesta. Niin täytyy, esimerkiksi, monessa paikassa säästää ruista usiat vuodet keoissa eli aitassa, koska ostajoita paikalla on vähän ja kuljetus etemmäksi tulisi kalliiksi;

Wiipurin Läänissä täytyy myös elon hinnan seurata Wenäjän elon hintoja, joka tekee sen myömisen sitä hankalammaksi.

Karjan tuotteet sen siaan voipi jokapaikassa helposti muuttaa rahaksi, ja joka maakunta on sovelias karjanhoitamiseen, etenki sen suhteen, että avaroilla tiluksilla on kyllältä laidunta kesäksi, sekä tilaisuutta tehdä niittuja eli sellaisia kasvuja, jotka erinomattain ovat soveliaat karjan ruoaksi. Mutta parempi karjanhoito on tarpellinen jokaisessa maavilielyksessä ilman eroitusta.

Huonolla vaalimisella antaa karja vähän ja heikkoa tadetta, sama karja, joka paremmalla pidolla antaisi jotain myötäväksiki, huonolla hoidolla ei anna talon tarpeeksikaan voita ja maitoa. Suomessa on monta paikkakuntaa, jossa laita on tämä viimeinen. Sentähden tahdotaan tässä antaa lyhykäinen ojennus parempaan karjanhoitoon.

108 Karjanhoito, sen parannus ja edut.

manlaatu on wähemmin sowelias jywäwiljan kaswattamiseen kuin warsinaisten karjan ruoasten, on monessa paikassa sangen työläs saada kannattawasta hinnasta myödyksi sitä, mikä jääpi tähteeksi omasta tarpeesta. Niin täytyy, esimerkiksi, monessa paikassa säästää ruista usiat wuodet keoissa eli aitassa, koska ostajoita paikalla on wähän ja kuljetus etemmäksi tulisi kalliiksi; Wiipurin Läänissä täytyy myös elon hinnan seurata Wenäjän elon hintoja, joka tekee sen myömisen sitä hankalammaksi. Karjan tuotteet sen siaan woipi jokapaikassa helposti muuttaa rahaksi, ja joka maakunta on sowelias karjanhoitamiseen, etenki sen suhteen, että awaroilla tiluksilla on kyllältä laidunta kesäksi, sekä tilaisuutta tehdä niittuja eli kaswattaa sellaisia kaswuja, jotka erinomattain owat soweliaat karjan ruoaksi. Mutta parempi karjanhoito on tarpellinen jokaisessa maawiljelyksessä ilman eroitusta. Huonolla waalimisella antaa karja wähän ja heikkoa tadetta, sama karja, joka paremmalla pidolla antaisi jotain myötäwäksiki, huonolla hoidolla ei anna talon tarpeeksikaan woita ja maitoa. Suomessa on monta paikkakuntaa, jossa laita on tämä wiimeinen. Sentähden tahdotaan tässä antaa lyhykäinen ojennus parempaan karjanhoitoon.

Syöttö.

Tärkein asia kotieläinten hoidossa on syöttö ja siihen tarpeelliset eineet. Kaikilla eläimillä on alustansa ollut määrätty luonollinen ruokansa, jolla he paraite menestywät. Niin owat raawaseläimet saaneet ruoaksensa ruumiinsa ja luontonsa mukaan rumemmat eineet, jotka ottawat enemmän

--

Syöttö.

Tärkein asia kotieläinten hoidossa on syöttö ja siihen tarpeelliset eineet. Kaikilla eläimillä on alustansa ollut määrätty luonollinen ruokansa, jolla he paraite menestyvät. Niin ovat raavaseläimet saaneet ruoaksensa ruumiinsa ja luontonsa mukaan rumemmat eineet, jotka ottavat enemmän

======= ======= ======= ======= ======= =======

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

tilaa, niinkuin vihannon pitkän heinän alavilla ja tuoreilla mailla. Jos me nyt syötämme heitä vaan kuivilla oljilla, joista kasvu-mehu siis jo on pois, niin me vaivaamme heitä liian paljolla luonnottomalla ruoalla, jolla he eivät enää menesty, eivätkä anna meille sitä hyötyä kuin ansaitsivat luonnollisemmalla ruoalla.

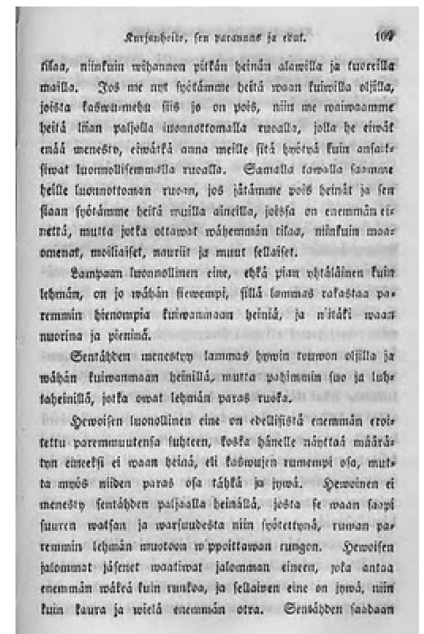
Samalla tavalla saamme heille luonnottoman ruoan jos jätämme pois heinät ja sen siaan syötämme heitä muilla aineilla, joissa on enemmän einettä, mutta jotka ottavat vähemmän tilaa, niinkuin maaomenat, moikiaiset, nauriit ja muut sellaiset.

Lampaan luonnollinen eine, ehkä pian yhtäläinen kuin lehmän on jo vähän sievempi, sillä lammas rakastaa paremmin hienompia heiniä, ja niitäki vaan nuorina ja pieninä.

Sentähden menestyy lammas hyvin touvon oljilla ja vähän kuivan-maan heinillä, mutta pahimmin suo ja luhtaheinillä, jotka ovat lehmän paras ruoka.

Hevoisen luonollinen eine on edellisistä enemmän eroitettu paremmuutensa suhteen, koska hänelle näyttää määrätyn eineeksi ei vaan heinä, eli kasvujen rumempi osa, mutta myös niiden paras osa tähkä ja jyvä. Hevoinen ei menesty sentähden paljaalla heinällä, josta se vaan saapi suuren vatsan ja varsuudesta niin syötettynä,

ruman paremmin lehmän muotoon vippoittavan rungon. Hevoisen jalommat jäsenet vaativat jalomman eineen, joka antaa enemmän väkeä kuin runkoa, ja sellainen eine on jyvä, niin kuin kaura ja vielä enemmän otra. Sentähden saadaan

Karjanhoito, sen parannus ja edut. 109

tilaa, niinkuin wihannon pitkän heinän alawilla ja tuoreilla mailla. Jos me nyt syötämme heitä waan kuiwilla oljilla, joista kaswu-mehu siis jo on pois, niin me waiwaamme heitä liian paljolla luonnottomalla ruoalla, jolla he eiwät enää menesty, eiwätkä anna meille sitä hyötyä kuin ansaitsiwat luonnollisemmalla ruoalla. Samalla tawalla saamme heille luonnottoman ruoan, jos jätämme pois heinät ja sen siaan syötämme heitä muilla aineilla, joissa on enemmän einettä, mutta jotka ottawat wähemmän tilaa, niinkuin maaomenat, moikiaiset, nauriit ja muut sellaiset.

Lampaan luonnollinen eine, ehkä pian yhtäläinen kuin lehmän, on jo wähän siewempi, sillä lammas rakastaa paremmin hienompia kuiwanmaan heiniä, ja niitäki waan nuorina ja pieninä.

Sentähden menestyy lammas hywin touwon oljilla ja wähän kuiwanmaan heinillä, mutta pahimmin suo ja luhtaheinillä, jotka owat lehmän paras ruoka.

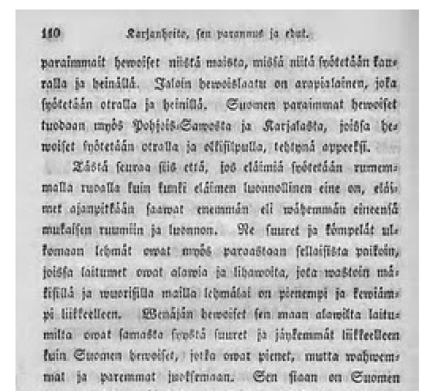
Hewoisen luonollinen eine on edellisistä enemmän eroitettu paremmuutensa suhteen, koska hänelle näyttää määrätyn eineeksi ei waan heinä, eli kaswujen rumempi osa, mutta myös niiden paras osa tähkä ja jywä. Hewoinen ei menesty sentähden paljaalla heinällä, josta se waan saapi suuren watsan ja warsuudesta niin syötettynä, ruman paremmin lehmän muotoon wippoittawan rungon. Hewoisen jalommat jäsenet waatiwat jalomman eineen, joka antaa enemmän wäkeä kuin runkoa, ja sellainen eine on jywä, niin kuin kaura ja wielä enemmän otra. Sentähden saadaan

======= ======= ======= ======= ======= =======

paraimmait hevoiset niistä maista, missä niitä syötetään kauralla ja heinällä. Jaloin hevoislaatu on arapialainen, joka syötetään otralla ja heinillä. Suomen paraimmat hevoiset tuodaan myös Pohjois-Savosta ja Karjalasta, joissa hevoiset syötetään otralla ja olkisilpulla, tehtynä appeeksi.

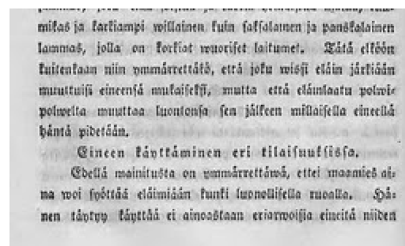
Tästä seuraa siis että, jos eläimiä syötetään rumemmalla ruoalla kuin kunki eläimen luonnollinen eine on, eläimet ajanpitkään saavat enemmän eli vähemmän eineensä mukaisen ruumiin ja luonnon. Ne suuret ja kömpelät ulkomaan lehmät ovat myös paraastaan sellaisista paikoin, joissa laitumet ovat alavia ja lihavoita, jota vastoin mäkisillä ja vuorisilla mailla lehmälai on pienempi ja keviämpi liikkeelleen.

Wenäjän hevoiset sen maan alavilta laitumilta ovat samasta syystä suuret ja jäykemmät liikkeelleen kuin Suomen hevoiset, jotka ovat pienet, mutta vahvemmat ja paremmat juoksemaan.

110 Karjanhoito, sen parannus ja edut.

paraimmait hewoiset niistä maista, missä niitä syötetään kauralla ja heinällä. Jaloin hewoislaatu on arapialainen, joka syötetään otralla ja heinillä. Suomen paraimmat hewoiset tuodaan myös Pohjois-Sawosta ja Karjalasta, joissa hewoiset syötetään otralla ja olkisilpulla, tehtynä appeeksi.

Tästä seuraa siis että, jos eläimiä syötetään rumemmalla ruoalla kuin kunki eläimen luonnollinen eine on, eläimet ajanpitkään saawat enemmän eli wähemmän eineensä mukaisen ruumiin ja luonnon. Ne suuret ja kömpelät ulkomaan lehmät owat myös paraastaan sellaisista paikoin, joissa laitumet owat alawia ja lihawoita, jota wastoin mäkisillä ja wuorisilla mailla lehmälai on pienempi ja kewiämpi liikkeelleen. Wenäjän hewoiset sen maan alawilta laitumilta owat samasta syystä suuret ja jäykemmät liikkeelleen kuin Suomen hewoiset, jotka owat pienet, mutta wahwemmat ja paremmat juoksemaan. Sen siaan on Suomen

mikas ja karkiampi willainen kuin saksalainen ja ranskalainen lammas, jolla on korkiat wuoriset laitumet. Tätä elköön kuitenkaan niin ymmärrettäkö, että joku wissi eläin järkiään muuttuisi eineensä mukaiseksi, mutta että eläinlaatu polwipolwelta muuttaa luontonsa sen jälkeen millaisella eineellä häntä pidetään.

Eineen käyttäminen eri tilaisuuksissa.

Edellä mainitusta on ymmärrettäwä, ettei maamies aina woi syöttää eläimiään kunki luonollisella ruoalla. Hänen täytyy käyttää ei ainoastaan eriarwoisia eineitä niiden

Sen siaan on Suomen lammas, joka elää soisilla ja karkia heinäisillä mailla, ruumikas ja karkiampi villainen kuin saksalainen ja ranskalainen lammas,

jolla on korkiat vuoriset laitumet. Tätä elköön kuitenkaan niin ymmärrettäkö, että joku vissi eläin järkiään muuttuisi eineensä mukaiseksi, mutta että eläinlaatu polvipolvelta muuttaa luontonsa sen jälkeen millaisella eineellä häntä pidetään.

--

Eineen käyttäminen eri tilaisuuksissa.

Edellä mainitusta on ymmärrettävä, ettei maamies aina voi syöttää eläimiään kunki luonollisella ruoalla. Hänen täytyy käyttää ei ainoastaan eriarvoisia eineitä niiden

======= ======= ======= ======= ======= =======

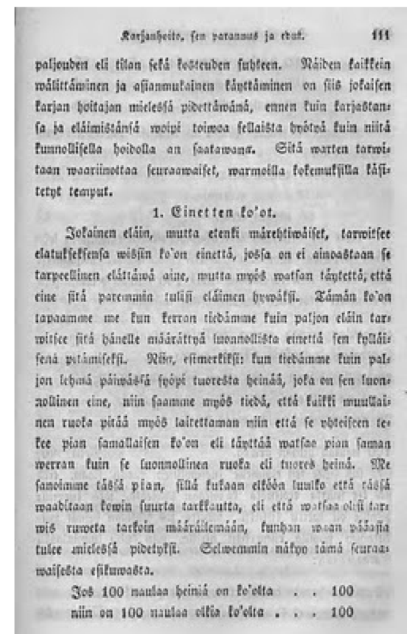
<< | >>

1850-05-00 226 Karjanhoito, sen parannus ja edut.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

111

Karjanhoito, sen parannus ja edut. 111

paljouden eli tilan sekä kosteuden suhteen. Näiden kaikkein wälittäminen ja asianmukainen käyttäminen on siis jokaisen karjan hoitajan mielessä pidettäwänä, ennen kuin karjastansa ja eläimistänsä woipi toiwoa sellaista hyötyä kuin niitä kunnollisella hoidolla on saatawana. Sitä warten tarwitaan waariinottaa seuraawaiset, warmoilla kokemuksilla käsitetyt temput.

1. Einetten ko'ot.

Jokainen eläin, mutta etenki märehtiwäiset, tarwitsee elatuksekseensa wissin ko'on einettä, jossa on ei ainoastaan se tarpeellinen elättäwä aine, mutta myös watsan täytettä, että eine sitä paremmin tulisi eläimen hywäksi. Tämän ko'on tapaamme me kun kerran tiedämme kuin paljon eläin tarwitsee sitä hänelle määrättyä luonnollista einettä sen kylläisenä pitämiseksi. Niin, esimerkiksi: kun tiedämme kuin paljon lehmä päiwässä syöpi tuoresta heinää, joka on sen luonnollinen eine, niin saamme myös tiedä, että kaikki muullainen ruoka pitää myös laitettaman niin että se yhteiseen tekee pian samallaisen ko'on eli täyttää watsaa pian saman werran kuin se luonnollinen ruoka eli tuores heinä. Me sanoimme tässä pian, sillä kukaan elköön luulko että tässä waaditaan kowin suurta tarkkuutta, eli että watsaa olisi tarwis ruweta tarkoin määräilemään, kunhan waan pääasia tulee mielessä pidetyksi. Selwemmin näkyy tämä seuraawaisesta esikuwasta.

Jos 100 naulaa heiniä on ko'olta . . . 100
niin on 100 naulaa olkia ko'olta 100

paljouden eli tilan sekä kosteuden suhteen. Näiden kaikkein välittäminen ja asianmukainen käyttäminen on siis jokaisen karjan hoitajan mielessä pidettävänä, ennen kuin karjastansa ja eläimistänsä voipi toivoa sellaista hyötyä kuin niitä kunnollisella hoidolla on saatavana. Sitä varten tarvitaan vaariinottaa seuraavaiset,

varmoilla kokemuksilla käsitetyt temput.

--

1. Einetten ko'ot.

Jokainen eläin, mutta etenki märehtiväiset, tarvitset elatukseksensa vissin ko'on einettä, jossa on ei ainoastaan se tarpeellinen elättävä aine, mutta myös vatsan täytettä, että eine sitä paremmin tulisi eläimen hyväksi. Tämän ko'on tapaamme me kun kerran tiedämme kuin paljon eläin tarvitsee sitä hänelle määrättyä luonnollista einettä sen kylläisenä pitämiseksi.

Niin, esimerkiksi: kun tiedämme kuin paljon lehmä päivässä syöpi tuoresta heinää, joka on sen luonnollinen eine, niin saamme myös tiedä, että kaikki muullainen ruoka pitää myös laitettaman niin että se yhteiseen tekee pian samallaisen ko'on eli täyttää vatsaa pian saman verran kuin se luonnollinen ruoka eli tuores heinä.

Me sanoimme tässä pian, sillä kukaan elköön luulko että tässä vaaditaan kovin suurta tarkkuutta, eli että vatsaa olisi tarvis ruveta tarkoin määräilemään, kunhan vaan pääasia tulee mielessä pidetyksi.

Selvemmin näkyy tämä seuraavaisesta esikuvasta.

[taulukko]

Jos 100 naulaa heiniä on koolta 100

niin on 100 naulaa olkia ko'olta 100

======= ======= ======= ======= ======= =======

112

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

100 naulaa maaomenia ... 15

100 naulaa nauriita 18

100 naulaa otria ..... 20.

Mutta 100 naulaa heiniä on eineensä puolesta yhden vertainen kuin

200 naulaa olkia

112 Karjanhoito, sen parannus ja edut.

100 naulaa maaomenia 15
100 naulaa nauriita 18
100 naulaa otria . . . . . . 20.

Mutta 100 naulaa heiniä on eineensä puolesta yhden wertainen kuin

200 naulaa olkia
200 naulaa maaomenia
50 naulaa otria.

Kun nyt katsotaan sitä usiassa paikassa tawallista lehmän ruokintoa, nimittäin puoleksi maaomenia, neljänneksi osaksi olkia, niin korwataan siinä 100 naulaa heiniä, joka

200 naulaa maaomenia

50 naulaa otria.

Kun nyt katsotaan sitä usiassa paikassa tavallista lehmän ruokintaa, nimittäin puoleksi maaomenia, neljänneksi osaksi olkia, niin korvataan siinä 100 naulaa heiniä, joka ko'oltansaki tekee 100, seuraavaisella tavalla:

50 naulaa heinän arvoa palkitaan 100-lla naulalla maaomenia; nämä tekeväl ko'olta 15

25 naulaa heinän arvoa olkina, niin muotoin 50; nämä ovat koolta 50

25 naulaa heiniä, jotka ovat koilta 25

100 naulaa heinän arvoa. Yhteiseen 90;

joka siis tulee sen eläimelle luonnollisen ruoan siaan, eikä siis tee suurta eroitusta ko'onkaan puolesta, joka tuoreille heinille oli luettu 100:ksi. Mutta jos sensiaan heinät palkittaisiin jyvillä esimerkiksi otrilla, niin tulisi luvunlasku seuraavainen:

75 naulaa heinän arvoa maaomenina ja olkina, niin kuin ylempänä koolta 65

======= ======= ======= ======= ======= =======

25 naulaa heinän arvoa 12½ naulaa otrina, tekee koolta 20 sadalle eli 2½

yhteisten ko'olta 67½

joka jo olisi liian suuri eroitus luonnollisen ruoan ko'osta eikä siis enää olisi sovelias, sillä se pitäisi, niin kuin sanotaan, eläimen hoikalla, ehkä niissä eineen vuoksi olisi kyllältä.

Sentähden pitää ylimalkain syöttää eläimiä niin, että sellaiset eläimet kuin lehmät, jotka tarvitsevat ja ovat tottuneet saamaan ruokansa sellaisina aineina, jotka täyttävät vatsan, niin kuin lehmä ja lammas, aina saavat kyllältä sellaistaki karkiampaa einettä, josta tulee vatsan niin kuin olki ja heinä sekä muu törky.

Jyvä- ja jurikasviljalla ei koskaan tälläisiä eläimiä pitä kylläisinä, ja niistä saada sitä höytyä kuin on toivottavana. Sentähden pitää myös, kuta vähemmin on ruokaa sitä enemmin laittaa se niin että se tulisi sen kulleki eläimelle luonnollisen eineen vertaiseksi kokoonsaki puolesta; Kuta kyllällisemmältä taas eläimelle on antaa ruokaa,

sitä vähemmän on tarvis rajoittaa eineen kokoa.

--

2. Einetten vesisyys.

Toinen ehkä vähemmin tärkiä temppu on eineen

enempi eli vähempi vesisyys eli kosteus. Se on nimittäin niin hyvin kunki eläimen liikunto ja elämälaatu, kuin ilma, paikka ja vuoden ajat, jotka määrävät jos eläin vaatii enemmän eli vähemmän vettä eli kosteutta eineeksensä. Wetoeläimet sekä lypsylehmät tarvitsevat luonnollisesti enemmän

======= ======= ======= ======= ======= =======

1850-05-00 227 Karjanhoito, sen parannus ja edut.

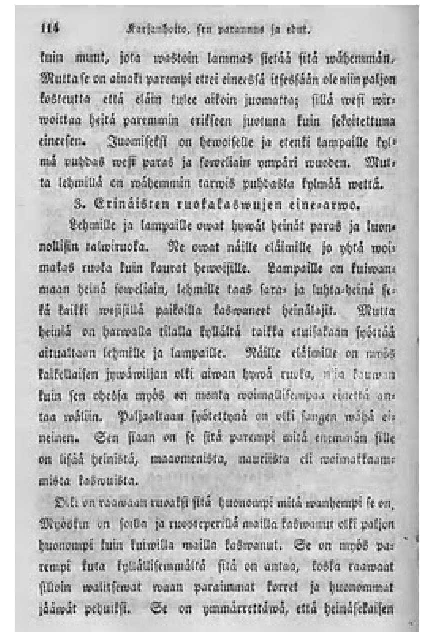
======= ======= ======= ======= ======= =======

114

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

kuin muut, jota vastoin lammas sietää sitä vähemmän.

Mutta se on ainaki parempi ettei eineessä itsessään ole niin paljon kosteutta että eläin tulee aikoin juomatta; sillä vesi virvoittaa heitä paremmin erikseen juotuna kuin sekoitettuna eineesen. Juomiseksi on hevoiselle ja etenki lampaille kylmä puhdas vesi paras ja soveliain ympäri vuoden. Mutta lehmillä on vähemmin tarvis puhdasta kylmää vettä.

114 Karjanhoito, sen parannus ja edut.

kuin muut, jota wastoin lammas sietää sitä wähemmän. Mutta se on ainaki parempi ettei eineessä itsessään ole niin paljon kosteutta että eläin tulee aikoin juomatta; sillä wesi wirwoittaa heitä paremmin erikseen juotuna kuin sekoitettuna eineesen. Juomiseksi on hewoiselle ja etenki lampaille kylmä puhdas wesi paras ja soweliain ympäri wuoden. Mutta lehmillä on wähemmin tarwis puhdasta kylmää wettä.

3. Erinäisten ruokakaswujen eine-arwo.

Lehmille ja lampaille owat hywät heinät paras ja luonnollisin talwiruoka. Ne owat näille eläimille jo yhtä woimakas ruoka kuin kaurat hewoisille. Lampaille on kuiwanmaan heinä soweliain, lehmille taas sara- ja luhta-heinä sekä kaikki wesisillä paikoilla kaswaneet heinälajit. Mutta heiniä on harwalla tilalla kyllältä taikka etuisakaan syöttää ainualtaan lehmille ja lampaille. Näille eläimille on myös kaikellaisen jywäwiljan olki aiwan hywä ruoka, niin kauwan kuin sen ohessa myös on monta woimallisempaa einettä antaa wäliin. Paljaaltaan syötettynä on olki sangen wähä eineinen. Sen siaan on se sitä parempi mitä enemmän sille on lisää heinistä, maaomenista, nauriista eli woimakkaammista kaswuista.

Olki on raawaan ruoaksi sitä huonompi mitä wanhempi se on. Myöskin on soilla ja ruosteperillä mailla kaswanut olki paljon huonompi kuin kuiwilla mailla kaswanut. Se on myös parempi kuta kyllällisemmältä sitä on antaa, koska raawaat silloin walitsewat waan paraimmat korret ja huonommat jääwät pehuiksi. Se on ymmärrettäwä, että heinäsekaisen

--

3. Erinäisten ruokakasvujen eine-arvo.

Lehmille ja lampaille ovat hyvät heinät paras ja luonnollisin talviruoka. Ne ovat näille eläimille jo yhtä voimakas ruoka kuin kaurat hevoisille. Lampaille on kuivanmaan heinä soveliain, lehmille taas sara- ja luhta-heinä sekä kaikki vesisillä paikoilla kasvaneet heinälajit. Mutta heiniä on harvalla tilalla kyllältä taikka etuisakaan syöttää ainualtaan lehmille ja lampaille.

Näille eläimille on myös kaikellaisen jyväviljan olki aivan hyvä ruoka, niin kauvan kuin sen ohessa myös on monta voimallisempaa einettä antaa väliin. Paljaaltaan syötettynä on olki sangen vähä eineinen. Sen siaan on se sitä parempi mitä enemmän sille on lisää heinistä, maaomenista, nauriista eli voimakkaaimmista kasvuista.

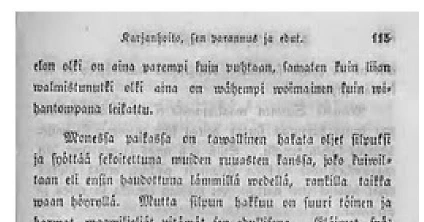
Olki on raavaan ruoaksi sitä huonompi mitä vanhempi se on. Myöskin on soilla ja ruosteperillä mailla kasvanut olki paljon huonompi kuin kuivilla mailla kasvanut. Se on myös parempi kuta kyllällisemmältä sitä on antaa, koska raavaat silloin valitsevat vaan paraimmat korret ja huonommat jäävät pehuiksi. Se on ymmärrettävä,

että heinäsekaisen

======= ======= ======= ======= ======= =======

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

15

Karjanhoito, sen parannus ja edut. 115

elon olki on aina parempi kuin puhtaan, samaten kuin liian walmistunutki olki aina on wähempi woimainen kuin wihantompana leikattu.

Monessa paikassa on tawallinen hakata oljet silpuksi ja syöttää sekoitettuna muiden ruuasten kanssa, joko kuiwiltaan eli ensin haudottuna lämmillä wedellä, rankilla taikka waan höyryllä. Mutta silpun hakkuu on suuri töinen ja harwat maawiljeliät pitäwät sen edullisena. Eläimet syö-

elon olki on aina parempi kuin puhtaan, samaten kuin liian valmistunutki olki aina on vähempi voimainen kuin vihantompana leikattu.

Monessa paikassa on tavallinen hakata oljet silpuksi ja syöttää sekoiteltuna muiden ruuasten kanssa, joko kuiviltaan eli ensin haudottuna lämmillä vedellä, rankilla taikka vaan höyryllä. Mutta silpun hakkuu on suuri töinen ja harvat maaviljeliät pitävät sen edullisena. Eläimet syövät yhtä kernaasti jos ei vielä kernaammin pitkiä olkia kuin silppua,

ja eineen suhteen on kumpiki yhden vertainen. Joka viljelee maaomenia eli nauriita karjan ruoaksi, voipi syöttää ne erikseen olkein väliin.

Maaomenat eli potatit

ovat monessa paikassa tulleet välttämättömäksi karjanruoaksi. Niitä syövät kaikki eläimet mielellään niin hyvin raakoina kuin keitettyinäki.

Lypsylehmille ne ovat raakoina nähty paremmiksi kuin keitettyinä, koska ne tekevät runsaasti maitoa ja voita. Ne ovat myös sekä terveellisemmät että huokiammat saada ruoaksi raakoina. Sellaisina ne eivät tarvitse muuta kuin pestää puhtaaksi mullasta ja hiekasta jonka jälkeen ne hakataan hienommiksi ja voidaan antaa samassa karjalle.

Mutta niitä pitää antaa hyvin varoten, etenki alusta, ennen kuin karja vähitellen tottuu niihin. Ainaki pitää niiden kanssa olla kyllältä olkia, koska ne muutoin, niin kuin edelläpäin jo on sanottu, pitävät eläimen hoikalla, eivätkä paljaaltaan ole terveelliset. Kokonaan, ilman hakkaamatta, ei-

======= ======= ======= ======= ======= =======

vät ne ole hyvät syöttää. Keitettyinä taas täytyy ne sekoittaa silpulla.

Monessa Suomen maakunnassa ei ole mitään parempaa keinoa parantaa karjan hoitoa kuin maaomenain viljeleminen karjan ruoaksi. Siitä, olisi myös sangen suuri etu maanviljelykselle kaikissa sellaisissa paikoin, missä tilukset ovat sellaiset ettei niittuja voi millään tavalla laajentaa ja parantaa.

Keitetyt maaomenat sanotaan olevan hevoisilleki pian yhden arvoiset kuin kaurat. Pienemmillä tiloilla on siis näiden viljeleminen hevoisen ruoaksi myös sangen etuisa, koska niitä samasta maa-alasta saapi paljon emmmän kuin kauraa paraallakin kasvulla.

Juurikasvuista on myös kehoitettava käyttämään nauriita karjanruoaksi. Niitä pidetään myös usiassa maassa välttämättöminä kaikissa taloissa, missä karjaa elätetään. Ne kasvavat kaikellaisessa maassa ja antavat runsaan tuloksen. Niiltä lypsää lehmät erinomaisesti, ja ne eivät anna mitään erinäistä makua voille. Mutta niiden kansia pitää,

vielä enemmän kuin maaomenain, antaa lehmille kyllältä kuivia olkia eli heiniä, koska nauriit luonnostaan ovat sangen vesiset, ja muutoin tekevät eläimen vetelälle.

Jauhoja ei ole tarvis eikä edullinen milloinkaan panna lehmien ja lampain ruokiin,

koska ne siksi tulisivat liian kalleiksi. Se onkin vaan edellämainittuin juurikasvuin puutteessa kuin muutamissa paikoin Suomessa on tullut tavaksi panna jauhoja lehmijen ruokiin ja juomiin.

(Jatk.)

--

======= ======= ======= ======= ======= =======

Seka-sanomia.

Engelskan tapa tehdä lammasnahkoja.

<< | >>

1850-05-00 228 Engelskan tapa tehdä lammasnahkoja

Engelskan tapa tehdä lammasnahkoja.

Lammasnahkat huuhdotaan juoksevassa vedessä, asetetaan hevolle ja kangataan lihapuolelta niin kuin tavallisesti.

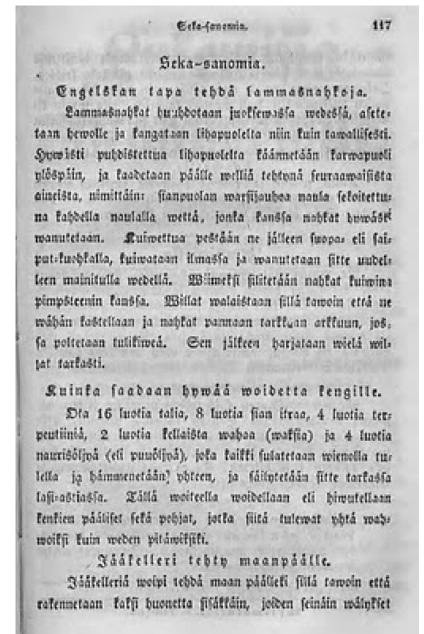
Hyvästi puhdistettua lihapuolelta käännetään karvapuoli ylöspäin, ja kaadetaan päälle velliä tehtynä seuraavaisista aineista, nimittäin:

sianpuolan varsijauhoa naula sekoitettuna kahdella naulalla vettä, jonka kanssa nahkat hyvästi vanutetaan. Kuivettua pestään ne jälleen suopa- eli saiput-kuohkalla, kuivataan ilmassa ja vanutetaan sitte uudelleen mainitulla vedellä.

Wiimeksi silitetään nahkat kuivina pimpsteenin kanssa. Willat valaistaan sillä tavoin että ne vähän kastellaan ja nahkat pannaan tarkkaan arkkuun, jossa poltetaan tulikiveä. Sen jälkeen harjataan vielä villat tarkasti.

--

Kuinka saadaan hyvää voidetta kengille.

Seka-sanomia. 117

Seka-sanomia.

Engelskan tapa tehdä lammasnahkoja.

Lammasnahkat huuhdotaan juoksewassa wedessä, asetetaan hewolle ja kangataan lihapuolelta niin kuin tawallisesti. Hywästi puhdistettua lihapuolelta käännetään karwapuoli ylöspäin, ja kaadetaan päälle welliä tehtynä seuraawaisista aineista, nimittäin: sianpuolan warsijauhoa naula sekoitettuna kahdella naulalla wettä, jonka kanssa nahkat hywästi wanutetaan. Kuiwettua pestään ne jälleen suopa- eli saiput-kuohkalla, kuiwataan ilmassa ja wanutetaan sitte uudelleen mainitulla wedellä. Wiimeksi silitetään nahkat kuiwina pimpsteenin kanssa. Willat walaistaan sillä tawoin että ne wähän kastellaan ja nahkat pannaan tarkkaan arkkuun, jossa poltetaan tulikiweä. Sen jälkeen harjataan wielä willat tarkasti.

Kuinka saadaan hywää woidetta kengille.

Ota 16 luotia talia, 8 luotia sian itraa, 4 luotia terpentiiniä, 2 luotia keltaista wahaa (waksia) ja 4 luotia naurisöljyä (eli puuöljyä), joka kaikki sulatetaan wienolla tulella ja hämmenetään yhteen, ja säilytetään sitte tarkassa lasi-astiassa. Tällä woiteella woidellaan eli hiwutellaan kenkien päälliset sekä pohjat, jotka siitä tulewat yhtä wahwoiksi kuin weden pitäwiksiki.

Jääkelleri tehty maanpäälle.

Jääkelleriä woipi tehdä maan päälleki sillä tawoin että rakennetaan kaksi huonetta sisäkkäin, joiden seinäin wäliksiet

<< | >>

1850-05-00 230 Jääkelleri tehty maanpäälle.

Jääkelleri tehty maanpäälle.

Jääkelleriä voipi tehdä maan päälleki sillä tavoin että rakennetaan kaksi huonetta sisäkkäin, joiden seinäin välykset

======= ======= ======= ======= ======= =======

118

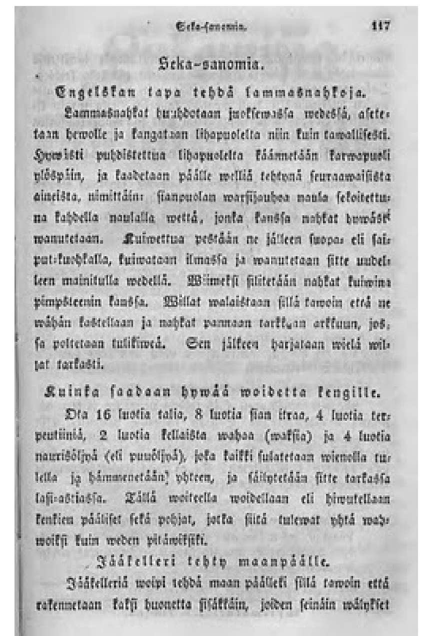
Seka-sanomia.

täytetään ruumenilla. Ruumenet eivät laske lävitsensä lämmintä ja sellaisessa kellerissä ei sula jää koko kesässä. Jokainen arvaa myös että tällä tavoin tehty kelleri tulee paljon huokiammaksi kuin maahan kaivettu, joka vaatii kivityksen yli ja ympäri ja vielä pait sitä puurakennuksen Päällensä.

--

Hyväksi löydetty parannuskeino palaneen haavoille.

<< | >>

Seka-sanomia.

Engelskan tapa tehdä lammasnahkoja.

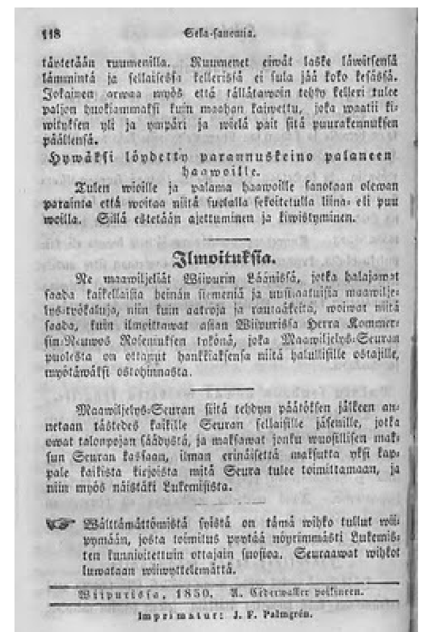
Lammasnahkat huuhdotaan juoksewassa wedessä, asetetaan hewolle ja kangataan lihapuolelta niin kuin tawallisesti. Hywästi puhdistettuna lihapuolelta käännetään karwapuoli ylöspäin, ja kaadetaan päälle welliä tehtynä seuraawaisista aineista, nimittäin: sianpuolan warsijauhoa naula sekoitettuna kahdella naulalla wettä, jonka kanssa nahkat hywästi wanutetaan. Kuiwettua pestään ne jälleen saipua- eli saipuo-kuohkalla, kuiwataan ilmassa ja wanutetaan sitte uudelleen mainitulla wedellä. Wiimeksi silitetään nahkat kuiwina pimpsteenin kanssa. Willat walaistaan sillä tawoin että ne wähän kastellaan ja nahkat pannaan tarkkaan arkkuun, jossa poltetaan tulikiweä. Sen jälkeen harjataan wielä willat tarkasti.

Kuinka saadaan hywää woidetta kengille.

Ota 16 luotia talia, 8 luotia sian ihraa, 4 luotia terpentiiniä, 2 luotia kellaista wahaa (waksia) ja 4 luotia nauriisöljyä (eli ruuöljyä), joka kaikki sulatetaan wienolla tulella ja hämmennetään yhteen, ja säilytetään sitte tarkassa lasi-astiassa. Tällä woiteella woidellaan eli hiwutellaan kenkien päälliset sekä pohjat, jotka siitä tulewat yhtä wahwoiksi kuin weden pitäwiksiki.

Jääkelleri tehty maanpäälle.

Jääkelleriä woipi tehdä maan päälleki sillä tawoin että rakennetaan kaksi huonetta sisäkkäin, joiden seinäin wälykset

täytetään ruumenilla. Ruumenet eiwät laske läwitsensä lämmintä ja sellaisessa kellerissä ei sula jää koko kesässä. Jokainen arwaa myös että tällätawoin tehty kelleri tulee paljon huokiammaksi kuin maahan kaiwettu, joka waatii kiwityksen yli ja ympäri ja wielä pait sitä puurakennuksen päällensä.

Hywäksi löydetty parannuskeino palaneen haawoille.

Tuleen wioille ja palama haawoille sanotaan olewan parainta että woitaa niitä kustalla sekoitetulla liina- eli puuwoilla. Sillä estetään ajettuminen ja kiwistyminen.

Ilmoituksia.

Ne maawiljeliät Wiipurin Läänissä, jotka halajowat saada kaikellaisia heinän siemeniä ja uusimuotuisia maawiljelys-työkaluja, niin kuin aatroja ja rautaäkeitä, woiwat niitä saada, kuin ilmoittawat asian Wiipurissa Herra Kommersin-Neuwos Rosceniuksen tykönä, joka Maawiljelys-Seuran puolesta on ottanut hankkiaksensa niitä halullisille ostajille, myötäwäksi ostohinnasta.

Maawiljelys-Seuran siitä tehdyn päätöksen jälkeen annetaan tästedes kaikille Seuran sellaisille jäsenille, jotka owat talonpojan säädystä, ja maksawat jonku wuosillisen maksun Seuran kassaan, ilman erinäisettä maksutta yksi kappale kaikista kirjoista mitä Seura tulee toimittamaan, ja niin myös näistäki Lukemisista.

☞ Wälttämättömistä syistä on tämä wihko tullut wiiwytetyksi, josta toimitus pyytää nöyrimmästi Lukemisten kunnioitettuin ottajain suosiota. Seuraawat wihkot luwataan wiiwyttelemättä.

Wiipurissa, 1850. A. Cederwaller pojineen.

Imprimatur: J. F. Palmgrén.

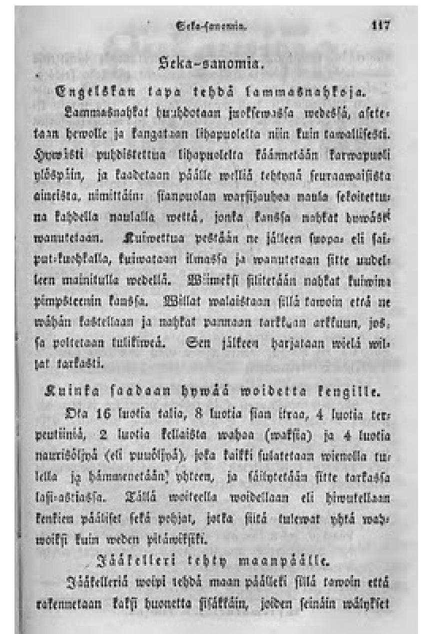
1850-05-00 229 Kuinka saadaan hyvää voidetta kengille.

Kuinka saadaan hyvää voidetta kengille.

Ota 16 luotia talia, 8 luotia sian itraa, 4 luotia terpentiiniä, 2 luotia kellaista vahaa (vaksia) ja 4 luotia naurisöljyä (eli puuöljyä), joka kaikki sulatetaan vienolla tulella ja hämmenetään yhteen, ja säilytetään sitte tarkassa lasi-astiassa. Tällä voiteella voidellaan eli hivutellaan kenkien pääliset sekä pohjat, jotka siitä tulevat yhtä vahvoiksi kuin veden pitäviksiki.

--

Jääkelleri tehty maanpäälle.

Seka-sanomia. 117

Seka-sanomia.

Engelskan tapa tehdä lammasnahkoja.

Lammasnahkat huuhdotaan juoksewassa wedessä, asetetaan hewolle ja kangataan lihapuolelta niin kuin tawallisesti. Hywästi puhdistettua lihapuolelta käännetään karwapuoli ylöspäin, ja kaadetaan päälle welliä tehtynä seuraawaisista aineista, nimittäin: sianpuolan marjijauhoa naula sekoitettuna kahdella naulalla wettä, jonka kanssa nahkat hywästi wanutetaan. Kuiwettua pestään ne jälleen saopa- eli saipui-kuohkalla, kuiwataan ilmassa ja wanutetaan sitte uudelleen mainitulla wedellä. Wiimeksi silitetään nahkat kuiwina pimpsteenin kanssa. Willat walaistaan sillä tawoin että ne wähän kastellaan ja nahkat pannaan tarkkaan arkkuun, jossa poltetaan tulikiwea. Sen jälkeen harjataan wielä willat tarkasti.

Kuinka saadaan hywää woidetta kengille.

Ota 16 luotia talia, 8 luotia sian itraa, 4 luotia terpentiiniä, 2 luotia kellaista wahaa (waksia) ja 4 luotia naurisöljyä (eli puuöljyä), joka kaikki sulatetaan wienolla tulella ja hämmenetään yhteen, ja säilytetään sitte tarkassa lasi-astiassa. Tällä woiteella woidellaan eli hiwutellaan kenkien pääliset sekä pohjat, jotka siitä tulewat yhtä wahwoiksi kuin weden pitäwiksiki.

Jääkelleri tehty maanpäälle.

Jääkelleriä woipi tehdä maan päälleki sillä tawoin että rakennetaan kaksi huonetta sisäkkäin, joiden seinäin wälykset

<< | >>

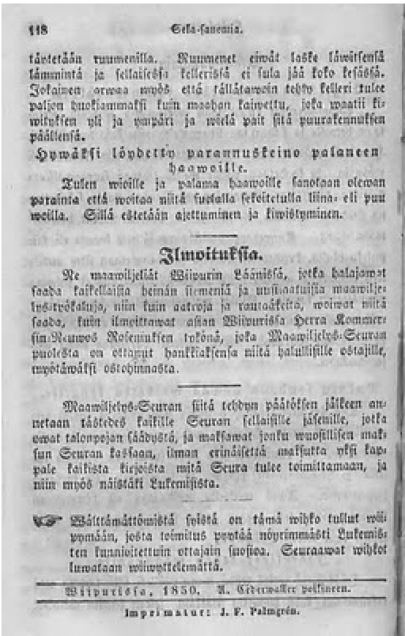
1850-05-00 231 Hyväksi löydetty parannuskeino palaneen haavoille.

Hyväksi löydetty parannuskeino palaneen haavoille.

Tulen vioille ja palama haavoille sanotaan olevan parainta että voitaa niitä suolalla sekoitetulla liina- eli puu voilla. Sillä estetään ajettuminen ja kivistyminen.

--

Ilmoituksia.

118 [illegible]

täytetään ruumenilla. Ruumenet eiwät laske lämwitsensä lämmintä ja sellaisessa kellerissä ei sula jää koko kesässä. Jokainen arwaa myös että tällätawoin tehty kelleri tulee paljon huokiammaksi kuin maahan kaiwettu, joka waatii kiwityksen yli ja ympäri ja wielä pait sitä puurakennuksen päällensä.

Hywäksi löydetty parannuskeino palaneen haawoille.

Tulen wioille ja palama haawoille sanotaan olewan parainta että woitaa niitä suolalla sekoitetulla liina- eli puu woilla. Sillä estetään ajettuminen ja kiwistyminen.

Ilmoituksia.

Ne maawiljeliät Wiipurin Läänissä, jotka halajawat saada kaikellaisia heinän siemeniä ja uusimuotuisia maawiljelys-työkaluja, niin kuin aatroja ja rautaäkeitä, woiwat niitä saada, kuin ilmoittawat asian Wiipurissa Herra Kommerssi-Neuwos Roseniuksen tykönä, joka Maawiljelys-Seuran puolesta on ottanut hankkiaksensa niitä halullisille ostajille, myötäwäksi ostohinnasta.

Maawiljelys-Seuran siitä tehdyn päätöksen jälkeen annetaan tästedes kaikille Seuran sellaisille jäsenille, jotka owat talonpojan säädystä, ja maksawat jonku wuosillisen maksun Seuran kassaan, ilman erinäisettä maksutta yksi kappale kaikista kirjoista mitä Seura tulee toimittamaan, ja niin myös näistäki Lukemisista.

☞ Wälttämättömistä syistä on tämä wihko tullut wiiwymään, josta toimitus pyytää nöyrimmästi Lukemisten kunnioitettuin ottajain suosioa. Seuraawat wihkot luwataan wiiwyttelemättä.

Wiipurissa, 1850. A. Cederwaller perillinen.

Imprimatur: J. F. Palmgrén.

<< | >>

1850-05-00 233 Ilmoituksia

Ilmoituksia.

Ne maaviljeliät Wiipurin Läänissä, jotka halajavat saada kaikellaisia heinän siemeniä ja uusilaatuisia maaviljelys-työkaluja, niin kuin aatroja ja rautaäkeitä, voivat niitä saada, kuin ilmoittavat asian Wiipurissa herra Kommersin-Neuvos Roseniuksen tykönä, joka Maaviljelys-Seuran puolesta on ottanut hankkiaksensa niitä halullisille ostajille,

myötäväksi ostohinnasta.

--

Maaviljelys-Seuran siitä tehdyn päätöksen jälkeen annetaan tästedes kaikille Seuran sellaisille jäsenille, jotka ovat talonpojan säädystä, ja maksavat jonku vuosillisen maksun Seuran kassaan, ilman erinäisettä maksutta yksi kappale kaikista kirjoista mitä Seura tulee toimittamaan, ja niin myös näistäki Lukemisista.

--

Wälttämättömistä syistä on tämä vihko tullut viipymään, josta toimitus pyytää nöyrimmästi Lukemisten kunnioitetuin ottajain suosioa. Seuraavat vihkot luvataan viivyttelemättä.

--

Wiipurissa, 1850. A. Cederwaller poikineen.

Imprimatur: J.F. Palmgrén.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Lukemisia Maamiehille.

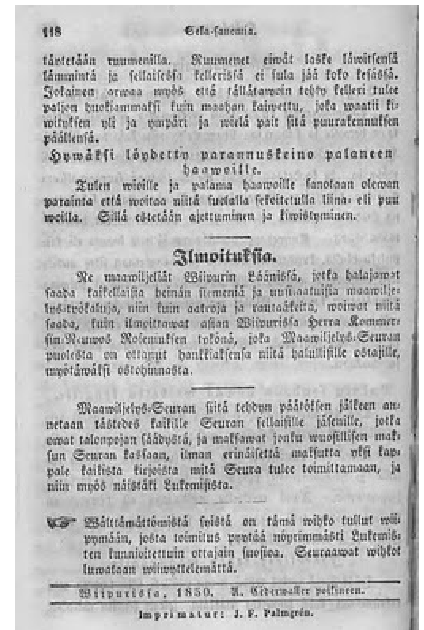
2:nen Wuosikerta, 1850.

4:s Wihko.

Vuosikerta, eli 6 vihkoa. maksaa Wiipurissa 50 kop., ja Postikonttuoreissa Suomessa 58 kop. Hopiaa.

--

Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa, erinomattain Savossa ja Karjalassa.

118 Seka-sanomia.

täytetään ruumenilla. Ruumenet eiwät laske lämmintä ja sellaisessa kellerissä ei sula jää koko kesässä. Jokainen arwaa myös että tällätawoin tehty kelleri tulee paljon huokiammaksi kuin maahan kaiwettu, joka waatii kiwityksen yli ja ympäri ja wielä paitsi sitä puurakennuksen päällensä.

Hywäksi löydetty parannuskeino palaneen haawoille.

Tuken wioille ja palama haawoille sanotaan olewan parainta että woitaa niitä suolalla sekoitetulla liina- eli puuwoilla. Sillä estetään ajettuminen ja kiwistyminen.

Ilmoituksia.

Ne maawiljeliät Wiipurin Läänissä, jotka halajawat saada kaikellaisia heinän siemeniä ja uusilaatuisia maawiljelys-työkaluja, niin kuin aatroja ja rautaäkeitä, woiwat niitä saada, kuin ilmoittawat asian Wiipurissa Herra Kommersin-Neuwos Roseniuksen tykönä, joka Maawiljelys-Seuran puolesta on ottanut hankkiaksensa niitä halullisille ostajille, myötäwäksi ostohinnasta.

Maawiljelys-Seuran siitä tehdyn päätöksen jälkeen annetaan tästedes kaikille Seuran sellaisille jäsenille, jotka owat talonpojan säädystä, ja maksawat jonku wuosillisen maksun Seuran kassaan, ilman erinäisettä maksutta yksi kappale kaikista kirjoista mitä Seura tulee toimittamaan, ja niin myös näistäki Lukemisista.

Wälttämättömistä syistä on tämä wihko tullut wiipymään, josta toimitus pyytää nöyrimmästi Lukemisten kunnioitettuin ottajain suosioa. Seuraawat wihkot luwataan wiiwyttelemättä.

Wiipurissa, 1850. A. Cederwaller poikineen.

Imprimatur: J. F. Palmgrén.

<< | >>

1850-07-00 301 Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa

Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa, erinomattain Savossa ja Karjalassa.

Lukemisia Maamiehille.

2:nen Wuosikerta, 1850.

4:s Wihko.

Wuosikerta, eli 6 wihkoa, maksaa Wiipurissa 50 kop., ja Postikonttuoreissa Suomessa 58 kop. hopiaa.

Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa, erinomattain Sawossa ja Karjalassa.

Kun me tahdomme päästä erilleen mistä pahasta, niin meidän on aina tarwis ensin perin pohjin tuntea, mistä se on syntynyt ja mikä sitä eteenpäin pidättää, samaten kuin lääkärin ensin on tarwis tuntea taudin syyn ennen kuin woipi sitä rumeta poistamaan. Mutta sellaiset wiat, joita tässä on aikomus luetella, owat tawallisesti wanhat ja jo niin juurtuneet kansan elämälaatuun ja oloon, että niitä harwat muut woiwat itse huomatakkaan, kuin ne joilla on

11

Kun me tahdomme päästä erilleen mistä pahasta, niin meidän on aina tarvis ensin perin pohjin tuntea, mistä se on syntynyt ja mikä sitä eteenpäin pidättää, samaten kuin lääkärin ensin on tarvis tuntea taudin syyn ennen kuin voipi sitä rumeta poistamaan. Mutta sellaiset viat, joita tässä on aikomus luetella, ovat tavallisesti vanhat ja jo niin juurtuneet kansan elämälaatuun ja oloon,

että niitä harvat muut voivat itse huomatakkaan, kuin ne joilla on

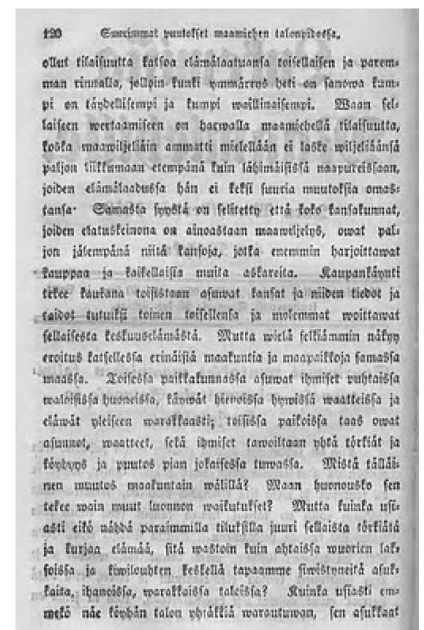
11

======= ======= ======= ======= ======= =======

120

Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa, erinomattain Savossa ja Karjalassa.

ollut tilaisuutta katsoa elämälaatuansa toisellaisen ja paremman rinnalla, jolloin kunki ymmärrys heti on sanova kumpi on täydellisempi ja kumpi vaillinaisempi. Waan sellaiseen vertaamiseen on harvalla maamiehellä tilaisuutta, koska maaviljeliäin ammatti mielellään ei laske viljeliäänsä paljon liikkumaan etempänä kuin lähimäisissä naapureissaan,

120 Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa.

ollut tilaisuutta katsoa elämälaatuansa toisellaisen ja paremman rinnalla, jolloin kunki ymmärrys heti on sanowa kumpi on täydellisempi ja kumpi waillinaisempi. Waan sellaiseen wertaamiseen on harwalla maamiehellä tilaisuutta, koska maawiljeliäin ammatti mielellään ei laske wiljeliäänsä paljon liikkumaan etempänä kuin lähimäisissä naapureissaan, joiden elämälaadussa hän ei keksi suuria muutoksia omastansa. Samasta syystä on selitetty että koko kansakunnat, joiden elatuskeinona on ainoastaan maawiljelys, owat paljon jälempänä niitä kansoja, jotka enemmin harjoittawat kauppaa ja kaikellaisia muita askareita. Kaupankäynti tekee kaukana toisistaan asuwat kansat ja niiden tiedot ja taidot tutuiksi toinen toisellensa ja molemmat woittawat sellaisesta keskuuselämästä. Mutta wielä selkiämmin näkyy eroitus katsellessa erinäisiä maakuntia ja maapaikkoja samassa maassa. Toisessa paikkakunnassa asuwat ihmiset puhtaissa waloisissa huoneissa, käywät hienoissa hywissä waatteissa ja eläwät yleiseen warakkaasti; toisissa paikoissa taas owat asunnot, waatteet, sekä ihmiset tawoiltaan yhtä törkiät ja köyhyys ja puutos pian jokaisessa tuwassa. Mistä tälläinen muutos maakuntain wälillä? Maan huonousko sen tekee wain muut luonnon waikutukset? Mutta kuinka usiasti eikö nähdä paraimmilla tiluksilla juuri sellaista törkiätä ja kurjaa elämää, sitä wastoin kuin ahtaissa wuorien laksoissa ja kiwilouhten keskellä tapaamme siwistyneitä asukkaita, ihanoissa, warakkaissa taloissa? Kuinka usiasti emmekö näe köyhän talon yhtäkkiä warautuwan, sen asukkaat

joiden elämälaadussa hän ei keksi suuria muutoksia omastansa. Samasta syystä on selitetty että koko kansakunnat, joiden elatuskeinona on ainoastaan maaviljelys, ovat paljon jälempänä niitä kansoja, jotka enemmin harjoittavat kauppaa ja kaikellaisia muita askareita. Kaupankäynti tekee kaukana toisistaan asuvat kansat ja niiden tiedot ja taidot tutuiksi toinen toisellensa ja molemmat voittavat sellaisesta keskuuselamästä.

Mutta vielä selkiämmin näkyy eroitus katsellessa erinäisiä maakuntia ja maapaikkoja samassa maassa. Toisessa paikkakunnassa asuvat ihmiset puhtaissa valoisissa huoneissa, käyvät hienoissa hyvissä vaatteissa ja elävät yleiseen varakkaasti; toisissa paikoissa taas ovat asunnot, vaatteet, sekä ihmiset tavoiltaan yhtä törkiät ja köyhyys ja puutos pian jokaisessa tuvassa.

Mistä tälläinen muutos maakuntain välillä? Maan huonousko sen tekee vain muut luonnon vaikutukset? Mutta kuinka usiasti eikö nähdä paraimmilla tiluksilla juuri sellaista törkiätä ja kurjaa elämää, sitä vastoin kuin ahtaissa vuorien laksoissa ja kivilouhten keskellä tapaamme sivistyneitä asukkaita, ihanoissa, varakkaissa taloissa?

Kuinka usiasti emmekö näe köyhän talon

yhtäkkiä varautuvan, sen asukkaat

======= ======= ======= ======= ======= =======

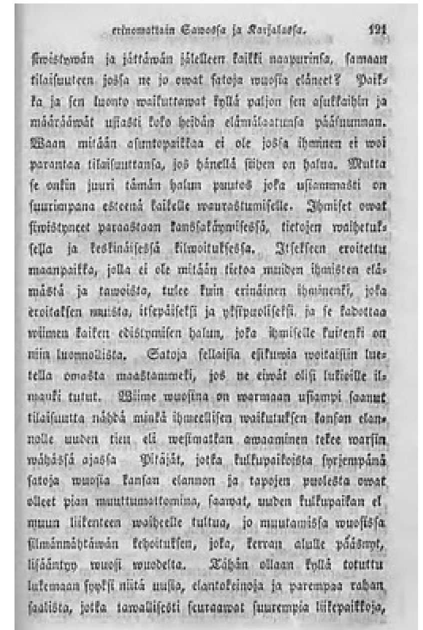
sivistyvän ja jättävän jälelleen kaikki naapurinsa, samaan tilaisuuteen jossa ne jo ovat satoja vuosia eläneet? Paikka ja sen luonto vaikuttavat kyllä paljun sen asukkaihin ja määräävät usiasti koko heidän elämälaatunsa pääsuunnan. Waan mitään asuntopaikkaa ei ole jossa ihminen ei voi parantaa tilaisuuttansa, jos hänellä siihen on halua.

Mutta se onkin juuri tämän halun puutos joka usiammasti on suurimpana esteenä kaikelle vaurastumiselle. Ihmiset ovat sivistyneet paraastaan kanssakäymisessä, tietojen vaihetuksella ja keskinäisessä kilvoituksessa. Itsekseen eroitettu maanpaikka, jolla ei ole mitään tietoa muiden ihmisten elämästä ja tavoista, tulee kuin erinäinen ihminenki,

joka eroitaksen muista, itsepäiseksi ja yksipuoliseksi, ja se kadottaa viimen kaiken edistymisen halun, joka ihmiselle kuitenki on niin luonnollista. Satoja sellaisia esikuvia voitaisiin luetella omasta maastammeki, jos ne eivät olisi lukioille ilmanki tutut.

Wiime vuosina on varmaan usiampi saanut tilaisuutta nähdä minkä ihmeellisen vaikutuksen kansan elannolle uuden tien eli vesimatkan arvaaminen tekee varsin vähässä ajassa. Pitäjät, jotka kulkupaikoista syrjempänä satoja vuosia kansan elannon ja tapojen puolesta ovat olleet pian muuttumattomina, saavat, uuden kulkupaikan ei muun liikenteen vaiheelle tultua,

jo muutamissa vuosissa silmännähtävän kehoituksen, joka, kerran alulle pääsnyt, lisääntyy vuosi vuodelta. Tähän ollaan kyllä totuttu lukemaan syyksi niitä uusia, elantokeinoja ja parempaa rahan, saalista, jotka tavallisesti seuraavat suurempia liikepaikkoja,

erinomattain Sawossa ja Karjalassa. 121

siwistywän ja jättäwän jälelleen kaikki naapurinsa, samaan tilaisuuteen jossa ne jo owat satoja wuosia eläneet? Paikka ja sen luonto waikuttawat kyllä paljon sen asukkaihin ja määrääwät usiasti koko heidän elämälaatunsa pääsuunnan. Waan mitään asuntopaikkaa ei ole jossa ihminen ei woi parantaa tilaisuuttansa, jos hänellä siihen on halua. Mutta se onkin juuri tämän halun puutos joka usiammasti on suurimpana esteenä kaikelle waurastumiselle. Ihmiset owat siwistyneet paraastaan kanssakäymisessä, tietojen waihetuksella ja keskinäisessä kilwoituksessa. Itsekseen eroitettu maanpaikka, jolla ei ole mitään tietoa muiden ihmisten elämästä ja tawoista, tulee kuin erinäinen ihminenki, joka eroitaksen muista, itsepäiseksi ja yksipuoliseksi, ja se kadottaa wiimen kaiken edistymisen halun, joka ihmiselle kuitenki on niin luonnollista. Satoja sellaisia esikuwia woitaisiin luetella omasta maastammeki, jos ne eiwät olisi lukioille ilmanki tutut. Wiime wuosina on warmaan usiampi saanut tilaisuutta nähdä minkä ihmeellisen waikutuksen kansan elannolle uuden tien eli wesimatkan awaaminen tekee warsin wähässä ajassa Pitäjät, jotka kulkupaikoista syrjempänä satoja wuosia kansan elannon ja tapojen puolesta owat olleet pian muuttumattomina, saawat, uuden kulkupaikan ei muun liikenteen waiheelle tultua, jo muutamissa wuosissa silmännähtäwän kehoituksen, joka, kerran alulle pääsnyt, lisääntyy wuosi wuodelta. Tähän ollaan kyllä totuttu lukemaan syyksi niitä uusia, elantokeinoja ja parempaa rahan saalista, jotka tawallisesti seuraawat suurempia liikepaikkoja,

======= ======= ======= ======= ======= =======

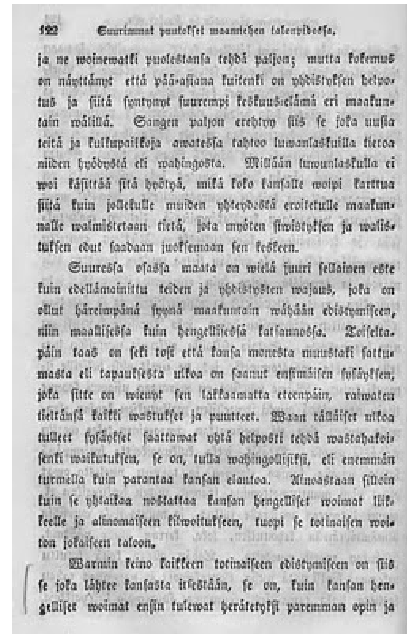
1850-07-00 302 Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa

======= ======= ======= ======= ======= =======

122

Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa, erinomattain Savossa ja Karjalassa.

ja ne voinevatki puolestansa tehdä paljon; mutta kokemus on näyttänyt että pääasiana kuitenki on yhdistyksen helpotus ja siitä syntynyt suurempi keskuus-elämä eri maakuntain välillä. Sangen paljon erehtyy siis se joka uusia teitä ja kulkupaikkoja avatessa tahtoo luvunlaskuilla tietoa niiden hyödystä eli vahingosta. Millään luvunlaskulla ei voi käsittää sitä hyötyä,

mikä koko kansalle voipi karttua siitä kuin jollekulle muiden yhteydestä eroitetulle maakunnalle valmistetaan tietä, jota myöten sivistyksen ja valistuksen edut saadaan juoksemaan sen keskeen.

Suuressa osassa maata on vie!ä juuri sellainen este kuin edellämainittu teiden ja yhdistysten vajaus, joka on ollut häreimpänä syynä maakuntain vähään edistymiseen, niin maallisessa kuin hengellisessä katsannossa. Toiselta, päin taas on seki tosi että kansa monesta muustaki sattumasta eli tapauksesta ulkoa on saanut ensimäisen sysäyksen,

joka sitte on vienyt sen lakkaamatta eteenpäin, raivaten tieltänsä kaikki vastukset ja puutteet. Waan tällaiset ulkoa tulleet sysäykset saattavat yhtä helposti tehdä vastahakoisenki vaikutuksen, se on, tulla vahingollisiksi, eli enemmän turmella kuin parantaa kansan elantoa. Ainoastaan silloin kuin se yhtaikaa nostattaa kansan hengelliset voimat liikkeelle ja alinomaiseen kilvoitukseen,

tuopi se totinaisen voiton jokaiseen taloon.

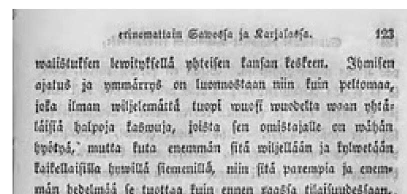
Warmin keino kaikkeen totinaiseen edistymiseen on siis se joka lähtee kansasta itsestään, se on, kuin kansan hengelliset voimat ensin tulevat herätetyksi paremman opin ja

======= ======= ======= ======= ======= =======

Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa, erinomattain Savossa ja Karjalassa.

123

valistuksen levityksellä yhteisen kansan keskeen. Ihmisen ajatus ja ymmärrys on luonnostaan niin kuin peltomaa, joka ilman viljelemättä tuopi vuosi vuodelta vaan yhtäläisiä halpoja kasvuja, joista sen omistajalle on vähän hyötyä, mutta kuta enemmän sitä viljellään ja kylvetään kaikellaisilla hyvillä siemenillä, niin sitä parempia ja enemmän hedelmää se tuottaa kuin ennen raassa

tilaisuudessaan.

Mutta moni hyvä maa lepää vielä viljemättä, sentähden ettei ole käsiä sitä viljelemään, ja moni hengellinen voima katoo, jättämättä mitään jälkiä perästänsä, sentähden ettei kanssassa vielä ole ollut niin paljon oppia ja tietoja että sellainen voima olisi voinut tulla herätetyksi.

Joka tahtoo täydellisesti harjoittaa omaa ja ympärystönsä parasta, pitäköön siis esinnä mielessään että Jumala on antanut jokaiselle kansalle kaikki ne hengelliset lahjat, joilla he voivat hankkia itselleen sekä ruumiillista että hengellistä hyvyyttä, mutta että nämä lahjat eivät tuo mitään etua sille joka niitä ei tahdo miksikään hyväksi käyttää ja viljellä.

Yhteiseen köyhyyteen on syynä usiammin älyttömyys ja tiedottomuus kuin muut, ulkonaiset temput. Se on hyvin tavallista niissä paikoissa, joissa asukkaat ovat erinomattain tutut köyhyytensä ja kurjan elämän suhteen, että pian jokainen jo ammoin on havainnut missä tie olisi parempaan, mutta kukaan ei tohdi eli kykene sitä esimäiseksi astumaan.

Erinomattain on laita sellainen Wiipurin Läänin niissä paikoin, joissa kasken eli huuhdan raade pidetään

======= ======= ======= ======= ======= =======

pää-asiana maaviljelyksessä. Siellä on harvat paikat, joissa jo ei olla vakuutettuna siitä että pellonviljelys olisi paljon etuisampi kuin se ylellinen kasken raade. Mutta miten sen saa ensinki alulle. Tuvat ovat huonot, hajallisilla, päreillä turatuilla ikkunoilla. Metsät ovat kaskenraateella hävitetyt. Koko talvi menee miehiltä ja hevoisilta pitäessä sitä hajallista tupaa lämpimänä puilla,

jotka ovat vedettävät peninkulmain takaa. Mutaa ja muuta tateen lisää ei ehditä vetää läävään ja pellolle. Köyhyydessä on karja vähennyt, ettei saa ne pienetkään pellot pidetyksi voimassa; Ja niittyjä ei ole aikaa eikä voimaa parannella, kuin paljon aikaa mänee pyytäessä rahaa yhteisiin maksuihin. Wuodet ovat aina huonot,

että leipääki täytyy ostaa, ja silloin viepi usiasti ruununmiehet veroista vielä viimeisen lehmänki pois.

Mistä tempusta nyt sellainen maamies osaa alottaa elantoansa ja tilaansa parantaa? Woipiko hän leventää peltoja, raivata niittyjä, vain pyytää rahaa? Ei kuhunkaan näihin hänessä ole kykyä. Hän kantaa ennen köyhyytensä kärsiväisyydellä, syöpi oljilla ja ruumenilla sekoitettua kauraista leipää ja odottaa mitä Jumala hänelle antaa.

Kuka ei näe tässä paljasta älyttömyyttä syyksi koko sellaiseen kurjaan elantoon. Wähimmälläki miettimisellä pitäisi arvata että kuin metsää on vähän, ja puu niin muodoin on kallis, tupa olisi ensimäiseksi tehtävä sitä tarkemmaksi, puuta menisi siis jo vähemmin, aikaa olisi sensiaan vetää pellolle mutaa, lehmän möisi itse ja ottaisi suuremman

======= ======= ======= ======= ======= =======

Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa, erinomattain Savossa ja Karjalassa.

<< | >>

Lukemisia Maamiehille 1849 1850 > Lukemisia Maamiehille 1850 >

1850-07-00 303 Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa

======= ======= ======= ======= ======= =======

Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa, erinomattain Savossa ja Karjalassa.

125

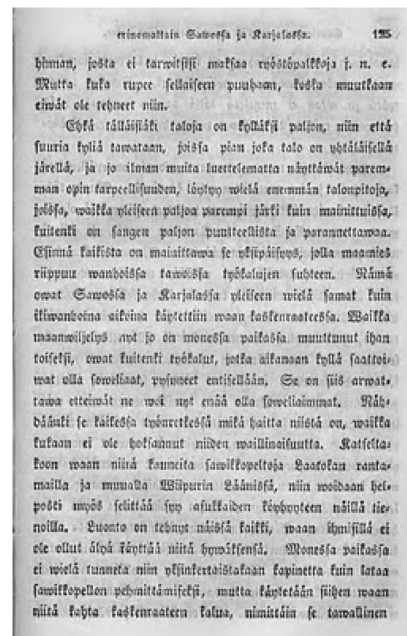
hinnan, josta ei tarvitsisi maksaa ryöstöpalkkoja j. n. e. Mutta kuka rupee sellaiseen puuhaan, koska muutkaan eivät ole tehneet niin.

Ehkä tälläisiäki taloja on kylläksi paljon, niin että suuria kyliä tavataan, joissa pian joka talo on yhtäläisellä järellä, ja jo ilman muita luettelematta näyttävät paremman opin tarpeellisuuden, löytyy vielä enemmän talonpitoja, joissa, vaikka yleiseen paljoa parempi järki kuin mainittuissa, kuitenki on sangen paljon puutteellista ja parannettavaa.

Esinnä kaikista on mainittava se yksipäisyys, jolla maamies riippuu vanhoissa tavoissa työkalujen suhteen. Nämä ovat Savossa ja Karjalassa yleiseen vielä samat kuin ikivanhoina aikoina käytettiin vaan kaskenraateessa. Waikka maanviljelys nyt jo on monessa paikassa muuttunut ihan toiseksi, ovat kuitenki työkalut, jotka aikanaan kyllä saattoivat olla soveliaat,

pysyneet entisellään. Se on siis arvattava etteivät ne voi nyt enää olla soveliaimmat. Nähdäänki se kaikessa työnretkessä mikä haitta niistä on, vaikka kukaan ei ole hoksannut niiden vaillinaisuutta. Katseltakoon vaan niitä kauneita savikkopeltoja Laatokan rantamailla ja muualla Wiipurin Läänissä, niin voidaan helposti myös selittää syy asukkaiden köyhyyteen näillä tienoilla.

Luonto on tehnyt näissä kaikki, vaan ihmisillä ei ole ollut älyä käyttää niitä hyväksensä. Monessa paikassa ei vielä tunneta niin yksinkertaistakaan kapinetta kuin lataa savikkopellon pehmittämiseksi, mutta käytetään siihen vaan niitä kahta kaskenraateen, kalua, nimittäin se tavallinen

erinomattain Sawossa ja Karjalassa. 125

hinnan, josta ei tarwitsisi maksaa ryöstöpalkkoja j. n. e. Mutta kuka rupee sellaiseen puuhaan, koska muutkaan eiwät ole tehneet niin.

Ehkä tälläisiäki taloja on kylläksi paljon, niin että suuria kyliä tawataan, joissa pian joka talo on yhtäläisellä järellä, ja jo ilman muita luettelematta näyttäwät paremman opin tarpeellisuuden, löytyy wielä enemmän talonpitoja, joissa, waikka yleiseen paljoa parempi järki kuin mainittuissa, kuitenki on sangen paljon puutteellista ja parannettawaa. Esinnä kaikista on mainittawa se yksipäisyys, jolla maamies riippuu wanhoissa tawoissa työkalujen suhteen. Nämä owat Sawossa ja Karjalassa yleiseen wielä samat kuin ikiwanhoina aikoina käytettiin waan kaskenraateessa. Waikka maanwiljelys nyt jo on monessa paikassa muuttunut ihan toiseksi, owat kuitenki työkalut, jotka aikanaan kyllä saattoiwat olla soweliaat, pysyneet entisellään. Se on siis arwattawa etteiwät ne woi nyt enää olla soweliaimmat. Nähdäänki se kaikessa työnretkessä mikä haitta niistä on, waikka kukaan ei ole hoksannut niiden waillinaisuutta. Katseltakoon waan niitä kauneita sawikkopeltoja Laatokan rantamailla ja muualla Wiipurin Läänissä, niin woidaan helposti myös selittää syy asukkaiden köyhyyteen näillä tienoilla. Luonto on tehnyt näissä kaikki, waan ihmisillä ei ole ollut älyä käyttää niitä hywäksensä. Monessa paikassa ei wielä tunneta niin yksinkertaistakaan kapinetta kuin lataa sawikkopellon pehmittämiseksi, mutta käytetään siihen waan niitä kahta kaskenraateen kalua, nimittäin se tawallinen

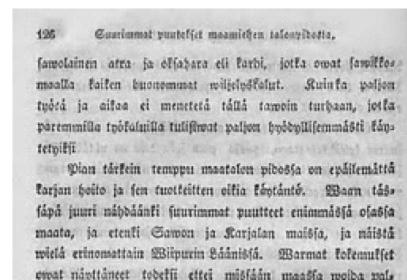
======= ======= ======= ======= ======= =======

126

Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa, erinomattain Savossa ja Karjalassa.

savolainen atra ja oksahara eli karhi, jotka ovat savikkomaalla kaiken huonommat viljelyskalut. Kuinka paljon työtä ja aikaa ei menetetä tällä tavoin turhaan, jotka paremmilla työkaluilla tulisivat paljon hyödyllisemmästi käytetyiksi.

Pian tärkein temppu maatalon pidossa on epäilemättä karjan hoito ja sen tuotteitten oikia käytäntö. Waan tässäpä juuri nähdäänki suurimmat puutteet enimmässä osassa maata, ja etenki Savon ja Karjalan maissa, ja näistä

126 Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa,

sawolainen atra ja oksahara eli karhi, jotka owat sawikkomaalla kaiken huonommat wiljelyskalut. Kuinka paljon työtä ja aikaa ei menetetä tällä tawoin turhaan, jotka paremmilla työkaluilla tulisiwat paljon hyödyllisemmästi käytetyiksi.

Pian tärkein temppu maatalon pidossa on epäilemättä karjan hoito ja sen tuotteitten oikia käytäntö. Waan tässäpä juuri nähdäänki suurimmat puutteet enimmässä osassa maata, ja etenki Sawon ja Karjalan maissa, ja näistä wielä erinomattain Wiipurin Läänissä. Warmat kokemukset owat näyttäneet todeksi ettei missään maassa woida pal-

vielä erinomattain Wiipurin Läänissä. Warmat kokemukset ovat näyttäneet todeksi ettei missään maassa voida paljailla luonnollisilla niittyillä karjasta saada sellaista voittoa joka vastaisi sen kulungin minkä sen hoitaminen vetä'

talolta, joka tahtoo maanviljelystänsä sillä oikiaan laitokseensa.

Nyt ovat Suomen usiammat maakunnat varsin köyhät heinämaista, ja karjaa täytyy sentähden syöttää paraastaan oljilla. Mutta oljet, vaikka muun ruoan väliin sangen hyvät ja välttämättömät, ovat yksinään ruoaksi liian heikot elatusvoimasta, ja pitävät raavaat huonoina yli talven, ja paraatkaan laitumet eivät voi enää kesällä niitä saattaa täyteen voimaansa.

Sellaiset oljilla syötetyt lehmät lypsävät vähän ja niiden maito antaa vielä vähemmän voita. Sentähden ulottuu sellaisista taloista tuskin mitään karjan tuotteista myötäväksi, ja usiasti ei ulotu omaksi tarpeeksikaan. Tästä syytetään tavallisesti niittyjen vähyyttä ja karjalaidunten huonoutta, joita kummaistakaan ei luulta voitavan auttaa.

Se on kuitenki jo ollut monta

======= ======= ======= ======= ======= =======

vuotta ihan tuttu asia munalla maissa, että lypsylehmät talvella eivät vaan ensinkään kaipaa heiniä, mutta lypsävät vielä paremmin jos niille vaan on syöttää kyllälti olkien kanssa potaattia (maaomenoita) eli nauriita. Nämä molemmat kasvut menestyvät jokaisessa maalaadussa. Jos nyt tilalla, niin kuin laita on usiammassa paikassa,

on kyllältä mutaa tateen lisäksi, niin ei estäisi mikään joka tilalla pitämästä niin suurta karjaa kuin pellon-viljelys vaatii ja tila myöten antaa, yhtaikaa kuin siitä voisi jo suorastaanki olla niin suuri voitto että se kannattaisi kaiken elatuskulungin.

Wielä pahemmin on laita maidon korjuussa ja voin valmistuksessa. Usiassa paikassa säilytetään maitoa niin kesällä kuin tavellaki likaisimmissa huoneissa, joissa maitoastiat ovat sekaisin kaiken muun rujan kanssa. Wiipurin Läänissä on asuntatuvan vastassa aina toinen tupa, eteinen, jossa usiasti keitetään ruokia, jolloin se on maata myöten savua täynnä;

siinä säilytetään myös kaikkia happamia ruoka-aineita, niin kuin haisevia silakoita, härskeytynyttä lihaa, ja muuta sellaista. Sellaista tupaa ei siivota milloinkaan, ei yksin

laistakkaan. Tässä törkyisessä pimiässä huoneessa säilytetään tavallisesti maitoki, ja millaisissa astioissa? Pytyt ovat usiasti kokonaiset korvot,

joihin säästetään monta lypsystä peräkkäin. Woipiko sellaisesta korjuusta toivoa sitte mitä voittoa? Ei suinkaan, siinä ei kartu voita kotitarpeeksikaan. Taloja on joissa 20 eli 30 lypsävää lehmää ei anna voita sen vertaa minkä

======= ======= ======= ======= ======= =======

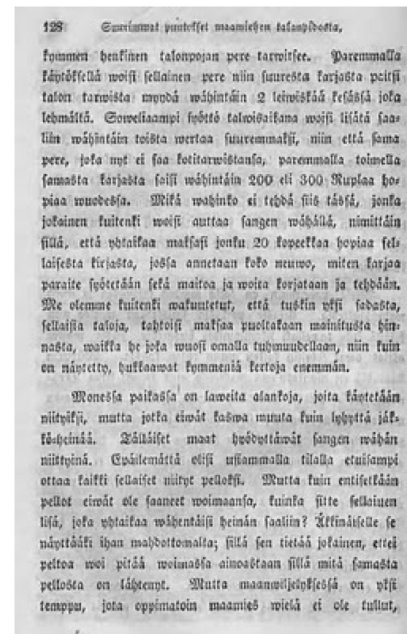
1850-07-00 304 Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa

======= ======= ======= ======= ======= =======

128

Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa, erinomattain Savossa ja Karjalassa.

kymmen henkinen talonpojan pere tarvitsee. Paremmalla käytöksellä voisi sellainen pere niin suuresta karjasta paitsi talon tarvista myydä vähintäin 2 leiviskää kesässä joka lehmällä. Soveliaampi syöttö talvisaikana voisi lisätä saaliin vähintäin toista vertaa suuremmaksi, niin että sama pere, joka nyt ei saa kotitarvistansa,

paremmalla toimella samasta karjasta saisi vähintäin 200 eli 300 Ruplaa hopiaa vuodessa. Mikä vahinko ei tehdä siis tässä, jonka jokainen kuitenki voisi auttaa sangen vähällä, nimittäin sillä, että yhtaikaa maksasi jonku 20 kopeekkaa hopiaa sellaisesta kirjasta, jossa annetaan koko neuvo, miten karjaa paraite syötetään sekä maitoa ja voita korjataan ja tehdään.

Me olemme kuitenki vakuutetut, että tuskin yksi sadasta, sellaisia taloja, tahtoisi maksaa puoltakaan mainitusta hinnasta, vaikka he joka vuosi omalla tuhmuudellaan, niin kuin on näytetty, hukkaavat kymmeniä kertoja enemmän.

Monessa paikassa on laveita alankoja, joita käytetään niityiksi, mutta jotka eivät kasva muuta kuin lyhyttä jäkkö-heinää. Tälläiset maat hyödyttävät sangen vähän niittyinä. Epäilemättä olisi usiammalla tilalla etuisampi ottaa kaikki sellaiset niityt pelloksi. Mutta kuin entisetkään pellot eivät ole saaneet voimaansa, kuinka sitte sellainen lisä,

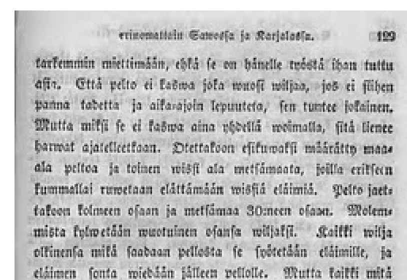
joka yhtaikaa vähentäisi heinän saaliin? Äkkinäiselle se näyttääki ihan mahdottomatta; sillä sen tietää jokainen, ettei peltoa voi pitää voimassa ainoastaan sillä mitä samasta pellosta on lähtenyt. Mutta maanviljelyksessä on yksi temppu, jota oppimatoin maamies vielä ei ole tullut,

======= ======= ======= ======= ======= =======

Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa, erinomattain Savossa ja Karjalassa.

129

tarkemmin miettimään, ehkä se on hänelle työstä ihan tuttu asia. Että pelto ei kasva joka vuosi viljaa, jos ei siihen panna tadetta ja aika-ajoin lepuuteta, sen tuntee jokainen. Mutta miksi se ei kasva aina yhdellä voimalla, sitä lienee harvat ajatelleetkaan. Otettakoon esikuvaksi määrätty maa-ala peltoa ja toinen vissi ala metsämaata,

joilla erikseen kummallai ruvetaan elättämään vissiä eläimiä. Pelto jaettakoon kolmeen osaan ja metsämaa

30:neen osaan. Molemmista kylvetään vuotuinen osansa viljaksi. Kaikki vilja olkinensa mikä saadaan pellosta se syötetään eläimille, ja eläimen sonta viedään jälleen pellolle. Mutta kaikki mitä saadaan metsämaasta, se syötetään muualla eikä viedä mitään tadetta takaisin metsään.

Nyt tietää jokainen, että pelto näin huononee vuosi vuodelta eikä vihdoin voi elättää niitä sille määrätyitä vissiä eläimiä; mutta että metsämaa, josta kuitenki on otettu ensin puut, sitte vilja samaten kuin pellostaki, eikä päälliseksi ole viety mitään sinne takaisin, kasvaa jokaisen raateen perästä yhtäläiseen.

Missä on nyt syy pellon huononemiseen ja huhdan kasvuvoimaan?

Wain tuleeko huhdalle eli kaskelle tulesta koko väki; mutta jos niin olisi, miksi ei polteta peltojaki? Ja jos tulesta voima tulisi maahan, niin pitäisi, kuta huonompi maa, sitä usiammin polttaa. Waan jokapäiväinen kokemus on näyttänyt sen olevan juuri vastahakaan. Wäki ej tule polttamisesta. Se ei voi siis huhta- eli kaski-maahan tulla muualta kuin metsästä.

Tästä on nyt selvä, ettei metsä kasvaessaan huononna, mutta enemmän väittää

======= ======= ======= ======= ======= =======

130

Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa, erinomattain Savossa ja Karjalassa.

maata. Jos nyt ajattelemme että muitaki kasvuja löytyy, jotka kasvaessaan samalla tavalla kuin puut väittävät alustansa, ja että me voisimme niitä kylvää, mutta että, sensiaan kuin metsä kasvaa vasta kahden eli kolmen kymmenen vuoden ajassa täyteen kasvuunsa, nämä kylvykasvut joutusivat yhdessä eli kahdessa kesässä täyteen kasvuunsa,

ja myös että polttamisen asian voisi ajaa muulla keinolla, niin siitä ymmärrettävästi olisi pellon viljelykselleki sanomatoin etu, koska peltoa näin voitaisiin kauvemman ajan pitää viljana ilman tateetta. Nyt nähdään kyllä etteivät kaikki viljat tarvitse saman verran voimaa maasta, koska nimittäin ruis ei kasva hyvästi rukiin perästä,

mutta kaura ja otra kasvaa, ja sentähden on tullut tavaksi pitää pellot kolmessa osassa, niin että ruissängessä aina kasvatetaan joku muu jyvävilja, jonka perästä vasta pelto kesannoitetaan ja maitetaan jälleen. Tässä on siis jo yksi keino, jolla jatketaan maan kasvuvoimaa usiammalla viljalla.

Mutta se on jo tuttu että kaikki jyväviljat

huonontavat maata enemmän kuin palko-ja juurikaskasvut; Sentähden voidaan vielä enemmän vuosien päälle jatkaa kasvuvoimaa, jos maata pidetään vuorotellen jyväviljana ja heinänkasvussa. Sitä varten jaetaan pelto viiteen, kuuteen ja yhdeksäänki eri palstaan, joista joka vuosi yksi on heinänkasvussa.

Tällä tavalla saapi jokainen sarka aikanansa levätä niittynä ja suurempi osa peltoa olla joka vuosi viljana, kuin kolmessa osassa pitäessä, jossa kolmas osa peltoa joka vuosi makaa jouten, tuomatta mitään etua. Niit-

======= ======= ======= ======= ======= =======

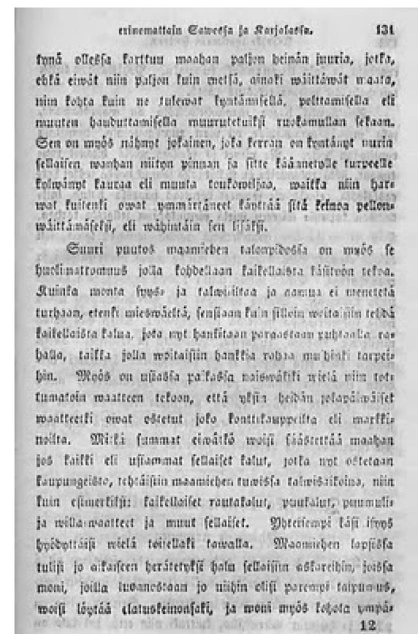
<< | >>

1850-07-00 305 Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa

======= ======= ======= ======= ======= =======

Suurimmat puutokset maamiehen talonpidossa, erinomattain Savossa ja Karjalassa.

131

erinomattain Savossa ja Karjalassa. 131

tynä ollessa karttuu maahan paljon heinän juuria, jotka, ehkä eivät niin paljon kuin metsä, ainaki väittävät maata, niin kohta kuin ne tulevat kyntämisellä, polttamisella eli nuuten hauduttamisella muurutetuiksi ruokamullan sekaan. Sen on myös nähnyt jokainen, joka kerran on kyntänyt nurin sellaisen vanhan niityn pinnan ja sitte käänetylle turpeelle kylvänyt kauraa eli muuta toukoviljaa, vaikka niin harvat kuitenki ovat ymmärtäneet käyttää sitä keinoa pellonväittämäseksi, eli vähintäin sen lisäksi.

Suuri puutos maamiehen talonpidossa on myös se huolimattomuus jolla kohdellaan kaikellaista käsityön tekoa. Kuinka monta syys- ja talvi-iltaa ja aamua ei menetetä turhaan, etenki miesväeltä, sensiaan kuin silloin voitaisiin tehdä kaikellaista kalua, jota nyt hankitaan paraastaan puhtaalla rahalla, taikka jolla voitaisiin hankkia rahaa muihinki tarpeihin. Myös on usiassa paikassa naisväkiki vielä niin tottumatoin vaatteen tekoon, että yksin heidän jokapäiväiset vaatteetki ovat ostetut joko konttikauppeilta eli markkinoilta. Mitkä summat eivätkö voisi säästettää maahan jos kaikki eli usiammat sellaiset kalut, jotka nyt ostetaan kaupungeista, tehtäisiin maamiehen tuvissa talvisaikoina, niin kuin esimerkiksi: kaikellaiset rautakalut, puukalut, puumuli- ja villa-vaatteet ja muut sellaiset. Yhteisempi käsi isyys hyödyttäisi vielä toisellaki tavalla. Maamiehen lapsissa tulisi jo aikaiseen herätetyksi halu sellaisiin askareihin, joissa moni, joilla luonnostaan jo niihin olisi parempi taipumus, voisi löytää elatuskeinonsaki, ja moni myös kohota ympä-

12

tynä ollessa karttuu maahan paljon heinän juuria, jotka, ehkä eivät niin paljon kuin metsä, ainaki väittävät maata, niin kohta kuin ne tulevat kyntämisellä, polttamisella eli nuuten hauduttamisella muurutetuiksi ruokamullan sekaan. Sen on myös nähnyt jokainen, joka kerran on kyntänyt nurin sellaisen vanhan niityn pinnan ja sitte käänetylle turpeelle kylvänyt kauraa eli muuta toukoviljaa,

vaikka niin harvat kuitenki ovat ymmärtäneet käyttää sitä keinoa pellonväittämäseksi, eli vähintäin sen lisäksi.

Suuri puutos maamiehen talonpidossa on se huolimattomuus jolla kohdellaan kaikellaista käsityön tekoa.

Kuinka monta syys- ja talvi-iltaa ja aamua ei menetetä turhaan, etenki miesväeltä, sensiaan kuin silloin voitaisiin tehdä kaikellaista kalua, jota nyt hankitaan paraastaan puhtaalla rahalla, taikka jolla voitaisiin hankkia rahaa muihinki tarpeihin. Myös on usiassa paikassa naisväkiki vielä niin tottumatoin vaatteen tekoon,

että yksin heidän jokapäiväiset vaatteetki ovat ostetut joko konttikauppeilta eli markkinoilta. Mitkä summat eivätkö voisi säästettää maahan jos kaikki eli usiammat sellaiset kalut, jotka nyt ostetaan kaupungeista, tehtäisiin maamiehen tuvissa talvisaikoina, niin kuin esimerkiksi: kaikellaiset rautakalut, puukalut, puumuli-

ja villa-vaatteet ja muut sellaiset.

Yhteisempi käsi isyys hyödyttäisi vielä toisellaki tavalla. Maamiehen lapsissa tulisi jo aikaiseen herätetyksi halu sellaisiin askareihin, joissa moni, joilla luonnostaan jo niihin olisi parempi taipumus, voisi löytää elatuskeinonsaki, ja moni myös kohota ympä-

12

======= ======= ======= ======= ======= =======

132

Johdake ryytimaan hoitoon.

rystönsä ja koko isänmaansaki kunniaksi. Pohjalaisten tuttu taitohalu on varma todistus tästä.

Wielä yksi haara maavilielyksestä on mainittavana, joka meidän maamiehille on pian

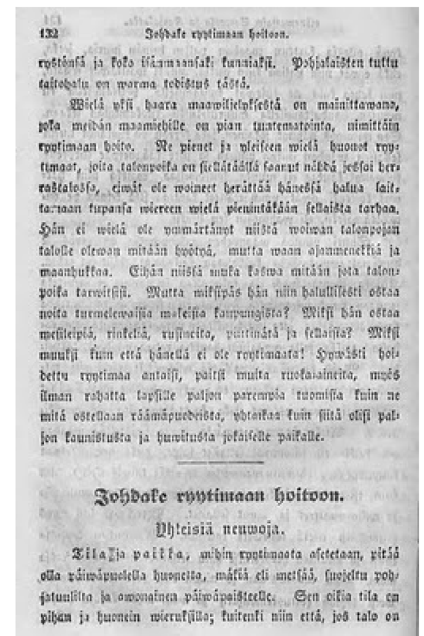
tuntematointa, nimittäin ryytimaan hoito. Ne pienet ja yleiseen vielä huonot ryytimaat, joita talonpoika on siellätäällä saanut nähdä jossai herrastaloissa, eivät ole voineet herättää hänessä halua laittakaan tupansa viereen vielä pienintäkään sellaista tarhaa.

Hän ei vielä ole ymmärtänyt niistä voivan talonpojan talolle olevan mitään hyötyä, mutta vaan ajanmenekkiä ja maanhukkaa. Eihän niissä muka kasva mitään jota talonpoika tarvitsisi. Mutta miksipäs hän niin halullisesti ostaa noita turmelevaisia makeisia kaupungista? Miksi hän ostaa vesileipiä, rinkeliä, rusinoita, piittinätä ja sellaisia?

Miksi muuksi kuin että hänellä ei ole ryytimaata! Hyvästi hoidettu ryytimaa antaisi, paitsi muita ruoka-aineita, myös ilman rahatta lapsille paljon parempia tuomisia kuin ne mitä ostellaan räämäpuodeista, yhtaikaa kuin siitä olisi paljon kaunistusta ja huvitusta jokaiselle paikalle.

--

Johdake ryytimaan hoitoon.

132 Johdake ryytimaan hoitoon.

ryytönsä ja koko lähimmaansaki kunniaksi. Pohjalaisten tullu taitohalu on warma todistus tästä.

Wielä yksi haara maawiljelyksestä on mainittawana, jota meidän maamiehille on pian tuntematointa, nimittäin ryytimaan hoito. Ne pienet ja yleiseen wielä huonot ryytimaat, joita talonpoika on siellätäällä saanut nähdä jossai herrastaloissa, eiwät ole woineet herättää hänessä halua laittakaan tupansa wiereen wielä pienintäkään sellaista tarhaa. Hän ei wielä ole ymmärtänyt niistä woiwan talonpojan talolle olewan mitään hyötyä, mutta waan ajanmenekkiä ja maanhukkaa. Eihän niissä muka kaswa mitään jota talonpoika tarwitsisi. Mutta miksipäs hän niin halullisesti ostaa noita turmelewaisia makeisia kaupungista? Miksi hän ostaa wesileipiä, rinkeliä, rusinoita, piittinätä ja sellaisia? Miksi muuksi kuin että hänellä ei ole ryytimaata! Hywästi hoidettu ryytimaa antaisi, paitsi muita ruoka-aineita, myös ilman rahatta lapsille paljon parempia tuomisia kuin ne mitä ostellaan räämäpuodeista, yhtaikaa kuin siitä olisi paljon kaunistusta ja huwitusta jokaiselle paikalle.

Johdake ryytimaan hoitoon.

Yhteisiä neuwoja.

Tila ja paikka, mihin ryytimaata asetetaan, pitää olla päiwäpuolella huonetta, mäkiä eli metsää, suojeltu pohjatuulilta ja awonainen päiwänpaisteelle. Sen oikia tila on pihan ja huonein wieruksilla; kuitenki niin että, jos talo on

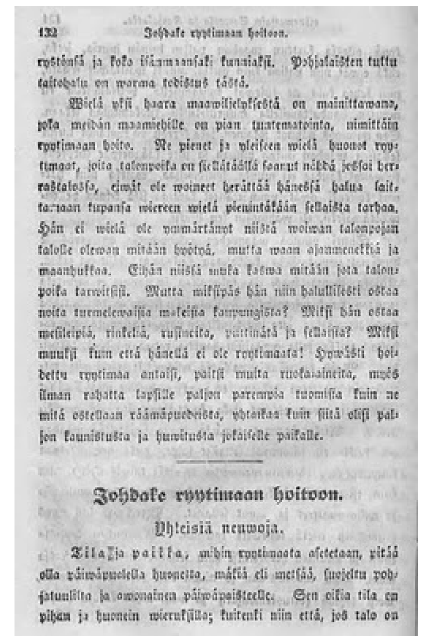
<< | >>

1850-07-00 306 Johdake ryytimaan hoitoon.

Johdake ryytimaan hoitoon.

Yhteisiä neuvoja.

Tila ja paikka, mihin ryytimaata asetetaan, pitää olla päiväpuolella huoneita, mäkiä eli metsää, suojeltu pohjatuulilta ja avonainen päiväpaisteelle. Sen oikia tila on pihan ja huonein vieruksilla; kuitenki niin että, jos talo on

132 Johdake ryytimaan hoitoon.

rystönsä ja koko lääumaansaki kunniaksi. Pohjalaisten tullu taitohalu on wanma todistus tästä.

Wielä yksi haara maawiljelyksestä on mainittawana, joka meidän maamiehille on pian tuntematointa, nimittäin ryytimaan hoito. Ne pienet ja yleiseen wielä huonot ryytimaat, joita talonpoika on sielläkäällä saanut nähdä jossai herraskaloissa, eiwät ole woineet herättää hänessä halua laittamaan tupansa wiereen wielä pienintäkään sellaista tarhaa. Hän ei wielä ole ymmärtänyt niistä woiwan talonpojan talolle olewan mitään hyötyä, mutta waan ajanmenekkiä ja maanhukkaa. Eihän niistä muka kaswa mitään jota talonpoika tarwitsisi. Mutta miksipäs hän niin halullisesti ostaa noita turmelewaisia makeisia kaupungista? Miksi hän ostaa mesileipiä, rinkeliä, rusineita, [illegible] ja sellaisia? Miksi muuksi kuin että hänellä ei ole ryytimaata! Hywästi hoidettu ryytimaa antaisi, paitsi muita ruokaaineita, myös ilman rahatta lapsille paljon parempia tuomisia kuin ne mitä ostellaan rääwäpuodeista, yhtaikaa kuin siitä olisi paljon kaunistusta ja huwitusta jokaiselle paikalle.

Johdake ryytimaan hoitoon.

Yhteisiä neuwoja.

Tila ja paikka, mihin ryytimaata asetetaan, pitää olla päiwäpuolella huoneita, mäkiä eli metsää, suojeltu pohjatuulilta ja awonainen päiwäpaisteelle. Sen oikia tila on pihan ja huonein wieruksilla; kuitenki niin että, jos talo on

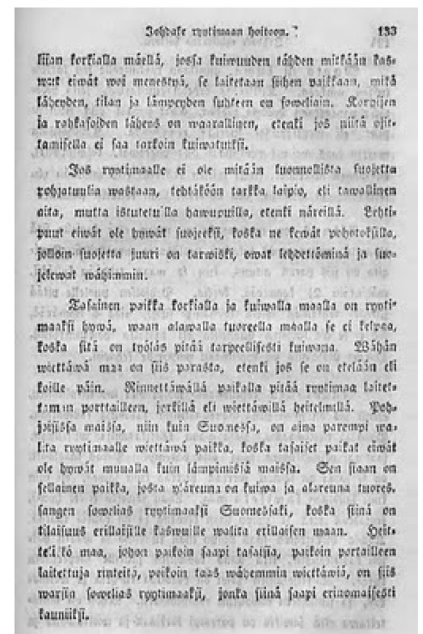
======= ======= ======= ======= ======= =======

Johdake ryytimaan hoitoon.

133

liian korkialla mäellä, jossa kuivuuden tähden mitkään kasvit eivät voi menestyä, se laitetaan siihen paikkaan, mikä läheyden, tilan ja lämpeyden suhteen on soveliain. Korpijen ja rahkasoiden läheys on vaarallinen, etenki jos niitä ojittamisella ei saa tarkoin kuivatuiksi.

Jos ryytimaalle ei ole mitään luonnollista suojetta pohjatuulia vastaan, tehtäköön tarkka laipio, eli tavallinen aita, mutta istutetuilla havupuilla, etenki näreillä. Lehtipuut eivät ole hyvät suojeeksi, koska ne kevät pohotoksilla, jolloin suojetta juuri on tarviski, ovat lehdettöminä ja suojelevat vähimmin.

Johdake ryytimaan hoitoon. 133

liian korkialla mäellä, jossa kuiwuuden tähden mitkään kaswat eiwät woi menestyä, se laitetaan siihen paikkaan, mitä läheyden, tilan ja lämpeyden suhteen on sowelain. Korpijen ja rahkasoiden läheys on waarallinen, etenki jos niitä ojittamisella ei saa tarkoin kuiwatuksi.

Jos ryytimaalle ei ole mitään luonnollista suojetta pohjatuulia wastaan, tehtäköön tarkka laipio, eli tawallinen aita, mutta istutetuilla hawupuilla, etenki näreillä. Lehtipuut eiwät ole hywät suojeeksi, koska ne kewät pohotoksilla, jolloin suojetta juuri on tarwiski, owat lehdettöminä ja suojelewat wähimmin.

Tasainen paikka korkialla ja kuiwalla maalla on ryytimaaksi hywä, waan alawalla tuoreella maalla se ei kelpaa, koska sitä on työläs pitää tarpeellisesti kuiwana. Wähän wiettäwä maa on siis parasta, etenki jos se on etelään eli koille päin. Rinnettäwällä paikalla pitää ryytimaa laitettaman porttailleen, jyrkillä eli wiettäwillä heitelmillä. Pohjaisissa maissa, niin kuin Suomessa, on aina parempi walita ryytimaalle wiettäwä paikka, koska tasaiset paikat eiwät ole hywät muualla kuin lämpimissä maissa. Sen siaan on sellainen paikka, josta yläreuna on kuiwa ja alareuna tuores, sangen sowelias ryytimaaksi Suomessaki, koska siinä on tilaisuus erillaisille kaswuille walita erillaisen maan. Heitteikkö maa, johon paikoin saapi tasaisia, paikoin portailleen laitettuja rinteitä, paikoin taas wähemmin wiettäwiä, on siis warsin sowelias ryytimaaksi, jonka siinä saapi erinomaisesti kauniiksi.

Tasainen paikka korkialla ja kuivalla maalla on ryntimaaksi hyvä, vaan alavalla tuoreella maalla se ei kelaa, koska sitä on työläs pitää tarpeellisesti kuivana. Wähän viettävä maa on siis parasta, etenki jos se on etelään eli koille päin. Rinnettävällä paikalla pitää ryytimaa laitettaman porttailleen, jyrkillä eli viettävillä heitelmillä.

Pohjoisissa maissa, niin kuin Suomessa, on aina parempi valita ryytimaalle viettävä paikka, koska tasaiset paikat eivät ole hyvät muualla kuin lämpimissä maissa. Sen siaan on sellainen paikka, josta yläreuna kuiva ja alareuna tuores, sangen sovelias ryytimaaksi Suomessaki, koska siinä on tilaisuus erillaisille kasvuille valita erilaisen maan.

Heitteikkö maa, johon paikoin saapi tasaisia, paikoin portailleen laitettuja rinteitä, paikoin taas vähemmin viettäviä, on siis varsin sovelias ryytimaaksi, jonka siinä saapi erinomaisesti kauniiksi.

======= ======= ======= ======= ======= =======

134

Johdake ryytimaan hoitoon.

--

Muoto eli kuva,

1850-07-00 312 Muoto eli kuva

Muoto eli kuva,

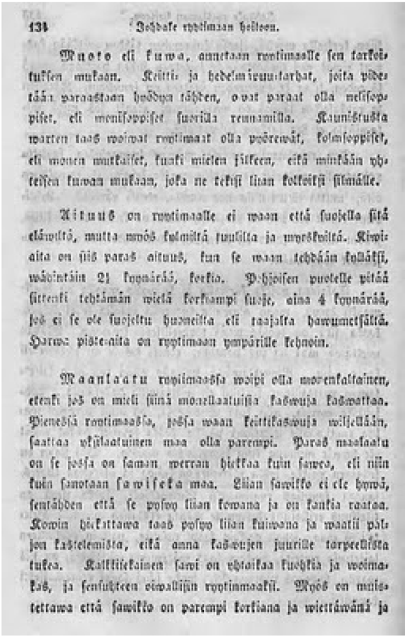
annetaan ryytimaalle sen tarkoituksen mukaan. Keitti- ja hedelmipuutarhat, joita pidetään paraastaan hyödyn tähden, ovat paraat olla nelisoppiset, eli monisoppiset suorilla reunamilla. Kaunistusta varten taas voivat ryytimaat olla pyörevät, kolmsoppiset, eli monen mutkaiset, kunki mielen jäkeen, eikä minkään yhteisen kuvan mukaan,

joka ne tekisi liian kolkoiksi silmälle.

--

Aituus

<< | >>

Muoto eli kuwa, annetaan ryytimaalle sen tarkoituksen mukaan. Keitti- ja hedelmipuutarhat, joita pidetään paraastaan hyödyn tähden, owat paraat olla nelisoppiset, eli monisoppiset suorilla reunamilla. Kaunistusta warten taas woiwat ryytimaat olla pyörewät, kolmsoppiset, eli monen mutkaiset, kunki mielen jälkeen, eikä minkään yhteisen kuwan mukaan, joka ne tekisi liian kolkoiksi silmälle.

Aituus on ryytimaalle ei waan että suojella sitä eläwiltä, mutta myös kylmiltä tuulilta ja myrskuiltä. Kiwi-aita on siis paras aituus, kun se waan tehdään kyllätsi, wähintäin 2½ kyynärää, korkia. Pohjoisen puolelle pitää sitenki tehtämän wielä korkiampi suoje, aina 4 kyynärää, jos ei se ole suojeltu huoneilta eli raajalta hawumetsältä. Harwa pistoaita on ryytimaan ympärille kehnoin.

Maanlaatu ryytimaassa woipi olla monenkaltainen, etenki jos on mieli siinä monellaatuisia kaswuja kaswattaa. Pienessä ryytimaassa, jossa waan keittikaswuja wiljellään, saattaa yksilaatuinen maa olla parempi. Paras maalaatu on se jossa on saman werran hiekkaa kuin sawea, eli niin kuin sanotaan sawiseka maa. Liian sawikko ei ole hywä, sentähden että se pysyy liian kowana ja on kankia raataa. Kowin hiekkattawa taas pysyy liian kuiwana ja waatii paljon kastelemista, eikä anna kaswujen juurille tarpeellista tukea. Kalkkiliekainen sawi on yhtaikaa kuohkia ja woimakas, ja senkuhteen oiwallisin ryytimaaksi. Myös on muistettawa että sawikko on parempi korkiana ja wiettäwänä ja

1850-07-00 313 Aituus

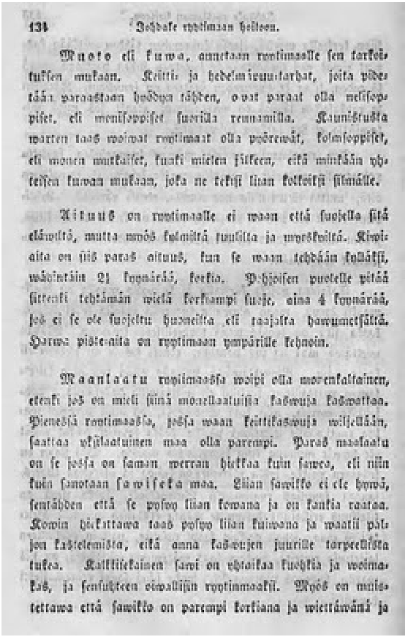
Aituus

on ryytimaalle ei vaan että suojella sitä eläviltä, mutta myös kylmiltä tuulilta ja myrskyiltä. Kiviaita on siis paras aituus, kun se vaan tehdään kylläksi, vähintäin, 2½ kyynärää, korkia. Pohjoisen puolelle pitää sittenki tehtämän vielä korkiampi suoje, aina 4 kyynärää, jos ei se ole suojeltu huoneilta eli taajalta havumetsältä.

Harva piste-aita on ryytimaan ympärille kehnoin.

--

Maanlaatu

Muoto eli kuwa, annetaan ryytimaalle sen tarkoituksen mukaan. Keitti- ja hedelmäpuu-tarhat, joita pidetään paraastaan hyödyn tähden, owat paraat olla nelisoppiset, eli monisoppiset suorilla reunamilla. Kaunistuksia warten taas woiwat ryytimaat olla pyörewät, kolmisoppiset, eli monen muotoiset, kunki mielen jälkeen, eikä minkään yhteisen kuwan mukaan, joka ne tekisi liian kolkoiksi silmälle.

Aituus on ryytimaalle ei waan että suojella sitä eläwiltä, mutta myös kylmiltä tuulilta ja myrskyiltä. Kiwiaita on siis paras aituus, kun se waan tehdään kylläksi, wähintäin 2½ kyynärää, korkia. Pohjoisen puolelle pitää sittenki tehtämän wielä korkiampi suoje, aina 4 kyynärää, jos ei se ole suojeltu huoneilta eli taajalta hawumetsältä. Harwa piste-aita on ryytimaan ympärille kehnoin.

Maanlaatu ryytimaassa woipi olla monenkaltainen, etenki jos on mieli siinä monellaatuisia kaswuja kaswattaa. Pienessä ryytimaassa, jossa waan keittikaswuja wiljellään, saattaa yksilaatuinen maa olla parempi. Paras maalaatu on se jossa on saman werran hiekkaa kuin sawea, eli niin kuin sanotaan sawiseka maa. Liian sawikko ei ole hywä, sentähden että se pysyy liian kowana ja on tankia raataa. Kowin hiekattawa taas pysyy liian kuiwana ja waatii paljon kastelemista, eikä anna kaswujen juurille tarpeellista tukea. Kalkkiliekainen sawi on yhtaikaa kuohkia ja woimakas, ja sentähden oiwallisin ryytimaaksi. Myös on muistettawa että sawikko on parempi korkiana ja wiettäwänä ja

<< | >>

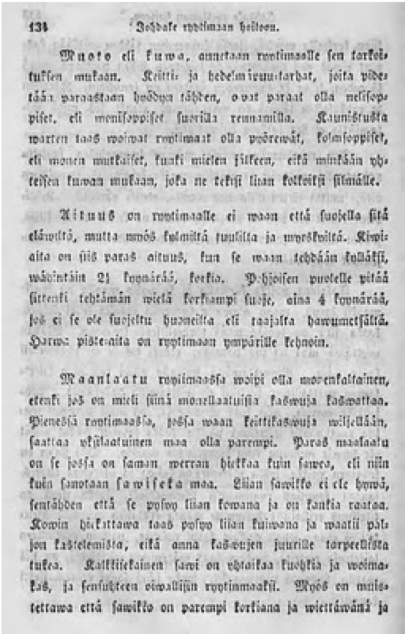
1850-07-00 314 Maanlaatu

Maanlaatu

ryytimaassa voipi olla monenkaltainen, etenki jos on mieli siinä monellaatuisia kasvuja kasvattaa. Pienessä ryytimaassa, jossa vaan keittikasvuja viljellään, saattaa yksilaatuinen maa olla parempi. Paras maalaatu on se jossa on saman verran hiekkaa kuin savea, eli niin kuin sanotaan saviseka maa. Liian savikko ei ole hyvä,

sentähden että se pysyy liian korvana ja on kankia raataa.

Kovin hiekattava taas pysyy liian kuivana ja vaatii paljon kastelemista, eikä anna kasvujen juurille tarpeellista tukea. Kalkkisekainen savi on yhtaikaa kuohkia ja voimakas, ja sensuhteen oivallisin ryytinmaaksi. Myös on muistettava että savikko on parempi korkiana ja viettävänä ja

134 Johdake ryytimaan hoitoon.

Muoto eli kuwa, annetaan ryytimaalle sen tarkoituksen mukaan. Keitti- ja hedelmäpuu-tarhat, joita pidetään paraastaan hyödyn tähden, owat paraat olla nelisoppiset, eli monisoppiset suorilla reunamilla. Kaunistusta warten taas woiwat ryytimaat olla pyöreät, kolmisoppiset, eli monen muotoiset, kunki mielen silkeen, eikä minkään yhteisen kuwan mukaan, joka ne tekisi liian kolkoiksi silmälle.

Aitaus on ryytimaalle ei waan että suojella sitä eläwiltä, mutta myös kylmiltä tuulilta ja myrskuiltä. Kiwiaita on siis paras aitaus, kun se waan tehdään kylläksi, wähintäin 2½ kyynärää, korkia. Pohjoisen puolelle pitää sittenki tehtämän wielä korkiampi suoje, aina 4 kyynärää, jos ei se ole suojeltu huoneilta eli taajalta hawumetsältä. Harwa pistoaita on ryytimaan ympärille kehnoin.

Maanlaatu ryytimaassa woipi olla monenkaltainen, etenki jos on mieli siinä monellaatuisia kaswuja kaswattaa. Pienessä ryytimaassa, jossa waan keittikaswuja wiljellään, saattaa yksilaatuinen maa olla parempi. Paras maalaatu on se jossa on saman werran hiekkaa kuin sawea, eli niin kuin sanotaan sawiseka maa. Liian sawikko ei ole hywä, sentähden että se pysyy liian korwana ja on kankia raataa. Kowin hiekattawa taas pysyy liian kuiwana ja waatii paljon kastelemista, eikä anna kaswujen juurille tarpeellista tukea. Kalkkisekainen sawi on yhtaikaa kuohkia ja woimakas, ja sensuhteen oiwallisin ryytinmaaksi. Myös on muistettawa että sawikko on parempi korkiana ja wiettäwänä ja

======= ======= ======= ======= ======= =======

Johdake ryytimaan hoitoon.

135

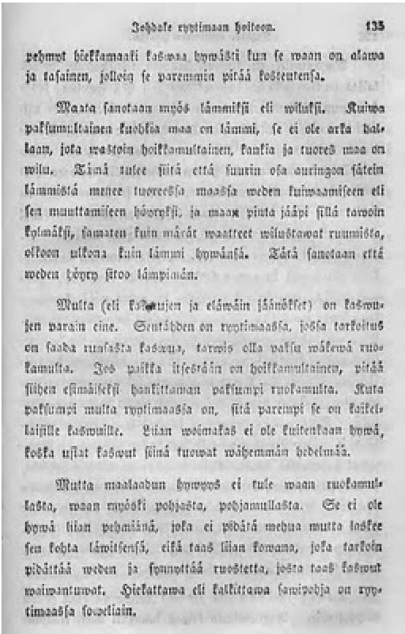
pehmyt hiekkamaaki kasvaa hyvästi kun se vaan on alava ja tasainen, jolloin se paremmin pitää kosteutensa.

Maata sanotaan myös lämmiksi eli viluksi. Kuiva paksumultainen kuohkia maa on lämmi, se ei ole arka hallaan, jota vastoin hoikkamultainen, kankia ja tuores maa on vilu. Tämä tulee siitä että suurin osa auringon sätein lämmistä menee tuoreessa maassa veden kuivaamiseen eli sen muuttamiseen höyryksi, ja maan pinta jääpi sillä tavoin kylmäksi,

samaten kuin märät vaatteet vilustavat ruumista, olkoon ulkona kuin lämmi hyvänsä. Tätä sanotaan että veden höyry sitoo lämpimän.

--

Multa

Johdake ryytimaan hoitoon. 135

pehmyt hiekkamaaki kaswaa hywästi kun se waan on alawa ja tasainen, jolloin se paremmin pitää kosteutensa.

Maata sanotaan myös lämmiksi eli wiluksi. Kuiwa paksumultainen kuohkia maa on lämmi, se ei ole arka halaan, jota wastoin hoikkamultainen, kankia ja tuores maa on wilu. Tämä tulee siitä että suurin osa auringon sätein lämmistä menee tuoreessa maassa weden kuiwaamiseen eli sen muuttamiseen höyryksi, ja maan pinta jääpi sillä tawoin kylmäksi, samaten kuin märät waatteet wilustawat ruumista, olkoon ulkona kuin lämmi hywänsä. Tätä sanotaan että weden höyry sitoo lämpimän.

Multa (eli kaswujen ja eläwäin jäännökset) on kaswujen parain eine. Sentähden on ryytimaassa, jossa tarkoitus on saada runsasta kaswua, tarwis olla paljo wäkewä ruokamulta. Jos paikka itsestään on hoikkamultainen, pitää siihen ensimäiseksi hankittaman paksumpi ruokamulta. Kuta paksumpi multa ryytimaassa on, sitä parempi se on kaikellaisille kaswuille. Liian woimakas ei ole kuitenkaan hywä, koska usiat kaswut siinä tuowat wähemmän hedelmää.

Mutta maalaadun hywyys ei tule waan ruokamullasta, waan myöski pohjasta, pohjamullasta. Se ei ole hywä liian pehmiänä, joka ei pidätä mehua mutta laskee sen kohta läwitsensä, eikä taas liian kowana, joka tarkoin pidättää weden ja synnyttää ruostetta, josta taas kaswut waiwantuwat. Hiekattawa eli kalkkitawa sawipohja on ryytimaassa sowelias.

<< | >>

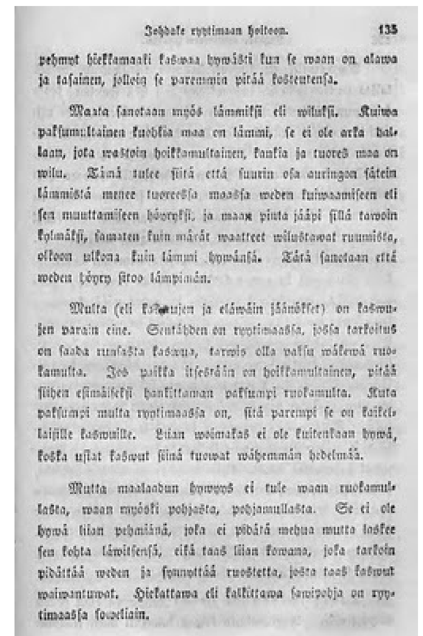
1850-07-00 315 Multa

Multa

(eli kalujen ja eläväin jäänökset) on kasvujen parain eine. Sentähden on ryytimaassa, jossa tarkoitus on saada runsasta kasvua, tarvis olla paksu väkevä ruokamulta. Jos paikka itsestään on hoikkamultainen, pitää siihen esimäiseksi hankittaman paksumpi ruokamulta. Kuta paksumpi multa ryytimaassa on, sitä parempi se on kaikellaisille kasvuille.

Liian voimakas ei ole kuitenkaan hyvä, koska usiat kasvut siinä tuovat vähemmän hedelmää.

Mutta maalaadun hyvyys ei tule vaan ruokamullasta, vaan myöski pohjasta, pohjamullasta. Se ei ole hyvä liian pehmiänä, joka ei pidätä mehua mutta laskee sen kohta lävitsensä, eikä taas liian kovana, joka tarkoin pidättää veden ja synnyttää ruostetta, josta taas kasvut vaivantuvat. Hiekattava eli kalkittava savipohja on ryytimaassa soveliain.

Johdake ryytimaan hoitoon. 135

pehmyt hiekkamaaki kaswaa hywästi kun se waan on alawa ja tasainen, jolleig se paremmin pitää kosteutensa.

Maata sanotaan myös lämmiksi eli wiluksi. Kuiwa paksumultainen kuohkia maa on lämmi, se ei ole arka hallaan, jota wastoin hoikkamultainen, sankia ja tuores maa on wilu. Tämä tulee siitä että suurin osa auringon sätein lämmistä menee tuoreessa maassa weden kuiwaamiseen eli sen muuttamiseen höyryksi, ja maan pinta jääpi sillä tawoin kylmäksi, samaten kuin märät waatteet wilustawat ruumista, olkoon ulkona kuin lämmi hywänsä. Tätä sanotaan että weden höyry sitoo lämpimän.

Multa (eli kaswujen ja eläwäin jäänökset) on kaswujen parain eine. Sentähden on ryytimaassa, jossa tarkoitus on saada runsasta kaswua, tarwis olla paksu wäkewä ruokamulta. Jos paikka itsestään on hoikkamultainen, pitää siihen esimäiseksi hankittaman paksumpi ruokamulta. Kuta paksumpi multa ryytimaassa on, sitä parempi se on kaikellaisille kaswuille. Liian woimakas ei ole kuitenkaan hywä, koska usiat kaswut siinä tuowat wähemmän hedelmää.

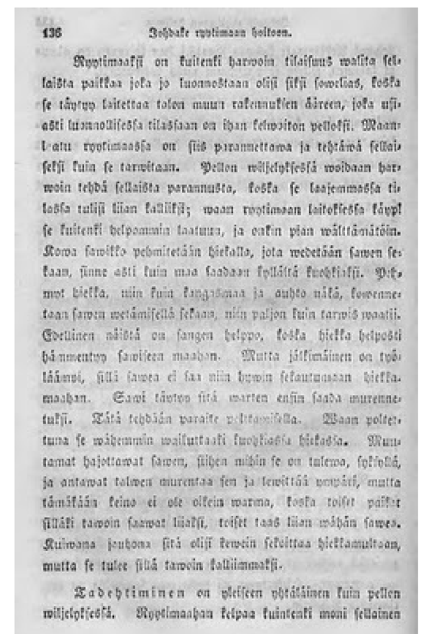
Mutta maalaadun hywyys ei tule waan ruokamullasta, waan myöski pohjasta, pohjamullasta. Se ei ole hywä liian pehmiänä, joka ei pidätä mehua mutta laskee sen kohta läwitsensä, eikä taas liian kowana, joka tarkoin pidättää weden ja synnyttää ruostetta, josta taas kaswut waiwantuwat. Hiekattawa eli kalkittawa sawipohja on ryytimaassa soweliain.

======= ======= ======= ======= ======= =======

136

Johdake ryytimaan hoitoon.

Ryytimaaksi on kuitenki harvoin tilaisuus valita sellaista paikkaa joka jo luonnostaan olisi siksi sovelias, koska se täytyy laitettaa talon muun rakennuksen ääreen, joka usiasti luonnollisessa tilassaan on ihan kelvoiton pelloksi. Maanlaatu ryytimaassa on siis parannettava ja tehtävä sellaiseksi kuin se tarvitaan. Pellon viljelyksessä voidaan harvoin tehdä sellaista parannusta,

136 Johdake ryytimaan hoitoon.

Ryytimaaksi on kuitenki harwoin tilaisuus walita sellaista paikkaa joka jo luonnostaan olisi siksi sowelias, koska se täytyy laitettaa talon muun rakennuksen ääreen, joka usiasti luonnollisessa tilassaan on ihan kelwoiton pelloksi. Maanlaatu ryytimaassa on siis parannettawa ja tehtäwä sellaiseksi kuin se tarwitaan. Pellon wiljelyksessä woidaan harwoin tehdä sellaista parannusta, koska se laajemmassa tilassa tulisi liian kalliiksi; waan ryytimaan laitoksessa käypi se kuitenki helpommin laatuun, ja onkin pian wälttämätöin. Kowa sawikko pehmitetään hiekalla, jota wedetään sawen sekaan, sinne asti kuin maa saadaan kyllältä kuohkiaksi. Pehmyt hiekka, niin kuin kangasmaa ja auhto näkä, kowennetaan sawen wetämisellä sekaan, niin paljon kuin tarwis waatii. Edellinen näistä on sangen helppo, koska hiekka helposti hämmentyy sawiseen maahan. Mutta jälkimäinen on työläämpi, sillä sawea ei saa niin hywin sekautumaan hiekkamaahan. Sawi täytyy sitä warten ensin saada murennetuksi. Tätä tehdään paraite pelttamisella. Waan poltettuna se wähemmin waikuttaaki kuohkiassa hiekassa. Muutamat hajottawat sawen, siihen mihin se on tulewa, syksyllä, ja antawat talwen murentaa sen ja lewittää ympäri, mutta tämäkään keino ei ole oikein warma, koska toiset paikat silläki tawoin saawat liiaksi, toiset taas liian wähän sawea. Kuiwana jauhona sitä olisi kewein sekoittaa hiekkamultaan, mutta se tulee sillä tawoin kalliimmaksi.

Tadehtiminen on yleiseen yhtäläinen kuin pellon wiljelyksessä. Ryytimaahan kelpaa kuitenki moni sellainen

koska se laajemmassa tilassa tulisi liian kalliiksi; vaan ryytimaan laitoksessa käypi se kuitenki helpommin laatuun, ja onkin pian välttämätöin.

Kova savikko pehmitetään hiekalla, jota vedetään saven sekaan, sinne asti kuin maa saadaan kyllältä kuohkiaksi. Pehmyt hiekka, niin kuin kangasmaa ja auhto näkä, kovennetaan saven vetämisellä sekaan, niin paljon kuin tarvis vaatii. Edellinen näistä on sangen helppo, koska hiekka helposti hämmentyy saviseen maahan. Mutta jälkimäinen on työläämpi,

sillä savea ei saa niin hyvin sekautumaan hiekka-maahan, Savi täytyy sitä varten ensin saada murennetuksi. Tätä tehdään paraiten pelttamisella. Waan poltettuna se vähemmin vaikuttaaki kuohkiassa hiekassa. Muutamat hajottavat saven, siihen mihin se on tuleva, syksyllä, ja antavat talven murentaa sen ja levittää ympäri, multa tämäkään keino ei ole oikein varma,

koska toiset paikat silläki tavoin saavat liiaksi, toiset taas liian vähän savea. Kuivana jauhona sitä olisi

kevein sekoittaa hiekkamultaan, mutta
se tulee sillä tavoin kalliimmaksi.

--

Tadehtiminen

<< | >>

1850-07-00 316 Tadehtiminen

Tadehtiminen

on yleiseen yhtäläinen kuin pellon viljelyksessä. Ryytimaahan kelpaa kuintenki moni sellainen

======= ======= ======= ======= ======= =======

Johdake ryytimaan hoitoon.

137

aine jota ei käytetä pellonviljelyksessä, koska sitä siksi ei ole niin runsaalta. Kaikki sontavesi, jota pellonviljelyksessä erittäin ei käytetä, voipi ryytimaan väitteeksi koottaa, hapatettaa ja levitettää maahan, yksinään eli muun tade-aineen seassa. Kaikki rupa ja törky, ja myös poro sopii käyttää tateen lisäksi. Suomuta,

kalkilla eli kokoloissa haudutettuna, on myös sangen sovelias tade ryytimaahan. Mutta raakana on se vahingollinen.

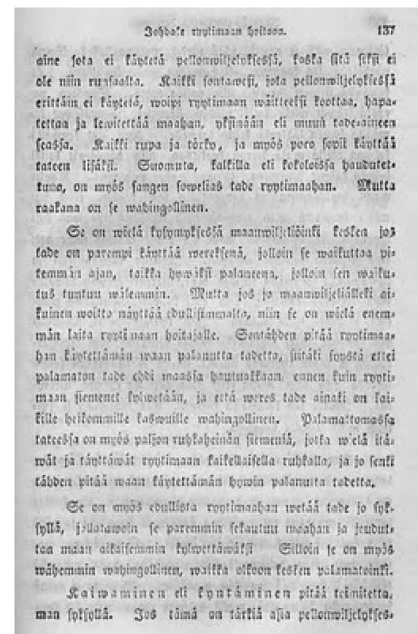
Se on vielä kysymyksessä maanvilielиöinki kesken jos tade on parempi käyttää vereksenä, jolloin se vaikuttaa pitemmän ajan, taikka hyväksi palaneena, jolloin sen vaikutus tuntuu välemmin. Mutta jos jo maanvilieliälleki aikuinen voitto näyttää edullisimmalta, niin se on vielä enemmän laita ryytimaan hoitajalle. Sentähden pitää ryytimaahan käytettämän vaan palanutta tadetta,

siitäki syystä ettei palamaton ehdi maassa hautuakkaan, ennen kuin ryytimaan siemenet kylvetään, ja että veres tade ainaki on kaikille heikommille kasvuille vahingollinen. Palamattomassa tateessa on myös paljon ruhkaheinän siemeniä, jotka vielä itävät ja täyttävät ryytimaan kaikellaisella ruhkalla, ja jo senki tähden pitää vaan käytettämän hyvin palanutta tadetta.

Se on myös edullista ryytimaahan vetää tade jo syksyllä, jollatavoin se paremmin sekautuu maahan ja jouduttaa maan aikaisemmin kylvettäväksi Silloin se on myös vähemmin vahingollinen, vaikka olkoon kesken palamatoinki.

--

Kaivaminen eli kyntäminen

Johdake ryytimaan hoitoon. 137

aine jota ei käytetä pellonwiljelyksessä, koska sitä siksi ei ole niin runsaalta. Kaikki sontawesi, jota pellonwiljelyksessä erittäin ei käytetä, woipi ryytimaan wäitteeksi koottaa, hapatettaa ja lewitettää maahan, yksinään eli muun tade-aineen seassa. Kaikki rupa ja törky, ja myös poro sopii käyttää tateen lisäksi. Suomuta, kalkilla eli kokoloissa haudutettuna, on myös sangen sowelias tade ryytimaahan. Mutta raakana on se wahingollinen.

Se on wielä kysymyksessä maanwiljeliöinki kesken jos tade on parempi käyttää wereksenä, jolloin se waikuttaa pitemmän ajan, taikka hywäksi palaneena, jolloin sen waikutus tuntuu wälemmin. Mutta jos jo maanwiljeliälleki aikuinen woitto näyttää edullisimmalta, niin se on wielä enemmän laita ryytimaan hoitajalle. Sentähden pitää ryytimaahan käytettämän waan palanutta tadetta, siitäki syystä ettei palamaton tade ehdi maassa hautuakkaan, ennen kuin ryytimaan siemenet kylwetään, ja että wereS tade ainaki on kaikille heikommille kaswuille wahingollinen. Palamattomassa tateessa on myös paljon ruhkaheinän siemeniä, jotka wielä itäwät ja täyttäwät ryytimaan kaikellaisella ruhkalla, ja jo senki tähden pitää waan käytettämän hywin palanutta tadetta.

Se on myös edullista ryytimaahan wetää tade jo syksyllä, jollatawoin se paremmin sekautuu maahan ja jouduttaa maan aikaisemmin kylwettäwäksi Silloin se on myös wähemmin wahingollinen, waikka olkoon kesken palamatoinki.

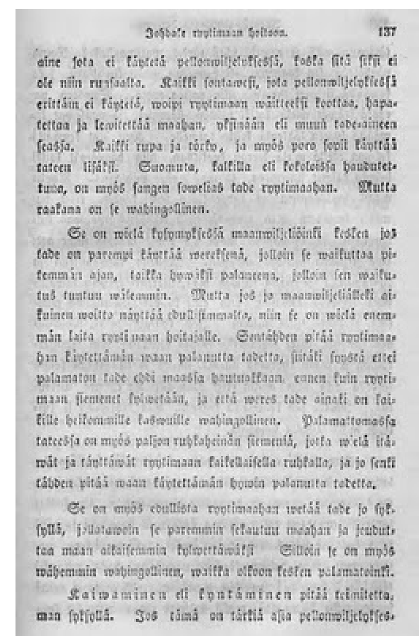
Kaiwaminen eli kyntäminen pitää toimitetta, man syksyllä. Jos tämä on tärkiä asia pellonwiljelykses-

<< | >>

1850-07-00 317 Kaivaminen eli kyntäminen

Kaivaminen eli kyntäminen

pitää toimitettaman syksyllä. Jos tämä on tärkiä asia pellonviljelykses-

Johdake ryytimaan hoitoon. 137

aine jota ei käytetä pellonwiljelyksessä, koska sitä siksi ei ole niin runsaalta. Kaikki sontawesi, jota pellonwiljelyksessä erittäin ei käytetä, woipi ryytimaan wälttelesti koottaa, hapatettaa ja lewitettää maahan, yksinään eli muun tade-aineen seassa. Kaikki rupa ja törkö, ja myös poro sopii käyttää tadeen lisäksi. Suomuta, kalkilla eli kekoloissa hauduteltuna, on myös sangen sowelias tade ryytimaahan. Mutta raakana on se wahingollinen.

Se on wielä kysymyksessä maanwiljelijöinki kesken jos tade on parempi käyttää wereksenä, jolloin se waikuttaa pitemmin ajan, taikka hywiksi palaneena, jolloin sen waikutus tuntuu wikemmin. Mutta jos jo maanwiljelijälleki aikuinen woitto näyttää edullisemmalta, niin se on wielä enemmän laita ryytimaan hoitajalle. Sentähden pitää ryytimaahan käytettämän waan palanutta tadetta, sitäki syystä ettei palamaton tade ehdi maassa hautuakkaan ennen kuin ryytimaan siemenet kylwetään, ja että wereä tade ainaki on kaikille heikommille kaswuille wahingollinen. Palamattomassa tadeessa on myös paljon ruhkaheinän siemeniä, jotka wielä itäwät ja täyttäwät ryytimaan kaikellaisella ruhkalla, ja jo senki tähden pitää waan käytettämän hywin palanutta tadetta.

Se on myös edullista ryytimaahan wetää tade jo syksyllä, jolla tawoin se paremmin sekautuu maahan ja saadaan maan aikaisemmin kylwettäwäksi. Silloin se on myös wähemmin wahingollinen, waikka olkoon keskenki palamatoinki.

Kaiwaminen eli kyntäminen pitää toimitettaman syksyllä. Jos tämä on tärkiä asia pellonwiljelykses-

======= ======= ======= ======= ======= =======

138

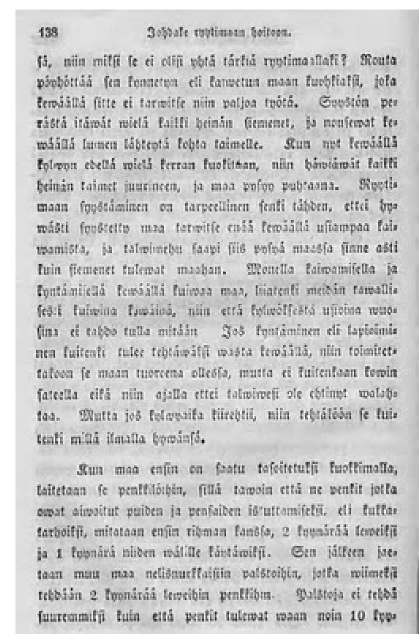
Johdake ryytimaan hoitoon.

sä, niin miksi se ei olisi yhtä tärkiä ryytimaillaki? Routa pöyhöttää sen kynnetyn eli kaivetun maan kuohkiaksi, joka keväällä sitte ei tarvitse niin paljoa työtä. Syystön perästä itävät vielä kaikki heinän siemenet, ja nousevat keväällä lumen lähteytä kohta taimelle. Kun nyt keväällä kylvyn edellä vielä kerran kuokitaan,

niin häviävät kaikki heinän taimet juurineen, ja maa pysyy puhtaana. Ryytimaan syystäminen on tarpeellinen senki tähden, ettei hyvästi syystetty maa tarvitse enää keväällä usiampaa kaivamista, ja talvimehu saapi siis pysyä maassa sinne asti kuin siemenet tulevat maahan. Monella kaivamisella ja kyntämisellä keväällä kuivaa maa,

liiatenki meidän tavallisesti kuivina keväinä, niin että kylvöksestä usioina vuosina ei tahdo tulla mitään Jos kyntäminen eli lapioiminen kuitenki tulee tehtäväksi vasta keväällä, niin toimitettakoon se maan tuoreena ollessa, mutta ei kuitenkaan kovin sateella eikä niin ajalla ettei talvivesi ole ehtinyt valahtaa. Mutta jos kylvyaika kiirehtii,

niin tehtäköön se kuitenki millä ilmalla hyvänsä.

138 Johdake ryytimaan hoitoon.

sä, niin miksi se ei olisi yhtä tärkiä ryytimaillaki? Routa pöyhöttää sen kynnetyn eli kaiwetun maan kuohkiaksi, joka kewäällä sitte ei tarwitse niin paljoa työtä. Syystön perästä itäwät wielä kaikki heinän siemenet, ja nousewat kewäällä lumen lähteytä kohta taimelle. Kun nyt kewäällä kylwyn edellä wielä kerran kuokitaan, niin häwiäwät kaikki heinän taimet juurineen, ja maa pysyy puhtaana. Ryytimaan syystäminen on tarpeellinen senki tähden, ettei hywästi syystetty maa tarwitse enää kewäällä usiampaa kaiwamista, ja talwimehu saapi siis pysyä maassa sinne asti kuin siemenet tulewat maahan. Monella kaiwamisella ja kyntämisellä kewäällä kuiwaa maa, liiatenki meidän tawallisesti kuiwina kewäinä, niin että kylwöksestä usioina wuosina ei tahdo tulla mitään Jos kyntäminen eli lapioiminen kuitenki tulee tehtäwäksi wasta kewäällä, niin toimitettakoon se maan tuoreena ollessa, mutta ei kuitenkaan kowin sateella eikä niin ajalla ettei talwiwesi ole ehtinyt walahtaa. Mutta jos kylwyaika kiirehtii, niin tehtäköön se kuitenki millä ilmalla hywänsä.

Kun maa ensin on saatu tasoitetuksi kuokkimalla, laitetaan se penkkilöihin, sillä tawoin että ne penkit jotka owat aiwoitut puiden ja pensaiden istuttamiseksi. eli kukkatarhoiksi, mitataan ensin rihman kanssa, 2 kyynärää leweiksi ja 1 kyynärä niiden wälille käytäwiksi. Sen jälkeen jaetaan muu maa nelisnurkkaisiin palstoihin, jotka wiimeksi tehdään 2 kyynärää leweihin penkkihin. Palstoja ei tehdä suuremmiksi kuin että penkit tulewat waan noin 10 kyy-

Kun maa ensin on saatu tasoitetuksi kuokkimalla, laitetaan se penkkilölhin, sillä tavoin että ne penkit jotka ovat aivoitut puiden ja pensaiden istuttaimiseksi, eli kukkatarhoiksi, mitataan ensin rihman kanssa, 2 kyynärää leveiksi ja 1 kyynärä niiden välille kaytäviksi. Sen jälkeen jaetaan muu maa nelisnurkkaisiin palstoihin,

jotka viimeksi tehdään 2 kyynärää leveihin penkkihin. Palstoja ei tehdä suuremmiksi kuin että penkit tulevat vaan noin 10 kyy-

======= ======= ======= ======= ======= =======

Johdake ryytimaan hoitoon.

139

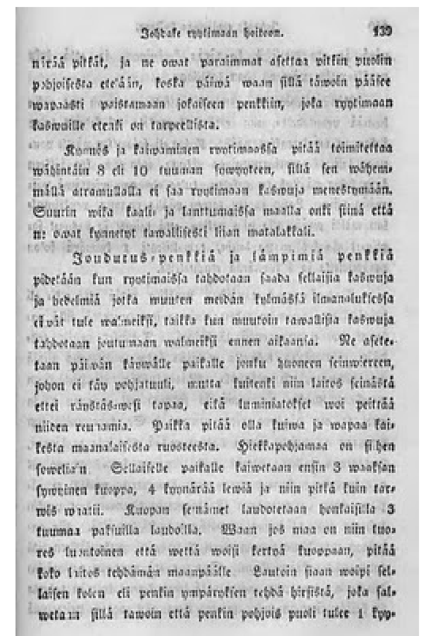
närää pitkät, ja ne ovat paraimmat asettaa pitkin puolin pohjoisesta etelään, koska päivä vaan sillä tavoin pääsee vapaasti paistamaan jokaiseen penkkiin, joka ryytimaan kasvuille etenki on tarpeellista.

Kynnös ja kaivaminen ryytimaassa pitää toimitettaa vähintäin 8 eli 10 tuuman syvyyteen, sillä sen vähemmällä atramullalla ei saa ryytimaan kasvuja menestymään. Suurin vika kaali- ja lanttumaissa maalla onki siinä että e ovat kynnetyt tavallisesti liian matalakkali.

--

Joudutus-penkkiä

<< | >>

nirsä pitkät, ja ne owat paraimmat asettaa witkin suolin pohjoisesta etelään, koska päiwä waan sillä tawoin pääsee wapaasti paistamaan jokaiseen penkkiin, joka ryytimaan kaswuille etenki on tarpeellista.

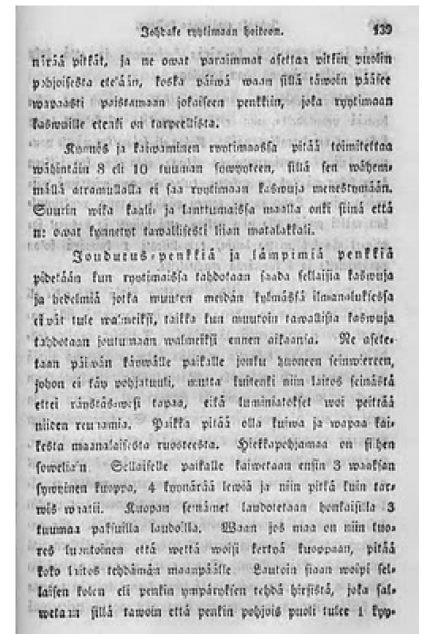
Kynnös ja kaiwaminen ryytimaassa pitää toimitettaa wähintäin 8 eli 10 tuuman sywyyteen, sillä sen wähemmällä atramullalla ei saa ryytimaan kaswuja menestymään. Suurin wika kaali- ja lanttumaissa maalla onki siinä että ne owat kynnetyt tawallisesti liian matalakkali.

Joudutus-penkkiä ja lämpimiä penkkiä pidetään kun ryytimaissa tahdotaan saada sellaisia kaswuja ja hedelmiä jotka muuten meidän kylmässä ilmanalukiessa eiwät tule walmeiksi, taikka kun muutoin tawallisia kaswuja tahdotaan joutumaan walmeiksi ennen aikaansa. Ne asetetaan päiwän käywälle paikalle jonku huoneen seinwiereen, johon ei käy pohjatuuli, mutta kuitenki niin laitos seinästä ettei räystäs-wesi tippu, eikä tuminiatokset woi peittää niiden reunamia. Paikka pitää olla kuiwa ja wapaa kaikesta maanalaisesta ruostesta. Hiekkapohjamaa on siihen sowelias. Sellaiselle paikalle kaiwetaan ensin 3 waakson sywyinen kuoppa, 4 kyynärää lewiä ja niin pitkä kuin tarwis wiatii. Kuopan seinämet laudotetaan henkaisilla 3 tuuman paksuilla laudoilla. Waan jos maa on niin tuores lumitoinen että wettä woisi kertyä kuoppaan, pitää koko laitos tehdämän maanpäälle. Lautein sijaan woipi sellaisen koien eli penkin ympärykien tehdä hirsistä, joka salwetaan sillä tawoin että penkin pohjois puoli tulee 1 kyy-

1850-07-00 318 Joudutus-penkki

Joudutus-penkkiä

ja lämpimiä penkkiä pidetään kun ryytimaissa tahdotaan saada sellaisia kasvuja ja hedelmiä jotka muuten meidän kylmässä ilmanaluksessa evät tule valmeiksi, taikka kun muutoin tavallisia kasvuja tahdotaan joutumaan valmeiksi ennen aikaansa. Ne asetetaan päivän paikalle jonku huoneen seiniviereen, johon ei käy pohjatuuli,

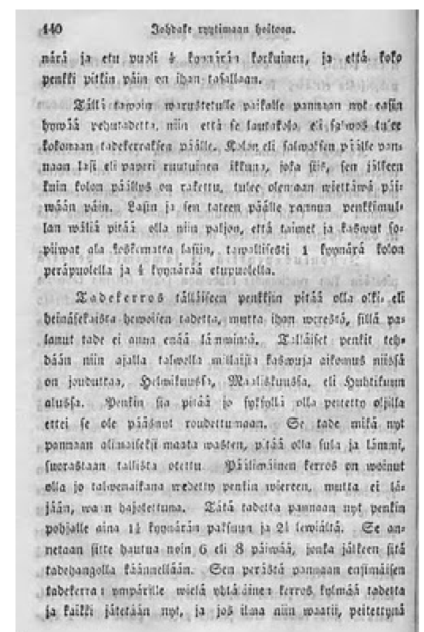
mutta kuitenki niin laitos seinästä ettei räystäs-vesi tapaa, eikä luminiatokset voi peittää niiden reunamia. Paikka pitää olla kuiva ja vapaa kaikesta maanalaisesta ruosteesta. Hiekkapohjamaa on siihen soveliain Sellaiselle paikalle kaivetaan ensin 3 vaaksan syvyinen kuoppa, 4 kyynärää leviä ja niin pitkä kuin tarvis vaatii.

Kuopan seinämet laudotetaan honkaisilla 3 tuumaa paksuilla laudoilla. Waan jos maa on niin tuores luontoinen että vettä voisi kertyä kuoppaan, pitää koko liitos tehdämän maanpäälle. Lautoin siaan voipi sellaisen kolen eli penkin ympäryksen tehdä hirsistä, joka salvetaan sillä tavoin että penkin pohjois puoli tulee 1 kyy-

======= ======= ======= ======= ======= =======

närä ja etu puoli ½ kyynärän korkuinen, ja että koko penkki pitkin päin on ihan tasallaan.

Tällä tavoin varustetulle paikalla pannaan nyt ensin hyvää pehutadetta, niin että se lautakoko eli salvos tulee kokonaan tadekerraksen päälle. Kolon eli salvoksen päälle pannaan lasi eli paperi ruutuinen ikkuna, joka siis, sen jälkeen kuin kolon pällys on rakettu, tulee olemaan vietävä päivään päin. Lasin ja sen tateen päälle pannun penkkimullan väliä pitää olla niin paljon,

että taimet ja kasvut sopiivat ala koskematta lasiin, tavallisesti 1 kyynärä kolon peräpuolella ja ½ kyynärää etupuolella.

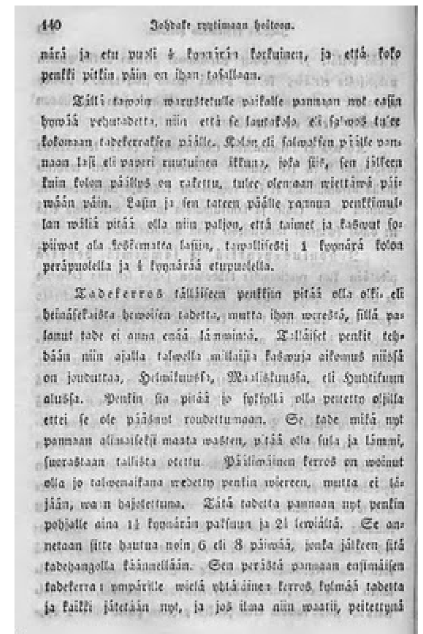
--

Tadekerros

<< | >>

1850-07-00 319 Tadekerros

Tadekerros

tälläiseen penkkiin pitää olla olki- eli heinäsekaista hevoisen tadeta, mutta ihan verestä, sillä palanut tade ei anna enää lämmintä. Tälläiset penkit tehdään niin ajalla talvella millaisia kasvuja aikomus niissä on jouduttaa, Helmikuussa, Maaliskuussa, eli Huhtikuun alussa. Penkin sia pitää jo syksyllä olla peitelty oljilla ettei se ole päässyt roudettumaan.

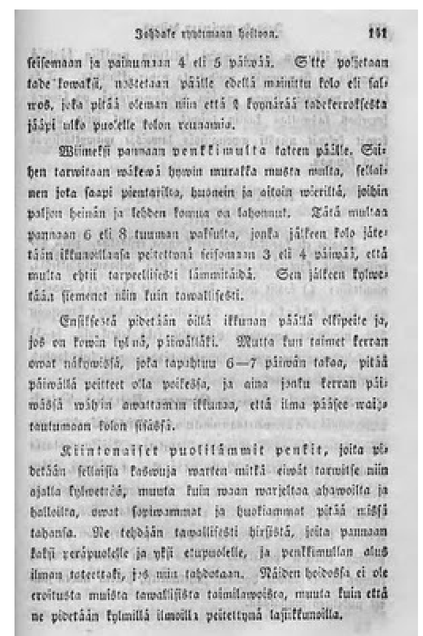
Se tade mikä nyt pannaan alimaiseksi maata vasten, pitää olla sula ja lämmi, suorastaan tallista otettu, Päälimäinen kerros on voinut olla jo talvenaikana vedetty penkin viereen, mutta ei läjään vaan hajotettuna. Tätä tadeta pannaan nyt penkin pohjalle aina 1½ kyynärän paksuun ja 2½ leviältä. Se annetaan sitte hautua noin 6 eli 8 päivää,

jonka jälkeen sitä tadehangolla käännellään. Sen perästä pannaan ensimäisen tadekerran ympärille vielä yhtäläinen kerros kylmää tadetta ja kaikki jätetään nyt, ja jos ilma niin vaatii, peitettynä

======= ======= ======= ======= ======= =======

Johdake ryytimaan hoitoon.

141

seisomaan ja painumaan 4 eli 5 päivää. Sitte poljetaan tade kovaksi, nostetaan päälle edellä mainiitu kolo eli salvos, joka pitää oleman niin että ½ kyynärää tadekerroksesta jääpi ulko puolelle kolon reunamia.

Wiimeksi pannaan penkkimulta tateen päälle. Siihen tarvitaan väkevä hyvin murakka musta multa, sellainen jota saapi pientarilta, huonein ja aitoin vieriltä, joihin paljon heinän ja lehden komua on lahonnut. Tätä multaa pannaan 6 eli 8 tuuman paksulta, jonka jälkeen kolo jätetään ikkunoillansa peitettynä seisomaan 3 eli 4 päivää,

että multa ehtii tarpeellisesti lämmitäidä. Sen jälkeen kylvetään siemenet niin kuin tavallisesti.

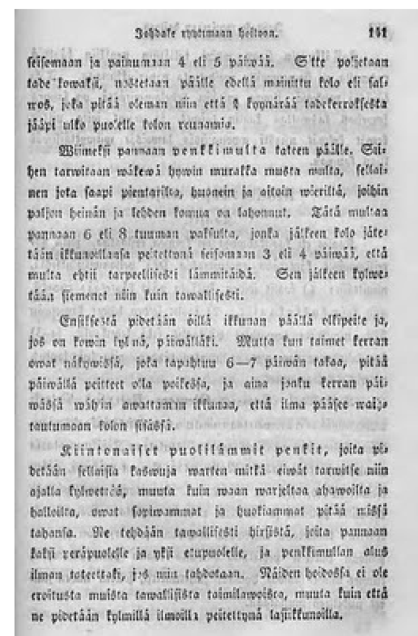
Ensiksestä pidetään öillä ikkunan päällä olkipeite ja, jos on kovin kylmä, päivälläki. Mutta kun taimet kerran ovat näkyvissä, joka tapahtuu 6 7 päivän takaa, pitää päivällä peitteet olla poikessa, ja aina jonku kerran päivässä vähin avattaman ikkunaa, että ilma pääsee vaihtautumaan kolon sisässä.

--

Kiintonaiset puolilämmit penkit,

1850-07-00 320 Kiintonaiset puolilämmit penkit

Kiintonaiset puolilämmit penkit,

seisomaan ja painumaan 4 eli 5 päiwää. Sitte poistetaan tade'kowaksi, nostetaan päälle edellä mainittu kolo eli salwos, joka pitää oleman niin että 8 kynärää tadekerroksesta jääpi ulko puolelle kolon reunamia.

Wiimeksi pannaan penkkimulta tateen päälle. Siihen tarwitaan wäkewä hywin murakka musta multa, sellainen jota saapi pientarilta, huonein ja aitoin wieriltä, joihin paljon heinän ja lehden komua on lahonnut. Tätä multaa pannaan 6 eli 8 tuuman paksulta, jonka jälkeen kolo jätetään ikkunoillansa peitettynä seisomaan 3 eli 4 päiwää, että multa ehtii tarpeellisesti lämmitäidä. Sen jälkeen kylwetään siemenet niin kuin tawallisesti.

Ensiksestä pidetään öillä ikkunan päällä olkipeite ja, jos on kowin kylmä, päiwälläki. Mutta kun taimet kerran owat näkywissä, joka tapahtuu 6—7 päiwän takaa, pitää päiwällä peitteet olla poikessa, ja aina jonku kerran päiwässä wähin awattaman ikkunaa, että ilma pääsee waihtaumaan kolon sisässä.

Kiintonaiset puolilämmit penkit, joita pidetään sellaisia kaswuja warten mitkä eiwät tarwitse niin ajalla kylwettää, muuta kuin waan warjeltaa ahawoilta ja halloilta, owat sopiwammat ja huokiammat pitää missä tahansa. Ne tehdään tawallisesti hirsistä, joita pannaan kaksi peräpuolelle ja yksi etupuolelle, ja penkkimullan alus ilman tateettaki, jos niin tahdotaan. Näiden hoidossa ei ole eroitusta muista tawallisista taimilawoista, muuta kuin että ne pidetään kylmillä ilmoilla peitettynä lasiikkunoilla.

joita pidetään sellaisia kasvuja varten mitkä eivät tarvitse niin ajalla kylvettää, muuta kuin vaan varjeltaa ahavoilta ja halloilta, ovat sopivammat ja huokiammat pitää missä tahansa. Ne tehdään tavallisesti hirsistä, joita pannaan kaksi peräpuolelle ja yksi etupuolelle, ja penkkimullan alus ilman tateettaki, jos niin tahdotaan.

Näiden hoidossa ei ole eroitusta muista tavallisista taimilavoista, muuta kuin että ne pidetään kylmillä ilmoilla peiteltynä lasi-ikkunoilla.

======= ======= ======= ======= ======= =======

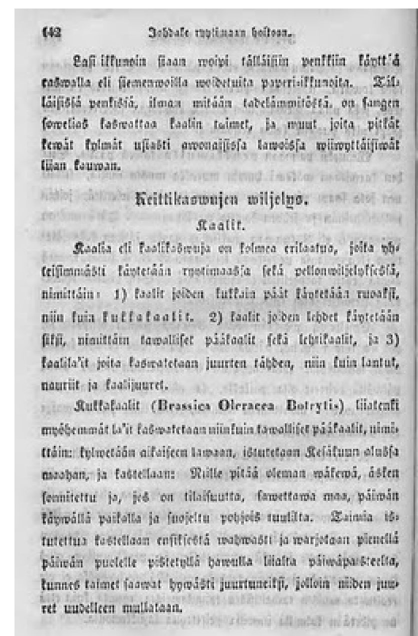
142

Johdake ryytimaan hoitoon.

Lasi ikkunoin siaan voipi tälläisiin penkkiin käyttää rasvalla eli siemenvoilla voidetuita paperi-ikkunoita. Tälläisissä penkissä, ilman mitään tadelämmitöstä, on sangen sovelias kasvattaa kaalin taimet, ja muut joita pitkät kevät kylmät usiasti avonaisissa lavoissa viivyttäisivät liian kauvan.

--

Keittikasvujen viljelys.

Lasi ikkunoin siaan woipi tälläisiin penkkiin käytt'ää raswalla eli siemenwoilla woidetuita paperi-ikkunoita. Tälläisissä penkissä, ilman mitään tadelämmitöstä, on sangen sowelias kaswattaa kaalin taimet, ja muut joita pitkät kewät kylmät usiasti awonaisissa lawoissa wiiwyttäisiwät liian kauwan.

Keittikaswujen wiljelys.

Kaalit.

Kaalia eli kaalikaswuja on kolmea erilaatua, joita yhteisimmästi käytetään ryytimaassa sekä pellonwiljelyksessä, nimittäin: 1) kaalit joiden kukkain päät käytetään ruoaksi, niin kuin kukkakaalit. 2) kaalit joiden lehdet käytetään siksi, nimittäin tawalliset pääkaalit sekä lehtikaalit, ja 3) kaalila'it joita kaswatetaan juurten tähden, niin kuin lantut, nauriit ja kaalijuuret.

Kukkakaalit (Brassica Oleracea Botrytis) liiatenki myöhemmät la'it kaswatetaan niinkuin tawalliset pääkaalit, nimittäin: kylwetään aikaiseen lawaan, istutetaan Kesäkuun alussa maahan, ja kastellaan: Niille pitää oleman wäkewä, äsken sonnitettu ja, jos on tilaisuutta, sawettawa maa, päiwän käywällä paikalla ja suojeltu pohjois tuulilta. Taimia istutettua kastellaan ensiksestä wahwasti ja warjotaan pienellä päiwän puolelle pistetyllä hawulla liiasta päiwäpaisteesta, kunnes taimet saawat hywästi juurtuneiksi, jolloin niiden juuret uudelleen mullataan.

<< | >>

1850-07-00 321 Keittikasvujen viljelys. -- Kaalit.

Keittikasvujen viljelys.

--

Kaalit.

Kaalia eli on kolmea erilaatua, joita yhteisimmästi käytetään ryytimaassa sekä pellonviljelyksessä, nimittäin!

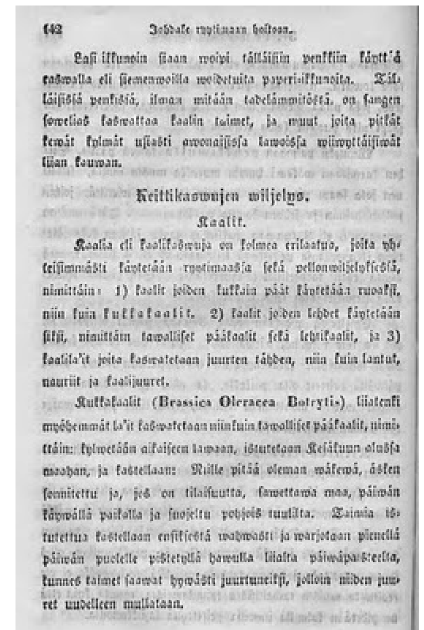
1) kaalit joiden kukkain päät käytetään ruoaksi, niin kuin kukkakaalit.

2) kaalit joiden lehdet käytetään siksi, nimittäin tavalliset pääkaalit sekä lehtikaalit, ja

3) kaalila'it joita kasvatetaan juurten tähden, niin kuin lantut, nauriit ja kaalijuuret.

--

Kukkakaalit

142 Johdatus ryytimaan hoitoon.

Lasi ikkunoin siaan woipi tälläisiin penkkiin käyttää kaswalla eli siemenwoilla woideltuja paperi-ikkunoita. Tälläisissä penkissä, ilman mitään tadelämmitöstä, on sangen sowelias kaswattaa kaalin taimet, ja muut joita pitkät kewät kylmät usiasti awonaisissa lawoissa wiiwyttäisiwät liian kauwan.

Keittikaswujen wiljelys.

Kaalit.

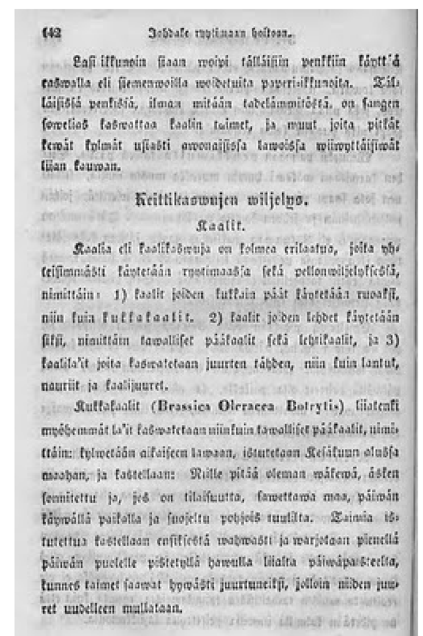
Kaalia eli kaalikaswuja on kolmea erilaatua, joita yhteisimmästi käytetään ryytimaassa sekä pellonwiljelyksessä, nimittäin: 1) kaalit joiden kukkain päät käytetään ruoaksi, niin kuin kukkakaalit. 2) kaalit joiden lehdet käytetään siksi, nimittäin tawalliset pääkaalit sekä lehtikaalit, ja 3) kaalila'it joita kaswatetaan juurten tähden, niin kuin lantut, nauriit ja kaalijuuret.

Kukkakaalit (Brassica Oleracea Botrytis) liatenki myöhemmät la'it kaswatetaan niinkuin tawalliset pääkaalit, nimittäin: kylwetään aikaiseen lawaan, istutetaan Kesäkuun alussa maahan, ja kastellaan: Niille pitää oleman wäkewä, äsken sonnitettu ja, jos on tilaisuutta, sawettawa maa, päiwän käywällä paikalla ja suojeltu pohjois tuulilta. Taimia istutettua kastellaan ensikertä wahwasti ja warjotaan pienellä päiwän puolelle pistetyllä hawulla liiasta päiwäpaisteesta, kunnes taimet saawat hywästi juurtuneiksi, jolloin niiden juuret uudelleen mullataan.

<< | >>

1850-07-00 322 Kukkakaalit

Kukkakaalit

142 Johdake ryytimaan hoitoon.

Lasi-ikkunoin sijaan woipi tälläisiin penkkiin käytt'ä taswalla eli siemenwoilla woideltuja paperi-ikkunoita. Tälläisissä penkiissä, ilman mitään tadelämmitöstä, on sangen sowelias taswattaa kaalin taimet, ja muut joita pitkät kewät kylmät usiasti awonaisissa tawoissa wiiwyttäisiwät liian kauwan.

Keittikaswujen wiljelys.

Kaalit.

Kaalia eli kaalikaswuja on kolmea erilaatua, joita yhteisimmästi käytetään ryytimaassa sekä pellonwiljelyksessä, nimittäin: 1) kaalit joiden kukkain päät käytetään ruoaksi, niin kuin kukkakaalit. 2) kaalit joiden lehdet käytetään siksi, nimittäin tawalliset pääkaalit sekä lehtikaalit, ja 3) kaalila'it joita taswatetaan juurten tähden, niin kuin lantut, nauriit ja kaalijuuret.

Kukkakaalit (Brassica Oleracea Botrytis) liiatenki myöhemmät la'it taswatetaan niinkuin tawalliset pääkaalit, nimittäin: kylwetään aikaiseen lawaan, istutetaan Kesäkuun alussa maahan, ja kastellaan: Niille pitää oleman wäkewä, äsken sonnitettu ja, jos on tilaisuutta, sawettawa maa, päiwän käywällä paikalla ja suojeltu pohjois tuulilta. Taimia istutettua kastellaan ensiksestä wahwasti ja warjotaan pienellä päiwän puolelle pistetyllä hawulla liialta päiwäpaisteelta, kunnes taimet saawat hywästi juurtuneiksi, jolloin niiden juuret uudelleen mullataan.

(Brassica Oleracea Botrytis) liiatenki myöhemmät la'it kasvatetaan niinkuin tavalliset pääkaalit, nimittäin: kylvetään aikaiseen lavaan, istutetaan Kesäkuun alussa maahan, ja kastellaan: Niille pitää oleman väkevä, äsken sonnitettu ja, jos on tilaisuutta, savettava maa, päivän käyvällä paikalla ja suojeltu pohjois tuulilta.

Taimia istutettua kastellaan ensiksestä vahvasti ja varjotaan pienellä päivän puolelle pistetyllä havulla liialta päiväpaisteelta, kunnes taimet saavat hyvästi juurtuneiksi, jolloin niiden juuret uudelleen mullataan.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Johdake ryytimaan hoitoon.

143

Ken tahtoo voipi myös vasta Kesäkuun lopulla istuttaa tämän lain kaalia, ottaa ne ylös Lokakuussa, jolloin niissä kukan alut vasta rupeevat tuntumaan, ja silloin panna tuoreesen hiekkaan kellerissä, jossa ne vähitellen avautuvat, niin että voipi sydäntalvella saada kukkakaalia.

Näistä kaalista syödään vaan se kukanmuotoinen pää, joka puhdistettua madoista, keitetään pehmeäksi suolatussa vedessä, valutetaan seulassa kuivilleen, ja kiehautetaan eli paistetaan sitte nuoren maidon eli päälisen kansa velliksi, eli syödään keitettynä sillään voi- ja maitokasteessa.

--

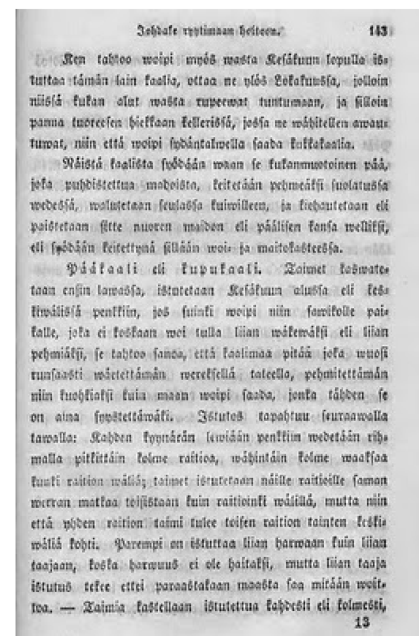
Pääkaali eli kupukaali.

<< | >>

[Lukemisia Maamiehille 1849 1850](#) > [Lukemisia Maamiehille 1850](#) >

1850-07-00 323 Pääkaali eli kupukaali

Pääkaali eli kupukaali.

Johdake ryytimaan hoitoon. 143

Ken tahtoo woipi myös wasta Kesäkuun lopulla istuttaa tämän lain kaalia, ottaa ne ylös Lokakuussa, jolloin niissä kukan alut wasta rupewat tuntumaan, ja silloin panna tuoreesen hiekkaan kellerissä, jossa ne wähitellen awautuwat, niin että woipi sydäntalwella saada kukkakaalia.

Näistä kaalista syödään waan se kukanmuotoinen pää, joka puhdistettua mahoista, keitetään pehmeäksi suolatussa wedessä, walutetaan seulassa kuiwilleen, ja kiehautetaan eli paistetaan sitte nuoren waiden eli päälisen kanssa welliksi, eli syödään keitettynä sillään woi- ja maitokastessa.

Pääkaali eli kupukaali. Taimet kaswatetaan ensin lawassa, istutetaan Kesäkuun alussa eli keskiwälissä penkkiin, jos suinki woipi niin sawikolle paikalle, joka ei koskaan woi tulla liian wäkewäksi eli liian pehmiäksi, se tahtoo sanoa, että kaalimaa pitää joka wuosi runsaasti wäetettämän wereksellä tateella, pehmitettämän niin kuohkiaksi kuin waan woipi saada, jonka tähden se on aina syystettäwäki. Istutos tapahtuu seuraawalla tawalla: Kahden kyynärän lewiään penkkiin wedetään rihmalla pitkittäin kolme raitioa, wähintäin kolme waaksaa kunki raition wäliä; taimet istutetaan näille raitioille saman werran matkaa toisistaan kuin raitioinki wälillä, mutta niin että yhden raition taimi tulee toisen raition tainten keskiwäliä kohti. Parempi on istuttaa liian harwaan kuin liian taajaan, koska harwuus ei ole haitaksi, mutta liian taaja istutus tekee ettei paraastakaan maasta saa mitään woittoa. — Taimia kastellaan istutettua kahdesti eli kolmesti,

13

Taimet kasvatetaan ensin lavassa, istutetaan Kesäkuun alussa eli keskivälissä penkkiin, jos suinki voipi niin savikolle paikalle, joka ei koskaan voi tulla liian väkeväksi eli liian pehmiäksi, se tahtoo sanoa, että kaalimaa pitää joka vuosi runsaasti väetettämän vereksellä tateella, pehmitettämän niin kuohkiaksi kuin vaan voipi saada,

jonka tähden se on aina syystettäväki.

Istutos tapahtuu seuraavalla tavalla: Kahden kyynärän leviään penkkiin vedetään rihmalla pitkittäin kolme raitioa, vähintäin kolme vaaksaa kunki raition väliä; taimet istutetaan näille raitioille saman verran matkaa toisistaan kuin raitioinki välillä, mutta niin että yhden raition taimi tulee toisen raition tainten keskiväliä kohti.

Parempi on istuttaa liian harvaan kuin liian taajaan, koska harvuus ei ole haitaksi, mutta liian taaja istutus tekee ettei paraastakaan maasta saa mitään voittoa. Taimia kastellaan istutettua kahdesti eli kolmesti,

13

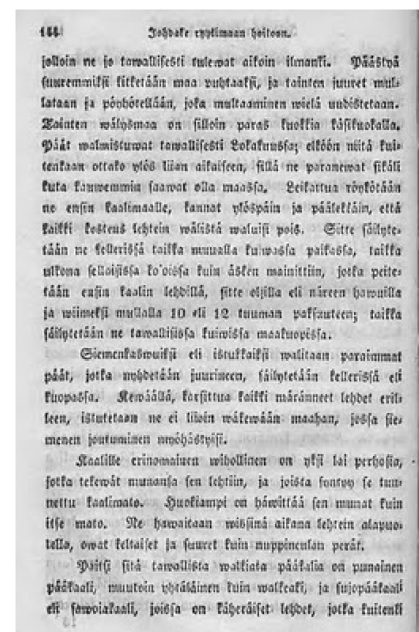
======= ======= ======= ======= ======= =======

144

Johdake ryytimaan hoitoon.

jolloin ne jo tavallisesti tulevat aikoin ilmanki. Päästyä suuremmiksi kitketään maa puhtaaksi, ja tainten juuret mullataan ja pöyhötellään, joka multaaminen vielä uudistetaan. Tainten välysmaa on silloin paras kuokkia käsikuokalla. Päät valmistuvat tavallisesti Lokakuussa; elköön niitä kuitenkaan ottako ylös liian aikaiseen,

sillä ne paranevat sikäli kuta kauvemmin saavat olla maassa. Leikattua röykötään ne ensin kaalimaalle, kannat ylöspäin ja päälekkäin, että kaikki kosteus lehtein välistä valuisi pois. Sitte säilytetään ne kellerissä taikka muualla kuivassa paikassa, taikka ulkona sellaisissa ko'oissa kuin äsken mainittiin, jotka peitetään ensin kaalin lehdillä,

144 Johdake ryytimaan hoitoon.

jolloin ne jo tawallisesti tulewat aikoin ilmanki. Päästyä suuremmiksi kitketään maa puhtaaksi, ja tainten juuret mullataan ja pöyhötellään, joka multaaminen wielä uudistetaan. Tainten wälysmaa on silloin paras kuokkia käsikuokalla. Päät walmistuwat tawallisesti Lokakuussa; elköön niitä kuitenkaan ottako ylös liian aikaiseen, sillä ne paranewat sikäli kuta kauwemmin saawat olla maassa. Leikattua röykötään ne ensin kaalimaalle, kannat ylöspäin ja päälekkäin, että kaikki kosteus lehtein wälistä waluisi pois. Sitte säilytetään ne kellerissä taikka muualla kuiwassa paikassa, taikka ulkona sellaisissa ko'oissa kuin äsken mainittiin, jotka peitetään ensin kaalin lehdillä, sitte oljilla eli näreen hawuilla ja wiimeksi mullalla 10 eli 12 tuuman paksuuteen; taikka säilytetään ne tawallisissa kuiwissa maakuopissa.

Siemenkaswuiksi eli istukkaiksi walitaan paraimmat päät, jotka nyhdetään juurineen, säilytetään kellerissä eli kuopassa. Kewäällä, karsittua kaikki märänneet lehdet erilleen, istutetaan ne ei liioin wäkewään maahan, jossa siemenen joutuminen myöhästyisi.

Kaalille erinomainen wihollinen on yksi lai perhosia, jotka tekewät munansa sen lehtiin, ja joista sontuu se tunnettu kaalimato. Huokiampi on häwittää sen munat kuin itse mato. Ne hawaitaan wissinä aikana lehtein alapuolella, owat keltaiset ja suuret kuin nuppineulan perät.

Paitsi sitä tawallista walkiata pääkalia on punainen pääkaali, muutoin yhtäläinen kuin walkeaki, ja sujopääkaali eli sawoiakaali, joissa on käheräiset lehdet, jotka kuitenki

sitte oljilla eli näreen havuilla ja viimeksi mullalla 10 eli 12 tuuman paksuuteen; taikka säilytetään ne tavallisissa kuivissa maakuopissa.

Siemenkasvuiksi eli istukkaiksi valitaan paraimmat päät, jotka nyhdetään juurineen, säilytetään kellerissä eli kuopassa. Keväällä, karsittua kaikki märänneet lehdet erilleen, istutetaan ne ei liioin väkevään maahan, jossa siemenen joutuminen myöhästyisi.

Kaalille erinomainen vihollinen on yksi lai

perhosia, jotka tekevät munansa sen lehtiin, ja joista syntyy se tunnettu kaalimato. Huokiampi on hävittää sen munat kuin itse mato. Ne havaitaan vissinä aikana lehtein alapuolella, ovat keltaiset ja suuret kuin nuppineulan perät.

Paitsi sitä tavallista valkiata pääkaalia on punainen pääkaali, muutoin yhtäläinen kuin valkeaki, ja sujopääkaali eli savoiakaali, joissa on käheräiset lehdet, jotka kuitenki

======= ======= ======= ======= ======= =======

kääreytyvät kuvuiksi. Niiden kasvattaminen on yhtäläinen kuin tavallisen kaalin.

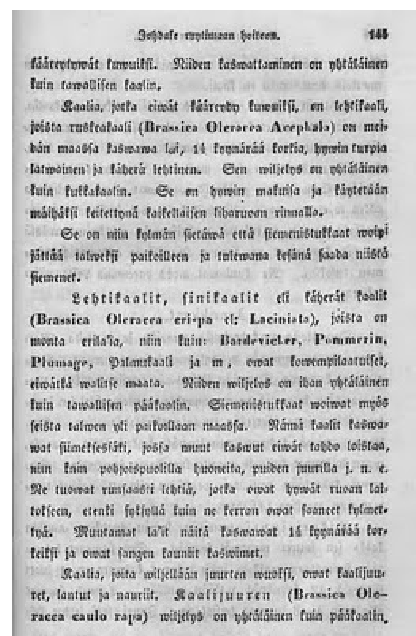
Kaalia, jotka eivät kääreydy kuvuiksi, on lehtikaali, joista ruskeakaali (Brassica Oleracea Acephala) on meidän maassa kasvava lai, 1½ kyynärää korkia, hyvin turpia latvainen ja käherä lehtinen. Sen viljelys on yhtäläinen kuin kukkakaalin. Se on hyvin makuisa ja käytetään väihäksi keitettynä kaikellaisen liharuoan rinnalla.

Se on niin kylmän sietävä että siemenistukkaat voipi jättää talveksi paikoilleen ja tulevana kesänä saada niistä siemenet.

--

Lehtikaalit, sinikaalit

<< | >>

kääreytywät kuwuiksi. Niiden kaswattaminen on yhtäläinen kuin tawallisen kaalin.

Kaalia, jotka eiwät kääreydy kuwuiksi, on lehtikaali, joista ruskeakaali (Brassica Oleracea Acephala) on meidän maassa kaswawa lai, 1½ kyynärää korkia, hywin turpia latwainen ja käherä lehtinen. Sen wiljelys on yhtäläinen kuin kukkakaalin. Se on hywin makuisa ja käytetään wäihäksi keitettynä kaikellaisen liharuoan rinnalla.

Se on niin kylmän sietäwä että siemenistukkaat woipi jättää talweksi paikoilleen ja tulewana kesänä saada niistä siemenet.

Lehtikaalit, sinikaalit eli käherät kaalit (Brassica Oleracea crispa el: Laciniata), joista on monta erila'ia, niin kuin: Bardevicker, Pommerin, Plumage, Palmukaali ja m., owat koreampilaatuiset, eiwätkä walitse maata. Niiden wiljelys on ihan yhtäläinen kuin tawallisen pääkaalin. Siemenistukkaat woiwat myös seistä talwen yli paikoillaan maassa. Nämä kaalit kaswawat siimekkeessäkin, jossa muut kaswut eiwät tahdo loistaa, niin kuin pohjoispuolilla huoneita, puiden juurilla j. n. e. Ne tuowat runsaasti lehtiä, jotka owat hywät ruoan laitokseen, etenki syksyllä kuin ne kerran owat saaneet kylmettyä. Muutamat la'it näitä kaswawat 1½ kyynärää korkeiksi ja owat sangen kauniit kaswimet.

Kaalia, joita wiljellään juurten wuoksi, owat kaalijuuret, lantut ja nauriit. Kaalijuuren (Brassica Oleracea caulo rapa) wiljelys on yhtäläinen kuin pääkaalin,

1850-07-00 325 Lehtikaalit, sinikaalit

Lehtikaalit, sinikaalit

eli käherät kaalit (Brassica Oleracea erispa cl: Laciniata) joista on monta erila'ia, niin kuin: Bardevieker, Pommerin, Plumage, Palmukaali ja ne ovat kovempilaatuiset, eivätkä valitse maata. Niiden viljelys on ihan yhtäläinen kuin tavallisen pääkaalin. Siemenistukkaat voivat myös seistä talven yli paikoillaan maassa. Nämä kaalit kasvavat siimeksessäkin jossa muut kasvut eivät tahdo loistaa,

niin kuin pohjoispuolilla huoneita, puiden juurilla j. n. e. Ne tuovat runsaasti lehtiä, jotka ovat hyvät ruoan laitokseen, etenki syksyllä kuin ne kerran ovat saaneet kylmettyä. Muutamat la'it näitä kasvavat 1½ kyynärää korkeiksi ja ovat sangen kauniit kasvimet.

--

Kaalia, joita viljellään juurten vuoksi, ovat kaalijuuret, lantut ja nauriit. Kaalijuuren (Brassica Oleracca caulo rapa) viljelys on yhtäläinen kuin pääkaalin.

======= ======= ======= ======= ======= =======

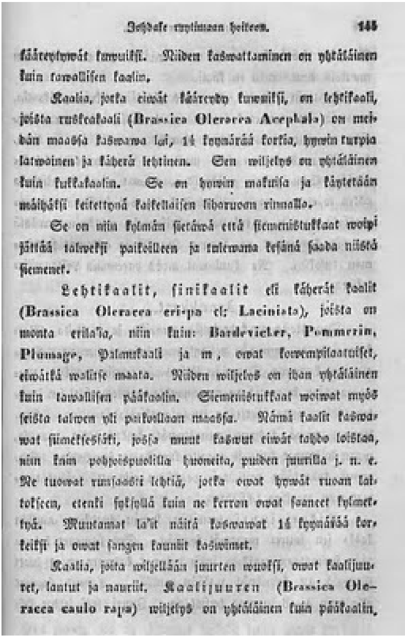
Johdake ryytimaan hoitoon.

Se tekee syötävän juuren maan päälle, ja on lehdistään muutoin kuin lanttu eli kaali.

--

Lanttuin

<< | >>

Johdake ryytimaan hoitoon. 145

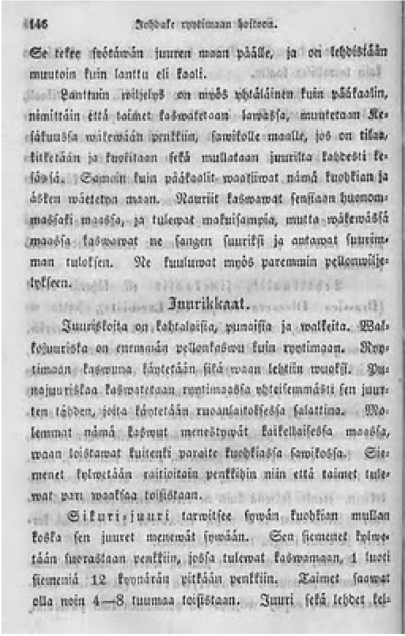
kääreytywät kuwuiksi. Niiden kaswattaminen on yhtäläinen kuin tawallisen kaalin.

Kaalia, jotka eiwät kääreydy kuwuiksi, on lehtikaali, joista ruskeakaali (Brassica Oleracea Acephala) on meidän maassa kaswawa lai, 1½ kyynärää korkia, hywin turpia latwoinen ja käherä lehtinen. Sen wiljelys on yhtäläinen kuin kukkakaalin. Se on hywin makuisa ja käytetään wäihäksi keitettynä kaikellaisen liharuoan rinnalla.

Se on niin kylmän sietäwä että siemenistukkaat woipi jättää talweksi paikoilleen ja tulewana kesänä saada niistä siemenet.

Lehtikaalit, sinikaalit eli käherät kaalit (Brassica Oleracea eri-pa cl: Laciniata), joista on monta erila'ia, niin kuin: Bardevieker, Pommerin, Plumage, Palmukaali ja m., owat kowempilaatuiset, eiwätkä walitse maata. Niiden wiljelys on ihan yhtäläinen kuin tawallisen pääkaalin. Siemenistukkaat woiwat myös seistä talwen yli paikoillaan maassa. Nämä kaalit kaswawat siimeksessäkin, jossa muut kaswut eiwät tahdo loistaa, niin kuin pohjoispuolilla huoneita, puiden juurilla j. n. e. Ne tuowat runsaasti lehtiä, jotka owat hywät ruoan laitokseen, etenki syksyllä kuin ne kerran owat saaneet kylmettyä. Muutamat la'it näitä kaswawat 1½ kyynärää korkeiksi ja owat sangen kauniit kaswimet.

Kaalia, joita wiljellään juurten wuoksi, owat kaalijuuret, lantut ja nauriit. Kaalijuuren (Brassica Oleracca caulo rapa) wiljelys on yhtäläinen kuin pääkaalin.

146 Johdake ryytimaan hoitoon.

Se tekee syötäwän juuren maan päälle, ja on lehdistään muutoin kuin lanttu eli kaali.

Lanttuin wiljelys on myös yhtäläinen kuin pääkaalin, nimittäin että taimet kaswatetaan lawassa, muutetaan Kesäkuussa wiereään penkkiin, sawikolle maalle, jos on tilaa, tikketään ja kuokitaan sekä mullataan juurilta kahdesti kesässä. Samoin kuin pääkaalit waatiiwat nämä kuohkian ja äsken wäetetyn maan. Nauriit kaswawat sensiaan huonommassaki maassa, ja tulewat makuisampia, mutta wäkewässä maassa kaswawat ne sangen suuriksi ja antawat suurimman tuloksen. Ne kuuluwat myös paremmin peltowiljelykseen.

Juurikkaat.

Juurikkoita on kahtalaisia, punaisia ja walkeita. Walkojuurikka on enemmän peltokaswu kuin ryytimaan. Ryytimaan kaswuna, käytetään sitä waan lehtiin wuoksi. Punajuurikkaa kaswatetaan ryytimaassa yhteisemmästi sen juurten tähden, joita käytetään ruoanlaitoksessa salattina. Molemmat nämä kaswut menestywät kaikellaisessa maassa, waan loistawat kuitenki paraite kuohkiassa sawikossa. Siemenet kylwetään raitioitain penkkihin niin että taimet tulewat yxi waaksaa toisistaan.

Sikuri-juuri tarwitsee sywän kuohkian mullan koska sen juuret menewät sywään. Sen siemenet kylwetään suorastaan penkkiin, jossa tulewat kaswamaan, 1 luoti siemeniä 12 kyynärän pitkään penkkiin. Taimet saawat olla noin 4—8 tuumaa toisistaan. Juuri sekä lehdet ke-

1850-07-00 326 Lanttuin

Kaalia, joita viljellään juurten vuoksi, ovat kaalijuuret, lantut ja nauriit. Kaalijuuren (Brassica Oleracca caulo rapa) viljelys on yhtäläinen kuin pääkaalin.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Johdake ryytimaan hoitoon.

Se tekee syötävän juuren maan päälle, ja on lehdistään muutoin kuin lanttu eli kaali.

--

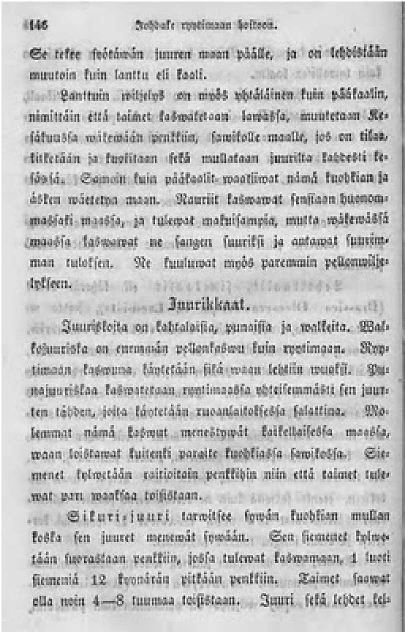
Lanttuin

viljelys on myös yhtäläinen kuin pääkaalin, nimittäin että taimet kasvatetaan lavassa, muutetaan Kesäkuussa väkevään penkkiin, savikolle maalle, jos on tilaa, kitketään ja kuokitaan sekä mullataan juurilta kahdesti kesässä. Samoin kuin pääkaalit, maatiivat nämä kuohkian ja äsken väetetyn maan. Nauriit kasvavat sensiaan huonommassaki maassa,

ja tulevat makuisampia, mutta väkevässä maassa kasvavat ne sangen suuriksi ja antavat suurimman tuloksen. Ne kuulumat myös paremmin pellonviljelykseen.

--

Juurikkaat

146 Johdake ryytimaan hoitoon.

Se tekee syötäwän juuren maan päälle, ja on lehdistään muutoin kuin lanttu eli kaali.

Lanttuin wiljelys on myös yhtäläinen kuin pääkaalin, nimittäin että taimet kaswatetaan lawassa, muutetaan Kesäkuussa wäkewään penkkiin, sawikolle maalle, jos on tilaa, kitketään ja kuokitaan sekä mullataan juurilta kahdesti kesässä. Samoin kuin pääkaalit waatiwat nämä kuohkian ja äsken wäetetyn maan. Nauriit kaswawat sensiaan huonommassaki maassa, ja tulewat makuisampia, mutta wäkewässä maassa kaswawat ne sangen suuriksi ja antawat suurimman tuloksen. Ne kuuluwat myös paremmin pellonwiljelykseen.

Juurikkaat.

Juurikkoita on kahtalaisia, punaisia ja walkeita. Walkojuurikka on enemmän pellonkaswu kuin ryytimaan. Ryytimaan kaswuna käytetään sitä waan lehtiin wuoksi. Punajuurikkaa kaswatetaan ryytimaassa yhteisemmästi sen juurten tähden, joita käytetään ruoanlaitoksessa salattina. Molemmat nämä kaswut menestywät kaikellaisessa maassa, waan loistawat kuitenki paraite kuohkiassa sawikossa. Siemenet kylwetään raitioitain penkkihin niin että taimet tulewat parin waaksaa toisistaan.

Sikuri-juuri tarwitsee sywän kuohkian mullan koska sen juuret menewät sywään. Sen siemenet kylwetään suorastaan penkkiin, jossa tulewat kaswamaan, 1 luoti siemeniä 12 kyynärän pitkään penkkiin. Taimet saawat olla noin 4—8 tuumaa toisistaan. Juuri sekä lehdet kel-

<< | >>

1850-07-00 327 Juurikkaat

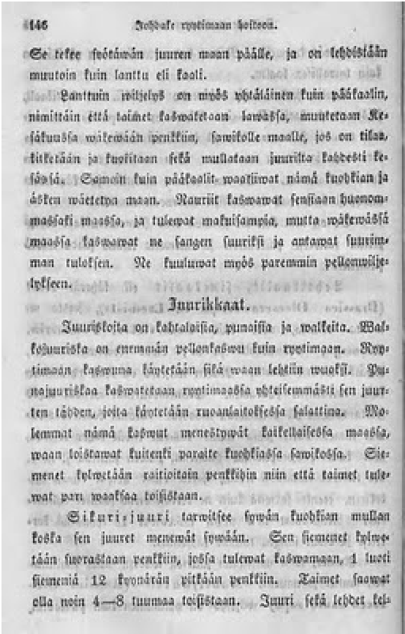
Juurikkaat

Juuriskoita on kahtalaisia, punaisia ja valkeita. Walkojuuriska on enemmän pellonkasvu kuin ryytimaan. Ryytimaan kasvuna käytetään sitä vaan lehtiin vuoksi. Punajuuriskaa kasvatetaan ryytimaassa yhteisemmästi sen juurten tähden, joita käytetään ruoanlaitoksessa salattina. Molemmat nämä kasvut menestyvät kaikellaisessa maassa,

vaan loistavat kuitenki paraite kuohkiassa savikossa. Siemenet kylvetään raitioitain penkkihin niin että taimet tulevat pari vaaksaa toisistaan.

--

Sikuri-juuri

146 Johdatus ryytimaan hoitoon.

Se tekee syötäwän juuren maan päälle, ja on lehdistään muutoin kuin lanttu eli kaali.

Lanttuin wiljelys on myös yhtäläinen kuin pääkaalin, nimittäin että taimet kaswatetaan lawassa, muutetaan Kesäkuussa wiimeistään penkkiin, sawikolle maalle, jos on tilaa, kitketään ja kuokitaan sekä mullataan juurilta kahdesti kesässä. Samoin kuin pääkaalit waatiwat nämä kuohkian ja äsken wäetetyn maan. Nauriit kaswawat sensijaan huonommassaki maassa, ja tulewat makuisampia, mutta wäkewässä maassa kaswawat ne sangen suuriksi ja antawat suurimman tuloksen. Ne kuuluwat myös paremmin pellonwiljelykseen.

Juurikkaat.

Juuriskoita on kahtalaisia, punaisia ja walkeita. Walkojuuriska on enemmän pellonkaswu kuin ryytimaan. Ryytimaan kaswuna käytetään sitä waan lehtiin wuoksi. Punajuuriskaa kaswatetaan ryytimaassa yhteisemmästi sen juurten tähden, joita käytetään ruoanlaitoksessa salattina. Molemmat nämä kaswut menestywät kaikellaisessa maassa, waan loistawat kuitenki paraite kuohkiassa sawikossa. Siemenet kylwetään raitioitain penkkihin niin että taimet tulewat pari waaksaa toisistaan.

Sikuri-juuri tarwitsee sywän kuohkian mullan koska sen juuret menewät sywään. Sen siemenet kylwetään suorastaan penkkiin, jossa tulewat kaswamaan, 1 luoti siemeniä 12 kyynärän pitkään penkkiin. Taimet saawat olla noin 4—8 tuumaa toisistaan. Juuri sekä lehdet kei-

<< | >>

1850-07-00 328 Sikuri-juuri

Sikuri-juuri

tarvitsee syvän kuohkian mullan koska sen juuret menevät syvään. Sen siemenet kylvetään suorastaan penkkiin, jossa tulevat kasvamaan, 1 luoti siemeniä 12 kyynärän pitkään penkkiin. Taimet saavat olla noin 4 8 tuumaa toisistaan. Juuri sekä lehdet kel-

======= ======= ======= ======= ======= =======

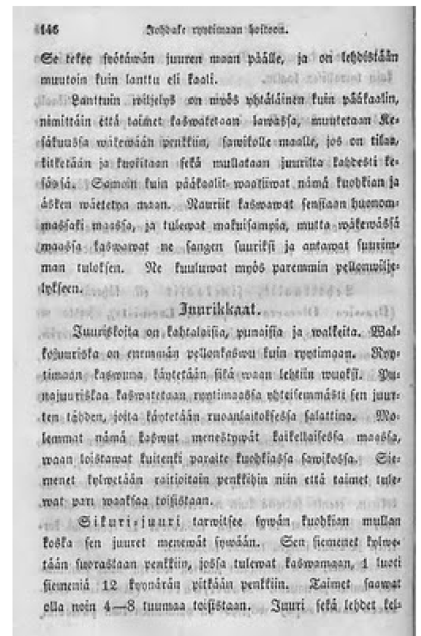
Johdake ryytimaan hoitoon.

147

paavat salatiksi, vaan juuria erittäin käytetään kahvin asemasta ja etenki sekoitettuna kahviin, jonka tähdeen sitä paraastaan viljelläänki.

--

Moiliaiset (Daucus carota)

Se tekee syötäwän juuren maan päälle, ja on lehdöistään muutoin kuin lanttu eli kaali.

Lanttuin wiljelys on myös yhtäläinen kuin pääkaalin, nimittäin että taimet kaswatetaan lawassa, muutetaan Kesäkuussa wiekewään penkkiin, sawikolle maalle, jos on tilaa, kitketään ja kuokitaan sekä mullataan juurilta kahdesti kesässä. Samoin kuin pääkaalit waatiwat nämä kuohkian ja äsken wäetetyn maan. Nauriit kaswawat sensiaan huonommassaki maassa, ja tulewat makuisampia, mutta wäkewässä maassa kaswawat ne sangen suuriksi ja antawat suurimman tuloksen. Ne kuuluwat myös paremmin peltowiljelykseen.

Juurikkaat.

Juuriskoita on kahtalaisia, punaisia ja walkeita. Walkojuurista on enemmän peltokaswu kuin ryytimaan. Ryytimaan kaswuna käytetään sitä waan lehtiin wuoksi. Punajuuriskaa kaswatetaan ryytimaassa yhteisemmästi sen juurten tähden, joita käytetään ruoanlaitoksessa salattina. Molemmat nämä kaswut menestywät kaikellaisessa maassa, waan toistawat kuitenki paraite kuohkiassa sawikossa. Siemenet kylwetään rairioittain penkkihin niin että taimet tulewat wari waaksaa toisistaan.

Sikuri-juuri tarwitsee syvän kuohkian mullan koska sen juuret menewät syvään. Sen siemenet kylwetään suorastaan penkkiin, jossa tulewat kaswamaan, 1 luoti siemeniä 12 kyynärän pitkään penkkiin. Taimet saawat olla noin 4—8 tuumaa toisistaan. Juuri sekä lehdet kel-

paawat salatiksi, waan juuria erittäin käytetään kahwin asemasta ja etenki sekoitettuna kahwiin, jonka tähdeen sitä paraastaan wiljelläänki.

Moiliaiset (Daucus carota) tarwitsewat myös sywämultaisen kuohkian maan, waan eiwät toista liian hiekassa. Siemeniä tarwitaan ½ luotia 10 kyynärän pituiselle penkille. Niitä ei saata kylwää äsken sonnitettuun maahan, muuten jos ei tade ole ollut hywästi palanutta; tainten wäli pitää olla noin 3 tuumaa. Kylwopaika on Toukokuussa.

Tätä juurta, joka on lyhempää sekä pitempää laatua, käytetään ruoanlaitoksessa lihakeiton sekaan ja muutenki liharuokain rinnalla samoin kuin maaomenia.

Palsternakat kaswatetaan samoin kuin moiliaiset ja käytetään myös ruoan laitoksessa samalla tawalla.

Piparjuuri (cochlearia armoracia) tarwitsee sywän sangen wäkewän kuohkian mullan. Se kaswatetaan paraite juurten haaroista, jotka leikellään 8 ja 10 tuuman pituisiksi, istutetaan kaksittain paikkaansa latwapäin ylöspäin ja toisiinsa nojalleen, 6 eli 8 tuumaa sywään, 1½ kyynärää kunki istukkaan wäliä.

Persiljaa eli Pietärsilliä (Apium petroselinum) on usiampia la'ia, joista merkillisimmät owat lehtipietärsilli, wiljelty lehtiensä wuoksi, ja juuripietärsilli, joita wiljellään sekä lehtijen että juurtensa tähden. Sen siemeniä tarwitaan ¼ luotia 10 kyynärän pituiselle penkille, ja kylwy tapahtuu kewäällä aikaiseen, ja moneen olleen, jos on aikomus kaikeksi kesäksi pitää sen lehtiä-

<< | >>

1850-07-00 329 Moiliaiset (Daucus carota)

Moiliaiset (Daucus carota)

tarvitsevat myös syvämultaisen kuohkian maan, vaan eivät loista liian hiekassa. Siemeniä tarvitaan ½ luotia 10 kyynärän pituiselle penkille. Niitä ei saata kylvää äsken sonnitettuun maahan, muuten jos ei tade ole ollut hyvästi palanutta; tainten väli pitää olla noin 3 tuumaa. Kylvyaika on Toukokuussa.

Tätä juurta, joka on lyhempää sekä pitempää laatua, käytetään ruoanlaitoksessa lihakeiton sekaan ja muutenki liharuokain rinnalla samoin kuin maaomenia.

--

Palsternakat

<< | >>

paawat salatiksi, waan juuria erittäin käytetään kahwin asemasta ja etenki sekoitettuna kahwiin, jonka tähden sitä paraastaan wiljellään[ki].

Moiliaiset (Daucus carota) tarwitsewat myös syvämultaisen kuohkian maan, waan eiwät loista liian hiekassa. Siemeniä tarwitaan ½ luotia 10 kyynärän pituiselle penkille. Niitä ei saata kylwää äsken sonnitettuun maahan, muuten jos ei tade ole ollut hywästi palanutta; tainten wäli pitää olla noin 3 tuumaa. Kylwyaika on Toukokuussa.

Tätä juurta, joka on lyhempää sekä pitempää laatua, käytetään ruoanlaitoksessa lihakeiton sekaan ja muutenki liharuokain rinnalla samoin kuin maaomenia.

Palsternakat kaswatetaan samoin kuin moiliaiset ja käytetään myös ruoan laitoksessa samalla tawalla.

Piparjuuri (cochlearia armoracia) tarwitsee syvän sangen wäkewän kuohkian mullan. Se kaswatetaan paraite juurten haaroista, jotka leikellään 8 ja 10 tuuman pituisiksi, istutetaan kahsittain paikkaansa latwapäin ylöspäin ja toisiinsa nojalleen, 6 eli 8 tuumaa syvään, 1½ kyynärää kunki istukkaan wäliä.

Persiljaa eli **Pietarsilliä** (Apium petroselinum) on usiampia la'ia, joista merkillisimmät owat **lehtipietarsilli**, wiljelty lehtiensä wuoksi, ja **juuripietarsilli**, joita wiljellään sekä lehtijen että juurtensa tähden. Sen siemeniä tarwitaan ¼ luotia 10 kyynärän pituiselle penkille, ja kylwy tapahtuu kewäällä aikaiseen, ja moneen otteen, jos on aikomus kaikeksi kesäksi pitää sen lehtiä-

Lukemisia Maamiehille 1849 1850 > Lukemisia Maamiehille 1850 >

1850-07-00 330 Palsternakat

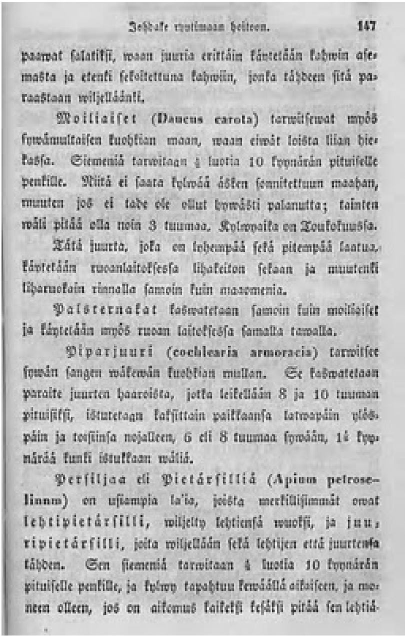
Palsternakat

kasvatetaan samoin kuin moiliaiset ja käytetään
myös ruoan laitoksessa samalla tavalla.

--

Piparjuuri (cochlearia armoracia)

<< | >>

paawat salatiksi, waan juuria erittäin käytetään kahwin asemasta ja etenki sekoitettuna kahwiin, jonka tähden sitä paraastaan wiljellään.

Moiliaiset (Daucus carota) tarwitsewat myös kywämultaisen kuohkian maan, waan eiwät toista liian hiekassa. Siemeniä tarwitaan ½ luotia 10 kyynärän pituiselle penkille. Niitä ei saata kylwää äsken sonnitettuun maahan, muuten jos ei tadc ole ollut hywästi palanutta; taimien wäli pitää olla noin 3 tuumaa. Kylwoaika on Toukokuussa.

Tätä juurta, joka on lyhempää sekä pitempää laatua, käytetään ruoanlaitoksessa lihakeiton sekaan ja muutenki liharuokain rinnalla samoin kuin maasmenia.

Palsternakat kaswatetaan samoin kuin moiliaiset ja käytetään myös ruoan laitoksessa samalla tawalla.

Piparjuuri (cochlearia armoracia) tarwitsee sywän sangen wäkewän kuohkian mullan. Se kaswatetaan paraite juurten haaroista, jotka leikellään 8 ja 10 tuuman pituisiksi, istutetaan kaksittain paikkaansa latwapäin ylöspäin ja toisiinsa nojalleen, 6 eli 8 tuumaa sywään, 1½ kyynärää kunki istukkaan wäliä.

Persiljaa eli Pietärsilliä (Apium petroselinum) on usiampia la'ia, joista merkillisimmät owat **lehtipietärsilli**, wiljelty lehtiensä wuoksi, ja **juuripietärsilli**, joita wiljellään sekä lehtien että juurtensa tähden. Sen siemeniä tarwitaan ¼ luotia 10 kyynärän pituiselle penkille, ja kylwy tapahtuu kewäällä aikaiseen, ja moneen otteen, jos on aikomus kaikeksi kesäksi pitää sen lehtiä-

1850-07-00 331 Piparjuuri (cochlearia armoracia)

Piparjuuri (cochlearia armoracia)

tarvitsee syvän sangen väkevän kuohkian mullan. Se kasvatetaan paraite juurten haaroista, jotka leikellään 8 ja 10 tuuman pituisiksi, istutetaan kaksittain paikkaansa latvapäin ylöspäin ja toisiinsa nojalleen, 6 eli 8 tuumaa syvään, 1½ kyynärää kunki istukkaan väliä.

--

Persiljaa eli Pietärsilliä

(Apium petroselinum)

paawat salatiksi, waan juuria erittäin käytetään kahwin asemasta ja etenki sekoitettuna kahwiin, jonka tähden sitä paraastaan wiljellään.

Moiliaiset (Daucus carota) tarwitsewat myös syvämultaisen kuohkian maan, waan eiwät toista liian hiekassa. Siemeniä tarwitaan ½ luotia 10 kyynärän pituiselle penkille. Niitä ei saata kylwää äsken sonnitettuun maahan, muuten jos ei tade ole ollut hywästi palanutta; taimien wäli pitää olla noin 3 tuumaa. Kylwopaika on Toukokuussa.

Tätä juurta, joka on lyhempää sekä pitempää laatua, käytetään ruoanlaitoksessa lihakeiton sekaan ja muutenki liharuokain rinnalla samoin kuin maasmenia.

Palsternakat kaswatetaan samoin kuin moiliaiset ja käytetään myös ruoan laitoksessa samalla tawalla.

Piparjuuri (cochlearia armoracia) tarwitsee syvän sangen wäkewän kuohkian mullan. Se kaswatetaan paraite juurten haaroista, jotka leikellään 8 ja 10 tuuman pituisiksi, istutetaan kaksittain paikkaansa latwapäin ylöspäin ja toisiinsa nojalleen, 6 eli 8 tuumaa syvään, 1½ kyynärää kunki istukkaan wäliä.

Persiljaa eli **Pietärsilliä** (Apium petroselinum) on usiampia la'ia, joista merkillisimmät owat **lehtipietärsilli**, wiljelty lehtiensä wuoksi, ja **juuripietärsilli**, joita wiljellään sekä lehtijen että juurtensa tähden. Sen siemeniä tarwitaan ¼ luotia 10 kyynärän pituiselle penkille, ja kylwy tapahtuu kewäällä aikaiseen, ja moneen olleen, jos on aikomus kaikeksi kesäksi pitää sen lehtiä-

1850-07-00 332 Persiljaa eli Pietärsilliä (Apium petroselinum)

Persiljaa eli Pietärsilliä

(Apium petroselinum) on usiampia la'ia, joista merkillisimmät ovat lehtipietärsilli, viljelty lehtiensä vuoksi, ja juuripietärsilli, joita viljellään sekä lehtijen että juurtensa tähden. Sen siemeniä tarvitaan ½ luotia 10 kyynärän pituiselle penkille, ja kplvy tapahtuu keväällä aikaiseen, ja moneen olleen, jos on aikomus kaikeksi kesäksi pitää sen lehtiä.

Johdake ryytimaan hoitoon. 147

paawat salatiksi, waan juuria erittäin käytetään kahwin asemasta ja etenki sekoitettuna kahwiin, jonka tähden sitä paraastaan wiljelläänki.

Moiliaiset (Daucus carota) tarwitsewat myös hywämultaisen kuohkian maan, waan eiwät loista liian hiekassa. Siemeniä tarwitaan ½ luotia 10 kyynärän pituiselle penkille. Niitä ei saata kylwää äsken sonnitettuun maahan, muuten jos ei tade ole ollut hywästi palanutta; tainten wäli pitää olla noin 3 tuumaa. Kylwöaika on Toukokuussa.

Tätä juurta, joka on lyhempää sekä pitempää laatua, käytetään ruoanlaitoksessa lihakeiton sekaan ja muutenki liharuokain rinnalla samoin kuin maaomenia.

Palsternakat kaswatetaan samoin kuin moiliaiset ja käytetään myös ruoan laitoksessa samalla tawalla.

Piparjuuri (cochlearia armoracia) tarwitsee sywän sangen wäkewän kuohkian mullan. Se kaswatetaan paraite juurten haaroista, jotka leikellään 8 ja 10 tuuman pituisiksi, istutetaan kaksittain paikkaansa latwapäin ylöspäin ja toisiinsa nojalleen, 6 eli 8 tuumaa sywään, 1½ kyynärää kunki istukkaan wäliä.

Persiljaa eli Pietärsilliä (Apium petroselinum) on usiampia la'ia, joista merkillisimmät owat lehtipietärsilli, wiljelty lehtiensä wuoksi, ja juuripietärsilli, joita wiljellään sekä lehtijen että juurtensa tähden. Sen siemeniä tarwitaan ½ luotia 10 kyynärän pituiselle penkille, ja kylwy tapahtuu kewäällä aikaiseen, ja moneen olleen, jos on aikomus kaikeksi kesäksi pitää sen lehtiä

======= ======= ======= ======= ======= =======

148

Johdake ryytimaan hoitoon.

Tämän kasvun juuria sekä lehtiä käytetään ruoanlaitoksessa mausteeksi eli höysteeksi, etenki kaikellaisen liha- ja kalaruoan. Juuret sekä lehdet antavat liha- ja kalan-liemelle erinomaisen hyvän maun, ja sentähden sitä viljelläänki ryytimaissa.

--

Retiisit ja Retikat

<< | >>

148 Johdake ryytimaan hoitoon.

Tämän kaswun juuria sekä lehtiä käytetään ruoanlaitoksessa mausteeksi eli höysteeksi, etenki kaikellaisen liha- ja kalaruoan. Juuret sekä lehdet antawat liha- ja kalan-liemelle erinomaisen hywän maun, ja sentähden sitä wiljelläänki ryytimaissa.

Retiisit ja Retikat (Raphanus sativus) owat erilaatuja samasta la'ista. Retiisit owat pienemmät ja wienompi makuiset kuin retikat. Kuukaus retiisit owat enimmän wiljellyt, ne täyttäwät kaswunsa yhdessä kuukaudessa. Siemenet kylwetään suorastaan penkkiin, jossa tulewat kaswamaanki. Ne owat paraat kylwää muiden kaswujen wäliin ja penkkijen reunamiin, jotka muutoin tulisiwat olemaan tyhjinä. Ne owat hywät syödä raakoina kastettuina hienossa suolossa. Joka tahtoo koko kesäksi nuoria retiisiä woipi kylwää niitä uudelleen joka kahden wiikon eli kuukauden takaa. Näitä kaswuja ei saata panna äsken wäetettyyn maahan, koska niitä retu siinä wahingoittaa enemmän kuin muutoin multawassa ja wikewissä maassa.

Salatti-kaswut

Tällä nimellä ymmärretään tawallisesti sellaisia kaswuja, joita ruoan laitoksessa käytetään paistetun lihan eli kalan rinnalla, usiammin wihantoina eli raaltansa, suolan, ätikän, maidon eli sokurin kanssa warustettuina. Tässä nimitetään waan seuraawaiset la'it.

Pääsalatti, joita on monta erila'ia. Ne käärytywät pian samallaisiin kupuihin kuin pääkaali, ja niiden nuoret walkiat lihawat lehdet owat pehmeät, mehukkaat ja

1850-07-00 333 Retiisit ja Retikat

Retiisit ja Retikat

(Raphanus sativus) ovat erilaatuja samasta la'ista. Retiisit ovat pienemmät ja vienompi makuiset kuin retikat. Kuukaus retiisit ovat enimmän viljellyt, ne täyttävät kasvunsa yhdessä kuukaudessa. Siemenet kylvetään suorastaan penkkiin, jossa tulevat kasvamaanki. Ne ovat paraat kylvää muiden kasvujen väliin ja penkkijen reunamiin,

jotka muutoin tulisivat olemaan tyhjinä. Ne ovat hyvät syödä raakoina kastettuina hienoissa suoloissa. Joka tahtoo koko kesäksi nuoria retiisiä voipi kylvää niitä uudelleen joka kahden viikon eli kuukauden takaa. Näitä kasvuja ei saata panna äsken väetettyyn maahan, koska niitä retu siinä vahingoittaa enemmän kuin muutoin multavassa ja väkevässä maassa.

--

Salaatti-kasvut

148 Johdatus ryytimaan hoitoon.

Tämän kaswun juuria sekä lehtiä käytetään ruoanlaitoksessa mausteeksi eli höysteeksi, etenki kaikellaisen liha- ja kala-ruoan. Juuret sekä lehdet antawat liha- ja kalan-liemelle erinomaisen hywän maun, ja sentähden sitä wiljelläänki ryytimaissa.

Retiisit ja Retikat (Raphanus sativus) owat erilaatuja samasta la'ista. Retiisit owat pienemmät ja wienompi makuiset kuin retikat. Kuukaus retiisit owat enimmän wiljellyt, ne täyttäwät kaswunsa yhdessä kuukaudessa. Siemenet kylwetään suorastaan penkkiin, jossa tulewat kaswamaanki. Ne owat paraat kylwää muiden kaswujen wäliin ja penkkijen reunamiin, jotka muutoin tulisiwat olemaan tyhjinä. Ne owat hywät syödä raakoina kastettuina hienoissa suoloissa. Joka tahtoo koko kesäksi nuoria retiisiä woipi kylwää niitä uudelleen joka kahden wiikon eli kuukauden takaa. Näitä kaswuja ei saata panna äsken wäetettyyn maahan, koska niitä retu siinä wahingoittaa enemmän kuin muutoin multawassa ja wäkewässä maassa.

Salaatti-kaswut

Tällä nimellä ymmärretään tawallisesti sellaisia kaswuja, joita ruoan laitoksessa käytetään paistetun lihan eli kalan rinnalla, useammin wihantoina eli raakoina, suolan, etikan, maidon eli sokurin kanssa warustettuina. Tässä nimitetään waan seuraawaiset la'it.

Pääsalatti, joita on monta erila'ia. Ne käärey-tywät pian samallaisiin kupuihin kuin pääkaali, ja niiden nuoret walkiat lihawat lehdet owat pehmeät, mehukkaat ja

<< | >>

1850-07-00 334 Salaatti-kasvut

Pääsalaatti,

joita on monta erila'ia. Ne kääreytyvät pian samallaisiin kupuihin kuin pääkaali, ja niiden nuoret valkiat lihavat lehdet ovat pehmeät, mehukkaat ja

======= ======= ======= ======= ======= =======

Johdake ryytimaan hoitoon.

149

sangen maukkaat, jonka tähden niitä enimmän käytetäänki, maidon päälisessä tehdyssä kasteessa, liharuokain rinnalla. Ne kylvetään suorastaan maahan missä tulevat kasvamaanki, jotenki harvaan, noin 4 5 tuumaa toisistaan. Tarvitsee lihavan kuohkian maan, ja kylvetään usiammin kerroin kesässä, koska ne eivät kelpaa syödä kuin juuri nuorina.

--

Lehtisalatti

148 Johdake ryytimaan hoitoon.

Tämän kaswun juuria sekä lehtiä käytetään ruoanlaitoksessa maustteeksi eli höysteeksi, etenki kaikellaisen liha- ja kalaruoan. Juuret sekä lehdet antawat liha- ja kalan-liemelle erinomaisen hywän maun, ja sentähden sitä wiljellääanki ryytimaissa.

Retiisit ja Retikat (Raphanus sativus) owat erilaatuja samasta la'ista. Retiisit owat pienemmät ja wienompi makuiset kuin retikat. Kuukaus retiisit owat enimmän wiljellyt, ne täyttäwät kaswunsa yhdessä kuukaudessa. Siemenet kylwetään suorastaan penkkiin, jossa tulewat kaswamaanki. Ne owat paraat kylwää muiden kaswujen wäliin ja penkkijen reunamiin, jotka muutoin tulisiwat olemaan tyhjinä. Ne owat hywät syödä raakoina kastettuina hienossa suolossa. Joka tahtoo koko kesäksi nuoria retiisiä woipi kylwää niitä uudelleen joka kahden wiikon eli kuukauden takaa. Näitä kaswuja ei saata panna äsken wäetettyyn maahan, koska niitä retu siinä wahingoittaa enemmän kuin muutoin multawassa ja wiewissä maassa.

Salatti-kaswut

Tällä nimellä ymmärretään tawallisesti sellaisia kaswuja, joita ruoan laitoksessa käytetään paistetun lihan eli kalan rinnalla, usiammin wihantoina eli raaltansa, suolan, ätikän, maidon eli sokurin kanssa warustettuina. Tässä nimitetään waan seuraawaiset la'it.

Pääsalatti, joita on monta erila'ia. Ne kääreytywät pian samallaisiin kupuihin kuin pääkaali, ja niiden nuoret walkiat lihawat lehdet owat pehmeät, mehukkaat ja

Johdake ryytimaan hoitoon. 149

sangen maukkaat, jonka tähden niitä enimmän käytetäänki, maidon päälisessä tehdyssä kasteessa, liharuokain rinnalla. Ne kylwetään suorastaan maahan missä tulewat kaswamaanki, jotenki harwaan, noin 4—5 tuumaa toisistaan. Tarwitsee lihawan kuohkian maan, ja kylwetään usiammin kerroin kesässä, koska ne eiwät kelpaa syödä kuin juuri nuorina.

Lehtisalatti on sama kaswu, mutta kylwettynä niin taajaan etteiwät sen lehdet pääse kääreytymään kuwuiksi.

Spinatti eli pinatti (Spinacia Oleracea) on myös yksi lihawalehtinen kaswu, jonka nuoret lehdet owat syötäwät. Se kylwetään wäkewään maahan ja usiammin kerroin kesässä niin kuin edellisetki, sillä pitkäksi kaswaessa kowettuu lehti eikä kelpaa enää syötäwäksi. Lehdet puhdistetaan kylmässä wedessä, keitetään pehmeiksi, walutetaan seulassa eli puserretaan kuiwiksi, hakataan hienoiksi ja kiehautetaan wähäisessä maidossa tanakaksi welliksi, jota syödään suolaisen lihan eli kalan keralla.

Mauste-kaswut.

Anissi (Pimpinella Anisum) kaswaa jotenki huonossa maassa kuin se waan on kuohkia. Siemenet kylwetään harwaan ja kitketään taimelle tultua niin että noin 3 tuumaa jääpi taimen wäliä.

Korianderi (Coriandrum Sativum) yksiwuotinen putkiheinä, jonka siemenet owat hywämakuiset ja jonka lehtiä käytetään salatiksi. Kylwetään kewäällä penkkiin, itää 10—12 päiwän takaa, ja kaswaa kaikellaisessa maassa.

<< | >>

1850-07-00 336 Lehtisalatti

Lehtisalatti

on sama kasvu, mutta kylvettynä niin taajaan etteivät sen lehdet pääse kääriytymään kuvuiksi.

--

Spinatti eli pinatti (Spinacia Oleracea)

<< | >>

sangen maukkaat, jonka tähden niitä enimmin käytetäänki, maidon päälisessä tehdyssä kasteessa, liharuokain rinnalla. Ne kylwetään suorastaan maahan missä tulewat kaswamaanki, jotenki harwaan, noin 4—5 tuumaa toisistaan. Tarwitsee lihawan kuohkian maan, ja kylwetään usiammin kerroin kesässä, koska ne eiwät kelpaa syödä kuin juuri nuorina.

Lehtisalatti on sama kaswu, mutta kylwettynä niin taajaan etteiwät sen lehdet pääse kääreytymään kuwuiksi.

Spinatti eli pinatti (Spinacia Oleracea) on myös yksi lihawalehtinen kaswu, jonka nuoret lehdet owat syötäwät. Se kylwetään wäkewään maahan ja usiamman kerroin kesässä niin kuin edellisetki, sillä pitkäksi kaswaessa kowettunu lehti eikä kelpaa enää syötäwäksi. Lehdet puhdistetaan kylmässä wedessä, keitetään pehmeiksi, walutetaan seulassa eli puserretaan kuiwiksi, hakataan hienoiksi ja kiehautetaan wähäisessä maidossa tanakaksi welliksi, jota syödään suolaisen lihan eli kalan keralla.

Mauste-kaswut.

Anissi (Pimpinella Anisum) kaswaa jotenki huonossa maassa kuin se waan on kuohkia. Siemenet kylwetään harwaan ja kitketään taimelle tultua niin että noin 3 tuumaa jääpi taimen wäliä.

Korianderi (Coriandrum Sativum) yksiwuotinen putkiheinä, jonka siemenet owat hywänmakuiset ja jonka lehtiä käytetään salatiksi. Kylwetään kewäällä penkkiin, itää 10—12 päiwän takaa, ja kaswaa kaikellaisessa maassa.

[Lukemisia Maamiehille 1849 1850](#) > [Lukemisia Maamiehille 1850](#) >

1850-07-00 337 Spinatti eli pinatti (Spinacia Oleracea)

Spinatti eli pinatti (Spinacia Oleracea)

on myös yksi lihavalehtinen kasvu, jonka nuoret lehdet ovat syötävät. Se kylvetään vakevään maahan ja usiammn kerroin kesässä niin kuin edellisetki, sillä pitkäksi kasvaessa kovettuu lehti eikä kelpaa enää syötäväksi. Lehdet puhdistetaan kylmässä vedessä, keitetään pehmeiksi, valutetaan seulassa eli puserretaan kuiviksi,

hakataan hienoiksi ja kiehautetaan vähäisessä maidossa tanakaksi velliksi, jota syödään suolaisen lihan eli kalan keralla.

--

Mauste-kasvut.

Anissi (Pimpinella Anisum)

Johdatus ryytimaan hoitoon. 149

sangen maukkaat, jonka tähden niitä enimmin käytetäänki, maidon päälisessä tehdyssä kasteessa, liharuokain rinnalla. Ne kylwetään suorastaan maahan missä tulewat kaswamaanki, jotenki harwaan, noin 4—5 tuumaa toisistaan. Tarwitsee lihawan kuohkian maan, ja kylwetään usiammin kerroin kesässä, koska ne eiwät kelpaa syödä kuin juuri nuorina.

Lehtisalatti on sama kaswu, mutta kylwettynä niin taajaan etteiwät sen lehdet pääse kääreytymään kuwuiksi.

Spinatti eli pinatti (Spinacia Oleracea) on myös yksi lihawalehtinen kaswu, jonka nuoret lehdet owat syötäwät. Se kylwetään wäkewään maahan ja usiammin kerroin kesässä niin kuin edellisetki, sillä pitkäksi kaswaessa kowettuu lehti eikä kelpaa enää syötäwäksi. Lehdet puhdistetaan kylmässä wedessä, keitetään pehmeiksi, walutetaan seulassa eli puserretaan kuiwiksi, hakataan hienoiksi ja kiehautetaan wähäisessä maidossa tanakaksi welliksi, jota syödään suolaisen lihan eli kalan keralla.

Mauste-kaswut.

Anissi (Pimpinella Anisum) kaswaa jotenki huonossa maassa kuin se waan on kuohkia. Siemenet kylwetään harwaan ja kitketään taimelle tultua niin että noin 3 tuumaa jääpi taimen wälillä.

Korianderi (Coriandrum Sativum) yksiwuotinen putkiheinä, jonka siemenet owat hywänmakuiset ja jonka lehtiä käytetään salatiksi. Kylwetään kewäällä penkkiin, itää 10—12 päiwän takaa, ja kaswaa kaikellaisessa maassa.

<< | >>

1850-07-00 339 Mauste-kasvut. Anissi (Pimpinella Anisum)

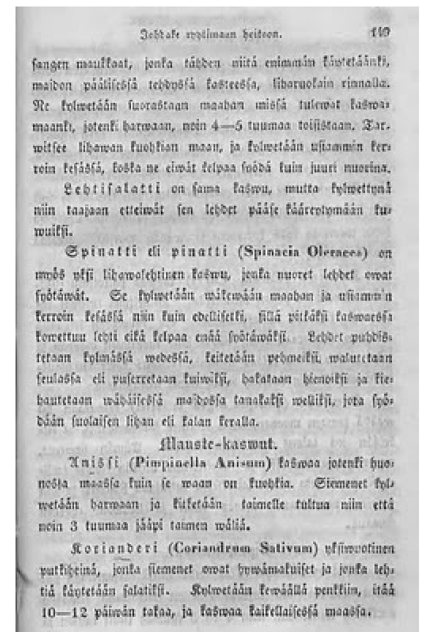
Mauste-kasvut.

Anissi (Pimpinella Anisum)

kasvaa jotenki huonossa maassa kuin se vaan on kuohkia. Siemenet kylvetään harvaan ja kitketään taimelle tultua niin että noin 3 tuumaa jääpi taimen väliä.

--

Korianderi (Coriandrum Sativum)

ſangen maukkaat, jonka tähden niitä enimmin käytetään, maidon pääliſessä tehdyssä kastessa, liharuokain rinnalla. Ne kylwetään ſuorastaan maahan missä tulewat kaswamaanki, jotenki harwaan, noin 4—5 tuumaa toiſistaan. Tarwitsee lihawan kuohkian maan, ja kylwetään uſiammin kerroin keſässä, koska ne eiwät kelpaa ſyödä kuin juuri nuorina.

Lehtiſalatti on ſama kaswu, mutta kylwettynä niin taajaan etteiwät ſen lehdet pääſe kääreytymään kuwuiksi.

Spinatti eli pinatti (Spinacia Oleracea) on myös yksi lihawalehtinen kaswu, jonka nuoret lehdet owat ſyötäwät. Se kylwetään wäkewään maahan ja uſiammin kerroin keſässä niin kuin edelliſetki, ſillä pitkäksi kaswaessa korettuu lehti eikä kelpaa enää ſyötäwäksi. Lehdet puhdistetaan kylmässä wedessä, keitetään pehmeiksi, walutetaan ſeulassa eli puſerretaan kuiwiksi, hakataan hienoiksi ja kiehautetaan wähäiſessä maidossa tanakaksi welliksi, jota ſyödään ſuolaiſen lihan eli kalan kera.

Mauste-kaswut.

Anissi (Pimpinella Anisum) kaswaa jotenki huonossa maassa kuin ſe waan on kuohkia. Siemenet kylwetään harwaan ja kitketään taimelle tultua niin että noin 3 tuumaa jääpi taimen wäliä.

Korianderi (Coriandrum Sativum) ykſiwuotinen putkiheinä, jonka ſiemenet owat hywämakuiſet ja jonka lehtiä käytetään ſalatiksi. Kylwetään kewäällä penkkiin, itää 10—12 päiwän takaa, ja kaswaa kaikellaiſessa maassa.

<< | >>

[Lukemisia Maamiehille 1849 1850](#) > [Lukemisia Maamiehille 1850](#) >

1850-07-00 341 Korianderi (Coriandrum Sativum)

Korianderi (Coriandrum Sativum)

yksivuotinen putkiheinä, jonka siemenet ovat hyvämakuiset ja jonka lehtiä käytetään salatiksi. Kylvetään keväällä penkkiin, itää 10 12 päivän takaa, ja kasvaa kaikellaisessa maassa.

======= ======= ======= ======= ======= =======

150

Johdake ryytimaan hoitoon.

--

Tilli (Anethum graveolens)

<< | >>

fangen maukkaat, jonka tähden niitä enimmin käytetäänki, maidon päällisessä tehdyssä kastecssa, liharuokain rinnalla. Ne kylwetään suorastaan maahan missä tulewat kaswamaanki, jotenki harwaan, noin 4—5 tuumaa toisistaan. Tarwitsee lihawan kuohkian maan, ja kylwetään usiammin kerroin kesässä, koska ne eiwät kelpaa syödä kuin juuri nuorina.

Lehtisalatti on sama kaswu, mutta kylwettynä niin taajaan etteiwät sen lehdet pääse kääreytymään kuwuiksi.

Spinatti eli pinatti (Spinacia Oleracea) on myös yksi lihawalehtinen kaswu, jonka nuoret lehdet owat syötäwät. Se kylwetään wäkewään maahan ja usiamman kerroin kesässä niin kuin edellisetki, sillä pitkäksi kaswaessa kowettuu lehti eikä kelpaa enää syötäwäksi. Lehdet puhdistetaan kylmässä wedessä, keitetään pehmeiksi, walutetaan seulassa eli puserretaan kuiwiksi, hakataan hienoiksi ja kiehautetaan wähäisessä maidossa tanakaksi welliksi, jota syödään suolaisen lihan eli kalan keralla.

Mauste-kaswut.

Anissi (Pimpinella Anisum) kaswaa jotenki huonossa maassa kuin se waan on kuohkia. Siemenet kylwetään harwaan ja kitketään taimelle tultua niin että noin 3 tuumaa jääpi taimen wälia.

Korianderi (Coriandrum Sativum) yksiwuotinen putkiheinä, jonka siemenet owat hywämakuiset ja jonka lehtiä käytetään salatiksi. Kylwetään kewäällä penkkiin, itää 10—12 päiwän takaa, ja kaswaa kaikellaisessa maassa.

1850-07-00 342 Tilli (Anethum graveolens)

Tilli (Anethum graveolens)

yhtäläinen kuin edellinen, myös viljelyksenki puolesta. Kasvaa yhdestä kylväksestä usiamman vuoden.

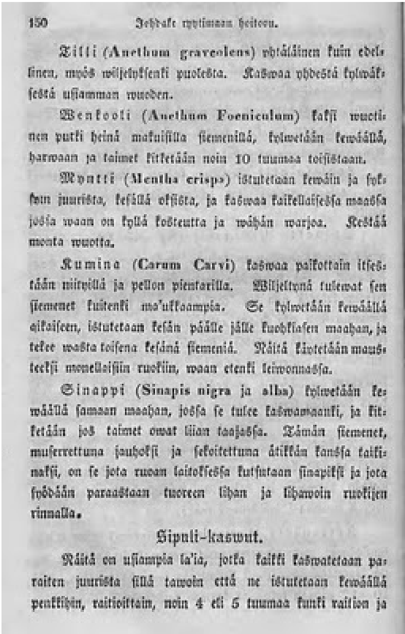
Wenkooli (Anethum Foeniculum)

kaksi vuotinen putki heinä makuisilla siemenillä, kylvetään keväällä, harvaan ja taimet kitketään noin 10 tuumaa toisistaan.

--

Myntti (Mentha erispa)

<< | >>

Tilli (Anethum graveolens) yhtäläinen kuin edellinen, myös wiljelyksenki puolesta. Kaswaa yhdestä kylwäksestä usiamman wuoden.

Wenkooli (Anethum Foeniculum) kaksi wuotinen putki heinä makuisilla siemenillä, kylwetään kewäällä, harwaan ja taimet kitketään noin 10 tuumaa toisistaan.

Myntti (Mentha crispa) istutetaan kewäin ja syksyin juurista, kesällä oksista, ja kaswaa kaikellaisessa maassa jossa waan on kyllä kosteutta ja wähän warjoa. Kestää monta wuotta.

Kumina (Carum Carvi) kaswaa paikottain itsestään niityillä ja pellon pientarilla. Wiljeltynä tulewat sen siemenet kuitenki ma'ukkaampia. Se kylwetään kewäällä aikaiseen, istutetaan kesän päälle jälle kuohkiasen maahan, ja tekee wasta toisena kesänä siemeniä. Näitä käytetään mausteeksi monellaisiin ruokiin, waan etenki leiwonnassa.

Sinappi (Sinapis nigra ja alba) kylwetään kewäällä samaan maahan, jossa se tulee kaswamaanki, ja kitketään jos taimet owat liian taajassa. Tämän siemenet, muserrettuna jauhoksi ja sekoitettuna ätikkän kanssa taikinaksi, on se jota ruoan laitoksessa kutsutaan sinapiksi ja jota syödään paraastaan tuoreen lihan ja lihawoin ruokien rinnalla.

Sipuli-kaswut.

Näitä on usiampia la'ia, jotka kaikki kaswatetaan paraiten juurista sillä tawoin että ne istutetaan kewäällä penkkihin, raitioittain, noin 4 eli 5 tuumaa kunki raition ja

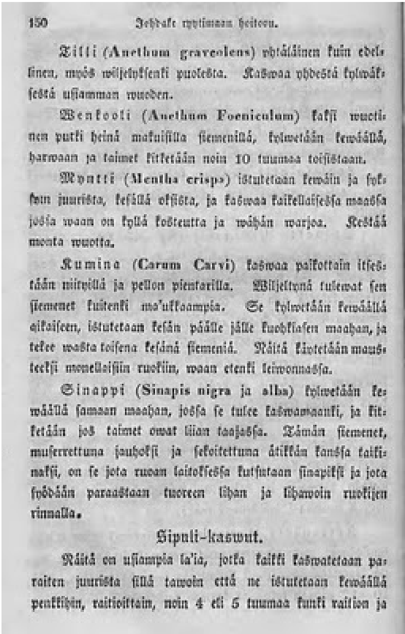
1850-07-00 343 Myntti (Mentha erispa)

Kumina (Carum Carvi)

kasvaa paikottain itsestään niityillä ja pellon pientarilla. Wiljeltynä tulevat sen siemenet kuitenki maukkaampia. Se kylvetään keväällä aikaiseen, istutetaan kesän päälle jälle kuohkiasen maahan, ja tekee vasta toisena kesänä siemeniä. Näitä käytetään mausteeksi monellaisiin ruokiin, vaan etenki leivonnassa.

--

Sinappi (Sinapis nigra ja alba)

150 Jehdakc ryytimaan heitoon.

Tilli (Anethum graveolens) yhtäläinen kuin edellinen, myös wiljelyksenki puolesta. Kaswaa yhdestä kylwäksestä usiamman wuoden.

Wenkooli (Anethum Foeniculum) kaksi wuotinen putki heinä makuisilla siemenillä, kylwetään kewäällä, harwaan ja taimet kitketään noin 10 tuumaa toisistaan.

Myntti (Mentha crispa) istutetaan kewäin ja syksyin juurista, kesällä oksista, ja kaswaa kaikellaisessa maassa jossa waan on kyllä kosteutta ja wähän warjoa. Kestää monta wuotta.

Kumina (Carum Carvi) kaswaa paikottain itsestään niityillä ja pellon pientarilla. Wiljeltynä tulewat sen siemenet kuitenki ma'ukkaampia. Se kylwetään kewäällä aikaiseen, istutetaan kesän päälle jälle kuohkiasen maahan, ja tekee wasta toisena kesänä siemeniä. Näitä käytetään mausteeksi monellaisiin ruokiin, waan etenki leiwonnassa.

Sinappi (Sinapis nigra ja alba) kylwetään kewäällä samaan maahan, jossa se tulee kaswamaanki, ja kitketään jos taimet owat liian taajassa. Tämän siemenet, muserrettuna jauhoksi ja sekoitettuna ätikkän kanssa taikinaksi, on se jota ruoan laitoksessa kutsutaan sinapiksi ja jota syödään paraastaan tuoreen lihan ja lihawoin ruokijen rinnalla.

Sipuli-kaswut.

Näitä on usiampia la'ia, jotka kaikki kaswatetaan paraiten juurista sillä tawoin että ne istutetaan kewäällä penkkihin, raitioittain, noin 4 eli 5 tuumaa kunki raition ja

<< | >>

1850-07-00 344 Sinappi (Sinapis nigra ja alba)

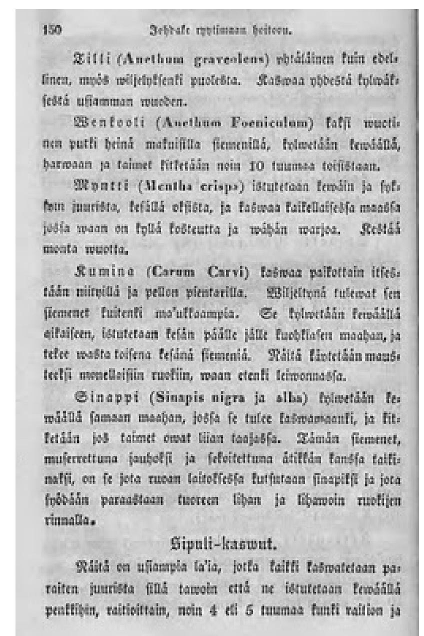
Sinappi (Sinapis nigra ja alba)

kylvetään keväällä samaan maahan, jossa se tulee kasvamaanki, ja kitketään jos taimet ovat liian taajassa. Tämän siemenet, muserrettuna jauhoksi ja sekoitettuna ätikkän kanssa taikinaksi, on se jota ruoan laitoksessa kutsutaan sinapiksi ja jota syödään paraastaan tuoreen lihan ja lihavoin ruokijen rinnalla.

--

Sipuli-kasvut.

<< | >>

150 Johdatus ryytimaan hoitoon.

Tilli (Anethum graveolens) yhtäläinen kuin edellinen, myös wiljelyksenki puolesta. Kaswaa yhdestä kylwäksestä usiamman wuoden.

Wenkooli (Anethum Foeniculum) kaksi wuotinen putki heinä makuisilla siemenillä, kylwetään kewäällä, harwaan ja taimet kitketään noin 10 tuumaa toisistaan.

Myntti (Mentha crispa) istutetaan kewäin ja syksyin juurista, kesällä oksista, ja kaswaa kaikellaisessa maassa jossa waan on kyllä kosteutta ja wähän warjoa. Kestää monta wuotta.

Kumina (Carum Carvi) kaswaa paikottain itsestään niityillä ja pellon pientarilla. Wiljeltynä tulewat sen siemenet kuitenki ma'ukkaampia. Se kylwetään kewäällä aikaiseen, istutetaan kesän päälle jälle kuohkiasen maahan, ja tekee wasta toisena kesänä siemeniä. Näitä käytetään mausteeksi monellaisiin ruokiin, waan etenki leiwonnassa.

Sinappi (Sinapis nigra ja alba) kylwetään kewäällä samaan maahan, jossa se tulee kaswamaanki, ja kitketään jos taimet owat liian taajassa. Tämän siemenet, muserrettuna jauhoksi ja sekoitettuna ätikkän kanssa taikinaksi, on se jota ruoan laitoksessa kutsutaan sinapiksi ja jota syödään paraastaan tuoreen lihan ja lihawoin ruokijen rinnalla.

Sipuli-kaswut.

Näitä on usiampia la'ia, jotka kaikki kaswatetaan paraiten juurista sillä tawoin että ne istutetaan kewäällä penkkihin, raitioittain, noin 4 eli 5 tuumaa kunki raition ja

1850-07-00 346 Sipuli-kasvut

Sipuli-kasvut.

Näitä on usiampia la'ia, jotka kaikki kasvatetaan paraiten juurista sillä tavoin että ne istutetaan keväällä penkkihin, raitioittain, noin 4 eli 5 tuumaa kunki raition ja

======= ======= ======= ======= ======= =======

Johdake ryytimaan hoitoon.

151

taimen väliä. Ne voivat myös kasvatettaa siemenistä, jotka kylvetään keväällä väkevään maahan, istutetaan uudestaan penkkiihin, niin kohta kuin taimet ovat tulleet jokseenki jäntteriksi. Sellaisia erila'ia ovat heinäsipuli, jota viljellään vaan varsijensa suhteen, kynsilaukka, putkisipuli, purjosipuli, punainensipuli, joita kaikkia käytetään ruoan laitoksessa sekä raakoina,

keitettynä että myös salattina, erinomattain liha- ja kalaruokain rinnalla.

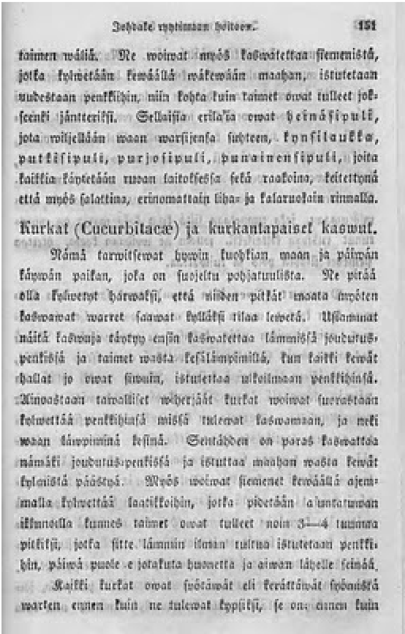
--

Kurkat (Cucurbitacae) ja kurkantapaiset kasvut.

<< | >>

1850-07-00 347 Kurkat (Cucurbitacae) ja kurkantapaiset kasvut

Kurkat (Cucurbitacae) ja kurkantapaiset kasvut.

Johdake ryytimaan hoitoon. 151

taimen wäliä. Ne woiwat myös kaswatettaa siemenistä, jotka kylwetään kewäällä wäkewään maahan, istutetaan uudestaan penkkihin, niin kohta kuin taimet owat tulleet jokseenki jäntteriksi. Sellaisia erila'ia owat heinäsipuli, jota wiljellään maan warsijensa suhteen, kynsilaukka, putkisipuli, purjosipuli, punainensipuli, joita kaikkia käytetään ruan laitokkeissa sekä raakoina, leikettynä että myös salattina, erinomattain liha- ja kalaruokain rinnalla.

Kurkat (Cucurbitaceæ) ja kurkantapaiset kaswut.

Nämä tarwitsewat hywin kuohkian maan ja päiwän käywän paikan, joka on suojeltu pohjatuulista. Ne pitää olla kylwetyt harwaksi, että niiden pitkät maata myöten kaswawat warret saawat kylläksi tilaa lewetä. Usiammat näitä kaswuja täytyy ensin kaswatettaa lämmissä joudutus-penkissä ja taimet wasta kesälämpimillä, kun kaikki kewät hallat jo owat siwuin, istutettaa ulkoilmaan penkkihinsä. Ainoastaan tawalliset wiherjäät kurkat woiwat suorastaan kylwettää penkkihinsä missä tulewat kaswamaan, ja neki waan lämpiminä kesinä. Sentähden on paras kaswattaa nämäki joudutus-penkissä ja istuttaa maahan wasta kewät kylmistä päästyä. Myös woiwat siemenet kewäällä ajemmalla kylwettää laatikkoihin, jotka pidetään asuntatuwan ikkunoilla kunnes taimet owat tulleet noin 3—4 tuumaa pitkiksi, jotka sitte lämmin ilman tultua istutetaan penkkihin, päiwä puole e jotakuta huonetta ja aiwan lähelle seinää.

Kaikki kurkat owat syötäwät eli kerättäwät syömistä warten ennen kuin ne tulewat kypsiksi, se on: ennen kuin

Nämä tarvitsevat hyvin kuohkian maan ja päivän käyvän paikan, joka on suojeltu pohjatuulista. Ne pitää olla kylvetyt harvaksi, että niiden pitkät maata myöten kasvavat varret saavat kylläksi tilaa levetä. Usiammat näitä kasvuja täytyy ensin kasvatettaa lämmissä joudutuspenkissä ja taimet vasta kesälämpimillä, kun kaikki kevät hallat jo ovat sivuin,

istutettaa ulkoilmaan penkkihinsä. Ainoastaan tavalliset viherjäät kurkat voivat suorastaan kylvettää penkkihinsä missä tulevat kasvamaan, ja neki vaan lämpiminä kesinä. Sentähden on paras kasvattaa nämäki joudutus-penkissä ja istuttaa maahan vasta kevät kylmistä päästyä. Myös voivat siemenet keväällä ajemmalla kylvettää laatikkoihin,

jotka pidetään asuntatuvan ikkunoilla kunnes taimet ovat tulleet noin 3 4 tuumaa pitkiksi, jotka sitte lämmin ilman tultua istutetaan penkkihin, päivä puolelle jotakuta huonetta ja aivan lähelle seinää.

Kaikki kurkat ovat svötävät eli kerättävät syömistä varten ennen kuin ne tulevat kypsiksi, se on: ennen kuin

======= ======= ======= ======= ======= =======

152

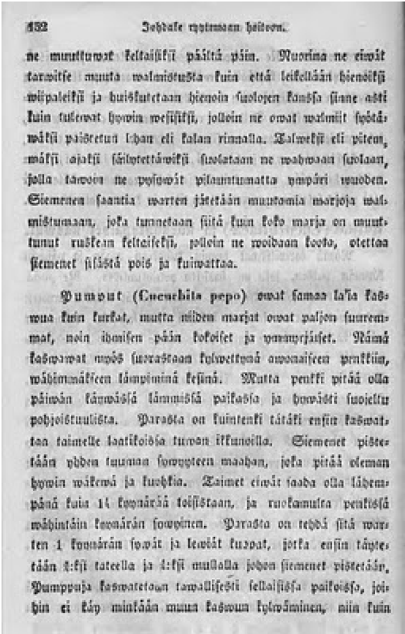
Johdake ryytimaan hoitoon.

ne muuttuvat keltaisiksi päältä päin. Nuorina ne eivät tarvitse muuta valmistusta kuin että leikellään hienoiksi viipaleiksi ja huiskutetaan hienoin suolojen kanssa sinne asti kuin tulevat hyvin, vesisiksi, jolloin ne ovat valmiit syötäväksi paistetun lihan eli kalan rinnalla. Talveksi eli pitemmäksi ajaksi säilytettäviksi suolataan ne vahvaan suolaan jolla tavoin ne pysyvät pilauntumatta ympäri vuoden.

Siemenen saantia varten jätetään muutamia marjoja valmistumaan, joka tunnetaan siitä kuin koko marja on muuttunut ruskean keltaiseksi, jolloin ne voidaan koota, otettaa siemenet sisästä pois ja kuivattaa.

--

Pumput (Cueurbita pepo)

152 Johdake ryytimaan hoitoon.

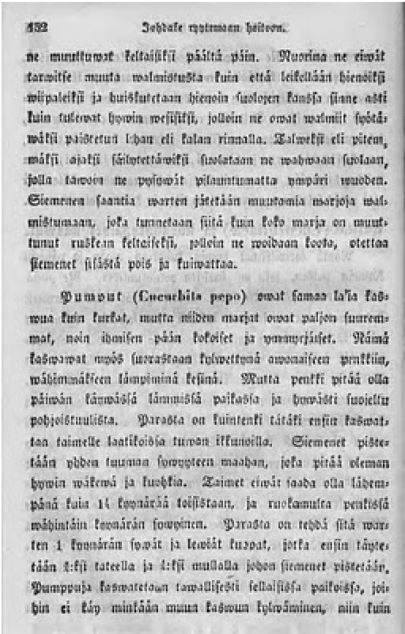
ne muuttuwat keltaisiksi päältä päin. Nuorina ne eiwät tarwitse muuta walmistusta kuin että leikellään hienoiksi wiipaleiksi ja huiskutetaan hienoin suolojen kanssa sinne asti kuin tulewat hywin wesisiksi, jolloin ne owat walmiit syötäwäksi paistetun lihan eli kalan rinnalla. Talweksi eli pitemmäksi ajaksi säilytettäwiksi suolataan ne wahwaan suolaan, jolla tawoin ne pysywät pilauntumatta ympäri wuoden. Siemenen saantia warten jätetään muutamia marjoja walmistumaan, joka tunnetaan siitä kuin koko marja on muuttunut ruskean keltaiseksi, jolloin ne woidaan koota, otettaa siemenet sisästä pois ja kuiwattaa.

Pumput (Cucurbita pepo) owat samaa la'ia kaswua kuin kurkat, mutta niiden marjat owat paljon suuremmat, noin ihmisen pään kokoiset ja [illegible]. Nämä kaswawat myös suorastaan kylwettynä awonaiseen penkkiin, wähimmäkseen lämpiminä kesinä. Mutta penkki pitää olla päiwän käywässä lämmissä paikassa ja hywästi suojeltu pohjoistuulista. Parasta on kuitenki täkäki ensin kaswattaa taimelle laatikoissa tuwan ikkunoilla. Siemenet pistetään yhden tuuman sywyyteen maahan, joka pitää oleman hywin wäkewä ja kuohkia. Taimet eiwät saada olla lähempänä kuin 1½ kyynärää toisistaan, ja ruokamulta penkissä wähintäin kyynärän sywyinen. Parasta on tehdä sitä warten 1 kyynärän sywät ja lewiät kuopat, jotka ensin täytetään [illegible] [illegible] ja 1:ksi mullalla johon siemenet pistetään. Pumppuja kaswatetaan tawallisesti sellaisissa paikoissa, joihin ei käy mitään muun kaswun kylwäminen, niin kuin

<< | >>

1850-07-00 348 Pumput (Cueurbita pepo)

Pumput (Cueurbita pepo)

ne muuttuwat keltaisiksi päältä päin. Nuorina ne eiwät tarwitse muuta walmistusta kuin että leikellään hienoiksi wiipaleiksi ja huiskutetaan hienoin suolojen kanssa siihen asti kuin tulewat hywin wesisiksi, jolloin ne owat walmiit syötäwäksi paistetun lihan eli kalan rinnalla. Talweksi eli pitemmäksi ajaksi säilytettäwiksi suolataan ne wahwaan suolaan, jolla tawoin ne pysywät pilaantumatta ympäri wuoden. Siemenen saantia warten jätetään muutamia marjoja walmistumaan, joka tunnetaan siitä kuin koko marja on muuttunut ruskean keltaiseksi, jolloin ne woidaan koota, otettaa siemenet sisästä pois ja kuiwattaa.

Pumput (Cucurbita pepo) owat samaa la'ia kaswua kuin kurkat, mutta niiden marjat owat paljon suuremmat, noin ihmisen pään kokoiset ja ymmyrjäiset. Nämä kaswawat myös suorastaan kylwettynä awonaiseen penkkiin, wähimmäkseen lämpiminä kesinä. Mutta penkki pitää olla päiwän käywässä lämmissä paikassa ja hywästi suojeltu pohjoistuulista. Parasta on kuintenki tätäki ensin kaswattaa taimelle laatikoissa tuwan ikkunoilla. Siemenet pistetään yhden tuuman sywyyteen maahan, joka pitää oleman hywin wäkewä ja kuohkia. Taimet eiwät saada olla lähempänä kuin 1½ kyynärää toisistaan, ja ruokamulta penkissä wähintäin kyynärän sywyinen. Parasta on tehdä sitä warten 1 kyynärän sywät ja lewiät kuopat, jotka ensin täytetään ½:ksi tateella ja ½:ksi mullalla johon siemenet pistetään. Pumppuja kaswatetaan tawallisesti sellaisissa paikoissa, joihin ei käy minkään muun kaswun kylwäminen, niin kuin

ovat samaa la'ia kasvua kuin kurkat, mutta niiden marjat ovat paljon suuremmat, noin ihmisen pään kokoiset ja ymmyrjäiset. Nämä kasvavat myös suorastaan kylvettynä avonaiseen penkkiin, vähimmäkseen lämpiminä kesinä. Mutta penkki pitää olla päivän käyvässä lämmissä paikassa ja hyvästi suojeltu pohjoistuulista. Parasta on kuintenki tätäki ensin kasvattaa taimelle laatikoissa tuvan ikkunoilla.

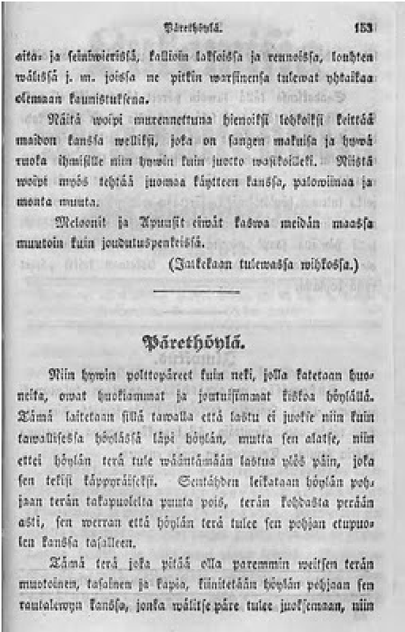
Siemenet pistetään yhden tuuman syvyyteen maahan, joka pitää oleman hyvin väkevä ja kuohkia. Taimet eivät saada olla lähempänä kuin 1½ kyynärää toisistaan, ja ruokamulta penkissä vähintäin kyynärän syvyinen. Parasta on tehdä sitä varten 1 kyynärän syvät ja leviät kuopat, jotka ensin täytetään ½:ksi tateella ja mullalla johon siemenet pistetään.

Pumppuja kasvatetaan tavallisesti sellaisissa paikoissa, joihin ei käy minkään muun kasvun kylväminen, niin kuin

======= ======= ======= ======= ======= =======

Pärethöylä.

153

aita- ja seinäwierissä, kallioin laksoissa ja rennoissa, louhten wälissä j. m. joissa ne pitkin warsinensa tulewat yhtaikaa olemaan kaunistuksena.

Näitä woipi murennettuna hienoiksi lohkoiksi keittää maidon kanssa welliksi, joka on sangen makuisa ja hywä ruoka ihmisille niin hywin kuin juotto wasikoilleki. Niistä woipi myös tehdä juomaa käytteen kanssa, palowiinaa ja monta muuta.

Meloonit ja Apuusit eiwät kaswa meidän maassa muutoin kuin jouduttuspenkeissä.

(Jatketaan tulewassa wiikossa.)

Pärethöylä.

Niin hywin polttopäreet kuin neki, jolla katetaan huoneita, owat huokiammat ja joutuisimmat tikkoa höylällä. Tämä laitetaan sillä tawalla että lastu ei juokse niin kuin tawallisessa höylässä läpi höylän, mutta sen alatse, niin ettei höylän terä tule wääntämään lastua ylös päin, joka sen tekisi käppyräiseksi. Sentähden leikataan höylän pohjaan terän takapuolelta puuta pois, terän kohdasta perään asti, sen werran että höylän terä tulee sen pohjan etupuolen kanssa tasalleen.

Tämä terä joka pitää olla paremmin weitsen terän muotoinen, tasainen ja kapia, kiinitetään höylän pohjaan sen rautalewyn kanssa, jonka wälitse päre tulee juoksemaan, niin

aita- ja seinävierissä, kallioin laksoissa ja rennoissa, louhten välissä j. m. joissa ne pitkin varsinensa tulevat yhtaikaa olemaan kaunistuksena.

Näitä voipi murennettuna hienoiksi lohkoiksi keittää maidon kanssa velliksi, joka on sangen makuisa ja hyvä ruoka ihmisille niin hyvin kuin juotto vasikoilleki. Niistä voipi myös tehtää juomaa käytteen kanssa, paloviinaa ja monta muuta.

--

Meloonit ja Apuusit

<< | >>

1850-07-00 349 Meloonit ja Apuusit

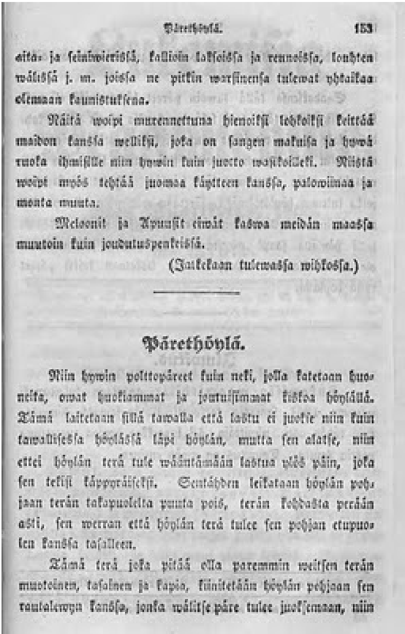
Meloonit ja Apuusit

eivät kasva meidän maassa muutoin kuin joudutuspenkeissä.

(Jatkekaan tulevassa vihkossa.)

--

Pärethöylä.

aita- ja seinäwierissä, kallioin lakkoissa ja rennoissa, louhten wälissä j. m. joissa ne pitkin warsinensa tulewat yhtaikaa olewaan kaunistuksena.

Näitä woipi murennettuna hienoiksi lehkoiksi keittää maidon kanssa welliksi, joka on sangen makuisa ja hywä ruoka ihmisille niin hywin kuin juotto wasikoilleki. Niistä woipi myös tehdä juomaa käytteen kanssa, palowiinaa ja monta muuta.

Meloonit ja Apuusit eiwät kaswa meidän maassa muutoin kuin joudutuspenkeissä.

(Jatkekaan tulewassa wihkossa.)

Pärethöylä.

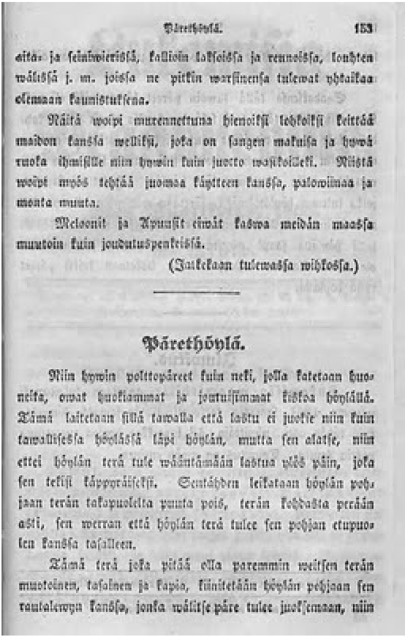
Niin hywin polttopäreet kuin neki, joilla katetaan huoneita, owat huokiammat ja joutuisimmat tehdä höylällä. Tämä laitetaan sillä tawalla että lastu ei juokse niin kuin tawallisessa höylässä läpi höylän, mutta sen alatse, niin ettei höylän terä tule wääntämään lastua ylös päin, joka sen tekisi käppyräiseksi. Sentähden leikataan höylän pohjaan terän takapuolelta puuta pois, terän kohdasta perään asti, sen werran että höylän terä tulee sen pohjan etupuolen kanssa tasalleen.

Tämä terä joka pitää olla paremmin weitsen terän muotoinen, tasainen ja kapia, kiinitetään höylän pohjaan sen rautalewyn kanssa, jonka wälitse päre tulee juoksemaan, niin

<< | >>

1850-07-00 351 Pärethöylä.

Pärethöylä.

aita- ja seinäwierissä, kallioin lakkoissa ja reunoissa, louhten wälissä j. m. joissa ne pitkin warsinensa tulewat yhtaikaa elemaan kaunistuksena.

Näitä woipi murennettuna hienoiksi lehkoiksi keittää maidon kanssa welliksi, joka on sangen makuisa ja hywä ruoka ihmisille niin hywin kuin juotto wasikoilleki. Niistä woipi myös tehdä juomaa käytteen kanssa, palowiinaa ja monta muuta.

Meloonit ja Arbuusit eiwät kaswa meidän maassa muutoin kuin joudutuspenkeissä.

(Jatkekaan tulewassa wiikossa.)

Pärethöylä.

Niin hywin polttopäreet kuin neki, jolla katetaan huoneita, owat huokiammat ja joutuisimmat kiskoa höylällä. Tämä laitetaan sillä tawalla että lastu ei juokse niin kuin tawallisessa höylässä läpi höylän, mutta sen alatse, niin ettei höylän terä tule wääntämään lastua ylös päin, joka sen tekisi käppyräiseksi. Sentähden leikataan höylän pohjaan terän takapuolelta puuta pois, terän kohdasta perään asti, sen werran että höylän terä tulee sen pohjan etupuolen kanssa tasalleen.

Tämä terä joka pitää olla paremmin weitsen terän muotoinen, tasainen ja kapia, kiinitetään höylän pohjaan sen rautalewyn kanssa, jonka wälitse päre tulee juoksemaan, niin

Niin hyvin polttopäreet kuin neki, jolla katetaan huoneita, ovat huokiammat ja joutuisimmat kiskoa höylällä.

Tämä laitetaan sillä tavalla että lastu ei juokse niin kuin tavallisessa höylässä läpi höylän, mutta sen alatse, niin ettei höylän terä tule vääntämään lastua ylös päin, joka sen tekisi käppyräiseksi. Sentähden leikataan höylän pohjaan terän takapuolelta puuta pois, terän kohdasta perään asti, sen verran että höylän terä tulee sen pohjan etupuolen kanssa tasalleen.

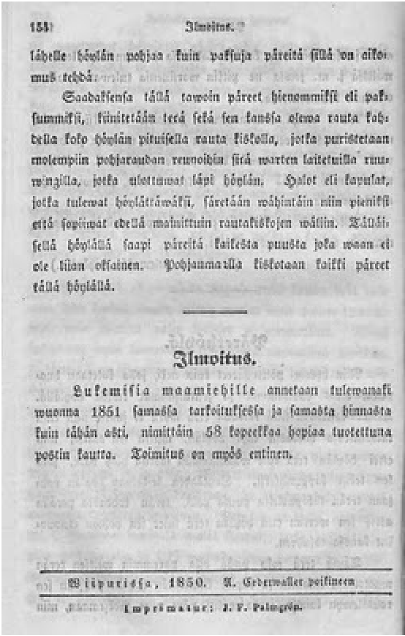
Tämä terä joka pitää olla paremmin veitsen terän muotoinen, tasainen ja kapia, kiinitetään höylän pohjaan sen lautalevyn kanssa, jonka välitse päre tulee juoksemaan, niin

======= ======= ======= ======= ======= =======

154

Ilmoitus.

lähelle höylän pohjaa kuin paksuja päreitä sillä on aikomus tehdä.

lähelle höylän pohjaa kuin paksuja päreitä sillä on aikomus tehdä.

Saadaksensa tällä tawoin päreet hienommiksi eli paksummiksi, kiinitetään terä sekä sen kanssa olewa rauta kahdella koko höylän pituisella rauta kiskolla, jotka puristetaan molempiin pohjaraudan reunoihin sitä warten laitetuilla ruuwingilla, jotka ulottuwat läpi höylän. Halot eli kapulat, jotka tulewat höylättäwäksi, säretään wähintäin niin pieniksi että sopiiwat edellä mainittuin rautakiskojen wäliin. Tälläisellä höylällä saapi päreitä kaikesta puusta joka waan ei ole liian oksainen. Pohjanmaalla kiskotaan kaikki päreet tällä höylällä.

Ilmoitus.

Lukemisia maamiehille annetaan tulewanaki wuonna 1851 samassa tarkoituksessa ja samasta hinnasta kuin tähän asti, nimittäin 58 kopeekkaa hopiaa tuotettuna postin kautta. Toimitus on myös entinen.

Wiipurissa, 1850. A. Cedarwaller poikinensa.
Imprimatur: J. F. Palmgrén.

Saadaksensa tällä tavoin päreet hienommiksi eli paksummiksi, kiiinitetään terä sekä sen kanssa oleva lauta kahdella koko höylän pituisella rauta kiskolla, jotka puristetaan molempiin pohjaraudan reunoihin sitä varten laitetuilla ruuvingilla, jotka ulottuvat läpi höylän. Halot eli kapulat, jotka tulevat höylättäväksi, säretään vähintäin niin pieniksi että sopiivat edellä mainittuin rautakiskojen väliin.

Tälläisellä höylällä saapi päreitä kaikesta puusta joka vaan ei ole liian oksainen. Pohjanmaala kiskotaan kaikki päreet tällä höylällä.

--

Ilmoitus.

1850-07-00 352 Ilmoitus

Ilmoitus.

Lukemisia maamiehille annetaan tulevanaki vuonna 1851 samassa tarkoituksessa ja samasta hinnasta kuin tähän asti, nimittäin 58 kopeekkaa hopiaa tuotettuna postin kautta.

Toimitus on myös entinen.

--

Wiipurissa, 1850. A. Cederwaller poikineen

Imprimatur: J. F. Palmgrén

======= ======= ======= ======= ======= =======

Lukemisia Maamiehille.

2:nen Wuosikerta, 1850.

5:s Wihko.

Wuosikerta, eli 6 vihkoa, maksaa Wiipurissa 50 kop., ja Postikonttuoreissa Suomessa 58 kop. hopiaa.

--

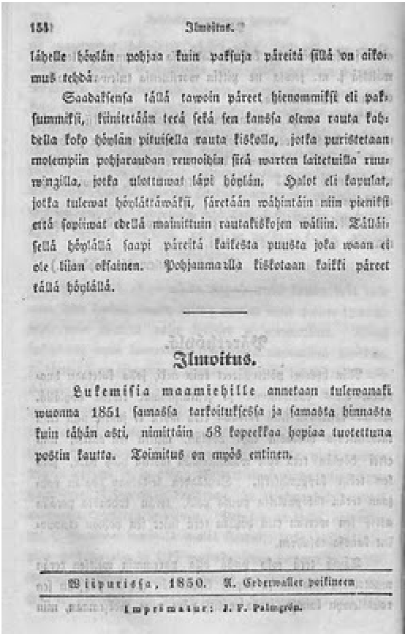
Johdake ryytimaan hoitoon.

(Jatkanto 4:teen vihkoon.)

--

Palkokasvut.

Pavut.

lähelle höwlän pohjaa kuin paksuja päreitä sillä on aikomus tehdä.

Saadaksensa tällä tawoin päreet hienommiksi eli paksummiksi, kiinitetään terä sekä sen kanssa olewa rauta kahdella koko höwlän pituisella rauta kiskolla, jotka puristetaan molempiin pohjaraudan rewnoihin sitä warten laitetuilla ruuwingilla, jotka ulottuwat läpi höwlän. Halot eli kapulat, jotka tulewat höylättäwäksi, sahetaan wähintäin niin pieniksi että sopiwat edellä mainittuin rautakiskojen wäliin. Tällaisella höylällä saapi päreitä kaikesta puusta joka waan ei ole liian oksainen. Pohjanmaalla kiskotaan kaikki päreet tällä höylällä.

Ilmoitus.

Lukemisia maamiehille annetaan tulewanaki wuonna 1851 samassa tarkoituksessa ja samasta hinnasta kuin tähän asti, nimittäin 58 kopeekkaa hopiaa tuotettuna postin kautta. Toimitus on myös entinen.

Wiipurissa, 1850. A. Cederwaller poikineen

Imprimatur: J. F. Palmgrén

<< | >>

1850-09-00 401 Palkokasvut. Pavut.

Palkokasvut.

Pavut.

Tällä nimellä ymmärretään erinomattain kahta erila'ia palkokasvua, ryytimaan- eli Turkinpavut (Phascolus) ja peltopavut (Vicia Faba)Ryytimaan pavuista kasvavat taas toiset sangen pitkiksi niin että ne täytyy tuettaa saloilla, ja toiset ovat aivan lyheitä.

Lukemisia Maamiehille.

2:nen Wuosikerta, 1850.

5:s Wihko.

Wuosikerta, eli 6 wihkoa, maksaa Wiipurissa 50 kop., ja Postikonttuorissa Suomessa 58 kop. hopiaa.

Johdake ryytimaan hoitoon.

(Jatkanto 4:teen wihkoon.)

Palkokaswut.

Pawut. Tällä nimellä ymmärretään erinomattain kahta erila'ia palkokaswua, ryytimaan- eli Turkinpawut (Phascolus) ja peltopawut (Vicia Faba). Ryytimaan pawuista kaswawat taas toiset sangen pitkiksi niin että ne täytyy tuettaa saloilla, ja toiset owat aiwan lyheitä. Ryytimaan Salkopawut (Phaccolus vulgaris). Näistä owat miekkapawut paraimmat, joilla on pitemmät (usiasti 12

14

Ryytimaan Salkopavut (Phaccolus vulgaris). Näistä ovat miekkapavut paraimmat, joilla on pitemmät(usiasti 12

14

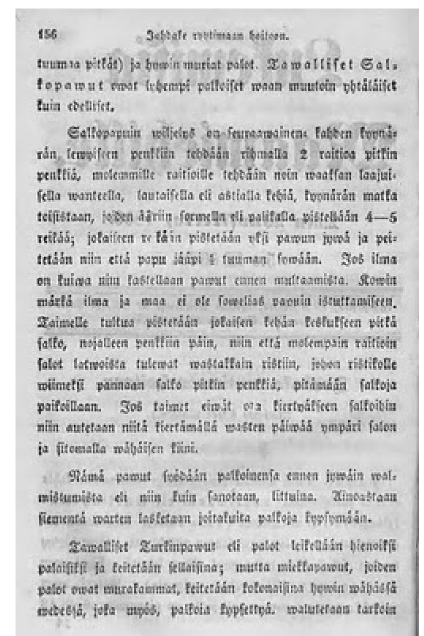
======= ======= ======= ======= ======= =======

156

Johdake ryytimaan hoitoon.

tuumaa pitkät) ja hyvin muriat palot. Tavalliset Salkopavut ovat lyhempi palkoiset vaan muutoin yhtäläiset kuin edelliset.

Salkopapuin viljelys on seuraavainen: kahden kynnärän levyiseen penkkiin tehdään rihmalla 2 raitioa pitkin penkkiä, molemmille raitioille tehdään noin vaaksan laajuisella vanteella, lautaisella eli astialla kehiä, kyynärän matka toisistaan, joiden ääriin sormella eli palikalla pistellään 4 5 reikää; jokaiseen reikään pistetään yksi pavun jyvä ja peitetään niin että papu jääpi ½

156 Johdake ryytimaan hoitoon.

tuumaa pitkät) ja hywin muriat palot. Tawalliset Salkopawut owat lyhempi palkoiset waan muutoin yhtäläiset kuin edelliset.

Salkopapuin wiljelys on seuraawainen: kahden kynnärän lewyiseen penkkiin tehdään rihmalla 2 raitioa pitkin penkkiä, molemmille raitioille tehdään noin waaksan laajuisella wanteella, lautaisella eli astialla kehiä, kynnärän matka toisistaan, joiden ääriin sormella eli palikalla pistellään 4—5 reikää; jokaiseen reikään pistetään yksi pawun jywä ja peitetään niin että papu jääpi ½ tuuman sywään. Jos ilma on kuiwa niin kastellaan pawut ennen multaamista. Kowin märkä ilma ja maa ei ole sowelias pawuin istuttamiseen. Taimelle tuttua pistetään jokaisen kehän keskukseen pitkä salko, nojalleen penkkiin päin, niin että molempain raitioin salot latwoista tulewat wastakkain ristiin, johon ristikolle wiimeksi pannaan salko pitkin penkkiä, pitämään salkoja paikoillaan. Jos taimet eiwät ota kiertyäkseen salkoihin niin autetaan niitä kiertämällä wasten päiwää ympäri salon ja sitomalla wähäisen kiini.

Nämä pawut syödään palkoinensa ennen jywäin walmistumista eli niin kuin sanotaan, littuina. Ainoastaan siementä warten lasketaan joitakuita palkoja kypsymään.

Tawalliset Turkinpawut eli palot leikellään hienoiksi palaisiksi ja keitetään sellaisina; mutta miekkapawut, joiden palot owat murakammat, keitetään kokonaisina hywin wähässä wedessä, joka myös, palkoja kypsettyä, walutetaan tarkoin

tuuman syvään. Jos ilma on kuiva niin kastellaan pavut ennen multaamista. Kovin märkä ilma ja maa ei ole sovelias pavuin istuttamiseen. Taimelle tuttua pistetään jokaisen kehän keskukseen pitkä salko, nojalleen penkkiin päin, niin että molempain raitioin salot latvoista tulevat vastakkain ristiin, johon ristikolle viimeksi pannaan salko pilkin penkkiä,

pitämään salkoja paikoillaan. Jos taimet eivät ota kiertyäkseen jalkoihin niin autetaan niitä kiertämällä vasten päivää ympäri salon ja sitomalla vahäisen kiini.

Nämä pavut syödään palkoinensa ennen jyväin valmistumista eli niin kuin sanotaan, littuina. Ainoastaan siementä varten lasketaan joitakuita palkoja kypsymään.

Tavalliset Turkinpavut eli palot leikellään hienoiksi palaisiksi ja keitetään sellaisina; mutta miekkapavut, joiden palot ovat murakammat, keitetään kokonaisina hyvin vähässä vedessä, joka myös, palkoja kypsettyä, valutetaan tarkoin

======= ======= ======= ======= ======= =======

Johdake ryytimaan hoitoon.

pois, jonka jälkeen ne, voisulassa ja hituisen suolassa paisteltua, ovat valmiit syötäväksi liha- ja kalaruoan rinnalla.

Lyhyet ryytimaanpavut

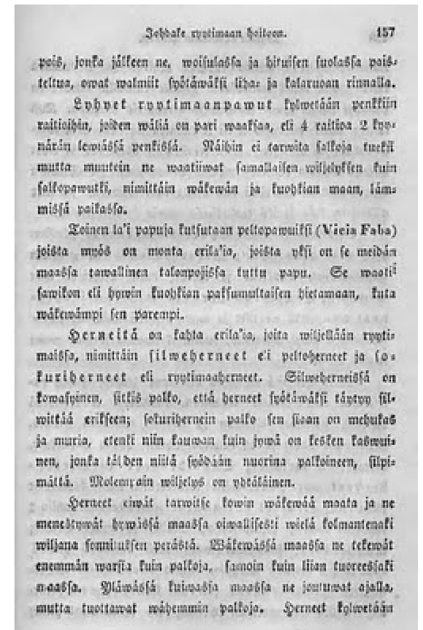
kylvetään penkkiin raitioihin, joiden väliä on pari vaaksaa, eli 4 raitioa 2 kyynärän leviässä penkissä. Näihin ei tarvita salkoja tueksi mutta muutoin ne vaatiivat samallaisen viljelyksen kuin salkopavutki, nimittäin väkevän ja kuohkian maan, lämmissä paikassa.

Toinen la'i

papuja kutsutaan peltopavuiksi (Vicia Faba), joista myös on monta erila'ia, joista yksi on se meidän maassa tavallinen talonpojissa tuttu papu. Se vaatii savikon eli hyvin kuohkian paksumultaisen hietamaan, kuta väkevämpi sen parempi.

--

Herneitä

pois, jonka jälkeen ne, woisulassa ja hituisen suolassa paisteltua, owat walmiit syötäwäksi liha- ja kalaruoan rinnalla.

Lyhyet ryytimaanpawut kylwetään penkkiin raitioihin, joiden wäliä on pari waaksaa, eli 4 raitioa 2 kyynärän lewiässä penkissä. Näihin ei tarwita salkoja tueksi mutta muutoin ne waatiiwat samallaisen wiljelyksen kuin salkopawutki, nimittäin wäkewän ja kuohkian maan, lämmissä paikassa.

Toinen la'i papuja kutsutaan peltopawuiksi (Vicia Faba) joista myös on monta erila'ia, joista yksi on se meidän maassa tawallinen talonpojissa tuttu papu. Se waatii sawikon eli hywin kuohkian paksumultaisen hietamaan, kuta wäkewämpi sen parempi.

Herneitä on kahta erila'ia, joita wiljellään ryytimaissa, nimittäin silweherneet eli peltoherneet ja sokuriherneet eli ryytimaaherneet. Silweherneissä on kowasyinen, sitkiä palko, että herneet syötäwäksi täytyy silwittää eriksensä; sokurihernein palko sen sijaan on mehukas ja muria, etenkin niin kauwan kuin jywä on kesken kaswuinen, jonka tähden niitä syödään nuorina palkoineen, silpimättä. Molempain wiljelys on yhtäläinen.

Herneet eiwät tarwitse kowin wäkewää maata ja ne menestywät hywissä maassa oiwallisesti wielä kolmantenaki wiljana sonnituksen perästä. Wäkewässä maassa ne tekewät enemmän warsia kuin palkoja, samoin kuin liian tuoreessaki maassa. Yläwässä kuiwassa maassa ne joutuwat ajalla, mutta tuottawat wähemmän palkoja. Herneet kylwetään

<< | >>

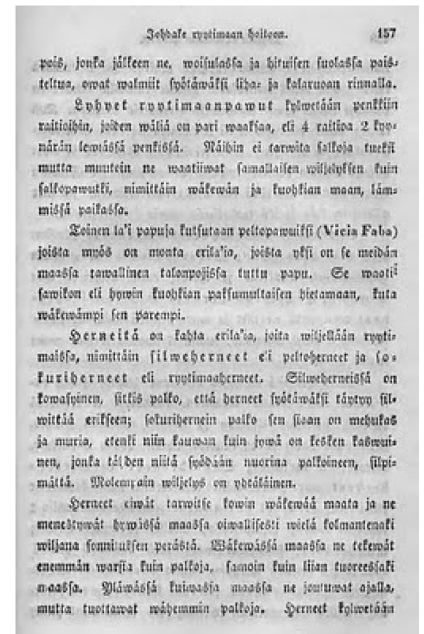
1850-09-00 402 Herneitä

Herneitä

on kahta erila'ia, joita viljellään ryytimaissa, nimittäin siveherneet eli peltoherneet ja sokuriherneet eli ryytimaaherneet. Siveherneissä on kovasyinen, sitkis palko, että herneet syötäväksi täytyy silvittää erikseen; sokurihernein palko sen siaan on mehukas ja muria, etenki niin kauvan kuin jyvä on kesken kasvuinen, jonka tähden niitä syödään nuorina palkoineen,

silpimättä. Molempain viljelys on yhtäläinen.

Herneet eivät tarvitse kovin väkevää maata ja ne menestyvät hyvissä maassa oivallisesti vielä kolmantenaki viljana sonnituksen perästä. Wäkevässä maassa ne tekevät enemmän varsia kuin palkoja, samoin kuin liian tuoreessaki maassa. Ylävässä kuivassa maassa ne joutuvat ajalla, mutta tuottavat vähemmin palkoja. Herneet kylvetään

pois, jonka jälkeen ne, woisulassa ja hituisen suolassa paisteltuna, owat walmiit syötäwäksi liha- ja kalaruoan rinnalla.

Lyhyet ryytimaanpawut kylwetään penkkiin raitioihin, joiden wäliä on pari waaksaa, eli 4 raitioa 2 kyynärän lewiässä penkissä. Näihin ei tarwita salkoja tueksi mutta muutein ne waatiiwat samallaisen wiljelyksen kuin salkopawutki, nimittäin wäkewän ja kuohkian maan, lämmissä paikassa.

Toinen la'i papuja kutsutaan peltopawuiksi (Vicia Faba) joista myös on monta erila'ia, joista yksi on se meidän maassa tawallinen talonpojissa tuttu papu. Se waatii sawikon eli hywin kuohkian paksumultaisen hietamaan, kuta wäkewämpi sen parempi.

Herneitä on kahta erila'ia, joita wiljellään ryytimaissa, nimittäin silweherneet eli peltoherneet ja sokuriherneet eli ryytimaaherneet. Silweherneissä on kowasyinen, sitkis palko, että herneet syötäwäksi täytyy silwittää erikseen; sokurihernein palko sen siaan on mehukas ja muria, etenki niin kauwan kuin jywä on kesken kaswuinen, jonka tähden niitä syödään nuorina palkoineen, silpimättä. Molempain wiljelys on yhtäläinen.

Herneet eiwät tarwitse kowin wäkewää maata ja ne menestywät hywissä maassa oiwallisesti wielä kolmantenaki wiljana sonnituksen perästä. Wäkewässä maassa ne tekewät enemmän warsia kuin palkoja, samoin kuin liian tuoreessaki maassa. Yläwässä kuiwassa maassa ne joutuwat ajalla, mutta tuottawat wähemmin palkoja. Herneet kylwetään

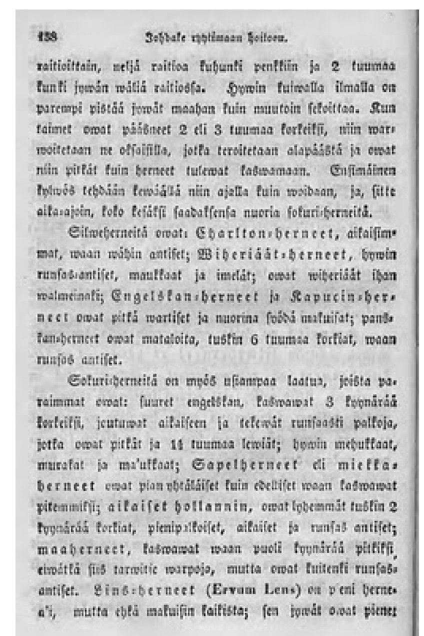
======= ======= ======= ======= ======= =======

158

Johdake ryytimaan hoitoon.

raitioittain, neljä raitioa kuhunki penkkiin ja 2 tuumaa kunki jyvän väliä raitiossa. Hyvin kuivalla ilmalla on parempi pistää jyvät maahan kuin muutoin sekoittaa. Kun taimet ovat päässeet 2 eli 3 tuumaa korkeiksi, niin varvoitetaan ne oksaisilla, jotka teroitetaan alapäästä ja ovat niin pitkät kuin herneet tulevat kasvamaan.

Ensimäinen kylvös tehdään keväällä niin ajalla kuin voidaan, ja, sitte aika-ajoin, koko kesäksi saadaksensa nuoria sokuri-herneitä.

raitioittain, neljä raitioa kuhunki penkkiin ja 2 tuumaa kunki jywän wäliä raitiossa. Hywin kuiwalla ilmalla on parempi pistää jywät maahan kuin muutoin sekoittaa. Kun taimet owat päässeet 2 eli 3 tuumaa korkeiksi, niin warwoitetaan ne oksaisilla, jotka teroitetaan alapäästä ja owat niin pitkät kuin herneet tulewat kaswamaan. Ensimäinen kylwös tehdään kewäällä niin ajalla kuin woidaan, ja, sitte aika-ajoin, koko kesäksi saadaksensa nuoria sokuri-herneitä.

Silweherneitä owat: Charlton-herneet, aikaisimmat, waan wähin antiset; Wiheriäät-herneet, hywin runsas-antiset, maukkaat ja imelät; owat wiheriäät ihan walmeinaki; Engelskan-herneet ja Kapucin-herneet owat pitkä wartiset ja nuorina syödä makuisat; panskan-herneet owat mataloita, tuskin 6 tuumaa korkiat, waan runsas antiset.

Sokuri-herneitä on myös usiampaa laatua, joista paraimmat owat: suuret engelskan, kaswawat 3 kyynärää korkeiksi, joutuwat aikaiseen ja tekewät runsaasti palkoja, jotka owat pitkät ja 1½ tuumaa lewiät; hywin mehukkaat, murakat ja maukkaat; Sapelherneet eli miekka-herneet owat pian yhtäläiset kuin edelliset waan kaswawat pitemmiksi; aikaiset hollannin, owat lyhemmät tuskin 2 kyynärää korkiat, pienipalkoiset, aikaiset ja runsas antiset; maaherneet, kaswawat waan puoli kyynärää pitkiksi, eiwätkä siis tarwitse warpoja, mutta owat kuitenki runsas-antiset. Lins-herneet (Ervum Lens) on yeni herne-a'i, mutta ehkä makuisin kaikista; sen jywät owat pienet

Silveherneitä ovat:

Charlton-herneet, aikaisimmat, vaan vähin antiset;

Wiheriäät-herneet, hyvin runsas-antiset, maukkaat ja imelät; ovat viheriäät ihan valmeinaki;

Engelskan-herneet ja

Kapucin-herneet ovat pitkä vartiset ja nuorina syödä maikuisat;

panskan-herneet ovat mataloita, tuskin 6 tuumaa korkiat, vaan runsas antiset.

Sokuri-herneitä

on myös usiampaa laatua, joista paraimmat ovat:

suuret engelskan, kasvavat 3 kyynärää korkeiksi, joutuvat aikaiseen ja tekevät runsaasti palkoja, jotka ovat pitkät ja 1½ tuumaa leviät; hyvin mehukkaat, murakat ja maukkaat;

Sapelherneet eli miekkaherneet ovat pian yhtäläiset kuin edelliset vaan kasvavat pitemmiksi;

aikaiset hollannin, ovat lyhemmät tuskin 2 kyynärää korkiat, pienipalkoiset, aikaiset ja runsas antiset;

maaherneet, kasvavat vaan puoli kyynärää pitkiksi eivätkä siis tarvitse varpoja, mutta ovat kuitenki runsas, antiset.

Lins-herneet (Ervum Lens) on peni hernela'i, mutta ehkä makuisin kaikista; sen jyvät ovat pienet

======= ======= ======= ======= ======= =======

kuin hiirenherneet; Ne kerätään, sikäli kuin valmistuvat, usiammin kerroin kesässä. Niiden viljelys on yhtäläinen kuin muidenki hernela'in, mutta ne tarvitsevat lämmin, päivän käyvän paikan ja ovat hyvin arat hallaan.

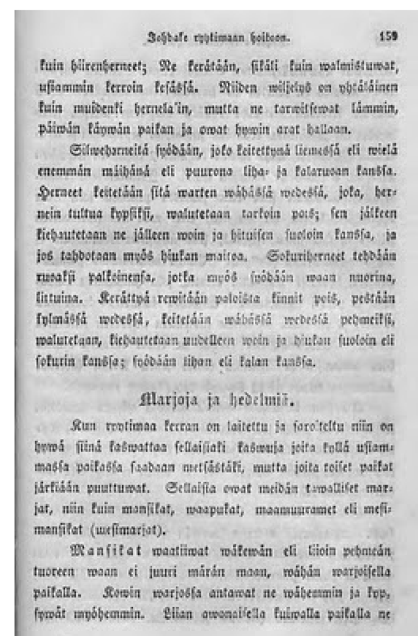
Silveherneitä syödään, joko keitettynä liemessä eli vielä enemmän mäihänä eli puurona liha- ja kalaruoan kanssa.

Herneet keitetään sitä varten vähässä vedessä, joka, hernein tultua kypsiksi, valutetaan tarkoin pois; sen jälkeen kiehautetaan ne jälleen voin ja hituisen suoloin kanssa, ja jos tahdotaan myös hiukan maitoa.

Sokuriherneet tehdään ruoaksi palkoinensa, jotka myös syödään maan nuorina, liituina. Kerättyä reviitään paloista kinnit pois, pestään kylmässä vedessä, keitetään vähässä vedessä pehmeiksi, valutetaan, kiehautetaan uudelleen voin eli hiukan suoloin eli sokurin kanssa; syödään lihan eli kalan kanssa.

--

Marjoja ja hedelmiä.

kuin hiirenherneet; Ne kerätään, sikäli kuin walmistuwat, usiammin kerroin kesässä. Niiden wiljelys on yhtäläinen kuin muidenki hernela'in, mutta ne tarwitsewat lämmin, päiwän käywän paikan ja owat hywin arat hallaan.

Silweherneitä syödään, joko keitettynä liemessä eli wielä enemmän mäihänä eli puurona liha- ja kalaruoan kanssa. Herneet keitetään sitä warten wähässä wedessä, joka, hernein tultua kypsiksi, walutetaan tarkoin pois; sen jälkeen kiehautetaan ne jälleen woin ja hituisen suoloin kanssa, ja jos tahdotaan myös hiukan maitoa. Sokuriherneet tehdään ruoaksi palkoinensa, jotka myös syödään maan nuorina, liituina. Kerättyä rewitään paloista kinnit pois, pestään kylmässä wedessä, keitetään wähässä wedessä pehmeiksi, walutetaan, kiehautetaan uudelleen woin ja hiukan suoloin eli sokurin kanssa; syödään lihan eli kalan kanssa.

Marjoja ja hedelmiä.

Kun ryytimaa kerran on laitettu ja koroitettu niin on hywä siinä kaswattaa sellaisiaki kaswuja joita kyllä usiammassa paikassa saadaan metsästäki, mutta joita toiset paikat järkiään puuttuwat. Sellaisia owat meidän tawalliset marjat, niin kuin mansikat, waapukat, maamuuramet eli mesimansikat (mesimarjat).

Mansikat waatiiwat wäkewän eli liioin pehmeän tuoreen waan ei juuri märän maan, wähän warjoisella paikalla. Kowin warjossa antawat ne wähemmin ja kypsywät myöhemmin. Liian awonaisella kuiwalla paikalla ne

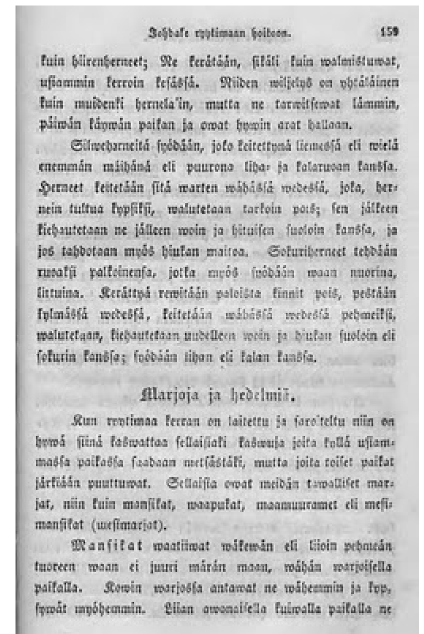
1850-09-00 403 Marjoja ja hedelmiä

Marjoja ja hedelmiä.

Kun ryytimaa kerran on laitettu ja niin on hyvä siinä kasvattaa sellaisiaki kasvuja joita kyllä usiammassa paikassa saadaan metsästäki, mutta joita toiset paikat järkiään puuttuvat. Sellaisia ovat meidän tavalliset marjat, niin kuin mansikat, vaapukat, maamuuramet eli mesimansikat (mesimarjat).

Mansikat

vaatiivat väkevän eli liioin pehmeän tuoreen vaan ei juuri märän maan, vähän varjoisella paikalla. Kovin varjossa antavat ne vähemmin ja kypsyvät myöhemmin. Liian avonaisella kuivalla paikalla ne

kuin hiirenherneet; Ne kerätään, sikäli kuin walmistuwat, usiammin kerroin kesässä. Niiden wiljelys on yhtäläinen kuin muidenki hernela'in, mutta ne tarwitsewat lämmin, päiwän käywän paikan ja owat hywin arat halloan.

Silweherneitä syödään, joko keitettynä liemessä eli wielä enemmän mäihänä eli puurona liha- ja kalaruoan kanssa. Herneet keitetään sitä warten wähässä wedessä, joka, hernein tultua kypsiksi, walutetaan tarkoin pois; sen jälkeen kiehautetaan ne jälleen woin ja hituisen suolan kanssa, ja jos tahdotaan myös hiukan maitoa. Sokuriherneet tehdään ruoaksi palkoinensa, jotka myös syödään waan nuorina, kittuina. Kerättyä rewitään paloista kinnit pois, pestään kylmässä wedessä, keitetään wähässä wedessä pehmeiksi, walutetaan, kiehautetaan uudelleen woin ja hiukan suolan eli sokurin kanssa; syödään lihan eli kalan kanssa.

Marjoja ja hedelmiä.

Kun ryytimaa kerran on laitettu ja korjeltu niin on hywä siinä kaswattaa sellaisiaki kaswuja joita kyllä usiammassa paikassa saadaan metsästäki, mutta joita toiset paikat järkiään puuttuwat. Sellaisia owat meidän tawalliset marjat, niin kuin mansikat, waapukat, maamuuramet eli mesimansikat (mesimarjat).

Mansikat waatiiwat wäkewän eli liioin pehmeän tuoreen waan ei juuri märän maan, wähän warjoisella paikalla. Kowin warjossa antawat ne wähemmin ja kypsywät myöhemmin. Liian awonaisella kuiwalla paikalla ne

======= ======= ======= ======= ======= =======

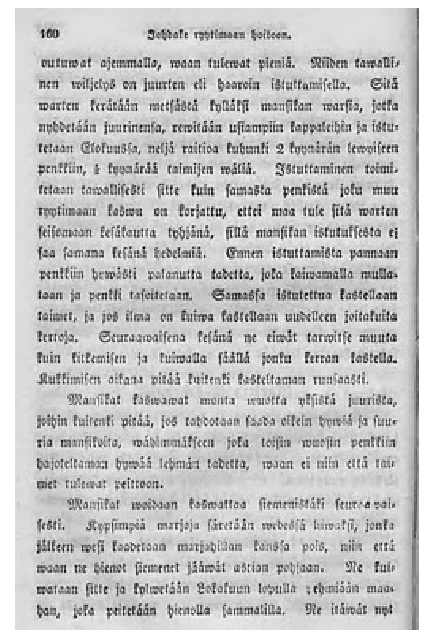
joutuvat ajemmalla, vaan tulevat pieniä. Niiden tavallinen viljelys on juurten eli haaroin istuttamisella. Sitä varten kerätään metsästä kylläksi mansikan varsia, jotka nyhdetään juurinensa, revitään usiampiin kappaleihin ja istutetaan Elokuussa, neljä raitioa kuhunki 2 kyynärän levyiseen penkkiin, ½ kyynärää taimijen väliä.

Istuttaminen toimitetaan tavallisesti sitte kuin samasta penkistä joku muu ryytimaan kasvu on korjattu, ettei maa tule sitä varten seisomaan kesäkautta tyhjänä, sillä mansikan istutuksesta ei saa samana kesänä hedelmiä. Ennen istuttamista pannaan penkkiin hyvästi palanutta tadetta, joka kaivamalla mullataan ja penkki tasoitetaan.

Samassa istutettua kastellaan taimet, ja jos ilma on kuiva kastellaan uudelleen joitakuita kertoja. Seuraavaisena kesänä ne eivät tarvitse muuta kuin kitkemisen ja kuivalla säällä jonku kerran kastella. Kukkimisen aikana pitää kuitenki kasteltaman runsaasti.

Mansikat kasvavat monta vuotta yksistä juurista, joihin kuitenki pitää, jos tahdotaan saada oikein hyviä ja suuria mansikoita, vähimmäkseen joka toisin vuosin penkkiin hajoteltaman hyvää lehmän tadetta, vaan ei niin että taimet tulevat peittoon.

Mansikat voidaan kasvattaa siemeistäki seuraavaisesti. Kypsimpiä marjoja säretään vedessä liivaksi, jonka jälkeen vesi kaadetaan marjahillan kanssa pois, niin että vaan ne hienot siemenet jäävät astian pohjaan. Ne kuivataan sitte ja kylvetään Lokakuun lopulla maahan, joka peitetään hienolla sammalilla. Ne itävät nyt

joutuwat ajemmalla, waan tulewat pieniä. Niiden tawallinen wiljelys on juurten eli haaroin istuttamisella. Sitä warten kerätään metsästä kylläksi mansikan warsia, jotka nyhdetään juurinensa, rewitään usiampiin kappaleihin ja istutetaan Elokuussa, neljä raitioa kuhunki 2 kyynärän lewyiseen penkkiin, ½ kyynärää taimijen wäliä. Istuttaminen toimitetaan tawallisesti sitte kuin samasta penkistä joku muu ryytimaan kaswu on korjattu, ettei maa tule sitä warten seisomaan kesäkautta tyhjänä, sillä mansikan istutuksesta ei saa samana kesänä hedelmiä. Ennen istuttamista pannaan penkkiin hywästi palanutta tadetta, joka kaiwamalla mullataan ja penkki tasoitetaan. Samassa istutettua kastellaan taimet, ja jos ilma on kuiwa kastellaan uudelleen joitakuita kertoja. Seuraawaisena kesänä ne eiwät tarwitse muuta kuin kitkemisen ja kuiwalla säällä jonku kerran kastella. Kukkimisen aikana pitää kuitenki kasteltaman runsaasti.

Mansikat kaswawat monta wuotta yksistä juurista, joihin kuitenki pitää, jos tahdotaan saada oikein hywiä ja suuria mansikoita, wähimmäkseen joka toisin wuosin penkkiin hajoteltaman hywää lehmän tadetta, waan ei niin että taimet tulewat peittoon.

Mansikat woidaan kaswattaa siemenistäki seuraawaisesti. Kypsimpiä marjoja säretään wedessä liiwaksi, jonka jälkeen wesi kaadetaan marjahillan kanssa pois, niin että waan ne hienot siemenet jääwät astian pohjaan. Ne kuiwataan sitte ja kylwetään Lokakuun lopulla pehmiään maahan, joka peitetään hienolla sammalilla. Ne itäwät nyt

======= ======= ======= ======= ======= =======

vasta seuraavaisena kevänä ja tulevat taimelle. Elokuussa istutetaan taimet samaten kuin edelläpäin on sanottu, ja seuraavaisena kesänä antavat ne hedelmiä.

Saksanmansikat (Fragaria elation)

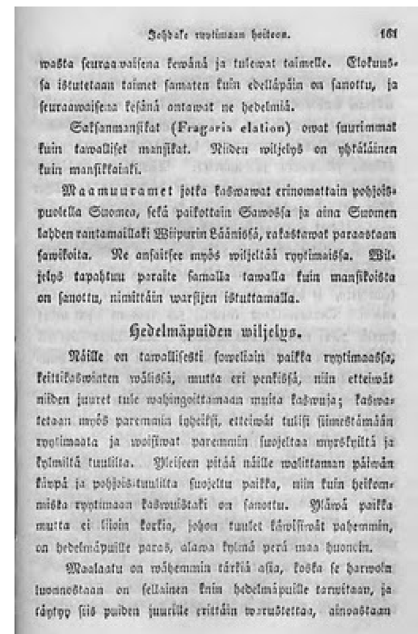
ovat suurimmat kuin tavalliset mansikat. Niiden viljelys on yhtäläinen kuin mansikkalaki.

Maamuuramet

jotka kasvavat erinomattain Pohjoispuolella Suomea, sekä paikottain Savossa ja aina Suomen lahden rantamaillaki Wiipurin Läänissä, rakastamat paraastaan savikoita. Ne ansaitsee myös viljeltää ryytimaissa. Wiljelys tapahtuu paraite samalla tamalla kuin mansikoista on sanottu, nimittäin varsijen istuttamalla.

--

Hedelmäpuiden viljelys.

wasta seuraawaisena kewänä ja tulewat taimelle. Elokuussa istutetaan taimet samaten kuin edelläpäin on sanottu, ja seuraawaisena kesänä antawat ne hedelmiä.

Saksanmansikat (Fragaria elation) owat suurimmat kuin tawalliset mansikat. Niiden wiljelys on yhtäläinen kuin mansikkalaki.

Maamuuramet jotka kaswawat erinomattain pohjoispuolella Suomea, sekä paikottain Sawossa ja aina Suomen lahden rantamaillaki Wiipurin Läänissä, rakastawat paraastaan sawikoita. Ne ansaitsee myös wiljeltää ryytimaissa. Wiljelys tapahtuu paraite samalla tawalla kuin mansikoista on sanottu, nimittäin warsijen istuttamalla.

Hedelmäpuiden wiljelys.

Näille on tawallisesti sowelias paikka ryytimaassa, keittikaswinten wälissä, mutta eri penkissä, niin etteiwät niiden juuret tule wahingoittamaan muita kaswuja; kaswatetaan myös paremmin lyheiksi, etteiwät tulisi siimestämään ryytimaata ja woisiwat paremmin suojeltaa myrskyiltä ja kylmiltä tuulilta. Yleiseen pitää näille walittaman päiwän käypä ja pohjois-tuulilta suojeltu paikka, niin kuin heikommista ryytimaan kaswuistaki on sanottu. Yläwä paikka mutta ei liioin korkia, johon tuulet käwisiwät pahemmin, on hedelmäpuille paras, alawa kylmä perä maa huonein.

Maalaatu on wähemmin tärkiä asia, koska se harwoin luonnostaan on sellainen kuin hedelmäpuille tarwitaan, ja täytyy siis puiden juurille erittäin warustettaa, ainoastaan

<< | >>

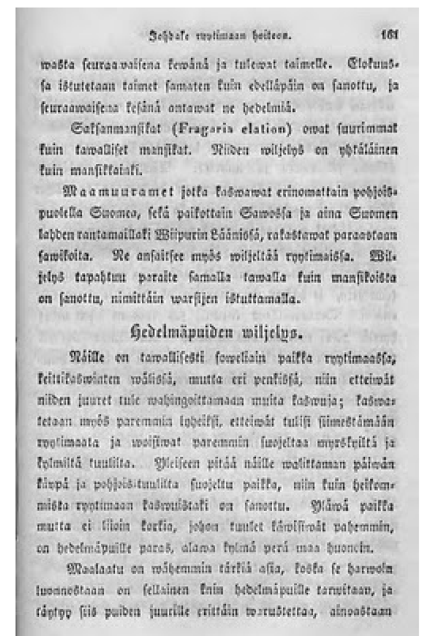
1850-09-00 404 Hedelmäpuiden viljelys

Hedelmäpuiden viljelys.

Näille on tavallisesti soveliain paikka ryytimaassa, keittikasvinten välissä, mutta eri penkissä, niin etteivät niiden juuret tule vahingoittamaan muita kasvuja; kasvatetaan myös paremmin lyheiksi, etteivät tulisi siimestämään ryytimaata ja voisivat paremmin suojeltaa myrskyiltä ja kylmiltä tuulilta. Yleiseen pitää näille valittaman päivän käypä ja pohjoistuulilta suojeltu paikka,

niin kuin heikommista ryytimaan kasvuistaki on sanottu. Ylävä paikka mutta ei liioin korkia, johon tuulet kävisivät pahemmin, on hedelmäpuille paras, alava kylmä perä maa huonoin.

Maalaatu on vähemmin tärkiä asia, koska se harvoin luonnostaan on sellainen kuin hedelmäpuille tarvitaan, ja täytyy siis puiden juurille erittäin varustettaa, ainoastaan

Johdake ryytimaan hoitoon. 161

wasta seuraawaisena kewänä ja tulewat taimelle. Elokuussa istutetaan taimet samaten kuin edelläpäin on sanottu, ja seuraawaisena kesänä antawat ne hedelmiä.

Saksanmansikat (Fragaria elatior) owat suurimmat kuin tawalliset mansikat. Niiden wiljelys on yhtäläinen kuin mansikkainki.

Maamuurameet jotka kaswawat erinomattain pohjoispuolella Suomea, sekä paikottain Sawossa ja aina Suomen lahden rantamailla ki Wiipurin Läänissä, rakastawat paraastaan samikoita. Ne ansaitsee myös wiljeltää ryytimaissa. Wiljelys tapahtuu paraite samalla tawalla kuin mansikoista on sanottu, nimittäin warsijen istuttamalla.

Hedelmäpuiden wiljelys.

Näille on tawallisesti soweliain paikka ryytimaassa, keittikaswinten wälissä, mutta eri penkissä, niin etteiwät niiden juuret tule wahingoittamaan muita kaswuja; kaswatetaan myös paremmin lyheiksi, etteiwät tulisi siimestämään ryytimaata ja woisiwat paremmin suojeltaa myrskyiltä ja kylmiltä tuulilta. Yleiseen pitää näille walittaman päiwän käypä ja pohjois-tuulilta suojeltu paikka, niin kuin heikommista ryytimaan kaswuistaki on sanottu. Ylävä paikka mutta ei liioin korkia, johon tuulet käwisiwät pahemmin, on hedelmäpuille paras, alawa kylmä perä maa huonoin.

Maalaatu on wähemmin tärkiä asia, koska se harwoin luonnostaan on sellainen kuin hedelmäpuille tarwitaan, ja täytyy siis puiden juurille erittäin warustettaa, ainoastaan

======= ======= ======= ======= ======= =======

162

Johdake ryytimaan hoitoon.

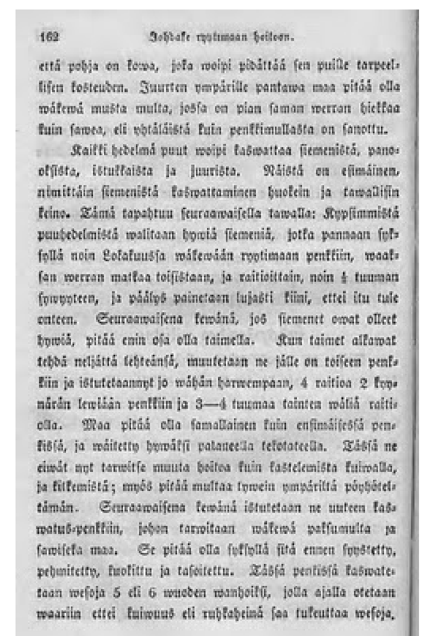
että pohja on kova, joka voipi pidättää sen puille tarpeellisen kosteuden. Juurten ympärille pantava maa pitää olla väkevä musta multa, jossa on pian saman verran hiekkaa kuin savea, eli yhtäläistä kuin penkkimullasta on sanottu.

Kaikki hedelmä puut voipi kasvattaa siemenistä, pano-oksista, istukkaista ja juurista. Näistä on esimäinen, nimittäin siemenistä kasvattaminen huokein ja tavallisin keino. Tämä tapahtuu seuraavaisella tavalla: Kypsimmistä puuhedelmistä valitaan hyviä siemeniä, jotka pannaan syksyllä noin Lokakuussa väkevään ryytimaan penkkiin,

vaaksan verran matkaa toisistaan, ja raitioittain, noin ½ tuuman syvyyteen, ja päälys painetaan lujasti kiini, ettei itu tule onteen. Seuraavaisena kevänä, jos siemenet ovat olleet hyviä, pitää enin osa olla taimella. Kun taimet alkavat tehdä neljättä lehteänsä, muutetaan ne jälle on toiseen penkkiin ja istutetaan nyt jo vähän harvempaan,

4 raitioa 2 kyynärän leviään penkkiin ja 3 4 tuumaa tainten väliä raitiolla. Maa pitää olla samallainen kuin ensimäisessä penkissä, ja väitetty hyväksi palaneella tekotateella. Tässä ne eivät nyt tarvitse muuta hoitoa kuin kastelemista kuivalla, ja kitkemistä; myös pitää multaa tyvein ympäriltä pöyhöteltämän.

Seuraavaisena kevänä istutetaan ne uuteen kasvatus- penkkiin, johon tarvitaan väkevä paksumulta ja saviseka maa. Se pitää olla syksyllä sitä ennen syystetty, pehmitetty,

162 Johdake ryytimaan hoitoon.

että pohja on kowa, joka woipi pidättää sen puille tarpeellisen kosteuden. Juurten ympärille pantawa maa pitää olla wäkewä musta multa, jossa on pian saman werran hiekkaa kuin sawea, eli yhtäläistä kuin penkkimullasta on sanottu.

Kaikki hedelmä puut woipi kaswattaa siemenistä, pano-oksista, istukkaista ja juurista. Näistä on esimäinen, nimittäin siemenistä kaswattaminen huokein ja tawallisin keino. Tämä tapahtuu seuraawaisella tawalla: Kypsimmistä puuhedelmistä walitaan hywiä siemeniä, jotka pannaan syksyllä noin Lokakuussa wäkewään ryytimaan penkkiin, waaksan werran matkaa toisistaan, ja raitioittain, noin ½ tuuman syvyyteen, ja päälys painetaan lujasti kiini, ettei itu tule onteen. Seuraawaisena kewänä, jos siemenet owat olleet hywiä, pitää enin osa olla taimella. Kun taimet alkawat tehdä neljättä lehteänsä, muutetaan ne jälle on toiseen penkkiin ja istutetaannyt jo wähän harwempaan, 4 raitioa 2 kyynärän lewiään penkkiin ja 3—4 tuumaa tainten wäliä raitiolla. Maa pitää olla samallainen kuin ensimäisessä penkissä, ja wäitetty hywäksi palaneella tekotateella. Tässä ne eiwät nyt tarwitse muuta hoitoa kuin kastelemista kuiwalla, ja kitkemistä; myös pitää multaa tywein ympäriltä pöyhöteltämän. Seuraawaisena kewänä istutetaan ne uuteen kaswatus-penkkiin, johon tarwitaan wäkewä paksumulta ja sawiseka maa. Se pitää olla syksyllä sitä ennen syystetty, pehmitetty, kuokittu ja tasoitettu. Tässä penkissä kaswatetaan wesoja 5 eli 6 wuoden wanhoiksi, jolla ajalla otetaan waariin ettei kuiwuus eli ruhkaheinä saa tukeuttaa wesoja.

kuokittu ja tasoitettu. Tässä penkissä kasvatetaan vesoja 5 eli 6 vuoden vanhoiksi, jolla ajalla otetaan vaariin ettei kuivuus eli ruhkaheinä saa tukeuttaa vesoja.

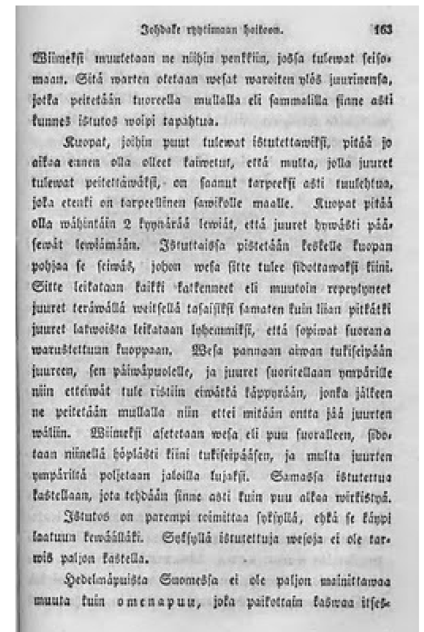
======= ======= ======= ======= ======= =======

Johdake ryytimaan hoitoon.

163

Wiimeksi muutetaan ne niihin penkkiin, jossa tulevat seisomaan. Sitä varten otetaan vesat varoiten ylös juurinensa, jotka peitetään tuoreella mullalla eli sammalilla sinne asti kunnes istutos voipi tapahtua.

Kuopat, joihin puut tulevat istutettaviksi, pitää jo aikaa ennen olla olleet kaivetut, että multa, jolla juuret tulevat peitettäväksi, on saanut tarpeeksi asti tuulehtua, joka etenki on tarpeellinen savikolle maalle. Kuopat pitää olla vähintäin 2 kyynärää leviät, että juuret hyvästi pääsevät leviämään. Istuttaissa pistetään keskelle kuopan pohjaa se seiväs,

Johdake ryytimaan hoitoon. 163

Wiimeksi muutetaan ne niihin penkkiin, jossa tulewat seisomaan. Sitä warten otetaan wesat waroiten ylös juurinensa, jotka peitetään tuoreella mullalla eli sammalilla sinne asti kunnes istutos woipi tapahtua.

Kuopat, joihin puut tulewat istutettawiksi, pitää jo aikaa ennen olla olleet kaiwetut, että multa, jolla juuret tulewat peitettäwäksi, on saanut tarpeeksi asti tuulehtua, joka etenki on tarpeellinen sawikolle maalle. Kuopat pitää olla wähintäin 2 kyynärää lewiät, että juuret hywästi pääsewät lewiämään. Istuttaissa pistetään keskelle kuopan pohjaa se seiwäs, johon wesa sitte tulee sidottawaksi kiini. Sitte leikataan kaikki katkenneet eli muutoin repeytyneet juuret teräwällä weitsellä tasaisiksi samaten kuin liian pitkätki juuret latwoista leikataan lyhemmiksi, että sopiwat suorana warustettuun kuoppaan. Wesa pannaan aiwan tukiseipään juureen, sen päiwäpuolelle, ja juuret suoritellaan ympärille niin etteiwät tule ristiin eiwätkä käppyrään, jonka jälkeen ne peitetään mullalla niin ettei mitään ontta jää juurten wäliin. Wiimeksi asetetaan wesa eli puu suoralleen, sidotaan niinellä höplästi kiini tukiseipääsen, ja multa juurten ympäriltä poljetaan jaloilla lujaksi. Samassa istutettua kastellaan, jota tehdään sinne asti kuin puu alkaa wirkistyä.

Istutos on parempi toimittaa syksyllä, ehkä se käypi laatuun kewäälläki. Syksyllä istutettuja wesoja ei ole tarwis paljon kastella.

Hedelmäpuista Suomessa ei ole paljon mainittawaa muuta kuin omenapuu, joka paikottain kaswaa itses-

johon vesa sitte tulee sidottavaksi kiini. Sitte leikataan kaikki katkenneet eli muutoin repeytyneet juuret terävällä veitsellä tasaisiksi samaten kuin liian pitkätki juuret latvoista leikataan lyhemmiksi, että sopivat suorana varustettuun kuoppaan. Wesa pannaan aivan tukiseipään juureen, sen päiväpuolelle, ja juuret suoriellaan ympärille niin etteivät tule ristiin eivätkä käppyrään,

jonka jälkeen ne peitetään mullalla niin ettei mitään ontta jää juurten väliin. Wiimeksi asetetaan vesa eli puu suoralleen, sidotaan niinellä höplästi kiini tukiseipääsen, ja multa juurten ympäriltä poljetaan jaloilla lujaksi. Samassa istutettua kastellaan, jota tehdään sinne asti kuin puu alkaa virkistyä.

Istutos on parempi toimittaa syksyllä, ehkä se käypi laatuun keväälläki. Syksyllä istutettuja vesoja ei ole tarvis paljon kastella.

Hedelmäpuista Suomessa ei ole paljon mainittavaa muuta kuin omenapuu, joka paikottain kasvaa itses-

======= ======= ======= ======= ======= =======

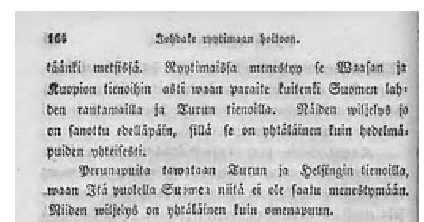
164

Johdake ryytimaan hoitoon.

täänki metsissä. Ryytimaissa menestyy se Waasan ja Kuopion tienoihin asti vaan paraite kuitenki Suomen lahden rantamailla ja Turun tienoilla. Näiden viljelys jo on sanottu edelläpäin, sillä se on yhtäläinen kuin hedelmäpuiden yhteisesti.

Perunapuita

tarvitaan Turun ja Helsingin tienoilla, vaan Itä puolella Suomea niitä ei ole saatu menestymään. Niiden viljelys on yhtäläinen kuin

164 Johdake ryytimaan hoitoon.

täänki metsissä. Ryytimaissa menestyy se Waasan ja Kuopion tienoihin asti waan paraite kuitenki Suomen lahden rantamailla ja Turun tienoilla. Näiden wiljelys jo on sanottu edelläpäin, sillä se on yhtäläinen kuin hedelmäpuiden yhteisesti.

Perunapuita tarwitaan Turun ja Helsingin tienoilla, waan Itä puolella Suomea niitä ei ole saatu menestymään. Niiden wiljelys on yhtäläinen kuin omenapuun.

omenapuun.

--

Marjapensaita.

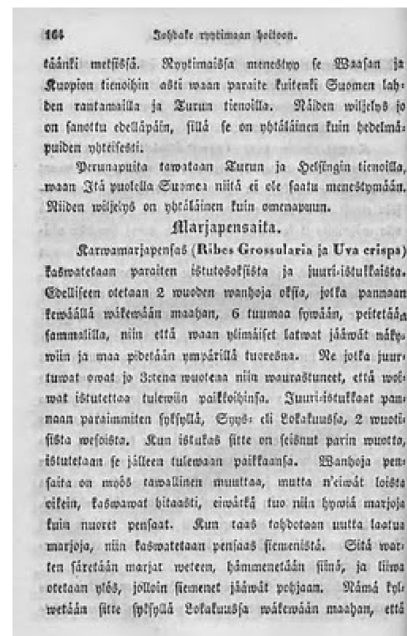
<< | >>

Karwamarjapensas (Ribes Grossularia ja Uva crispa) kaswatetaan paraiten istutosoksista ja juuri-istukkaista. Edellisen otetaan 2 wuoden wanhoja oksia, jotka pannaan kewäällä wäkewään maahan, 6 tuumaa sywään, peitetään sammalilla, niin että waan ylimäiset latwat jääwät näkywiin ja maa pidetään ympärillä tuoresna. Ne jotka juurtuwat owat jo 3:tena wuotena niin waurastuneet, että woiwat istutettaa tulewiin paikkoihinsa. Juuri-istukkaat pannaan paraimmiten syksyllä, Syys- eli Lokakuussa, 2 wuotisista wesoista. Kun istukas sitte on seisnut parin wuotta, istutetaan se jälleen tulewaan paikkaansa. Wanhoja pensaita on myös tawallinen muuttaa, mutta n'eiwät loista eikein, kaswawat hitaasti, eiwätkä tuo niin hywiä marjoja kuin nuoret pensaat. Kun taas tahdotaan uutta laatua marjoja, niin kaswatetaan pensaas siemenistä. Sitä warten säretään marjat weteen, hämmenetään siinä, ja liiwa otetaan ylös, jolloin siemenet jääwät pohjaan. Nämä kylwetään sitte syksyllä Lokakuussa wäkewään maahan, että

[Lukemisia Maamiehille 1849 1850](#) > [Lukemisia Maamiehille 1850](#) >

1850-09-00 405 Marjapensaita

Marjapensaita.

täänki metsissä. Ryytimaissa menestyy se Waasan ja Kuopion tienoihin asti waan paraite kuitenki Suomen lahden rantamailla ja Turun tienoilla. Näiden wiljelys jo on sanottu edelläpäin, sillä se on yhtäläinen kuin hedelmäpuiden yhteisesti.

Perunapuita tawataan Turun ja Helsingin tienoilla, waan Itä puolella Suomea niitä ei ole saatu menestymään. Niiden wiljelys on yhtäläinen kuin omenapuun.

Marjapensaita.

Karwamarjapensas (Ribes Grossularia ja Uva crispa) kaswatetaan paraiten istutosoksista ja juuri-istukkaista. Edelliseen otetaan 2 wuoden wanhoja oksia, jotka pannaan kewäällä wäkewään maahan, 6 tuumaa sywään, peitetään sammalilla, niin että waan ylimäiset latwat jääwät näkywiin ja maa pidetään ympärillä tuoresna. Ne jotka juurtuwat owat jo 3:tena wuotena niin waurastuneet, että woiwat istutettaa tulewiin paikkoihinsa. Juuri-istukkaat pannaan paraimmiten syksyllä, Syys- eli Lokakuussa, 2 wuotisista wesoista. Kun istukas sitte on seisnut parin wuotta, istutetaan se jälleen tulewaan paikkaansa. Wanhoja pensaita on myös tawallinen muuttaa, mutta n'eiwät loista oikein, kaswawat hitaasti, eiwätkä tuo niin hywiä marjoja kuin nuoret pensaat. Kun taas tahdotaan uutta laatua marjoja, niin kaswatetaan pensaas siemenistä. Sitä warten säretään marjat weteen, hämmenetään siinä, ja liima otetaan ylös, jolloin siemenet jääwät pohjaan. Nämä kylwetään sitte syksyllä Lokakuussa wäkewään maahan, että

Karvamarjapensas (Ribes Grossularia Uva crispa) kasvatetaan paraiten istutosoksista ja juuri-istukkaista.

Edelliseen otetaan 2 vuoden vanhoja oksia, jotka pannaan keväällä väkevään maahan, 6 tuumaa syvään, peitetään sammalilla, niin että vaan ylimäiset latvat jäävät näkyviin ja maa pidetään ympärillä tuoresna. Ne jotka juurtuvat ovat jo 3:tena vuotena niin vaurastuneet, että voivat istutettaa tuleviin paikkoihinsa. Juuri-istukkaat pannaan paraimmiten syksyllä,

Syys- eli Lokakuussa, 2 vuotisista vesoista. Kun istukas sitte on seisnut parin vuotta, istutetaan se jälleen tulevaan paikkaansa. Wanhoja pensaita on myös tavallinen muuttaa, mutta ne eivät loista oikein, kasvavat hitaasti, eivätkä tuo niin hyviä marjoja kuin nuoret pensaat.

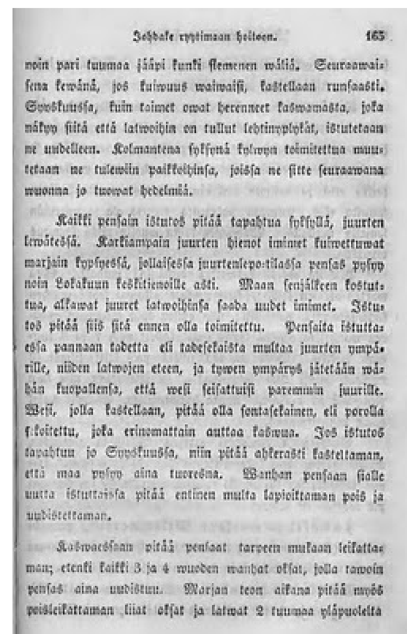
Kun taas tahdotaan uutta laatua marjoja, niin kasvatetaan pensaas siemenistä. Sitä varten säretään marjat veteen, hämmenetään siinä, ja liima otetaan ylös, jolloin siemenet jäävät pohjaan. Nämä kylvetään sitte syksyllä Lokakuussa väkevään maahan, että

======= ======= ======= ======= ======= =======

Johdake ryytimaan hoitoon.

165

noin pari tuumaa jääpi kunki slemenen väliä. Seuraavaisena kevänä, jos kuivuus vaivaisi, kastellaan runsaasti.

noin pari tuumaa jääpi kunki siemenen wäliä. Seuraawaisena kewänä, jos kuiwuus waiwaisi, kastellaan runsaasti. Syyskuussa, kuin taimet owat herenneet kaswamasta, joka näkyy siitä että latwoihin on tullut lehtinyplykät, istutetaan ne uudelleen. Kolmantena syksynä kylwyn toimitettua muutetaan ne tulewiin paikkoihinsa, joissa ne sitte seuraawana wuonna jo tuowat hedelmiä.

Kaikki pensain istutos pitää tapahtua syksyllä, juurten lewätessä. Karkiampain juurten hienot imimet kuiwettuwat marjain kypsyessä, jollaisessa juurtenlepo-tilassa pensas pysyy noin Lokakuun keskitienoille asti. Maan senjälkeen kostuttua, alkawat juuret latwoihinsa saada uudet imimet. Istutos pitää siis sitä ennen olla toimitettu. Pensaita istuttaessa pannaan tadetta eli tadesekaista multaa juurten ympärille, niiden latwojen eteen, ja tywen ympärys jätetään wähän kuopallensa, että wesi seisattuisi paremmin juurille. Wesi, jolla kastellaan, pitää olla sontasekainen, eli porolla sekoitettu, joka erinomattain auttaa kaswua. Jos istutos tapahtuu jo Syyskuussa, niin pitää ahkerasti kasteltaman, että maa pysyy aina tuoresna. Wanhan pensaan sialle uutta istuttaissa pitää entinen multa lapioittaman pois ja uudistettaman.

Kaswaessaan pitää pensaat tarpeen mukaan leikattaman; etenki kaikki 3 ja 4 wuoden wanhat oksat, jolla tawoin pensas aina uudistuu. Marjan teon aikana pitää myös poisleikattaman liiat oksat ja latwat 2 tuumaa yläpuolelta

Syyskuussa, kuin taimet ovat herenneet kasvamasta, joka näkyy siitä että latvoihin on tullut lehtinyplykät, istutetaan ne uudelleen. Kolmantena syksynä kylvyn toimitettua muutetaan ne tuleviin paikkoihinsa, joissa ne sitte seuraavana vuonna jo tuovat hedelmiä.

Kaikki pensain istutos pitää tapahtua syksyllä, juurten levätessä. Karkiampain juurten hienot imimet kuivettuvat marjain kypsyessä, jollaisessa juurten lepo-tilassa pensas pysyy noin Lokakuun keskitienoille asti. Maan senjälkeen kostuttua, alkavat juuret latvoihinsa saada uudet imimet. Istutos pitää siis sitä ennen olla toimitettu.

Pensaita istuttaessa pannaan tadetta eli tadesekaista multaa juurten ympärille, niiden latvojen eteen, ja tyven ympärys jätetään vähän kuopallensa, että vesi seisattuisi paremmin juurille. Wesi, jolla kastellaan, pitää olla sontasekainen, eli porolla sekoitettu, joka erinomattain auttaa kasvua. Jos istutos tapahtuu jo Syyskuussa,

niin pitää ahkerasti kasteltaman, että maa pysyy aina tuoresna. Wanhan pensaan sialle uutta istuttaissa pitää entinen multa lapioittaman pois ja

uudistettaman.

Kasvaessaan pitää pensaat tarpeen mukaan leikattaman; etenki kaikki 3 ja 4 vuoden vanhat oksat, jolla tavoin pensas aina uudistuu. Marjan teon aikana pitää myös poisleikattaman liiat oksat ja latvat 2 tuumaa yläpuolelta

======= ======= ======= ======= ======= =======

sen paikan, josta marja rypäleet alkavat. Sellainen leikkaaminen lisää paljon marjan tuontia.

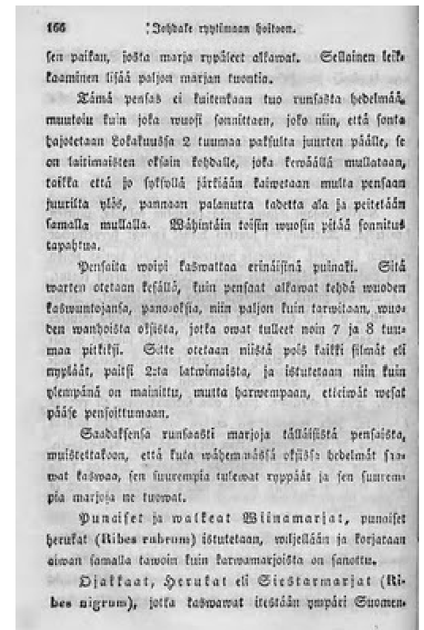
Tämä pensas ei kuitenkaan tuo runsasta hedelmää muutoin kuin joka vuosi sonnittaen, joko niin, että sonta hajotetaan Lokakuussa 2 tuumaa paksulta juurten päälle, se on laitimaisten oksain kohdalle, joka keväällä mullataan, taikka että jo syksyllä järkiään kaivetaan multa pensaan juurilta ylös, pannaan palanutta tadetta ala ja peitetään samalla mullalla.

Wahintäin toisin vuosin pitää sonnitus tapahtua.

Pensaita voipi kasvattaa erinäisinä puinaki.

Sitä varten otetaan kesällä, kuin pensaat alkavat tehdä vuoden kasvuntojansa, pano-oksia, niin paljon kuin tarvitaan, vuoden vanhoista oksista, jotka ovat tulleet noin 7 ja 8 tuumaa pitkiksi. Sitte otetaan niistä pois kaikki silmät eli nypläät, paitsi 2:ta latvimaista, ja istutetaan niin kuin ylempänä on mainittu, multa harvempaan,

etteivät vesat pääse pensoittumaan.

Saadaksensa runsaasti marjoja tälläisistä pensaista, muistettakoon, että kuta vähemmässä oksissa hedelmät saavat kasvaa, sen suurempia tulevat ryppäät ja sen suurempia marjoja ne tuovat.

Punaiset ja valkeat Wiinamarjat,

punaiset herukat (Ribes rubrum) istutetaan, viljellään ja korjataan aivan samalla tavoin kuin karvamarjoista on sanottu.

Ojakkaat, herukat eli Siestarmarjat (Ribes nigrum), jotka kasvavat itestään ympäri Suomen-

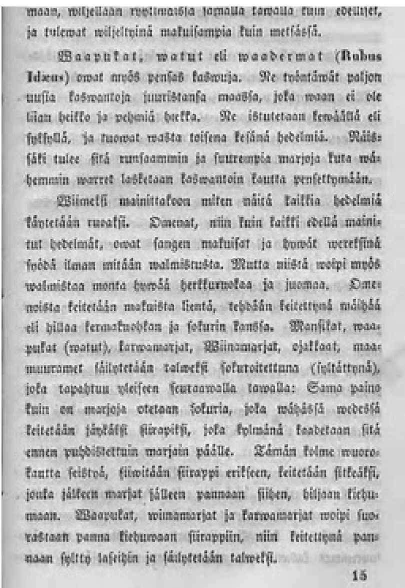
======= ======= ======= ======= ======= =======

maan, viljellään ryytimaissa samalla tavalla kuin edelliset, ja tulevat viljeltyinä makuisampia kuin metsässä.

Waapukat, vatut eli vaadermat (Rubus Idaeus)

ovat myös pensas kasvuja. Ne työntävät paljon uusia kasvantoja juuristansa maassa, joka vaan ei ole liian heikko ja pehmiä hiekka. Ne

maan, wiljellään ryytimaissa samalla tawalla kuin edelliset, ja tulewat wiljeltyinä makuisampia kuin metsässä.

Waapukat, watut eli waadermat (Rubus Idæus) owat myös pensas kaswuja. Ne työntäwät paljon uusia kaswantoja juuristansa maasta, jota waan ei ole liian heikko ja wehmiä hiekka. Ne istutetaan kewäällä eli syksyllä, ja tuowat wasta toisena kesänä hedelmiä. Näissäki tulee sitä runsaammin ja suurempia marjoja kuta wähemmin warret lasketaan kaswantoin kautta pensettymään.

Wiimeksi mainittakoon miten näitä kaikkia hedelmiä käytetään ruoaksi. Omenat, niin kuin kaikki edellä mainitut hedelmät, owat sangen makuisat ja hywät wereksinä syödä ilman mitään walmistusta. Mutta niistä woipi myös walmistaa monta hywää herkkuruokaa ja juomaa. Omenoista keitetään makuista lientä, tehdään keitettynä mäihää eli hillaa kermakuohkan ja sokurin kanssa. Mansikat, waapukat (watut), karwamarjat, Wiinamarjat, ojakkaat, maamuuramet säilytetään talweksi sokuroitettuna (syltättynä), joka tapahtuu yleiseen seuraawalla tawalla: Sama paino kuin on marjoja otetaan sokuria, joka wähässä wedessä keitetään jäykäksi siirapiksi, joka kylmänä kaadetaan sitä ennen puhdistettuin marjain päälle. Tämän kolme wuorokautta seistyä, siiwitään siirappi erikseen, keitetään sitkeäksi, jonka jälkeen marjat jälleen pannaan siihen, hiljaan kiehumaan. Waapukat, wiinamarjat ja karwamarjat woipi suorastaan panna kiehuwaan siirappiin, niin keitettynä pannaan syltty laseihin ja säilytetään talweksi.

15

istutetaan keväällä eli syksyllä, ja tuovat vasta toisena kesänä hedelmiä. Näissäki tulee sitä runsaammin ja suurempia marjoja kuta vähemmin varret lasketaan kasvantoin kautta pensettymään.

Wiimeksi mainittakoon miten näitä kaikkia hedelmiä käytetään ruoaksi. Omenat, niin kuin kaikki edellä mainitut hedelmät, ovat sangen makuisat ja hyvät vereksinä syödä ilman mitään valmistusta. Mutta niistä voipi myös valmistaa monta hyvää herkkuruokaa ja juomaa. Omenoista keitetään makuista lientä, tehdään keitettynä mäihää eli hillaa kermakuohkan ja sokurin kanssa.

Mansikat, vaapukat (vatut), karvamarjat, Wiinamarjat, ojakkaat, maamuuramet säilytetään talveksi sokuroitettuna (syltättynä), joka tapahtuu yleiseen seuraavalla tavalla: Sama paino kuin on marjoja otetaan sokuria, joka vähässä vedessä keitetään jäykäksi siirapiksi, joka kylmänä kaadetaan sitä ennen puhdistettuin marjain päälle.

Tämän kolme vuorokautta seistyä, siivitään siirappi erikseen, keitetään sitkeäksi, jonka jälkeen marjat jälleen pannaan siihen, hiljaan kiehumaan.

Waapukat, viinamarjat ja karvamarjat voipi suorastaan panna kiehuvaan siirappiin, niin keitettynä pannaan syltty laseihin ja säilytetään talveksi.

15

======= ======= ======= ======= ======= =======

168

Johdake ryytimaan hoitoon.

--

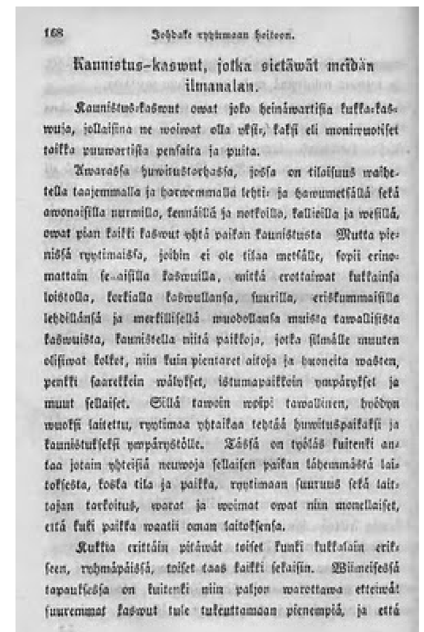
Kaunistus-kasvut, jotka sietävät meidän ilmanalan.

<< | >>

1850-09-00 406 Kaunistus-kasvut

Kaunistus-kasvut, jotka sietävät meidän ilmanalan.

Kaunistus-kasvut ovat joko heinävartisia kukka-kasvuja, jollaisina ne voivat olla yksi-, kaksi eli monivuotiset taikka pensaita ja puita.

Kaunistus-kaswut, jotka sietäwät meidän ilmanalan.

Kaunistus-kaswut owat joko heinäwartisia kukka-kaswuja, jollaisina ne woiwat olla yksi-, kaksi eli moniwuotiset taikka puuwartisia pensaita ja puita.

Awarassa huwitustarhassa, jossa on tilaisuus waihetella taajemmalla ja harwemmalla lehti- ja hawumetsällä sekä awonaisilla nurmilla, kennäillä ja notkoilla, kallioilla ja wesillä, owat pian kaikki kaswut yhtä paikan kaunistusta. Mutta pienissä ryytimaissa, joihin ei ole tilaa metsälle, sopii erinomattain sekaisilla kaswuilla, mitkä erottawat kukkainsa loistolla, korkialla kaswullansa, suurilla, eriskummaisilla lehdillänsä ja merkillisellä muodollansa muista tawallisista kaswuista, kaunistella niitä paikkoja, jotka silmälle muuten olisiwat kolkot, niin kuin pientaret aitoja ja huoneita wasten, penkki saarekkein wälykset, istumapaikkein ympärykset ja muut sellaiset. Sillä tawoin woipi tawallinen, hyödyn wuoksi laitettu, ryytimaa yhtaikaa tehtää huwituspaikaksi ja kaunistukseksi ympärystölle. Tässä on työläs kuitenki antaa jotain yhteisiä neuwoja sellaisen paikan lähemmästä laitoksesta, koska tila ja paikka, ryytimaan suuruus sekä laittajan tarkoitus, warat ja woimat owat niin monellaiset, että kuki paikka waatii oman laitoksensa.

Kukkia erittäin pitäwät toiset kunki kukkalain erikseen, ryhmäpäissä, toiset taas kaikki sekaisin. Wiimeisessä tapauksessa on kuitenki niin paljon warottawa etteiwät suuremmat kaswut tule tukeuttamaan pienempiä, ja että

Avarassa huvitustarhassa, jossa on tilaisuus vaihetella taajemmalla ja harvemmalla lehti- ja havumetsällä sekä avonaisilla nurmilla, kennäillä ja notkoilla, kallioilla ja vesillä, ovat pian kaikki kasvut yhtä paikan kaunistusta. Mutta pienissä ryytimaissa, joihin ei ole tilaa metsälle, sopii erinomattain sekaisilla kasvuilla.

mitkä erottavat kukkainsa loistolla, korkialla kasvullansa, suurilla, eriskummaisilla lehvillänsä ja merkillisellä muodollansa muista tavallisista kasvuista, kaunistella niitä paikkoja, jotka silmälle muuten olisivat kolkot, niin kuin pientaret aitoja ja huoneita vasten, penkki saarekkein välykset, istumapaikkoin ympärykset ja muut sellaiset.

Sillä tavoin voipi tavallinen, hyödyn vuoksi laitettu, ryytimaa yhtaikaa tehtää huvituspaikaksi ja kaunistukseksi ympärystölle. Tässä on työläs kuitenki antaa jotain yhteisiä neuvoja sellaisen paikan lähemmästä laitoksesta, koska tila ja paikka, ryytimaan suuruus sekä laittajan tarkoitus, varat ja voimat ovat niin monellaiset,

eitä kuki paikka vaatii oman laitoksensa.

Kukkia erittäin pitävät toiset kunki kukkalain erikseen, ryhmäpäissä, toiset taas kaikki sekaisin. Wiimeisessä tapauksessa on kuitenki niin paljon varottava etteivät suuremmat kasvut tule tukeuttamaan pienempiä, ja että

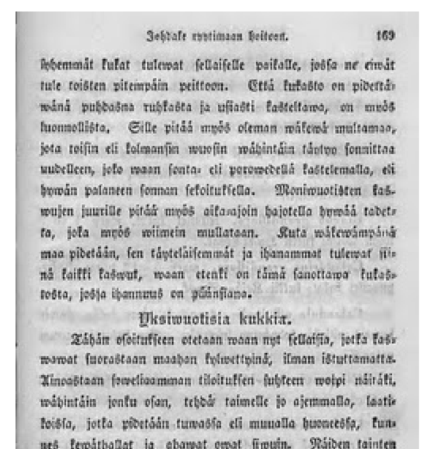
======= ======= ======= ======= ======= =======

Johdake ryytimaan hoitoon.

169

lyhemmät kukat tulevat sellaiselle paikalle, jossa ne eivät tule toisten pitempäin peittoon. Että kukasto on pidettävänä puhdasna ruhkasta ja usiasti kastettava, on myös luonnollista. Sille pitää myös oleman väkevä multamaa, jota toisin eli kolmansin vuosin vähintäin täytyy sonnittaa uudelleen, joko vaan sonta- eli porovedellä kastelemalla,

eli hyvän palaneen sonnan sekoituksella.

lyhemmät kukat tulewat sellaiselle paikalle, jossa ne eiwät tule toisten pitempäin peittoon. Että kukasto on pidettäwänä puhdasna ruhkasta ja usiasti kasteltawa, on myös luonnollista. Sille pitää myös oleman wäkewä multamaa, jota toisin eli kolmansin wuosin wähintäin täytyy sonnittaa uudelleen, joko waan sonta- eli porowedellä kastelemalla, eli hywän palaneen sonnan sekoituksella. Moniwuotisten kaswujen juurille pitää myös aika-ajoin hajotella hywää tadetta, joka myös wiimein mullataan. Kuta wäkewämpänä maa pidetään, sen täyteläisemmät ja ihanammat tulewat siinä kaikki kaswut, waan etenki on tämä sanottawa kukastosta, jossa ihannuus on pääasiana.

Yksiwuotisia kukkia.

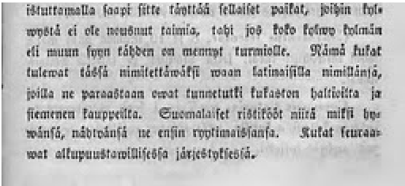
Tähän osoitukseen otetaan waan nyt sellaisia, jotka kaswawat suorastaan maahan kylwettyinä, ilman istuttamatta. Ainoastaan sowelijaamman tiloituksen suhteen woipi näistä, wähintäin jonku osan, tehdä taimelle jo ajemmalla, laatikoissa, jotka pidetään tuwassa eli muualla huoneessa, kunnes lewäthallat ja ahawat owat siwuin. Näiden tainten

Monivuotisten kasvujen juurille pitää myös aika-ajoin hajotella hyvää tadetta, joka myös viimein mullataan. Kuta väkevämpänä maa pidetään, sen täyteläisemmät ja ihanammat tulevat siinä kaikki kasvut, vaan etenki on tämä sanottava kukastosta, jossa ihannuus on

pääasiana.

--

Yksivuotisia kukkia.

istuttamalla saapi sitte täyttää sellaiset paikat, joihin kylwystä ei ole noussut taimia, tahi jos koko kylwö kylmän eli muun syyn tähden on mennyt turmiolle. Nämä kukat tulewat tässä nimitettäwäksi waan latinaisilla nimillänsä, joilla ne paraastaan owat tunnetutki kukaston haltioilta ja siemenen kauppeilta. Suomalaiset ristikööt niitä miksi hywänsä, nähtwänsä ne ensin ryytimaissansa. Kukat seuraawat alkupuustawillisessa järjestyksessä.

<< | >>

1850-09-00 407 Yksivuotisia kukkia

Yksivuotisia kukkia.

Tähän osoitukseen otetaan vaan nyt sellaisia, jotka kasvavat suorastaan maahan kylvettyinä, ilman istuttamatta.

Ainoastaan soveliaamman tiloituksen suhteen voipi näitäki, vähintäin jonku osan, tehdä taimelle jo laatikoissa, jotka pidetään tuvassa eli muualla huoneessa, kunnes keväthallat ja ahavat ovat sivuin. Näiden tainten istuttamalla saapi sitte täyttää sellaiset paikat, joihin kylvystä ei ole nousnut taimia, tahi jos koko kylvy kylmän eli muun syyn tähden on mennyt turmiolle.

Nämä kukat tulevat tässä nimitettäväksi vaan latinaisilla nimillänsä, joilla ne paraastaan ovat tunnetutki kukaston haltioilta ja siemenen kauppeilta. Suomalaiset ristikööt niitä miksi hyvänsä, nähtyänsä ne ensin ryytimaissansa. Kukat seuraavat alkupuustavillisessa järjestyksessä.

======= ======= ======= ======= ======= =======

170

Johdake ryytimaan hoitoon.

--

Amaranthus caudutus, varsi ½ 2 kyynärää pitkä, kukat taajoissa rypäleissä, jotka ovat karmosiininpunaiset ja pitkinä häntinä riippuvat, näöltään kuin kalkkunan heltut eli kärsä; kukkii Elokuussa.

Aster annuus, varsi 1 kyyn. kukat reunoilta valkeat, keskeä keltaiset.

Aster chinensis, Aster tenellus, ovat pienemmät eri karvalliset.

Bidens grandiflora, keltaiset kukat, varsi 1 eli 2 kyyn. korkia; kukkii heinä-Lokak.

Calandrina grandiflora, varsi 6 12 tuumaa korkia, punaiset kukat; kukkii Kesä Syysk.

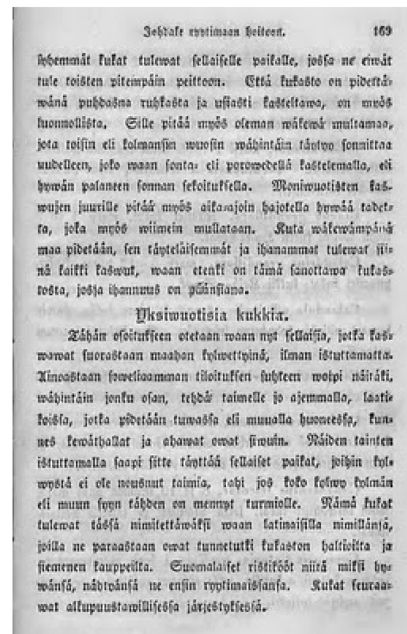
Calandula officinalis, kaunis keltainen kukka, hyvin huovis viljellä, kylväytyy itsestään. Sen kukat kelpaavat paineeksi.

Campanula hybrida, siniset, punertavat kukat Heinä ja Elok.

Cheirathus annuos, kaunis monen karvallinen kukka; tämä pitää ensin tehdä taimelle lämmissä tuvassa, ja istuttaa sitte lähelle seinää päivän puolelle huonetta.

Convolvulus tricolor, 8 ja 10 tuumaa pitkä varsi, kolmi karvalliset kukat, jotka iltaisilla ja sateella ummistuvat.

Coreopsis tiatoria, varsi ½ 1 kyynärää, monihaaroinen, ruskean keltaisilla kukilla, jotka tulevat vähitellen ja kestävät myöhäs syksyyn.

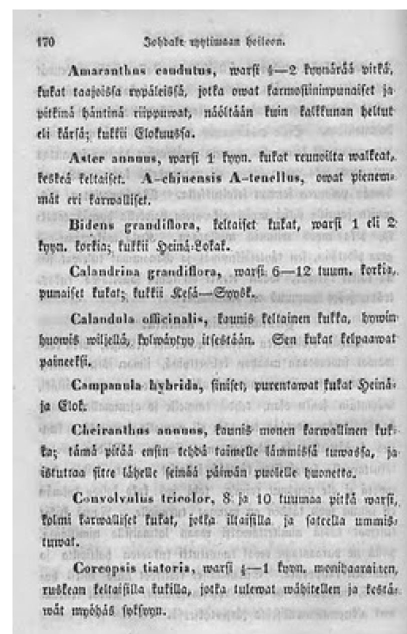

Johdake ryytimaan hoitoon. 169

lyhemmät kukat tulewat sellaiselle paikalle, jossa ne eiwät tule toisten pitempäin peittoon. Että kukasto on pidettäwänä puhdasna ruohosta ja usiasti kasteltawa, on myös huomollista. Sille pitää myös oleman wäkewä multamaa, jota toisin eli kolmansin wuosin wähintäin täytyy sonnittaa uudelleen, joko waan sonta- eli porowedellä kastelemalla, eli hywän palaneen sonnan sekoituksella. Moniwuotisten kaswujen juurille pitää myös aika-ajoin hajotella hywää tadetta, joka myös wiimein mullataan. Kuta wäkewämpänä maa pidetään, sen täydelläisemmät ja ihanammat tulewat siinä kaikki kaswut, waan etenki on tämä sanottawa kukastosta, jossa ihannus on pääasiana.

Yksiwuotisia kukkia.

Tähän osoitukseen otetaan waan nyt sellaisia, jotka kaswawat suorastaan maahan kylwettyinä, ilman istuttamatta. Ainoastaan soweliaamman tiloituksen suhteen woipi näitäki, wähintäin jonku osan, tehdä taimelle jo ajemmalla, laatikoissa, jotka pidetään tuwassa eli muualla huoneessa, kunnes kewäthallat ja ahawat owat siwuin. Näiden tainten istuttamalla saapi sitte täyttää sellaiset paikat, joihin kylwystä ei ole nousnut taimia, tahi jos koko kylwy kylmän eli muun syyn tähden on mennyt turmiolle. Nämä kukat tulewat tässä nimitettäwäksi waan latinaisilla nimillänsä, joilla ne paraastaan owat tunnetutki kukaston haltioilta ja siemenen kauppeilta. Suomalaiset ristiköön niitä miksi hywänsä, nähtyänsä ne ensin ryytimaissansa. Kukat seuraawat alkupuustawillisessa järjestyksessä.

170 Johdake ryytimaan hoitoon.

Amaranthus caudutus, warsi ½—2 kyynärää pitkä, kukat taajoissa rypäleissä, jotka owat karmosiininpunaiset ja pitkinä häntinä riippuwat, näöltään kuin kalkkunan heltut eli kärsä; kukkii Elokuussa.

Aster annuus, warsi 1 kyyn. kukat reunoilta walkeat, keskeä keltaiset. **A-chinensis A-tenellus**, owat pienemmät eri karwalliset.

Bidens grandiflora, keltaiset kukat, warsi 1 eli 2 kyyn. korkia; kukkii Heinä-Lokak.

Calandrina grandiflora, warsi 6—12 tuum. korkia, punaiset kukat; kukkii Kesä—Syysk.

Calandula officinalis, kaunis keltainen kukka, hywin huowis wiljellä, kylwäytyy itsestään. Sen kukat kelpaawat paineeksi.

Campanula hybrida, siniset, punertawat kukat Heinä- ja Elok.

Cheiranthus annuus, kaunis monen karwallinen kukka; tämä pitää ensin tehdä taimelle lämmissä tuwassa, ja istuttaa sitte lähelle seinää päiwän puolelle huonetta.

Convolvulus tricolor, 8 ja 10 tuumaa pitkä warsi, kolmi karwalliset kukat, jotka iltaisilla ja sateella ummistuwat.

Coreopsis tiatoria, warsi ½—1 kyyn. monihaaraisen, ruskean keltaisilla kukilla, jotka tulewat wähitellen ja kestäwät myöhäs syksyyn.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Johdake ryytimaan hoitoon.

171

Delphinium ajacis, kannuskukka, varsi 2 kyynärää korkia, pitkä tähkä latvassa, joka on täynnä kukkia; kukkii heinäkuussa. On paras kylvää syksyllä.

Heliantheum, valkia eli keltainen pieni kukka.

Heliantus annuus, päivänkääntäjä, 2 eli 3 kyynärää korkia varsi, moni haarainen, ja jokaisessa iso päiväkakkaran muotoinen keltainen kukka, on sangen kaunis kasvu. Sen siemenistä' puserretaan hyvää siemenvoita. Waatii väkevän kostean maan, eli paljon kastelemista. Sen kukat kääntyvät jokapäivä auringon juoksun jälkeen.

Iberis odorota, matala, on hyvän hajulliset kukat.

Lathyrus odorota, palkokasvu, punaiset eli pimiän siniset kukat, ja kiertyvä varsi.

Lavatera trimestis, pitkä varsi, valkeilla ja vaalean punaisilla kukilla.

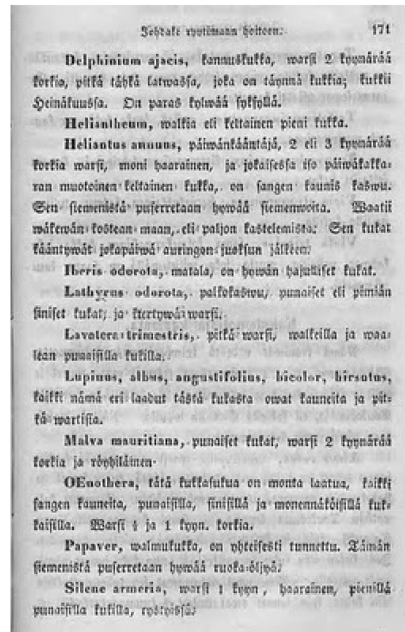
Lubinus, albus angustifolius, bicolor, hirsutus, kaikki nämä eri laadut tästä kukasta ovat kauneita ja pitkävartisia.

Malva mauritiana, punaiset kukat, varsi 2 kyynärää korkia ja röyhiläinen

OEnothera, tätä kukkasukua on monta laatua, kaikki sangen kauneita, punaisilla, sinisillä ja monennäköisillä kukkaisilla. Warsi ½ ja 1 kyyn. korkia.

Papaver, valmukukka, on yhteisesti tunnettu. Tämän siemenistä puserretaan hyvää ruoka-öljyä.

Silene armeria, varsi 1 kyyn, haarainen, pienillä punaisilla kukilla, rystyissä.

Johdake ryytimaan hoitoon. 171

Delphinium ajacis, kannuskukka, warsi 2 kyynärää korkia, pitkä tähkä latwassa, joka on täynnä kukkia; kukkii Heinäkuussa. On paras kylwää syksyllä.

Heliantheum, walkia eli keltainen pieni kukka.

Heliantus annuus, päiwänkääntäjä, 2 eli 3 kyynärää korkia warsi, moni haarainen, ja jokaisessa iso päiwäkakkaran muotoinen keltainen kukka, on sangen kaunis kaswu. Sen siemenistä puserretaan hywää siemenwoita. Waatii wäkewän kostean maan, eli paljon kastelemista. Sen kukat kääntywät jokapäiwä auringon juoksun jälkeen.

Iberis odorota, matala, on hywän hajulliset kukat.

Lathyrus odorota, palkokaswu, punaiset eli pimiän siniset kukat, ja kiertywä warsi.

Lavatera trimestris, pitkä warsi, walkeilla ja waalean punaisilla kukilla.

Lupinus, albus, angustifolius, bicolor, hirsutus, kaikki nämä eri laadut tästä kukasta owat kauneita ja pitkäwartisia.

Malva mauritiana, punaiset kukat, warsi 2 kyynärää korkia ja röyhiläinen.

OEnothera, tätä kukkasukua on monta laatua, kaikki sangen kauneita, punaisilla, sinisillä ja monennäköisillä kukkaisilla. Warsi ½ ja 1 kyyn. korkia.

Papaver, walmukukka, on yhteisesti tunnettu. Tämän siemenistä puserretaan hywää ruoka-öljyä.

Silene armeria, warsi 1 kyyn, haarainen, pienillä punaisilla kukilla, rystyissä.

======= ======= ======= ======= ======= =======

172

Johdake ryytimaan hoitoon.

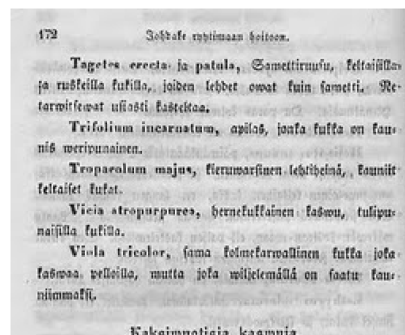
Tagetes erecta ja patula, Samettiruusu, keltaisilla, ja ruskeilla kukilla, joiden lehdet ovat kuin sametti. Ne tarvitsevat usiasti kasteltaa.

Trifolium incarnatum, apilas, jonka kukka on kaunis veripunainen.

Tropaeolum majus, kieruvarsinen lehtiheinä, kauniit keltaiset kukat.

Vicia atropurpurea, hernekukkainen kasvu, tulipunaisilla kukilla.

Viola tricolor, sama kolmekarvallinen kukka joka kasvaa pelloilla, mutta joka viljelemällä on saatu kauniimmaksi.

172 Johdake ryytimaan hoitoon.

Tagetes erecta ja patula, Samettiruusu, keltaisilla ja ruskeilla kukilla, joiden lehdet owat kuin sametti. Ne tarwitsewat usiasti kasteltaa.

Trifolium incarnatum, apilas, jonka kukka on kaunis weripunainen.

Tropaeolum majus, kieruwarsinen lehtiheinä, kauniit keltaiset kukat.

Vicia atropurpurea, hernekukkainen kaswu, tulipunaisilla kukilla.

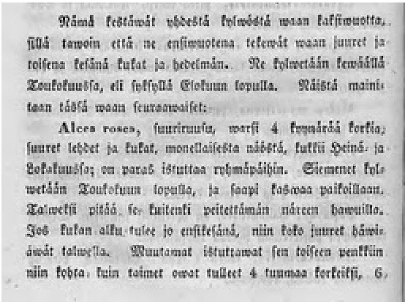
Viola tricolor, sama kolmekarwallinen kukka joka kaswaa pelloilla, mutta joka wiljelemällä on saatu kauniimmaksi.

Kaksiwuotisia kaswuja.

--

Kaksivnotisia kasvuja.

<< | >>

Nämä kestäwät yhdestä kylwöstä waan kaksiwuotta, sillä tawoin että ne ensiwuotena tekewät waan juuret ja toisena kesänä kukat ja hedelmän. Ne kylwetään kewäällä Toukokuussa, eli syksyllä Elokuun lopulla. Näistä mainitaan tässä waan seuraawaiset:

Alcea rosea, suuriruusu, warsi 4 kyynärää korkia; suuret lehdet ja kukat, monellaisesta näöstä, kukkii Heinä- ja Lokakuussa; on paras istuttaa ryhmäpäihin. Siemenet kylwetään Toukokuun lopulla, ja saapi kaswaa paikoillaan. Talweksi pitää se kuitenki peitettämän näreen hawuilla. Jos kukan alku tulee jo ensikesänä, niin koko juuret häwiäwät talwella. Muutamat istuttawat sen toiseen penkkiin niin kohta kuin taimet owat tulleet 4 tuumaa korkeiksi. 6.

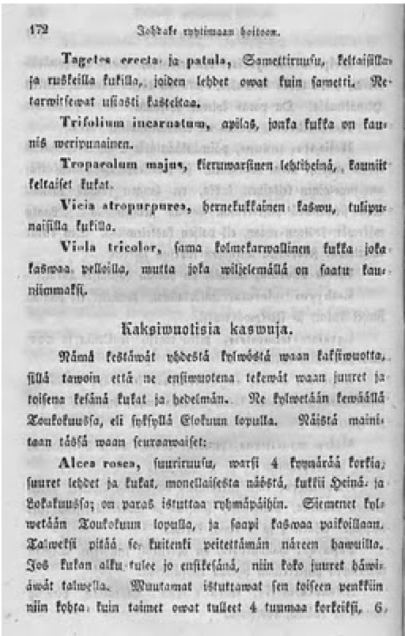
1850-09-00 408 Kaksivuotisia kasvuja

Kaksivuotisia kasvuja.

Nämä kestävät yhdestä kylvöstä vaan kaksivuotta, sillä tavoin että ne ensivuotena tekevät vaan juuret ja toisena kesänä kukat ja hedelmän. Ne kylvetään keväällä Toukokuussa, eli syksyllä Elokuun lopulla. Näistä mainitaan tässä vaan seuraavaiset:

Alcea rosea, suuriruusu, varsi 4 kyynärää korkia, suuret lehdet ja, kukat, monellaisesta näöstä, kukki Heinä- ja Lokakuussa; on paras istuttaa ryhmäpäihin. Siemenet kylvetään Toukokuun lopulla, ja saapi kasvaa paikoillaan. Talveksi pitää, se kuitenki peitettämän näreen havuilla. Jos kukan alku tulee jo ensikesänä, niin koko juuret häviävät talvella.

Muutamat istuttavat sen toiseen penkkiin niin kohta, kuin taimet ovat tulleet 4 tuumaa korkeiksi, 6

172 Johdake ryytimaan hoitoon.

Tagetes erecta ja **patula**, Samettiruusu, keltaisilla ja ruskeilla kukilla, joiden lehdet owat kuin sametti. Ne karwitsewat usiasti kasteltaa.

Trifolium incarnatum, apilas, jonka kukka on kaunis weripunainen.

Tropaeolum majus, kieruwarsinen lehtiheinä, kauniit keltaiset kukat.

Vicia atropurpurea, hernekukkainen kaswu, tulipunaisilla kukilla.

Viola tricolor, sama kolmekarwallinen kukka joka kaswaa pelloilla, mutta joka wiljelemällä on saatu kauniimmaksi.

Kaksiwuotisia kaswuja.

Nämä kestäwät yhdestä kylwöstä waan kaksiwuotta, sillä tawoin että ne ensiwuotena tekewät waan juuret ja toisena kesänä kukat ja hedelmän. Ne kylwetään kewäällä Toukokuussa, eli syksyllä Elokuun lopulla. Näistä mainitaan tässä waan seuraawaiset:

Alcea rosea, suuriruusu, warsi 4 kyynärää korkia; suuret lehdet ja kukat, monellaisesta näöstä, kukkii Heinä- ja Lokakuussa; on paras istuttaa ryhmäpäihin. Siemenet kylwetään Toukokuun lopulla, ja saapi kaswaa paikoillaan. Talweksi pitää se kuitenki peitettämän näreen hawuilla. Jos kukan alku tulee jo ensikesänä, niin koko juuret häwiäwät talwella. Muutamat istuttawat sen toiseen penkkiin niin kohta kuin taimet owat tulleet 4 tuumaa korkeiksi, 6.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Johdake ryytimaan hoitoon.

173

tuumaa kunki taimen väliä. Seuraavaisena kevänä istutetaan ne sitte niille paikoille, missä tulevat kasvamaan. Tämä on kauneimpia kasvuja, ryytimaahan. Kestää toisinaan 3:ki vuotta.

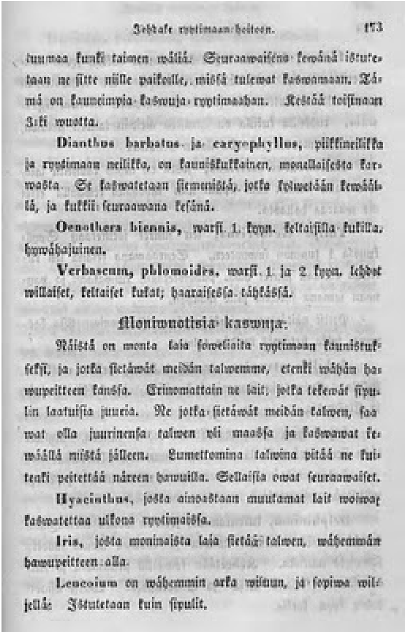
Dianthus barbatus ja caryophyllus, piikkineilikka ja ryytimaan neilikka, on kauniskukkainen, monellaisesta karvasta. Se kasvatetaan siemenistä, jotka kylvetään keväällä, ja kukkii seuraavana kesänä.

Oenothera biennis, varsi 1 kyynärää, keltaisilla kukilla, hyvähajuinen.

Verbascum, phlomoides, varsi 1 ja 2 kyyn. lehdet villaiset, keltaiset kukat, haaraisessa, tähkässä.

--

Monivuotisia Kasvuja:

Johdake ryytimaan hoitoon. 173

tuumaa kunki taimen wäliä. Seuraawaisena kewänä istutetaan ne sitte niille paikoille, missä tulewat kaswamaan. Tämä on kauneimpia kaswuja ryytimaahan. Kestää toisinaan 3:ki wuotta.

Dianthus barbatus ja **caryophyllus**, piikkineilikka ja ryytimaan neilikka, on kauniskukkainen, monellaisesta karwasta. Se kaswatetaan siemenistä, jotka kylwetään kewäällä, ja kukkii seuraawana kesänä.

Oenothera biennis, warsi 1 kyyn. keltaisilla kukilla, hywähajuinen.

Verbascum, phlomoides, warsi 1 ja 2 kyyn. lehdet willaiset, keltaiset kukat; haaraisessa tähkässä.

Moniwuotisia kaswuja.

Näistä on monta laia sowelioita ryytimaan kaunistukseksi, ja jotka sietäwät meidän talwemme, etenki wähän hawupeitteen kanssa. Erinomattain ne lait, jotka tekewät sipulin laatuisia juuria. Ne jotka sietäwät meidän talwen, saawat olla juurinensa talwen yli maassa ja kaswawat kewäällä niistä jälleen. Lumettomina talwina pitää ne kuitenki peitettää näreen hawuilla. Sellaisia owat seuraawaiset.

Hyacinthus, josta ainoastaan muutamat lait woiwat kaswatettaa ulkona ryytimaissa.

Iris, josta moninaista laia sietää talwen, wähemmän hawupeitteen alla.

Leucoium on wähemmin arka wiluun, ja sopiwa wiljellä. Istutetaan kuin sipulit.

<< | >>

1850-09-00 409 Monivuotisia Kasvuja

Monivuotisia Kasvuja:

Näistä on monta la'ia soveliaita ryytimaan kaunistutukseksi, ja jotka sietävät meidän talvemme, etenki vähän havupeitteen kanssa. Erinomattain ne la'it jotka tekevät sipulin laatuisia juuria. Ne jotka- sietävät meidän talven, saavat olla juurinensa, talven yli maassa ja kasvavat keväällä niistä jälleen. Lumettomina talvina pitää ne kuitenki peitettää näreen havuilla.

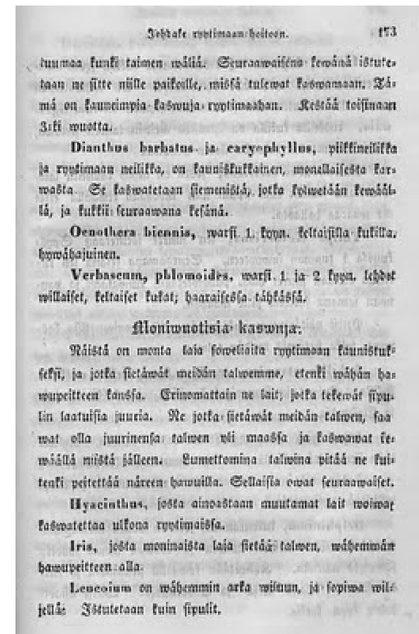
Sellaisia ovat seuraavaiset.

Hyacinthus, josta ainoastaan muutamat la'it voivat kasvatettaa ulkona ryytimaissa.

Iris, josta moninaista laia sietää talven, vähemmän havupeitteen alla.

Lencoium on vähemmin arka viluun, ja sopiva viljellä. Istutetaan kuin sipulit.

======= ======= ======= ======= ======= =======

tuuman tunki talwen wälia. Seuraawaisena kewänä istutetaan ne sitte niille paikoille, missä tulewat kaswamaan. Tämä on kauneimpia kaswuja ryytimaahan. Kestää toisinaan 3:ki wuotta.

Dianthus barbatus ja caryophyllus, piikkineilikka ja ryytimaan neilikka, on kauniskukkainen, monellaisesta karwasta. Se kaswatetaan siemenistä, jotka kylwetään kewäällä, ja kukkii seuraawana kesänä.

Oenothera biennis, warsi 1. kyyn. keltaisilla kukilla, hywähajuinen.

Verbascum, phlomoides, warsi 1 ja 2 kyyn. lehdet willaiset, keltaiset kukat; haaraisessa tähkässä.

Moniwuotisia kaswuja.

Näistä on monta laia soweliaita ryytimaan kaunistukseksi, ja jotka sietäwät meidän talwemme, etenki wähän hawupeitteen kanssa. Erinomattain ne lait, jotka tekewät sipulin laatuisia juuria. Ne jotka sietäwät meidän talwen, saawat olla juurinensa talwen yli maassa ja kaswawat kewäällä niistä jälleen. Lumettomina talwina pitää ne kuitenki peitettää näreen hawuilla. Sellaisia owat seuraawaiset.

Hyacinthus, josta ainoastaan muutamat lait woiwat kaswatettaa ulkona ryytimaissa.

Iris, josta moninaista laia sietää talwen, wähemmän hawupeitteen alla.

Leucoium on wähemmin arka wiluun, ja sopiwa wiljellä. Istutetaan kuin sipulit.

174

Johdake ryytimaan hoitoon.

Lilium, Lilja, on myös kauneimpia kukkia, josta monta erila'ia voipi viljeltää ryytimaassa. Se kasvatetaan juurilaukkain istuttamalla samoin kuin sipulit.

Lilium tigrinum, ruskeilla kukilla on paraiten meidän talven sietävä, saapi olla maassa talvella ilman peitotta.

Ranunculus asiaticus, josta on myös kauneita la'ia, istutetaan samoin kuin sipulit niin myöhään keväällä ettei ole vaaraa hallasta.

Tulipa Gesneriana, sen juuret istutetaan Syyskuussa 1 tuuman syvyyteen. Seuraavana kesänä sen kukittua otetaan juuret ylös, puhdistetaan, kuivataan ja pannaan samana syksynä jälle maahan.

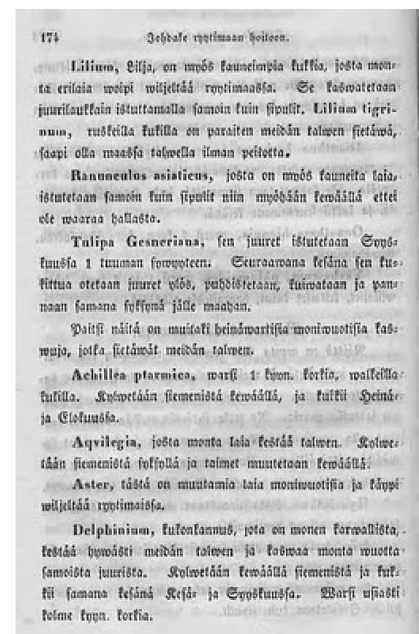
Paitsi näitä on muitaki heinävartisia monivuotisia kasvuja, jotka sietävät meidän talven.

Achillea ptarmica, varsi 1 kyyn. korkia, valkeilla kukilla. Kylvetään siemenistä keväällä, ja kukkii Heinä- ja Elokuussa.

Aqvilegia, josta monta laia kestää talven. Kylvetään siemenistä syksyllä ja taimet muutetaan keväällä.

Aster, tästä on muutamia la'ia monimuotisia ja käypi viljeltää ryytimaissa.

Delphinium, kukonkannus, jota on monen karvallista, kestää hyvästi meidän talven ja kasvaa monta vuotta samoista juurista. Kylvetään keväällä siemenistä ja kukkii samana kesänä Kesä- ja Syyskuussa. Warsi usiasti kolme kyyn. korkia.

Lilium, Lilja, on myös kauneimpia kukkia, josta monta erilaia woipi wiljeltää ryytimaassa. Se kaswatetaan juurilaukkain istuttamalla samoin kuin sipulit. **Lilium tigrinum**, ruskeilla kukilla on paraiten meidän talwen sietäwä, saapi olla maassa talwella ilman peitotta.

Ranunculus asiaticus, josta on myös kauneita laia, istutetaan samoin kuin sipulit niin myöhään kewäällä ettei ole waaraa hallasta.

Tulipa Gesneriana, sen juuret istutetaan Syyskuussa 1 tuuman sywyyteen. Seuraawana kesänä sen kukittua otetaan juuret ylös, puhdistetaan, kuiwataan ja pannaan samana syksynä jälle maahan.

Paitsi näitä on muitaki heinäwartisia moniwuotisia kaswuja, jotka sietäwät meidän talwen.

Achillea ptarmica, warsi 1 kyyn. korkia, walkeilla kukilla. Kylwetään siemenistä kewäällä, ja kukkii Heinä- ja Elokuussa.

Aqvilegia, josta monta laia kestää talwen. Kylwetään siemenistä syksyllä ja taimet muutetaan kewäällä.

Aster, tästä on muutamia laia moniwuotisia ja käypi wiljeltää ryytimaissa.

Delphinium, kukonkannus, jota on monen karwallista, kestää hywästi meidän talwen ja kaswaa monta wuotta samoista juurista. Kylwetään kewäällä siemenistä ja kukkii samana kesänä Kesä- ja Syyskuussa. Warsi usiasti kolme kyyn. korkia.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Johdake ryytimaan hoitoon.

175

Digitalis, hernekasvu, vaatii peiton talveksi.

Helleborus niger, kylvetään keväällä ja kukkii samana kesänä valkeilla kukilla, kasvaa monta muotta samoista juurista.

Lupiinus grandifloras, kylvetään keväällä ja kukkii samana kesänä.

Mimilus, on kaunis kukka, se kylvetään keväällä laatikkoon, muutetaan pieninä taimina väkevään maahan, niin pian kuin kevät kylmät ovat sivuin. S'ei kasvaa kuin yhden kesän, vaan sen maanpäälle kasvaneista juurikasvannoista voipi sen seuraavaisena kesänä saada jälleen.

Papaver, valmukukka, kylvetään siemenistä ja kukkii samana kesänä. Se kylväytyy sitte itsestään ja on työläs hävittää mihin se kerran on juurtunut.

Phlomis, tulipunaisilla kukilla, jotka kestävät kaiken kesän.

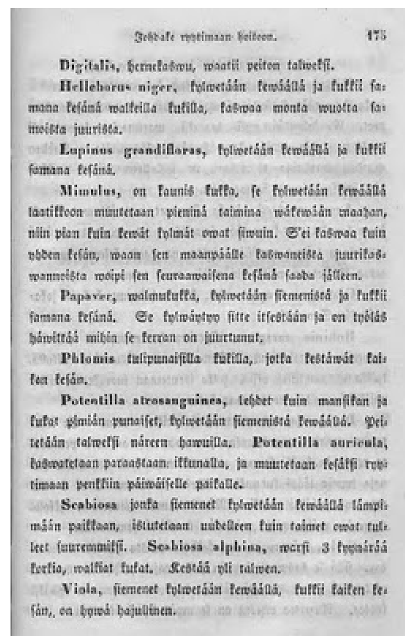
Potentilla atrosanguinea, lehdet kuin mansikan ja kukat pimiän punaiset, kylvetään siemenistä keväällä. Peitetään talveksi näreen havuilla.

Potentilla auricula, kasvatetaan paraastaan ikkunalla, ja muutetaan kesäksi ryytimaan penkkiin päiväiselle paikalle.

Scabiosa, jonka siemenet kylvetään keväällä lämpimään paikkaan, istutetaan uudelleen kuin taimet ovat tulleet suuremmiksi.

Scabiosa alphina, varsi 3 kyynärää korkia, valkiat kukat. Kestää yli talven.

Viola, siemenet kylvetään keväällä, kukkii kaiken kesän, on hyvä hajullinen.

Johdake ryytimaan hoitoon. 175

Digitalis, hernekaswu, waatii peiton talweksi.

Helleborus niger, kylwetään kewäällä ja kukkii samana kesänä walkeilla kukilla, kaswaa monta wuotta samoista juurista.

Lupinus grandifloras, kylwetään kewäällä ja kukkii samana kesänä.

Mimulus, on kaunis kukka, se kylwetään kewäällä laatikkoon muutetaan pieninä taimina wäkewään maahan, niin pian kuin kewät kylmät owat siwuin. S'ei kaswaa kuin yhden kesän, waan sen maanpäälle kaswaneista juurikaswanneista woipi sen seuraawaisena kesänä saada jälleen.

Papaver, walmukukka, kylwetään siemenistä ja kukkii samana kesänä. Se kylwäytyy sitte itsestään ja on työläs häwittää mihin se kerran on juurtunut.

Phlomis tulipunaisilla kukilla, jotka kestäwät kaiken kesän.

Potentilla atrosanguinea, lehdet kuin mansikan ja kukat pimiän punaiset, kylwetään siemenistä kewäällä. Peitetään talweksi näreen hawuilla. Potentilla auricula, kaswatetaan paraastaan ikkunalla, ja muutetaan kesäksi ryytimaan penkkiin päiwäiselle paikalle.

Scabiosa jonka siemenet kylwetään kewäällä lämpimään paikkaan, istutetaan uudelleen kuin taimet owat tulleet suuremmiksi. Scabiosa alphina, warsi 3 kyynärää korkia, walkiat kukat. Kestää yli talwen.

Viola, siemenet kylwetään kewäällä, kukkii kaiken kesän, on hywä hajullinen.

======= ======= ======= ======= ======= =======

176

Johdake ryytimaan hoitoon.

--

Puita ja pensaita kaunistukseksi.

<< | >>

[Lukemisia Maamiehille 1849 1850](#) > [Lukemisia Maamiehille 1850](#) >

1850-09-00 410 Puita ja pensaita kaunistukseksi

Puita ja pensaita kaunistukseksi.

Näistä voivat usiammat lait kasvatettaa siemenistä, jotka kylvetään syksyllä, samassa kuin ne ovat valmistuneet. Ne kylvetään ensin taajaksi, varsinaiseen lavaan eli penkkiin, jossa pitää olla väkevä, paksu multa. Kahden vuoden vanhoina istutetaan ne uuhelleen niihin paikkoihin, joissa tulevat kasvamaan.

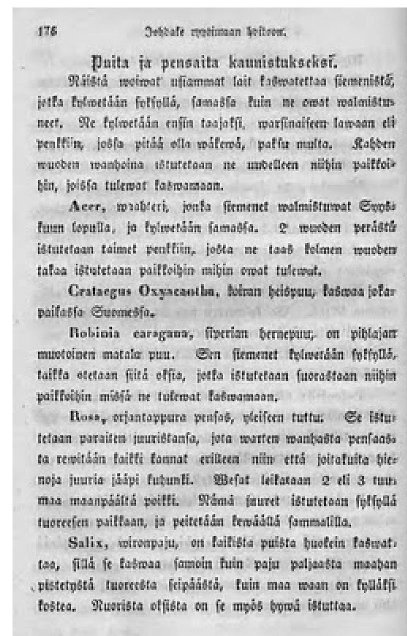
Acer, vaahteri, jonka siemenet valmistuvat Syyskuun lopulla, ja kylvetään samassa. 2 vuoden perästä istutetaan taimet penkkiin,, josta ne taas kolmen vuoden takaa istutetaan paikkoihin mihin ovat tulevat.

Crataegus Oxyacantha, koiran heispuu, kasvaa joka paikassa Suomessa.

Robina earacana, siperian hernepuu; on pihlajan muotoinen matala puu. Sen siemenet kylvetään syksyllä, taikka otetaan siitä oksia, jotka istutetaan suorastaan niihin paikkoihin missä ne tulevat kasvamaan.

Rosa, orjantappura pensas, yleiseen tuttu; Se istutetaan paraiten, juuristansa, jota varten vanhasta pensaasta revitään kaikki kannat erilleen niin, että joitakuita hienoja juuria jääpi kuhunki. Wesat leikataan 2 eli 3 tuumaa maanpäällä poikki. Nämä juuret istutetaan syksyllä tuoreesen paikkaan, ja peitetään keväällä sammalilla.

Salix, vironpaju, on kaikista puista huokein kasvattaa, sillä se kasvaa samoin kuin paju paljaasta maahan pistetystä tuoreesta seipäästä, kuin maa vaan on kylläksi kostea. Nuorista oksista on se myös hyvä istuttaa.

176 Johdatus ryytimaan hoitoon.

Puita ja pensaita kaunistukseksi.

Näistä woiwat usiammat lait kaswatettaa siemenistä, jotka kylwetään syksyllä, samassa kuin ne owat walmistuneet. Ne kylwetään ensin taajaksi, warsinaiseen lawaan eli penkkiin, jossa pitää olla wäkewä, paksu multa. Kahden wuoden wanhoina istutetaan ne uudelleen niihin paikkoihin, joissa tulewat kaswamaan.

Acer, waahteri, jonka siemenet walmistuwat Syyskuun lopulla, ja kylwetään samassa. 2 wuoden perästä istutetaan taimet penkkiin, josta ne taas kolmen wuoden takaa istutetaan paikkoihin mihin owat tulewat.

Crataegus Oxyacantha, koiran heispuu, kaswaa joka paikassa Suomessa.

Robinia caragana, siperian hernepuu, on pihlajan muotoinen matala puu. Sen siemenet kylwetään syksyllä, taikka otetaan siitä oksia, jotka istutetaan suorastaan niihin paikkoihin missä ne tulewat kaswamaan.

Rosa, orjantappura pensas, yleiseen tuttu. Se istutetaan paraiten juuristansa, jota warten wanhasta pensaasta rewitään kaikki kannat erilleen niin että joitakuita hienoja juuria jääpi kuhunki. Wesat leikataan 2 eli 3 tuumaa maanpäältä poikki. Nämä juuret istutetaan syksyllä tuoreesen paikkaan, ja peitetään keväällä sammalilla.

Salix, wironpaju, on kaikista puista huokein kaswattaa, sillä se kaswaa samoin kuin paju paljaasta maahan pistetystä tuoreesta seipäästä, kuin maa waan on kylläksi kostea. Nuorista oksista on se myös hywä istuttaa.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Uusi parannettu silpunhakkuu ase.

17

Syringa, Sireenipuu, hyvähajullisilla sinertävillä kukilla, jota kasvatetaan yhteisesti kaikissa ryytimaissa Sen siemenet kylvetään syksyllä ja taimet istutetaan jälle keväällä.

Tilia, lehmus, niinipuu, on kaunis puu ryytimaahan, kasvatetaan paraiten taimista, jotka istutetaan syksyllä eli keväällä.

--

Uusi parannettu silpunhakkuu ase.

Uusi parannettu silpunhakkuu ase. 177

Syringa, Sireenipuu, hywähajullisilla sinertäwillä kukilla, jota kaswatetaan yhteisesti kaikissa ryytimaissa Sen siemenet kylwetään syksyllä ja taimet istutetaan jälle keväällä.

Tilia, lehmus, niinipuu, on kaunis puu ryytimaahan, kaswatetaan paraiten taimista, jotka istutetaan syksyllä eli kewäällä.

Uusi parannettu silpunhakkuu ase.

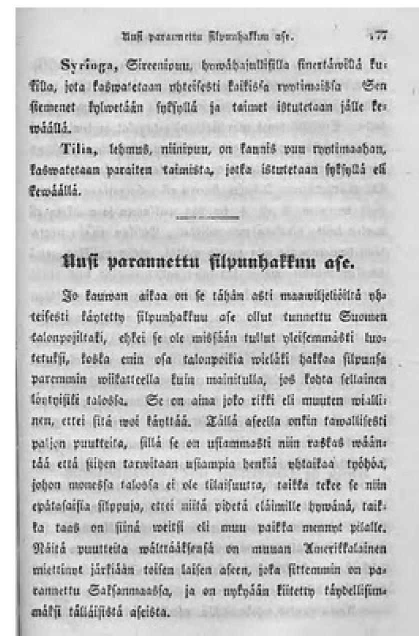
Jo kauwan aikaa on se tähän asti maawiljelijöiltä yhteisesti käytetty silpunhakkuu ase ollut tunnettu Suomen talonpojiltaki, ehkei se ole missään tullut yleisemmästi tuotetuksi, koska enin osa talonpoikia wieläki hakkaa silpunsa paremmin wiikatteella kuin mainitulla, jos kohta sellainen löytyisiki talossa. Se on aina joko rikki eli muuten wiallinen, ettei sitä woi käyttää. Tällä aseella onkin tawallisesti paljon puutteita, sillä se on usiammasti niin raskas wääntää että siihen tarwitaan usiampia henkiä yhtaikaa työhön, johon monessa talossa ei ole tilaisuutta, taikka tekee se niin epätasaisia silppuja, ettei niitä pidetä eläimille hywänä, taikka taas on siinä weitsi eli muu paikka mennyt pilalle. Näitä puutteita wälttääksensä on muuan Amerikkalainen miettinyt järkiään toisen laisen aseen, joka sittemmin on parannettu Saksanmaassa, ja on nykyään kiitetty täydellisimmäksi tälläisistä aseista.

<< | >>

1850-09-00 421 Uusi parannettu silpunhakkuu ase

Uusi parannettu silpunhakkuu ase.

Jo kauvan aikaa on se tähän asti maaviljeliöiltä yhteisesti käytetty silpunhakkuu ase ollut tunnettu Suomen talonpojiltaki, ehkei se ole missään tullut yleisemmästi luotetuksi, koska enin osa talonpoikia vieläki hakkaa silpunsa paremmin viikatteella kuin mainitulla, jos kohta sellainen löytyisiki talossa. Se on aina joko rikki eli muuten vallinen,

Uusi parannettu silpunhakkuu ase. 177

Syringa, Sireenipuu, howähajullisilla sinertäwillä kukilla, jota kaswatetaan yhteisesti kaikissa ryytimaissa. Sen siemenet kylwetään syksyllä ja taimet istutetaan jälle kewäällä.

Tilia, lehmus, niinipuu, on kaunis puu ryytimaahan, kaswatetaan paraiten taimista, jotka istutetaan syksyllä eli kewäällä.

Uusi parannettu silpunhakkuu ase.

Jo kauwan aikaa on se tähän asti maawiljeliöiltä yhteisesti käytetty silpunhakkuu ase ollut tunnettu Suomen talonpojiltaki, ehkei se ole missään tullut yleisemmästi luotetuksi, koska enin osa talonpoikia wieläki hakkaa silpunsa paremmin wiikatteella kuin mainitulla, jos kohta sellainen löytyisiki talossa. Se on aina joko rikki eli muuten wiallinen, ettei sitä woi käyttää. Tällä aseella onkin tawallisesti paljon puutteita, sillä se on usiammasti niin raskas wääntää että siihen tarwitaan usiampia henkiä yhtaikaa työhön, johon monessa talossa ei ole tilaisuutta, taikka tekee se niin epätasaisia silppuja, ettei niitä pidetä eläimille hywänä, taikka taas on siinä weitsi eli muu paikka mennyt pilalle. Näitä puutteita wälttääksensä on muuan Amerikkalainen miettinyt järkiään toisen laisen aseen, joka sittemmin on parannettu Saksanmaassa, ja on nykyään kiitetty täydellisimmäksi tälläisistä aseista.

ettei sitä voi käyttää. Tällä aseella onkin tavallisesti paljon puutteita, sillä se on usiammasti niin raskas vääntää että siihen tarvitaan usiampia henkiä yhtaikaa työhön, johon monessa talossa ei ole tilaisuutta, taikka tekee se niin epätasaisia silppuja, ettei niitä pidetä eläimille hyvänä, taikka taas on siinä veitsi eli muu paikka mennyt pilalle.

Näitä puutteita välttääksensä on muuan Amerikkalainen miettinyt järkiään toisen laisen aseen, joka sittemmin on parannettu Saksanmaassa, ja on nykyään kiitetty täydellisimmaksi tälläisistä aseista.

======= ======= ======= ======= ======= =======

178

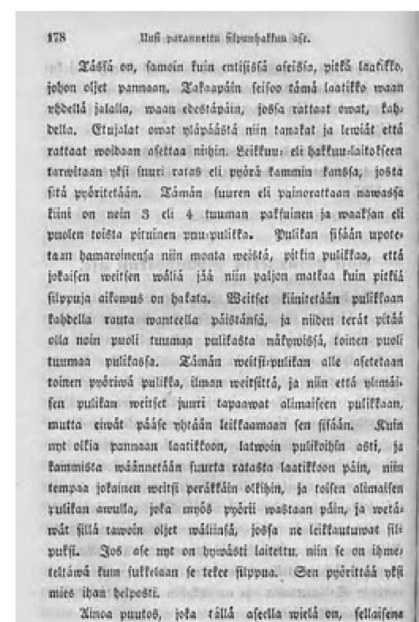
Uusi parannettu silpunhakkuu ase.

Tässä on, samoin kuin entisissä aseissa, pitkä laatikko, johon oljet pannaan. Takaapäin seisoo tämä laatikko vaan yhdellä jalalla, vaan edestäpäin, jossa rattaat ovat, kahdella. Etujalat ovat yläpäästä niin tanakat ja leviät että rattaat voidaan asettaa niihin. Leikkuu- eli hakkuu-laitokseen tarvitaan yksi suuri ratas eli pyörä kammin kanssa,

josta sitä pyöritetään. Tämän suuren eli painorattaan navassa kiini on noin 3 eli 4 tuuman paksuinen ja vaaksan eli puolen toista pituinen puu-pulikka. Pulikan sisään upotetaan hamaroinensa niin monta veistä, pitkin pulikkaa, että jokaisen veitsen väliä jää niin paljon matkaa kuin pitkiä silppuja aikomus on hakata. Veitset kiinitetään pulikkaan kahdella rauta vanteella päistänsä,

ja niiden terät pitää olla noin puoli tuumaa pulikasta näkyvissä, toinen puoli tuumaa pulikassa. Tämän veitsi-pulikan alle asetetaan toinen pyörivä pulikka, ilman veitsittä, ja niin että ylimäisen pulikan veitset juuri tapaavat alimaiseen pulikkaan, mutta eivät pääse yhtään leikkaamaan sen sisään.

Kuin nyt olkia pannaan laatikkoon, latvoin pulikoihin asti, ja kammista väännetään suurta ratasta laatikkoon päin, niin tempaa jokainen veitsi peräkkäin olkihin, ja toisen alimaisen

178 Uusi parannettu silpunhakkuu ase.

Tässä on, samoin kuin entisissä aseissa, pitkä laatikko, johon oljet pannaan. Takaapäin seisoo tämä laatikko waan yhdellä jalalla, waan edestäpäin, jossa rattaat owat, kahdella. Etujalat owat yläpäästä niin tanakat ja lewiät että rattaat woidaan asettaa niihin. Leikkuu- eli hakkuu-laitokseen tarwitaan yksi suuri ratas eli pyörä kammin kanssa, josta sitä pyöritetään. Tämän suuren eli painorattaan nawassa kiini on noin 3 eli 4 tuuman paksuinen ja waaksan eli puolen toista pituinen puu-pulikka. Pulikan sisään upotetaan hamaroinensa niin monta weistä, pitkin pulikkaa, että jokaisen weitsen wäliä jää niin paljon matkaa kuin pitkiä silppuja aikomus on hakata. Weitset kiinitetään pulikkaan kahdella rauta wanteella päistänsä, ja niiden terät pitää olla noin puoli tuumaa pulikasta näkywissä, toinen puoli tuumaa pulikassa. Tämän weitsi-pulikan alle asetetaan toinen pyöriwä pulikka, ilman weitsittä, ja niin että ylimäisen pulikan weitset juuri tapaawat alimaiseen pulikkaan, mutta eiwät pääse yhtään leikkaamaan sen sisään. Kuin nyt olkia pannaan laatikkoon, latwoin pulikoihin asti, ja kammista wäännetään suurta ratasta laatikkoon päin, niin tempaa jokainen weitsi peräkkäin olkihin, ja toisen alimaisen pulikan awulla, joka myös pyörii wastaan päin, ja wetäwät sillä tawoin oljet wäliinsä, jossa ne leikkautuwat silpuksi. Jos ase nyt on hywästi laitettu, niin se on ihmeteltäwä kuin sukkelaan se tekee silppua. Sen pyörittää yksi mies ihan helposti.

Ainoa puutos, joka tällä aseella wielä on, sellaisena

pulikan avulla, joka myös pyörii vastaan päin, ja vetävät sillä tavoin oljet väliinsä, jossa ne leikkautuvat silpuksi.

Jos ase nyt on hyvästi laiteltu, niin se on ihmeteltävä kuin sukkelaan se tekee silppua. Sen pyörittää yksi mies ihan helposti.

Ainoa puutos, joka tällä aseella vielä on, sellaisena

======= ======= ======= ======= ======= =======

kuin tässä nyt on mainittu, on alimaisen pulikan kulunta; sillä se ei kestä, alinomaa käyttäissä, jos 10 eli 12 päivää, jonka jälkeen yltää uusi pulikka muutettaman sen siaan. Tätä kulumista estetään kuitenki paljon, jos pannaan uutta nahkaa tuoresna sen ympärille, joka sitte annetaan kuivettua ja vetäytyä hyvästi pulikkaan kiini.

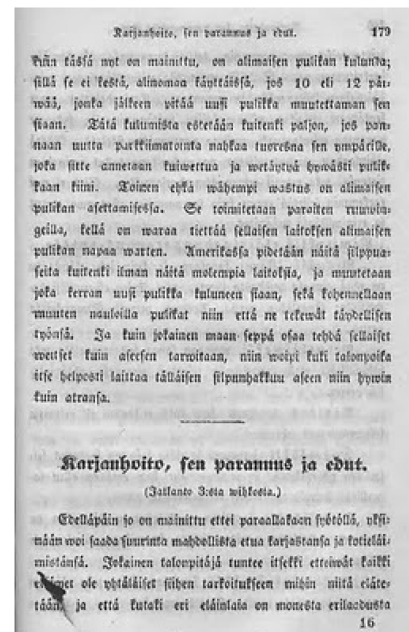
Toinen ehkä vähempi vastus on alimaisen pulikan asettamisessa. Se toimitetaan paraiten ruuvingeilla, kellä on varaa tiettää sellaisen laitoksen alimaisen pulikan napaa varten. Amerikassa pidetään näitä silppuaseita kuitenki ilman näitä molempia laitoksia, ja muutetaan joka kerran uusi pulikka kuluneen siaan, sekä kohennellaan muuten nauloilla pulikat niin että ne tekevät täydellisen työnsä.

Ja kuin jokainen maan seppä osaa tehdä sellaiset veitset kuin aseesen tarvitaan, niin voipi kuki talonpoika itse helposti laittaa tällaisen silpunhakkuu aseen niin hyvin kuin atransa.

--

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

<< | >>

kuin tässä nyt on mainittu, on alimaisen pulikan kulunta; sillä se ei kestä, alinomaa käyttäissä, jos 10 eli 12 päivää, jonka jälkeen yltää uusi pulikka muutettaman sen siaan. Tätä kulumista estetään kuitenki paljon, jos pannaan uutta parkkiimatointa nahkaa tuoresna sen ympärille, joka sitte annetaan kuivettua ja vetäytyä hyvästi pulikkaan kiini. Toinen ehkä vähempi vastus on alimaisen pulikan asettamisessa. Se toimitetaan paraiten ruuvingeilla, kellä on varaa tiettää sellaisen laitoksen alimaisen pulikan napaa varten. Amerikassa pidetään näitä silppuaseita kuitenki ilman näitä molempia laitoksia, ja muutetaan joka kerran uusi pulikka kuluneen siaan, sekä kohennellaan muuten nauloilla pulikat niin että ne tekevät täydellisen työnsä. Ja kuin jokainen maan seppä osaa tehdä sellaiset veitset kuin aseesen tarvitaan, niin voipi kuki talonpoika itse helposti laittaa tällaisen silpunhakkuu aseen niin hyvin kuin atransa.

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

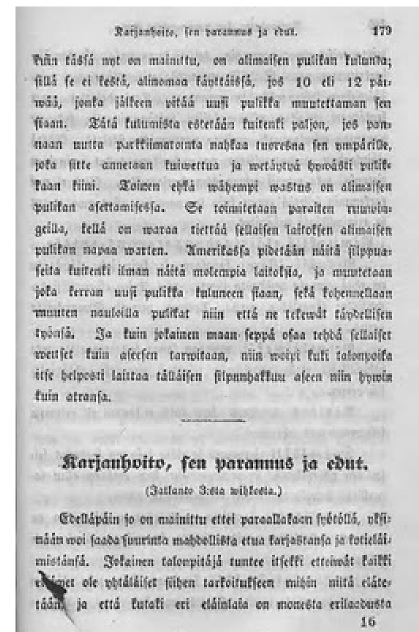
(Jatkanto 3:sta vihkosta.)

Edelläpäin jo on mainittu ettei paraallakaan syötöllä, yksimään voi saada suurinta mahdollista etua karjastansa ja kotieläimistänsä. Jokainen talonpitäjä tuntee itsekki etteivät kaikki e[illegible]et ole yhtäläiset siihen tarkoitukseen mihin niitä elätetään, ja että kutaki eri eläinlaia on monesta erilaadusta

1850-09-00 431 Karjanhoito, sen parannus ja edut

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

(Jatkanto 3:sta vihkosta.)

kiin tässä nyt on mainittu, on alimaisen pulikan kulunta; sillä se ei kestä, alinomaa käyttäissä, jos 10 eli 12 päiwää, jonka jälkeen pitää uusi pulikka muutettaman sen siaan. Tätä kulumista estetään kuitenki paljon, jos pannaan nutta parkkiimatointa nahkaa tuoresna sen ympärille, joka sitte annetaan kuiwettua ja wetäytyä howästi pulikkaan kiini. Toinen ehkä wähempi wastus on alimaisen pulikan asettamisessa. Se toimitetaan paraiten ruuwiageilla, kellä on waraa tiettää sellaisen laitoksen alimaisen pulikan napaa warten. Amerikassa pidetään näitä silppuaseita kuitenki ilman näitä molempia laitoksia, ja muutetaan joka kerran uusi pulikka kuluneen siaan, sekä kohennellaan muuten nauloilla pulikat niin että ne tekewät täydellisen työnsä. Ja kuin jokainen maan seppä osaa tehdä sellaiset weitset kuin aseesen tarwitaan, niin woipi kuki talonpoika itse helposti laittaa tälläisen silpunhakkuu aseen niin hywin kuin atransa.

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

(Jatkanto 3:sta wihkosta.)

Edelläpäin jo on mainittu ettei paraallakaan syötöllä, yksinään woi saada suurinta mahdollista etua karjastansa ja kotieläimistänsä. Jokainen talonpitäjä tuntee itsekki etteiwät kaikki eläimet ole yhtäläiset siihen tarkoitukseen mihin niitä elätetään, ja että kutaki eri eläinlaia on monesta erilaadusta

E
delläpäin jo on mainittu ettei paraallakaan syötöllä, yksinään voi saada suurinta mahdollista etua karjastansa ja kotieläimistänsä. Jokainen talonpitäjä tuntee itsekki etteivät kaikki eläimet ole yhtäläiset siihen tarkoitukseen mihin niitä elätetää, ja että kutaki en eläinlaia on monesta erilaadusta

16

======= ======= ======= ======= ======= =======

180

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

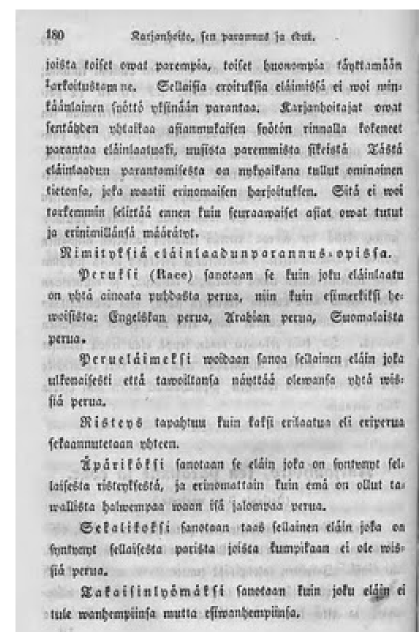
joista toiset ovat parempia, toiset huonompia täyttämään tarkoitustamme. Sellaisia eroituksia eläimissä ei voi minkäänlainen syöttö yksinään parantaa. Karjanhoitajat ovat sentähden yhtaikaa asianmukaisen syötön rinnalla kokeneet parantaa eläinlaatuaki, uusista paremmista siteistä. Tästä eläinlaadun parantamisesta on nykyaikana tullut ominainen tietonsa,

joka vaatii erinomaisen harjoituksen. Sitä ei voi tarkemmin selittää ennen kuin seuraavaiset asiat ovat tutut ja erinimillänsa määrätyt.

Nimityksiä eläinlaadunparannus-opi ssa.

Peruksi (Race)

sanotaan se kuin joku eläinlaatu on yhtä ainoata puhdasta perua, niin kuin esimerkiksi hevoisista: Engelskan perua, Arabian perua, Suomalaista perua.

joista toiset owat parempia, toiset huonompia täyttämään tarkoitustamme. Sellaisia eroituksia eläimissä ei woi minkäänlainen syöttö yksinään parantaa. Karjanhoitajat owat sentähden yhtaikaa asianmukaisen syötön rinnalla kokeneet parantaa eläinlaatuaki, uusista paremmista siteistä. Tästä eläinlaadun parantamisesta on nykyaikana tullut ominainen tietonsa, joka waatii erinomaisen harjoituksen. Sitä ei woi tarkemmin selittää ennen kuin seuraawaiset asiat owat tutut ja erinimillänsä määrätyt.

Nimityksiä eläinlaadunparannus-opissa.

Peruksi (Race) sanotaan se kuin joku eläinlaatu on yhtä ainoata puhdasta perua, niin kuin esimerkiksi hewoisista: Engelskan perua, Arabian perua, Suomalaista perua.

Perueläimeksi woidaan sanoa sellainen eläin joka ulkonaisesti että tawoiltansa näyttää olewansa yhtä wissiä perua.

Risteys tapahtuu kuin kaksi erilaatua eli eriperua sekaannutetaan yhteen.

Äpäriköksi sanotaan se eläin joka on syntynyt sellaisesta risteyksestä, ja erinomattain kuin emä on ollut tawallista halwempaa waan isä jalompaa perua.

Sekalikoksi sanotaan taas sellainen eläin joka on syntynyt sellaisesta parista joista kumpikaan ei ole wissiä perua.

Takaisinlyömäksi sanotaan kuin joku eläin ei tule wanhempiinsa mutta esiwanhempiinsa.

Perueläimeksi

voidaan sanoa sellainen eläin joka ulkonaisesti että tavoiltansa näyttää olevansa yhtä vissiä perua.

Risteys

tapahtuu kuin kaksi erilaatua eli eriperua sekaannutetaan yhteen.

Apäriköksi

sanotaan se eläin joka on syntynyt sellaisesta risteyksestä, ja erinomattain kuin emä on ollut tavallista halvempaa vaan isä jalompaa perua.

Sekalikoksi

sanotaan taas sellainen eläin joka on syntynyt sellaisesta parista joista kumpikaan ei ole vissiä perua.

Takaisinlyömäksi

sanotaan kuin joku eläin ei tule vanhempiinsa

mutta esivanhempiinsa.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

181

Pahentumiseksi

sanotaan kuin sellainen takaisinlyöntä kestää eteenpäinki, taikka kuin eläinlaatu huonon syötön kautta halpenee.

Wakava, vakavuus,

merkitsee kuin joku eläinlaatu on polvipolvelta niin vakavoitunut että sen sikeet aina tulevat vanhempainsa kaltaiset, päälaatunsa ja tapojensa puolesta ilman takaisinlyönnöittä muinoiseen huonompaan laatuun.

Jaloksi

voidaan sanoa niitä eläimiä eli peruja, joilla on sekä tarkoituksen mukainen kaunis ruumis että sellaiset tavat kuin siltä eläimeltä vaaditaan. Sentähden ei muoto voi yksinään tehdä jaloutta, jos ei ole tapoja, eikä tavatkaan yksinään, jos ei ole muotoa.

Parannukseksi

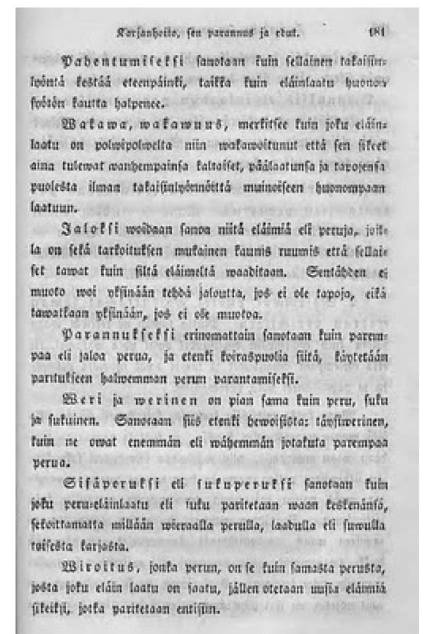
erinomattain sanotaan kuin parempaa eli jaloa perua, ja etenki koiraspuolia siitä, käytetään paritukseen halvemman perun parantamiseksi.

Weri ja verinen

on pian sama kuin peru, suku ja sukuinen. Sanotaan siis etenki hevoisista: täysiverinen, kuin ne ovat enemmän eli vähemmän jotakuta parempaa perua. Sisäperuksi eli sukuperuksi sanotaan kuin joku peru-eläinlaatu eli luku paritetaan vaan keskenänsä, sekoittamatta millään vieraalla perulla, laadulla eli suvulla toisesta karjasta.

Wiroitus,

jonka perun, on se kuin samasta perusta, josta joku eläin laatu on saatu, jällen otetaan uusia eläimiä siteiksi, jotka paritetaan entisiin.

Karjanhoito, sen parannus ja edut. 181

Pahentumiseksi sanotaan kuin sellainen takaisinlyöntä kestää eteenpäinki, taikka kuin eläinlaatu huonon syötön kautta halpenee.

Wakawa, wakawuus, merkitsee kuin joku eläinlaatu on polwipolwelta niin wakawoitunut että sen sikeet aina tulewat wanhempainsa kaltaiset, päälaatunsa ja tapojensa puolesta ilman takaisinlyönnöittä muinoiseen huonompaan laatuun.

Jaloksi woidaan sanoa niitä eläimiä eli peruja, joilla on sekä tarkoituksen mukainen kaunis ruumis että sellaiset tawat kuin siltä eläimeltä waaditaan. Sentähden ei muoto woi yksinään tehdä jaloutta, jos ei ole tapoja, eikä tawatkaan yksinään, jos ei ole muotoa.

Parannukseksi erinomattain sanotaan kuin parempaa eli jaloa perua, ja etenki koiraspuolia siitä, käytetään paritukseen halwemman perun parantamiseksi.

Weri ja werinen on pian sama kuin peru, suku ja sukuinen. Sanotaan siis etenki hewoisista: täysiwerinen, kuin ne owat enemmän eli wähemmän jotakuta parempaa perua.

Sisäperuksi eli sukuperuksi sanotaan kuin joku peru-eläinlaatu eli suku paritetaan waan keskenänsä, sekoittamatta millään wieraalla perulla, laadulla eli suwulla toisesta karjasta.

Wiroitus, jonka perun, on se kuin samasta perusta, josta joku eläin laatu on saatu, jällen otetaan uusia eläimiä siteiksi, jotka paritetaan entisiin.

======= ======= ======= ======= ======= =======

182

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

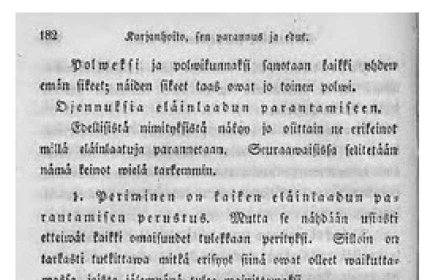
Polveksi ja polvikunnaksi

sanotaan kaikki yhden emän sikeet [sikiöt]; näiden sikeet taas ovat jo toinen polvi.

--

Ojennuksia eläinlaadun parantamiseen.

Edellisistä nimityksistä näkyy jo osittain ne eri keinot millä eläinlaatuja parannetaan. Seuraavaisissa selitetään nämä keinot vielä tarkemmin.

182 Karjanhoito, sen parannus ja edut.

Polweksi ja polwikunnaksi sanotaan kaikki yhden emän sikeet; näiden sikeet taas owat jo toinen polwi.

Ojennuksia eläinlaadun parantamiseen.

Edellisistä nimityksistä näkyy jo osittain ne erikeinot millä eläinlaatuja parannetaan. Seuraawaisissa selitetään nämä keinot wielä tarkemmin.

1. Periminen on kaiken eläinlaadun parantamisen perustus. Mutta se nähdään usiasti etteiwät kaikki omaisuudet tulekkaan perityksi. Silloin on tarkasti tutkittawa mitkä erisyyt siinä owat olleet waikuttamassa, joista jälempänä tulee mainittawaksi.

1. Periminen

<< | >>

2. Molemmat puolet waikuttawat saman werran perimiseen. Mutta tämän ne tekewät waan silloin kuin molempain omaisuudet owat yhtä wakawat, eli että molempain omaisuudet ja tawat owat monessa polwessa jo näyttäinneet yhtä pysywäisiksi.

Waan koska wississä karjassa koiraspuoli siittää sikiöitä monen naaraspuolen kanssa, ja kustaki naaraasta saadaan waan muutamia, niin waikuttaa koiraspuoli koko karjan siittämiseen paljon enemmän kuin naaras puoli, ja muuttaa myös paljon wälemmin omaisuutensa perillisille kuin jälkimäinen. Sentähden woimma me walita laadun parantamiseen waan täydellisimmät koiraspuolet ja häwittää kaikki huonommat, jolla parannus sitä wälemmin ja wakawammin tulee toimeen. Ensimäinen huoli eläinlaadun parantamisessa on siis pidettäwä parempi laatuisen koiraspuo-

1850-09-00 432 Periminen

Ojennuksia eläinlaadun parantamiseen.

Edellisistä nimityksistä näkyy jo osittain ne eri keinot millä eläinlaatuja parannetaan. Seuraavaisissa selitetään nämä keinot vielä tarkemmin.

1. Periminen

on kaiken eläinlaadun parantamisen perustus. Mutta se nähdään usiasti etteivät kaikki omaisuudet tulekkaan perityksi. Silloin on tarkasti tutkittava mitkä erisyyt siinä ovat olleet vaikutta- massa, joista jälempänä tulee mainittavaksi.

2. Molemmat puolet vaikuttavat

saman verran perimiseen. Mutta tämän ne tekevät vaan silloin kuin molempain omaisuudet omat yhtä vakavat, eli että molempain omaisuudet ja tavat ovat monessa polvessa jo näyttäinneet yhtä pysyväisiksi.

Waan koska vississä karjassa koiraspuoli siittää sikiöitä monen, naaraspuolen kanssa, ja kustaki naaraasta saadaan vaan muutamia, niin vaikuttaa koiraspuoli koko karjan sikiämiseen paljon enemmän kuin nairas puoli, ja muuttaa, myös paljon välemmin omaisuutensa perillisille kuin, jälkimäinen. Sentähden voimma me valita laadun parantamiseen vaan täydellisimmät koiraspuolet ja hävittää kaikki huonommat,

jolla parannus sitä välemmin ja vakavammin tulee toimeen. Ensimäinen huoli eläinlaadun parantamisessa on siis pidettävä parempi laatuisen, koiraspuo-

======= ======= ======= ======= ======= =======

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

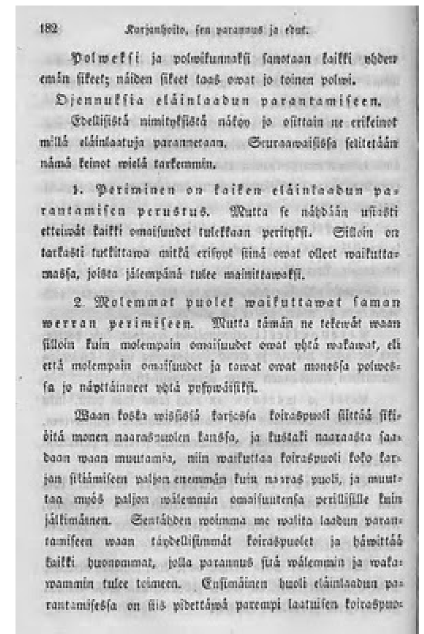
183

len hankkkimisessa, olkoon se sitte samasta perusta tai ulkoa tuodusta.

3. Omaisuusten vakavuus

paritetuissa eläimissä vaikuttaa enimmän perimiseen. Sentähden vaikuttaa se puoli enemmän jonka omaisuudet ovat vakautuneet usiammassa polvessa. Tämä vakautuminen määrätään polvittain, niin että jokainen seuraavainen polvi on toista mokomaa vakavampi entisiä. Jos siis, esimerkiksi, joku pässi on muuttanut hienovillaisuutensa pojallensa,

niin on tämä omaisuus pojilla kaksinkertainen isää vastaan vakavuutensa suhteen, eli se on kahta vertaa vakaampi menemään perittäväksi tämän lapsilta kuin minkä se oli hänen isältänsä. Jos sentähden on kaksi koiraspuolta valita siittäjäksi, joista toinen on isä toinen poika, ja molemmat emän puolelta sekä laduiltansa yhtäläiset,

182 Karjanhoito, sen parannus ja edut.

Polweksi ja polwikunnaksi sanotaan kaikki yhden emän sikeet; näiden sikeet taas owat jo toinen polwi.

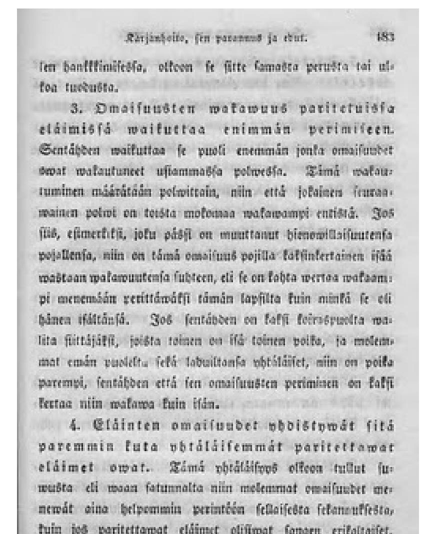
Ojennuksia eläinlaadun parantamiseen.

Edellisistä nimityksistä näkyy jo osittain ne erikeinot millä eläinlaatuja parannetaan. Seuraawaisissa selitetään nämä keinot wielä tarkemmin.

1. Periminen on kaiken eläinlaadun parantamisen perustus. Mutta se nähdään usiasti etteiwät kaikki omaisuudet tulekkaan perityksi. Silloin on tarkasti tutkittawa mitkä erisyyt siinä owat olleet waikuttamassa, joista jälempänä tulee mainittawaksi.

2. Molemmat puolet waikuttawat saman werran perimiseen. Mutta tämän ne tekewät waan silloin kuin molempain omaisuudet owat yhtä wakawat, eli että molempain omaisuudet ja tawat owat monessa polwessa jo näyttäinneet yhtä pysywäisiksi.

Waan koska wississä karjassa koiraspuoli siittää sikiöitä monen naaraspuolen kanssa, ja kustaki naaraasta saadaan waan muutamia, niin waikuttaa koiraspuoli koko karjan sikiämiseen paljon enemmän kuin naaras puoli, ja muuttaa myös paljon wälemmin omaisuutensa perillisille kuin jälkimäinen. Sentähden woimma me walita laadun parantamiseen waan täydellisimmät koiraspuolet ja häwittää kaikki huonommat, jolla parannus sitä wälemmin ja wakawammin tulee toimeen. Ensimäinen huoli eläinlaadun parantamisessa on siis pidettäwä parempi laatuisen koiraspuo-

Karjanhoito, sen parannus ja edut. 183

len hankkkimisessa, olkoon se sitte samasta perusta tai ulkoa tuodusta.

3. Omaisuusten wakawuus paritetuissa eläimissä waikuttaa enimmän perimiseen. Sentähden waikuttaa se puoli enemmän jonka omaisuudet owat wakautuneet usiammassa polwessa. Tämä wakautuminen määrätään polwittain, niin että jokainen seuraawainen polwi on toista mokomaa wakawampi entisiä. Jos siis, esimerkiksi, joku pässi on muuttanut hienowillaisuutensa pojallensa, niin on tämä omaisuus pojilla kaksinkertainen isää wastaan wakawuutensa suhteen, eli se on kahta wertaa wakaampi menemään perittäwäksi tämän lapsilta kuin minkä se oli hänen isältänsä. Jos sentähden on kaksi koiraspuolta walita siittäjäksi, joista toinen on isä toinen poika, ja molemmat emän puolelta sekä laduiltansa yhtäläiset, niin on poika parempi, sentähden että sen omaisuusten periminen on kaksi kertaa niin wakawa kuin isän.

4. Eläinten omaisuudet yhdistywät sitä paremmin kuta yhtäläisemmät paritettawat eläimet owat. Tämä yhtäläisyys olkoon tullut sukuusta eli waan satunnalta niin molemmat omaisuudet menewät aina helpommin perintöön sellaisessa sekanuksessa, kuin jos paritettawat eläimet olisiwat sangen erikaltaiset.

niin on poika parempi, sentähden että sen omaisuusten periminen on kaksi kertaa niin vakava kuin isän.

4. Eläinten omaisuudet yhdistyivät

sitä paremmin kuta yhtäläisemmät paritettavat eläimet ovat. Tämä yhtäläisyys olkoon tullut suvusta eli vaan satunnalta niin molemmat omaisuudet menevät aina helpommin perintöön sellaisesta sekannuksesta, kuin jos paritettavat eläimet olisivat sangen erikaltaiset. Kun kaksi kovin erilaatuista eläintä paritetaan niin tahtovat ne usiasti antaa sikiällensä kumpanenki omaisuutensa,

ikään kuin toinen toisensa rinnalla, ilman yhdistymättä, joka yhdistyminen tapahtuu vähitellen vasta seuraavissa polvissa.

======= ======= ======= ======= ======= =======

184

Karjanhoito, sen parannus ja edut.

5. Tärkein asia on valita hyvät eläimet sikeiksi.

Niin kuin ylempänä on sanottu on siis tämä pää-asia eläinlaadun parantamisessa. Tämä on tarpeellista ei vaan silloin kuin tahdotaan parantaa eläinlaatua, mutta myös ainaki jos ei sitä tahdota laskea huononemaan, vaan pitää sellaisena kuin se jo kerran on. Ei pidä koskaan heittää satunnan päälle koti-eläinten sikiämistä,

mutta aina valita paraimmat eläimet laadustansa, joista siteitä otetaan.

6. Päätarkoitus pidettäköön aina silmillä.

Sentähden pitää karjanhoitajalla olla vissi tarkoitus, jota hänen pitää aina pitää mielessä: Esimerkiksi, jos tahdot hyvää juoksu-hevoislaatua, niin muista aina että vaan senjälkeen valitset sikeitä, eläkkä tahdo kovin monta omaisuutta yhdistetyksi, sillä hyvää juoksu-hevoista sinä et saa kuitenkaan joka yhtaikaa olisi vahva työhevoinen.

7. Liian nuoria ja liian vanhoia eläimiä

ei pidä paritettaman; samoin myös pitää varoitettaman ettei sikeitä oteta sairaista eläimistä, eikä sellaisista joilla on jonku vian aine.

8. Eläintä ei pidä siittämisellä liiaksi vaivata.

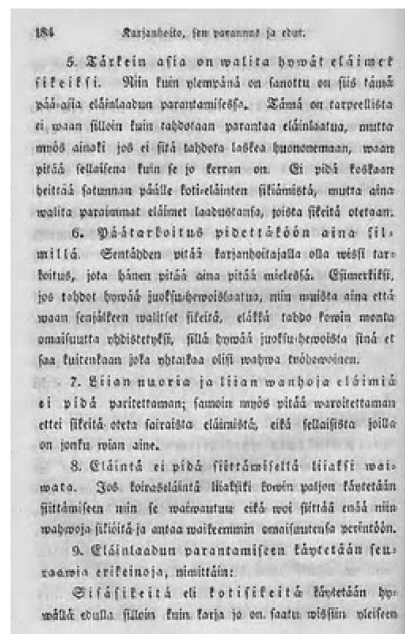
Jos koiraseläintä liiaksiki kovin, paljon käytetään siittämiseen niin se vaivautuu, eikä voi siittää enää niin vahvoja sikiöitä ja antaa vaikeemmin omaisuutensa perintöön.

9. Eläinlaadun parantamiseen käytetään

seuraavia erikeinoja, nimittäin:

<< | >>

1850-09-00 433 Sisäsikeitä eli kotisikeitä

184 Karjanhoito, sen parannus ja edut.

5. Tärkein asia on walita hywät eläimet sikeiksi. Niin kuin ylempänä on sanottu on siis tämä pää-asia eläinlaadun parantamisessa. Tämä on tarpeellista ei waan silloin kuin tahdotaan parantaa eläinlaatua, mutta myös ainoski jos ei sitä tahdota laskea huonommaan, waan pitää sellaisena kuin se jo kerran on. Ei pidä koskaan heittää satunnan päälle koti-eläinten sikiämistä, mutta aina walita paraimmat eläimet laadustansa, joista sikeitä otetaan.

6. Päätarkoitus pidettäköön aina silmillä. Sentähden pitää karjanhoitajalla olla wissi tarkoitus, jota hänen pitää aina pitää mielessä. Esimerkiksi, jos tahdot hywää juoksu-hewoislaatua, niin muista aina että waan senjälkeen walitset sikeitä, eläkä tahdo kowin monta omaisuutta yhdistetyksi, sillä hywää juoksu-hewoista sinä et saa kuitenkaan joka yhtaikaa olisi wahwa työhewoinen.

7. Liian nuoria ja liian wanhoja eläimiä ei pidä paritettaman; samoin myös pitää waroitettaman ettei sikeitä oteta sairaista eläimistä, eikä sellaisista joilla on jonku wian aine.

8. Eläintä ei pidä siittämisellä liiaksi waiwata. Jos koiras-eläintä liiaksi kowin paljon käytetään siittämiseen niin se waiwautuu eikä woi siittää enää niin wahwoja sikiöitä ja antaa waikeemmin omaisuutensa perintöön.

9. Eläinlaadun parantamiseen käytetään seurawia erikeinoja, nimittäin:

Sisäsikeitä eli kotisikeitä käytetään hywällä edulla silloin kuin karja jo on saatu wissiin yleiseen

9. Eläinlaadun parantamiseen käytetään

seuraavia erikeinoja, nimittäin:

Sisäsikeitä eli koti sikeitä käytetään hyvällä edulla, silloin kuin, karja jo on saatu, vissiin yleiseen

======= ======= ======= ======= ======= =======

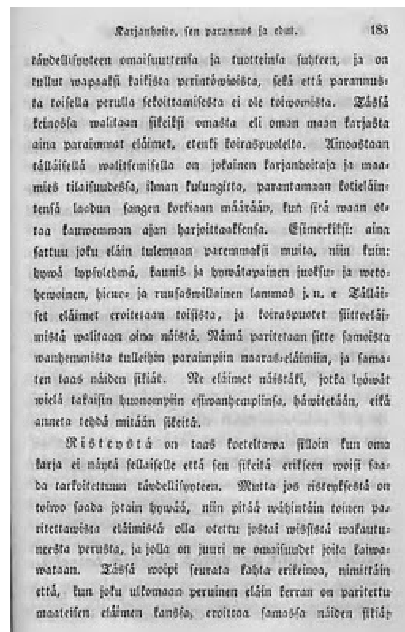
Karjanhoito, sen parannus ja edut.

185

täydellisyyteen omaisuuttensa ja tuotteinsa suhteen, ja on tullut vapaaksi kaikin perintövioista, sekä että parannusta toisella perulla sekoittamisesta ei ole toivomista. Tässä keinossa valitaan sikeiksi omasta eli oman maan karjasta aina paraimmat eläimet, etenki koiraspuolelta. Ainoastaan tälläisellä valitsemisella on jokainen karjanhoitaja ja maamies tilaisuudessa,

ilman kulungitta, parantamaan kotieläintensä laadun sangen korkiaan määrään, kun sitä vaan ottaa kauvemman ajan harjoittaaksensa. Esimerkiksi: aina sattuu joku elain tulemaan paremmaksi muita, niin kuin: hyvä lypsylehmä, kaunis ja hyvätapainen juoksu- ja vetohevoinen, hieno- ja runsasvillainen lammas j. n. e. Tällaiset eläimet eroitetaan toisista,

ja koiraspuolet siittoeläimistä valitaan aina näistä. Nämä paritetaan sitte samoista vanhemmista tulleihin paraimpiin naaras-eläimiin, ja samaten taas näiden sikiät. Ne eläimet näistäki, jotka lyövät vielä takaisin huonompiin esivanhempiinsa. Hävitetään, eikä anneta tehdä mitään sikeitä.

Karjanhoito, sen parannus ja edut. 185

täydellisyyteen omaisuuttensa ja tuotteinsa suhteen, ja on tullut wapaaksi kaikista perintöwioista, sekä että parannusta toisella perulla sekoittamisesta ei ole toiwomista. Tässä keinossa walitaan sikeiksi omasta eli oman maan karjasta aina paraimmat eläimet, etenki koiraspuolelta. Ainoastaan tälläisellä walitsemisella on jokainen karjanhoitaja ja maamies tilaisuudessa, ilman kulungitta, parantamaan kotieläintensä laadun sangen korkiaan määrään, kun sitä waan ottaa kauwemman ajan harjoittaaksensa. Esimerkiksi: aina sattuu joku eläin tulemaan paremmaksi muita, niin kuin: hywä lypsylehmä, kaunis ja hywätapainen juoksu- ja wetohewoinen, hieno- ja runsaswillainen lammas j. n. e. Tälläiset eläimet eroitetaan toisista, ja koiraspuolet siittoeläimistä walitaan aina näistä. Nämä paritetaan sitte samoista wanhemmista tulleihin paraimpiin naaras-eläimiin, ja samaten taas näiden sikiät. Ne eläimet näistäki, jotka lyöwät wielä takaisin huonompiin esiwanhempiinsa, häwitetään, eikä anneta tehdä mitään sikeitä.

Risteystä on taas koeteltawa silloin kun oma karja ei näytä sellaiselle että sen sikeitä erikseen woisi saada tarkoitettuun täydellisyyteen. Mutta jos risteyksestä on toiwo saada jotain hywää, niin pitää wähintäin toinen paritettawista eläimistä olla otettu jostai wissistä wakautuneesta perusta, ja jolla on juuri ne omaisuudet joita kaiwataan. Tässä woipi seurata kahta erikeinoa, nimittäin että, kun joku ulkomaan peruinen eläin kerran on paritettu maateisen eläimen kanssa, eroittaa samassa näiden sikiät

Risteystä on taas koeteltava

silloin kun oma karja ei näytä sellaiselle että sen sikeitä erikseen voisi saada tarkoitettuun täydellisyyteen. Mutta jos risteyksestä on toivo saada jotain hyvää, niin pitää vähintäin toinen paritettavista eläimistä olla otettu jostai vissistä vakautuneesta perusta, ja jolla on juuri ne omaisuudet joita kaivataan.

Tässä voipi seurata kahta erikeinoa, nimittäin että, kun joku ulkomaan, peruinen eläin kerran on paritettu maateisen eläimen kanssa, eroittaa samassa näiden sikiät

======= ======= ======= ======= ======= =======

186

Kuinka muta on paras käyttää tateeksi.

erilaumaansa ja käyttää näita sitte edelleen niin kuin kotisikeistä on sanottu; taikka taas että parittaa ensimäisen risteyksen sikeitä uudelleen alkuperun kanssa ja samaten taas tämänki sikeitä, ja n. e. Edellistä keinoa

käytetään jos tahdotaan vaan säilyttää ne omaisuudet eläimissä mitkä syntyvät sellaisesta risteyksestä;

mutta jälkimäistä, joka usiammin onki tarkoituksena, silloin kuin mieli on saada elainlaatua parannetuksi jonku vissin ulkoperun kaltaiseksi, joka tällä keinolla aikaa myöten pääseeki sangen liki.

Weren virvoitusta käytetään

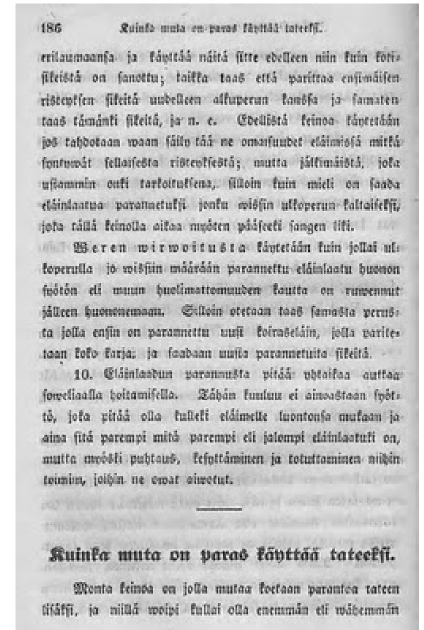
kuin jollai ulkoperulla jo vissiin määrään parannettu eläinlaatu huonon syötön eli muun huolimattomuuden kautta on ruvennut jälleen huononemaan. Silloin otetaan taas samasta perusta jolla ensin on parannettu uusi koiraseläin, jolla paritetaan koko karjaa ja saadaan uusia parannetuita sikeitä.

10. Eläinlaadun parannusta

pitää yhtaikaa auttaa soveliaalla hoitamisella. Tähän kuuluu ei ainoastaan syöttö, joka pitää olla kulleki eläimelle luontonsa mukaan ja aina sitä parempi mitä parempi eli jalompi eläinlaatuki on, mutta myöski puhtaus, kesyttäminen ja totuttaminen niihin toimiin, joihin ne ovat aivotut.

--

Kuinka muta on paras käyttää tateeksi.

erilaumaansa ja käyttää näitä sitte edelleen niin kuin kotisikeistä on sanottu; taikka taas että parittaa ensimäisen risteyksen sikeitä uudelleen alkuperun kanssa ja samaten taas tämänki sikeitä, ja n. e. Edellistä keinoa käytetään jos tahdotaan waan säilyttää ne omaisuudet eläimissä mitkä syntywät sellaisesta risteyksestä; mutta jälkimäistä, joka usiammin onki tarkoituksena, silloin kuin mieli on saada eläinlaatua parannetuksi jonku wissin ulkoperun kaltaiseksi, joka tällä keinolla aikaa myöten pääseeki sangen liki.

Weren wirwoitusta käytetään kuin jollai ulkoperulla jo wissiin määrään parannettu eläinlaatu huonon syötön eli muun huolimattomuuden kautta on ruwennut jälleen huononemaan. Silloin otetaan taas samasta perusta jolla ensin on parannettu uusi koiraseläin, jolla paritetaan koko karja; ja saadaan uusia parannetuita sikeitä.

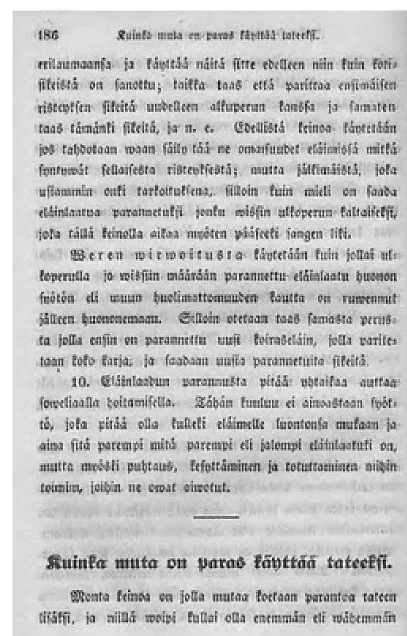
10. Eläinlaadun parannusta pitää yhtaikaa auttaa soweliaalla hoitamisella. Tähän kuuluu ei ainoastaan syöttö, joka pitää olla kulleki eläimelle luontonsa mukaan ja aina sitä parempi mitä parempi eli jalompi eläinlaatuki on, mutta myöski puhtaus, kesyttäminen ja totuttaminen niihin toimiin, joihin ne owat aiwotut.

Kuinka muta on paras käyttää tateeksi.

Monta keinoa on jolla mutaa koetaan parantaa tateen lisäksi, ja niillä woipi kullai olla enemmän eli wähemmän

<< | >>

1850-09-00 435 Kuinka muta on paras käyttää tateeksi

186 Kuinka muta on paras käyttää tateeksi.

erilaumaansa ja käyttää näitä sitte edelleen niin kuin kotisikeistä on sanottu; taikka taas että parittaa ensimäisen risteyksen sikeitä uudelleen alkuperun kanssa ja samaten taas tämänki sikeitä, ja n. e. Edellistä keinoa käytetään jos tahdotaan waan säilyttää ne omaisuudet eläimissä mitkä syntywät sellaisesta risteyksestä; mutta jälkimäistä, joka usiammin onki tarkoituksena, silloin kuin mieli on saada eläinlaatua parannetuksi jonku wissin alkuperun kaltaiseksi, joka tällä keinolla aikaa myöten pääseeki sangen liki.

Weren wirwoitusta käytetään kuin jollai alkuperulla jo wissiin määrään parannettu eläinlaatu huonon syötön eli muun huolimattomuuden kautta on ruwennut jälleen huononemaan. Silloin otetaan taas samasta perusta jolla ensin on parannettu uusi koiraseläin, jolla pariteltaan koko karja; ja saadaan uusia parannetuita sikeitä.

10. Eläinlaadun parannusta pitää yhtaikaa auttaa sowelijaalla hoitamisella. Tähän kuuluu ei ainoastaan syöttö, joka pitää olla kullekki eläimelle luontonsa mukaan ja aina sitä parempi mitä parempi eli jalompi eläinlaatuki on, mutta myöski puhtaus, kesyttäminen ja totuttaminen niihin toimiin, joihin ne owat aiwotut.

Kuinka muta on paras käyttää tateeksi.

Monta keinoa on jolla mutaa koetaan parantaa tateen lisäksi, ja niillä woipi kullai olla enemmän eli wähemmän

Kuinka muta on paras käyttää tateeksi.

Monta keinoa on jolla mutaa koetaan parantaa tateen lisäksi, ja niillä voipi kullai olla enemmän eli vähemmän

======= ======= ======= ======= ======= =======

Kuinka muta on paras käyttää tateeksi.

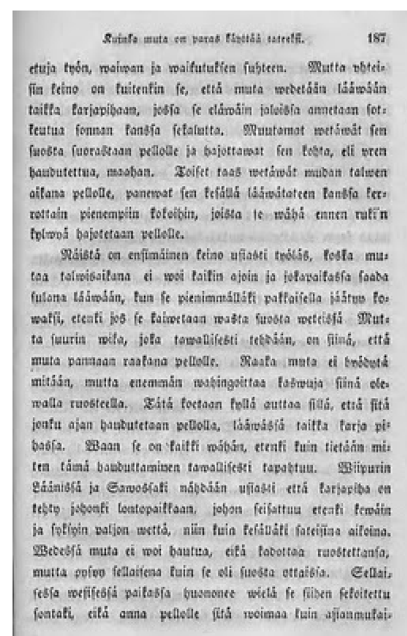
187

etuja työn, vaivan ja vaikutuksen suhteen. Mutta yhteisin keino on kuitenkin se, että muta vedetään läävään taikka karjapihaan, jossa se eläväin jaloissa annetaan sotkeutua sonnan kanssa sekalutta. Muutamat vetävät sen suosta suorastaan pellolle ja hajottavat sen kohta, eli yren haudutettua, maahan. Toiset taas vetävät mudan talmen aikana pellolle,

panevat sen kesällä läävätateen kanssa kerrottain pienempiin kokoihin, joista se vähä ennen rukin kylvyä hajotetaan pellolle.

Näistä on ensimäinen keino usiasti työläs, koska mutaa talvisaikana ei voi kaikin ajoin ja jokapaikassa saada sulana läävään, kun se pienimmälläki pakkaisella jäätyy kovaksi, etenki jos se kaivetaan vasta suosta veteissä. Mutta suurin vika, joka tavallisesti tehdään, on siinä, että muta pannaan raakana pellolle. Raaka muta ei hyödytä mitään,

mutta enemmän vahingoittaa kasvuja siinä olevalla ruosteella. Tätä koetaan kyllä auttaa sillä, että sitä jonku ajan haudutetaan pellolla, läävässä taikka karja pihassa. Waan se on kaikki vähän, etenki kuin tietään miten tämä hauduttaminen tavallisesti tapahtuu. Wiipurin Läänissä ja Savossaki nähdään usiasti että karjapiha on tehty johonki lontopaikkaan,

Kuinka muta on paras käyttää tateeksi. 187

etuja työn, waiwan ja waikutuksen suhteen. Mutta yhteisin keino on kuitenkin se, että muta wedetään läävään taikka karjapihaan, jossa se eläwäin jaloissa annetaan sotkeutua sonnan kanssa sekalutta. Muutamat wetäwät sen suosta suorastaan pellolle ja hajottawat sen kohta, eli yren haudutettua, maahan. Toiset taas wetäwät mudan talwen aikana pellolle, panewat sen kesällä läävätateen kanssa kerrottain pienempiin kokoihin, joista se wähä ennen rukiin kylwyä hajotetaan pellolle.

Näistä on ensimäinen keino usiasti työläs, koska mutaa talwisaikana ei woi kaikin ajoin ja jokapaikassa saada sulana läävään, kun se pienimmälläki pakkaisella jäätyy kowaksi, etenki jos se kaiwetaan wasta suosta weteissä. Mutta suurin wika, joka tawallisesti tehdään, on siinä, että muta pannaan raakana pellolle. Raaka muta ei hyödytä mitään, mutta enemmän wahingoittaa kaswuja siinä olewalla ruosteella. Tätä koetaan kyllä auttaa sillä, että sitä jonku ajan haudutetaan pellolla, läävässä taikka karja pihassa. Waan se on kaikki wähän, etenki kuin tietään miten tämä hauduttaminen tawallisesti tapahtuu. Wiipurin Läänissä ja Sawossaki nähdään usiasti että karjapiha on tehty johonki lontopaikkaan, johon seisattuu etenki kewäin ja syksyin paljon wettä, niin kuin kesänäki sateisina aikoina. Wedessä muta ei woi hautua, eikä kadottaa ruostettansa, mutta pysyy sellaisena kuin se oli suosta ottaissa. Sellaisessa wesisessä paikassa huononee wielä se siihen sekoitettu sontaki, eikä anna pellolle sitä woimaa kuin asianmukai-

johon seisattuu etenki keväin ja syksyin paljon vettä, niin kuin kesänäki sateisina aikoina. Wedessä muta ei voi hautua, eikä kadottaa ruostettansa, mutta pysyy sellaisena kuin se oli suosta ottaissa. Sellaisessa vesisessä paikassa huononee vielä se siihen sekoitettu sontaki, eikä anna pellolle sitä voimaa kuin asianmukai-

======= ======= ======= ======= ======= =======

188

Kuinka muta on paras käyttää tateeksi.

semmasti käytetty sonta tekisi. Tällä keinolla on seki vika että mutaa tulee vetämään ensin suosta läävään eli karjapihaan ja jälle takaisin pellolle, joka kuitenkaan ei olisi mikään jos siitä saataisiin varma etu.

Kuitenki on se varma että suomuta on mitä

parasta tateen lisäksi pellolle. Mutta sitä siksi käyttäissä on tarpeellinen tietää millä tavalla se paraiten voipi tulla pellon hyväksi. Sentähden tarvitaan esimäiseksi tietää millä tavalla sonta eli tade vaikuttaa kasvujen juurille.

Se on tuttu että kaikki tade seisoissaan koossa palaa ja vajenee. Ennen luultiin tämän vajenemisen ei kuitenkaan olevan vahingoksi, koska tateen arveltiin vajetessaan tulevan sitä paremmaksi. Mutta varmat kokemukset nykyisimpinä vuosina ovat näyttäneet, ettei tade palaessaan parane, ja että sen voima sikäli väheneeki minkä koko vajenee.

Äsken muutamalta saksalaiselta maanviljeliältä tehty tällainen kokemus näytti, että vissi tadekoko oli Maaliskuun 21:stä päivästä Toukokuun 18:teen päivään vähennyt neljänneksen, heinäkuun 6:teen päivään kolmannekseen, ja saman kuun 18.teen päivään puolen ensimäisestä arvostansa.

Mihinpä menee nyt tateesta seistessään näin suuri osa? Mihinkäs muuanne kuin ilmaan. Palaessa eli hautuessa nimittäin nousee tateesta alinomaa ilmanmuotoisena aineena näkymätöin höyry, jona tateen koko sekä voima vähitellen haihtuu ilmaan, kunne vihdoin ei jää muuta jälelle kuin se minkä tuliki jättää, nimittäin: hiilen eli poron.

Se tateesta tällä tavoin ilmaan hajoova hieno

======= ======= ======= ======= ======= =======

aine on paraastaan vissi la'i suolaa, jota sanotaan ammoniakiksi, ja jota kasvujen juuret erinomattain tarvitsevat, ja jonkatähden paraimmite maata tadehditaanki. Tämä tateen voiman ilmaan haihtuminen estetään paraiten sillä että se annetaan seisattua johonki muuhun aineesen, joka itsestäänki ruokamullan lisäksi jo on hyvä.

Sellaisia aineita on muta mitä parasta, koska se on kuohkia ja pehmyt, niin että höyry voipi tungeita sen sisään. Mutta kun höyry, niin kuin tunnetaan, Pyrkii aina ylöspäin, niin on tarpeellista asettaa muta ei tateen ala, niin kuin moni on luullut, vaan sen päälle, ja yli ympäri, koska vaan sillä tavoin kaikki sonnasta nousevat väkiaineet tungeihtevat mutaan,

ja seisattuvat siihen.

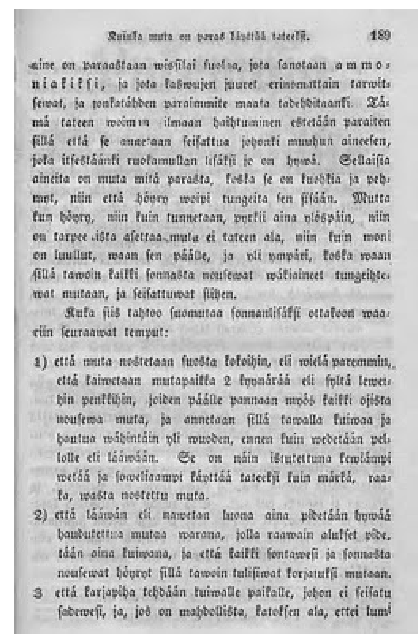
Kuka siis tahtoo suomutaa sonnanlisäksi ottakoon vaariin seuraavat temput:

1)

että muta nostetaan

sadewesi, ja, jos on mahdollista, katoksen ala, ettei lumi

1850-09-00 436 Kuka siis tahtoo suomutaa sonnanlisäksi

Kuinka muta on paras käyttää tateeksi. 189

aine on paraastaan wissilai suolaa, jota sanotaan ammo-niakiksi, ja jota kaswujen juuret erinomattain tarwitsewat, ja jonkatähden paraimmite maata tadehditaanki. Tämä tateen woiman ilmaan haihtuminen estetään paraiten sillä että se annetaan seisattua johonki muuhun aineesen, joka itsestäänki ruokamullan lisäksi se on hywä. Sellaisia aineita on muta mitä parasta, koska se on huokia ja pehmyt, niin että höyry woipi tungeita sen sisään. Mutta kun höyry, niin kuin tunnetaan, pyrkii aina ylöspäin, niin on tarpeellista asettaa muta ei tateen ala, niin kuin moni on luullut, waan sen päälle, ja yli ympäri, koska waan sillä tawoin kaikki sonnasta nousewat wäkiaineet tungeihtewat mutaan, ja seisattuwat siihen.

Kuka siis tahtoo suomutaa sonnanlisäksi ottakoon waarin seuraawat temput:

1) että muta nostetaan suosta kokoihin, eli wielä paremmin, että kaiwetaan mutapaikka 2 kyynärää eli syltä leweihin penkkihin, joiden päälle pannaan myös kaikki ojista nousewa muta, ja annetaan sillä tawalla kuiwaa ja hautua wähintäin yli wuoden, ennen kuin wedetään pellolle eli lääwään. Se on näin istuteltuna kewiämpi wetää ja soweliaampi käyttää tateeksi kuin märkä, raaka, wasta nostettu muta.

2) että lääwän eli nawetan luona aina pidetään hywää haudutettua mutaa warana, jolla raawain alukset pidetään aina kuiwana, ja että kaikki sontawesi ja sonnasta nousewat höyryt sillä tawoin tulisiwat korjatuksi mutaan.

3 että karjapiha tehdään kuiwalle paikalle, johon ei seisatu sadewesi, ja, jos on mahdollista, katoksen ala, ettei lumi

Kuka siis tahtoo suomutaa sonnanlisäksi ottakoon vaariin seuraavat temput:

1)

että muta nostetaan suosta kokoihin, eli vielä paremmin, että kaivetaan mutapaikka 2 kyynärää eli syltä leveihin penkkihin, joiden päälle pannaan myös kaikki ojista nouseva muta, ja annetaan sillä tavalla kuivaa ja hautua vähintäin yli vuoden, ennen kuin vedetään pellolle eli läävään. Se on näin istuteltuna keviämpi vetää ja soveliaampi käyttää tateeksi kuin märkä,

raaka, vasta nostettu muta.

2)

että läävän eli navetan luona aina pidetään hyvää haudutettua mutaa varana, jolla raavain alukset pidetään aina kuivana, ja että kaikki sontavesi ja sonnasta nousevat höyryt sillä tavoin tulisivat korjatuksi mutaan.

3)

että karjapiha tehdään kuivalle paikalle, johon ei seisatu sadevesi, ja, jos on mahdollista, katoksen ala, ettei lumi

======= ======= ======= ======= ======= =======

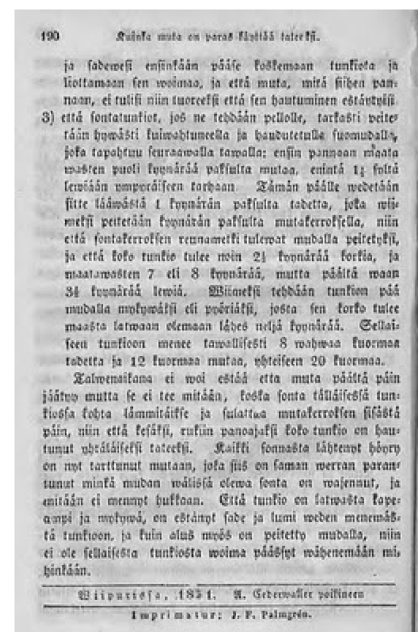
190

Kuinka muta on paras käyttää tateeksi.

ja sadevesi ensinkään pääse koskemaan tunkiota ja liottamaan sen voimaa, ja että muta, mitä siihen pannaan, ei tulisi niin tuoreeksi että sen hautuminen estäytyisi

3)

että sontatunkiot, jos ne tehdään pellolle, tarkasti peitetään hyvästi kuivahtuneella ja haudutetulla suomudalla, joka tapahtuu seuraavalla tavalla: ensin pannaan maata vasten puoli kyynärää paksulta mutaa, enintä 1½ syltä leviään ympyräiseen tarhaan. Tämän päälle vedetään sitte läävästä 1 kyynärän paksulta tadetta, joka viimeksi peitetään kyynärän paksulta mutakerroksella,

190 Kuinka muta on paras käyttää tateeksi.

ja sadewesi ensinkään pääse koskemaan tunkiota ja liottamaan sen woimaa, ja että muta, mitä siihen pannaan, ei tulisi niin tuoreeksi että sen hautuminen estäytyisi.

3) että sontatunkiot, jos ne tehdään pellolle, tarkasti peitetään hywästi kuiwahtuneella ja haudutetulla suomudalla, joka tapahtuu seuraawalla tawalla: ensin pannaan maata wasten puoli kyynärää paksulta mutaa, enintä 1½ syltä lewiään ympyräiseen tarhaan. Tämän päälle wedetään sitte lääwästä 1 kyynärän paksulta tadetta, joka wiimeksi peitetään kyynärän paksulta mutakerroksella, niin että sontakerroksen reunametki tulewat mudalla peitetyksi, ja että koko tunkio tulee noin 2½ kyynärää korkia, ja maatawasten 7 eli 8 kyynärää, mutta päältä waan 3½ kyynärää lewiä. Wiimeksi tehdään tunkion pää mudalla mykywäksi eli pyöriäksi, josta sen korko tulee maasta latwaan olemaan lähes neljä kyynärää. Sellaiseen tunkioon menee tawallisesti 8 wahwaa kuormaa tadetta ja 12 kuormaa mutaa, yhteiseen 20 kuormaa.

Talwenaikana ei woi estää että muta päältä päin jäätyy mutta se ei tee mitään, koska sonta tälläisessä tunkiossa kohta lämmittäikse ja sulattaa mutakerroksen sisästä päin, niin että kesäksi, rukiin panoajaksi koko tunkio on hautunut yhtäläiseksi tateeksi. Kaikki sonnasta lähtenyt höyry on nyt tarttunut mutaan, joka siis on saman werran parantunut minkä mudan wälissä olewa sonta on wähennyt, ja mitään ei mennyt hukkaan. Että tunkio on latwasta kapeampi ja mykywä, on estänyt sade ja lumi weden menemästä tunkioon, ja kuin alus myös on peitetty mudalla, niin ei ole sellaisesta tunkiosta woima päässyt wähenemään mihinkään.

Wiipurissa, 1851. A. Cederwaller poikineen

Imprimatur: J. F. Palmgrén.

niin että sontakerroksen reunametki tulevat mudalla peitetyksi, ja että koko tunkio tulee noin 2½ kyynärää korkia, ja maatavasten 7 eli 8 kyynärää, mutta päältä vaan 3½ kyynärää leviä.

Wiimeksi tehdään tunkion pää mudalla mykyväksi eli pyöriäksi, josta sen korko tulee maasta latvaan olemaan lähes neljä kyynärää. Sellaiseen tunkioon menee tavallisesti 8 vahvaa kuormaa tadetta ja 12 kuormaa mutaa, yhteiseen 20 kuormaa.

Talvenaikana ei voi estää että muta päältä päin jäätyy mutta se ei tee mitään, koska

sonta tälläisessä tunkiossa kohta lämmitäikse ja sulattaa mutakerroksen sisästä päin, niin että kesäksi, rukiin panoajaksi koko tunkio on hautunut yhtäläiseksi tateeksi. Kaikki sonnasta lähtenyt höyry on nyt tarttunut mutaan, joka siis on saman verran parantunut minkä mudan välissä oleva sonta on vajennut,

ja mitään ei mennyt hukkaan. Että tunkio on latvasta kapeampi ja mykyvä, on estänyt sade ja lumi veden menemästä tunkioon, ja kuin alus myös on peitetty mudalla, niin ei ole sellaisesta tunkiosta voima päässyt vähenemään mihinkään.

--

Wiipurissa, 1851. A. Cederwaller poikineen

Imprimatur: J. F. Palmgrén

--

======= ======= ======= ======= ======= =======

Lukemisia Maamiehille.

2:nen Wuosikerta, 1850.

6:s Wihko.

Wuosikerta, eli 6 vihkoa, maksaa Wiipurissa 50 kop., ja Postikonttuoreissa Suomessa 58 kop. Hopiaa.

--

Kuinka paljon raavaan ruokaa tarvitaan pitääksensä vissiä pelto-alaa voimassa?

Lukemisia Maamiehille.

2:nen Wuosikerta, 1850.

6:s Wihko.

Wuosikerta, eli 6 wihkoa, maksaa Wiipurissa 50 kop., ja Postikonttuoreissa Suomessa 58 kop. hopiaa.

Kuinka paljon raawaan ruokaa tarwitaan pitääksensä wissiä pelto-alaa woimassa?

Tämä kysymys on jokaiselle maanwiljeliälle sangen tärkiä, ja ansaitsee moniwuolisen tarkan tutkinnon; ja ehkä sen wastaaminen, tilaisuusten erilaatuisuuden suhteen, on sangen työläs, niin saattaa se epäwakaisempanaki antaa monta hyödyllistä wiittausta niille, jotka eiwät ole itse olleet tilaisuudessa tarkemmin tutkia ja koetella tätä asiaa.

Erimaissa ja maalaaduissa tarwitaan luonnollisesti tarkata erilaisia temppuja werratessa raawaan ruokaa pellon laajuuteen. Suuren eroituksen tekee myös jos pelto pide-

17

<< | >>

1850-11-00 602 Saadaksensa jotakuta varmempaa luvunlaskua

Saadaksensa jotakuta varmempaa luvunlaskua, jolla edes sinnepäinkään voisi määräillä ruuvasten ja peltoalan vaihetta täytyy välttämättömästi tietää

1)

Kuinka paljon tadetta kuki vilja tarvitsee;

======= ======= ======= ======= ======= =======

Kuinka paljon raavaan ruokaa tarvitaan pitääksensä vissiä pelto-alaa voimassa?

193

2)

Kuinka paljon raavaan ruokaa saadaan pellosta itsestään ja kuinka paljon luonnollisista niityistä.

3)

Kuinka paljon tadetta antaa vissi paljous raavaan ruokaa.

Nämä kysymykset ovat oppineilta maanviljeliöiltä vastatut seuraavaisesti:

1)

Jokainen jyvävilja sekä maaomenat, tarvitsevat joka tynnerin-alalle 750 leiviskää tadetta.

2)

Liinat, pellavat, pavut, kaalit tarvitsevat 125o leiviskää eli kaksi kolmannesta lisäksi jyväviljan tateesen.

3)

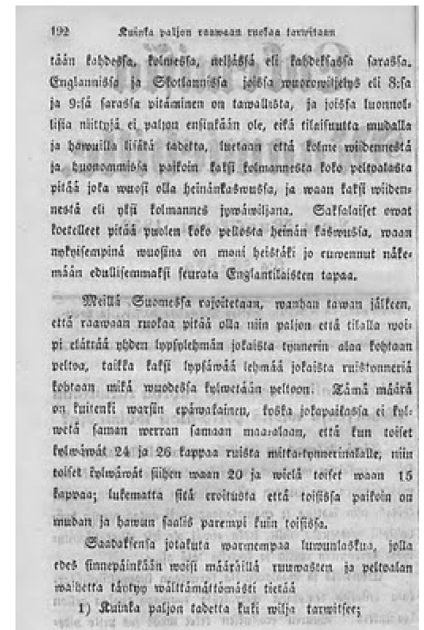
Herneet ottavat vaan puolen sen verran tadetta kuin jyvä viljat, eli 375 leiviskää.

4)

Että vissi summa ruuvaksia, syötettynä eläimille, antaa kaksi sen painoa tadetta, joka paino voidaan mudan ja havun kanssa vielä lisäytää kaksinkertaiseksi, niin että vähintään neljä kertaa syötettyin ruuvasten paino, sellaisilla tiloilla joilla on mutaa ja havuja saatavilla, voidaan saada pellolle kelpaavaa tadetta.

Näillä tiedoilla voimme nyt tutkia kuinka paljon ruuvaksia on tarvis vissille peltoalalle, pitääksensä sitä yhtäläisessä kasvuvoimassa.

Kun pelto viljellään kahdessa sarassa, nimittäin että puoli peltoa aina on viljana, toinen puoli kesantona, tarvitsee 1 mittatynnerin ala koko pellon avaruudesta joka vuosi 375 leiviskää eli 18 3/4 kuormaa tadetta, 20 leiviskää luettu kuormaan. Kun nyt 1 leiviskä ruuaksia antaa 2 leiv. tadetta, niin tarvitaan kahdessa sarassa viljellä joka

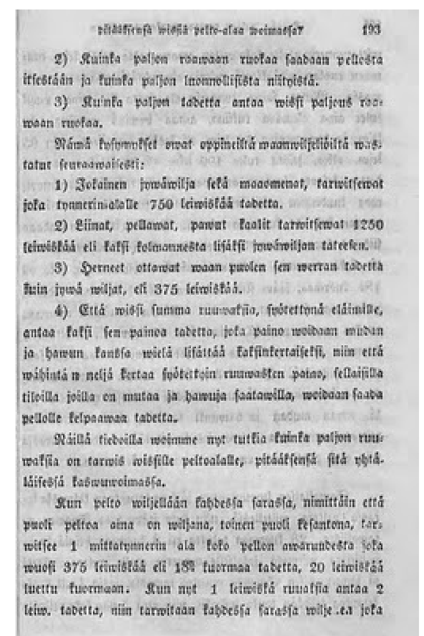

192 Kuinka paljon raawaan ruokaa tarwitaan

tään kahdessa, kolmessa, neljässä eli kahdeksassa sarassa. Englannissa ja Skotlannissa joissa wuorowiljelys eli 8:ssa ja 9:ssä sarassa pitäminen on tawallista, ja joissa luonnollisia niittyjä ei paljon ensinkään ole, eikä tilaisuutta mudalla ja hawuilla lisätä tadetta, luetaan että kolme wiidennestä ja huonommissa paikoin kaksi kolmannesta koko peltoalasta pitää joka wuosi olla heinänkaswussa, ja waan kaksi wiidennestä eli yksi kolmannes jywäwiljana. Saksalaiset owat koetelleet pitää puolen koko pellosta heinän kaswussa, waan nykyisempinä wuosina on moni heistäki jo ruwennut näkemään edullisemmaksi seurata Englantilaisten tapaa.

Meillä Suomessa rajoitetaan, wanhan tawan jälkeen, että raawaan ruokaa pitää olla niin paljon että tilalla woipi elättää yhden lypsylehmän jokaista tynnerin alaa kohtaan peltoa, taikka kaksi lypsäwää lehmää jokaista ruistonneriä kohtaan mikä wuodessa kylwetään peltoon. Tämä määrä on kuitenki warsin epäwakainen, koska jokapaikassa ei kylwetä saman werran samaan maa-alaan, että kun toiset kylwäwät 24 ja 26 kappaa ruista mitta-tynnerin-alalle, niin toiset kylwäwät siihen waan 20 ja wielä toiset waan 15 kappaa; lukematta sitä eroitusta että toisissa paikoin on mudan ja hawun saalis parempi kuin toisissa.

Saadaksensa jotakuta warmempaa luwunlaskua, jolla edes sinnepäinkään woisi määräillä ruuwasten ja peltoalan waihetta täytyy wälttämättömästi tietää

1) Kuinka paljon tadetta kuki wilja tarwitsee;

pitääksensä wissiä pelto-alaa woimassa? 193

2) Kuinka paljon raawaan ruokaa saadaan pellosta itsestään ja kuinka paljon luonnollisista niityistä.

3) Kuinka paljon tadetta antaa wissi paljous raawaan ruokaa.

Nämä kysymykset owat oppineilta maanwiljeliöiltä wastatut seuraawaisesti:

1) Jokainen jywäwilja sekä maaomenat, tarwitsewat joka tynnerin-alalle 750 leiwiskää tadetta.

2) Liinat, pellawat, pawut kaalit tarwitsewat 1250 leiwiskää eli kaksi kolmannesta lisäksi jywäwiljan tateesen.

3) Herneet ottawat waan puolen sen werran tadetta kuin jywä wiljat, eli 375 leiwiskää.

4) Että wissi summa ruuwaksia, syötettynä eläimille, antaa kaksi sen painoa tadetta, joka paino woidaan mudan ja hawun kanssa wielä lisättää kaksinkertaiseksi, niin että wähintä n neljä kertaa syötettyin ruuwasten paino, sellaisilla tiloilla joilla on mutaa ja hawuja saatawilla, woidaan saada pellolle kelpaawaa tadetta.

Näillä tiedoilla woimme nyt tutkia kuinka paljon ruuwaksia on tarwis wissille peltoalalle, pitääksensä sitä yhtäläisessä kaswuwoimassa.

Kun pelto wiljellään kahdessa sarassa, nimittäin että puoli peltoa aina on wiljana, toinen puoli kesantona, tarwitsee 1 mittatynnerin ala koko pellon awaruudesta joka wuosi 375 leiwiskää eli 18¾ kuormaa tadetta, 20 leiwiskää luettu kuormaan. Kun nyt 1 leiwiskä ruuaksia antaa 2 leiw. tadetta, niin tarwitaan kahdessa sarassa wilje.ea joka

mittatynnerin alalle koko pellon avaruudesta 187½ leiv. raavaan ruokaa, pitääksensä peltoja aina yhtäläisessä kasvinvoimassa. Mutta sama tynnerin ala, josta siis toinen puoli tulee aina olemaan rukiina, antaa hyvinä vuosina 120 leiv. ja huonompina 70 leiv. eli keskin kertaisesti noin 95 leiv. olkia, joista tulee 190 leiv.

eli 9½ kesäkuormaa tadetta; kesanto luetaan antavan pellolle takaisin kasvinvoimaa kuudennen osan olkia vastaan, siis 15½ leiv eli sen verran kuin 1½ kuormaa tadetta. Pellosta itsestään saadaan siis 11 kuormaa tadetta vuodessa. Kun nämä otetaan siitä koko tynnerin, alalle menevästä tadesummasta, joka oli 18½ kuormaa, jääpi siis 154 leiv.

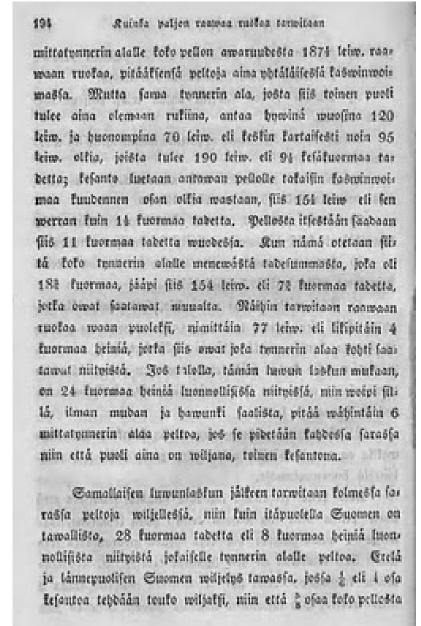
eli 7 3/4 kuormaa tadetta, jotka ovat saatavat muualta.

Näihin tarvitaan raavaan ruokaa vaan puoleksi, nimittäin 77 leiv. eli likipitäin 4 kuormaa heiniä, jotka siis ovat joka tynnerin alaa kohti saatavat niityistä. Jos talolla, tämän luvun laskun mukaan, on 24 kuormaa heiniä luonnollisissa niityissä, niin voipi sillä, ilman mudan ja havunki saalista, pitää vähintäin 6 mttatynnerin alaa peltoa,

jos se pidetään kahdessa sarassa niin että puoli aina on viljana, toinen kesantona.

Samallaisen luvunlaskun jälkeen

<< | >>

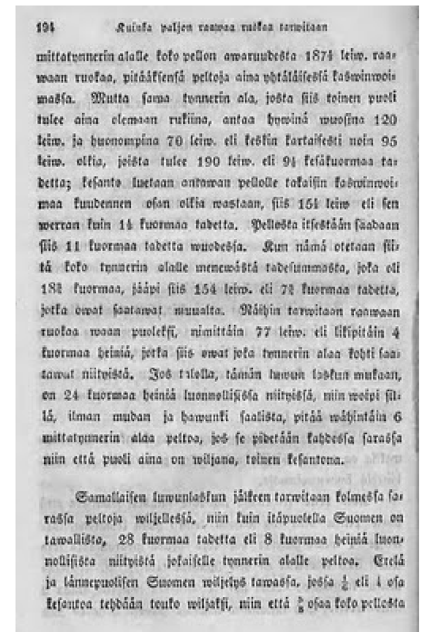

194 Kuinka paljon raawaan ruokaa tarwitaan

mittatynnerin alalle koko pellon awaruudesta 187½ leiw. raawaan ruokaa, pitääksensä peltoja aina yhtäläisessä kaswinwoimassa. Mutta sama tynnerin ala, josta siis toinen puoli tulee aina olemaan rukiina, antaa hywinä wuosina 120 leiw. ja huonompina 70 leiw. eli keskin kertaisesti noin 95 leiw. olkia, joista tulee 190 leiw. eli 9½ kesäkuormaa tadetta; kesanto luetaan antawan pellolle takaisin kaswinwoimaa kuudennen osan olkia wastaan, siis 15½ leiw eli sen werran kuin 1½ kuormaa tadetta. Pellosta itsestään saadaan siis 11 kuormaa tadetta wuodessa. Kun nämä otetaan siitä koko tynnerin alalle menewästä tadesummasta, joka oli 18½ kuormaa, jääpi siis 154 leiw. eli 7¾ kuormaa tadetta, jotka owat saatawat muualta. Näihin tarwitaan raawaan ruokaa waan puoleksi, nimittäin 77 leiw. eli likipitäin 4 kuormaa heiniä, jotka siis owat joka tynnerin alaa kohti saatawat niityistä. Jos talolla, tämän luwun laskun mukaan, on 24 kuormaa heiniä luonnollisissa niityissä, niin woipi sillä, ilman mudan ja hawunki saalista, pitää wähintäin 6 mittatynnerin alaa peltoa, jos se pidetään kahdessa sarassa niin että puoli aina on wiljana, toinen kesantona.

Samallaisen luwunlaskun jälkeen tarwitaan kolmessa sarassa peltoja wiljellessä, niin kuin itäpuolella Suomen on tawallista, 28 kuormaa tadetta eli 8 kuormaa heiniä luonnollisista niityistä jokaiselle tynnerin alalle peltoa. Etelä ja länsipuolisen Suomen wiljelys tawassa, jossa ½ eli ⅓ osa kesantoa tehdään touko wiljaksi, niin että ⅝ osaa koko pellosta

1850-11-00 603 Samallaisen luvunlaskun jälkeen

Samallaisen luvunlaskun jälkeen tarvitaan kolmessa sarassa peltoja viljellessä, niin kuin itäpuolella Suomen on tavallista, 28 kuormaa tadetta eli 8 kuormaa heiniä luonnollisista niityistä jokaiselle tynnerin alalle peltoa. Etelä ja lännepuolisen Suomen viljelys tavassa, jossa 1/6 eli 1/4 osa kesantoa tehdään touko viljaksi,

194 Kuinka paljon raawaan ruokaa tarwitaan

mittatynnerin alalle koko pellon awaruudesta 187½ leiw. raawaan ruokaa, pitääksensä peltoja aina yhtäläisessä kaswinwoimassa. Mutta sama tynnerin ala, josta siis toinen puoli tulee aina olemaan rukiina, antaa hywinä wuosina 120 leiw. ja huonompina 70 leiw. eli keskin kartaisesti noin 95 leiw. olkia, joista tulee 190 leiw. eli 9½ kesäkuormaa tadetta; kesanto luetaan antawan pellolle takaisin kaswinwoimaa kuudennen osan olkia wastaan, siis 15½ leiw eli sen werran kuin 1½ kuormaa tadetta. Pellosta itsestään saadaan siis 11 kuormaa tadetta wuodessa. Kun nämä otetaan siitä koko tynnerin alalle menewästä tadesummasta, joka oli 18⅞ kuormaa, jääpi siis 154 leiw. eli 7⅞ kuormaa tadetta, jotka owat saatawat muualta. Näihin tarwitaan raawaan ruokaa waan puoleksi, nimittäin 77 leiw. eli likipitäin 4 kuormaa heiniä, jotka siis owat joka tynnerin alaa kohti saatawat niitywistä. Jos talolla, tämän luwun laskun mukaan, on 24 kuormaa heiniä luonnollisista niitywistä, niin woipi sillä, ilman mudan ja hawunki saalista, pitää wähintäin 6 mittatynnerin alaa peltoa, jos se pidetään kahdessa sarassa niin että puoli aina on wiljana, toinen kesantona.

Samallaisen luwunlaskun jälkeen tarwitaan kolmessa sarassa peltoja wiljellessä, niin kuin itäpuolella Suomen on tawallista, 28 kuormaa tadetta eli 8 kuormaa heiniä luonnollisista niitywistä jokaiselle tynnerin alalle peltoa. Etelä ja lännepuolisen Suomen wiljelys tawassa, jossa 1/6 eli 1/4 osa kesantoa tehdään touko wiljaksi, niin että 5/8 osaa koko pellosta

niin että 5/8 osaa koko pellosta

======= ======= ======= ======= ======= =======

Kuinka paljon raavaan ruokaa tarvitaan pitääksensä vissiä pelto-alaa voimassa?

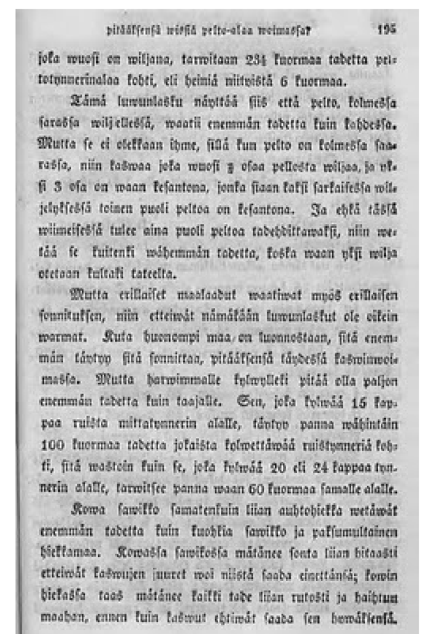
195

joka vuosi on viljana, tarvitaan 23½ kuormaa tadetta peltotynnerinalaa kohti, eli heiniä niityistä 6 kuormaa.

Tämä luvunlasku näyttää siis että pelto, kolmessa sarassa vijellessä, vaatii enemmän tadetta kuin kahdessa. Mutta se ei olekkaan ihme, sillä kun pelto on kolmessa saarassa, niin kasvaa joka vuosi 8/5 osaa pellosta viljaa, ja yksi 3 osa on vaan kesantona, jonka siaan kaksi sarkaisessa viljelyksessä toinen puoli peltoa on kesantona.

Ja ehkä tässä viimeisestä tulee aina puoli peltoa tadehdittavaksi, niin vetää se kuitenki vähemmän tadetta, koska vaan yksi vilja otetaan kultaki tateelta.

Mutta erillaiset maalaadut vaativat myös erillaisen sonnituksen, niin etteivät nämäkään luvunlaskut ole oikein varmat. Kuta huonompi maa on luonnostaan, sitä enemmän täytyy sitä sonnittaa, pitääksensä täydessä kasvinvoimassa. Mutta harvimmalle kylvylleki pitää olla paljon enemmän tadetta kuin taajalle. Sen, joka kylvää 15 kappaa ruista mittatynnerin alalle,

pitääksensä wissiä pelto-alaa woimassa? 195

joka wuosi on wiljana, tarwitaan 23½ kuormaa tadetta peltotynnerinalaa kohti, eli heiniä niitywistä 6 kuormaa.

Tämä luwunlasku näyttää siis että pelto, kolmessa sarassa wiljellessä, waatii enemmän tadetta kuin kahdessa. Mutta se ei olekkaan ihme, sillä kun pelto on kolmessa saarassa, niin kaswaa joka wuosi ⅔ osaa pellosta wiljaa, ja yksi 3 osa on waan kesantona, jonka siaan kaksi sarkaisessa wiljelyksessä toinen puoli peltoa on kesantona. Ja ehkä tässä wiimeisessä tulee aina puoli peltoa tadehdittawaksi, niin wetää se kuitenki wähemmän tadetta, koska waan yksi wilja otetaan kultaki tateelta.

Mutta erillaiset maalaadut waatiwat myös erillaisen sonnituksen, niin etteiwät nämäkään luwunlaskut ole oikein warmat. Kuta huonompi maa on luonnostaan, sitä enemmän täytyy sitä sonnittaa, pitääksensä täydessä kaswinwoimassa. Mutta harwimmalle kylwylleki pitää olla paljon enemmän tadetta kuin taajalle. Sen, joka kylwää 15 kappaa ruista mittatynnerin alalle, täytyy panna wähintäin 100 kuormaa tadetta jokaista kylwettäwää ruistynneriä kohti, sitä wastoin kuin se, joka kylwää 20 eli 24 kappaa tynnerin alalle, tarwitsee panna waan 60 kuormaa samalle alalle.

Kowa sawikko samatenkuin liian auhtohiekka wetäwät enemmän tadetta kuin kuohkia sawikko ja paksumultainen hiekkamaa. Kowassa sawikossa mätänee sonta liian hitaasti etteiwät kaswujen juuret woi niistä saada einettänsä; kowin hiekassa taas mätänee kaikki tade liian rutosti ja haihtuu maahan, ennen kuin kaswut ehtiwät saada sen hywäksensä.

täytyy panna vähintäin 100 kuormaa tadetta jokaista kylvettävää ruistynneriä kohti, sitä Vastoin kuin se, joka kylvää 20 eli 24 kappaa tynnerin alalle, tarvitsee panna vaan 60 kuormaa samalle alalle.

Kova savikko samatenkuin liian auhtohiekka vetävät enemmän tadetta kuin kuohkia savikko ja paksumultainen hiekkamaa. Kovassa savikossa mätänee sonta liian hitaasti etteivät kasvujen juuret voi niistä saada einettänsä; kovin hiekassa taas mätänee kaikki tade liian rutosti ja haihtuu maahan, ennen kuin kasvut ehtivät saada sen hyväksensä.

======= ======= ======= ======= ======= =======

196

Kuinka paljon raavaan ruokaa tarvitaan pitääksensä vissiä pelto-alaa voimassa?

Kun kylvy on eripaikoissa taajempi eli

harvempi, niin saantia myös ei ole varma lukea kylvyn jälkeen. Kuinka paljon viljaa joka vuosi voipi saada jokaista tynnerin alaa kohi koko pellosta antaa sitä vastoin tarkemman tiedon kunki erilaatuisen viljelyksen ja erimaalaatuin paremmuus. Sillä tavoin lukeissa on.

6½ tynneriä jokaiselle tynnerinalalle koko pellosta hyvä saalis.

5½ tynneria " " " keiskinkertainen.

3½ tynneriä " " " tavallinen.

Jos nyt tämän jälkeen tutkitaan mitä sellainen harva kylvy nimittäin 15 kappaa tynnerin alalle, kuin Savossa paikottain on tavallinen, antaa koko pellon avaruudelle, ja otetaan joku pellon avaruus 24 tynnerinalaa, niin saadaan, kun kolmasosa siitä eli 8 mittatynnerin alaa kylvetään rukiiksi, hyvällä kasvulla

4 tynnerin kylvystä ruista 60 tynneriä.

8 tynnerin kylvystä toukoa 40 tynneriä.

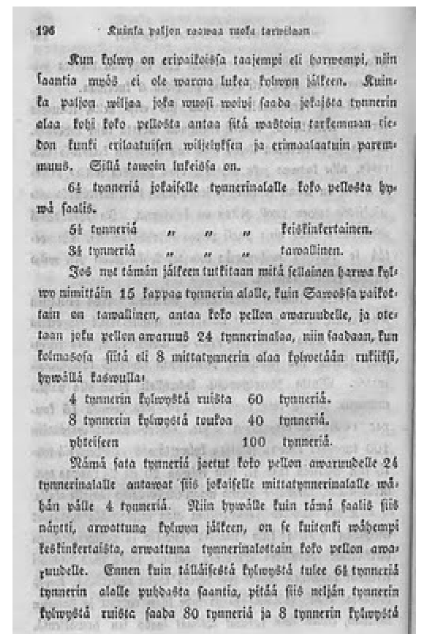
yhteiseen 100 tynneriä.

Nämä sata tynneriä jaetut koko pellon avaruudelle 24 tynnerinalalle antavat siis jokaiselle mittatynnerinalalle vähän pälle 4 tynneriä. Niin hyvälle kuin tämä saalis siis näytti, arvattuna kylvyn jälkeen, on se kuitenki vähempi keskinkertaista, arvattuna tynnerinalottain koko pellon avaruudelle. Ennen kuin tälläisestä kylvystä tulee 6½

tynneriä tynnerin alalle puhdasta saantia, pitää siis neljän tynnerin kylvystä ruista saada 80 lynnena ja 8 tynnerin kylvystä

======= ======= ======= ======= ======= =======

Kuinka paljon raavaan ruokaa tarvitaan pitääksensä vissiä pelto-alaa voimassa?

196 Kuinka paljon raawaa ruoka tarwitaan

Kun kylwy on eripaikoissa taajempi eli harwempi, niin saantia myös ei ole warma lukea kylwyn jälkeen. Kuinka paljon wiljaa joka wuosi woipi saada jokaista tynnerin alaa kohi koko pellosta antaa sitä wastoin tarkemman tiedon kunki erilaatuisen wiljelyksen ja erimaalaatuin paremmuus. Sillä tawoin lukeissa on.

6½ tynneriä jokaiselle tynnerinalalle koko pellosta hywä saalis.

5½ tynneriä „ „ „ keiskinkertainen.

3½ tynneriä „ „ „ tawallinen.

Jos nyt tämän jälkeen tutkitaan mitä sellainen harwa kylwy nimittäin 15 kappaa tynnerin alalle, kuin Sawossa paikottain on tawallinen, antaa koko pellon awaruudelle, ja otetaan joku pellon awaruus 24 tynnerinalaa, niin saadaan, kun kolmasosa siitä eli 8 mittatynnerin alaa kylwetään rukiiksi, hywällä kaswulla:

4 tynnerin kylwystä ruista 60 tynneriä.

8 tynnerin kylwystä toukoa 40 tynneriä.

yhteiseen 100 tynneriä.

Nämä sata tynneriä jaetut koko pellon awaruudelle 24 tynnerinalalle antawat siis jokaiselle mittatynnerinalalle wähän pälle 4 tynneriä. Niin hywälle kuin tämä saalis siis näytti, arwattuna kylwyn jälkeen, on se kuitenki wähempi keskinkertaista, arwattuna tynnerinalottain koko pellon awaruudelle. Ennen kuin tälläisestä kylwystä tulee 6½ tynneriä tynnerin alalle puhdasta saantia, pitää siis neljän tynnerin kylwystä ruista saada 80 tynneriä ja 8 tynnerin kylwystä

1850-11-00 604 Samallaisen luvunlaskun jälkeen

======= ======= ======= ======= ======= =======

Kuinka paljon raavaan ruokaa tarvitaan pitääksensä vissiä pelto-alaa voimassa?

197

toukoa 70 tynneriä, joka vaan on mahdollinen erinomaisella sonnituksella, hyvässä maassa ja paraimpina vuosina.

Tästä näkyisi niin kuin olisi taajempi kylvy edullisempi kuin harva, ei vaan sen suhteen että se vaatii vähemmin tadetta, maan voimissa pysyttämiseksi, mutta myös että sama maa-ala sillä kantaa ylimalkain enemmän vilja joka vuosi kuin harvalla kylvyllä.

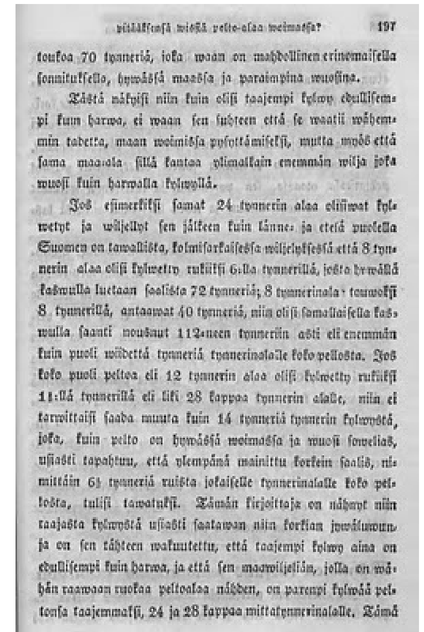
Jos esimerkiksi samat 24 tynnerin alaa olisivat kylvetyt ja viljellyt sen jälkeen kuin länne- ja etelä puolella Suomen on tavallista, kolmisarkaisessa viljelyksessä että 8 tynnerin alaa olisi kylvetty rukiiksi 6:lla tynnerillä, josta hyvällä kasvulla luetaan saalista 72 tynneriä; 8 tynnerinala touvoksi 8 tynnerillä, antaavat 40 tynneriä,

niin olisi samallaisella kasvulla saanti nousnut 112:neen tynneriin asti eli enemmän kuin puoli viidettä tynneriä tynnerinalalle koko pellosta. Jos koko puoli peltoa eli 12 tynnerin alaa olisi kylvetty rukiiksi 1½:lla tynnerillä eli liki 28 kappaa tynnerin alalle, niin ei tarvittaisi saada muuta kuin 14 tynneriä tynnerin kylmystä,

joka, kuin pelto on hyvässä voimassa ja vuosi sovelias, usiasti tapahtuu, että ylempänä mainittu korkein saalis, nimittäin 6½ tynneriä ruista jokaiselle tynnerinalalle koko pellosta, tulisi tavatuksi.

Tämän kirjoittaja on nähnyt niin laajasta kylvystä usiasti saatavan niin korkian jyväluvun ja on sen tähteen vakuutettu, että taajempi kylvy aina on edullisempi kuin harva, ja että sen maaviljeliän, jolla on vähän raavaan ruokaa peltoalaa nähden, on parempi kylvää pellonsa taajemmaksi, 24 ja 28 kappaa mittatynnerinalalle.

Tämä

pitääksensä wissiä pelto-alaa woimassa? 197

toukoa 70 tynneriä, joka waan on mahdollinen erinomaisella sonnituksella, hywässä maassa ja paraimpina wuosina.

Tästä näkyisi niin kuin olisi taajempi kylwy edullisempi kuin harwa, ei waan sen suhteen että se waatii wähemmin tadetta, maan woimissa pysyttämiseksi, mutta myös että sama maa-ala sillä kantaa ylimalkain enemmän wilja joka wuosi kuin harwalla kylwyllä.

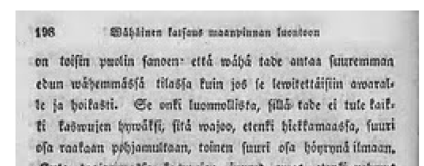
Jos esimerkiksi samat 24 tynnerin alaa olisiwat kylwetyt ja wiljellyt sen jälkeen kuin länne- ja etelä puolella Suomen on tawallista, kolmisarkaisessa wiljelyksessä että 8 tynnerin alaa olisi kylwetty rukiiksi 6:lla tynnerillä, josta hywällä kaswulla luetaan saalista 72 tynneriä; 8 tynnerinala touwoksi 8 tynnerillä, antaawat 40 tynneriä, niin olisi samallaisella kaswulla saanti nousnut 112:neen tynneriin asti eli enemmän kuin puoli wiidettä tynneriä tynnerinalalle koko pellosta. Jos koko puoli peltoa eli 12 tynnerin alaa olisi kylwetty rukiiksi 1½:llä tynnerillä eli liki 28 kappaa tynnerin alalle, niin ei tarwittaisi saada muuta kuin 14 tynneriä tynnerin kylwystä, joka, kuin pelto on hywässä woimassa ja wuosi sowelias, usiasti tapahtuu, että ylempänä mainittu korkein saalis, nimittäin 6½ tynneriä ruista jokaiselle tynnerinalalle koko pellosta, tulisi tawatuksi. Tämän kirjoittaja on nähnyt niin taajasta kylwystä usiasti saatawan niin korkian jywäluwun, ja on sen tähteen wakuutettu, että taajempi kylwy aina on edullisempi kuin harwa, ja että sen maawiljeliän, jolla on wähän raawaan ruokaa peltoalaa nähden, on parempi kylwää peltonsa taajemmaksi, 24 ja 28 kappaa mittatynnerinalalle. Tämä

======= ======= ======= ======= ======= =======

198

Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

on toisin puolin sanoen, että vähä tade antaa suuremman edun vähemmässä tilassa kuin jos se levitettäisiin avaralle ja hoikasti. Se onki luonnollista, sillä tade ei tule kaikki kasvujen hyväksi, sitä vajoo, etenki hiekkamaassa, suuri osa raakaan pehjamultaan, toinen suuri osa höyrynä ilmaan. Kuta taajemmassa kasvujen juuret ovat,

198 Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon

on toisin puolin sanoen: että wähä tade antaa suuremman edun wähemmässä tilassa kuin jos se lewitettäisiin awaralle ja hoikasti. Se onki luonnollista, sillä tade ei tule kaikki kaswujen hywäksi, sitä wajoo, etenki hiekkamaassa, suuri osa raakaan pehjamultaan, toinen suuri osa höyrynä ilmaan. Kuta taajemmassa kaswujen juuret owat, etenki

etenki pehmyt pohjaisessa maassa, sen paremmin ja tarkemmin vetävät ne tateesta tulevan mehun ja väen luoksensa, eivätkä laske sitä hukkaan.

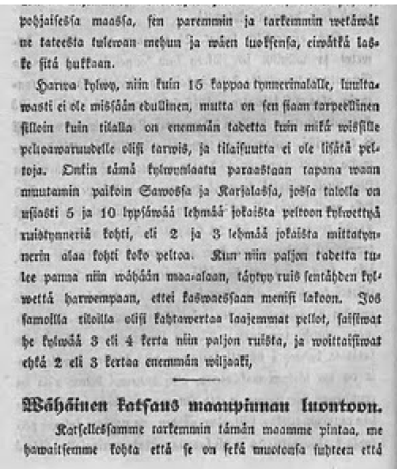
Harva kylvy, niin kuin 15 kappaa tynnerinalalle, luultavasti ei ole missään edullinen, mutta on sen siaan tarpeellinen silloin kuin tilalla on enemmän tadetta kuin mikä vissille peltoavaruudelle olisi tarvis, ja tilaisuutta ei ole lisätä peltoja. Onkin tämä kylvynlaatu paraastaan tapana vaan muutamin paikoin Savossa ja Karjalassa,

jossa talolla on usiasti 5 ja 10 lypsävää lehmää jokaista peltoon kylvettyä ruistynneriä kohti, eli 2 ja 3 lehmää jokaista mittatynnerin alaa kohti koko peltoa. Kun niin paljon tadetta tulee panna niin vähään maa-alaan, täytyy ruis sentähden kylvettä harvempaan, ettei kasvaessaan menisi lakoon. Jos samoilla tiloilla olisi kahtavertaa laajemmat pellot,

saisivat he kylvää 3 eli 4 kerta niin paljon ruista, ja voittaisivat ehkä 2 eli 3 kertaa enemmän viljaaki.

--

Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

pohjaisessa maassa, sen paremmin ja tarkemmin wetäwät ne tateesta tulewan mehun ja wäen luoksensa, eiwätkä laske sitä hukkaan.

Harwa kylwy, niin kuin 15 kappaa tynnerinalalle, luultawasti ei ole missään edullinen, mutta on sen siaan tarpeellinen silloin kuin tilalla on enemmän tadetta kuin mikä wissille peltoawaruudelle olisi tarwis, ja tilaisuutta ei ole lisätä peltoja. Onkin tämä kylwynlaatu paraastaan tapana waan muutamin paikoin Sawossa ja Karjalassa, jossa talolla on usiasti 5 ja 10 lypsäwää lehmää jokaista peltoon kylwettyä ruistynneriä kohti, eli 2 ja 3 lehmää jokaista mittatynnerin alaa kohti koko peltoa. Kun niin paljon tadetta tulee panna niin wähään maa-alaan, täytyy ruis sentähden kylwettä harwempaan, ettei kaswaessaan menisi lakoon. Jos samoilla tiloilla olisi kahtawertaa laajemmat pellot, saisiwat he kylwää 3 eli 4 kerta niin paljon ruista, ja woittaisiwat ehkä 2 eli 3 kertaa enemmän wiljaaki,

Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

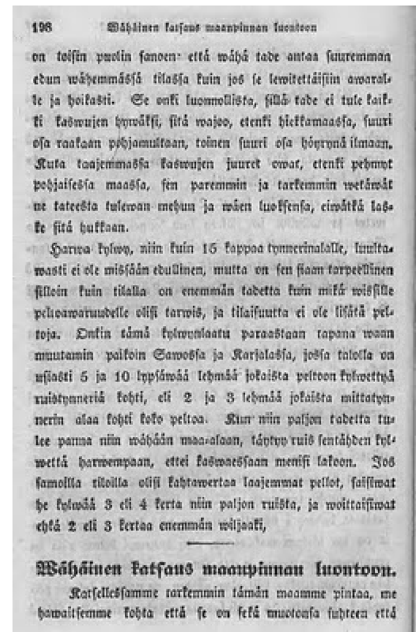
Katsellessamme tarkemmin tämän maamme pintaa, me hawaitsemme kohta että se on sekä muotonsa suhteen että

<< | >>

1850-11-00 611 Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

Katsellessamme tarkemmin tämän maamme pintaa, me havaitsemme kohta että se on sekä muotonsa suhteen että

198 Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon

on toisin puolin sanoen: että wähä tade antaa suuremman edun wähemmässä tilassa kuin jos se lewitettäisiin awaralle ja hoikasti. Se onki luonnollista, sillä tade ei tule kaikki kaswujen hywäksi, sitä wajoo, etenki hiekkamaassa, suuri osa raakaan pohjamultaan, toinen suuri osa höyrynä ilmaan. Kuta tajemmassa kaswujen juuret owat, etenki pehmyt pohjaisessa maassa, sen paremmin ja tarkemmin wetäwät ne tateesta tulewan mehun ja wäen luoksensa, eiwätkä laske sitä hukkaan.

Harwa kylwo, niin kuin 16 kappaa tynnerinalalle, luultawasti ei ole missään edullinen, mutta on sen siaan tarpeellinen silloin kuin tilalla on enemmän tadetta kuin mikä wissille peltoawaruudelle olisi tarwis, ja tilaisuutta ei ole lisätä peltoja. Onkin tämä kylwonlaatu paraastaan tapana waan muutamin paikoin Sawossa ja Karjalassa, jossa taloilla on usiasti 5 ja 10 lypsäwää lehmää jokaista peltoon kylwettyä ruistynneriä kohti, eli 2 ja 3 lehmää jokaista mittatynnerin alaa kohti koko peltoa. Kun niin paljon tadetta tulee panna niin wähään maa-alaan, täytyy ruis sentähden kylwettä harwempaan, ettei kaswaessaan menisi lakoon. Jos samoilla tiloilla olisi kahtawertaa laajemmat pellot, saisiwat he kylwää 3 eli 4 kerta niin paljon ruista, ja woittaisiwat ehkä 2 eli 3 kertaa enemmän wiljaaki,

Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

Katsellessamme tarkemmin tämän maamme pintaa, me hawaitsemme kohta että se on sekä muotonsa suhteen että

======= ======= ======= ======= ======= =======

Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

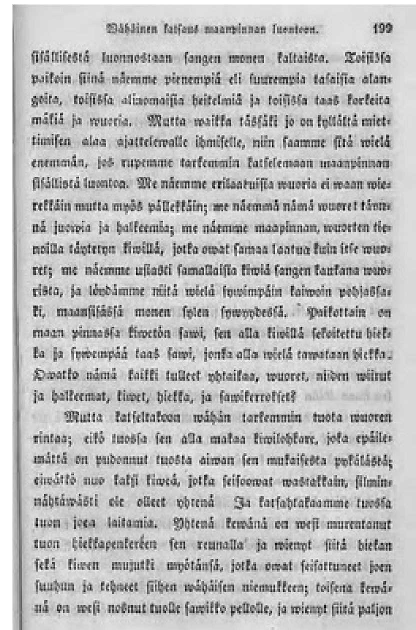
199

sisällisestä luonnostaan sangen monen kaltaista. Toisissa paikoin siinä näemme pienempiä eli suurempia tasaisia alangoita, toisissa alinomaisia heitelmiä ja toisissa taas korkeita mäkiä ja vuoria. Mutta vaikka tässäki jo on kyllältä miettimisen alaa ajattelevalle ihmiselle, niin saamme sitä vielä enemmän, jos rupemme tarkemmin katselemaan maanpinnan sisällistä luontoa.

Me näemme erilaatuisia vuoria ei vaan vierekkäin mutta myös pällekkäin; me näemmä nämä vuoret tävnnä juovia ja halkeemia; me näemme maapinnan, vuorten tienoilla täytetyn kivillä, jotka ovat samaa laatua kuin itse vuoret; me näemme usiasti samallaisia kiviä sangen kaukana vuorista, ja löydämme niitä vielä syvimpäin kaivoin pohiassaki,

maansisässä monen sylen syvyydessä. Paikottain on maan pinnassa kivetön savi, sen alla kivillä sekoitettu hiekka ja syvempää taas savi, jonka alla, vielä tavataan hiekka. Ovatko nämä kaikki tulleet yhtaikaa, vuoret, niiden viirut ja halkeemat, kivet, hiekka, ja savikerrokset?

Mutta katseltakoon vähän tarkemmin tuota vuoren rintaa; eikö tuossa sen alla makaa kivilohkare, joka epäilemättä on pudonnut tuosta aivan sen mukaisesta pykälästä; eivätkö nuo kaksi kiveä, jotka seisoovat vastakkain, silminnähtävästi ole olleet yhtenä Ja katsahtakaamme tuossa tuon joen laitamia. Yhtenä kevänä on vesi murentanut tuon hiekkapenkereen sen reunalla ja vienyt siitä hiekan sekä kiven mujutki myötänsä,

Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon. 199

sisällisestä luonnostaan sangen monen kaltaista. Toisissa paikoin siinä näemme pienempiä eli suurempia tasaisia alangoita, toisissa alinomaisia heitelmiä ja toisissa taas korkeita mäkiä ja wuoria. Mutta waikka tässäki jo on kyllältä miettimisen alaa ajattelewalle ihmiselle, niin saamme sitä wielä enemmän, jos rupemme tarkemmin katselemaan maanpinnan sisällistä luontoa. Me näemme erilaatuisia wuoria ei waan wierekkäin mutta myös pällekkäin; me näemmä nämä wuoret täwnnä juowia ja halkeemia; me näemme maapinnan, wuorten tienoilla täytetyn kiwillä, jotka owat samaa laatua kuin itse wuoret; me näemme usiasti samallaisia kiwiä sangen kaukana wuorista, ja löydämme niitä wielä sywimpäin kaiwoin pohjassaki, maansisässä monen sylen sywyydessä. Paikottain on maan pinnassa kiwetön sawi, sen alla kiwillä sekoitettu hiekka ja sywempää taas sawi, jonka alla wielä tawataan hiekka. Owatko nämä kaikki tulleet yhtaikaa, wuoret, niiden wiirut ja halkeemat, kiwet, hiekka, ja sawikerrokset?

Mutta katseltakoon wähän tarkemmin tuota wuoren rintaa; eikö tuossa sen alla makaa kiwilohkare, joka epäilemättä on pudonnut tuosta aiwan sen mukaisesta pykälästä; eiwätkö nuo kaksi kiweä, jotka seisoowat wastakkain, silminnähtäwästi ole olleet yhtenä Ja katsahtakaamme tuossa tuon joen laitamia. Yhtenä kewänä on wesi murentanut tuon hiekkapenkereen sen reunalla ja wienyt siitä hiekan sekä kiwen mujutki myötänsä, jotka owat seisattuneet joen suuhun ja tehneet siihen wähäisen niemukkeen; toisena kewänä on wesi nosnut tuolle sawikko pellolle, ja wienyt siitä paljon

jotka ovat seisattuneet joen suuhun ja tehneet siihen vähäisen niemukkeen; toisena kevänä on vesi nosnut tuolle savikko pellolle, ja vienyt siitä paljon

======= ======= ======= ======= ======= =======

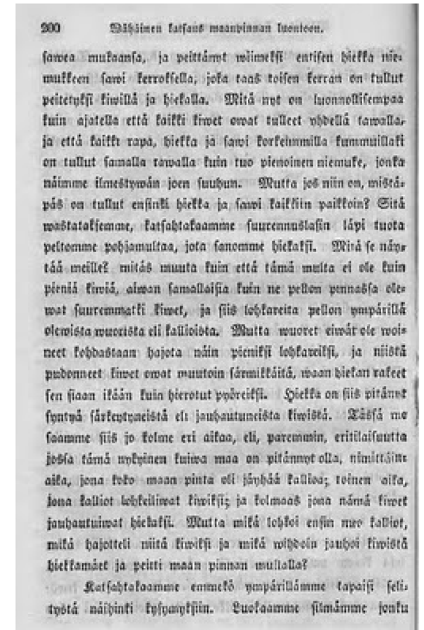
200

Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

savea mukaansa, ja peittänyt viimeksi entisen hiekka niemukkeen savi kerroksella, joka taas toisen kerran on tullut peitetyksi kivillä ja hiekalla. Mitä nyt on luonnollisempaa kuin ajatella että kaikki kivet ovat tulleet yhdellä tavalla, ja että kaikki rapa, hiekka ja savi korkeimmilla kummuillaki on tullut samalla tavalla kuin tuo pienoinen niemuke,

jonka näimme ilmestyvän joen suuhun. Mutta jos niin on, mistäpäs on tullut ensinki hiekka ja savi kaikkiin paikkoin? Sitä vastataksemme, katsahtakaamme suurennuslasin läpi tuota peltomme pohjamultaa, jota sanomme hiekaksi. Mitä se näytää meille? mitäs muuta kuin että tämä multa ei ole kuin pieniä kiviä, aivan samallaisia kuin ne pellon pinnassa olevat suuremmatki kivet,

ja siis lohkareita pellon ympärillä olevista vuorista eli kallioista. Mutta vuoret eivät ole voineet kohdastaan hajota näin pieniksi lohkareiksi, ja niistä pudonneet kivet ovat muutoin särmikkäitä, vaan hiekan rakeet sen siaan ikään kuin hierotut pyöreiksi. Hiekka on siis pitänyt syntyä särkeytyneistä eli jauhautuneista kivistä.

200 Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

sawea mukaansa, ja peittänyt wiimeksi entisen hiekka niemukkeen sawi kerroksella, joka taas toisen kerran on tullut peitetyksi kiwillä ja hiekalla. Mitä nyt on luonnollisempaa kuin ajatella että kaikki kiwet owat tulleet yhdellä tawalla, ja että kaikki rapa, hiekka ja sawi korkeimmilla kummuillaki on tullut samalla tawalla kuin tuo pienoinen niemuke, jonka näimme ilmestywän joen suuhun. Mutta jos niin on, mistäpäs on tullut ensinki hiekka ja sawi kaikkiin paikkoin? Sitä wastataksemme, katsahtakaamme suurennuslasin läpi tuota peltomme pohjamultaa, jota sanomme hiekaksi. Mitä se näyttää meille? mitäs muuta kuin että tämä multa ei ole kuin pieniä kiwiä, aiwan samallaisia kuin ne pellon pinnassa olewat suuremmatki kiwet, ja siis lohkareita pellon ympärillä olewista wuorista eli kallioista. Mutta wuoret eiwät ole woineet kohdastaan hajota näin pieniksi lohkareiksi, ja niistä pudonneet kiwet owat muutoin särmikkäitä, waan hiekan rakeet sen siaan ikään kuin hierotut pyöreiksi. Hiekka on siis pitänyt syntyä särkeytyneistä eli jauhautuneista kiwistä. Tässä me saamme siis jo kolme eri aikaa, eli, paremmin, eri tilaisuutta jossa tämä nykyinen kuiwa maa on pitännyt olla, nimittäin: aika, jona koko maan pinta oli jäyhää kallioa; toinen aika, jona kalliot lohkeiliwat kiwiksi; ja kolmaas jona nämä kiwet jauhautuiwat hiekaksi. Mutta mikä lohkoi ensin nuo kalliot, mikä hajotteli niitä kiwiksi ja mikä wihdoin jauhoi kiwistä hiekkamäet ja peitti maan pinnan mullalla?

Katsahtakaamme emmekö ympärillämme tapaisi selitystä näihinki kysymyksiin. Luokaamme silmämme jonku

Tässä me saamme siis jo kolme eri aikaa, eli, paremmin, eri tilaisuutta jossa tämä nykyinen kuiva maa on pitännyt olla, nimittäin:

aika, jona koko maan pinta oli jäyhää kallioa;

toinen aika, jona kalliot lohkeilivat kiviksi;

ja kolmaas jona nämä kivet jauhautuivat hiekaksi.

Mutta mikä lohkoi ensin nuo kalliot, mikä hajotteli niitä kiviksi ja mikä vihdoin jauhoi kivistä hiekkamäet ja peitti maan pinnan mullalla?

Katsahtakaamme emmekö ympärillämme tapaisi selitystä näihinki kysymyksiin. Luokaamme silmämme jonku

======= ======= ======= ======= ======= =======

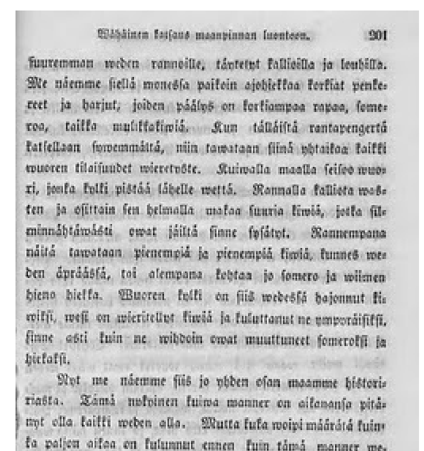
Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

201

suuremman veden rannoille, täytetyt kallioilla ja louhilla. Me näemme siellä monessa paikoin ajohiekkaa korkiat penkereet ja harjut, joiden päälys on korkiampaa rapaa, someroa, taikka mulikkakiviä. Kun tälläistä rantapengertä katsellaan syvemmältä, niin tavataan siinä yhtaikaa kaikki vuoren tilaisuudet vieretyste. Kuivalla maalla seisoo vuori,

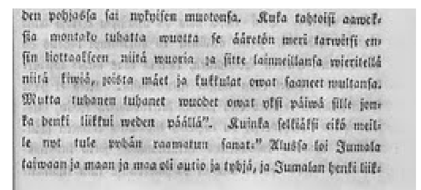
jonka kylki pistää lähelle vettä. Rannalla kalliota vasten ja osittain sen helmalla makaa suuria kiviä, jotka silminnähtävästi ovat jäiltä sinne sysätyt. Rannempana näitä tavataan pienempiä ja pienempiä kiviä, kunnes veden äyräässä, tai alempana kohtaa jo somero ja viimen hieno hiekka. Wuoren kylki on siis vedessä hajonnut kiviksi,

vesi on vieritellyt kiviä ja kuluttanut ne ympyräisiksi, sinne asti kuin ne vihdoin ovat muuttuneet someroksi ja hiekaksi.

Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon. 201

suuremman weden rannoille, täytetyt kallioilla ja louhilla. Me näemme siellä monessa paikoin ajohiekkaa korkiat penkereet ja harjut, joiden päälys on korkiampaa rapaa, someroa, taikka mulikkakiwiä. Kun tälläistä rantapengertä katsellaan sywemmältä, niin tawataan siinä yhtaikaa kaikki wuoren tilaisuudet wieretyste. Kuiwalla maalla seisoo wuori, jonka kylki pistää lähelle wettä. Rannalla kalliota wasten ja osittain sen helmalla makaa suuria kiwiä, jotka silminnähtäwästi owat jäiltä sinne sysätyt. Rannempana näitä tawataan pienempiä ja pienempiä kiwiä, kunnes weden äyräässä, tai alempana kohtaa jo somero ja wiimen hieno hiekka. Wuoren kylki on siis wedessä hajonnut kiwiksi, wesi on wieritellyt kiwiä ja kuluttanut ne ympyräisiksi, sinne asti kuin ne wihdoin owat muuttuneet someroksi ja hiekaksi.

Nyt me näemme siis jo yhden osan maamme historiasta. Tämä nykyinen kuiwa manner on aikanansa pitänyt olla kaikki weden alla. Mutta kuka woipi määrätä kuinka paljon aikaa on kulunnut ennen kuin tämä manner we-

den pohjassa sai nykyisen muotonsa. Kuka tahtoisi aawek-
sia montako tuhatta wuotta se ääretön meri tarwitsi en-
sin liottaakseen niitä wuoria ja sitte lainneillansa wieritellä
niitä kiwiä, joista mäet ja kukkulat owat saaneet multansa.
Mutta tuhanen tuhanet wuodet owat yksi päiwä sille jon-
ka henki liikkui weden päällä". Kuinka selkiäksi eikö meil-
le nyt tule pyhän raamatun sanat:" Alussa loi Jumala
taiwaan ja maan ja maa oli autio ja tyhjä, ja Jumalan henki liik-

Nyt me näemme siis jo yhden osan maamme historiasta. Tämä nykyinen kuiva manner on aikanansa pitänyt olla kaikki veden alla. Mutta kuka voipi määrätä kuinka paljon aikaa on kulunnut ennen kuin tämä manner veden pohjassa sai nykyisen muotonsa. Kuka tahtoisi aaveksia montako tuhatta vuotta se ääretön meri tarvitsi ensin liottaakseen niitä vuoria ja sitte lainneillansa vieritellä niitä kiviä,

joista mäet ja kukkulat ovat saaneet multansa. Mutta tuhanen tuhanet vuodet ovat yksi päivä sille jonka "henki liikkui veden päällä". Kuinka selkiäksi eikö meille nyt tule pyhän raamatun sanat: "Alussa loi Jumala taivaan ja maan ja maa oli autio ja tyhjä, ja Jumalan henki liik-

======= ======= ======= ======= ======= =======

1850-11-00 612 Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

======= ======= ======= ======= ======= =======

202

Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

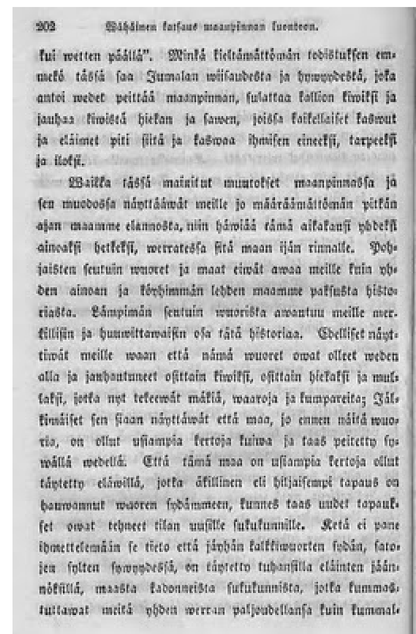
kui vetten päällä". Minkä kieltämättömän todistuksen emmekö tässä saa Jumalan viisaudesta ja hyvyydestä, joka antoi vedet peittää maanpinnan, sulattaa kallion kiviksi ja jauhaa kivistä hiekan ja saven, joissa kaikellaiset kasvut ja eläimet piti siitä ja kasvaa ihmisen eineeksi, tarpeeksi ja iloksi.

Waikka tässä mainitut muutokset maanpinnassa ja sen muodossa näyttäävät meille jo määräämättömän pitkän ajan maamme elannosta, niin häviää tämä aikakausi yhdeksi ainoaksi hetkeksi, verratessa sitä maan ijän rinnalle. Pohjaisten seutuin vuoret ja maat eivät avaa meille kuin yhden ainoan ja köyhimmän lehden maamme paksusta historiasta.

Lämpimän seutuin vuorista avantuu meille merkillisin ja huvittavaisin osa tätä historiaa. Edelliset näyttivät meille vaan että nämä vuoret ovat olleet veden alla ja jauhautuneet osittain kiviksi, osittain hiekaksi ja mullaksi, jotka nyt tekeevät mäkiä, vaaroja ja kumpareita; Jälkimäiset sen siaan näyttävät että maa, jo ennen näitä vuoria,

on ollut usiampia kertoja kuiva ja taas peitetty syvällä vedellä. Että tämä maa on usiampia kertoja ollut täytetty elävillä, jotka äkillinen eli hiljaisempi tapaus on hauvannut vuoren sydämmeen, kunnes taas uudet tapaukset tehneet tilan uusille sukukunnille. Ketä ei pane ihmettelemään se tieto että jäyhän kalkkivuorten sydän,

satojen sylten syvyydessä, on täytetty tuhansilla eläinten jäännöksillä, maasta kadonneista sukukunnista, jotka kummastuttavat meitä yhden verran paljoudellansa kuin kummal-

202 Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

kui wetten päällä". Minkä kieltämättömän todistuksen emmekö tässä saa Jumalan wiisaudesta ja hywyydestä, joka antoi wedet peittää maanpinnan, sulattaa kallion kiwiksi ja jauhaa kiwistä hiekan ja sawen, joissa kaikellaiset kaswut ja eläimet piti siitä ja kaswaa ihmisen eineeksi, tarpeeksi ja iloksi.

Waikka tässä mainitut muutokset maanpinnassa ja sen muodossa näyttäävät meille jo määräämättömän pitkän ajan maamme elannosta, niin häwiää tämä aikakausi yhdeksi ainoaksi hetkeksi, werratessa sitä maan ijän rinnalle. Pohjaisten seutuin wuoret ja maat eiwät awaa meille kuin yhden ainoan ja köyhimmän lehden maamme paksusta historiasta. Lämpimän seutuin wuorista awantuu meille merkillisin ja huwittawaisin osa tätä historiaa. Edelliset näyttiwät meille waan että nämä wuoret owat olleet weden alla ja jauhautuneet osittain kiwiksi, osittain hiekaksi ja mullaksi, jotka nyt tekeewät mäkiä, waaroja ja kumpareita; Jälkimäiset sen siaan näyttäwät että maa, jo ennen näitä wuoria, on ollut usiampia kertoja kuiwa ja taas peitetty sywällä wedellä. Että tämä maa on usiampia kertoja ollut täytetty eläwillä, jotka äkillinen eli hiljaisempi tapaus on hauwannut wuoren sydämmeen, kunnes taas uudet tapaukset owat tehneet tilan uusille sukukunnille. Ketä ei pane ihmettelemään se tieto että jäyhän kalkkiwuorten sydän, satojen sylten sywyydessä, on täytetty tuhansilla eläinten jäännöksillä, maasta kadonneista sukukunnista, jotka kummastuttawat meitä yhden werran paljoudellansa kuin kummal-

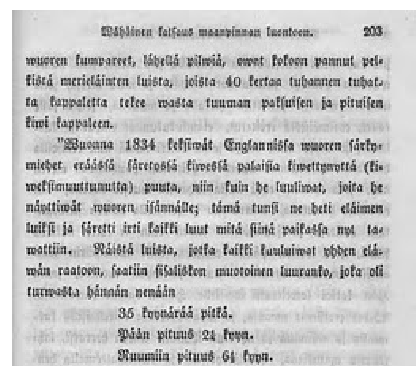
======= ======= ======= ======= ======= =======

Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

203

vuoren kumpareet, lähellä pilviä, ovat kokoon pannut pelkistä merieläinten luista, joista 40 kertaa tuhannen tuhatta kappaletta tekee vasta tuuman paksuisen ja pituisen kivi kappaleen.

"Wuonna 1834 keksivät Englannissa vuoren särkymiehet eräässä säretyssä kivessä palaisia kivettynyttä (kiveksimuuttunutta) puuta, niin kuin he luulivat, joita he näyttivät vuoren isännälle; tämä tunsi ne heti eläimen luiksi ja säretti irti kaikki luut mitä siinä paikassa nyt tavattiin. Näistä luista, jotka kaikki kuuluivat yhden elävän raatoon,

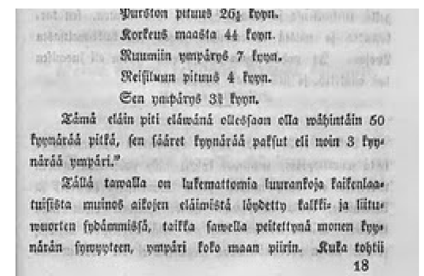

Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon. 203

wuoren kumpareet, lähellä pilwiä, owat kokoon pannut pelkistä merieläinten luista, joista 40 kertaa tuhannen tuhatta kappaletta tekee wasta tuuman paksuisen ja pituisen kiwi kappaleen.

"Wuonna 1834 keksiwät Englannissa wuoren särkymiehet eräässä säretyssä kiwessä palaisia kiwettynyttä (kiweksimuuttunutta) puuta, niin kuin he luuliwat, joita he näyttiwät wuoren isännälle; tämä tunsi ne heti eläimen luiksi ja säretti irti kaikki luut mitä siinä paikassa nyt tawattiin. Näistä luista, jotka kaikki kuuluiwat yhden eläwän raatoon, saatiin sisaliskon muotoinen luuranko, joka oli turwasta hännän nenään

36 kyynärää pitkä.
Pään pituus 2¼ kyyn.
Ruumiin pituus 6¼ kyyn.

saatiin sisaliskon muotoinen luuranko, joka oli turvasta hännän nenään

35 kyynärää pitkä.

Pään pituus 2½ kyyn.

Ruumiin pituus 6½ kyyn.

Purston pituus 26½ kyyn.

Korkeus maasta 4½ kyyn.

Ruumiin ympärys 7 kyyn.

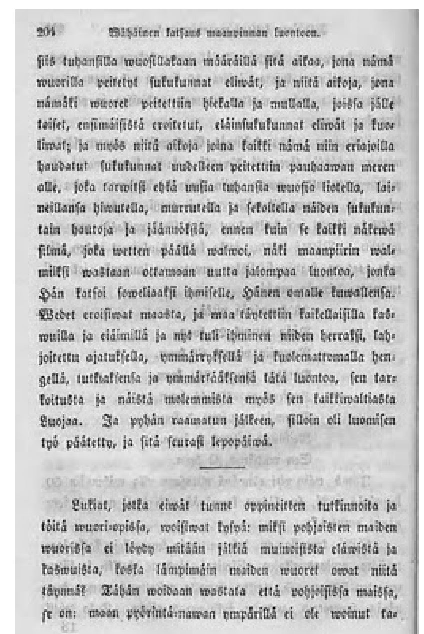
Reisiluun pituus 4 kyyn.

Sen ympärys 3 3/4 kyyn.

Tämä eläin piti elävänä ollessaan olla vähintäin 50 kyynärää pitkä, sen sääret kyynärää paksut eli noin 3 kyynärää ympäri."

Tällä tavalla on lukemattomia luurankoja kaikenlaatuisista muinos aikojen eläimistä löydetty kalkki- ja liituvuorten sydämmissä, taikka savella peitettynä monen kyynärän syvyyteen, ympäri koko maan piirin. Kuka tohtii

======= ======= ======= ======= ======= =======

siis tuhansilla vuosillakaan määräillä sitä aikaa, jona nämä vuorilla peitetyt sukukunnat elivät, ja niitä aikoja, jona nämäki vuoret peitettiin hiekalla ja mullalla, joissa jälle toiset, ensimäisistä eroitetut, eläinsukukunnat elivät ja kuolivat; ja myös niitä aikoja joina kaikki nämä niin eriajoilla haudatut sukukunnat uudelleen peitettiin pauhaavan meren alle,

joka tarvitsi ehkä uusia tuhansia vuosia liotella, laineillansa hivutella, murrutella ja sekoitella näiden sukukuntain hautoja ja jäännöksiä, ennen kuin se kaikki näkevä silmä, joka vetten päällä valvoi, näki maanpiirin valmiiksi vastaan ottamaan uutta jalompaa luontoa, jonka hän katsoi soveliaaksi ihmiselle, hänen omalle kuvallensa.

Wedet eroisivat maasta, ja maa täytettiin kaikellaisilla kasvuilla ja eläimillä ja nyt tuli ihminen niiden herraksi, lahjoitettu ajatuksella, ymmärryksellä ja kuolemattomalla hengellä, tutkiaksensa ja ymmärtääksensä tätä luontoa, sen tarkoitusta ja näistä molemmista myös sen kaikkivaltiasta Luojaa.

Ja pyhän raamatun jälkeen, silloin oli luomisen työ päätetty, ja sitä seurasi lepopäivä.

--

Lukiat, jotka eivät tunne oppineitten tutkinnolta ja töitä vuori-opissa, voisivat kysyä: miksi pohjaisten maiden vuorissa ei

löydy mitään jälkiä muinoisista elävistä ja kasvuista, koska lampimäin maiden vuoret ovat niitä täynnä? Tähän voidaan vastata että pohjoisissa maissa, se on: maan pyörintä-navan ympärillä ei ole voinut ta-

======= ======= ======= ======= ======= =======

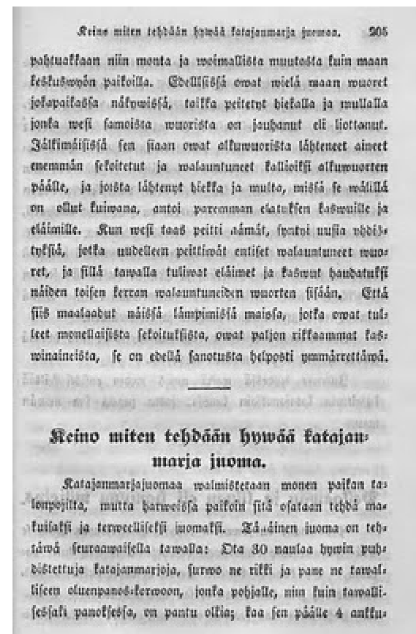
pahtuakkaan niin monta ja voimallista muutosta kuin maan keskusvyön paikoilla. Edellisissä ovat vielä maan vuoret jokapaikassa näkyvissä, taikka peitetyt hiekalla ja mullalla jonka vesi samoista vuorista on jauhanut eli liottanut. Jälkimäisissä sen siaan ovat alkuvuorista lähteneet aineet enemmän sekoitetut ja valauntuneet kallioiksi alkuvuorten päälle,

ja joista lähtenyt hiekka ja multa, missä se välillä on ollut kuivana, antoi paremman elatuksen kasvuille ja eläimille. Kun vesi taas peitti nämät, syntyi uusia yhdistyksiä, jotka uudelleen peittivät entiset valauntuneet vuoret, ja sillä tavalla tulivat eläimet ja kasvut haudatuksi näiden toisen kerran valauntuneiden vuorten sisään.

Että siis maalaadut näissä lämpimissä maissa, jotka ovat tulleet monellaisista sekoituksista, ovat paljon rikkaammat kasvinaineista, se on edellä sanotusta helposti ymmärrettävä.

--

Keino miten tehdään hyvää katajanmarja juomaa.

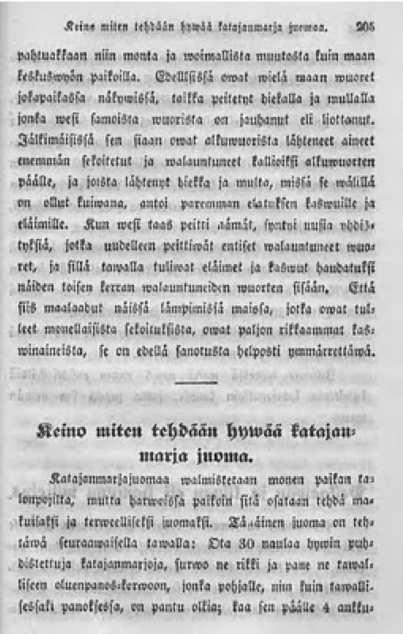

Keino miten tehdään hywää katajanmarja juomaa. 205

pahtuakkaan niin monta ja woimallista muutosta kuin maan keskuswyön paikoilla. Edellisissä owat wielä maan wuoret jokapaikassa näkywissä, taikka peitetyt hiekalla ja mullalla jonka wesi samoista wuorista on jauhanut eli liottanut. Jälkimäisissä sen siaan owat alkuwuorista lähteneet aineet enemmän sekoitetut ja walauntuneet kallioiksi alkuwuorten päälle, ja joista lähtenyt hiekka ja multa, missä se wälillä on ollut kuiwana, antoi paremman elatuksen kaswuille ja eläimille. Kun wesi taas peitti nämät, syntyi uusia yhdistyksiä, jotka uudelleen peittiwät entiset walauntuneet wuoret, ja sillä tawalla tuliwat eläimet ja kaswut haudatuksi näiden toisen kerran walauntuneiden wuorten sisään. Että siis maalaadut näissä lämpimissä maissa, jotka owat tulleet monellaisista sekoituksista, owat paljon rikkaammat kaswinaineista, se on edellä sanotusta helposti ymmärrettäwä.

Keino miten tehdään hywää katajanmarja juoma.

Katajanmarjajuomaa walmistetaan monen paikan talonpojilta, mutta harwoissa paikoin sitä osataan tehdä makuisaksi ja terweelliseksi juomaksi. Tä[illegible]äinen juoma on tehtäwä seuraawaisella tawalla: Ota 30 naulaa hywin puhdistettuja katajanmarjoja, surwo ne rikki ja pane ne tawalliseen oluenpanos-kerwoon, jonka pohjalle, niin kuin tawallisessa panoksessa, on pantu olkia; kaa sen päälle 4 ankku-

1850-11-00 621 Keino miten tehdään hyvää katajanmarja juomaa.

pahtuakkaan niin monta ja weimallista muutosta kuin maan keskuswyön paikoilla. Edellisissä owat wielä maan wuoret jokapaikassa näkywissä, waikka peitetyt hiekalla ja mullalla jonka wesi samoista wuorista on jauhanut eli liottanut. Jälkimäisissä sen siaan owat alkuwuorista lähteneet aineet enemmän sekoitetut ja walauntuneet kallioiksi alkuwuorten päälle, ja joista lähtenyt hiekka ja multa, missä se wälillä on ollut kuiwana, antoi paremman elatuksen kaswuille ja eläimille. Kun wesi taas peitti nämät, syntyi uusia yhdistyksiä, jotka uudelleen peittiwät entiset walauntuneet wuoret, ja sillä tawalla tuliwat eläimet ja kaswut haudatuksi näiden toisen kerran walauntuneiden wuorten sisään. Että siis maalaadut näissä lämpimissä maissa, jotka owat tulleet monellaisista sekoituksista, owat paljon rikkaammat kaswinaineista, se on edellä sanotusta helposti ymmärrettäwä.

Keino miten tehdään hywää katajanmarja juoma.

Katajanmarjajuomaa walmistetaan monen paikan talonpojilta, mutta harwoissa paikoin sitä osataan tehdä makuisaksi ja terweelliseksi juomaksi. Tälläinen juoma on tehtäwä seuraawaisella tawalla: Ota 30 naulaa hywin puhdistettuja katajanmarjoja, surwo ne rikki ja pane ne tawalliseen oluenpanos-korwoon, jonka pohjalle, niin kuin tawallisessaki panoksessa, on pantu olkia; kaa sen päälle 4 ankku-

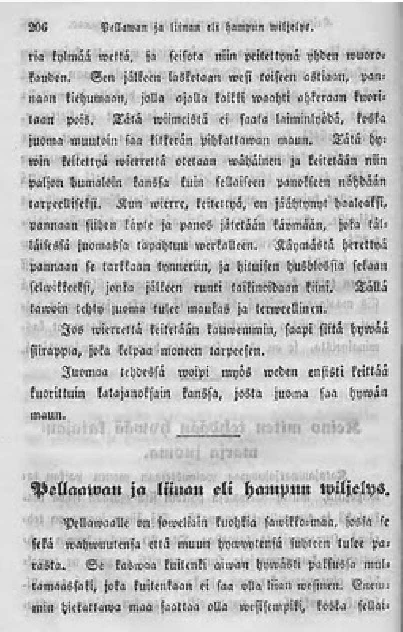
Keino miten tehdään hyvää katajanmarja juomaa.

Katajanmarjajuomaa valmistetaan monen paikan talonpojilta, mutta harvoissa paikoin sitä osataan tehdä makuisaksi ja terveelliseksi juomaksi.

Tälläinen juoma on tehtävä seuraavaisella tavalla:

Ota 30 naulaa hyvin puhdistettuja katajanmarjoja, survo ne rikki ja pane ne tavalliseen oluenpanos-korvoon, jonka pohjalle, niin kuin tavallisessaki panoksessa, on pantu olkia; kaa sen päälle 4 ankku-

======= ======= ======= ======= ======= =======

ria kylmää wettä, ja seisota niin peitettynä yhden wuorokauden. Sen jälkeen lasketaan wesi toiseen astiaan, pannaan kiehumaan, jolla ajalla kaikki waahti ahkeraan kuoritaan pois. Tätä wiimeistä ei saata laiminlyödä, koska juoma muutoin saa kitkerän pihkattawan maun. Tätä hywin keitettyä wierrettä otetaan wähäinen ja keitetään niin paljon humaloin kanssa kuin sellaiseen panokseen nähdään tarpeelliseksi. Kun wierre, keitettyä, on jäähtynyt haaleaksi, pannaan siihen käyte ja panos jätetään käymään, joka tälläisessä juomassa tapahtuu werkalleen. Käymästä herettyä pannaan se tarkkaan tynneriin, ja hituisen husblossia sekaan selwikkeeksi, jonka jälkeen runti taikinoidaan kiini. Tällä tawoin tehty juoma tulee maukas ja terweellinen.

Jos wierrettä keitetään kuumemmin, saapi siitä hywää siirappia, joka kelpaa moneen tarpeesen.

Juomaa tehdessä woipi myös weden ensisti keittää kuorittuin katajanoksain kanssa, josta juoma saa hywän maun.

Pellaawan ja liinan eli hampun wiljelys.

Pellawaalle on sowelias kuohkia sawikko-maa, jossa se sekä wahwuutensa että muun hywyytensä suhteen tulee parasta. Se kaswaa kuitenki aiwan hywästi palkussa multamaassaki, joka kuitenkaan ei saa olla liian wesinen. Enemmin hietattawa maa saattaa olla wesisempiki, koska sellai-

206

Pellavan ja liinan eli hampun viljelys.

ria kylmää vettä, ja seisota niin peitettynä yhden vuorokauden.

Sen jälkeen lasketaan vesi toiseen astiaan, pannaan kiehumaan, jolla ajalla kaikki vaahti ahkeraan kuoritaan pois. Tätä viimeistä ei saata laiminlyödä, koska juoma muutoin saa kitkerän pihkattavan maun. Tätä hyvin keitettyä vierrettä otetaan vähäinen ja keitetään niin paljon humaloin kanssa kuin sellaiseen panokseen nähdään tarpeelliseksi.

Kun vierre, keitettyä, on jäähtynyt haaleaksi, pannaan siihen käyte ja panos jätetään käymään, joka tälläisessä juomassa tapahtuu verkalleen. Käymästä herettyä pannaan se tarkkaan tynneriin, ja hituisen husblossia sekaan selvikkeeksi, jonka jälkeen runti taikinoidaan kiini. Tällä tarvoin tehty juoma tulee maukas ja terveellinen.

Jos vierrettä keitetään kuumemmin, saapi siitä hyvää siirappia, joka kelpaa moneen tarpeesen.

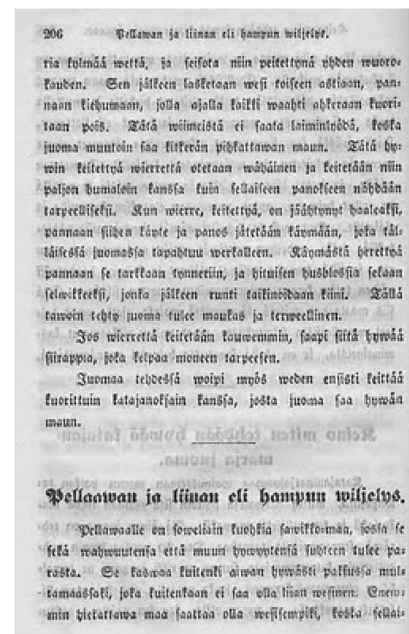
Juomaa tehdessä voipi myös veden ensisti keittää kuorittuin katajanoksain kanssa, josta juoma saa hyvän maun.

--

Pellavan ja liinan eli hampun viljelys.

1850-11-00 622 Pellavan ja liinan eli hampun viljelys.

Pellavan ja liinan eli hampun viljelys.

206 Pellawan ja liinan eli hampun wiljelys.

ria kylmää wettä, ja seisota niin peitettynä yhden wuorokauden. Sen jälkeen lasketaan wesi toiseen astiaan, pannaan kiehumaan, jolla ajalla kaikki waahti ahkeraan kuoritaan pois. Tätä wiimeistä ei saata laiminlyödä, koska juoma muutoin saa kitkerän pihkattawan maun. Tätä hywin keitettyä wierrettä otetaan wähäinen ja keitetään niin paljon humalein kanssa kuin sellaiseen panokseen nähdään tarpeelliseksi. Kun wierre, keitettyä, on jäähtynyt haaleaksi, pannaan siihen käyte ja panos jätetään käymään, joka tällaisessa juomassa tapahtuu werkalleen. Käymästä herettyä pannaan se tarkkaan tynnyriin, ja hitaisen huoneessa selaan selwikkeeksi, jonka jälkeen runti taikinoidaan kiini. Tällä tawoin tehty juoma tulee maukas ja terweellinen.

Jos wierrettä keitetään kauwemmin, saapi siitä hywää siirappia, joka kelpaa moneen tarpeeseen.

Juomaa tehdessä woipi myös weden ensisti keittää kuorittuin katajanoksain kanssa, josta juoma saa hywän maun.

Pellaawan ja liinan eli hampun wiljelys.

Pellawaalle on soweliain kuohkia sawikko-maa, jossa se sekä wahwuutensa että muun hywyytensä suhteen tulee parasta. Se kaswaa kuitenki aiwan hywästi paksussa multamaassaki, joka kuitenkaan ei saa olla liian wesinen. Enemmin hiekattawa maa saattaa olla wesisempiki, koska sellai-

Pellavaalle on soveliain kuohkia savikko-maa, jossa se sekä vahvuutensa että muun hyvyytensä suhteen tulee parasta.

Se kasvaa kuitenki aivan hyvästi paksussa multamaassaki, joka kuitenkaan ei saa olla liian vesinen. Enemmin hiekattava maa saattaa olla vesisempiki, koska sellai-

======= ======= ======= ======= ======= =======

Pellavan ja liinan eli hampun viljelys.

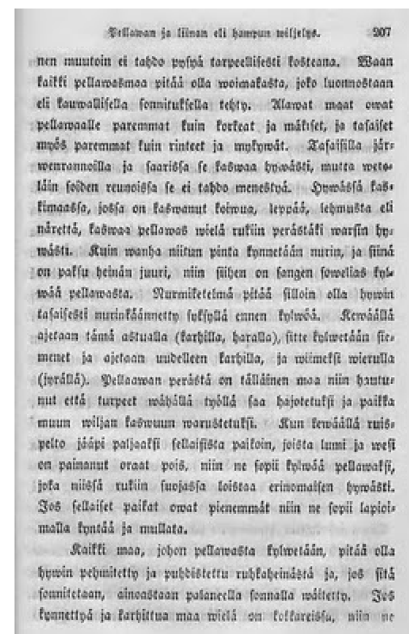
207

nen muutoin ei tahdo pysyä tarpeellisesti kosteana. Waan kaikki pellavasmaa pitää olla voimakasta, joko luonnostaan eli kauvallisella sonnituksella tehty. Alavat maat ovat pellavaalle paremmat kuin korkeat ja mäkiset, ja tasaiset myös paremmat kuin rinteet ja mykyvät. Tasaisilla järvenrannoilla ja saarissa se kasvaa hyvästi,

mutta veteläin soiden reunoissa se ei tahdo menestyä. Hyvässä kaskimaassa, jossa on kasvanut koivua, leppää, lehmusta eli närettä, kasvaa pellavas vielä rukiin perästäki varsin hyvästi.

Kuin vanha niitun pinta kynnetään nurin, ja siinä on paksu heinän juuri, niin siihen on sangen sovelias kylvää pellavasta.

Nurmiketelmä pitää silloin olla hyvin tasaisesti nurinkäännetty syksyllä ennen kylvöä. Keväällä ajetaan tämä astualla (karhilla, haralla), sitte kylvetään siemenet ja ajetaan uudelleen karhilla, ja viimeksi vierulla (jyrällä).

Pellawan ja liinan eli hampun wiljelys. 207

nen muutoin ei tahdo pysyä tarpeellisesti kosteana. Waan kaikki pellawasmaa pitää olla woimakasta, joko luonnostaan eli kauwallisella sonnituksella tehty. Alawat maat owat pellawaalle paremmat kuin korkeat ja mäkiset, ja tasaiset myös paremmat kuin rinteet ja mykywät. Tasaisilla järwenrannoilla ja saarissa se kaswaa hywästi, mutta weteläin soiden reunoissa se ei tahdo menestyä. Hywässä kaskimaassa, jossa on kaswanut koiwua, leppää, lehmusta eli närettä, kaswaa pellawas wielä rukiin perästäki warsin hywästi. Kuin wanha niitun pinta kynnetään nurin, ja siinä on paksu heinän juuri, niin siihen on sangen sowelias kylwää pellawasta. Nurmiketelmä pitää silloin olla hywin tasaisesti nurinkäännetty syksyllä ennen kylwöä. Keväällä ajetaan tämä astualla (karhilla, haralla), sitte kylwetään siemenet ja ajetaan uudelleen karhilla, ja wiimeksi wierulla (jyrällä). Pellaawan perästä on tälläinen maa niin hautunut että turpeet wähällä työllä saa hajotetuksi ja paikka muun wiljan kaswuun warustetuksi. Kun keväällä ruispelto jääpi paljaaksi sellaisista paikoin, joista lumi ja wesi on painanut oraat pois, niin ne sopii kylwää pellawaksi, joka niissä rukiin suojassa loistaa erinomaisen hywästi. Jos sellaiset paikat owat pienemmät niin ne sopii lapioimalla kyntää ja mullata.

Kaikki maa, johon pellawasta kylwetään, pitää olla hywin pehmitetty ja puhdistettu ruhkaheinästä ja, jos sitä sonnitetaan, ainoastaan palaneella sonnalla wäitetty. Jos kynnettyä ja karhittua maa wielä on kokkareissa, niin ne

Pellaavan perästä on tällainen maa niin hautunut että turpeet vähällä työllä saa hajotetuksi ja paikka muun viljan kasvuun varustetuksi. Kun keväällä ruispelto jääpi paljaaksi sellaisista paikoin, joista lumi ja vesi on painanut oraat pois, niin ne sopii kylvää pellavaksi, joka niissä rukiin suojassa loistaa erinomaisen hyvästi.

Jos sellaiset paikat ovat pienemmät niin ne sopii lapioimalla kyntää ja mullata.

Kaikki maa, johon pellavasta kylvetään, pitää olla hyvin pehmitetty ja puhdistettu ruhkaheinästä ja, jos sitä sonnitetaan, ainoastaan palaneella sonnalla väitetty. Jos kynnettyä ja karhittua maa vielä on kokkareissa, niin ne

======= ======= ======= ======= ======= =======

208

Pellavan ja liinan eli hampun viljelys.

ovat kuokilla hienonnettavat kunnes maanpinta

on niin murakka ja hieno kuin paras ryytimaan penkki.

Pellavas kylvetään tuomen kukkiessa.

Waan niissä paikoin, joissa syyshallat ovat peljättävät ajemmalla, täytyy kylvyki toimitettaa niin kohta kuin pahimmat kevät kylmät ovat sivuin. Jos taimet tulisivat hallalta pilatuksi, niin ne kasvavat kuitenki uudelleen ilman vahingotta, vaan kuin halla panee siemenelle tulleen pellavaan, niin siitä kuitua ei saa enää millään keinolla eriämään ja se on siis ihan pilalla.

Kylvy toimitetaan tyynellä säällä, ehtoolla, ja jos sattuu juuri sateen edellä niin se on sen parempi; mutta sateella, jolloin maa livettyy, ei saata kylvää. Järkiään kylvettyä astuoidaan (harataan, karhitaan) ristiin. Muutamat hajottavat tämän jälkeen vielä hienoa lampaan, lehmän eli sian tadetta pellavasmaalle, saadaksensa sitä paremman kasvun.

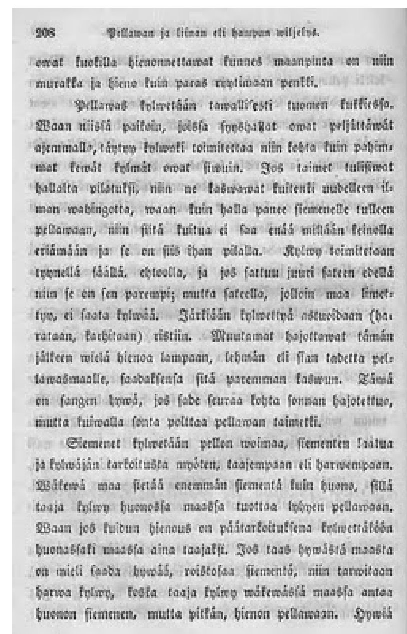
> Tämä on sangen hyvä, jos sade seuraa kohta sonnan hajotettua, mutta kuivalla sonta polttaa pellavan taimetki.

Siemenet kylvetään pellon voimaa, siementen laatua ja kylväjän tarkoitusta myöten, taajempaan eli harvempaan. Wäkevä maa sietää enemmän siementä kuin huono, sillä taaja kylvy huonossa maassa tuottaa lyhyen pellavaan.

Waan jos kuidun hienous on päätarkoituksena kylvettäköön huonossaki maassa aina taajaksi. Jos taas hyvästä maasta on mieli saada hyvää, roistosaa siementä, niin tarvitaan harva kylvy, koska taaja kylvy väkevässä maassa antaa huonon siemenen, mutta pitkän, hienon pellavaan. Hyviä

======= ======= ======= ======= ======= =======

<< | >>

owat kuokilla hienonnettawat kunnes maanpinta on niin murakka ja hieno kuin paras ryytimaan penkki.

Pellawas kylwetään tawallisesti tuomen kukkiessa. Waan niissä paikoin, joissa syyshallat owat peljättäwät ajemmalla, täytyy kylwyki toimitettaa niin kohta kuin pahimmat kewät kylmät owat siwuin. Jos taimet tulisiwat hallalta pilatuksi, niin ne kaswawat kuitenki uudelleen ilman wahingotta, waan kuin halla panee siemenelle tulleen pellawaan, niin siitä kuitua ei saa enää millään keinolla eriämään ja se on siis ihan pilalla. Kylwy toimitetaan tyynellä säällä, ehtoolla, ja jos sattuu juuri sateen edellä niin se on sen parempi; mutta sateella, jolloin maa liwettyy, ei saata kylwää. Järkiään kylwettyä astuoidaan (harataan, karhitaan) ristiin. Muutamat hajottawat tämän jälkeen wielä hienoa lampaan, lehmän eli sian tadetta pellawasmaalle, saadaksensa sitä paremman kaswun. Tämä on sangen hywä, jos sade seuraa kohta sonnan hajotettua, mutta kuiwalla sonta polttaa pellawan taimetki.

Siemenet kylwetään pellon woimaa, siementen laatua ja kylwäjän tarkoitusta myöten, taajempaan eli harwempaan. Wäkewä maa sietää enemmän siementä kuin huono, sillä taaja kylwy huonossa maassa tuottaa lyhyen pellawaan. Waan jos kuidun hienous on päätarkoituksena kylwettäköön huonassaki maassa aina taajaksi. Jos taas hywästä maasta on mieli saada hywää, roistosaa siementä, niin tarwitaan harwa kylwy, koska taaja kylwy wäkewässä maassa antaa huonon siemenen, mutta pitkän, hienon pellawaan. Hywiä

1850-11-00 623 Pellavan ja liinan eli hampun viljelys.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Pellavan ja liinan eli hampun viljelys.

209

viron siemeniä pannaan tavallisesti 10 kappaa mittatynnerinalalle. Jos joka kappaa kohti siemeniä pannaan 2 kappaa kuivaa multaa eli hiekkaa, joka hyvästi sekoitetaan siementen kanssa, niin voipi sitä kylvää täydellä kädellä niin kuin muutaki viljaa. Mutta kuka tahtoo saada kaiken parasta pellavasta ja siksi käyttää väkevää maata,

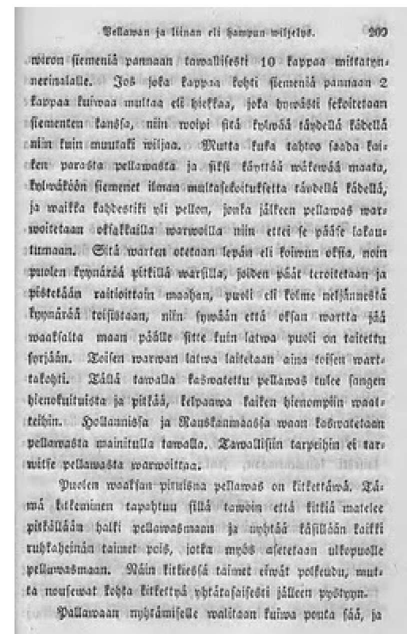
kylväköön siemenet ilman multasekoituksetta täydellä kädellä, ja vaikka kahdestiki yli pellon, jonka jälkeen pellavas varvoitetaan oksakkailla varvoilla niin ettei se pääse lakautumaan. Sitä varten otetaan lepän eli koivun oksia, noin puolen kyynärää pitkillä varsilla, joiden päät teroitetaan ja pistetään raitioittain maahan,

puoli eli kolme neljännestä kyynärää toisistaan, niin syvään että oksan vartta jää vaaksalta maan päälle sitte kuin latva puoli on taitettu syrjään. Toisen varvan latva laitetaan aina toisen vartta kohti. Tällä tavalla kasvatettu pellavas tulee sangen hienokuituista ja pitkää, kelpaava kaiken hienompiin vaatteihin. Hollannissa ja Ranskanmaassa vaan kasvatetaan pellavasta mainitulla tavalla.

Tavallisiin tarpeihin ei tarvitse pellavasta varvoittaa.

Puolen vaaksan pituisna pellavas on kitkettävä. Tämä kitkeminen tapahtuu sillä tavoin että kitkiä matelee pitkällään halki pellavasmaan ja nyhtää käsillään kaikki ruhkaheinän taimet pois, jotka myös asetetaan ulkopuolle pellavasmaan. Näin kitkiessä taimet eivät polkeudu, mutta nousevat kohta kitkettyä yhtätasaisesti jälleen pystyyn.

Pallavaan nyhtämiselle valitaan kuiva pouta sää, ja

Pellawan ja liinan eli hampun wiljelys. 209

wiron siemeniä pannaan tawallisesti 10 kappaa mittatynnerinalalle. Jos joka kappaa kohti siemeniä pannaan 2 kappaa kuiwaa multaa eli hiekkaa, joka hywästi sekoitetaan siementen kanssa, niin woipi sitä kylwää täydellä kädellä niin kuin muutaki wiljaa. Mutta kuka tahtoo saada kaiken parasta pellawasta ja siksi käyttää wäkewää maata, kylwäköön siemenet ilman multasekoituksetta täydellä kädellä, ja waikka kahdestiki yli pellon, jonka jälkeen pellawas warwoitetaan oksakkailla warwoilla niin ettei se pääse lakautumaan. Sitä warten otetaan lepän eli koiwun oksia, noin puolen kyynärää pitkillä warsilla, joiden päät teroitetaan ja pistetään raitioittain maahan, puoli eli kolme neljännestä kyynärää toisistaan, niin sywään että oksan wartta jää waaksalta maan päälle sitte kuin latwa puoli on taitettu syrjään. Toisen warwan latwa laitetaan aina toisen wartta kohti. Tällä tawalla kaswatettu pellawas tulee sangen hienokuituista ja pitkää, kelpaawa kaiken hienompiin waatteihin. Hollannissa ja Ranskanmaassa waan kaswatetaan pellawasta mainitulla tawalla. Tawallisiin tarpeihin ei tarwitse pellawasta warwoittaa.

Puolen waaksan pituisna pellawas on kitkettäwä. Tämä kitkeminen tapahtuu sillä tawoin että kitkiä matelee pitkällään halki pellawasmaan ja nyhtää käsillään kaikki ruhkaheinän taimet pois, jotka myös asetetaan ulkopuolle pellawasmaan. Näin kitkiessä taimet eiwät polkeudu, mutta nousewat kohta kitkettyä yhtätasaisesti jälleen pystyyn.

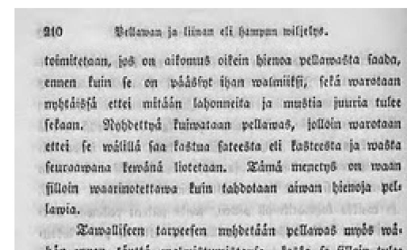
Pallawaan nyhtämiselle walitaan kuiwa pouta sää, ja

======= ======= ======= ======= ======= =======

210

Pellavan ja liinan eli hampun viljelys.

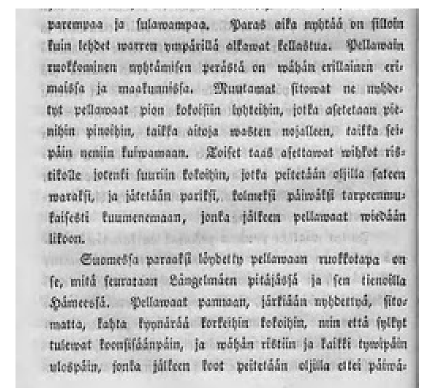
toimitetaan, jos on aikomus oikein hienoa pellavasta saada, ennen kuin se on päässyt ihan valmiiksi, sekä varotaan nyhtäissä ettei mitään lahonneita ja mustia juuria tulee sekaan. Nyhdettyä kuivataan pellavas, jolloin varotaan ettei se välillä saa kastua sateesta eli kasteesta ja vasta seuraavana kevänä liotetaan. Tämä menetys on vaan silloin vaarinotettava kuin tahdotaan aivan hienoja pellavia.

210 Pellawan ja liinan eli hampun wiljelys.

toimitetaan, jos on aikomus oikein hienoa pellawasta saada, ennen kuin se on päässyt ihan walmiiksi, sekä warotaan nyhtäissä ettei mitään lahonneita ja mustia juuria tulee sekaan. Nyhdettyä kuiwataan pellawas, jolloin warotaan ettei se wälillä saa kastua sateesta eli kasteesta ja wasta seuraawana kewänä liotetaan. Tämä menetys on waan silloin waarinotettawa kuin tahdotaan aiwan hienoja pellawia.

Tawalliseen tarpeesen nyhdetään pellawas myös wähän ennen täwttä walmistumistansa, koska se silloin tulee

parempaa ja sulawampaa. Paras aika nyhtää on silloin kuin lehdet warren ympärillä alkawat kellastua. Pellawain ruokkominen nyhtämisen perästä on wähän erillainen erimaissa ja maakunnissa. Muutamat sitowat ne nyhdetyt pellawaat pion kokoisiin lyhteihin, jotka asetetaan pienihin pinoihin, taikka aitoja wasten nojalleen, taikka seipäin neniin kuiwamaan. Toiset taas asettawat wihkot ristikolle jotenki suuriin kokoihin, jotka peitetään oljilla sateen waraksi, ja jätetään pariksi, kolmeksi päiwäksi tarpeenmukaisesti kuumenemaan, jonka jälkeen pellawaat wiedään likoon.

Suomessa paraaksi löydetty pellawaan ruokkotapa on se, mitä seurataan Längelmäen pitäjässä ja sen tienoilla Hämeessä. Pellawaat pannaan, järkiään nyhdettyä, sitomatta, kahta kyynärää korkeihin kokoihin, niin että sylkyt tulewat koonsisäänpäin, ja wähän ristiin ja kaikki tywipäin ulospäin, jonka jälkeen koot peitetään oljilla ettei päiwä-

Tavalliseen tarpeesen nyhdetään pellavas myös vähän ennen täyttä valmistumistansa, koska se silloin tulee parempaa ja sulavampaa. Paras aika nyhtää on silloin kuin lehdet varren ympärillä alkavat kellastua. Pellavain ruokkominen nyhtämisen perästä on vähän erillainen erimaissa ja maakunnissa. Muutamat sitovat ne nyhdetyt pellavaat pion kokoisiin lyhteihin,

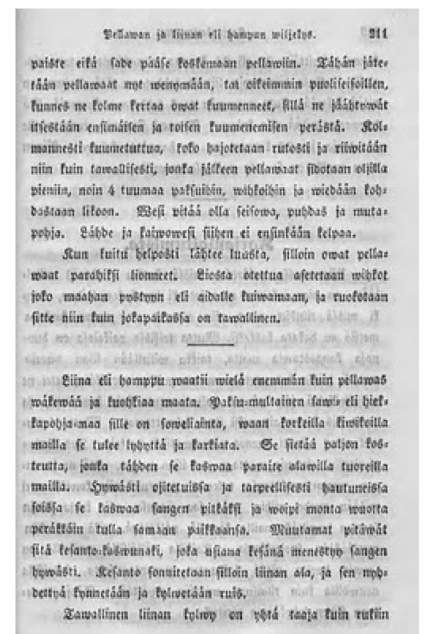
jotka asetetaan pienihin pinoihin, taikka aitoja vasten nojalleen, taikka seipäin neniin kuivamaan. Toiset taas asettavat vihkot ristikolle jotenki suuriin kokoihin, jotka peitetään oljilla sateen varaksi, ja jätetään pariksi, kolmeksi päiväksi tarpeenmukaisesti kuumenemaan, jonka jälkeen pellavaat viedään likoon.

Suomessa paraaksi löydetty pellavaan ruokkotapa on se, mitä seurataan Längelmäen pitäjässä ja sen tienoilla Hämeessä. Pellavaat pannaan, järkiään nyhdettyä, sitomatta, kahta kyynärää korkeihin kokoihin, niin että sylkyt tulevat koonsisäänpäin, ja vähän ristiin ja kaikki tyvipäin ulospäin, jonka jälkeen koot peitetään oljilla ettei päivä-

======= ======= ======= ======= ======= =======

Pellavan ja liinan eli hampun viljelys.

211

Pellawan ja liinan eli hampun wiljelys. 211

paiste eikä sade pääse koskemaan pellawiin. Tähän jätetään pellawaat nyt wenymään, tai oikeimmin puoliseisoillen, kunnes ne kolme kertaa owat kuumenneet, sillä ne jäähtywät itsestään ensimäisen ja toisen kuumenemisen perästä. Kolmannesti kuumetuttua, koko hajotetaan rutosti ja riiwitään niin kuin tawallisesti, jonka jälkeen pellawaat sidotaan oljilla pieniin, noin 4 tuumaa paksuihin, wihkoihin ja wiedään kohdastaan likoon. Wesi pitää olla seisowa, puhdas ja mutapohja. Lähde ja kaiwowesi siihen ei ensinkään kelpaa.

Kun kuitu helposti lähtee luusta, silloin owat pellawaat parahiksi lionneet. Liosta otettua asetetaan wihkot joko maahan pystyyn eli aidalle kuiwamaan, ja ruokotaan sitte niin kuin jokapaikassa on tawallinen.

Liina eli hamppu waatii wielä enemmän kuin pellawas wäkewää ja ruohkiaa maata. Paksu-multainen sawi- eli hiekkapohja-maa sille on soweliainta, waan korkeilla kiwikoilla mailla se tulee lyhyttä ja karkiata. Se sietää paljon kostuutta, jonka tähden se kaswaa paraite alawilla tuoreilla mailla. Hywästi ojitetuissa ja tarpeellisesti hautuneissa soissa se kaswaa sangen pitkäksi ja woipi monta wuotta peräkkäin tulla samaan paikkaansa. Muutamat pitäwät sitä kesanto-kaswunaki, joka usiana kesänä menestyy sangen hywästi. Kesanto sonnitetaan silloin liinan ala, ja sen nyhdettyä kynnetään ja kylwetään ruis.

Tawallinen liinan kylwö on yhtä taaja kuin ruskiin

paiste eikä sade pääse koskemaan pellaviin. Tähän jätetään pellavaat nyt venymään, tai oikeimmin puoliseisoillen, kunnes ne kolme kertaa ovat kuumenneet, sillä ne jäähtyvät itsestään ensimäisen ja toisen kuumenemisen perästä. Kolmannesti kuumetuttua, koko hajotetaan rutosti ja riivitään niin kuin tavallisesti, jonka jälkeen pellavaat sidotaan oljilla pieniin,

noin 4 tuumaa paksuihin, vihkoihin ja viedään kohdastaan likoon. Wesi pitää olla seisova, puhdas ja mutapohja. Lähde ja kaivovesi siihen ei ensinkään kelpaa.

Kun kuitu helposti lähtee luusta, silloin ovat pellavaat parahiksi lionneet. Liosta otettua asetetaan vihkot, joko maahan pystyyn eli aidalle kuivamaan, ja ruokotaan sitte niin kuin jokapaikassa on tavallinen.

--

Liina eli hamppu vaatii vielä enemmän

<< | >>

1850-11-00 624 Liina eli hamppu vaatii vielä enemmän

Liina eli hamppu vaatii vielä enemmän kuin pellavas väkevää ja kuohkiaa maata. Paksu-multainen savi- eli hiekkapohja-maa sille on soveliainta, vaan korkeilla kivikoilla mailla se tulee lyhyttä ja karkiata. Se sietää paljon kosteutta, jonka tähden se kasvaa paraite alavilla tuoreilla mailla. Hyvästi ojitetuissa ja tarpeellisesti hautuneissa soissa se kasvaa sangen pitkäksi ja voipi monta vuotta perättäin tulla samaan paikkaansa.

Muutamat pitävät sitä kesanto-kasvunaki, joka usiana kesänä menestyy sangen hyvästi. Kesanto sonnitetaan silloin liinan ala, ja sen nyhdettyä kynnetään ja kylvetään ruis.

Tavallinen liinan kylvy on yhtä taaja kuin rukiin

======= ======= ======= ======= ======= =======

212

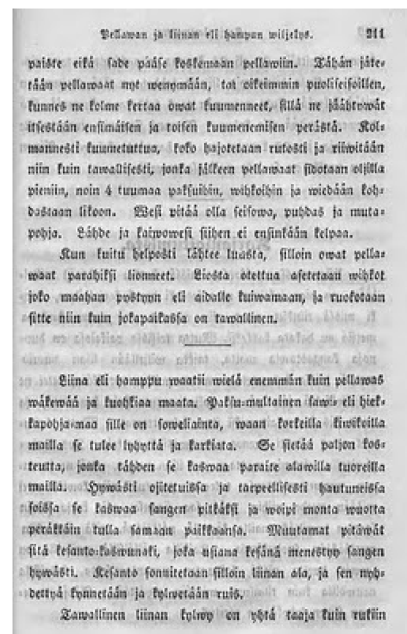
Karjanlaitumista..

kylvy, nimittäin 20 eli 24 kappaa maa-mittarin tynnerinalalle. Kuta hienompia liinoja tahdotaan, sitä taajempaan pitää kylvää; Kuta enemmän taas tahdotaan siemeniä, sitä harvempi pitää olla kylvy. Tynneri siemeniä tynneralalle on taaja ja 20 kappaa on jo harvinta kylvyä. Liinan muu ruokko on se joka paikassa tavallinen.

--

Karjanlaitumista.

<< | >>

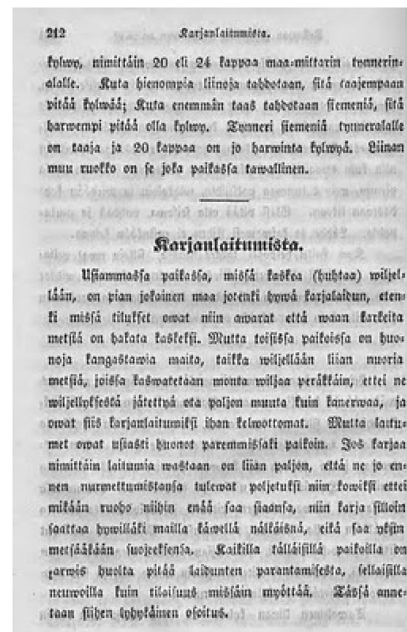
Pellawan ja liinan eli hampun wiljelys. 211

paiste eikä sade pääse koskemaan pellawiin. Tähän jätetään pellawaat nyt wenymään, tai oikeimmin puolikeikoillen, kunnes ne kolme kertaa owat kuumenneet, sillä ne jäähtywät itsestään ensimäisen ja toisen kuumenemisen perästä. Kolmannesti kuumetuttua, koko hajotetaan rutosti ja riihitään niin kuin tawallisesti, jonka jälkeen pellawaat sidotaan elikkä pieniin, noin 4 tuumaa paksuihin, wihkoihin ja wiedään kohdastaan likoon. Wesi pitää olla seisowa, puhdas ja mutapohja. Lähde ja kaiwowesi siihen ei ensinkään kelpaa.

Kun kuitu helposti lähtee luasta, silloin owat pellawaat parahiksi lionneet. Liosta otettua asetetaan wihkot joko maahan pystyyn eli aidalle kuiwamaan, ja ruoketaan sitte niin kuin jokapaikassa on tawallinen.

Liina eli hamppu waatii wielä enemmän kuin pellawas wäkewää ja kuohkiaa maata. Paksu-multainen sawi- eli hiekkapohja-maa sille on soweliainta, waan korkeilla kiwikoilla mailla se tulee lyhyttä ja karkiata. Se sietää paljon kosteutta, jonka tähden se kaswaa paraite alawilla tuoreilla mailla. Hywästi ojitetuissa ja tarpeellisesti hautuneissa soissa se kaswaa sangen pitkäksi ja woipi monta wuotta perättäin tulla samaan paikkaansa. Muutamat pitäwät sitä kesanto-kaswunaki, joka usiana kesänä menestyy sangen hywästi. Kesanto sonnitetaan silloin liinan ala, ja sen nyhdettyä kynnetään ja kylwetään ruis.

Tawallinen liinan kylwy on yhtä taaja kuin rukiin

212 Karjanlaitumista.

kylwy, nimittäin 20 eli 24 kappaa maa-mittarin tynnerinalalle. Kuta hienompia liinoja tahdotaan, sitä taajempaan pitää kylwää; Kuta enemmän taas tahdotaan siemeniä, sitä harwempi pitää olla kylwy. Tynneri siemeniä tynneralalle on taaja ja 20 kappaa on jo harwinta kylwyä. Liinan muu ruokko on se joka paikassa tawallinen.

Karjanlaitumista.

Usiammassa paikassa, missä kaskea (huhtaa) wiljellään, on pian jokainen maa jotenki hywä karjalaidun, etenki missä tilukset owat niin awarat että waan karkeita metsiä on hakata kaskeksi. Mutta toisissa paikoissa on huonoja kangastawia maita, taikka wiljellään liian nuoria metsiä, joissa kaswatetaan monta wiljaa perättäin, ettei ne wiljelyksestä jätettyä ota paljon muuta kuin kanerwaa, ja owat siis karjanlaitumiksi ihan kelwottomat. Mutta laitumet owat usiasti huonot paremmissaki paikoin. Jos karjaa nimittäin laitumia wastaan on liian paljon, että ne jo ennen nurmettumistansa tulewat poljetuksi niin kowiksi ettei mikään ruoho niihin enää saa siaansa, niin karja silloin saattaa hywilläki mailla käwellä nälkäisnä, eikä saa ykjin metsäänkään suojeeksensa. Kaikilla tällaisilla paikoilla on jarwis huolta pitää laitunten parantamisesta, sellaisilla neuwoilla kuin tilaisuus missäin myöttää. Tässä annetaan siihen lyhyläinen osoitus.

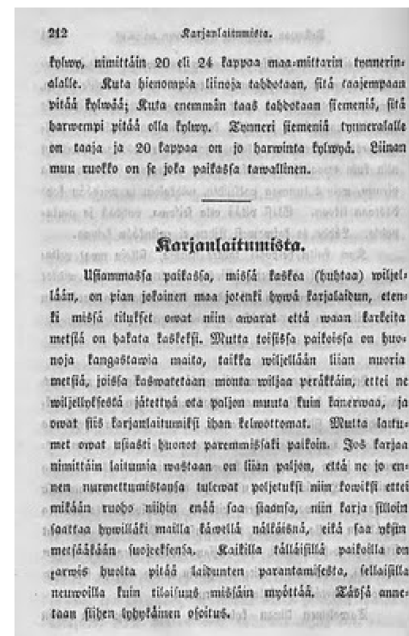
1850-11-00 631 Karjanlaitumista

Karjanlaitumista.

Usiammassa paikassa, missä kaskea (huhtaa) viljellään, on pian jokainen maa jotenki hyvä karjalaidun, etenki missä tilukset ovat niin avarat että vaan karkeita metsiä on hakata kaskeksi. Mutta toisissa paikoissa on huonoja kangastavia maita, taikka viljellään liian nuoria metsiä, joissa kasvatetaan monta viljaa peräkkäin,

ettei ne viljellyksestä jätettyä ota paljon muuta kuin kanervaa, ja ovat siis karjanlaitumiksi ihan kelvottomat. Mutta laitumet ovat usiasti huonot paremmissaki paikoin. Jos karjaa nimittäin laitumia vastaan on liian paljon, että ne jo ennen nurmettumistansa tulevat poljetuksi niin koviksi ettei mikään ruoho niihin enää saa siaansa,

niin karja silloin saattaa hyvilläki mailla kävellä nälkäisnä, eikä saa yksin metsääkään suojeeksensa. Kaikilla tälläisillä paikoilla on tarvis huolta pitää laidunten parantamisesta, sellaisilla neuvoilla kuin tilaisuus missäin myöttää. Tässä annetaan siihen lyhykäinen osoitus.

212 Karjanlaitumista.

kylwy, nimittäin 20 eli 24 kappaa maa-mittarin tynnerin-alalle. Kuta hienompia liinoja tahdotaan, sitä taajempaan pitää kylwää; Kuta enemmän taas tahdotaan siemeniä, sitä harwempi pitää olla kylwy. Tynneri siemeniä tynneralalle on taaja ja 20 kappaa on jo harwinta kylwyä. Liinan muu ruokko on se joka paikassa tawallinen.

Karjanlaitumista.

Usiammassa paikassa, missä kaskea (huhtaa) wiljellään, on pian jokainen maa jotenki hywä karjalaidun, etenki missä tilukset owat niin awarat että waan karkeita metsiä on hakata kaskeksi. Mutta toisissa paikoissa on huonoja kangastawia maita, taikka wiljellään liian nuoria metsiä, joissa kaswatetaan monta wiljaa peräkkäin, ettei ne wiljelyksestä jätettyä ota paljon muuta kuin kanerwaa, ja owat siis karjanlaitumiksi ihan kelwottomat. Mutta laitumet owat usiasti huonot paremmissaki paikoin. Jos karjaa nimittäin laitumia wastaan on liian paljon, että ne jo ennen nurmettumistansa tulewat poljetuksi niin kowiksi ettei mikään ruoho niihin enää saa siaansa, niin karja silloin saattaa hywilläki mailla käwellä nälkäisnä, eikä saa yksin metsääkään suojeeksensa. Kaikilla tälläisillä paikoilla on tarwis huolta pitää laidunten parantamisesta, sellaisilla neuwoilla kuin tilaisuus missäin myöttää. Tässä annetaan siihen lyhykäinen osoitus.

======= ======= ======= ======= ======= =======

Karjanlaitumista.

213

1) Laitumen avaruus karjaa kohtaan.

Kohtalainen raavas, jota lypsetään eli tahdotaan lihoittaa, tarvitsee alinomaiseksi elatukseksensa koko kesäksi:

Parasta laidunta, se on: väitettyä tuoresperää niitty- eli peltomaata, kylvettynä soveliailla heinän siemenillä 20 eli 25 kapanalaa.

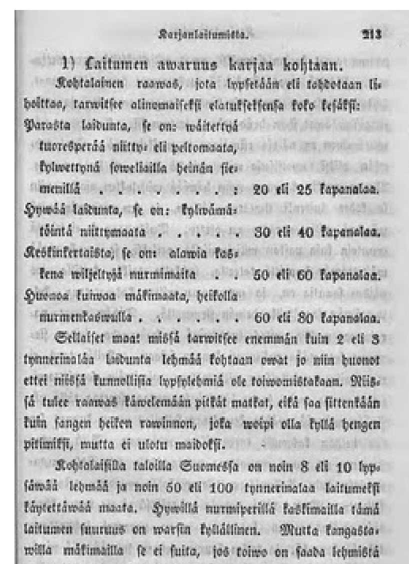
Hyvää laidunta, se on: kylvämätöintä niittymaata 30 eli 40 kapanalaa.

Keskinkertaista, se on: alavia kaskena viljeltyjä nurmimaita 50 eli 60 kapanalaa.

Huonoa kuivaa mäkimaata, heikolla nurmenkasvulla 60 eli 80 kapanalaa.

Sellaiset maat missä tarvitsee enemmän kuin 2 eli 3 tynnerinalaa laidunta lehmää kohtaan ovat jo niin huonot ettei niissä kunnollisia lypsylehmiä ole toivomistakaan. Niissä tulee raavas kävelemään pitkät matkat, eikä saa sittenkään kuin sangen heikon ravinnon, joka voipi olla kyllä hengen pitimiksi, mutta ei ulotu maidoksi.

Kohtalaisilla taloilla Suomessa on noin 8 eli 10 lypsävää lehmää ja noin 50 eli 100 tynnerinalaa laitumeksi käytettävää maata. Hyvillä nurmiperillä kaskimailla tämä laitumen suuruus on varsin kyllällinen. Mutta

Karjanlaitumista. 213

1) Laitumen awaruus karjaa kohtaan.

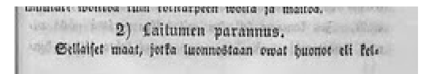
Kohtalainen raawas, jota lypsetään eli tahdotaan lihoittaa, tarwitsee alinomaiseksi elatukseksensa koko kesäksi:

Parasta laidunta, se on: wäitettyä tuoresperää niitty- eli peltomaata, kylwettynä soweliailla heinän siemenillä . . . . : 20 eli 25 kapanalaa.
Hywää laidunta, se on: kylwämätöintä niittymaata . . . . . 30 eli 40 kapanalaa.
Keskinkertaista, se on: alawia kaskena wiljeltyjä nurmimaita . . 50 eli 60 kapanalaa.
Huonoa kuiwaa mäkimaata, heikolla nurmenkaswulla . . . . 60 eli 80 kapanalaa.

Sellaiset maat missä tarwitsee enemmän kuin 2 eli 3 tynnerinalaa laidunta lehmää kohtaan owat jo niin huonot ettei niissä kunnollisia lypsylehmiä ole toiwomistakaan. Niissä tulee raawas käwelemään pitkät matkat, eikä saa sittenkään kuin sangen heikon rawinnon, joka woipi olla kyllä hengen pitimiksi, mutta ei ulotu maidoksi.

Kohtalaisilla taloilla Suomessa on noin 8 eli 10 lypsäwää lehmää ja noin 50 eli 100 tynnerinalaa laitumeksi käytettäwää maata. Hywillä nurmiperillä kaskimailla tämä laitumen suuruus on warsin kyllällinen. Mutta kangastawilla mäkimailla se ei suita, jos toiwo on saada lehmistä

kangastavilla mäkimailla se ei suita, jos toivo on saada lehmistä muutaki voittoa kuin kotitarpeen voita ja maitoa.

muutaki woittoa kuin kotitarpeen woita ja maitoa.

2) Laitumen parannus.

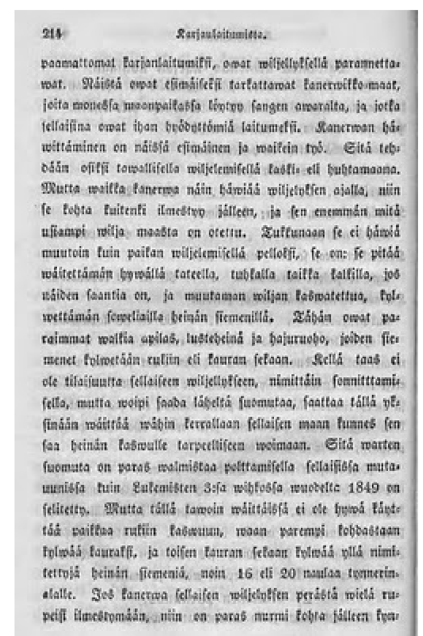
Sellaiset maat, jotka luonnostaan owat huonot eli kel-

2) Laitumen parannus.

Sellaiset maat, jotka luonnostaan ovat huonot eli kel-

======= ======= ======= ======= ======= =======

paamattomat karjanlaitumiksi, ovat viljellyksellä parannettavat. Näistä ovat esimäiseksi tarkattavat kanervikko-maat, joita monessa maanpaikassa löytyy sangen avaralta, ja jotka sellaisina ovat ihan hyödyttömiä laitumeksi. Kanervan hävittäminen on näissä esimäinen ja vaikein työ. Sitä tehdään osiksi tavallisella viljelemisellä kaski-

214 Karjanlaitumista.

paamattomat karjanlaitumiksi, owat wiljelyksellä parannettawat. Näistä owat esimäiseksi tarkattawat kanerwikko-maat, joita monessa maanpaikassa löytyy sangen awaralta, ja jotka sellaisina owat ihan hyödyttömiä laitumeksi. Kanerwan häwittäminen on näissä esimäinen ja waikein työ. Sitä tehdään osiksi tawallisella wiljelemisellä kaski- eli huhtamaana. Mutta waikka kanerwa näin häwiää wiljelyksen ajalla, niin se kohta kuitenki ilmestyy jälleen, ja sen enemmän mitä usiampi wilja maasta on otettu. Tukkunaan se ei häwiä muutoin kuin paikan wiljelemisellä pelloksi, se on: se pitää wäitettämän hywällä tateella, tuhkalla taikka kalkilla, jos näiden saantia on, ja muutaman wiljan kaswatettua, kylwettämän soweliailla heinän siemenillä. Tähän owat paraimmat walkia apilas, lusteheinä ja hajuruoho, joiden siemenet kylwetään rukiin eli kauran sekaan. Kellä taas ei ole tilaisuutta sellaiseen wiljelykseen, nimittäin sonnittamisella, mutta woipi saada läheltä suomutaa, saattaa tällä yksinään wäittää wähin kerrallaan sellaisen maan kunnes sen saa heinän kaswulle tarpeelliseen woimaan. Sitä warten suomuta on paras walmistaa polttamisella sellaisissa mutauunissa kuin Lukemisten 3:sa wihkossa wuodelta 1849 on selitetty. Mutta tällä tawoin wäittäissä ei ole hywä käyttää paikkaa rukiin kaswuun, waan parempi kohdastaan kylwää kauraksi, ja toisen kauran sekaan kylwää yllä nimitettyjä heinän siemeniä, noin 16 eli 20 naulaa tynnerinalalle. Jos kanerwa sellaisen wiljelyksen perästä wielä rupeisi ilmestymään, niin on paras nurmi kohta jälleen kyn-

eli huhtamaana. Mutta vaikka kanerva näin häviää viljelyksen ajalla, niin se kohta kuitenki ilmestyy jälleen, ja sen enemmän mitä usiampi vilja maasta on otettu. Tukkunaan se ei häviä muutoin kuin paikan viljelemisellä pelloksi, se on: se pitää väitettämän hyvällä tateella, tuhkalla taikka kalkilla, jos näiden saantia on,

ja muutaman viljan kasvatettua, kylvettämän soveliailla heinän siemenillä.

Tähän ovat paraimmat valkia apilas, lusteheinä ja hajuruoho, joiden siemenet kylvetään rukiin eli kauran sekaan. Kellä taas ei ole tilaisuutta sellaiseen viljellykseen, nimittäin sonnittamisella, mutta voipi saada läheltä suomutaa, saattaa tällä yksinään väittää vähin kerrallaan sellaisen maan kunnes sen saa heinän kasvulle tarpeelliseen voimaan.

Sitä varten suomuta on paras valmistaa polttamisella sellaisissa mutauunissa kuin Lukemisten 3:sa vihkossa vuodelta 1849 on selitetty. Mutta tällä tavoin väittäissä ei ole hyvä käyttää paikkaa rukiin kasvuun, vaan parempi kohdastaan kylvää kauraksi, ja toisen kauran sekaan kylvää yllä nimitettyjä heinän siemeniä, noin 16 eli 20 naulaa tynnerinalalle.

Jos kanerva sellaisen viljelyksen perästä vielä rupeisi ilmestymään, niin on paras nurmi kohta jälleen kyn-

======= ======= ======= ======= ======= =======

tää nurin ja viljellä niin kuin tässä on sanottu.

Korvet ja rahkasuot ovat myös luonnollisessa tilassaan sangen huonot laitumet. Ne ottavat

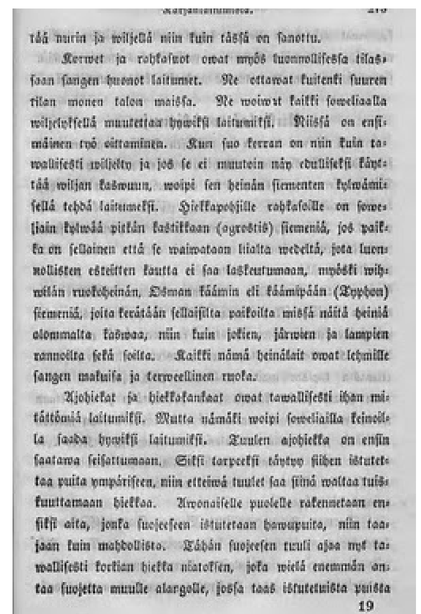
kuitenki suuren tilan monen talon maissa. Ne voivat kaikki soveliaalla viljelyksellä muutettaa hyviksi laitumiksi. Niissä on ensimäinen työ oittaminen. Kun suo kerran on niin kuin tavallisesti viljelty ja jos se ei muutoin näy edulliseksi käyttää viljan kasvuun,

voipi sen heinän siementen kylvämisellä tehdä laitumeksi. Hiekkapohjille rahkasoille on soveliain kylvää pitkän kastikkaan (agrostis) siemeniä, jos paikka on sellainen että se vaivataan liialta vedeltä, jota luonnollisten esteitten kautta ei saa laskeutumaan, myöski vihvilän ruokoheinän. Osman käämin eli käämipään (Typhon)

siemeniä, joita kerätään sellaisilta paikoilta missä näitä heiniä ulommalta kasvaa, niin kuin jokien, järvien ja lampien rannoilta sekä soilta. Kaikki nämä heinälait ovat lehmille sangen makuisa ja terveellinen ruoka.

Ajohiekat ja hiekkakankaat ovat tavallisesti ihan mitättömiä laitumiksi. Mutta nämäki voipi soveliailla keinoilla saada hyviksi laitumiksi. Tuulen ajohiekka on ensin saatava seisattumaan. Siksi tarpeeksi täytyy siihen istutettaa puita ympäriseen, niin etteivä tuulet saa siinä valtaa tuiskuuttamaan hiekkaa. Avonaiselle puolelle rakennetaan ensiksi aita,

jonka suojeeseen istutetaan havupuita, niin taajaan kuin mahdollista. Tähän suojeesen tuuli ajaa nyt tavallisesti korkian hiekka niatoksen, joka vielä enemmän antaa suojetta muulle alangolle, jossa taas istutetuista puista

tää nurin ja wiljellä niin kuin tässä on sanottu.

Korwet ja rahkasuot owat myös luonnollisessa tilassaan sangen huonot laitumet. Ne ottawat kuitenki suuren tilan monen talon maissa. Ne woiwat kaikki soweliaalla wiljelyksellä muutettaa hywiksi laitumiksi. Niissä on ensimäinen työ oittaminen. Kun suo kerran on niin kuin tawallisesti wiljelty ja jos se ei muutoin näy edulliseksi käyttää wiljan kaswuun, woipi sen heinän siementen kylwämisellä tehdä laitumeksi. Hiekkapohjille rahkasoille on soweliain kylwää pitkän kastikkaan (agrostis) siemeniä, jos paikka on sellainen että se waiwataan liialta wedeltä, jota luonnollisten esteitten kautta ei saa laskeutumaan, myöski wihwilän ruokoheinän, Osman käämin eli käämipään (Typhon) siemeniä, joita kerätään sellaisilta paikoilta missä näitä heiniä ulommalta kaswaa, niin kuin jokien, järwien ja lampien rannoilta sekä soilta. Kaikki nämä heinälait owat lehmille sangen makuisa ja terweellinen ruoka.

Ajohiekat ja hiekkakankaat owat tawallisesti ihan mitättömiä laitumiksi. Mutta nämäki woipi soweliailla keinoilla saada hywiksi laitumiksi. Tuulen ajohiekka on ensin saatawa seisattumaan. Siksi tarpeeksi täytyy siihen istutettaa puita ympäriseen, niin etteiwä tuulet saa siinä waltaa tuiskuuttamaan hiekkaa. Awonaiselle puolelle rakennetaan ensiksi aita, jonka suojeeseen istutetaan hawupuita, niin taajaan kuin mahdollista. Tähän suojeesen tuuli ajaa nyt tawallisesti korkian hiekka niatoksen, joka wielä enemmän antaa suojetta muulle alangolle, jossa taas istutetuista puista

19

======= ======= ======= ======= ======= =======

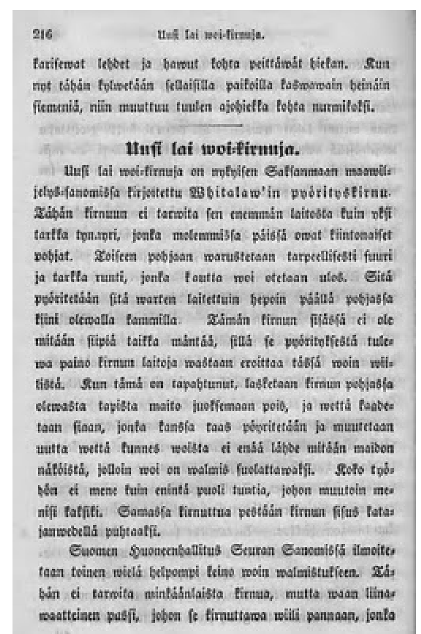
Uusi lai voi-kirnuja.

karisevat lehdet ja havut kohta peittävät hiekan. Kun nyt tähän kylvetään sellaisilla paikoilla kasvavain heinäin siemeniä, niin muuttuu tuulen ajohiekka kohta nurmikoksi.

--

Uusi la'i voi-kirnuja.

<< | >>

216 Uusi lai woi-kirnuja.

karisewat lehdet ja hawut kohta peittäwät hiekan. Kun nyt tähän kylwetään sellaisilla paikoilla kaswawain heinäin siemeniä, niin muuttuu tuulen ajohiekka kohta nurmikoksi.

Uusi lai woi-kirnuja.

Uusi lai woi-kirnuja on nykyisen Saksanmaan maawiljelys-sanomissa kirjoitettu Whitalaw'in pyörityskirnu. Tähän kirnuun ei tarwita sen enemmän laitosta kuin yksi tarkka tynnyri, jonka molemmissa päissä owat kiintonaiset pohjat. Toiseen pohjaan warustetaan tarpeellisesti suuri ja tarkka runti, jonka kautta woi otetaan ulos. Sitä pyöritetään sitä warten laitettuin hepoin päällä pohjassa kiini olewalla kammilla. Tämän kirnun sisässä ei ole mitään siipiä taikka mäntää, sillä se pyörityksestä tulewa paino kirnun laitoja wastaan eroittaa tässä woin wesistä. Kun tämä on tapahtunut, lasketaan kirnun pohjassa olewasta tapista maito juoksemaan pois, ja wettä kaadetaan siaan, jonka kanssa taas pyöritetään ja muutetaan uutta wettä kunnes woista ei enää lähde mitään maidon näköistä, jolloin woi on walmis suolattawaksi. Koko työhön ei mene kuin enintä puoli tuntia, johon muutoin menisi kaksiki. Samassa kirnuttua pestään kirnun sisus kiehuwalla wedellä puhtaaksi.

Suomen Huoneenhallitus Seuran Sanomissa ilmoitetaan toinen wielä helpompi keino woin walmistukseen. Tähän ei tarwita minkäänlaista kirnua, mutta waan liinawaatteinen pussi, johon se kirnuttawa wiili pannaan, jonka

1850-11-00 632 Uusi la'i voi-kirnuja

Uusi la'i voi-kirnuja.

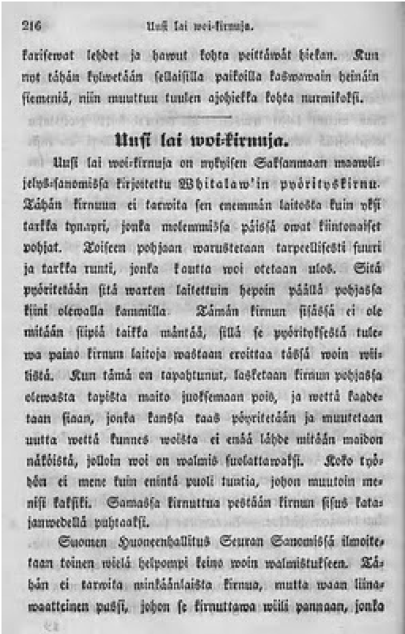
Uusi la'i voi-kirnuja on nykyisen Saksanmaan maaviljelyssanomissa kirjoitettu Whitalav'in pyörityskirnu.

Tähän kirnuun ei tarvita sen enemmän laitosta kuin yksi tarkka tynnyri, jonka molemmissa päissä ovat kiintonaiset pohjat. Toiseen pohjaan varustetaan tarpeellisesti suuri ja tarkka runti, jonka kautta voi otetaan ulos. Sitä pyöritetään sitä varten laitettuin hepoin päällä pohjassa kiini olevalla kammilla Tämän kirnun sisässä ei ole mitään siipiä taikka mäntää,

sillä se pyörityksestä tuleva paino kirnun laitoja vastaan eroittaa tässä voin viilistä. Kun tämä on tapahtunut, lasketaan kirnun pohjassa olevasta tapista maito juoksemaan pois, ja vettä kaadetaan siaan, jonka kanssa taas pöyritetään ja muutetaan uutta vettä kunnes voista ei enää lähde mitään maidon näköistä, jolloin voi on Valmis suolattavaksi.

Koko työhön ei mene kuin enintä puoli tuntia, johon muutoin menisi kaksiki. Samassa kirnuttua pestään kirnun sisus katajanvedellä puhtaaksi.

Suomen huoneenhallitus Seuran Sanomissa ilmoitetaan toinen vielä helpompi keino voin valmistukseen. Tähän ei tarvita minkäänlaista kirnua, mutta vaan liinavaatteinen pussi, johon se kirnuttava viili pannaan, jonka

216 Uusi lai woi-kirnuja.

karisewat lehdet ja hawut kohta peittäwät hiekan. Kun nyt tähän kylwetään sellaisilla paikoilla kaswawain heinäin siemeniä, niin muuttuu tuulen ajohiekka kohta nurmikoksi.

Uusi lai woi-kirnuja.

Uusi lai woi-kirnuja on nykyisen Saksanmaan maawiljelys-sanomissa kirjoitettu Whitalaw'in pyörityskirnu. Tähän kirnuun ei tarwita sen enemmän laitosta kuin yksi tarkka tynnyri, jonka molemmissa päissä owat kiintonaiset pohjat. Toiseen pohjaan warustetaan tarpeellisesti suuri ja tarkka runti, jonka kautta woi otetaan ulos. Sitä pyöritetään sitä warten laitettuin hepoin päällä pohjassa kiini olewalla kammilla. Tämän kirnun sisässä ei ole mitään siipiä taikka mäntää, sillä se pyörityksestä tulewa paino kirnun laitoja wastaan eroittaa tässä woin wiilistä. Kun tämä on tapahtunut, lasketaan kirnun pohjassa olewasta tapista maito juoksemaan pois, ja wettä kaadetaan siaan, jonka kanssa taas pöyritetään ja muutetaan uutta wettä kunnes woista ei enää lähde mitään maidon näköistä, jolloin woi on walmis suolattawaksi. Koko työhön ei mene kuin enintä puoli tuntia, johon muutoin menisi kaksiki. Samassa kirnuttua pestään kirnun sisus katajanwedellä puhtaaksi.

Suomen Huoneenhallitus Seuran Sanomissa ilmoitetaan toinen wielä helpompi keino woin walmistukseen. Tähän ei tarwita minkäänlaista kirnua, mutta waan liinawaatteinen pussi, johon se kirnuttawa wiili pannaan, jonka

======= ======= ======= ======= ======= =======

Neuvo kuinka kovaa valkeaa saiputta tehdään.

217

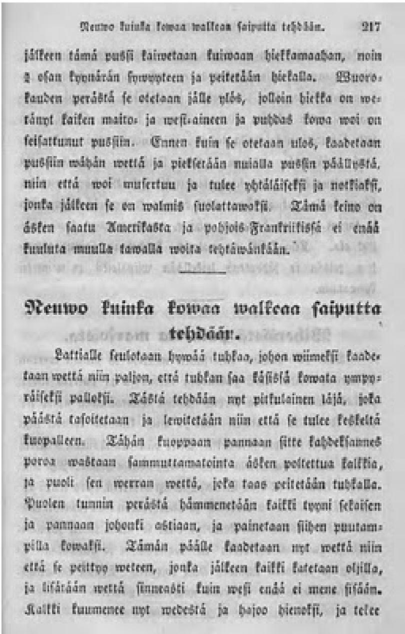
jälkeen tämä pussi kaivetaan kuivaan hiekkamaahan, noin ½ osan kyynärän syvyyteen ja peitetään hiekalla. Wuorokauden perästä se otetaan jälle ylös, jolloin hiekka on vetänyt kaiken maito- ja vesi-aineen ja puhdas kova voi on seisattunut pussiin. Ennen kuin se otetaan ulos, kaadetaan pussiin vähän vettä ja pieksetään nuialla pussin päällystä,

niin että voi musertuu ja tulee yhtäläiseksi ja notkiaksi, jonka jälkeen se on valmis suolattavaksi.

Tämä keino on äsken saatu Amerikasta ja pohjois Frankriikissä ei enää kuuluta muulla tavalla voita tehtävänkään.

--

Neuvo kuinka kovaa valkeaa saiputta tehdään.

Neuwo kuinka kowaa walkeaa saiputta tehdään. 217

jälkeen tämä pussi kaiwetaan kuiwaan hiekkamaahan, noin ½ osan kyynärän sywyyteen ja peitetään hiekalla. Wuorokauden perästä se otetaan jälle ylös, jolloin hiekka on wetänyt kaiken maito- ja wesi-aineen ja puhdas kowa woi on seisattunut pussiin. Ennen kuin se otetaan ulos, kaadetaan pussiin wähän wettä ja pieksetään nuialla pussin päällystä, niin että woi musertuu ja tulee yhtäläiseksi ja notkiaksi, jonka jälkeen se on walmis suolattawaksi. Tämä keino on äsken saatu Amerikasta ja pohjois-Frankriikissä ei enää kuuluta muulla tawalla woita tehtäwänkään.

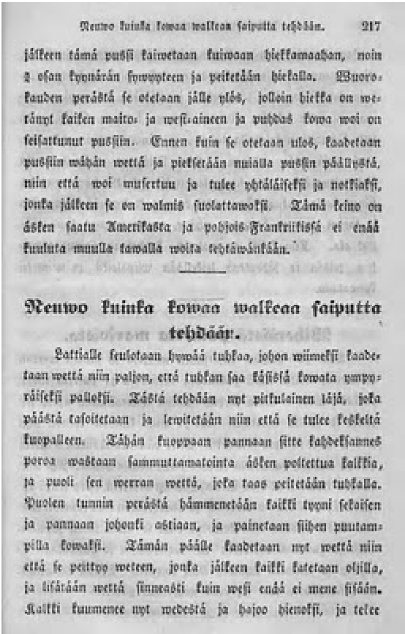
Neuwo kuinka kowaa walkeaa saiputta tehdään.

Lattialle seulotaan hywää tuhkaa, johon wiimeksi kaadetaan wettä niin paljon, että tuhkan saa käsissä kowata ympyräiseksi palloksi. Tästä tehdään nyt pitkulainen läjä, joka päästä tasoitetaan ja lewitetään niin että se tulee keskeltä kuopalleen. Tähän kuoppaan pannaan sitte kahdeksannes poroa wastaan sammuttamatointa äsken poltettua kalkkia, ja puoli sen werran wettä, joka taas peitetään tuhkalla. Puolen tunnin perästä hämmenetään kaikki tyyni sekaisen ja pannaan johonki astiaan, ja painetaan siihen puutampilla kowaksi. Tämän päälle kaadetaan nyt wettä niin että se peittyy weteen, jonka jälkeen kaikki katetaan oljilla, ja lisätään wettä sinnesti kuin wesi enää ei mene sisään. Kaikki kuumenee nyt wedestä ja hajoo hienoksi, ja tekee

<< | >>

1850-11-00 633 Neuvo kuinka kovaa valkeaa saiputta tehdään

Neuvo kuinka kovaa valkeaa saiputta tehdään.

jälkeen tämä pussi kaiwetaan kuiwaan hiekkamaahan, noin 2 osan kyynärän syywyyteen ja peitetään hiekalla. Wuorokauden perästä se otetaan jälle ylös, jolloin hiekka on wetänyt kaiken maito- ja wesi-aineen ja puhdas kowa woi on seisattunut pussiin. Ennen kuin se otetaan ulos, kaadetaan pussiin wähän wettä ja piekserään muialla pussin päällystä, niin että woi muserttuu ja tulee yhtäläiseksi ja notkiaksi, jonka jälkeen se on walmis suolattawaksi. Tämä keino on äsken saatu Amerikasta ja pohjois-Frankriikissä ei enää kuulutu muulla tawalla woita tehtäwänkään.

Neuwo kuinka kowaa walkeaa saiputta tehdään.

Lattialle seulotaan hywää tuhkaa, johon wiimeksi kaadetaan wettä niin paljon, että tuhkan saa käsissä kowata ympyräiseksi palloksi. Tästä tehdään nyt pitkulainen läjä, joka päästä tasoitetaan ja lewitetään niin että se tulee keskeltä kuopalleen. Tähän kuoppaan pannaan sitte kahdeksannes poroa wastaan sammuttamatointa äsken poltettua kalkkia, ja puoli sen werran wettä, joka taas peitetään tuhkalla. Puolen tunnin perästä hämmenetään kaikki tyyni sekaisen ja pannaan johonki astiaan, ja painetaan siihen puutampilla kowaksi. Tämän päälle kaadetaan nyt wettä niin että se peittyy weteen, jonka jälkeen kaikki katetaan oljilla, ja lisätään wettä sinneasti kuin wesi enää ei mene sisään. Kaikki kuumenee nyt wedestä ja hajoo hienoksi, ja tekee

Lattialle seulotaan hyvää tuhkaa, johon viimeksi kaadetaan vettä niin paljon, että tuhkan saa käsissä kovata ympyräiseksi palloksi. Tästä tehdään nyt pitkulainen läjä, joka päästä tasoitetaan ja levitetään niin että se tulee keskeltä kuopalleen. Tähän kuoppaan pannaan sitte kahdeksannes poroa vastaan sammuttamatointa äsken poltettua kalkkia,

ja puoli sen verran vettä, joka taas peitetään tuhkalla.

Puolen tunnin perästä hämmenetään kaikki tyyni sekaisen ja pannaan johonki astiaan, ja painetaan siihen puutampilla kovaksi. Tämän päälle kaadetaan nyt vettä niin että se peittyy veteen, jonka jälkeen kaikki katetaan oljilla, ja lisätään vettä sinneasti kuin vesi enää ei mene sisään. Kalkki kuumenee nyt vedestä ja hajoo hienoksi,

ja tekee

======= ======= ======= ======= ======= =======

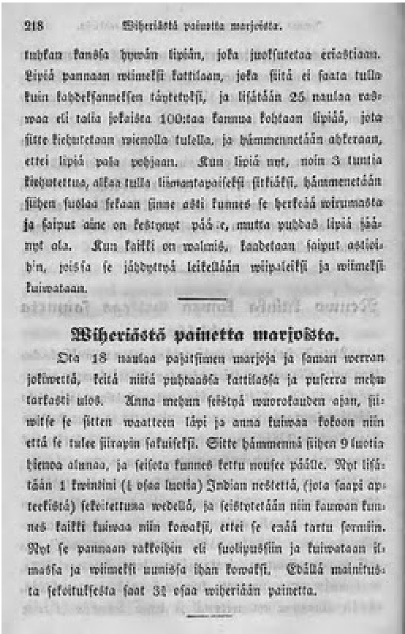
218

Wiheriästä painetta marjoista.

tuhkan kanssa hyvän lipiän, joka juoksutetaa eriastiaan.

Lipiä pannaan viimeksi kattilaan, joka siitä ei saata tulla kuin kahdeksanneksen täytetyksi, ja lisätään 25 naulaa rasvaa eli talia jokaista 100:taa kannua kohtaan lipiää, jota sitte kiehutetaan vienolla tulella, ja hämmennetään ahkeraan, ettei lipiä pala pohjaan. Kun lipiä nyt, noin 3 tuntia kiehutettua, alkaa tulla liimantapaiseksi sitkiäksi,

hämmenetään siihen suolaa sekaan sinne asti kunnes se herkeää virumasta ja saiput aine on kestynyt päälle, mutta puhdas lipiä jäänyt ala. Kun kaikki on valmis, kaadetaan saiput astioihin, joissa se jähdyttyä leikellään viipaleiksi ja viimeksi kuivataan.

tuhkan kanssa hywän lipiän, joka juoksutetaa eriastiaan. Lipiä pannaan wiimeksi kattilaan, joka siitä ei saata tulla kuin kahdeksanneksen täytetyksi, ja lisätään 25 naulaa rasswaa eli talia jokaista 100:taa kannua kohtaan lipiää, jota sitte kiehutetaan wienolla tulella, ja hämmennetään ahkeraan, ettei lipiä pala pohjaan. Kun lipiä nyt, noin 3 tuntia kiehutettua, alkaa tulla liimantapaiseksi sitkiäksi, hämmenetään siihen suolaa sekaan sinne asti kunnes se herkeää wirumasta ja saiput aine on kestynyt päälle, mutta puhdas lipiä jäänyt ala. Kun kaikki on walmis, kaadetaan saiput astioihin, joissa se jähdyttyä leikellään wiipaleiksi ja wiimeksi kuiwataan.

Wiheriästä painetta marjoista.

Ota 18 naulaa pajatsimen marjoja ja saman werran jokiwettä, keitä niitä puhtaassa kattilassa ja puserra mehu tarkasti ulos. Anna mehun seistyä wuorokauden ajan, siiwilöi se sitten waatteen läpi ja anna kuiwaa kokoon niin että se tulee siirapin sakuiseksi. Sitte hämmennä siihen 9 luotia hienoa alunaa, ja seisota kunnes kettu nousee päälle. Nyt lisätään 1 kwintini (¼ osaa luotia) Indian nestettä, (jota saapi apteekistä) sekoitettuna wedellä, ja seistytetään niin kauwan kunnes kaikki kuiwaa niin kowaksi, ettei se enää tartu sormiin. Nyt se pannaan rakkoihin eli suolipussiin ja kuiwataan ilmassa ja wiimeksi uunissa ihan kowaksi. Edellä mainitusta sekoituksesta saat 3½ osaa wiheriään painetta.

--

Wiheriästä painetta marjoista.

<< | >>

1850-11-00 634 Wiheriästä painetta marjoista.

Wiheriästä painetta marjoista.

Ota 18 naulaa pajatsimen marjoja ja saman verran jokivettä, keitä niitä puhtaassa kattilassa ja puserra mehu tarkasti ulos. Anna mehun seistyä vuorokauden ajan, siivitse se sitten vaatteen läpi ja anna kuivaa kokoon niin että se tulee siirapin sakuiseksi. Sitte hämmennä siihen 9 luotia hienoa alunaa, ja seisota kunnes kettu nousee päälle.

Nyt lisätään 1 kvintini (1/4 osaa luotia) Indian nestettä, (jota saapi apteekistä) sekoiteltuna vedellä, ja seistytetään niin kauvan kunnes kaikki kuivaa niin kovaksi, ettei se enää tartu sormiin. Nyt se pannaan rakkoihin eli suolipussiin ja kuivataan ilmassa ja viimeksi uunissa ihan kovaksi. Edällä mainitusta sekoituksesta saat 3 3/4 osaa viheriään painetta.

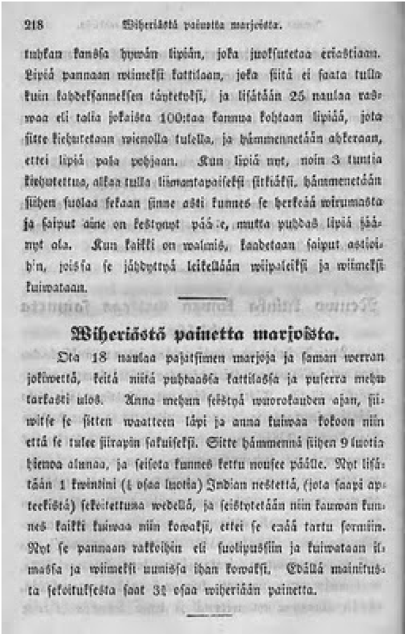
--

======= ======= ======= ======= ======= =======

Saappaan kiillettä eli vaksivoidetta.

219

Saappaan kiillettä eli vaksivoidetta.

218 Wiheriästä painetta marjoista.

tuhkan kanssa hywän lipeän, joka juoksutetaan eriastiaan. Lipeä pannaan wiimeksi kattilaan, jota siitä ei saata tulla kuin kahdeksannekssen täytetyksi, ja lisätään 25 naulaa raswaa eli talia jokaista 100:taa kannua kohtaan lipeää, jota sitte kiehutetaan wienolla tulella, ja hämmennetään ahkeraan, ettei lipeä pala pohjaan. Kun lipeä nyt, noin 3 tuntia kiehutettua, alkaa tulla liimantapaiseksi sitkiäksi, hämmenetään siihen suolaa sekaan sinne asti kunnes se herkeää wirumasta ja saipua aine on kestynyt päälle, mutta puhdas lipeä jäänyt ala. Kun kaikki on walmis, kaadetaan saipua astioihin, joissa se jähdyttyä leikellään wiipaleiksi ja wiimeksi kuiwataan.

Wiheriästä painetta marjoista.

Ota 18 naulaa pajatsimen marjoja ja saman werran jokiwettä, keitä niitä puhtaassa kattilassa ja puserra mehu tarkasti ulos. Anna mehun seistyä wuorokauden ajan, siiwitse se sitten waatteen läpi ja anna kuiwaa kokoon niin että se tulee siirapin sakuiseksi. Sitte hämmennä siihen 9 luotia hienoa alunaa, ja seisota kunnes kettu nousee päälle. Nyt lisätään 1 kwintini (1/4 osaa luotia) Indian nestettä, (jota saapi apteekistä) sekoiteltuna wedellä, ja seistytetään niin kauwan kunnes kaikki kuiwaa niin kowaksi, ettei se enää tartu sormiin. Nyt se pannaan rakkoihin eli suolipussiin ja kuiwataan ilmassa ja wiimeksi uunissa ihan kowaksi. Edällä mainitusta sekoituksesta saat 3 3/4 osaa wiheriään painetta.

<< | >>

[Lukemisia Maamiehille 1849 1850](#) > [Lukemisia Maamiehille 1850](#) >

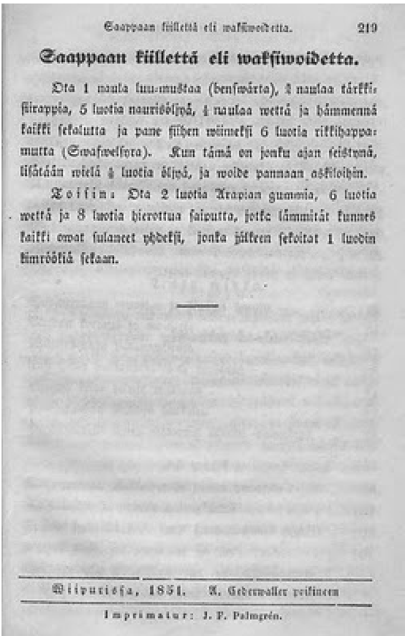
1850-11-00 635 Saappaan kiillettä eli vaksivoidetta

======= ======= ======= ======= ======= =======

Saappaan kiillettä eli vaksivoidetta.

219

Saappaan kiillettä eli vaksivoidetta.

Saappaan kiillettä eli wakfiwoidetta.

Ota 1 naula luu-mustaa (benswärta), ¾ naulaa tärkki-siirappia, 5 luotia naurisöljyä, ½ naulaa wettä ja hämmennä kaikki sekalutta ja pane siihen wiimeksi 6 luotia rikkihappamutta (Swafwelsyra). Kun tämä on jonku ajan seistynä, lisätään wielä ½ luotia öljyä, ja woide pannaan askiloihin.

Toisin: Ota 2 luotia Arapian gummia, 6 luotia wettä ja 8 luotia hierottua saiputta, jotka lämmität kunnes kaikki owat sulaneet yhdeksi, jonka jälkeen sekoitat 1 luodin kimröökiä sekaan.

Wiipurissa, 1851. A. Cederwaller poikineen

Imprimatur: J. F. Palmgrén.

Ota 1 naula luu-mustaa (benswärta), 3/4 naulaa tärkki-siirappia, 5 luotia naurisöljyä, ½ naulaa vettä ja hämmennä kaikki sekalutta ja pane siihen viimeksi 6 luotia rikkihappamutta (Swafwelsyra). Kun tämä on jonku ajan seistynä, lisätään vielä ½ luotia öljyä, ja voide pannaan askiloihin.

Toisin: Ota 2 luotia Arapian gummia, 6 luotia vettä ja 8 luotia hierottua saiputta, jotka lämmität kunnes kaikki ovat sulaneet yhdeksi, jonka jälkeen sekoitat 1 luodin kimröökiä, sekaan.

--

Wiipurissa, 1851. A. Cederwaller poikineen

Imprimatur: J. F. Palmgrén.

--

======= ======= ======= ======= ======= =======

Sisältö.

<< | >>

Sisältö.

1:nen wihko.

2:nen wihko.

3:s wihko.

1850-11-00 612 Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

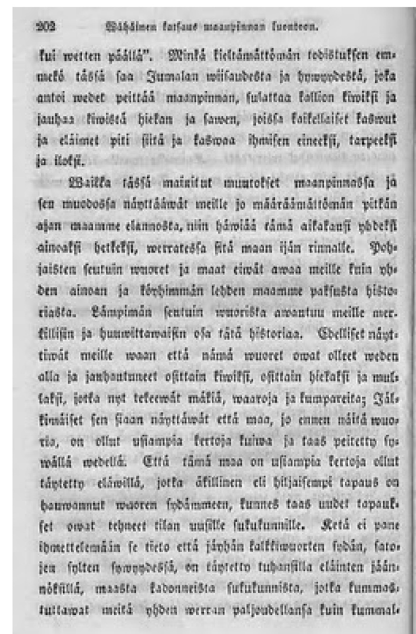
======= ======= ======= ======= ======= =======

202

Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

kui vetten päällä". Minkä kieltämättömän todistuksen emmekö tässä saa Jumalan viisaudesta ja hyvyydestä, joka antoi vedet peittää maanpinnan, sulattaa kallion kiviksi ja jauhaa kivistä hiekan ja saven, joissa kaikellaiset kasvut ja eläimet piti siitä ja kasvaa ihmisen eineeksi, tarpeeksi ja iloksi.

Waikka tässä mainitut muutokset maanpinnassa ja sen muodossa näyttäävät meille jo määräämättömän pitkän ajan maamme elannosta, niin häviää tämä aikakausi yhdeksi ainoaksi hetkeksi, verratessa sitä maan ijän rinnalle. Pohjaisten seutuin vuoret ja maat eivät avaa meille kuin yhden ainoan ja köyhimmän lehden maamme paksusta historiasta.

Lämpimän seutuin vuorista avantuu meille merkillisin ja huvittavaisin osa tätä historiaa. Edelliset näyttivät meille vaan että nämä vuoret ovat olleet veden alla ja jauhautuneet osittain kiviksi, osittain hiekaksi ja mullaksi, jotka nyt tekeevät mäkiä, vaaroja ja kumpareita; Jälkimäiset sen siaan näyttävät että maa, jo ennen näitä vuoria,

on ollut usiampia kertoja kuiva ja taas peitetty syvällä vedellä. Että tämä maa on usiampia kertoja ollut täytetty elävillä, jotka äkillinen eli hiljaisempi tapaus on hauvannut vuoren sydämmeen, kunnes taas uudet tapaukset tehneet tilan uusille sukukunnille. Ketä ei pane ihmettelemään se tieto että jäyhän kalkkivuorten sydän,

satojen sylten syvyydessä, on täytetty tuhansilla eläinten jäännöksillä, maasta kadonneista sukukunnista, jotka kummastuttavat meitä yhden verran paljoudellansa kuin kummal-

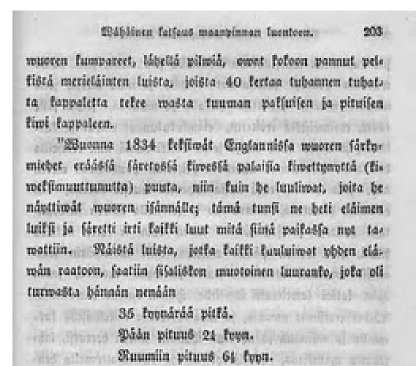
======= ======= ======= ======= ======= =======

Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

203

vuoren kumpareet, lähellä pilviä, ovat kokoon pannut pelkistä merieläinten luista, joista 40 kertaa tuhannen tuhatta kappaletta tekee vasta tuuman paksuisen ja pituisen kivi kappaleen.

"Wuonna 1834 keksivät Englannissa vuoren särkymiehet eräässä säretyssä kivessä palaisia kivettynyttä (kiveksimuuttunutta) puuta, niin kuin he luulivat, joita he näyttivät vuoren isännälle; tämä tunsi ne heti eläimen luiksi ja säretti irti kaikki luut mitä siinä paikassa nyt tavattiin. Näistä luista, jotka kaikki kuuluivat yhden elävän raatoon,

saatiin sisaliskon muotoinen luuranko, joka oli turvasta hännän nenään

35 kyynärää pitkä.

Pään pituus 2½ kyyn.

Ruumiin pituus 6½ kyyn.

Purston pituus 26½ kyyn.

Korkeus maasta 4½ kyyn.

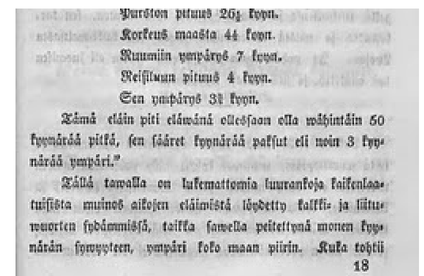
Ruumiin ympärys 7 kyyn.

Reisiluun pituus 4 kyyn.

Sen ympärys 3 3/4 kyyn.

Tämä eläin piti elävänä ollessaan olla vähintäin 50 kyynärää pitkä, sen sääret kyynärää paksut eli noin 3 kyynärää ympäri."

Tällä tavalla on lukemattomia luurankoja kaikenlaatuisista muinos aikojen eläimistä löydetty kalkki- ja liituvuorten sydämmissä, taikka savella peitettynä monen kyynärän syvyyteen, ympäri koko maan piirin. Kuka tohtii

Purston pituus 26½ kyyn.

Korkeus maasta 4½ kyyn.

Ruumiin ympärys 7 kyyn.

Reisiluun pituus 4 kyyn.

Sen ympärys 3¾ kyyn.

Tämä eläin piti eläwänä ollessaan olla wähintäin 50 kyynärää pitkä, sen sääret kyynärää paksut eli noin 3 kyynärää ympäri."

Tällä tawalla on lukemattomia luurankoja kaikenlaatuisista muinos aikojen eläimistä löydetty kalkki- ja liituwuorten sydämmissä, taikka sawella peitettynä monen kyynärän syvyyteen, ympäri koko maan piirin. Kuka tohtii

18

======= ======= ======= ======= ======= =======

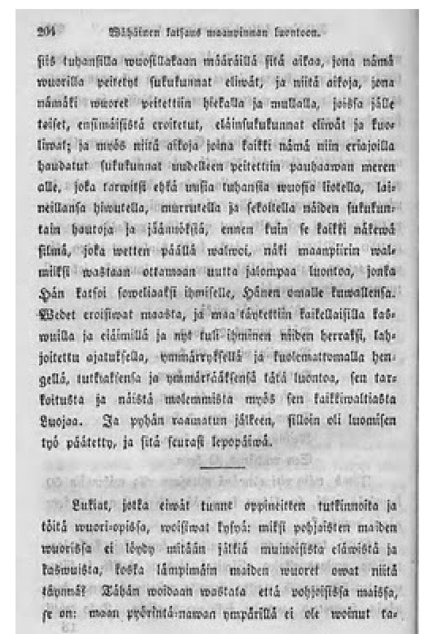
siis tuhansilla vuosillakaan määräillä sitä aikaa, jona nämä vuorilla peitetyt sukukunnat elivät, ja niitä aikoja, jona nämäki vuoret peitettiin hiekalla ja mullalla, joissa jälle toiset, ensimäisistä eroitetut, eläinsukukunnat elivät ja kuolivat; ja myös niitä aikoja joina kaikki nämä niin eriajoilla haudatut sukukunnat uudelleen peitettiin pauhaavan meren alle,

joka tarvitsi ehkä uusia tuhansia vuosia liotella, laineillansa hivutella, murrutella ja sekoitella näiden sukukuntain hautoja ja jäännöksiä, ennen kuin se kaikki näkevä silmä, joka vetten päällä valvoi, näki maanpiirin valmiiksi vastaan ottamaan uutta jalompaa luontoa, jonka hän katsoi soveliaaksi ihmiselle, hänen omalle kuvallensa.

Wedet eroisivat maasta, ja maa täytettiin kaikellaisilla kasvuilla ja eläimillä ja nyt tuli ihminen niiden herraksi, lahjoitettu ajatuksella, ymmärryksellä ja kuolemattomalla hengellä, tutkiaksensa ja ymmärtääksensä tätä luontoa, sen tarkoitusta ja näistä molemmista myös sen kaikkivaltiasta Luojaa.

Ja pyhän raamatun jälkeen, silloin oli luomisen työ päätetty, ja sitä seurasi lepopäivä.

--

204 Wähäinen katsaus maanpinnan luontoon.

siis tuhansilla wuosillakaan määräillä sitä aikaa, jona nämä wuorilla peitetyt sukukunnat eliwät, ja niitä aikoja, jona nämäki wuoret peitettiin hiekalla ja mullalla, joissa jälle toiset, ensimäisistä eroitetut, eläinsukukunnat eliwät ja kuoliwat; ja myös niitä aikoja joina kaikki nämä niin eriajoilla haudatut sukukunnat uudelleen peitettiin pauhaawan meren alle, joka tarwitsi ehkä uusia tuhansia wuosia liotella, laineillansa hiwutella, murrutella ja sekoitella näiden sukukuntain hautoja ja jäännöksiä, ennen kuin se kaikki näkewä silmä, joka wetten päällä walwoi, näki maanpiirin walmiiksi wastaan ottamaan uutta jalompaa luontoa, jonka Hän katsoi sowelijaaksi ihmiselle, Hänen omalle kuwallensa. Wedet eroisiwat maasta, ja maa täytettiin kaikellaisilla kaswuilla ja eläimillä ja nyt tuli ihminen niiden herraksi, lahjoitettu ajatuksella, ymmärryksellä ja kuolemattomalla hengellä, tutkiaksensa ja ymmärtääksensä tätä luontoa, sen tarkoitusta ja näistä molemmista myös sen kaikkiwaltiasta Luojaa. Ja pyhän raamatun jälkeen, silloin oli luomisen työ päätetty, ja sitä seurasi lepopäiwä.

Lukiat, jotka eiwät tunne oppineitten tutkinnoita ja töitä wuori-opissa, woisiwat kysyä: miksi pohjaisten maiden wuorissa ei löydy mitään jälkiä muinoisista eläwistä ja kaswuista, koska lämpimäin maiden wuoret owat niitä täynnä? Tähän woidaan wastata että pohjoisissa maissa, se on: maan pyörintä-nawan ympärillä ei ole woinut ta-

Lukiat, jotka eivät tunne oppineitten tutkinnolta ja töitä vuori-opissa, voisivat kysyä: miksi pohjaisten maiden vuorissa ei

löydy mitään jälkiä muinoisista elävistä ja kasvuista, koska lampimäin maiden vuoret ovat niitä täynnä? Tähän voidaan vastata että pohjoisissa maissa, se on: maan pyörintä-navan ympärillä ei ole voinut ta-

======= ======= ======= ======= ======= =======

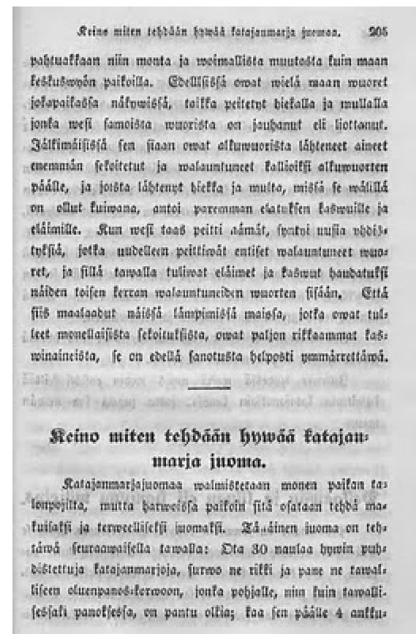
pahtuakkaan niin monta ja voimallista muutosta kuin maan keskusvyön paikoilla. Edellisissä ovat vielä maan vuoret jokapaikassa näkyvissä, taikka peitetyt hiekalla ja mullalla jonka vesi samoista vuorista on jauhanut eli liottanut. Jälkimäisissä sen siaan ovat alkuvuorista lähteneet aineet enemmän sekoitetut ja valauntuneet kallioiksi alkuvuorten päälle,

ja joista lähtenyt hiekka ja multa, missä se välillä on ollut kuivana, antoi paremman elatuksen kasvuille ja eläimille. Kun vesi taas peitti nämät, syntyi uusia yhdistyksiä, jotka uudelleen peittivät entiset valauntuneet vuoret, ja sillä tavalla tulivat eläimet ja kasvut haudatuksi näiden toisen kerran valauntuneiden vuorten sisään.

Että siis maalaadut näissä lämpimissä maissa, jotka ovat tulleet monellaisista sekoituksista, ovat paljon rikkaammat kasvinaineista, se on edellä sanotusta helposti ymmärrettävä.

--

Keino miten tehdään hyvää katajanmarja juomaa.

pahtuakkaan niin monta ja woimallista muutosta kuin maan keskuswyön paikoilla. Edellisissä owat wielä maan wuoret jokapaikassa näkywissä, taikka peitetyt hiekalla ja mullalla jonka wesi samoista wuorista on jauhanut eli liottanut. Jälkimäisissä sen siaan owat alkuwuorista lähteneet aineet enemmän sekoitetut ja walauntuneet kallioiksi alkuwuorten päälle, ja joista lähtenyt hiekka ja multa, missä se wälillä on ollut kuiwana, antoi paremman elatuksen kaswuille ja eläimille. Kun wesi taas peitti nämät, syntyi uusia yhdistyksiä, jotka uudelleen peittiwät entiset walauntuneet wuoret, ja sillä tawalla tuliwat eläimet ja kaswut haudatuksi näiden toisen kerran walauntuneiden wuorten sisään. Että siis maalaadut näissä lämpimissä maissa, jotka owat tulleet monellaisista sekoituksista, owat paljon rikkaammat kaswinaineista, se on edellä sanotusta helposti ymmärrettäwä.

Keino miten tehdään hywää katajanmarja juoma.

Katajanmarjajuomaa walmistetaan monen paikan talonpojilta, mutta harwoissa paikoin sitä osataan tehdä makuisaksi ja terweelliseksi juomaksi. Tä[illegible]äinen juoma on tehtäwä seurawaisella tawalla: Ota 30 naulaa hywin puhdistettuja katajanmarjoja, surwo ne rikki ja pane ne tawalliseen oluenpanos-kerwoon, jonka pohjalle, niin kuin tawallisessa panoksessa, on pantu olkia; kaa sen päälle 4 ankku-

<< | >>